MIHAJL SADOVEANU DIVANUL
PERSIAN • SOARELE ÎN BALTA
SAU AVENTURILE ŞAHULUI •
POVEŞTILE DE LA BRADU STRIMB
* FANTA ZII RĂSĂRITENE

Coperta ilustrată de G. TOMAZIU

Prezentarea grafică a copertei de Cr. *Milllet*

Mihail Sadoveanu

DIVANUL PERSIAN * SOARELE ÎN BALTĂ SAU AVENTURILE ŞAHULUI • POVEŞTILE DE LA BRADU STRÎMB* FANTAZII RĂSĂRITENE

Bucureşti, 1971 Editura Minerva

DIVANUL PERSIAN

POVESTE ORIENTALĂ 1 9 4 0

înainte cuvîntare

Povestea cu feciorul de împărat şi filosoful Sindipa e veche cît şi împărăţiile răsăritene.

De cînd lumea-i lume şi curtenii n-au pjtut lucra altceva mai bun la sindrofiile lor, poveştile vesele şi întru- cîtva pildele înţelepte au fost pentru ei nu atît huzur, cît nevoie.

Au fost vremuri îndelungate cînd, trăind în mlaştina nelinişti, subt ameninţarea asupririlor, războiului şi molimelor, bietul muritor nu-şi putea găsi apărare fiinţii şi izbăvire sufletului decît în asemenea — de ce nu le-am spune pe nume ? — minciuni.

Astfel au pătimit şi părinţii noştri în veac şi Sindipa le-a fost şi lor mîngîiere.

Intăi, diVânurile acestea s-au ţinut la India, pe urmă la împărăţia Persiei; prin arabi, au trecut în vechea Spanie ; de la siriaci şi ovrei s-au mutat la Bizanţ ; au ajuns în forme schimbate la apuseni, fie în latineşte, fie în limbile proaste.

In secolele trecute s-au izvodit şi în manuscripte româneşti[1], precum şi în tipărituri[2].

In zilele noastre acest divertisment părea uitat. Moda literară s-a schimbat; schemele lui erau de fapt mai mult însemnări sumare ale povestirilor vii ce se spun între bărbaţi, la un pahar de vin.

Iată însă că, datorită unor foi de învălit marfa ale neguţătorului meu de cafea Hogea Becîr[3], şi unui prietin pripăşit de mult în Moldova, de neamul său din Persia, am descoperit versiunea cea bună a acestei povestiri.

Tălmăcirile europenilor au fost sau necomplecte, sau înghesuite în calupuri consacrate.

Hogea Becîr a avut bunic care cetea Şah-Name în original; deasemeni bunicii prietinului meu persian cunoşteau limba literară numită *deri*. Nici prietinul meu, nici cafegiul nu cunosc o boabă din ce au ştiut bătrînii lor. N-are a face asta; am descoperit noi un secret, după îndeletniciri cărturăreşti de patruzeci de ani, care, cu ajutorul lor-, ne-a îngăduit să scoatem în vileag povestea cea adevărată.

Secretul îl ţinem pentru noi; cărţulia o dăm contemporanilor. Se întîmplă că preţul ei străluceşte iar, întrucît zilele ce trăim acum noi, fiii Europei, sînt tot aşa de aspre ca şi zilele de demult.

---

[1] Caută pomelnicul la Gartojan, *Cărţile populare in literatura românească* (Fundaţiile Regale).

[2] *Istoria Sindipii filosofului,* care mai întăi s-au Întors din limba persiană în elinească, iar acuma din limba elinească prefăcută in românească, dată la tipar cu cheltuiala lui Simeon Pan- tea din satul Selcioa-de-Sus pe Ariaşi. Sibiu, Ion Bart, 1802. — La Academie.

[3] *Povestea Sindipii, adică Mişălia muierii,i* scrisă de. mine cuviosul Chesarie ieromonah,- şi cine. «o va fura- să fie treclet şi proclet şi să aibă parte cu Iuda şi JCU. Arie etc. — A fost în .posesiunea noastră şi ni s-a furat şi nouă.

Capitolul I

începutul, despre țara Persiei şi Kira împărat şi cum i s-a născut lui Kira împărat cocon.

Iubite cetitorule, află că aici vorbim despre o întîmplare a împăratului persian Kira şi mai ales a fiului său Ferid.

înălțimea sa împărătească voind să suppie morții pe fiul său prea iubit, filosofii sfetnici împărăteşti s-au înfățişat înaintea sa cu dovezi şi pilde iscusite, înlăturînd acea faptă cumplită.

Se va vedea că o muiere a fost pricina năpăstuirii lui Ferid, după cum multe din cumpetele lumii şi durerile omeneşti s-au iscat şi se iscă tot din pricina amăgirilor dulci ale fiicelor Evei.

Să ştii că Kira împăratul persian a stăpînit în vremea veche, înainte de a fi răsărit la Vetleem lumina cea nouă a credinții. După cît au arătat învățații de odinioară Cte- sia, Herodot, Dionisie, Diodor şi Tarik Fenai, cea mai mare împărăție, după a faraonilor egipteni, a împăraților per- sieni a fost; însă în curgerea vremii inimile războinicilor se moleşesc • de bunătățile dobînzilor şi împărații trec de la sabie şi sînge la desmierdările păcii; aşa încît împărăția persienilor a slăbit cu timpul şi s-a împuținat, strîm- tîndu-şi hotarele ; dar huzurul vieții şi ascuțişul minții au sporit. La împărăția lui Kira şi la curțile cele din nou clădite de la Babahan se arătau mai mult blînde obraze filo- sofeşti în loc de chipuri aspre ale căpitanilor cuceritori. Aceştia dormeau în jurul împăraților biruinții, în mormintele cele mari, — la Pasargada, unde avea tihnă veşnică Kir cel mare, şi la Persepolis, unde a pus Alexandru Macedoneanul cenuşa lui Darie.

Kira împărat se desfăta de toate bunătățile pămîntului. La curtea sa cea nouă veneau darurile satrapiilor încărcate pe cămile şi catîri, de la marea Caspiei, şi de la malul Tigrului, şi de la Golful Persic, şi de la Şiraz unde, precum cunoşti, se află Valea Trandafirilor, şi se stoarce vinul cel mai bun din lume. Mai cu samă din âcest vin dulce îi plăcea lui Kira împărat să-i toarne paharnicul în cupa sa de aur.

S-a întîmplat ca slujitorii împărăției să aducă împăratului lor, încă fiind el tînăr, o prea frumoasă fecioară de sub munții cei mari ai Caucaziei. Aşa s-a aprins împăratul de dragoste pentru dînsa, încît n-a mai voit să Cunoască altă femeie şi s-a însoțit cu ea înaintea lui Dumnezeu, dorind fiu. După cîțiva ani, văzînd că nu mai vine feciorul aşteptat, care să rămîie moştenitor al împărăției, măria sa a chemat pe filosofii săi de taină şi s-a sfătuit cu ei ce să facă.

— O sfetnici ai mei prea înțelepți, a zis Kira împărat, iată mi-am luat soție, decît care alta nu se află mai frumoasă. Prea scumpă este inimii mele și în dragostea ei am schimbat scaunul împărăției mele, clădind curțile acestea nouă de la Babahan. Cei mai slăviți meșteri le-au împodobit și le-au zugrăvit. Dumnezeu a binecuvîntat cu de toate pe domnia mea, și nimic nu ne lipsește din. bunătățile acestei vieți. Bogățiile împăraților persieni n-au scăzut; ci, după datină, păstrăm comoara de la părintele nostru Sasan neștirbită în iatacul nostru : cinci mii de talanți în cămările de sus ale căpătîiului și trei mii de talanți în camara de către picioarele crivatului nostru; și pe divanul nostru de hodină se află via cu frunze de aur și struguri de mărgăritare. Avem în șapte sipete ferecate rubinuri, smaragde și olmazuri cît nu cunosc la un loc toți ceilalți domni ai pămîntului. Am toate și n-am nimic, căci din dragostea mea cu împărăteasa n-a ieșit încă fecior. Ce să fac, o filosofilor, și cum să înduplec pe Domnul Dumnezeu ca să am roadă ?

Atunci și-au amestecat filosofii bărbile și s-au sfătuit, neînțelegîndu-se între ei. După care s-a ridicat Nușrevan, cel mai greu și mai mare dintre toți filosofii, și a grăit astfel:

— O împărate, domn al domnilor lumii, se cuvine sâ porunceşti rugăciuni în toate templele împărăţiei şi să jertfeşti atîţia tauri bălţaţi la fiecare altai cîţi ani binecuvîntaţi numeri luminăţia ta pînă acum.

La aceste vorbe, Aban filosoful cel firav, carele postea şase zile din săptămînă, a zîmbit subţire.

— De ce zîmbeşte fratele meu ? a întrebat filosoful cel mare.

— Zîmbesc, a răspuns Aban filosof, căci jertfele şi rugăciunile au fost poruncite şi s-au săvîrşit in toată împărăţia, aşa să fii domnia ta sănătos.

— La toate templele ?

— Precum spui, şi precum doresc ca soarele împărătesc să te lumineze totdeauna.

— Şi s-au adus jertfe în anumit număr ?

—- Întocmai. Măria sa împăratul, stăpîn al tidvelor omenirii, le-a poruncit în trei rînduri.

împăratul Kira a încuviinţat :

— Aşa este, o filosoafe Nuşrevan. Domnia ta te trudeai cu rînduielile şi cărţile dăbilarilor împărăţiei; iar Aban, fiind preot al Dumnezeului nostru Mitra, a poruncit din partea noastră rugăciunile şi jertfele în taină. Deasemenea celelalte femei ale curţii noastre au cercat şi s-au silit să ne deie nouă fecior. însă pînă acuma nici din partea asta nu ni s-a arătat bucurie.

Aban filosof s-a închinat iar şi a zis :

— Prea puternice împărate, nu mai rămîne decît o cercare. Se află sub munte în pustie, la un templu ascuns în peşteră, un preot bătrîn de la Egipet, care slujeşte Dumnezeului Osiris. îl chiamă Amun-Sisi- şi anii lui au trecut suta, totuşi mintea i-i luminată ca şi unui bărbat în putere. Se duce din cînd în eînd la dînsul un prietin al meu egiptean, filosof şi cetitor de stele, cu numele Sindipa, care a căutat sălaş şi pace întru această împărăţie. Vorbind cu prietinul meu Sindipa despre suferinţa împăratului, am înţeles că s-ar putea face întrebare sfinţitului Amun-Sisi şi numai la el măria sa ar putea găsi tămăduire.

— Bine, a poruncit împăratul, să se facă întrebarea.

După cele hotărîte, Aban filosoful a căutat pe Sindipa egipteanul şi amîndoi au călătorit în pustie sub muntele

Demavend cel mare, care din. cînd în cînd se cutremură, amenințînd temeliile pămîntului. Acolo au aflat, lîngă izvor şi la o colibă, pe Amun-Sisi, cu stupii săi de albine. După ce i-au spus ei tot, bătrînul a pus felurite întrebări şi a făcut felurite ispitiri despre împărat, şi după aceea a zis :

— Să poftească înălțimea sa împăratul la mine. Căci se cuvine să vie pătimaşul la vraciul său ; picioarele pătimaşului sînt mai tari decît ale vraciului, şi pătimaşul mai are catîri şi cămile şi se poate mişca mai repede. Iar dacă nu vine cu repeziciune, atuncea suferința sa întîrzie şi nu mai poate afla leac.

Deci împăratul s-a sculat şi a poruncit din nou. Şi s-a dus în pustie, la vraciul cel bătrîn. Ajungînd la templu, cu puțini curteni şi cu sfetnicul său Aban, bătrînul 1-a primit şi 1-a închinat Dumnezeului Oşiris. După aceea 1-a pus să ajuneze nouă zile şi 1-a cercetat în toate mădularele lui, ascultîndu-1 şi cu urechea înlăuntrul trupului, care nu s-a mai auzit asta de cînd lumea. Iar într-a zecea *zi,* dimineața, 1-a vîrît gol în apa pîrăului. Şi scoțîndu-1 1-a dus într-o chilie din peşteră. Acolo 1-a cusut într-o piele crudă de tigru, proaspăt adusă de vînătorul împărătesc, şi i-a dat fum din nişte doftorii pe care numai el le ştia. Şi astfel 1-a ținut alte nouă zile, hrănindu-1 numai cu cîte puțintel lapte şi afumîndu-1 cîte un ceas de trei ori în fiecare zi.

După asta 1-a mai ținut alte nouă zile, alegîndu-i pentru mîneare numai buruieni şi miere, şi supunîndu-1 în templu cu îndelungate rugăciuni. Apoi 1-a binecuvîntat să aibă urmaş şi 1-a lăsat să se ducă.

Astfel, la nouă luni după această lucrare a vraciului, Mi- ramir împărăteasa a născut prunc, bucurînd pe soțul şi domnul său.

Chiar în acel ceas, Aban, marele preot şi filosof sfetnie, a înştiințat grabnic pe Sindipa în acest chip :

Aban către Sindipa înțeleptul.

Multă sănătate şi voie bună de la Domnul Dumnezeu pentru tine, o prietine Sindipa, şi să ştii că doamna Mira- mir împărăteasa a făcut dar de bucurie împăratului nostru, astăzi în a şaisprezecea zi a *lunii Mesori, în ceasul al doisprezecelea.*

Cotasur, vraciul curții, a arătat prea luminatului stăpîn pruncul şi am băgat de samă că avea semn roş la frunte în stîngă, care semn s-a şters îndată ce părintele său l-a luat în brațe.

S-au cercetat degetele de la mîni şi picioare, ochii şi limba, toate fiind fără cusur şi în număr bun.

Măria sa a poruncit să-i fie numele Ferid, după un uncheş de bunic al măriei sale, ceea ce se chiamă, în limba veche, lumina lumii.

Au sunat trîmbiţaşii din trîmbiţi şi s-a slobozit oştenilor curţii vinul pregătit în antale. Şi au băut cu toţii pînă ce li s-au făcut fălcile de lemn.

Numai acest credincios al meu, fiind mai vrednic băutor, şi-a păstrat graiul şi umbletul şi-l trimet la domnia ta cu carte, ca să ştii că avem cocon şi să ceteşti în stele fără întîrziere ceea ce e scris pentru el.

Dumnezeu să te lumineze.

. îndată ce a primit cartea, la foişorul său din afara cetăţii, Sindipa a scris pe tabla sa ziua, ceasul şi semnele sfinte. Apoi a văzut că steaua Sothis era înălţată deasupra răsăritului şi a cetit pe cer zodia lui Ferid, găsind bună cumpănă a vieţii lui; numaicît nu a putut ceti în întregime, venind nour şi furtună în acea noapte, în al patrulea ceas al nopţii.

Naşterea fericită a pruncului s-a întîmplat în al optsprezecelea an al domniei lui Kira împărat.

După ce s-au desmeticit oştenii şi au întărit iarăşi stră- jile. s-au putut veseli cu vin şi danţuri şi dregătorii măriei sale. Apoi împăratul a poruncit să se zidească palat nou feciorului său, cu stîlpi de porfiră şi podoabe în chip de cap de taur, şi cu păreţii de cărămizi smălţuite. Şi în acel palat a strîns darurile ţărilor sale, rodin pentru împărătească şi pentru prunc. Au venit daruri şi de la India, şi din Ţara Harapilor, şi din Hamagaş, unde ard focuri vii pe coastele munţilor. De la elefanţi la nestemate, toate darurile au fost aduse.

Iară Miramir împărăteasa nu s-a putut bucura de nimic. După ce şi-a dat rodul pîntecelui său, a căzut în arşiţă şi suferinţă şi nu tîrzie-vreme s-a petrecut din această viaţă.

Mare mîhnire a avut Kira împăratul pentru pierderea iubitei sale împărătiţe. Şi suspinînd se tînguia către sfetnicii săi filosofi că pînă la amurgul vieţii sale nu va mai lua soţie şi nu va mai cunoaşte femeie. Iar filosofii săi îl mîngîiau că cel puţin a dobîndit cocon din sîngele său, urmaş la împărăţie.

Deci după ce a suspinat o vreme împăratul, cu fruntea plecată, a ridicat ochii şi s-a uitat iarăşi la lume. Bucuros fiind de frumuseţea pruncului său, chema pe curteni la ospeţe şi închina vin de Şiraz în cupa sa cea mare de aur. Şi ca un împărat ce se afla, a poruncit să i se aducă soţie. Iar slujitorii săi i-au adus şi, nealegînd nici pe una din cele şapte

aduse, le-a ţinut pe toate. Aşa că, la vremea întîmplării noastre, să ştii, cetitorule, că Kira împărat avea şapte muieri.

Capitolul II

Cum i-a ales împăratul dascăl fiului său prea iubit Ferid

Ajunse coconul împărătesc fecioraş frumos la chip şi deprinsese de la oştenii curţii călăria şi armele, precum şi vînătoarea cu cîni şi şoimi. Fiind fără mamă, se uitau mai ales femeile cu mare dulceaţă la el; şi cîteodată îl duceau slujitorii în cămările dinlăuntru ale palatului, ca să audă cîntece şi să vadă danţuri.

A hotărît în acest timp împăratul să împodobească pe coconul său prea iubit cu toată ştiinţa filosofească. Deci a poftit la sine pe filosoful cel mare Nuşrevan şi i-a poruncit să ia pe copil şi să-1 înveţe toate cîte sînt de învăţat, ca să nu-i rămîie nici o învăţătură neştiută şi nici o taină ne- pătrunsă. A stat fiul împăratului la Nuşrevan înţeleptul trei ani şi a învăţat multe lucruri, între altele cum se alcătuiesc cele

mai grase şi mai dulci plăcinte, şi care sînt cele mai alese vinuri; cit se cade să doarmă bărbatul după prînz şi la cîte ceasuri după răsăritul soarelui să se scoale înţeleptul. A mai învăţat că înţeleptul împărătesc trebuie să se uite supărat cînd iese în norod şi să fie vesel cu prietinii la ospe- ţele sale. A mai aflat că toate sînt deşertăciune, mai ales filosofia, şi că stăpînitorii se cuvine să treacă peste toate cu inimă uşoară. Astfel că, după trei ani de zile, cînd a chemat împăratul pe fiul său, şi a pus pe ceilalţi şase sfetnici de l-au ispitit, s-a văzut că pricepe multe dintr-ale vieţii, dar ştiinţă filosofească are prea puţină. Căci filosofilor li-i dat să ştie toate pildele şi să răzbească toate tainele, iar coconul său prea iubit ştia prea puţin.

A hotărît Kira împărat î

— Dacă fiul meu nu ştie nici măcar cea dintâi taină filosofească : dacă a fost întâi oul, ori a fost mai întâi găina, — înseamnă că sfetnicul nostru Nuşrevan e mai mult înţelept şi mai puţin filosof; poate strînge birurile împărăţiei, dar nu poate învăţa ştiinţa lumii pe fiul meu. Deci trebuie să caut lui Ferid un dascăl mai harnic şi mai priceput în ceea ce doresc eu.

A chemat împăratul pe filosofii săi şi le-a cerut sfat.

— Cine ar putea oare să dea fiului meu prea iubit toată ştiinţa cîtă a fost şi este pe lumea asta ? Mulţămit mă aflu cu slujbele înţeleptului nostru sfetnic Nuşrevan, dar am băgat de samă că fiul meu s-a întors la noi neîmplinit întru ştiinţa filosofească. Am înţeles că sfetnicul nostru Nuşrevan crede mai mult în pătrunderea firească şi în arătările adevărate ale vieţii, decît în iscodirile lo- gjicei şi parabolei; dar noi poftim şi acestea din urmă pentru măria sa Ferid. Cine i le poate da fără întîrziere ?

înţeleptul Nuşrevan a zîmbit închinîndu-se adînc în faţa stăpînului său ; ceilalţi filosofi au tăcut, bănuind la împărat o firească nerăbdare.

împăratul s-a întors cătră Aban :

— Domnia ta ce zici, filosoafe Aban ?

— înălţate domn al domnilor lumii, a răspuns Aban; slabă este puterea noastră, fragedă şi necunoscută mintea coconului împărătesc. Grijile noastre, ca sfetnici, multe siftt, cît nu dormim nici ziua nici noaptea şi abia le putem birui. Cînd oare să mai găsim noi vreme, între atîtea strădanii, să săvîrşim o faptă atît de anevoioasă ? De şi sîn- tem ajunşi la vîrsta eărunteţii, nu dorim să ne scuturăm anii nici să înfruntăm nemulţămirea stăpînului nostru. S-ar cuveni ca asemenea lucrare gingaşă s-o săvîrşească un înţelept care n-are asupra sa şi grijile cele aspre ale

împărăției. Unul este acel prea învățat și luminăția ta îl știi. Sindipa n-are alte griji decît ale filosofiei sale.- Să vie aici la poalele slăvitei măriri, să arate dacă nu s-ar prinde el să dea învățătura cea deplină măriei sale Ferid.

Împăratul a poruncit să vie înțeleptul Sindipa.

Cînd l-au văzut curtenii pe Sindipa filosoful, unii din ei s-au mirat, căci era uscat și întunecat la chip și straiele lui albe de in n-aveau podoabe.

— Cum s-ar putea, murmurau unii, ca un filosof așa de sărac îmbrăcat să fie dascălul coconului împărătesc ? Ce știe el, cînd noi îl putem cumpăra cu un singur inel de la degetul nostru cel mic ?

Sindipa a ascultat porunca și s-a închinat.

Ii-a întrebat Kira împărat:

— Te bizuiești să faci asemenea lucrare, o filosoafe 1

— Mă bizuiesc, înălțate.

— Poți învăța pe fiul meu toată învățătura ?

— Pot, stăpîne.

— în cel mai scurt timp ?

— în șase luni, mărite doamne.

— Cum se poate ? a strigat împăratul; să faci tu, în șase luni, ce n-au putut săvîrși alții în treizeci și șase ?

— Fac, măria ta, a răspuns dascălul, căci coconul luminăției tale în trei ani și-a adaos, pe lîngă vîrstă, înțelegere.

— îl cunoști ? de unde îi știi mintea lui și buna lui voință la învățătură ?

— îl cunosc, stăpîne, căci l-am văzut la vînat în dumbrăvile unde trăiesc eu. Pe chipul lui am cetit semnele dumnezeiești ale cunoașterii Pe lîngă asta, măria ta, eu am cercetat stelele la nașterea pruncului și ce am văzut în zodia sa mi-a dat încredințarea că va fi spre cea mai mare bucurie a împăratului nostru.

—- Bine, a răspuns împăratul, vorbele tale îmi plac, dascăle, Ce zic sfetnicii mei filosofi ?

Şase sfetnici n-au zis nimica; s-au închinat către mă- ria sa. Nuşrevan filosof a surîs :

— Slăvite stăpîne, a zis el, plăcută e făgăduinţa dascălului ; ar trebui poate să-i îngăduim vreme mai înde- lungată.

împăratul s-a răsucit spre dascăl.

— O împărate, a răspuns Sindipa, cuvîntul meu ră- mîne neschimbat. Dacă în şase luni măria sa Ferid nu va şti tot ce se cuvine să ştie ca să fii mulţămit luminăţia ta, atunci primesc să stea acest cap unde îmi stau acuma picioarele.

Nuşrevan filosof atunci a zis cu blîndeţă : ... , — Dascăle, bine este să nu se joace găteje le cu focul.

Sindipa s-a plecat spre împărat, apoi spre sfetnic. *A* răspuns :

— La vorba blîndă, iese chiar şarpele din pămînt, o prea înţelepte. învăţătorul meu îmi spunea că cine vrea să aibă pîne pe masă, trebuie să doarmă puţin. Săptă- mîna mea n-are şapte sărbători ca săptămîna leneşului. Cui nu ştie juca, odaia i se pare strimtă.

— O dascăle, a zîmbit fără bunăvoinţă Nuşrevan sfetnicul, bagă de samă să nu-ţi fie vorbele şi făgăduielile o aţă de painjen, în care să te prinzi singur, ca musca.

— Cinstite sfetnice, vorbele trec ; vor rămînea faptele, să mărturisească pentru mine. Ele au să mă cufunde ori au să mă izbăvească.

— Ce fapte altele decît cele ştiute, dascăle ? Dacă ar fi un copil de rînd, i s-ar putea măsura învăţătura cu nuiaua ; însă fiind cocon împărătesc, asemenea bună lucrare nu e îngăduită. Deci trebuie să sameni şi dumneata ca şi alţii, aşteptînd roada cu răbdare.

— Roada va să vie la timpul său, prea înţelepte.

— însă, dascăle, pămînturile împărăteşti nu binevoiese a primi totdeauna sămînţa filosof iei.

— Ba eu nădăjduiesc bună roadă.

— Hm ! văd că ziua pofteşte s-o laud cînd abia a făcut ochi; iar eu vreau s-o aştept pînă ce va însera.

— Mă plcc cu umilinţă, a adaos Sindipa, şi poftesc pe măritul împărat să aştepte peste şase luni, aici, ori doi filosofi, ori nici unul.

— Bine, aşa să fie, a poruncit Kira împărat.

— Prea puternice stăpîne, a urmat Sindipa, îngăduie ca fiul măriei tale prea iubit să nu doarmă pe saltea de puf şi mîncarea lui să fie ca a unui sărman supus al împărăţiei.

— Bine, aşa să fie !

— Atunci în şase luni am vreme, stăpîne: pot săpa fîntîna cu acul şi pot spune ca broasca ţestoasă : Agale şi înainte !

— Prea puternice, a zîmbit iar Nuşrevan filosof ; tri- mete copilul la pomul cu roade, dar fii şi măria ta aproape.

— Bine, bine, s-a veselit împăratul; să lăsăm pari- miile, ca să nu întîrziem învăţătura copilului'; văd că nebunia înţelepţilor are mai multe cotloane decît a nebunilor. Să vie măria sa Ferid, să-1 îmbrăţişez şi să-1 dau dascălului său. Iar de se va întoarce ucenicul meşter, răs- plăti-voi pe dascăl împărăteşte.

Astfel a luat Sindipa pe coconul împărătesc şi 1-a su- pus rînduielii sale, dîndu-i învăţătură fil'osofească.

Capitolul III

Cum a învăţat Ferid şi ce-a iscodit Sindipa; pe urmă ce-au iscodit Şatun şi filosofii

Se afla casa dascălului într-un loc încîntat şi liniştit, nu departe de cetatea împărătească Babahan. Lîngă sine ţinea Sindipa doi slujitori muţi, care-i ştiau toate obiceiurile vieţii. Avea clădit deasupra acoperişului foişor, de unde, în vremea nopţii, cerceta cerul şi zodiile. Din foişor, ziua, se vedea o apă curgînd dincolo de dumbravă ; şi era atita pace lîngă acel mal încît veneau fiarele să se odihnească acolo fără frică şi fără duşmănie. Iar un pui de leu, rămas de mama sa, se deprinsese a se apropia de casă şi învăţase să asculte de filosof, purtîndu-se blînd
şi cuviincios. De la o vreme se juca şi în preajma catîrului care, împrumutînd ceva din firea blîndă a stăpînului său, îl suferea cu filosofie.

— Priveşte, fiule, la catîr şi la leu, zise într-o zi Sindipa ucenicului său. Ii vezi că trăiesc în bună înţelegere; şi leul ridică ghiara asupra catîrului cu blîndeţă, fără să-i dăuneze şi jucîndu-se numai. S-ar putea, însă, într-o zi, să-1 lovească, căci i-ar căşuna să-şi arate puterea. Aşa sînt eu, sărman filosof, sub braţul împăratului. Dacă nu ţi-aş da învăţătura cuvenită, ar avea drept să mă lovească ; însă ar putea să mă lovească şi după ce i te-aş duce plin ca un stup.

S-ar îndulci din tine ca din faguri şi pe urmă m-ar lovi ca pe un catîr nevolnic.

— Asta n-ar fi după dreptate, a strigat Ferid cu iuţeală.

— Bine ai răspuns fiule ; văd că Domnul Dumnezeu £ pus în inima ta cel mai mare bun pe care se cuvine să-1 aibă împăraţii. Căci nici sabia, nici mărirea nu preţuiesc cît dreptatea.

In casă, dascălul a ales o chilie mare şi a pus pe slugile sale s-o pregătească, văruind-o şi lăsîndu-i goi păreţii. Avînd pe ucenic alături, învăţătorul a început a scrie pe âîb semnele gîndirii. După aceea, zi cu zi, a scris cerul, pămîntul şi toată zidirea lui Dumnezeu. Şi, scriind, dădea învăţătură coconului împărătesc. A urmat a scrie numerele de aur şi geometria şi toată învăţătura acelei vremi. De patru ori pe zi scotea pe cocon la lumină şi-i arăta cîmpul şi pădurea şi toate frumuseţile lumii, cu florile, gîzele, paserile şi animalele. I le spunea pe toate şi i le tălmăcea, ca să le cunoască bine. I le spunea şi i le tălmăcea cu plăcere şi cu bucurie, ca să fie învăţătura nu silnicie, ci desfătare a vieţii. Cînd se întorcea singur Ferid în odaia cea albă, stătea cu zugrăvelile, cu numerele şi cu semnele gîndului, adîncindu-le şi pătrunzîndu-se de ele. Atît de avîntată era mintea lui şi atît de deschis sufletul cătră minunile lui Dumnezeu, încît, în mai puţină vreme decît făgăduise, dascălul a dat toată învăţătura sa coconului împărătesc. Deci a rămas răgaz ca toată învăţătura să se coacă în mintea şi în sufletul ucenicului; şi nici trupul nu i-a slăbit, nici ochii nu i s-au trudit. Avea vreme să
fie bucuros şi zburdatic ca leul cel tînăr. După asta 1-a mai învăţat Sindipa pe cocon să-şi stăpînească mînia şi să-şi înfrîneze poftele.

— Aceasta, fiule, este cea mai anevoioasă didahie dintre toate, zicea dascălul. Puţini împăraţi pot rîndui în sine o cumpănă a liniştii. Mai puţini pot struni desfătările trupului. Nefiind schivnici, Dumnezeu nu cere prea mare asprime pentru fiinţile lor ; căci Ziditorul a pus în noi carne şi sînge; ci împăraţii au datorii mari şi griji crude, cînd mintea cată să se limpezească şi cele trupeşti să se înlăture. Tu să înveţi însă a iubi viaţa şi oamenii.

Ferid se mira.

— Dascăle, zise el, cunoscînd toate acestea, pari mai presus decît stăpînitorii, şi totuşi te văd trăind fără bogăţii şi fără strălucire.

— Fiule, răspunse filosoful, Dumnezeu pune darul înţelepciunii şi într-un om sărac; nu crede că mărirea şi

puterea sînt mai de preţ. Cînd la putere se adaogă înţelepciune, atunci a . fost scris muritorului în zodia sa cunună de lumină. Cînd îţi va veni vremea, asta să fii tu, fiule, pentru noroadele acestei împărăţii, ca să poţi fi scutit la bătrîneţă de scîrbă — viermele inimii. După ce ţi-am deschis toate tainele, îţi doresc s-ajungi la împărăţie, şi, cînd vei ajunge la împărăţie, să nu omori pe dascălul tău.

— Asta nu se poate ! a strigat ucenicul. Cum l-aş putea omorî ?

A suspinat filosoful, răspunzînd :

— Dacă n-ai fi vrednic de învăţăturile sfinte, aş muri !

Atunci coconul 1-a îmbrăţişat pe dascălul său cu dragoste.

Cînd a sosit ajunul zilei sorocite, Sindipa a trimes la împărăţie pe ucenicul său. Şi s-a înfăţişat Ferid împăratului, grăind astfel :

— Prea slăvite doamne şi tată, iată mă trimete dascălul meu Sindipa să-ţi dau de ştire că învăţătiSk mea s-a sfîrşit şi, dacă binevoieşti a porunci, venim mîni în faţa măriei tale, la ascultare. Hotărăşte măria ta adunare, şi să dai dascălului meu răsplata după cele ce se vor vădi.

S-a bucurat împăratul şi a sărutat pe coconul său. Apoi i-a poruncit:

— Intoarce-te la dascălul tău şi vino, mîni, cu el ia curtea noastră. Vor fi de faţă curtenii şi sfetnicii mei, ca să asculte şi să se bucure. Iar plata nu va fi după nevoia dascălului, ci după dărnicia împăratului.

Veselindu-se feciorul, a ieşit, ca să încalece pe catîrul filosofesc. înştiinţaţi fiind de sosirea sa, l-au întîmpinat în grădina palatului sfetnicii şi căpitanii, şi se îndulceau întrebîndu-L Iar de la zăbrele, de la cămările din fund, îl priveau femeile şi rîdeau la el, cu buzele vopsite şi sprîncenele încondeiate, cum e rînduiala femeiască. Iar Ferid grăia cu toţi fără semeţie şi cu voie bună, încît toţi i se închinau cu dragoste şi binecuvîntau harul lui Dumnezeu asupra împărăţiei persieneşti.

Cînd s-a întors Ferid Ia casa de lîngă dumbravă, ziua se întunecase deplin şi asfinţise luceafărul de sară. Sindipa înţeleptul era în foişor şi cerceta stelele, cetind zodia ce se pregătea feciorului de împărat.

Ucenicul s-a suit la el vesel şi 1-a găsit în jilţul său, cu fruntea plecată şi cu privirile mîhnite.

A zis :

— Tatăl meu împăratul porunceşte să ne înfăţişăm mîni dimineaţă la curte.

Sindipa îl privea în tăcere.

— Ce ai, dascăle ? de ce eşti mîhnit ?

— Fiu al sufletului meu, a răspuns filosoful, sînt mîhnit, căci am cetit în stele şi am cunoscut acum ceea ce mi-a ascuns un nour altădată, la naşterea ta. Nu poţi dezvăli mîni, fără primejdie, podoaba minţii tale. Mi s-a arătat în stele cumpănă de moarte pentru viaţa ta. Abia într-a şaptea zi, începînd de mîni, va ieşi pe cer luna nouă ; acea sabie subţire de aur e semnul duhului tău şi al biruinţii tale. Pînă atunci «trebuie să fii mut. Abia atunci poţi vorbi.

Ferid a zîmbit.

— Părinte al meu, a zis el, voi face cum hotărăşti şî voi fi mut şapte zile.

— Atunci izbînda va fi nu numai a ta, ci şi a mea, 6-a bucurat înţeleptul Sindipa.

A* luat pe cocon şi 1-a dus cu sine în chilia sa, unde aveaXaltar al zînei Isis. L-a supus în genunchi, 1-a binecuvîntat.§i l-a pus să jure că va fi mut şapte zile. Cînd a ridicat ochii, Ferid a văzut pe idoliţă zîmbindu-i, cu arătătorul mînii stingi pe buze — îndemn la tăcere.

A doua zi, la răsăritul soarelui, fiul împărătesc a pornit pe jos către cetatea tatălui său, urmat de slujitorii muţi, care aveau a cunoaşte întîmplările şi a duce în taină veştile unde ştiau ei. învăţătorul a încălecat pe catîr şi s-a îndreptat

spre munte. Cînd soarele a luminat dumbrava, s-a întors ficcare în loc, oprindu-se şi privind în urmă. S-au închinat spre lumină. Au văzut pe puiul de leu stînd dinaintea pridvorului şi păzind căsuţa, ceea ce a dat bună nădejde lui Ferid şi filosofului, că se vor mai întoarce acolo. Şi-au mai făcut un.semn cu mîna şi s-a dus ficcare în calea sa.

împăratul Kira dăduse poruncă să se facă mare adunare a curtenilor şi să fie împodobită cu flori sala cea mare a divanului. Cum s-a arătat Ferid, l-au întîmpinat slujitorii şi l-au dus la baia împărătească ; i-au luat toiagul; au scos de pe el straiele de filosof, care, cum se ştie, sînt straie de puţin preţ. L-au scăldat şi l-au uns cu miresme, l-au îmbrăcat cu mantie albă şi i-au pus cunună de trandafiri. Li se părea însă de mirare tuturor slujitorilor că măria sa Ferid tace.

Ei nu conteneau să-1. întrebe felurite lucruri; măria sa Ferid se uita la ei cu blîndeţă şi tăcea.

— Poate îşi păstrează cele dintăi vorbe pentru părintele său împăratul, grăiau ei în de ei curtenii.

La al treilea ceas al dimineţii a dat sunet gongul şi Kira împărat a păşit la jilţul de aur şi nestemate, întru toată a sa strălucire. Spatarul îi ducea spata şi scutierul îi ducea stema cu smalţul leului şi al soarelui; cuparul îi ducea cupa şi pivnicerul purta ulciorul de vin.

Asemenea arătare curtenii o tălmăceau astfel : bucură-se împăratul de puterea şi mărirea sa ; dar mai vîrtos se va veseli de fiul său, bînd vinul desfătării.

Au intrat şi s-au aşezat împrejur şi cei şapte sfetnici filosofi ai împărăţiei. Fiecare avea toiagul său şi fiecare îşi mîngîia barba sa.

A cuvîntat împăratul Kira :

— Să se înfăţişeze fiul nostru prea iubit.

A strigat şi pristavul porunca.

Slujitorii au purtat de subsuori pe cocon şi l-au adus înaintea împăratului.

împăratul 1-a privit cu plăcere pe Ferid ; l-au privit cu plăcere şi filosofii, încuviinţînd cu frunţile. Adică: Bine, foarte bine.

înălţimea sa a mai aşteptat puţin ; apoi s-a săltat din jilţ şi s-a uitat asupra adunării.

— Unde e dascălul Sindipa ? a întrebat măria sa. Poftesc să vie şi dascălul Sindipa.

Curtenii şopoteau între ei: N-a venit dascălul Sindipa.

Filosofii au întors unul către altul nasurile, întăi într-o parte, pe urmă în altă parte, Nuşrevan filosof a îndrăznit a tuşi uşor. Nici unul ii-a scos cuvînt.

— Unde-i Sindipa ? s-a mirat împăratul.

S-a păstrat tăcerea.'

împăratul şi-a întors privirile către fiul său. L-a cercetat cu blindeţă :

-r- Unde e dascălul ? de ce n-a venit ?

Mare mirare a fost în acea împărătească adunare, cînd s-a văzut că Ferid stă încremenit. Nici nu şi-a mişcat buzele ; nici n-a clipit din ochi.

— Te-am întrebat, a stăruit cu nelinişte împăratul; răspunde părintelui tău.

Ferid a stat mut.

— Ce este ? de ce nu răspunzi ?

Pe obrazul împăratului s-a zugrăvit întâi uimire ; apoi s-a arătat spaimă. Cu mîna dreaptă a dat la o parte pe spatar, cu mîna stingă a dat la o parte pe scutier; a săltat din jilţ, făcînd doi paşi înainte. Şoaptele curtenilor se alungau iute prin toate colţurile ca nişte gîngănii veninoase ; îndată au ajuns şi au răscolit cămările dinlăuntru, unde femeile gătite aşteptau să iasă şi ele la lumina zilei.

împăratul a coborît la coconul său şi i-a pus mîna dreaptă pe umăr:

— Fiule al nostru prea iubit, ce ai ?

Ferid pare a înţelege glasul tatălui său, dar nu dă răspuns. A fost numai o părere că ar fi înţelegînd. Nuşrevan filosof îşi mătură pieptul cu barba. Fiecare barbă a fiecărui filosof se nelinişteşte.

împăratul, însfîrşit, s-a întors spre ei:

—- Sfetnicilor, puteţi domniile voastre pătrunde această taină ? puteţi oare da împărăţiei mele vreo lămurire ? Credinciosuie al nostru sfetnic Nuşrevan, domnia ta ce spui ?

—• înălţate împărate, a răspuns Nuşrevan filosof, ce-aş putea eu îndrăzni să cuget, cînd împăratul meu este de faţă ? Mintea strălucirii tale e cu mult mai pătrunzătoare decît a ©ricăruia dintre noi şi decît a tuturor la un loc; într-o clipă măria ta poţi face să scapere cremenea celei mai negre taine* N-aş îndrăzni deci să alătur prepusurile mele acolo unde luminăţia ta dintrodată ai înţeles că dascălul Sindipa» ca -un» vrăjitor egiptean ce se află, neputînd îndeplini legaftiintul său şr temîndu-se de pedeapsă, a încuiat cu farmece glasul coconului, iar el însuşi a fugit.

— Am înţeles -asta ! a. strigat eu tărie Kira împărat; dar vicleanul nu va scăpa 'de dreapta noastră mînie. Să vie căpitanul străjiSmele !

•— Aici sînt, strălucite stăpîne !

— Aicea eşti ? ai venit ?

— Aicea sînt, strălucite soare al vieții, și ascult porunca ta : să mă duc în clipă cu o sută de călăreți să caut pe dascălul Sindipa.

— Să încaleci și să te duci în clipă cu o sută de călăreți ! a poruncit cu mînie împăratul.

— Unde să-1 caut, strălucite stăpîne ?

Kira împărat s-a întors către sfetnicii săi.

— Unde să-1 caute ? s-a mirat măria sa.

Filosofii au venit mai aproape și s-au sfătuit; după asta au fost de părere că vicleanul dascăl Sindipa să fie căutat pretutindeni.

— Să iei o sută, să iei o mie, să iei o mie de mii, s-a mîniat împăratul amenințînd pe căpitanul străjilor, și să-mi găsești pe ticălos. Vreau să-1 văd în fața mea și să vie gîdea nostru Hurda să-1 jupoaie înainte de a-i reteza capul cu paloșul. Ce ai tu, copile ? s-a întors după aceea măria sa la Ferid ; încearcă de grăiește, ori fă un semn, ca să înțeleg ceva.

Au venit la Ferid și filosofii, pipăindu-1.

•—. Pare a fi întreg, numaicît nu scoate un cuvînt, a zis cu încredințare Nușrevan. Am putea să cercetăm dacă are simțirea toată infigîndu-i un bold în coapsă ori în grumaz ; dar nu se cuvine să împungem cocon împărătesc. Dacă artfi un mișel de rînd, ar putea scoate gîdea adevărul spînzurîndu-î în cîrlige și bătîndu-1 cu harapnicul, dar asemenea lucru nu s-a pomenit pentru odraslă domnească de cînd e lumea. O ființă din os sfînt poate pierde căpățîna prin sabia gîdei, dacă binevoiește a porunci împăratul, dar pîngărită de bici ori de alte cercări mișelnice nu se cuvine a fi îrj, veci.

S-a mirat împar.atul:

— Cum să facem atunci ?

— Nu este alta de făcut, luminate împărate, decît să așteptăm voia lui Dumnezeu. Numai sfinția sa stă deasupra împăraților.

— Așa este; dar pînă cînd să așteptăm ?

Filosofii s-au sfătuit iar, chibzuind să afle cît este de așteptat. In vremea asta Ferid sta singur la o parte, tăcut și mîhnit. Muierile se mișcaseră curioase din cămările dinlăuntru și veniseră în preajma lui, uitîndu-se la el cu milă. Cutezaseră să se furișeze chiar lîngă dînsul, atingîndu-1 cu mînuțele lor cu unghii roșii și mîngîindu-1.

în supăraiea sa, Kira împărat s-a întors spre pivnicer și spre paharnic, poruncind să i se dreagă vin în cupă. înainte de a primi cupa, a stat privind pe Șatun, cea mai iubită soție a sa, dintre cele șapte soții pe care le stăpînea măria sa în cămările dinlăuntrul palatului.

Şatun se oprise o clipă lîngă Ferid, apoi a venit cătră stăpînul său. Paharnicul a luat credinţa, după aceea a trecut împăratului cupa. Măria sa a sorbit de două ori şi a făcut cu oarecare mulţămire : A ! a !

— Stăpîne slăvite, a vorbit Şatun, îngăduie să stau o clipă în cel mai plăcut adăpost, lîngă măria ta.

împăratul a zîmbit, încuviinţînd. A mai sorbit o dată, făcînd iarăşi : A !

Şatun era cea mai frumoasă muiere a împărăţiei persieneşti; de şi era tînără, se afla bine împlinită, după gustul împăraţilor vechi. Purta feregea de matasă de coloarea macului sălbatic. Cum cîntase un poet al timpului, gura ei părea rodie coaptă, ochii ei erau pui de lostun; pielea ei lucea ca un ban nou.

Locul de naştere al frumoasei Şatun era departe, dincolo de munţii din miazănoapte care se chiamă Streşina-Lumii. Puii de lostun stăteau puţin pieziş, cu cozile spre tîmple. Călăreţii turcomani care o aduseseră împăratului îi dăduseră nume nou : Altîn-Ghiul, adică Trandafir-de- aur. Curtenii nu îndrăzneau să-i spuie decît Şatun ; numai împăratul îşi luase îngăduinţa să rostească urechiuşelor ei, în iatac, numele cel nou.

— Ce-ţi este voia, Şatun ? a întrebat măria sa.

— Puternice stăpîne, a zis prea iubita lui soţie cu glas dulce ; înainte de a Se duce la pedeapsa aceea care se mai chiamă şi învăţătură, Ferid, cd'conul domnului meu, obişnuia să vie în chilie la mine, ca să caute jucării şi să audă cîntece. Lipsit fiincl de dragostea maicii sale, găsea o petrecere şi o mfngîiere âcplo. Stăpîne, socot că numai eu aş pîitea, cu blînaeţâ şi gingăşie, sa-1 fac să vorbească — dacă muţenia lui e prefăcuta ori poruncită. Iar dacă e legat prin vrăji, vom gaşi o femeie bătrînă să-i desfacă.

— Bine, a poruncit împăratul, fă precum spui.

Şatun s-a închinat înaintea stapînului său. S-a întors spre Ferid, luîndu-1 de mînă şi ducîndu-1 cu eâ. Adunarea a rămas pe loc, aşteptînd. împăratul a mai poftit o cupă de vin de Şiraz.

După ce l-a dus în camara sa pe cocon, Şatun l-a. aşezat pe un colţuc de puf lîngă sine, alăturea de divan.

—■ Dragul meu Fetid, a zis ea cu dulceaţă, uită-te la mine, îmblînzeşte-te şi vorbeşte.

Coconul tăcea după rînduiala lui.

Şatun i-a mîngîiat puful bărbii şi mustăcioara.

— De cînd veneai în această chilie, a urmat ea, a trecut atîta vreme cît ţi-a trebuit ca să creşti şi să fii bărbat falnic. Nici nu te-aş fi cunoscut, dacă te-aş fi întîlnit undeva pe cale, ori într-un loc străin. Dacă m-ai fi cuprins, aş fi ţipat; dar dacă ai fi vorbit, te-aş fi cunoscut după glas.

Ai fost prietin cu mine, urmă ea văzîndu-i neclintirea ; mă mir că astăzi te arăţi duşman al meu. Ştiu că-ţi plăceau danţurile mele ; dacă doreşti, lepăd haina şi danţez numai pentru tine. îţi plăcea să simţeşti mireasma sinului meu. Dacă îţi pleci spre mine obrazul, vei simţi că e aceeaşi.

Unind la vorbă fapta, Şatun cuprinse pe Ferid, făcîridu-1 să simtă mireasma oleuliii de roze.

El se trase îndărăt. Ea rîse cu plăcere şi-1 cuprinse iar.

— Nu-ţi cer atîta să vorbeşti, s-a întors ea cu glas scăzut, cît să mă asculţi. Eu am înţeles că ai asupra ta <j poruncă a tăcerii. Cînd vei avea iar glas, aş dori ca vorbele tale să fie prea plăcute urechilor mele. Dacă pofteşti, sînt a

ta. Dacă porunceşti, bătrînul nu va mai fi. Cunosc o dof- torie şi, desară, poate să bea cea din urmă cupă de vin. Tuturora le eşti drag şi toţi te slăvesc; toată Persia va fi bucuroasă de împărat tinăr, frumos şi viteaz.

Ochii iui Ferid s-au aprins. Şatun a crezut că s-au aprins de plăcere pentru âinsa şi s-a alăturat mai strîns de el, cuprinzîndu-1 de după grumaz.

Coconul a răsărit în picioare şi a respins-o.

A răcnit cu mfnie :

— în şapte zile vei afla răspunsul meu !

Pe urnîaj dlntrodată şi-a muşcat limba cu spaimă, avînd înaintea odhOor Vedenia dascălului său. în aceeaşi clipă Şatun s-a ÎOStQgolit în lungul divanului, rupînd de pe ea feregeaua, srmugîndu-şi părul şi vîrîndu-şi în lostuni un-ghiile. A ţipat de trei ori, din ce în ce mai tare şi mai ascuţit î Vai! vai! vai!

Au răspuns murmure de întrebări ; s-a stîrnit mişcare în sala dfrmojflui; au pătruns slujitori în tinda chiliei. S-a arătat şi măria sa împăratul, cu mare uimire.

—. Yfei! ssa zvîxcolit Şatun cu disperare, căzînd în genunchi şi tlrîntlu-se pe covor către domnul său : nu mă lăsa, stJSfeStee ai ffieu prea iubit. Am crezut ca efuc în chilia mea un eojnl IjBnd, şi am cunoscut cu spaimă un tigru, care m-a cuprins voind sa pîngăreâsca bunul tatălui său.

— Cum ? ce? a răcnit împăratul cu înfricoşare; cine şi unde ?

— Fiul măriei tale, împărate, plîngea Şatun, a voit să mă ruşineze j îa-mi viaţa, măria ta, căci nu mai putem trăi amîhdoi liirgă tine.

împăratul a zvîrlit cupa de aur în capul slujitorilor celor mai apropiaţi. A apucat de grumaz, fără să-i vadă, pe doi filosofi ai săi. A răcnit cu turbare :

— Luaţi-1 pe nelegiuit, închideţi-1 la întuneric. Gîdea să-şi ascută paloşul; desară să-i taie gîtul.

Curtenii stăteau ca-n cămăşi de ghiaţă. Nimene n-avea putere să înainteze spre cocon, căci tuturora le era drag. împăratul a bătut din picior :

— Luaţi-1!

L-au cuprins slujitorii şi l-au dus. El nu arăta nici ură, nici spaimă, şi urma să tacă, ceea ce eu nespusă mirare au băgat de samă filosofii.

împăratul nu înceta să se frămînte şi să bolborosească, holbîndu-se cu mînie asupra tuturor celor din juru-i, incit frumoasa Şatun s-a îngrozit, închizîndu-se în chilia ei. S-au tras cu sfială toţi curtenii afară. S-au oprit

numai filosofii în divan, aşteptînd pe domnul lor şi ştiindu-1 că va avea nevoie de ei.

Măria sa se plimba singur prin tinda îngustă, oprin-du-se din cînd în cînd şi mormăind cu obidă.

— O, domnilor şi fraţilor, a cuvîntat în divan cel dintâi sfetnic, Nuşrevan filosof; ce facem noi acum ? îm-păratul nostru prea puternic a dat poruncă să fie stricat coconul său, şi s-ar fi cuvenit ca porunca aceasta să nu fie dată năprasnic şi fără cercetare. învăţăturile noastre arată că orice pricină are două înfăţişări şi două întrebări. La învinuirea femeii, se cuvine să răspundă coconul.

— însă coconul nu vrea să răspundă, a grăit din locul său Aban filosof.

— întocmai precum spui, iubite frate filosoafe, coconul nu vrea să răspundă. Dacă muţenia lui este vrajă, să aşteptăm pînă ce l-or dcslega vracii şi va răspunde atunci. Dacă muţenia lui şi-a poruncit-o el singur, trebuie să aşteptăm ziua cînd se va deslega de această rînduială şi va vorbi. Atunci iarăşi va putea fi întrebat. Ori va mărturisi, ori va tăgădui, — părintele său va hotărî cu bună ştiinţă. S-a trecut, domnilor, vremea cînd tiranii Persiei tăiau capetele fără întrebare. De cînd s-a statornicit divan filosofesc, împăraţii au învăţat a face judecata cu cercetarea cuvenită.

— Aşa este, a amestecat cuvînt Mitrida filosoful; ai dreptate, iubite frate al nostru Nuşrevan. Dar dacă îm-paratul ridică, şabia, ce poate face filosoful ? îndrăzni-vom noi să înfruntăm pe mjaria să ?

—• Nu ştiu ; să vedem, a zis Nuşrevan filosof, cu în-doială ;"de *'fceeă* am deschis acest sfat. Din sfatul filosofilor h^aiclecît va să iasă lumină-

între «ei şapte sfetnici ai împărăţiei se afla şi Lidra, care era mare iubitor de vin şi i se rumenea nasul în fiecare zi de la al doilea ceas al dimineţii. A rîs Lidra filosof

— Iată de ce, domnilor, trebuie să înfruntăm pe măria sa. Căci dacă nu-1 înfruntăm şi îl lăsăm să strice pe cocon, mîni ii va părea poate rău şi se va întoarce asupra^ noastră mustrîndu-ne că am tăcut; datori sîntem să cerem iertare ori amînare, cum e totdeauna obiceiul nostru, cînd osîn- deşte măria sa pe cineva la moarte. Un singur moştenitor are împărăţia ; dacă acesta piere, sufletul părintelui ne- mîngîiat va fi, însă al împăratului se va încrîncena punîn- du-ne nouă îndoită vină. Mă tem să nu fie mustrarea măriei sale aşa de înfricoşată, încît să rămînem scurtaţi de capete. Cel puţin eu aş dori să nu mi se împuţineze zilele, cît mai am vin bun în ulcioarele mele.

Era între filosofi şi Urga, de neamul său de la Mongolia.

— Dacă lăsăm pe împărat în voia mîniei sale, a grăit Urga filosof, atuncea eu vă poftesc să-mi dați drumul,- ca să încalec în pripă şi să mă duc spre miazănoapte.

— Ba să nu te duci, l-a oprit Nuşrevan filosof, şi să stai cu noi, ca să facem legămînt cu toții să oprim pe măria sa de a săvîrşi asemenea faptă.

— Dar dacă Ferid e vinovat ? a întrebat Cos, filosoful cel roşcat.

— O, Cos filosoafe, i-a întors răspuns atunci Aban; domnia ta eşti între noi cel mai tînăr, şi cunoaştere a patimilor omeneşti ai mai puțină decît noi. Noi cei mai vîrstnici ne-am mirat că Ferid avea pe el straiul în cea mai bună rînduială, iar răsuflarea sa nu era ca a unui harmasa- raş înfierbîntat. Deci poate că femeia tăinuieşte alt adevăr. Iar dacă Ferid nu e vinovat şi piere, nu vă întreb ce vom răspunde împăratului acestuia de pe pămînt, dar ce vom răspunde unui județ mai înfricoşat, cînd va veni vremea să se facă cercetarea faptelor noastre.

Nuşrevan marele sfetnic a suspinat:

— Iată deci, domnilor, că sfatul nostru ş-a luminat. Am înțeles că bine este să fim cu toții într-o înțelegere ; că bine este deasemeni să nu ne pierdem mai tîrziu că- păţînile ; am mai înțeles că vina poate să fie a muierii şi hu â Coconului. Să ridicăm cuvînt şi sfat la împărăție, să nu piară coconul. E lesne să ne închipuim că, mîni, femeia va cere iarăşi osîndă pentru Ferid. Poate ar fi mai bine să îndemnăm pe împărat ca să taie numai pe Sindipa ; aşa poate îşi va izbăvi mînia. Dar iarăşi mă întorc şi zic că Sindipa nu-i aici, ca să poată fi tăiat. Deasemenea, muierea nu cere capul lui Sindipa, ci al lui Ferid. Aşijderea s-ar putea ca măria sa împăratul să nu găsească nici o vină filosofului; de şi eu, ca drept judecător, l-aş putea găsi vinovat pentru toate şi mai ales pentru naravul ce are ca să înfrunte sfetnicii împărăției cu limbă ascuțită şi primejdioasă.

S-a sculat iarăşi Lidra :

— Bagă de samă, o Nuşrevan, să nu se facă dîră prin barbă şi să nu-i căşuneze măriei sale narav rău asupra tagmei noastre. De-atîta vorbă mi ş-a uscat înghițitoarea şi m-aş grăbi să ma duc la ale mele. într-o zi nu se pot face toate ; să rămîie fiecărei zile răutatea ei, cum a spus Pramata, cel mai de demult învățător al nostru de la India. Să înlăturăm deocamdată astăzi sabia de deasupra lui Ferid. Mîni ne vom nevoi s-o înlăturăm iarăşi. Iată, vine măria sa împăratul. Cel întîi şi cel mai gros dintre sfetnici gă

vorbească. Cere învoire de la măria sa şi dacă măria sa îţi îngăduie cuvînt, ştiu că filosoful va birui pe împărat, deoarece limba e mai ageră decît sabia.

într-adevăr, împăratul obosise de atîta umblet şi mî- nie. Văzîndu-se singur, îşi căuta filosofii. Cum intră în divan, cu toţii i se închinară în tăcere. Măria sa îşi lăsă trupul să cadă în jilţ şi se uită încruntat în jurul său.

O silabă — stiglete al mirării — i-a zburat de pe buze :

— Hm!

Atuncea sfetnicul Nuşrevan cu grabă a făcut un pas înainte, voind parcă să prindă acea stranie şi nevăzută vietate.

Capitolul IV

Istoria lui Nuşrevan filosof, întâi sfetnic al împărăţiei, despre urma leului şi despre neguţător, muiere şi papagal

— O prea mărite ştăpînitor al Răsăritul şi al Apusului, a grăit filosoful, îngăduie umilitului tău rob să spuie două cuvinte.

împăratul s-a uitat la el, 1-a cunoscut şi a zis îngre- ţoşat :

— Ai văzut ce-a făcut copilul ?

— N-am văzut, măria ta, ei răspuns filosoful. Şi n-aî putea spune nici măria ta ca ai văzut. Obişnuiţi am fost noi toţi fericiţii robi ai măriei tale să cunoaştem la această împărăţie nu numai mila, dar şi o înaltă pătrundere a faptelor. Niciodată împărăţia n-a osîndit fără cercetare. Cînd judecăm, să nu ascultăm numai pe unul; sa auzim şi pe celălalt, cum a spus filosoful Pramata, Dacă celălalt nu poate vorbi azi, Să aşteptăm, poate vorbeşte mîni, Amînînd judecata, trebuie să amînăm şi osînda. Să nu-i pară, mîni, rău împăratului nostru că a lăsat împărăţia fără moştenitor.

— Cum ?

—■ Să nu-ţi pară rău, măria ta, că ai lăsat împărăţia fără moştenitor.

— Aşa este. Dar cum rămîne fapta ?

— Fapta o despică măria ta şi o cercetează cu de-amă- nuntul, dînd puţin ajutor şi filosofii. înşelătoare sînt înfăţişările vieţii, slăvite stăpîne, şi vorba omului nu-i' făcută să spuie numai adevărul. De aceea nu crede tot ceea ce auzi, şi tot ceea ce vezi.

Să îngădui, măria ta, să spun o întîmplare.

Fost-a un împărat tot la India, unde au fost toţi îm- păraţii şi toate întîmplările, căruia împărat îi erau dragi muierile. ii umblau ochii după ele ca furului după pietre scumpe. Aşa, într-o bună zi, intrînd călare în cetate de la ima din vînătorile sale, a zărit la o zăbrea o femeie prea

frumoasă, şi îndată a fost înjunghiat de dorinţă pentru dînsa. Întrebînd pe şoimarul său, care umbla alăturea de dînsul, al eui e acel palat pe lîngă care treceau, a aflat că acel palat e al unui sfetnic al său tînăr, slujitor la vistieria împărătească. Huşrev îl chiamă; iar pe soţia lui Piruze.

Ajungînd la palatul împărăţiei, măria sa pe loc a poruncit să vie înaintea sa sfetnicul cel tînăr. Şi cum a sosit sfetnicul cel tînăr Huşrev şi i s-a închinat, i-a şi poruncit să plece fără zăbavă la cetatea Caşmirului, cale de patru zile, să-i aducă şalurile şi covoarele pe care le-a fost ne- guţat si poruncit în acea cetate. Huşrev vistiernicul a adunat slujitori şi a purces numaidecît la Caşmir. Iar a doua A, după ce a ieşit el din cetate, împăratul s-a dus să vadă pe nevasta care-i plăcuse.

Muierea i-a ieşit intru întîmpinare şi foarte s-a bucurat văzînd pe împăratul său şi i-a stat înainte cu dulceţuri şi răcoritoare; însă împăratul poftea alte dulceţuri, la care nu se mai sătura a privi. Cuprinzînd-o de mînă, a tras-o eătră sine, mărturisirîdu-i că s-a aprins pentru dînsa de mare dragoste ; că de ieri nu mai are linişte şi pace şi s-a frămîntat în aşternut ca pe jaratic ; şi tare o roagă să-i fie milă de suferinţile sale.

Piruze muierea s-a înspăimântat, căci era curată lâ suflet şi credincioasă soţului său.

— O, prea puternice, zice ea, roabă mă aflu în faţa măriei taleri nu cutez a mă împotrivi poftei măriei tale. Dă-mi răgaz numai o clipă, şi pînă atunci deschide măria ta această carte şi ceteşte într-însa nişte poveşti pe care eu le socot plăcute şi bune.

împăratul a deschis bucuros cartea. A început a ceti în ea rînduielile legii vechi, începînd mai întăi şi mai întăi cu datoriile stăpînitorului, care sînt datorii mai mari decît a celorlalţi muritori. îndată a văzut poruncile dumnezeieşti împotriva desfrînării. Cum a cetit aceste porunci, a rîs şi a aruncat cartea sub pat.

— Acolo-i locul ei, a zis el vesel, iar pe pat e locul meu lîngă tine, frumoasă Piruzd, deoarece mă topesc de dragoste. Nu-mi da apă, căci nu vreau să mă răcoresc, şi plăcută îmi este arşiţa mea.

Muierea se apăra cu vorbe cuviincioase, iar el cerca s-o cuprindă jucîndu-se cu dînsa. Şi avînd ea, pe lîngă curăţie sufletească, şi multă înţelepciune, a ştiut să se apere cu blîndeţă, fără să-1 supere şi fără să i se supuîe. Patul a rămas neîntinat; numaicît, din acel joc primejdios, a rămas inelul cu pecete împărătească la o margine, şi nu a ştiut nici el, n-a băgat de samă nici nevasta.

La o săptămînă s-a întors vistiernicul la împărăţie cu cele poruncite şi, dînd totul pe sama stăpînului său, s-a grăbit să se ducă acasă. Şi-a sărutat nevasta şi s-a aşezat pe pat după-obicei. Pipăind lîngă sine, a găsit inelul şi 1-a strîns în pumn, fără să spuie nimic. Îndată după asta a cunoscut pecetea împărătească şi de mare spaimă s-a cutremurat. A plecat de lîngă soţia sa şi s-a închis singur într-o chilie suspinînd. «Vai mie, plîngea el în sine, împăratul a trecut pe aici, şi viaţa mea se află în primejdie.»

Atît s-a înfricoşat-, încît n-a îndrăznit nici măcar să mai sărute pe femeia sa. Nici n-a cutezat să spuie un cuvînt despre ce i se părea lui. Umbla înstrăinat de casă şi nu mai avea popas în locul unde găsise inelul.

Piruzd a bănuit ceva despre înşelarea lui, dar a tăcut şi ea. înţelepciunea ei firească a îndemnat-o să se ducă ia tatăl şi la fraţii ei, să se sfătuiască cu dînşii. La acel sfat, a spus ea cu de-amănuntul toate cîte s-au întîmplat şi au înţeles că trebuie să cadă la mila împăratului, ca să aline acel năcaz.

S-a sculat deci tatăl şi s-a înfăţişat la împărăţie, pîrînd foarte tare pe ginerele său,

— împărate luminate, a zis bătrînul, am dat vistiernicului măriei tale Huşrev o ţarină înţelenită, s-o are şi s-o samene. Iar el s-a nevoit după învoiala noastră şi a îngrijit-o o vreme. Iar acum a lăsat-o în paragină.. Mă rog în genunchi înălţimii tale : porunceşte-i să nu lese în părăsire pămîntul ce i-am încredinţat, ori să mi-1 dea îndărăt.

A chemat împăratul pe vistiernic, ca să asculte şi el pîra. După care 1-a întrebat:

— Adevăr să fie oare ce spune acel cinstit boier al nostru ?

— într-adevăr, slăvite stăpîne, a răspuns Huşrev cu băgare de samă; mi-a dat boierul acesta o ţarină şi am lucrat-o cuviincios o bucată de vreme, dar nu de mult am cunoscut pe ea urmele leului şi n-am mai cutezat să mă mai duc la ce mi se dăduse în stăpînire.

— Am înţeles, a grăit împăratul, şi teama ta îmi place ; însă întoarce-te la bunul tău şi ia aminte că acea ţarină e bine împrejmuită, iar leul a trecut pe lîngă ea fără să strice nimic. Deci ia-ţi în stăpînire iarăşi locul şi-1 lucrează ca şi pînă acum.

„ Sfîrşind povestea, Nuşrevan filosof a adaos : " — Stăpîne, judecata acestui om era bună, dar ochii săi cunoscuseră numai o înşelare.

— Bună poveste..., a încuviinţat împăratul. îmi place. Mai ştii una ?

— Dacă te milostiveşti a asculta, mai pot spune una, înţelepte stăpîne.

— Spune-o numaidecît şi pe aceea, a poftit împăratul.

•— Slăvite stăpîne, era odată un om împărătesc care avea o pasere măiastră ce se chiamă papagal. O moştenise de la părintele său, filosof iscusit, şi era deprinsă a grăi ca un om, Cînd se ducea de acasă pe unde avea el treabă, punea pe papagal să păzească pe muierile casei lui. Cînd se întorcea, se închidea în camara sa cu papagalul şi papa- galţiî îi spunea toate.

într-un rînd s-a dus iarăşi şi a lipsit trei zile. în vremea cît a lipsit el, venea, sara, un bărbat străin. Slujnica îl primea şi-1 ducea în chilia stăpînei pe furiş. Nimene dintre ceilalţi ai casei nu simţea ce se petrece, numai papagalul a văzut şi a ţinut minte..

După ce s-a întors, bărbatul a făcut sfat tainic cu papagalul şi l-a întrebat ce a văzut. îndată papagalul a început să spună, arătînd unele din cîte auzise şi văzuse. Vreme de două ceasuri a tot spus papagalul, iar bărbatul se învenina de scîrbă şi mînie. A doua zi umbla posomorit .ş.i grăia în pilde cu vrăjmăşie, încît nevasta a crezut că slujnica va fi destăinuit ceva soţului.

A chemat la sine pe slujnică şi a înfruntat-o.

— Ticăloasă fiinţă, tu trebuie să mă fi pîrît lui băr- 'batu-meu, căci îl văd mînios şi poate va să săvîrşească Ceva cumplit împotrivă-mi. Cîte foloase, cîte daruri ai avut de la mine, şi iată cum îmi răsplăteşti!

— Vai, dragă stăpînă, a răspuns slujnica ; unde se află una ca asta ! Să crăp şi să mor în clipă dacă te-am pîrît ! Să ştii că paserea a spus tot. Poate măria ta încă n-ai băgat de samă că stăpînul nostru stă de vorbă într-ascuns cu papagalul.

Eu cunosc de mult naravul acestei paseri ; aş putea spune că-i mai degrabă demon decît pasere. Nu ştiu de unde l-o fi agonisit stăpînul cel bătrîn, răposatul, dar văd că mare pacoste a adus la curte. Mai cu samă pe noi femeile ne spiona numai cu un ochi, încît îmi venea să-i sucesc gîtul. A murit bătrînul, dar a rămas papagalul. După ce-stăpînul acesta tînăr te-a adus pe domnia ta aici, 1-a lăsat pe papagal părăsit o vreme la o altă moşie ; acuma, cînd dragostea domniei sale s-a mai răcorit, văd că a pus pe viclean să ne spioneze.

— Aha ! a înţeles muierea, aşa-i povestea ?.Ei lasă tu, meştere papagal, că ţi-o coc eu ţie.

— Dragă stăpînă, a zis slujitoarea, teme-te de paserea dracului, căci n-o poţi învenina, nici bate ; cunoaşte otrava şi dac-o loveşti te spune ; iar de. murit, am auzit că nu moare niciodată.

— N-o omor, nici n-o lovesc, a rîs stăpînă.

Cum a plecat bărbatul său, sara, a adus la dinsa colivia papagalului: Şi nu mult după aceea a primit şi pe ibovnic, în preajma chiliei, cum îi poruncise stăpînă-sa, slujnica a adus rişniţa şi o tot învîrtea, cît făcea un zgomot ca de tunet. In răstimpuri, Sta, şi atunci potrivea o oglindă în lumină, ca să dea sclipiri în ochii paserii. Deasemenea stropea asupra coliviei apă dintr-un burete. Cu rînduiala asta, papagalul a socotit că tună, fulgeră şi plouă şi s-a ascuns într-un ungher al căsuţei lui, vîrîndu-şi capul subt aripă ; iar nevasta petrecea cu străinul.

A doua zi, venind iarăşi soţul de la slujba sa împărătească, a luat la sine papagalul şi 1-a întrebat:

— Spune-mi, papagal, ce s-a întîmplat.

A ţipat papagalul:

— N-am văzut, n-am auzit, n-am văzut, n-am"auzit!

— De ce, papagal ?

— N-am văzut, n-am auzit, căci toată noaptea a fulgerat, a tunat şi a plouat.

Ştiind omul că noaptea fusese senină şi cu cerul spuzit de stele, şi-a făcut socoteală în gîndul lui că paserea înşiră vorbe mincinoase şi minciuni i-a spus şi altădată. Deci i s-au luminat ochii şi i-a pierit scîrba.

Adîncă învăţătură găsesc eu, stăpîne, în această întîm- plare. Cîteodată dreptatea se acopere de minciună, împăratul s-a gîndit o vreme şi a oftat. — Aşa este, a încuviinţat măria sa. Daţi de la mine poruncă să nu mai taie pe coconul nostru.

Capitolul V

C'c au istorisit Şatun şi Aban filosof şi altă în- tîmplare, cu muiere şi trei bărbaţi

S-a bucurat într-acea sără curtea, auzind de porunca împărătească, şi filosofii s-au sfătuit să nu lipsească a doua zi din preajma împăratului, ştiind că Şatun cea frumoasă nu se va lăsa biruită. Căci dacă rămîne întreg coconul, se primejduieşte viaţa ei.

Deci, a doua zi, abia era soarele ridicat de o suliţă asupra cetăţii cînd ea a intrat în grădină ca să întîmpine pe domnul său. De grijă şi tulburare măria sa împăratul dormise rău şi ieşise mai eurînd ca de obicei, ca să asculte zvonul cel dulce al paserilor.

Şatun s-a abătut în calea măriei sale şi a căzut în genunchi, plîngînd :

-T- Stăpîne al iubirii mele, a strigat ea, nu este cu dreptate şi cuviinţă să se întoarcă o hotărîre a unui împărat; căci de aceea este împărat, ca hotărîrile sale să rămîie statornice. Rănită am fost şi ruşinată pînă în fundul fiinţii mele.

Ceea ce spunea ea era adevărat; de aceea şi lacrimile dragostei ei dispreţuite nu erau fără temei.

— Dă-1 morţii pe cel ce m-a batjocorit! plîngea ea, îmbrăţişînd genunchii stăpînului său. Ştiu c-au venit filosofii — bată-i Dumnezeu ! — să supuie înţelepciunii

măriei tete pildele lor; dayUu. şi.eu o istorisire adevă-

rdtiîmpăratul ja ^ndScşaVvăSV'^Sin^şâ de^S

— |tiu,?Lări?tl^' Altm GhlUl '

— Premelege ! place-mi să te ascult; spune, sa

de sub bărbie.

de aulLcarenpoţoîs^cu^că^uţele^upuşilor săi teYmar- gine de lac, unde cădea şuvoiul din munte. într-un rînd, stăpînul acesta al nostru se afla la ţărmul apei, spălînd)înă. Copilandrul său, mai încolo, se scălda şi se juca. După durăul

pîrăului se făcea o volbură într-o mare adîncime; pe de o parte se sorbeau valurile în afund, iar pe de altă parte ieşeau iar în faţa lacului. Erau valuri vii. A nimerit copilandrul acolo zbenguindu-se ; 1-a îmbrăţişat un .val^şi lîna ş^s-^năpustit In^apăi săTscape. ^um^vmrnS, 1-a cuprins alt val. A slobozit şi el răcnet, de s-a auzit pînă la iurta ; femeile şi slujitorii au ieşit şi s-au grăbit spre mal.

Copilandrul, fiind sprinten înotător, a scăpat din îmbrăţişarea valului, a trecut pe subt undă şi a răzbit în locul de alături, unde un val din fund 1-a săltat pe luciu. Iar mîrzaoul nostru s-a dus tot înainte, s-a tot dus vîrtej, pînă la nişte stînci, unde era poartă către tărîmul cela! lal-t. Valul viu 1-a împins pe sub bolta acelui loc ; apoi s-a alinat şi s-a limpezit şi mai tare ; trupul mortului a lunecat pe o pajişte de sidefuri la picioarele M Baba-Noor, adică Tata-Laeului, care aştepte acolo, eu barbă lungă de

matasa^broaşt^eu Itrăvalu^viuTeu am

^IWm prins p°eP prunc, Baba, a răspuns valul j dar

— Proşti slajitori am eu aici, care nu pricep

rînduielile d@ tihnă ;°îşi iubea pruncul, femeile şi slujitorii şi

lucra

pentru ei ; mai du-1 o dată sus, ea să vadă ce se întîmpiă după dînSul şi pe urmă aduceţi-1 înapoi.

Valurile vii l-au luat şi l-au suit pe luciu ; şi în ochii acelui om s-au oglindit o clipă toate cîte rămîneau în urma lui. Copilandrul rîdea bucuros, şi femeile îl îmbrăţişau ; iar slujitorii îi sărutau picioarele ; şi nimene nu se mai gîn- âea la stăpînul cel bătrîn. De şi era pierit, ochii lui s-au înegurat de mai mare mîhnire ; apoi îndată a fost dus în jos la pajiştea de pe celalalt tărîm.

— Acuma poate să se hodinească pînă la învierea cea din urmă, a zis Baba-Noor ; căci va cunoaşte ce să spuie la judecata lui Dumnezeu.

Sfîrşind istorisirea, Şatun a suspinat şi şi-a şters o la-crimă. Iar împăratul s-a tulburat iarăşi de mînie, aducîn- du-şi aminte de cele petrecute. Cu paşi mari a intrat la divan şi a strigat să vie gîdea ca s-asculte poruncă, după care numaideeît să supuie morţii pe Ferid.

Dar gîdea Hurda avea înştiinţare de la curteni şi a întîrziat. Iar sfetnicii cei şapte s-au grăbit să se arate ; şi al doilea din ei, Aban, a păşit înainte cu îndrăzneală, după legămîntul filosofesc ce se făcuse între dînşii.

— O, doamne al zodiilor, a cuvîntat Aban, tu care eşti numai cu o muche de cuţit mai prejos decît Ormuz în înţelepciune, dacă" ai fi avut o sută de coconi, nu s-ar fi cu-venit să omori pe nici unul. Unul singur ai, şi vrei să-1 pierzi şi pe acesta ? Dimpotrivă, stăpîne, trebuie să-1 aperi şi să-1 păzeşti cel puţin pînă ce vei ispiti toate şi vei dez- văli adevărul. Nu cutez a spune că prea frumoasa Şatun ar fi vicleană, dar ne este îngăduit să ne îndoim de ce spune ea. A putut să aibă o rătăcire a minţii, ori o vedenie, cum s-a mai întîmplat. Nu-ţi agonisi, prea luminate stăpîne, zile negre de căinţă. Aşteaptă, pînă ce va grăi măria sa Ferid.

Kira împărat şi-a scuturat barba şi a mormăit cu în-doială :

—• împăraţii nu trebuie să aştepte; hotărîrea lor nu trebuie să se clatine.

— Ba statornic e numai Dumnezeu, iar împăratul e om, slăvite stăpîne. Să nu se întîmple măriei tale ce s-a întîmplat neguţătorului.

— .gumjjce i s-a întîmplat neguţătorului? Care neguţător'? Să-mi spui numaldecît

-s Ascult porunca înălţimii tale, doamne. Neguţătorul de care vorbesc eu trăia chiar în această cetate a măriei tale; îl chema Cajdamir şi l-au cunoscut toţi cîţi se află aici de faţă. Aşa este ? — întocmai aşa ! au strigat bărbile.

— Deci îndoială nu mai rămîne, măria ta. De cîte oii bea. şi mînca, acest neguţător cerceta de zece ori

vasele şi punea pe slugi să le curețe şi să le frece, şi după aceea iar le cerceta şi zicea că nu-i plac şi nu sînt destul de curate. Aşa este ?

— întocmai aşa!

— Bun. într-un rînd s-a dus cu neguțătoria sa la țară. De acolo de unde era, a trimes pe sluga lui în cetate ca să-i aducă pîne. Intrînd sluga pe o poartă a cetății, a găsit nu departe de ziduri o copilă care avea două pite de vîn- zare. I s-au părut slugii aşa de frumoase şi atît de curate acele pite, încît le-a plătit două parale şi le-a adus stăpî- nului său. Le-a mîncat neguțătorul şi tare i-au plăcut, încît a poruncit slugii să se ducă şi a doua zi în acelaşi loc, să cumpere alte două pîni la fel; şi să se ducă în toate zilele să cumpere pîne din acelaşi loc.

A cumpărat sluga într-acelaşi chip pîni de la copilă cîteva zile. Iar într-o dimineață n-a mai găsit. S-a întors deci la neguțător şi i-a dat răspuns că pîni de acelea nu mai sînt.

S-a supărat Cajdamir şi a poruncit slugii că, dacă nu mai găseşte aşa pîni, cel puțin să-i aducă pe omul de la care le cumpără, să-1 întrebe în ce chip le frămîntă şi le coace, de ies aşa de dulci şi de frumoase.

S-a întors sluga în cetate şi a căutat pe copilă. A luat-o cu el şi a dus-o la stăpînul său, care a ispitit-o :

— De unde luai tu acele pîni, copilă ?

— Le coceam eu, jupîne.

— în ce chip ?

— Iată în ce chip. Stăpîna mea ne mai fiind tînără, a aflat meşteşug de la o babă ca să-şi păstreze frumuseța. Deci se scaldă în fiecare zi în apă călduță. După ce se scaldă, se unge cu aluat din făină bună albă, amestecată .cu miere şi stă aşa învălită un-ceas. După asta leapădă aluatul. Cît a stat în cetate stăpînă mea, eu luam aluatul şi-1 coceam. Acuma stăpînă mea s-a dus la moşie, la un frate al său. De aceea nu mai am de vînzare pîne.

Mai auzit-ai una ca asta, slăvite doamne ?

— Ba,«îți spun drept, filosoafe, că nici n-am auzit, nici n-am văzut! Ştii cum mă mir ? Straşnic ! îmi vine să zvîrl pe fereastră cuca şi buşmachiii, aşa de tare mă mir. Bre ! bre ! bre ! Mă rog, şi ce-a făcut neguțătorul acela cum îi zice...

— Slăvite împărate, neguțătorul acela Cajdamir foarte s-a mîniat, s-a amărît şi s-a scîrbit, zicînd în sine : Gura şi mînile poți să le speli, deasemenea şi vasele ; dar lăun- trul meu să-1 curăț nu mai pot.

Hotărîrea cea năprasnică măria ta ai primit-o înlăuntru -ea pe acele pîini frumos rumenite; iar mai apoi lăuntrul măriei tale nu-1 vei mai putea curăţi.

— Aha! a mormăit împăratul, clătindu-şi fruntea şi înnourîndu-se.

Aban filosoful s-a grăbit să urmeze :

— Nu atît de asta voiam să grăiesc, slăvite, cît despre Vicleşugurile muierilor, care sînt nesfîrşite şi minunate. Ascultă, împărate strălucite.

Era o femeie frumoasă...

— Cum o chema ?

— Nu pot să spun, stăpîne, căci o cunosc toţi curtenii măriei tale. Era o femeie frumoasă şi avea prietin pe un sutaş împărătesc care îi era drag tare şi dorea să-1 vadă cît de des. într-o zi trimete sutaşul pe slujitorul său la dînsa, ca să vadă dacă lipseşte soţul şi s-o întrebe de e potrivită vremea să vie el la dînsa.

Se duce slujitorul, intră în casă şi spune ce are de spus.

— Dragă doamnă, stăpînul meu sutaşul se închină cu sănătate nurilor dumnitale şi te întreabă dacă-i potrivită vremea să vie să te vadă.

Frumoasa ridică ochii la el şi se miră :

— Care, stăpîn ? Un fecior falnic ca tine poate avea stăpîn ?

— Am stăpîn, doamnă, şi-1 slujesc cu credinţă.

— Nu mă îndoiesc; numai nu te cunoşteam. îmi place cum grăieşti şi cum te porţi. M-aş bucura să-mi slujeşti şi mie.

—• Porunceşte-mi, stăpînă.

— Am să-ţi poruncesc. Stai lîngă mine.

— Ce răspuns să duc, stăpînă ?

— Să nu dai încă iniei un răspuns. Să-mi spui cum te chiamă.

— Susan.

— Frumos nume; aş pofti să cunosc dacă eşti gustos ca numele ce porţi.

—• Vai, doamnă, sînt amar, de cînd umblu căutînd lucruri dulci.

— Ei, atunci să vedem amărăciunea ta şi caută dulceaţa care-ţi lipseşte.

— Stăpînă dragă, a zis feciorul, se vede că Dumnezeu s-a milostivit asupră-mi, ca să-mi dea şi mie ceas fericit. Ce va zice însă stăpînul meu sutâşul ?

— Nu se poate şti, a rîs femeia. Neînţeleaptă aş fi să nu tocmesc grădinii mele un grădinar mai vrednic. Cel

ce m-a slujit pînă acum n-a fost rău, dar se vădeşte altul care-1 întrece.

Cu vorbe de acestea şi cu altele, femeia şi slujitorul au întîrziat o vreme; pînă ce sutaşul, nerăbdător, s-a ho- tărît să se ducă singur să vadă ce e şi de ce nu i se întoarce sluga.

Muierea l-a văzut pe fereastră că vine.

—• Treci, Susan, pe colea şi intră în casa din fund, ca să cunoşti drumul, zise ea rîzînd. Ascunde-te şi aşteaptă pînă ce pleacă stăpînul tău.

După ce a ascuns pe slugă, femeia a întîmpinat pe oş- tean cu bucurie. Dar nu trece mult şi iată şi soţul. în fund riu-1 mai putea ascunde pe sutaş, că acolo era sluga.

— Scoate-ţi sabia, i-a zis cu grăbire, şi prinde a striga cu mare mînie, chip că m-ai mustra pe mine ; după aceea ieşi şi treci» pe lîngă bărbatul meu fără să-i vorbeşti, ca şi cum nici nu l-ai vedea.

Astfel a făcut oşteanul, după învăţătura ei. Soţul a stat şi s-a uitat neînţelegînd nimica; după aceea, intrînd la nevastă-sa, a întrebat-o :

— Mă rog, ce căuta aici nebunul acela cu sabia şi de ce răcnea aşa ?

■— Dragul meu soţ, a răspuns femeia, află dumneata că puţin mai înainte sluga acestui străin, un fecior care pare destul de vrednic, a venit în fugă cerînd adăpost şi ocrotire, căci stăpînul său vrea să-1 taie. M-am milostivit şi l-am ascuns într-o cămară din fund. Nu mult după asta a sosit şi nebunul cu sabia scoasă, strigînd împotriva celuilalt şi ameninţînd că-1 omoară. L-am oprit să treacă în fund şi el răcnea cît ce putea la mine. După asta s-a dus, precum ai văzut.

— Bine ai făcut, a încuviinţat soţul; unde e sluga ?

— în odaia din fund, i-a arătat femeia.

Soţul a ieşit întăi afară, să se încredinţeze că ostaşul cel mînios s-a dus într-adevăr. După asta s-a întors la ca- mara din fund şi a găsit pe slugă.

— Poţi să ieşi din ascunzătoarea ta, băiete, i-a zis el cu bucurie. Mulţămeşte femeii mele că e miloasă şi ţi-a făcut un bine ca acesta. Te poţi duce; stăpînul tău nu se mai vede. Deasemenea, femeia mea a făcut un bine tot aşa de mare şi smintitului aceluia, împiedicîndu-1 de la vărsare de sînge. Deşteaptă muiere ca a mea nu se găseşte în toată cetatea. Halal să-mi fie ; am cu ce mă lăuda.

Prea puternice împărate, iată cum sînt faptele şi lucrările femeilor.

împăratul a rămas pe gînduri; apoi a zis :

— Am să cuget la noapte şi voi vedea mîni ce am de făcut. Acuma poruncesc să nu fie omorît fiul meu.

Capitolul VI

Cînd zinelc pădurii au poftit să cunoască pe un fecior de împărat.

A treia zi împăratul a intrat la divan şi s-a aşezat în jilţ. Nici n-a apucat măria sa a porunci paharnicului să-i umple cupa, ca să poată gîndi mai bine; şi nici chemarea către adunarea sfetnicilor de ta ină nu ieşise ; cînd Şatun cea prea frumoasă a năvălit sunindu-şi brăţările şi i se zbătea sinul ca de un vifor al durerii. A îngenunchiat şi a plîns iar, strigînd :

— O, stăpîne al trupului meu, de ce mă părăseşti ? prea înţelepţii măriei tale filosofi au minte puţină şi mult nărav rău. Nici unul din ei nu-ţi doreşte binele. Priveş- te-mă şi primeşte-mă : numai eu îţi sînt cu priinţă şi dragoste.

Kira împărat s-a tulburat şi a privit-o îndelung. Atunci ea s-a sculat şi i-a zîmbit cu dulceaţă.

— Stăpîne, a grăit ea, filosofii măriei tale scornesc; adevărul numai la mine îl afli. Pe cei ce scornesc să-i apuce demonul Ariman cu căngile de beregată ; iar pe cea ce spune adevărul s-o desmierde domnul şi stăpînul său. Vreau să spun măriei tale o întîmplare ciudată.

— Altîn-Ghiul, a ameninţat-o împăratul cu degetul, dacă vrei să-mi spui o poveste, bagă de samă să fie mai frumoasă decît cealaltă.

— Frumoasă, măria ta, şi mai ales adevărată. Era odată un împărat care avea cocon. S-a întîmplat ca fiul împărătesc să aibă mare patimă pentru vînătoare. Cum nu pot trăi eu fără bunăvoinţa măriei tale, aşa nu putea trăi el fără această petrecere. într-o zi, a spus coconul către sfetnicul pe care îl avea lîngă sine ca învăţător :

— Doresc foarte să mă duc la vînătoare : îndeamnă pe părintele meu împăratul să-mi dea voie.

S-a dus sfetnicul la împărat şi i-a vorbit despre dorinţa lui şahzade.

— Să se ducă, a încuviinţat împăratul, dar nu singur ci cu tine, dascăle, ca să-i fii povăţuitor.

Aşa s-a făcut. A încălecat coconul cu slujitorii săi şi cu sfetnicul şi au suit la munte. Au dat drumul cînilor şi îndată copoii au slobozit glas. S-a arătat într-o poiană un măgar sălbatic foarte frumos, care se chiamă colun.

A zis sfetnicul :

— Ia-te, măria ta, după acest colun şi-1 goneşte.

Astfel coconul a început a goni vînatul, care fugea

înaintea sa cu sprinteneală. în curînd şahzade s-a văzut singur, despărţit de soţii săi. Cînd a ajuns în altă poiană s-a oprit, neştiind încotro va fi apucat colunul. Cum sta, a văzut nu departe de el o fecioară. S-a dus spre dînsa. Era frumoasă şi plîngea.

— De unde eşti ? a întrebat şahzade cu milă; şi de ce plîngi ?

A răspuns copila :

— Fată de domn mare sînt şi am ieşit în petrecere pe elefantul meu, cu alai, Ajungînd la marginea pădurii, am lunecat de pe elefant şi m-am încurcat într-un bunget. Cînd am ieşit la luminiş, n-am mai găsit nici elefantul, n-am mai văzut nici slugile, şi de atunci rătăcesc. Nu ştiu încotro să mă îndrept. Nu mă lăsa, Făt-Frumos ; scoate-mă la lume.

S-a milostivit fiul de împărat către dînsa şi i-a zis : •

— Aburcă-te în şa, îndărătul meu.

S-a aşezat fata în dosul fecioraşului şi 1-a apucat cu braţele de după mijloc. Cum umblau pe potecă, fetii i se părea că vede arătări ale pădurii şi se înfricoşa, alăturîn- du-se mai tare de cocon şi, de la o vreme, şi-a pus obrazul ei lîngă urechea lui şi i-a şoptit şoaptă de dragoste. Apoi a întins ea mîna spre frîu şi a călăuzit calul spre o gură de peşteră.

— Potrivit ar fi să opreşti aici, a zis eă ; doresc să mă cobor. ,

Cum a vorbit, s-a şi coborît de pe cal. L-a îndemnat pe băiat cu ochii să vie după ea şi a intrat în peşteră. Coconul s-a îndemnat, deocamdată în sine, să descalece, dar auzind dintrodată glasuri, a apropiat numai calul şi a întins urechea ca să asculte.

Atuncea a înţeles că acolo sălăşluiesc zînele vînatului.

Spunea fata către cea care era domniţa lor :

— Stăpînă, am amăgit pînă aici pe fiul împăratului.

— Adă-mi-1 numaidecît! a poruncit domniţa.

înfricoşîndu-se de cele ce auzea, şahzade a întors în loe,
a pus pinteni fugarului său şi s-a dus cu mare grabă. Dar îndată a simţit îndărătul său pe fată. Ii-a cuprins iar de după mijloc şi rîdea, întrebîndu-1:

— De ce fugi, iubitule ?

— Mi-e frică, a răspuns fecioraşul, fără să întoarcă ochii.

— Poate eşti prea tinerel, rîdea ea. încă nu cunoşti învăţăturile ccle bune.

— Ba le cunosc, căci am dascăl.

— Ce fel de dascăl ? Dacă-i un dascăl bătrîn şi gîrbov, învăţătura lui nu face parale. Hai cu mine; te aşteaptă domniţa noastră.

— Nu mă duc.

— Vino şi n-are să-ţi pară rău în toată viaţa ta.

•— Ba, de asemenea ispite am învăţat a mă teme.

— Prostule! acuma te temi şi pe urmă are să-ţi placă prea mult. Să rogi pe babacul tău împăratul ca s-aducă vraci, şi mai cu samă vrăciţe, să te tămăduiască de asemenea fel de spaime.

Atunci coconul a închis ochii şi a rostit fără glas, în sine, cuvîntul cel tainic pe care îl ştia de la maică-sa, împotriva ispitei demonului. îndată a simţit că în dosul său nu mai stă nimeni.

Se vede din asta cît de amăgitor a fost sfetnicul care l-a îndemnat pe cocon să alunge colunul. Amăgitori şi minciunoşi sînt toţi, fără îndoială.

O dulce al meu stăpîn, uită-te la ochii mei, căci în curînd n-au să mai vadă strălucirea fiinţii tale !

Înduioşîndu-se împăratul de tulburarea prea frumoasei sale, a dat poruncă să fie tăiat coconul său.

Capitolul VII

Aici Lidra filosof spune ceva despre o întimplare a lui Birliban grădinarul.

Curtenii pîndeau în preajmă şi într-aceeaşi clipă au intrat la divan sfetnicii. După tocmeala lor, a păşit înainte Lidra, carele îşi cercase la vreme ulcioarele, ca să-şi limpezească înţelepciunea.

— O tu, puternice stăpîne, cel ce eşti pecetea biruinţii, a cuvîntat el; am înţeles şi m-am mirat că iarăşi ameninţă moartea asupra fiului măriei tale unul-născut. Dacă pentru o minciună ai hotărît măria ta astfel, căci toate poveştile adevărate sînt minciuni, apoi totuşi vei binevoi sa .schimbi, după ce-ţi voi spune şi eu minciuna mea.

împăratul a scuturat cu nemulţămire din cap:

— O, filosoafe, a zis măria sa, împărăţiile stau pe adevăr, nu pe minciună.

— Aşa este, slăvite stăpîne, a zîmbit Lidra, dar de unde am cunoaşte noi adevărul, dacă n-ar fi minciuna ? Şi cum ar putea fi dreptate, fără cele nedrepte ? Dumnezeu a pus în cumpănă cele potrivnice ca să aibă bietul om cu ce să se joace şi cu ce să biruiască zădărnicia vieţii. De aceea, doamne, temeliile împărăţiilor sînt tocmai nedreptatea şi neadevărul, ca să poată împăraţii să le bată şi să le bi-

ruiască. Dacă n-ar fi nedreptate si neadevăr, n-ar mai fi nevoie de puterea împăratului. Deci îngăduie, doamne, să spun minciuna.

— Spune, s-a înveselit împăratul.

----- ' [1] parate, îmr-o zi, cum n-a mai fost alta, s-a sculat Bîrliban grădinarul şi, trăgînd din brîu punga, a dcschis-o şi s-a uitat într-însa c-un ochi. A văzut o para ; a scociorît-o cu degetul şi a scos-o.

— Nevastă, a strigat el, isprăveşte-ţi gătelile şi oglindirile. Ia paraua asta şi du-te în tîrg de-mi cumpără orez. Astăzi am chef să nu lucru şi voi să mînînc pilaf.

— Dar zahar nu pofteşti ? a rîs femeia.

— Ba aş pofti; dar oricît aş cotrobăi prin pungă, paraua a doua n-o găsesc.

S-a dus femeia în tîrg să cumpere orez. Cînd a ajuns la bolta neguţătorului, n-a găsit alţi muşterii. Neguţătorul şedea pe covor şi dormita, iar ucenicul prindea muşte.

A zis femeia :

— Dragă neg'uţăţorule, fă bine şi dă-mi orez de o para.

Neguţătorul s-a ridicat şi s-a uitat la dînsa.

— Numai orez pofteşti ?

Ba poftcsc şi altele, dar n-am decît o para; atîta a găsit în pungă soţul meu Bîrliban grădinarul.

— Aşa e, acuma te ştiu, tu eşti nevasta cea frumoasă a liii Bîrliban şi pînă acuma n-ai venit la mine ; iar acuma mă bucur că ai venit. «Veseleseu-mi-se ochii şi inima», cum zice cîntăreţul nostru Areş. «Dă-mî cireşele, dă-mi murele şi merele», cum zice acelaşi lăutar al nostru Areş. Să-ţi pun orez ; dar, dacă pofteşti şi porunceşti, îţi pun şi zahar şi stafide.

— Am venit să-mi dai orez de o para, a rîs femeia.

— De ce numai de-o para, şi de ce numai orez? Păşeşte înlăuntru ca să te văd mai bine şi grădinarul cred că n-are să se supere de mîncare dulce.

— însă are să mă întrebe cu ce am cumpărat zaharul.

— Am să te învăţ eu ce să-i răspunzi.

— Bine, s-a veselit nevasta, învaţă-mă. Dar mai nainte de a intra la învăţătura dumnitale, iată naframa. Cîntă- reşte orezul, dacă socoţi că trebuie să-1 cîntăreşti, şi adaogă zaharul. Neguţătoriile drepte sînt cele mai bune.

— Aşa este, a încuviinţat neguţătorul; ai dreptate şi" fac precum doreşti, ca să ţi se îmblînzească inima.

Au rîs amîndoi şi au intrat în camara din fund, pentru învăţăţură. Atunci ucenicul a contenit dintrodată de a mai prinde muşte. A venit şi â pus urechea la uşă ; apoi s-a dus şi a desfăcut naframa. A scos orezul şi zaharul şi a pus ţărînă în loc. A legat iar naframa şi a lăsat-o la locul ei.

Iese femeia :

' — Bine mi-a plăcut învăţătura dumnitale, neguţător harnic. Rămîi sănătos.

— Mergi cu pace, a răspuns neguţătorul.

Ajunge nevasta acasă. Lasă lîngă Bîrliban naframa plină şi trece în camara de alături, să caute oala. Aude pe Bîrliban mormăind şi întoarce ochii. Bîrliban desfăcuse naframa şi găsise ţărîna. Atunci femeia lasă oala şi amică ciurul.

.—- Vai, bărbăţele, ce mi s-a întîmplat! zice ea. Ducîn- du-mă la tîrg, m-a ajuns din urmă un călăreţ şi m-a pălit calul, cu copita de dinapoi', in şold. Am căzut şi am scăpat paraua. Atunci am adunat ţărînă dimprejur şi am umplut ■naframa, pe de o parte ca s-o ciuruiesc şi să găsesc poate paraua, iar pe de alta să-mi fac o cataplasmă la pălitura.

— Vra să zică, paraua n-ai găsit-o.

— N-am găsit-p.

Bine ; atunc£mîncăm bob. Aşa a fost scris în cartea
cea mare a lui DujSnezŞu, să nu mîncăm astăzi orez. Dă încoace ciurul să <#n şi să aleg ţarina. Dacă găsim paraua, mulţămim sfîntului. Şi întinde naframa, ca să facem cataplasma.

Lidra filosof s-a oprit: marele împărat binevoia să rîdă.

— Iată, prea puternice, a zis filosoful, cum şi-a colbăit Bîrliban barba şi cît de viclene sînt femeile. Care nu se mai aflâ!

—• Hm ! a făcut măria sa ; dar neguţătorul ?

— Neguţătorul nu poate fi viclean, a răspuris înţeleptul, căci neguţătorul e bărbat.

— Aşa este, a încuviinţat luminăţia sa; e foarte logic şi îmi place filosofia domniei tale.

Ridicîndu-se cu bunăvoie din jilţ, împăratul a poruncit ca să nu mai omoare pe fiul său.

Capitolul,. VIII

Aici se arată ce lucra Şatun, cum şi povestea ei cu slujnica sa, ce fusese grădinar,

Sara, cînd s-a dus împăratul ca să-şi caute basmaua pe'patul prea frumoasei Şatun, în cam ara ei, a stat în prag şi s-a uitat cu mirare, căci soţia sa suspina singură, fără să-1 ştie

că vine. Era întoarsă cu spatele spre uşă şi lacrimile ei picurau pe un jungher mic de argint cu miner de fildeş, pe care îl ţinea în mînă. Iar basmaua galbenă "de matasă era-pe umărul ei. . "

— Al cui e acel jungher ? a întrebat împăratul.

;Ea a tresărit şi s-a întors :

— Al meu, stăpîne.

— Ce faci cu el ?

— Vreau să-1 dau măriei tale. Ia-1 şi, ridică-mi cu el viaţa.

— Asta nu se poate, a zis împăratul, căci-îmi eşti dragă, Trandafir-de-aur.

—- O, nu mai sînt trandafir de aur, a îngînat- Şatun ; sînt gunoi prost, şi filosofii măriei ¦tale mă calcă în picioare.

Chiar în acest ceas, stăpîne al trupului meu, slujnica mea cea bătrînă, care-i grădinar, mi-a spus cea mai ciudată istorie despre un prea cinstit sfetnic împărătesc.

— Care grădinar ? spui că-i slujnică bătrînă. Eşti tulburată şi amesteci vorbele, Altîn-Ghiul.

— Ba ai să cunoşti îndată, stăpîne, că slujnica cea bătrînă, care-i chioară de un ochi, a fost grădinar.

— Ph! de mirare lucru şi de necrezut. Şi despre care prea cinstit sfetnic e vorba ?

— Ai să afli şi asta fără întîrziere, s ăpîne bune. Binevoieşte a te aşeza lîngă mine şi ascultă.

Acum patruzeci de ani trăia un împărat în împărăţia de dincolo de munţii Lun şi acest împărat avea fiu. De mult dorea să-1 însoare; şi într-o vreme i-a găsit mireasă într-o ţară depărtată, la malul mării. Au umblat solii încoace şi încolo; s-au scris cărţi de la o împărăţie la alta; şi împăratul cel cu fecior s-a înţeles cu tatăl fetei să tri- meată pe fiul său la mireasă pentru nuntă. Şi după ce-or nunti, va aduce coconul mireasa la moştenirea lui.

Cînd a purces la drum tînărul, împăratul cel bătrîn î-a dat povăţuitor pe cel mai iubit al său sfetnic.

— Du-te cu fiul meu, i-a zis împăratul; ai grijă de dînsul ca de ochii tăi din cap. Călăuzeşte-1 bine, nu întîr- zia pe cale, cruţă-1 de oboseli, *ha.* fiecare popas să nu-i lipsească nimic, mai ales să nu sufere de sete. Sara, spu- ne-i o poveste, ca să aibă somn plăcut. Nu uitaţi a rosti rugăciunile cele de cuviinţă, ca să vă scoată Dumnezeu cît de degrabă la liman. Iar vărului meu împăratul, tatăl fetei, spune-i că-i doresc sănătate şi mă bucur de noră frumoasă, trimeţîndu-i ginere ales şi viteaz. Nu întîrziaţi mult acolo şi întorceţi-vă cu bine.

— Ascult, stăpîne, şi voi face toate precum îmi porunceşti, a dat încredinţare sfetnicul.

■— Domnul Dumnezeu aude vorbele tale, a urmat împăratul, şi-ţi va da după inimă, iar eu te voi răsplăti pentru slujba aceasta ca şi pentru celelalte pe care le-ai înde- plinit pînă acum. Erai un om sărman şi te-am înălţat dre- gător împărătesc. Din mila mea ţi-ai agonisit averi şi mort şii. Din mila mea vei avea şi mai mult, dacă vei împlini bine poruncile mele; dacă nu le vei împlini bine, teme-te.

— Mărite stăpîne, s-a închinat credinciosul dregător, mă jur pe barba mea şi pe mormintele părinţilor mei să nu înlătur un dram din povara pe care măria ta bine- voieşti a o pune pe grumazul meu.

— Bun dregător şi bine a grăit, a băgat de samă împăratul Kira.

— Se va vedea îndată, slăvite stăpîne, şi cum a făptuit, a răspuns zîmbind frumoasa Şatun.

A încălecat alaiul; au trecut înainte suliţaşii; şahzade era prea frumos împodobit pe calul său, cu strai de fir şi pană de struţ la gugiuman. Au dat noroadele glas de slavă. S-au dus coconul şi credinciosul sfetnic şi au mers lungă cale pînă la hotar, iar într-a noua zi s-au pregătit să treacă printr-un deşert.

— Scoate-ţi podoabele, măria ta, a îndemnat prea credinciosul sfetnic pe feciorul de împărat, şi dă-le slugii mele să le păstreze pe cămila lui. In acest deşert soarele arde cumplit şi bat viscole de năsip şi trebuie să ne înfăşurăm în mantii proaste. Cată să ne schimbăm şi înfăţişarea, ca să nu îndemne împotriva noastră hoţii care umblă rătăcind.

Au făcut aşa; şi străbătînd în deşert, au umblat ziua aceea întreagă şi nu puteau face popas, negăsind fîn- tînă. Numai pe la chindie prea credinciosul sfetnic şi-a grăbit calul spre călăuz şi l-a făcut pe călăuz să ocolească după nişte stînci de bazalt.

A zis sfetnicul către feciorul de împărat:

— Măria ta, după cît am eu ştiinţă, aici, lîngă stînciie de bazalt, s-ar fi aflînd fîntînă. Insă n-o văd. Trudit eşti de cale şi însetat. Fă puţintel popas, pînă ce mă duc eu mai departe şi împînzesc toţi slujitorii ca să cercetăm şi să găsim apa. Cura aflu, cum îţi dau înştiinţare.

Aşa că feciorul a descălecat şi a rămas singur. Şi-a priponit calul de un ciulin şi a stat privind cum coboară lu- mina lunii la asfinţit.

Prea credinciosul sfetnic a dus alaiul înainte cu gră- bire. La amurgit, a pus tabără. Intre smochini bătrîni, as- cunşi într-o văleea, a găsit o fîntînă cu trepte de marmoră albă. îndată au băut oamenii şi pe urmă dobitoacele.

— Eu mă duc să aduc pe măria sa, a zis sfetnicul.

A luat pe omul său şi s-a întors pe cale. La al doilea ceas al nopţii, slujitorii l-au văzut că se întoarce fără cocon. A dat mare strigăt, cu lacrimi:

— Vai nouă ! cumplită nenorocire ! pe fiul împăratului l-au sfîşiat leii.

A fost tulburare şi plîngere în slujitorime. Pe urmă, prea credinciosul sfetnic a luat alaiul şi s-a întors la îm- părăţie. Şi ajungînd la împărăţie a căzut la picioarele îm-

păratului, arătînd ce s-a întîmplat şi dîhd mărturie atît pe sluga sa cît şi pe toţi oştenii.

însă fiul de împărat nu pierise de ghiara leilor. Numai- cît binecredinciosul sfetnic îl lăsase aproape de fîntîna cu trepte de marmoră neagră. Ştia prea credinciosul sfetnic c-ă acea fîntînă cu trepte de marmoră neagră are o apă limpede, însă grea ca de plumb. Şi cine bea dintr-însa pe loc îşi schimba firea trupească, şi dacă e bărbat, se preface în femeie. Mai ştia deasemeni prea credinciosul sfetnic, că este cu putinţă şi întoarcerea la bărbăţie; dar nădăjduia că nu se va găsi nici un om cunoscător care să ajungă pînă acolo, şi nici nu va sta pe loc feciorul de împărat. Iar dacă se mişcă dincolo de stînci, ori îl vor mînca fiarele, ori, după cum se afla rînduită vraja, va uita cu desăvîrşire cine a fost şi ce i s-a întîmplat.

Răsărise luna plină şi vărsa văpaie asupra deşertului. Mişcîndu-se feciorul de împărat din locul Iui, a dat de o potecă între stînci şi i s-a arătat curînd fîntînă. Strălucea marmora neagră şi apa sta lină. Cum era însetat, a luat apă în pumni şi a băut. I s-a părut că n-a mai băut nici-odată asemenea apă bună şi răcoritoare. Dar în acelaşi timp dintrodată a băgat de samă că i se subţiază mijlocul şi i se umflă sînii. Pipăindu-şi obrazul, I-a simţit fără barbă ; părea a fi pe el numai ca un puf de piersică.

S-a înfricoşat.

Ce fac eu acum ? se gîndea el. înţeleg că m-am înve-ninat de o vrajă. Puţin ar fi asta, dacă nu m-aş teme să nu urmeze şi altă schimbare. S-ar putea să şi mor: Deasemeni n-ar fi nimic dacă n-aş fi cocon împărătesc şi dacă n-aş avea de făcut nuntă la cealaltă împărăţie, unde mă aşteaptă mireasa şi nuntaşii.

Urmînd a cugeta, a înţeles că lucrul e şi mai rău ; deoarece nimene dintre slujitori nu s-a întors să-1 caute. Alaiul s-a tot dus. Deci sfetnicul l-a înşelat şi l-a lăsat acolo ca să se piardă de moştenirea împărăţiei, ori să piară. Poate să fie amestecată în această uneltire a doua soţie a tatălui său, care are şi ea fiu, şi care a pus la cale cu prea credinciosul sfetnic asemenea faptă.

In acea clipă şi-a adus aminte de cîteva întîmplări de la curtea împărăţiei, pe lîngă care trecuse ca un cocon buiac ce se afla. Iar acuma, fiind muiere, le despica şi le pătrundea cu agerime.

Sta singur şi suspina.

— Acuma toate le văd limpede, se tînguia el cu glas nou. Acum înţeleg că toate le-a pus la cale maştiha mea pentru coconul ei, ca să mă lipsească de dreptul meu de întâi

născut. Vai mie ! De aici nu cred să mai pot ieşi; aici au să mă sfîşie fiarele şi au să mă ciugulească hul- tanii! Pricep acuma toate tertipurile sfetnicului. Chiar din cel dintăi ceas gîndul lui a fost să mă piardă. Cum am intrat în pustie i s-a schimbat căutătura şi a prins a scorni poveşti şi primejdii, ca să mă abată din cale spre locul pieirii mele.

Aşa s-a jeluit toată noaptea, şi vărsa atîtea lacrimi că se mira el singur de unde le mai scoate. în trupul lui de femeie se aşeza o spaimă nouă, pe care încă n-o cunoscuse în starea lui bărbătească.

A dat Dumnezeu de a răsărit soarele. Iată că vede de- parte, pe cărare, un om străin.

— Om bun ! om bun! a strigat cu glas subţire, de se minuna el însuşi de glasul său ; te rog opreşte-te din cale şi te abate încoace.

Omul a cotit spre fîntînă

— Ce este ?

— Te rog, om bun, nu trece mai departe; opreşte-te şi ascultă ce poznă mare mi s-a intîmplat.

— D-apoi eu n-am vreme de poveşti; mă grăbesc să mă duela răzoarele mele, să le ud.

— Eşti grădinar ?

— Sînt un biet grădinar sărac, pe cînd domnia ta văd că eşti domn mare, ce nu cunoşti nevoia.

— Vai şi iar vai! acuma nu mai sînt domn mare ; am fost fiu de împărat şi mă duceam la nunta mea în împă- răţia de la Mare ; dar m-a viclenit sfetnicul pe care mi 1-a dat părintele meu ; m-a părăsit aici şi s-a dus cu alaiul şi tu slujitorii; şi fiind însetat de arşiţa zilei de ieri, am băut apă din această fîntînă şi pe loc din bărbat m-ain schimbat în muiere.

— Cum se poate ! a strigat grădinarul. Mira-m- aş dar nu prea tare, căci noi grădinarii din această margine de pustie cunoaştem că apă bună nu se află decît la fîntînă albă ; iar aici, la fîntînă neagră, e primejdie.

— Vai, n-am cunoscut asta, om bun, şi iată în ce stare am ajuns. Să ştii că eu am o maştihă, pe care tatăl meu împăratul o iubeşte; iar mama mea a murit de mult. Şi maştiha asta are prunc, şi vrea să-1 facă moştenitor îm- părăţiei. Deci s-a tocmit eu sfetnicul pe care-1 aveam călăuză şi a pus la cale fapta ce se vede. De multe ori i-am văzut şopotind în chioşcul cu rouruscă ; şi cînd treceam eu, ei tăceau. Atuneea nu înţelegeam ; acuma înţeleg. Să-i fiată Dumnezeu şi să-i ardă para focului, şi n-ar mai ajunge !

— Hm ! a zîmbit grădinarul, după asemenea ameninţări cunosc că ţi s-a întîmplat într-adevăr pozna.

— Vai, om bun, mi s-a întîmplat şi nu ştiu din care pricină.

— Apoi, dacă nu ştii, să-ţi spun eu. Fîntînă asta are o vrajă, pe care noi grădinarii am aflat-o.

— Ce fel de vrajă ?

— Ce fel de vrajă anume nu ştim, căci fîntînă aceasta s-a iscat de cînd strămoaşa noastră Eva a înşelat pe soţul său Adam. Cunoaştem numai că cine bea din ea îşi schimbă firea. Şi dacă iese de la fîntînă în pustie, uită tot şi nu mai ştie nimic din ce-a fost.

— Noroc că eu am rămas aici şi-mi aduc aminte. Aşa poţi şti cine sînt şi mi-i aduce vraci de la împărăţie ca să mă deslege şi mare mulţămită vei avea de la mine şi de la părintele meu împăratul. Ţi-a da babaca dregătorii şi bani să-i vînturi cu lopata.

— D-apoi vracii, măria ta, nu ştiu deslegarea de farmec ; însă eu o ştiu. Dacă măria ta îmi dai apă din pumni şi eu beau, măria ta îndată te schimbi cum ai fost şi mă prefac eu în femeie.

— Vai, atuncea te rog frumos, om bun, bea numai- decît apă din pumni de la mine, ca să mă fac iarăşi bărbat ; şi mare plată vei dobîndi, precum am făgăduit.

— Stai puţin, a răspuns omul rîzînd; afacerea asta e bună pentru măria ta, însă nu e bună pentru mine. Nu-ţi place măriei tale să fii muiere ; dar nu-mi place nici mie. Cred în făgăduinţile măriei tale, dar deocamdată nu văd nimic şi aud numai vorbe. Nici mireasă nu ţi-aş putea fi, deoarece ai pe alta, cum spui. Mă duc să-mi ud grădina.

— Vai de zilele mele ! milostiveşte-te, om bun, şi nu mă lăsa. Mă leg cu straşnic jurămînt să-ţi răsplătesc.

— Cînd ? dacă rămîn muiere şi ies de aici, am uitat tot ce-am fost şi tot ce-aş dori; nu mai ştiu pe nimeni, şi nimeni nu mă ştie. Rămîn femeie şi eu nu vreau asta.

— Fie-ţi milă de mine.

— Mi-e milă, măria ta, şi iată cum am putea face.

— Vai, spune repede şi nu mă lăsa !

-— Mai întăi, măria ta, să te juri cu legămîntul cel mare de moarte, pe care omul numai o dată îl poate face în viaţă. După ce te vei face bărbat, întoarce-te la împărăţie şi într-ascuns arată-te împăratului; şi în acelaşi ceas să-i zboare sfetnicului viclean căpăţina. Nu uita că trebuie să cadă şi alt cap; şi să nu mai vadă lumina nici coconul cel

tinerel de care vorbeşti. După aceea ia-ţi oastea şi du-te de nunteşte. Iar cînd te vei întoarce, vino aici cu un rob al, măriei tale, ca să-i dau apă din pumni. Un rob nu-i nimica; îl schimbi, îl tai, faci cu el ce vrei. Va rămîne el muiere, iar plata mea să fie precum ai spus. Jură-te, măria ta, cu toată rînduiala.

Feciorul de împărat s-a legat cu jurămînt cumplit, de nouă ori. A dat apă grădinarului şi grădinarul pe loc şi-a schimbat firea şi s-a făcut muiere.

— Mă rog, măria ta, a zis femeia, treci chiar acum pe la grădinile noastre şi spune celorlalţi grădinari să aducă mîncare la aceste stînci, cît aştept eu aici, în asemenea ticăloasă stare.

S-a dus coconul, a trecut pe la grădinari, lăsînd veste ; s-a întors într-ascuns la împărăţie şi s-a înfăţişat părintelui său la vreme de noapte. L-a găsit jelindu-1 cu amar şi socotindu-1 pierit.

Iţi închipui, prea mărite stăpîne, că s-a făcut îndată judeţ, pentru viclenii vinovaţi şi mai ales binecredinciosul sfetnic a fost urcat cu ştreangul în furci, ca să-1 vadă no-roadele şi să ia aminte.

Apoi luînd oşti, şahzade s-a dus de a nuntit frumos în împărăţia miresei sale.

La întoarcere, n-a uitat să se oprească la fîntînă după făgăduinţa jurată.

Muierea era în bună stare; grădinarii îi duseseră mîncare şi o cercetaseră. Numaicît nu i-a fost greu coconului împărătesc să. vadă că e îngreunată.

— Ţi-am adus rob, ca să-i dai apă din pumni, i-a zis şahzade, dar acum bag de samă că lucrul e cu neputinţă. Ai să rămîi muiere; te iau cu mine şi-ţi pregătesc moaşă. De dregătorii şi aur nu mai ai nevoie, căci acuma eşti din altă tagmă. Cum vei ieşi de aici, ai să uiţi toate şi va fi mai bine aşa. Eu îţi mulţămesc pentru bărbătească facere- de-bine ; iar tu vei rămînea cu bucuriile de muiere.

Atunci a început a plînge cu amar grădinarul şi s-a zgîriat cu unghiile. De mare foc ce avea şi cunoscînd că măria sa are dreptate, şi-a scos un ochi. A rămas femeie şi a făcut de-atunci şaptesprezece copii : nouă feciori şi opt fete. Acuma e slugă la cuhniile mele. O chiamă Bostana.

împăratul se mira şi rîdea ; apoi a apucat de mînă pe Şatun :

— Dă-mi jungherul, Altîn-Ghiul,- a zis el. Şi să vie armaşul să afle porunca mea.

După acest cuvînt, a găsit pe umărul prea frumoasei basmaua.

în asemenea chip a dat din nou poruncă împăratul ca să taie pe coconul său.

Capitolul IX

Istorisirea lui Urga filosof cu feciorul împărătesc cel prea gras şi alta cu căţeluşa babei.

Mare mîhnire s-a stîrnit la curte în dimineaţa zilei a patra, cînd s-a aflat schimbarea cumpenei, iarăşi cătră vărsare de sînge. Dar înţelepţii vegheau şi l-au pîndit pe măria sa, împresurîndu-1. Cum a ieşit din iatacul său, măria sa împăratul a poruncit să se facă pregătire de vînătoare ; iar mai înainte de a porni la vînătoare, măria sa a poftit să vadă camara cu dobînzile de război ale strămoşilor săi. îi plăcea din cînd în cînd să intre acolo şi să se desfăteze de mărturiile de biruinţă ale împăraţilor săbiei. Se găseau acolo prapori şi steaguri pe care se aflau scrise mărirea şi puterea şi ameninţarea. Erau ninse de colb. Se mai găseau săbii ruginite şi ştirbe, şi baltaguri şi buzdugane. Mînile care le purtaseră erau oale şi ulcioare. Se mai găseau arce discordate şi săgeţi în tolbe sparte, iar în nişte rafturi, căpăţîna lui Aca han şi căpă- ţina lui Hunşah, şi a lui Karapati maharagea, legate în aur şi prefăcute în cupe, din care băuseră cîndva biruitorii persieni.

Aşa îi plăcea împăratului Kira să se mîndrească între mărturiile de străşnicie ale strămoşilor săi; însă măria sa era blajin şi iubea pacea, cu ale sale desfătări.

Cînd l-au împresurat sfetnicii, el s-a uitat împrejur şi şi-a încruntat sprîncenele. După aceea s-a aşezat pe treapta de porfir a odăii şi a aşteptat să vie un filosof să-i spuie o snoavă.

A păşit deci înainte Urga, cel de neam de la Mon- golia.

— Puternică pavăză a noroadelor, o împărate, a grăit Urga ; rău era la Bogoz-noor, unde bătrînii mei au trăit fericiţi; bine este la împărăţia măriei tale, unde am eu atîta mîhnire.

— Care mîhnire, Urga ?

— Am mîhnire, s-a îndîrjit prea cinstitul înţelept, căci va să piară fiul cel prea iubit al împărăţiei persieneşti.
Şi să nu păţească împărăţia aceasta ca împărăţiile de de- mult.

— Lasă asta, Urga filosoafe ; spune povestea.

— Pot s-o spun, măria ta. Insă tare-s eu supărat şi nu-mi găsesc astîmpăr.

— Linişteşte-te. Urga, l-a mîngîiat măria sa, şi să nu-ţi fie povestea după cum ţi-i căutătura. Îmblînzeşte-ţi ochii.

Urga a oftat şi a clătinat din cap. Apoi şi-a dres glasul.

— Slăvite stăpîne, era odată la Bogoz-noor un fecior al hanului pe care maică-sa şi curtenii îl îndopaseră cu baclavale şi cozi de berbece. Cînd a ajuns în vîrsta fecioriei, atîta de tare se încălaşe la trup şi atîta carne spînzura pe dînsul incît era mai gros decît toţi mandarinii; iar la feredeu, într-o zi, băiaşul s-a uitat lung la el din toate părţile şi n-a mai cunoscut dacă-i băiat ori fată.

De aceea băiaşul s-a întristat şi tot ofta.

— De ce oftezi, omule ? l-a întrebat feciorul hanului.

— Oftez, măria ta, a zis băiaşul, căci cuget la viaţa pe care o duceau fiii hanilor cînd părinţii noştri trăiau în pustie; atuncea noroadele mongolilor erau sprintene, umblau fără astîmpăr după dobîndă; cutreierau pămîntul şi băteau împărăţiile ; coconii hanilor de atunci aveau căutătură de pajură şi puterea leului; nu se despărţeau de cal şi platoşă ; îi puneau şi în mormânt călare şi cu armele pe dînşii; iar de cînd au biruit domnii noştri pe kitai şi ne-am aşezat în case zidite, ne-au covîrşit carnea şi osînza. Uitîndu-mă eu cu amîndoi ochii, nu văd la măria ta ceea ce se cuvine să aibă moştenitorul împărăţiei, pentru ca moştenitorul să-şi ia soţie şi să aibă urmaşi. Dumnezeu să te binecuvinteze; cel mai sărac dintre supuşii luminăţiei tale are ce-i trebuie; jale îmi este să fii lipsit măria ta.

Auzind aceasta, tînărul a fost cuprins de mare nelinişte. A stat gîndindu-se un răstimp, apoi a luat o ho- tărîre.

— Bagă de samă, omule, a zis el, la ceea ce am să-ţi poruncesc. Caută în straiul meu şi scoate zece galbini. Numaidecît du-te şi iscodeşte şi-mi adă o femeie isteaţă, ca să cunosc şi eu dacă sînt lipsit ori am ce-mi trebuie. Nu întîrzia ; eu te aştept. Ai înţeles ?

— Am înţeles, stăpîne.

Băiaşul s-a închinat către cocon, apoi s-a dus şi a luat galbinii. Cînd i-a sunat în palmă, i-a plăcut cîntecul lor .şi a zis în sine : De ce să mă duc să caut în cetate o femeie ? îi aduc pe muierea mea şi n-am a mă teme. Unde nu-i nimic, nici Dumnezeu nu poate găsi pricină. Măria sa se alege cu zăbava şi eu cu galbinii.

Aşa a făcut. A adus pe muierea lui şi i-a poruncit să intre la coconul domnesc. Femeia sta la îndoială.

— Nu întîrzia, i-a poruncit bărbatul, intră şi găteşte măriei sale feredeul. Iar eu mă duc în cetate ca să plinesc fără întîrziere alte porunci pe care le-a dat măria sa.

Nevasta s-a înduplecat, iar după aceea el s-a dus la treaba lui, cu cuşma pe-o sprinceană. într-un tîrziu a ajuns acasă şi a mai aşteptat acolo o vreme pînă ce nevasta lui s-a întors. Cînd a văzut-o, el a şi început să rîdă. însă femeia părea supărată şi cu iaşmacul tras pînă subt ochi. A început să cerceteze prin casă şi să adune lucruri; a făcut o boccea ; â tras în mijlocul cămării sipetul.

Bărbatul s-a mirat:

— Ce faci, dragă nevastă ?

—- Mă mai întrebi ? s-a mîniat ea. Nu ţi-e ruşine obrazului să faci cu mine asemenea batjocură ? M-ai cumpărat ca să mă vinzi ? Mă duc la părinţii mei chiar în sara asta.

— Nu-i vînzare, nevastă, ci dăruşag. Credeam că să rîzi cu mine de întîmplarea vătuiului aceluia. Nu-ţi place şi ţie cîştig fără trudă ?

— Cum şi-o face omul singur, nu i-o face nici dracul, sărace bărbate. Mă întorc de la vătui şi te găsesc pe tine cerb cu multe raze !

Auzind întîmplarea asta, împăratul Kira s-a veselit cum se veselesc toţi bărbaţii cînd aud asemenea istorisiri.

— Nu te veseli, împărate luminate, s-a burzuluit Urga filosof; căci acest om a avut ochi şi n-a văzut; degete, şi n-a pipăit; minte, şi n-a judecat.

— Bine-bine, rîdea împăratul. Aştept să mi-o spui şi pe-a doua.

— S-o spun, luminate stăpîne. Dar să ştii măria ta că-s tot supărat.

Am cunoscut odată un neguţător bogat, care-şi luase nevastă legiuită. Amîndoi soţii erau tineri şi aveau dra- gosto unul pentru altul. S-a întîmplat că neguţătorul trebuia să plece la Industan cu o caravană. înainte de a pleca el lungă cale, amîndoi soţii şi-au jurat unul altuia să se păstreze întru credinţă şi curăţie. Au făcut mari jurăminte şi s-au ameninţat cu blesteme tari; după aceea soţul, sărutîndu-şi nevasta, s-a dus. Nevasta a rămas sin- gură-singurică, fără fraţi şi fără rude.

A trecut vreme de trei luni şi se apropia ziua întoarcerii neguţătorului. Nevasta începuse a ieşi în fiecare zi în marginea cetăţii la poarta Industanului şi privea în lungul drumului, aşteptînd cu dor.

lntr-una din zile, pe cînd ea se întorcea de la ziduri, spre casă, a văzut-o un tînăr bogat dintre cei care n-au ce face şi taie cînilor frunză. A început să umble în latu- rea ei şi să-i spuie vorbe de dragoste. Foarte cu blîndeţă i le spunea şi cu dibăcie, însă femeia îşi grăbea paşii, nu întorcea ochii, nu da răspuns, păstrîndu-şi credinţa şi iubirea pentru cel aşteptat.

A urmărit-o aşa tînărul pînă ce femeia a ajuns acasă. A intrat, a încuiat uşa. Lui i s-a părut că nu-i rămîne de- cît să se aşeze dinaintea casei ei în uliţă şi să moară. Aşa era de înjunghiat de dorinţă.

Gîndindu-se el ce să lucreze ca să o poată birui, s-a sculat şi a început a umbla încolo şi încoace. Intrînd pe o ulicioară, a văzut nu departe o căsuţă săracă, şi, in pragul acelei căsuţe sărace, o babă.

— Dumnezeu să te binecuvînteze, mătuşă, ca să fii de folos năcăjiţilor, zice el. îngăduie să te întreb ceva.

— întreâbă-mă, domnule.

— Nu cumva, mătuşă, ai visat ast' noapte că ai să te îmbogăţeşti ?

— Ba asta n-am visat ast' noapte; ci asta visez de patruzeci de ani şi încă nu mi s-a împlinit visul.

— Ei, mătuşă, află atunci că poate să ţi se împlinească acum.

—• Ştiu eu, domnule ? Doar dacă e la mijloc o femeie frumoasă pentru care ai căzut la patimă şi de care nu te poţi apropia.

— Aşa este. Căzut-am la grea suferinţă într-o clipă. Şi femeia care mi s-a arătat e nemilostivă şi nesimţitoare.
Casa ei e chiar aici, după colţul uliţii. Dacă uşa acelei case se deschide pentru mine, mătuşă, şi dacă găsesc pe frumoasa mea zîmbindu-mi cu bunăvoinţă, să ştii că visul dumnitale se izbîndeşte numaidecît.

— - Am înţeles, a zis bătrînă ; arată-mi casa, şi, dacă va binevoi Dumnezeul dragostelor, acea uşă se va deschide şi ce rîvneşti vei avea. Dă-mi numai răgaz ca să gătesc cele de cuviinţă.

— Bine, mătuşă; mă duc cu nădejde şi mă întorc cu bucurie.

După ce s-a dus tînărul, bătrînă s-a apucat să meşte- rească. A cernut făină de grîu şi a muiat-o. A amestecat în aluat piper mult, a împletit un colăcel şi l-a copt. A chemat după aceea căţeluşa pe care o avea la căsuţa ei şi, cu colăcelul subsuoară, s-a dus la nevasta cea tînără. înainte de a intra în casa nevestei, a dat căţeluşei colăcelul să-1

mănînce. A intrat ea înainte; căţeluşa după dînsa. Cînd s-a cinchit baba pe covor, căţeluşa a început să schiaune încet şi să lăcrămeze.

— Ce are căţeluşa dumnitale, mătuşă ? a întrebat cu grijă nevasta.

— Vai, draga mea, a suspinat baba; vai, rumenito şi ocheşico, cum se poate să nu ştii povestea căţeluşei .mele ? Nu ţi-am spus-o încă ?

— Nu mi-ai spus-o, mătuşă, s-a mirat nevasta.

— Atuncea să ţi-o spun. Această căţeluşă, amar de mine, e fiică-mea. Fragedă şi frumoasă era, şi s-a amorezat de dînsa un tînăr. Umbla după ea pe uliţă şi cerşea cu vorbe potrivite di'agoste ; dar ea nicidecum nu se îndupleca. I-a trimes flori, a pus să-i cînte lăutari, — ea nu şi nu ! Atunci bietul om a căzut la zăcere de inimă rea şi a simţit că moare. înainte de a se prăpădi, s-a dus la un vrăjitor şi a blăstămat-o pe fată, iar vrăjitorul a turnat în apă fermecată ceară topită; şi chip de căţeluşă alegîndu-se, într-aceeaşi clipă fiica mea în căţeluşă s-a schimbat. Acuma, de cîte ori ies de acasă, căţeluşa se ia după mine, schiaună şi lăcrămează, iar mie mi se rupe inima! Ce zici, draga mea, de asemenea întîmplare ?

Auzind nevasta una ca asta, s-a înfricoşat care nu se mai află.

— Mătuşă, a grăit ea, povestea dumnitale mă pune pe gînduri. Am să-ţi spun o taină mare, şi afară de dumneata, nimeni să n-o mai ştie. Chiar astăzi, un tînăr m-a văzut la o poartă a cetăţii, aşteptînd pe soţul meu, şi s-a aprins într-atîta de patimă, încît s-a ţinut tot drumul de mine, înşirîndu-mi verzi şi uscate. Frumos şi cuviincios mi-a vorbit şi nu are altă dorinţă în viaţa lui decît să-mi sărute degetele. Eu însă nu-1 pot primi.

— Ştiu, draga mea, a zis bătrîna; foarte bine faci să nu-ţi dai degetele, căci dragostea e vicleană şi caută şi altele.

— Foarte bine fac într-o privinţă, mătuşă dragă, însă pe de altă parte mă tem de suferinţa pe care o arată tînărul acela. S-ar putea să cadă la grea patimă şi să moară.

— Aşa ţi se pare ?

— Nu mi se pare ; aşa am văzut cu aceşti ochi şi am auzit cu aceste urechi.

— A ! apoi atunci se schimbă treaba şi, după cît înţeleg, nu-i bine.

— Vezi, mătuşă dragă, că nu-i bine ? Cum aş mai putea trăi, ştiind că se prăpădeşte omul, şi avînd şi frioa blestemelor ? Ce te-aş ruga eu cu mare stăruinţă ? Tînărul trebuie să fie aici aproape, cu ochii la casa mea ; du-te şi adă-mi-1, ca să nu se bolnăvească, şi eu în veci nu te-oi uita, nici ţi-a fi degeaba.

-- Vai, drăguţa mea sprîncenată, cum îţi închipui că ţi-aş lua eu ceva pentru o facere-de-bine ca asta ? Mă duc numaidecît să-1 caut. în vremea asta tu deretică toate şi pregăteşte cele de cuviinţă ; căci, de cînd e lumea lume, dragostea cere pîne şi vin. Află asta de la mine, căci şi eu am fost milostivă în zilele mele.

S-a dus baba. Nevasta s-a învîrtit într-un picior pregătind toate.

A stat preţ din un ceas baba acasă ; tînărul nu s-a arătat. Vreme de întîrziere nu era ; nu erau de pierdut nici foloasele unei aşa trebi. Prin urmare, mişauca de babă a ieşit în tîrg şi s-a uitat cu agerime la unul . şi la altul. A văzut un bărbat tînăr şi frumos care părea şi bogat. S-a alăturat de el şi i-a şoptit:

— Tinere, știu într-un loc ferit o femeie frumoasă, cu buze de rouă. Dacă dorești, e a dumnitale.

-- Unde e ? a întrebat străinul.

— Vină după mine în ulița salepgiilor; ai să vezi, are să-ți placă și ai să lepezi un dar potrivit pentru sărăcia mea.

— In ulița salepgiilor ? s-a mirat străinul; să mergem și să vedem.

— Dar îmi făgăduiești un bacșiș bun ?

— Iți făgăduiesc.

—- Aș vrea să văd și să pipăi un ban de aur, a suspinat baba.

— Bine, iată banul, du-mă unde spui.

Baba l-a dus la casa neguțătorului; l-a vîrît în cămară ; l-a poftit să șadă pe pat.

A venit femeia, și, cum a intrat, a cunoscut pe soțul său.

Fără să steie o clipă la îndoială, a strigat apucîndu-1 de barbă :

—• Vai! aceasta îți este credința, ticăloase bărbate ? Nestatornicule și stricatule ! uitat-ai făgăduințile și jurămintele ? Te întorci pe furiș în cetate ? și socoți că eu n-am aflat ? și socoți că eu n-am avut pe cine pune ca să te urmărească ? Și umblai căutînd prilej ca să mă înșeli ? Cum ți-a șoptit cuvînt această biată bătrînă, te-ai și prins, crezînd că te duce la o străină. Dar eu te-am adus aici, ca să nu-ți mai poți acoperi fapta cu minciună. De o săptămînă ies în fiecare zi la poarta Industa- nului și te aștept ca o soție curată și tu intri ca hoțul.

— Ba nu, nevastă, am intrat pe poarta Persidei, odată cu toată lumea.

— Așa ? ocolești ca înșelătorii.

— Nu ocolesc, ci aceasta mi-a fost calea la întoarcere.

— Și nu numai atîta! a strigat iar femeia; după ce intri pe furiș, întîrzii căutînd desfătare străină. Pe cînd eu, aflînd că ai venit și întîrzii, totuși am dereticat chilia noastră și am pregătit bunătățile ce știu că-ți plac.

— într-adevăr, a adaos bărbatul, mi se părea ciudat că văd asemenea gătire și credeam că jurămintele le calci tu.

— Apoi, dragul meu, nu-i mai crede de-acuma înainte, căci eu cu tine pîne și sare nu mai mînînc, și chiar din acest ceas mă scol și mă duc la mama și la tata. Vai și iar vai! trăsniți-1, nouăzeci și nouă de îngeri, pe cel ce calcă jurămintele !

Atunci a început să se roage şi baba, ca s-o îmblînzească. Şi soţul a început să numere şi să juruiască soţiei lui şal şi feregea de matasă, şi comanac ţesut cu fir de aur, şi conduri roşii de pielcică de ied, şi două ocă de acadele, şi alte frumuseţi şi bunătăţi, numai să se milos- tivească să-1 ierte.

— Iată ce fel de poamă sint muierile ! a strigat Urga, isprăvindu-şi povestea.

— Bună istorie a fost asta, s-a veselit împăratul Kira, dar tot nu înţeleg, filosoafe Urga, de ce eşti supărat şi zbîrlit, parcă ai fi strămoşul motanilor.

— Sînt supărat, doamne, căci la împărăţia asta se dă osînda morţii fără de judecată.

Prea puternicul împărat s-a gîndit adînc; după asta s-a milostivit de Urga, ca să nu-1 mai vadă supărat, şi a poruncit să nu mai omoare pe fiul său.

Capitolul X

Cînd a fost vînătoare împărătească şi baba chioară aduna buruieni pentru frumoasa Şatun

Cum s-a aflat vestea bună, a ieşit cu mare bucurie la soarele dimineţii alaiul de vînătoare. Copiii de casă au adus împăratului straiele de schimb. I-au scos papucii şi i-au pus încălţări cu carîmb şi cu pinteni. L-au dezbrăcat de halat şi i-au potrivit platoşă de piele de inorog. I-au aşezat pe cap comanac negru rotund din aceeaşi piele, împodobit cu aripă de gaiţă. Şi l-au suit pe cal cu tacîm de argint, înflorit cu ţarţamuri. Au dat sunet trîmbiţaşii şi s-au arătat curtenii, împresurîndu-1 pe măria sa. Unii vî- nători erau călări pe cai, purtînd suliţi în mînă şi junghiuri la coapsă. Alţi slujitori stăteau pe cămile, stăpînind pe genunchi copoii. Pe cămila cea mai bătrînă era un slujitor vechi, care ţinea în lanţug, în foişorul lui de trestie- bambu, pe vulturul cel mare care se chiamă bercut. S-au adus şi şapte asini pentru cei şapte sfetnici; şi mulţi catîri care purtau samare grele, cu gustarea de prînz a măriei sale şi a alaiului.

Astfel s-au dus către o cîmpie sub munte, unde se vedeau lunci rare şi desişuri de trestii. Pe sub trestii şi printre lunci curgea o apă leneşă, oglindind un cer ca peruzeaua. Ici-colo, în chiparoşii luncilor, clămpăneau stîrci albi cu moţ. împăratul se desfăta întru toată fiinţa de frumuseţa acelor locuri; iar sfetnicii, amestecîndu-şi măgarii, nu conteneau să se sfătuiască fel şi chip, spu- nînd şi întorcînd în dreapta şi în stînga bărbile, şi iar spunînd, încît nu mai aveau parte de acea dulceaţă a priveliştii.

Chihaia vînătorilor împărăţiei a dat înştiinţare ridicînd steagul, şi slujitorii cînilor au eoborît de pe cămile copoii, călăuzindu-i spre desişuri şi slobozindu-i din fu- nioare. Iar vînătorul cel vechi a ieşit la vedere cu bercutul.

Nu mult a trecut şi cînii au simţit putoarea cerbilor şi au şi început a căuta cu hărnicie într-un smîrc, la umbră de sălcii mari. Doi copoi tineri au dat glas r chiau- chiau ! ş-un cerb cu douăsprezece clenciuri a ieşit în luncă; şi-a culcat pe spinare coarnele ş-a năzuit la cîmpie. Vînătorul cel vechi a dat drumul bercutului. Vulturul s-a învăluit în văzduh, a plutit în înălţime, apoi s-a lăsat vîjîind asupra cerbului, pălindu-1 cu aripa şi ciugulindu-1 cu clonţul la stinghie. Din urmă, zoreau călăreţii cu junghere trase. Cînd au ajuns şi au descălecat, cerbul îşi dăduse suflarea. îndată l-au deschis, au scos ficatul şi l-au dat bercutului. Au sosit şi filosofii cu împăratul ca să vadă isprava, cînd alţi copoi, în altă parte, au prins a ţăhni, adulmecînd altă sălbătăciune. A ieşit o ciută, lîngă o desime mare de ierburi şi spinării. N-a fugit către lărgimea cîmpiei, ci se ţinea sub streşina luncii; cotea prin tufişuri şi iar se întorcea la desime. Un vînător a pălit-o cu suliţa; iar altul, descălecînd, a intrat cu copoii în desime şi a găsit. subt adăpost încîlcit de crengi pe viţelul cer- boaicei, încă plăpînd.

într-o vreme, simțindu-se împăiatul trudit, vînătoarea a făcut popas şi slujitorii anumiți au aprins focul, au desfăcut samarele, au scos țiglele, au înşirat bunătățile, şi au purtat burdufurile cu vin la bătaia izvoarelor, subt o stîncă. Le-a plăcut filosofilor cu deosebire această parte a vînătoarei, la tihna umbrei, cu cele de cuviință pentru nevoia ticălosului nostru trup.

Sara, s-a întors alaiul la palat. Măria sa împăratul era trudit; totuşi nu putea dormi. S-ar fi sculat, să se ducă pînă la iatacul prea frumoasei sale Şatun, dar parcă-i erau încheieturile frînte şi spatele bătut cu vergi, căci de opt luni nu încălecase măria sa pe cal şi nu ieşise în petrecere, ca să-1 bată vîntul şi să-1 ardă soarele,

«Aşa-s de multe treburile la o împărăție...», cugeta măria sa.

Ah-ah! greu meşteşug este meşteşugul împărătesc, care mai greu nu se află alt meşteşug pe lumea asta.

Simțindu-1 slujitorii de la uşi că se frămxntă căufînd linişte trupului său, s-au sfătuit trimețînd înştiințare lui Nuşrevan filosof, -care, căutînd în condica rînduielilor, a poruncit să intre doi copii de casă la măria sa şi să-1 scarpine la tălpile picioarelor pînă ce va adormi.

Făcîndu-se întocmai, împăratul nu tîrzie vreme a adormit şi a avut plăcut vis, de care nu şi-a mai adus aminte cînd s-a deşteptat.

Dormise bine şi ar mai fi dormit; dar îi bătuse lumina în pleoape şi auzea glasuri în grădină. Unul din acele glasuri îl cunoştea, căci era al prea frumoasei Şatun,

Şi-a aruncat pe umeri halatul, şi-a vîrît picioarele în papuci şi s-a dus lîngă fereastra deschisă, ca s-audă mai desluşit,

în grădină începea să aurească soarele pe deasupra zidului. Zorelele se deschiseseră; trandafirii adiau mireasmă, Un păun îşi resfira coada ochioasă pe pajişte şi păşea fudul spre Şatun, care-1 chema spre ea, zvîrlindu-i boabe. Lîngă Şatun, plecată din şale şi cercetînd cu luare- aminte pajiştea, se mişca o roabă bătrînă.

— Mai feri cit eşti tu decît mine, păune, suspina Şatun către pasere.

Apoi se întoarse spre roabă : .

■iHH^HIH

— N-ai mai găsit, mătuşă, ce-mi trebuie mie ? Gră- beşte-te cit e iarba neumblată şi roua nescuturată.

— Am găsit, stăpînă, şapte feluri şi mai trebuiesc două.

— Ce lipseşte ?

— Stăpînă dragă, lipseşte somnul-pămîntului şi lim- ba-şopîrlei. Nu te îngriji, căci le găsesc îndată, şi chiar le-am găsit.

— Ai ales cîte nouă fire ?

— întocmai.

— Atuncea numaidecît să aţîţi foc în vatră şi să le pui în oală nouă, cu apă neîncepută. Ah ! mătuşă, rău îmi pare că am să părăsesc această viaţă, dar cel puţin fiertura acestor ierburi mi-a da moarte fără durere; şi voi adormi pe totdeauna visînd la stăpînul meu prea iubit împăratul. Fire-aş fi fost moartă mai bine din pîntecele maicii mele, decît să îndur cîte am îndurat la curtea domnului meu. Un desfrînat a vrut să mă ruşineze într-o clipă; şapte filosofi necuviincioşi mă batjocoresc în toate zilele. Frumoasă a fost pentru mine lumea asta şi acum s-a întunecat. Dulce a fost viaţa cu domnul meu şi acuma mi-i amară. Găsit-ai ce-ţi lipsea ?

— Am găsit, stăpînă.

— De nouă feluri ?

— De nouă feluri, stăpînă.

— Atuncea du-te şi fierbe cum am spus şi să găsesc paharul plin. Mai stau puţin, ca să-mi iau bun-rămas de la toate.

— Mă duc, stăpînă, şi voi face precum porunceşti.

După ce s-a dus roaba, împăratul n-a mai putut răbda
şi a scos capul pe fereastră.

— Şatun, a întrebat el, roaba asta a ta e grădinarul despre care mi-ai povestit ?

Mai întîi prea frumoasa Şatun s-a spăriat văzînd pe împărat; apoi a venit la fereastră, s-a aşezat jos lîngă dafini şi a început a plînge.

— Ce faci, Şatun ? s-a mirat împăratul; strîngi ierburi ?

— Strîng, măria ta, ca să-mi fie bine şi să se isprăvească toate.

— Ba să nu faci una ca asta, Şatun, căci tu mie îmi trebuieşti.

— Vai, stăpîne, dacă ţi-aş trebui, nu ai îngădui să fiu de rîsul filosofilor.

— Nu vorbi aşa, prea frumoasa mea, căci tu nu ai nimica de-a face cu filosofii; ci ai de-a face cu mine.

— într-adevăr, mărite stăpîne, eu n-am nimic cu ei, însă au ei cu mine. Nu mai pot răbda; am să mă duc unde se duc toate femeile.

— Unde ?
— Undeva, mărite stăpîne, unde nu sînt filosofi.
— Ţi s-a urît lîngă mine, Şatun ?
— Ba, măria ta, acolo unde e dragostea mea aş sta of veşnicie ; dar hojma mă schimb pe jar aprins şi îngenunchez sub minciuni şi înfruntări. Mai bine mă duc, măria ta, şi să se isprăvească toate.
— Nu te duce, Şatun ; mai stai să te privesc.
— Mâi stau, măria ta, priveşte-mă. Cînd mă voi duce, mă duc unde am spus, ca să nu mai fac umbră pămîntului. Va bineVoi Dumnezeu să mă vezi poate iar, mai tîrziu, pe tărîmul celalalt, unde vom avea mai multă tihnă.
— Pr
ea frumoasa mea, fapta asta îţi poruncesc să n-o săvîrşeşti.
^
— Chiar de te-aş asculta, stăpîne, — ceea ce se şi cu-» vine să fac, fiind roabă — totuşi la acelaşi sfîrşit aş ajunge. Căci eu sînt ca şi mistreaţa din poveste, care a aşteptat •smochinele.
— Care mistreaţă ? Şi nu mi-ai spus nici dacă roaba aceea e grădinarul din poveste.
— E grădinarul, măria ta.
— Şi care mistreaţă ? şi ce smochine ?
— E o întîmplare, slăvite doamne, pe care eu aş putea-o spune, dacă mai am trecere şi îngăduinţă la iubitul meu stăpîn.
— Spune repede, Şatun.
— Spun îndată, stăpîne.
Era 0 scroafă sălbatică. Umblînd ea prin pădure după hrană, a găsit un smochin căruia începea să i se pîrguiască roada.' Sufla cîte-o boare de vînt, se mişcau crengile, cădea cîte o smochină coaptă şi mistreaţa o mînca, plăcîndu-i

foarte mult. într-o zi a trecut pe acolo o măimuţă, a văzut smochinul şi s-a aburcat în el. După ce s-a suit măimuţa în smochin a sosit şi mistreaţa la rădăcina pomului.

— Dă-mi şi mie o poamă ! s-a rugat ea de smochin.

A atins măimuţa o creangă, a căzut o smochină coaptă ;
mistreaţa a apucat-o şi a mestecat-o în fălci cu plăcere nespusă.

Măimuţa s-a uitat bine şi a văzut cît de tare îi plac mistreţei smochinele coapte. Rînjind, s-a tras în crengi cu multă băgare de samă, ca să nu scuture roada, şi a început a alege şi a mînca fructele pîrguitc una cîte una. Iar mistreaţa aştepta cu rîtul înălţat şi cu ochii stecliţi să-i mai cadă o bunătate de sus.

•

— M
ai dă-mi! se ruga ea. I

Dar aştepta zadarnic, căci şi măimuţei îi plăceau smochinele coapte şi avea grijă să şi le culeagă ei. A stat mistreaţa şi a stat, şi iar a stat, neclintită, pînă ce i-au înţepenit şi i s-au uscat vinele grumazului, a căzut jos şi a pierit.

Astfel, stăpîne, şi eu, chiar dacă nu beau fiertura, aşteptînd smochina cea coaptă, am să cad jos şi am să mor.

— Ba asta nu se poate, Şatun, a strigat întărîtat împăratul. Să vie la mine armaşul!

A bătut de trei ori din palme. S-au înfăţişat slujitorii; au chemat pe armaş.

Măria sa a poruncit ca, în aceeaşi zi, către sară, să se adune curtea în priveală şi să fie tăiat coconul său.

Capitolul XI

Ce spune Cos filosof despre Coadă-scurtă şi povestea lui despre corbii înţelepţi de la Vavilon.

Iarăşi s-a împrăştiat vestea la odăile lefegiilor şi la cămările curtenilor, şi la colibele robilor în fundurile grădinilor, şi la vînători, şi la pescari, şi la cuhnii, şi pretutindeni în cetate, că Ferid va să fie omorît.

Insă sfetnicii filosofi nu erau departe şi curtenii nu încetau să uneltească. Abia s-a dus Şatun cu veselie la iatacul său, şi filosofii s-au înfăţişat poftind la divan pe măria sa.

Precum se cuvenea, Kira împărat i-a lăsat să aştepte, li-au spălat slujitorii la feredeu, l-a ras pe la timple bărbierul, l-au uns cu mirodenii şi l-au îmbrăcat alţi slujitori, şi abia după aceea s-a arătat cu toată măreţia în adunare.

Era rîndul lui Cos cel roş să păşească înainte şi să vorbească.

Cînd a ieşit Cos din bulucul celorlalţi sfetnici şi a făcut doi paşi, împăratul a ridicat fruntea şi s-a uitat la el posomorit. Cos filosof a cutezat totuşi să mai facă un pas; apoi s-a oprit.

— O, prea puternice stăpîne ! a strigat el; umbră a lui Dumnezeu pe pămînt! poftesc măriei tale să trăieşti ani mulţi întru strălucire şi dreptate, avînd lîngă măria ta pe fiul cel prea iubit.

împăratul şi-a clătinat fruntea, rămînînd închis într-aceeaşi posomorala.

— S-a aflat iarăşi, o împărate, de hotărîrea cea nouă ! a îndrăznit Cos filosof.

împăratul simţea încă în trup truda vînătoarei şi a căscat, cu ochii umezi.

— Care hotărire nouă ? a întrebat măria sa apoi.

— Hotărîrea în privinţa coconului împărătesc i

— Ei, şi ce-i cu hotărîrea aceea ? Asta-i o hotărîre veche.

— Măria ta ! a strigat Cos cu spaimă, clacă piere coconul, nu-1 mai,putem învia !

Aşa a răcnit Cos, încît împăratul a tresărit ca şi ceilalţi muritori de rînd care erau de faţă, şi dregătorul îmbrăcămintei a păşit la spatele jilţului împărătesc, ca să potrivească iarăşi bine turbanul pe prea slăvită ţeastă.

— Măria ta, a urmat Cos, alaltăieri s-a întîmplat aici în Babahan, cetatea de scaun a străşniciei tale, o faptă pe Care, auzind-o, cu toţii am fost cuprinşi de mîhnire. Bah- zad, sutaş în oştirea de strajă a măriei tale, are casă în mahalaua cazangiilor. Acasă are nevastă şi copil, pe care foarte îi iubeşte. Bahzad avea deasemeni şi un cîne, pore-
clit Coadă-scurtă,' căci păstorii îi tăiaseră coada de mic. De la păstori l-a cumpărat sutaşul şi îl crescuse învăţîndu-1 cu dibăcie felurite învăţături, încît umbla în două labe ca omul, găsea lucruri ascunse şi le aducea la poruncă; ştia să facă o

mulţime de meşteşuguri de mirare şi înţelegea tot ceea ce îi spunea stăpînul său.

Alaltăieri dimineaţa, nevasta lui Bahzad s-a dus la părinţii săi, dincolo de ziduri. Bahzad, avînd zi slobodă, a rămas cu copilul. S-a jucat cu el, l-a hrănit şi l-a adormit în leagăn. Iată, însă, că-i trimete căpitanul străjilor un oştean, cu poruncă să se înfăţişeze numaidecît la palat, avînd a-i spune ceva grabnic.

Bahzad sutaşul a chemat atunci cînele şi i-a poruncit aşa :

— Coadă-scurtă, să ştii că eu mă duc la mai-marele meu şi nu voi întîrzia mult. Tu să te aşezi lîngă leagăn şi să păzeşti pe copil, să nu cadă ori să nu i se întîmple ceva rău.

Cînele s-a uitat ţintă la stăpîn, ciulind urechile şi dînd înştiinţare, cu tuiui cozii, că a priceput porunca.

Bahzad s-a dus ; Coadă-scurtă a rămas lîngă prunc. Din cînd în cînd ridica botul şi cerceta înspre leagăn, înţelegînd că copilul urmează a dormi liniştit.

Iată că, dintrodată, s-a făcut mişcare înspre uşa grădinii şi, pe spărtura de lîngă uşă care se chiamă firida mîţei, a intrat un şarpe mare. S-a desfăşurat în sus înăl- ţînd capul, a aţintit pe copil şi şi-a fulgerat spre el furca limbii, trăgîndu-se în lungul leagănului.

Atunci cînele, care îl pîndea cu luare-aminte, a sărit asupra lui fără a da glas, ca să nu se deştepte puiul stăpînului său. Şarpele s-a întors de către leagăn, încolăcind pe Coadă-scurtă. Cînele a pîndit clipa potrivită ca să apuce pe şarpe de gît; şi a fost între ei război, rămînînd biruinţa a lui Coadă-scurtă.

Intr-o vreme s-aud şi paşii sutaşului dinaintea casei. Cînele, bucuros de întoarcerea stăpînului, se duce şi deschide clampa uşii cu laba, cum avea obicei, şi iese înainte scîncind. Bahzad îl vede cu botul plin de sînge ; crede că a zugrumat şi a mîncat pe prunc ; se aprinde de mînie cumplită, trage sabia şi-1 omoară.

Intrînd în casă, găseşte pe copil în leagăn. Se deşteptase, zîmbea şi întindea rnînuţele. în acelaşi timp vede şi trupul sîngerat al şarpelui. înţelege ce s-a întîmplat.

— Amar mie, a răcnit el; am omorît pe credinciosul meu.

A dat fuga afară, să vadă dacă nu cumva cînele mai suflă. Cînele nu mai sufla. Cînd intră iar în casă, aude şi glasul pruncului chemînd pe Coadă-scurtă să se joace cu el.

S-a apucat cu mînile de tîmple, văitîndu-se; dar zadarnic se văita, căci, oricît dorea el şi oricîtă căinţă arăta, Coadă-scurtă nu putea să se mai scoale.

Rău îi părea şi se căia pentru cîne ; dar ce ar fi fost dacă ar fi omorît, printr-o înşelare, pe fiul său ?

— Bahzad e la palat; putem să-1 chemăm, ca să-1 vezi şi măria ta, dacă binevoieşti.

— Nu bineyoiesc, a răspuns împăratul şi a urmat a se uita întunecat într-o parte.

— îngăduie atunci, milostive stăpîne, a zis filosoful privind pieziş spre ceilalţi şase dregători; îngăduie atunci milostive stăpîne, să-ţi spun altă întîmplare.

— Bine, n-ai decît să spui.

— Mărite doamne, trăia la Vavilon un neguţător putred de bogat, care îşi cumpărase grădini mari la malul Eufratului. Din cînd în cînd, după ce încărca mărfurile ce avea a trimete şi după ce descărca mărfurile care-i soseau în corăbii; după ce se neguţa şi plătea, după ce primea aurul şi mulţămea pe vameşii şi slujbaşii împărăteşti, se simţea trudit şi se ducea să petreacă şi să se desfăteze în grădinile lui. Acolo nu mai avea în jur viermăt de oameni; îl împresurau numai pacea şi murmurul dumbrăvilor. Şi de la roţile aşezate pe malul Eufratului curgeau veşnic pîraie, şopotind şi umezind grădinile. Pe cît era de trud- riică viaţa lui de neguţător, pe atîta de bine îi sporeau cîş- tigurile şi pe atîta de tare i se îmbielşugase trupul, încît trebuiau să-1 ducă robii pe scaun în părîngă pînă acolo. Şi cum mergea acolo, se bucura şi i se părea că e sprinten. 1 se părea că e şi tînăr, deoarece îl întovărăşea şi soţia sa, care era luminată la chip şi plină de duh. Şi mai cu samă femeii îi plăcea să vie să petreacă în acele grădini, aşa
încît, din dragoste pentru dînsa, neguţătorul părea de două ori şi de nouă ori fericit. Pe femeie o chema Kio- sem ; pe bărbat Peroz.

Zice într-o zi Kiosem soţului său :

— Dragul'meu soţ, mîni e ziua naşterii mele şi aş pofti să mergem la grădinile noastre de pe malul Eufratului. Luăm cu noi vin şi mîncările ce-ţi plac ţie şi ne veselim singuri, fără neamuri şi fără prietini.

A răspuns Peroz :

— Dragă nevastă, sînt prea împovărat de trebi şi am de descărcat o corabie. Nu pot merge şi rău îmi pare.

— Atuncea cum să facem, dragul meu Peroz ? căci atîta zăduf şi atîta colb e în cetatea asta a Vavilonului încît, dacă nu mă răcoresc mîni, mi se împuţinează sănătatea.

— Iată cum să facem, frumoasă Kiosem, a răspuns soţul. Eu stau la socotelile mele pînă ce isprăvesc 5 tu du-te; îţi dau pe omul meu de credinţă, ca să te slujească;

şi, cum gătesc descărcatul şi mă alcătuiesc cu vameşii, pun lăcăţele la bude şi vin şi eu după tine.

Femeia s-a bucurat. Peroz neguţătorul a chemat pe omul său de încredere şi i-a spus ce are de făcut, poruncindu-i să păzească pe Kiosem cum ar păzi 0 comoară.

Sluga a luat aminte. Cum a înserat, a făcut pregătiri, într-ascuns, a încărcat coşuri pline pe catîr şi le-a dus în grabă unde ştia el. La al treilea ceas al nopţii a fost înapoi; nimene n-a băgat de samă lipsa lui. La răsăritul soarelui, a fost în picioare şi a ciocănit la geamul stăpînei.

— Gata sînt, doamnă, a zis el încet, ca să nu deştepte pe neguţător. Am pus chilim pe catîrul domniei tale. Dacă grăbim plecarea, scăpăm de arşiţa soarelui.

Kiosem n-a întîrziat; a ieşit bucuroasă; sluga a pus genunchiul în pămînt şi a ajutat-o să se aşeze pe samar ca într-un leagăn, după moda de la Vavilon} şi s-au dus. Roua se zvîntase şi florile erau deschise în grădini; i se părea frumoasei Kiosem că acele flori rid la ea.

Au trecut din grădina întăia într-a doua, pe urmă într-a treia, unde se aflau platani bătrîni şi tufişuri umbroase. Cîntau gangurii în iasomii înflorite. Din platani zburau corbi negri şi stîrci albi.

— Mi-e foame, a zis rîzînd Kiosem. Mi se pare, omule, că te-ai prea grăbit şi ai uitat să iei mîncare.

— Am uitat, a răspuns sluga. Iartă-mă, stăpînă; gîndul meu nu era la mîncare.

Femeia s-a uitat la el cu luare-aminte; i se părea că glasul lui era întrucîtva mîhnit.

— Ţi s-a întîmplat ceva, tinere ?

— Nu, doamnă.

— Ai primit cumva carte cu veşti rele de la părinţi ?

— Nu, doamnă ; n-am părinţi; mă aflu singur pe lume.

— Cu toate acestea, eşti încă tînăr.

— Nenorocirea şi moartea n-aleg, stăpînă. Nici părinţii mei nu erau prea bătrîni; s-au prăpădit Înainte de vreme, cum am să mă prăpădesc şi eu.

— De ce ? ai pumva vreo mîhnire ?

— Mîhnire am, stăpînă, căci am uitat să iau merinde ; dar poate vei putea răbda pînă ce vine stăpânul nostru; cu el sosesc şi bunătăţile.

— Am să încerc să rabd pînă atunci, a răspuns femeia cu oarecare asprime.

Vorbind aşa, au ajuns la malul fluviului şi s-au uitat o vreme cum trec ciamuri şi corăbii cu pînzele umflate de o boare uşoară. După aceea s-au întors sub platani.

Femeia se uita la tînăr şi îl vedea îmbrăcat c-un strai nou de matasă. Nu i se părea slut. Vorbea puţin poate din pricina mîhnirii pe care o mărturisise.

— Ascultă, omule, a zis stăpînă, lasă la o parte supărarea şi spune-mi ceva, ori cîntă-mi, ca să-mi treacă de foame.

Tînărul a clătinat din cap şi a oftat. In acea clipă, într-un vîrf de platan, un corb bătrîn şi-a desfăcut aripile cîrîind de două ori.

Tînărul a ridicat capul şi l-a întrebat ?

— Ce zici ?

— Hra ! hra ! hra ! a răspuns corbul.

„ — Bine, i-a întors cuvînt tînărul; îţi mulţămese,

Femeia a strigat cu uimire :

— Ce înseamnă asta ? Vorbeşti cu paserile ?

— Da, stăpînă, a răspuns sluga, corbul mi-a dat o înştiinţare care mă bucură.

— Ce fel de înştiinţare ?

— Zice că să caut sub tufa de zmeură, la rădăcina platanului, căci am să găsesc mîncare pentru stăpînă mea.

— Cum se poate una ca asta ? Eu nu cred nimic. Cine a adus-o şi de unde ştie el ?

— El ştie, stăpînă, căci e paznic vechi aici; zice c-a adus-o şi a ascuns-o un om, astă-noapte. Iată, într-adevăr, mîncarea, într-un coş de papură. Binevoieşte a gusta.

Femeia s-a mirat nespus şi a gustat cu poftă : pîne, halva şi naramze.

Au pătruns pe altă cărare a grădinii. Acolo alt corb a croncănit :

_— Hra ! hra ! hra !

— Dar tu ce ai a-mi spune ? a strigat către el sluga.

- — Cra-caha ! cra-caha !

— Aşa ? foarte bine; îţi mulţămesc frumos. într-adevăr, stăpînei mele trebuie să-i fie sete. Acestalalt corb spune — s-a întors el către Kiosem — cum că sub muşchi, în dosul copacului, se află ascuns ulciorul cu vin.

Tînărul s-a dus şi a scos de sub muşchi ulciorul. Tot aşa de mirată şi de bucuroasă, Kiosem a gustat vinul dulce şi i s-a părut că însoţitorul său ar trebui să fie mai vesel.

— Cîntă ! i-a poruncit ea.

— Nu pot, stăpînă, căci am o suferinţă. Aştept pe al treilea corb, să-mi spuie cum aş putea să mi-o alin.

A trecut într-adevăr al treilea corb, şi a dat larmă mare prin crengi.

— Acuma l-am înţeles şi eu ! a rîs Kiosem.

Tînărul a zîmbit:
— N-aş crede, stăpînă.

— Ba l-am înţeles prea bine. Spune că ţi-s dragă şi că să ne grăbim; căci poate sosi stăpînul grădinilor şi nu trebuie să găsească nici ulciorul, nici mîn- carea.

După c*e au ospătat, doamna a chemat lîngă ea pe slujitor, zădărîndu-1 şi împungîndu-1 cu glume, pînă ce a venit şi al patrulea sol al acelor locuri încîntate, un măcăleandru, care s-a aşezat deasupra pe o crenguţă cîntînd harnic desmierdărilor lor.

După un timp, iată s-a auzit zvon de glasuri, şi neguţătorul s-a arătat cu alai, încărcat de toate bunătăţile. A găsit pe soţia sa cu faţa în sus şi cu ochii închişi, tînguindu-se încet. Tînărul părea îngrijorat.

— Ce este ? ce s-a întîmplat ? a strigat cu mînie neguţătorul.

— Stăpînei i-i rău..., a răspuns sfios slujitorul.

— Cum se poate! nu ţi-am dat-o în grijă ca pe juvaerul cel mai scump ? Acum ai să răspunzi cu viaţa ta!

Atunci s-a auzit suspinul femeii:

— Peroz, soţul meu, vino lîngă mine, vreau să-ţi vorbesc.

Neguţătorul a venit aproape.

— Soţul meu, a zis cu glas moale soţia, să ştii că omul tău nu e vinovat; mi-a fost de folos cît a putut. Am venit aici singură să mă odihnesc şi m-a cuprins un somn ; şi am visat. Mi s-a arătat un bătrîn negru la chip, cu coarne la tîmple, care m-a ameninţat şi a zis : Din acest loc nu te vei mai putea scula şi pătrunsă de junghiuri vei zăcea la pămînt; şi nu are să-ţi vie putere să te mişti pînă ce iubitul tău soţ nu se va duce singur să aducă jertfă viţelului de aur, din toate cîştigurile lui de azi. Din fiecare cîştig de bani să cumpere o vietate curată, ori pasere ori dobitoc, şi s-o jertfească la altar. Şi dacă nu se grăbeşte să isprăvească arderile pînă la asfinţitul soarelui, tu ai să mori aici.

Dragul meu, astfel mi-a vorbit omul cel negru. Şi cînd m-am trezit, ra-am simţit plină de junghiuri. Trudită de moarte sînt şi nu mă mai pot mişca. Vai! vai! ah !

Neguţătorul a început a răcni cu străşnicie la oamenii săi, chemîndu-i, le-a poruncit să-1 poarte cu graba cea mai mare înapoi la Vavilon; a mai strigat Ia soţia sa că, la asfinţitul soarelui, numaideCît va fi înapoi cu cenuşa jertfelor; s-a dus şi a lăsat pe muiere şi pe tînăr singuri, numai cu corbii care aveau glas şi cunoşteau aşa de bine toate.

înălţate împărate, a isprăvit Cos, eu sînt cel mai puţin vîrstnic dintre sfetnicii măriei tale, dar viclenia muierilor am cunoscut-o din tinereţă, căci sluga care grăia cu

paserile am fost chiar eu; însă femeia s-a arătat cu mult mai destoinică. N-o crede, măria ta, chiar cînd o vezi bolnavă de moarte.

Auzind aceste cuvinte, împăratul n-a stat mult pe gînduri şi a poruncit ca să nu mai omoare pe fiul său.

Capitolul Xll

Altă istorie minunată a prea frumoasei cu un hoţ care a călărit un leu-

Kira împărat dorea s-o vadă iarăşi pe Şatun, şi ea îniiraa să i se arate. Socotea măria sa că o va găsi plînsă şi pălită la obraz, şi ghemuită într-un ungher ai iatacului, cu straiul învălmăşit pe ea şi boţit. Dar ea, dimpotrivă, i s-a arătat mai frumoasă decît totdeauna, cu feregea galbenă şi condur roşu. Şi-i erau unghiile date cu lac, ca să fie mai tari, să poată mai bine încleşta bărbi fiiosofeşti. Galbenul feregelei însemna ciuda. Roşul era dragostea; o călca în picioare. Aceste înţelesuri i le-ar fi putut desluşi împăratului altă femeie, Insă în acele zile nu se putea oploşi lîngă măria sa Kira decît cea care-i era mai scumpă.

A zîmbit şi şi-a înălţat sprîncenele, adică mirîndu-se că domnul său îşi mai aduce aminte de dînsa şi vine s-o cerceteze.

— Aşază-te pe acest divan, iubite stăpîne, a zis ea cu dulce glas. De murit, încă n-am murit, căci aşa

a fost porunca ce mi-ai dat măria ta. Şi doream, înainte de sfîrşit, să mai povestesc ceva domnului şi împă^ râtului meu.

împăratul s-a aşezat. Cu apărătoarea de cozi de" păun, ea a făcut vînt spre căţuia cu cărbuni în care ardeau aromate. împăratul a tras în piept mireasmă subţire. Iar Şatun a povestit :

i

— Stăpîne, se afla într-un loc, la marginea pustiei, un caravan serai, unde se adunau în popas neguţătorii călători. într-o sară descălecaseră acolo oameni mai mulţi decît de obicei, şi s-a făcut zarvă mare şi vese-* lie pînă ce s-au liniştit cu toţii şi s-au aşezat la odihnă. Slugile au îngrijit catîrii şi s-au aciuat deasemenea prin poduri cu fîn. Omul de strajă a fost uitat poarta deschisă. Noaptea — întunecoasă şi fără lună. Un leu care rătăcea în preajmă după dobîndă a intrat pe poarta deschisă şi s-a furişat între catîri, aşteptînd vremea potrivită ca să jertfească pe unul. în acelaşi timp, îndată după leu, a intrat un hoţ, tot pentru un catîr, să dibuiască prin întunecime şi să aleagă pe cel mai. mare şi mai gras.

Pipăind în dreapta şi în stînga între dobitoacele legate la iesle, hoţul a socotit că găseşte ce caută. A apucat pe leu, l-a încălecat, i-a dat călcăie şi a ieşit cu el pe poartă, încredinţat că a furat un catîr.

Leul se gîndea în sine : Numaidecît trebuie să fie Şeitan, stăpîn al nopţii, în spinarea mea, de vreme ce m-a apucat cu atîta îndrăzneală şi mă strînge în pinteni.

Prin urmare se supunea şi fugea întins şi lin înaintea lui. A umblat aşa cu supunere toată noaptea. Cînd a început a se zări de ziuă, hoţul a băgat de samă pe ce fel de catîr stă călare şi i s-a zbîrlit barba de groază. Se ţinea totuşi bine, aşteptînd un prilej să scape cumva. Tocmai s-a întîmplat ca leul să treacă pe subt o streşină de pădure şi pe lîngă un copac cu crengi groase. Hoţul a ridicat deodată mîinile, a prins o creangă, s-a ridicat în puterea braţelor şi a săltat în furca de deasupra lui.

Uşurat de povară, leul a fugit mai tare, ca să se depărteze de ceea ce socotea el că e mare primejdie. Insă nu departe de acolo sta o măimuţă care văzuse pe om săltind în copac şi se mira de ce fuge leul.

— De ce fugi ? a întrebat ea.

— Fug de dracu ! a răspuns leul.

— Stăi, nu fugi; nu e drac ; e 'un biet om ca toţi oamenii.

— Ba eu am socotit că e diavolul, care m-a încălecat şi m-a călărit prin întuneric.

— Dacă ar fi ştiut el ce încalecă, ar fi fugit de şi-ar fi scos ochii. Cum a aflat, a cerut degrabă ajutor copacului. Hai îndărăt şi-1 prinde ; pe cît ştiu, carnea de om îţi place tare.

— îmi place ; şi, de cînd fug, am flămînzit.

Cînd a văzut hoţul că leul face calea-ntoarsă, a fost cuprins de răcoarea morţii; s-a pitit în scorbură. S-a uitat leul în sus, n-a zărit nimic. S-a căţărat măimuţa şi a prins să cerceteze creangă cu creangă ; a văzut pe om şi s-a răsucit să dea înştiinţare leului. Atunci hoţul a întins o mînă, a apucat pe măimuţă de coadă şi, smun-cind-o, a făcut-o să cadă din crengi. Opintind-o apoi cu amîndouă mînile spre sine, a izbit-o de marginea scorburii. Dîndu-i drumul, măimuţa s-a dus de-a rostogolul pînă jos, moartă. Văzînd leul că se întîm- plă asemenea treabă fără să se arate cineva în copac, a fost mai încredinţat de adevărul pe care îl ştia el de la început şi n-a mai stat nici o clipă în preajmă ; în curînd i s-a zărit numai pămătuful cozii în zarea pustiei.

Astfel a scăpat omul de viclenia măimuţei şi de puterea leului, cum nădăjduiesc eu de la împăratul meu şi de la Dumnezeu să scap de puterea filosofilor şi răutatea neruşinatului.

Rugatu-m-am şi mă rog lui Mitra, Dumnezeul nostru, să-i prefacă pe filosofii măriei tale în oi, şi să vie lupii să-i zugrume; să-i prefacă în viermi : să treacă copiii şi să-i strivească cu piciorul; să-i prefacă în bostani şi să-i spargă măgarii cu copita ş-apoi să-i mînînce ; să fie şapte vrăbii şi să le sfîşie eretele ; foc să fie şi să-i stingă apa; apă să fie şi să-i bea dobitoacele ; dobitoace să fie şi să-i taie casapii; casapi să fie şi să piară de bubă-neagră ! Să le cadă toţi dinţii şi să le rămîie numai cîte o măsea, să aibă ce-i durea. Şi să umble fără hodină, ca banii de aramă. Şi să alerge după ei catîrii împărăţiei.

— De ce să alerge, Şatun ?

— Căci ii menesc să le crească bărbi de fîn, stăpîne.

— Destul, Şatun, destul! s-a mirat împăratul.

— Iubite stăpîne, a îndrăznit Şatun, dă-mi viaţa des- frînatului.

— Ţi-o dau, Şatun, a zis măria sa, numai lasă-mi sfetnicii.

După aceste vorbe, împăratul a dat poruncă să taie pe coconul său.

Capitolul XIII

Frumoasa frumoaselor şi credincioasa-credincioa- selor

Pe al şaselea sfetnic al măriei sale îl chema Ofa- ron şi toată curtea îl cunoştea că e cam tare de urechi. Pesemne că din această pricină părea totdeauna încruntat şi, din cînd în cînd, pîndind cu ochii la cei ce porneau a vorbi, adăogea de o parte şi de alta a capului palmele, dînd ajutor auzului. Deseori înţelegea rău şi întrerupea cu asprime; alteori lăsa pe toţi ceilalţi să spuie şi el părea că dormitează.

— într-adevăr, obişnuia el a zice prietinilor; nimic nu e mai bun pentru un înţelept de cît să fie surd, ca să nu mai audă atîtea prostii cîte se spun pe lumea asta. Nu mi-ar plăcea să fiu orb; însă aş mulţămi lui Dumnezeu pentru surzenie.

Ofaron a început încet, cum e obiceiul surzilor, să grăiască :

— O, doamne, pavăză a năcăjiţilor şi obijduiţilor, aş putea să-ţi urez şi eu ca alţii viaţă veşnică, dar ştii

şi măria ta că ase'menoa urare n-ar fi decît sunet minei unos. Săraci şi goi ieşim din sînul maicii noastre ; săraci şi goi trecem din această lume ; ce-i al pămîntului aici lăsăm ; semeţie şi falâ aici lepădăm ; ne ducem pe celălalt tărîm .- mmai c i tul şi a lo ne cutremurăm subt ochiul neînduplecat a! Celui Etern.

Măria sa împăratul Kira a căscat cu lacrimi şi a făcut semn lui Ofaron să lase asemo .

— Ofaroane filosoafe, spune-mi ceva carc să-mi placă.

Ofaron n-a auzit, clar a înţeles ; a stat puţin pc gînduri şi şi-a adus aminte :

— Mărite stăpîne, a zis el, bunicul meu după mamă era marinar şi a umblat eu corabia pe ţărmuri depărtate, poposind prin locuri necunoscute şi ostroave minunate. Era om frumos şi îndrăzneţ şi nu pot spune că nu-i plăceau muierile. «Bărbatul vrednic, avea el obicei să spuie, găseşte femeie şi într-o pustie de piatră.»

într-un rînd l-a apucat o furtună năprasnică pe mare. înainte de a ajunge corabia într-un liman ferit, cum lupta el pe punte ca să strîngă pînzele, l-a pălit un talaz şi l-a azvîrlit în vîrtej. Abia şi-a putut scăpa viaţa înot, ajungînd la un ostrov cu palmieri. Era încă dimineaţă şi furtuna începea a se potoli. Ca să-şi zbicească straiele de pe el, bunicul meu a scăpărat şi a aprins un foc, într-o gură de peşteră.

Cum sta el privind marea şi asculta cântecele paserilor din ostrov, mulţămind în sine lui Dumnezeu că a scăpat cu viaţă, deodată vede bulbucind adîncurile nu departe, sub stînci. Iese în lumină o arătare uriaşă, bărboasă şi cruntă, cu paloşul între dinţi. Ducea în braţe o raclă de mărgean. Şi-a scuturat de sare pletele verzi şi a aşezat cu luare-aminte racla pe năsip, la umbra pomilor. A aninat într-o creangă paloşul şi a deschis mărgeanul. A grăit cu glas gros, încît bunicul meu s-a cutremurat :

— Ieşi la lumină, frumoasa-frumoaselor şi credin- cioasa-credincioaselor !

Marinarul a rămas înlemnit şi a astupat cu piciorul puţinul jar ce mai rămăsese lîngă el. Cu sufletul la

gură, aştepta să vadă ce are să se mai întîmple. întâia oară în viaţă vedea pe acel ştiut demon al mării, despre ale cărui fapte groaznice pomenesc basmele. Pe urmă s-a mai liniştit, înţeiegînd, din ceea ce auzea, că uriaşul nu-1 simţise şi socotea locul cu totul singuratic.

— Ieşi la lumină, frumoaso şi credincioase, zicea el, N-am bucurie cu tine decît în asemenea ascunzişuri, unde nu-i ochi să te vadă şi ureche să te audă. Nu-i bărbat pe lume care să nu se teamă de înşelările muierii. Iar eu nu mă tem de asta, căci te port cu mine în linişte şi în volburi. Şi te scot unde nu calcă picior de pămîntean. Cîntă-mi şi dezmiardă-mă, ca să aibă bucurie sufletul meu !

Pe cînd mormăia el astfel c-un glas ca de tunet, frumoasa-frumoaselor şi credincioasa-credincioaselor ieşea din racla de mărgean şi se mlădia în lumina dimineţii. Era o muieruşcă subţire cu ochii codaţi şi c-un rîs înflorit, cum nu mai văzuse niciodată în viaţa lui bunicul meu. Era înveşmîntată numai- într-un văl subţire de matasă, încît i se străvedea boiul. La gî't purta o salbă de bănuţi de aur, S-a uitat spre soare, s-a uitat spre dumbravă, s-a uitat spre peşteră. Cum sta tupiiat, bunicul a simţit acea privire ca pe o vietate şi a prins -a-i bate inima.

— Cîntă-mi ! a poruncit uriaşul.

— Ce să cînt, stăpîne? a întrebat femeiuşcă, alin- tîndu-se.

— Cîntă-mi ca să am odihnă, după furtuna pc care am purtat-o.

Muierea a cîntat cu dulce glas, încît toate paserile din dumbrava ostrovului au tăcut, ascultînd.

Aşa ; acuma cuprinde-mă şi mă mîngîie, a - cerut uriaşul.

Frumoasa-frumoaselor l-a cuprins de după grumaz, jucîndu-şi degetele ei sidefii în pletele lui de alge. îl mîngîia şi-1 scărpina uşor, domolindu-1, pînă ce trupul lui s-a desfăcut din încordare. S-a întins cu ceafa pe o rădăcină şi a adormit. Femeia a urmat să-1 domolească, suflînd asupra lui şi pipăindu-1, pînă ce l-a amorţit în afundul somnului. Cum l-a auzit sforăimj ca un hîrşîit de ferăstrău, frumoasa-frumoaselor s răsărit
în picioare, s-a întors spre peşteră, şi a făcut bunicului meu semn cu mîna.

Cînd i-a făcut semn a doua oară, marinarul n-a mai stat la îndoială; a ascultat porunca şi s-a dus lîngă ea.

Credincioasa-credincioaselor i-a zîmbit, apoi l-a în-trebat şoptit:

— Uită-te la mine şi spune-mi dacă-ţi plac.

— îmi placi, a murmurat marinarul; pentru o clipă de dragoste cu tine, îmi dau viața.

— N-am nevoie de viața ta, a răspuns frumoasa; să-mi dai numai doi bănuți de aur. Nici să te grăbești, căci uriașul meu doarme pînă la amiază.

— Dar s-ar putea trezi și mai curînd, nu-i așa ?

— Fără îndoială ; și îndată ar pune mîna pe paloș, ca să ne ia viața. Te temi ?

— Mă tem, dar mă simt cuprins de vrajă de dragoste.

— Ce spui îmi place, tinere, a zis ea. Primejdia dă preț iubirii. Cuprinde-mă și mă îmbrățișează, și să bagi de samă numai cînd îl vei auzi că nu mai sforăie. Atun- cea i se isprăvește răstimpul lui de hodină.

Cînd s-a ridicat soarele spre amiază și s-a alinat deplin marea și sta neclintită dumbrava, sforăitul a contenit. Marinarul s-a închinat cătră frumoasa-frumoaselor și i-a pus în pălmuța trandafirie doi bănuți de aur. Ea i-a aninat într-al șaptelea rîu al salbei, apoi, c-un deget la gură, i-a făcut semn să se depărteze.

Cînd bunicul meu s-a pitit iar în peșteră, a auzit pe uriaș căscînd și grăind :

— Ah ! bun somn am dormit.

— Să-ți fie de bine, stăpîne, l-a firitisit credincioasa-credincioaselor.

Cînd l-a cuprins de grumaz, el a băgat de samă sporul de la salbă.

— Iar ai găsit doi bănuți de aur, prea frumoaso ?

— I-am găsit pe năsip, lîngă tine, subt acest pal- mier, stăpîne.

— Nu înțeleg cum găsești tu bani de aur în locuri pustii, a grăit el cu mirare. în ce pustie, în ce ostrov, pe ce țărm neștiut de nimeni te-oi duce, tu găsești

bănuţi de aur, aşa încît, în trei ani de zile de cînd te-am dobîndit, ţi-a sporit salba şirag după şirag.

— Nu sînt numai credincioasă, sînt şi norocoasă, s-a alintat rîzînd frumoasa-frumoaselor.

Bunicul meu a ascultat cu altă mirare glasurile lor, apoi a văzut cum uriaşul a deschis racla de mărgean şi şi-a aşezat în ea comoara. A luat-o la subsuoară, a desprins din creangă paloşul şi s-a învîrtejit ca un fum în genunea mării.

După ce a isprăvit povestea, Ofaron filosof s-a întors la locul său oftînd şi clătinîndu-şi căpăţîna. N-a avut nevoie să mai spuie altceva, ca să sporească uimirea măriei sale.

— Surdul povesteşte cu meşteşug, s-a bucurat Nuşrevan.

— Hm ! a făcut împăratul. Adevărată să fie întîmplarea asta, filosoafe ?

Surdul n-a răspuns ; a rămas tăcînd, c-o mulţămire ascunsă, că înţelesese şi auzise ce povestise el singur.

împăratul, fără să se mai ridice din jîlţ, a poruncit să fie cruţată viaţa coconului său.

Capitolul XIV Cînd a voit prea frumoasa Şatun să ardă de vie

Se apropia ziua a şaptea. Ziua aceasta era ca orice altă zi pentru toţi cei de atunci şi de acolo; şi numărul ei nu le spunea nimic. Numai pentru trei fiinţi ale acelei împărăţii numărul şapte avea un înţeles.

Sindipa filosoful, în ascunzişul peşterii lui de sub pădure, socotea ceasurile pînă la răsăritul lunii nouă şi se bucura în inima sa de veştile pe care muţii i le aduceau în fiecare zi. O clipă coconul îşi călcase pe jumătate legămîntul şi sabia stătuse spînzurată de un fir de păr asupra creştetului său în fiecare zi. Dumnezeu înlăturase necontenit primejdia. Dacă o înlăturase de şase ori, armonia numerelor cerea să fie înlăturată şi a şaptea oară.

Dcascmeni Ferid, văzînd că-i sosesc veşti bune după veşti rele, cugeta în tăcerea lui neclintită că va păşi cu bine şi peste cea din urmă zi. Totuşi, simţindu-se vinovat de călcarea legii, avea şi îndoieli amărîte.

Numai prea frumoasa Şatun avea mai mult spaima decît nădejde, căci ziua a şaptea putea să fie cea din urmă a vieţii sale.

Suna în ea ca un murmur din umbra morţii : Mîni, Ferid va să vorbească.

«Ce mai pot iscodi ? se întreba ea. Ce se mai poate face ? Să otrăvesc pe Ferid, - nu-i chip ; ara încercat, dar îl păzesc curtenii cu străşnicie. Să mai încerc vrăji, nu cred să mai folosească, deoarece are el vrăjitor mai tare pe Sindipa,

filosoful şi vraciul, care veghează asupra lui. De cîte ori vrăjitorul meu a făcut ameninţările, a cunoscut că nu mai are nici o putere.

Să mai cerc o dată bătălia poveştilor şi pildelor ? urma a gîndi Şatun. Dar cei şapte sfetnici s-au arătat mai vicleni decît mine; ceea ce dovedeşte că sînt nişte minciunoşi. Căci ei întruna spun că muierea e mai vicleană, iar adevărul este că cel mai prefăcut şi mai şiret dobitoc al zidirii lui Dumnezeu tot filosoful rămîne.»

Cunosc aceşti filosofi, pe lîngă asta, şi meşteşugul depărtării farmecelor; căci şi pe dînşii a încercat ea să-i încurce, să-i muţească, să-i încremenească, şi n-a fost cu putinţă prin nici un fel de vrajă. I-au pîndit femei ale ei, ca să-i ademenească, să-i întîrzie, să-i scoată, afară din cetate ; dar s-a dovedit că filosofii au deasemenea şi o alcătuire ce nu cunoaşte libovul. Blăstămaţi prin urmare să fie în vecii vecilor filosofii de către tagma muierilor! i

«Ce-mi rămîne de făcut ? Vai, puţine îmi mai rămîn, căci în a şaptea zi Ferid va vorbi, după cum m-a ameninţat. Adevărat este că pînă la clipa cea din urmă a primejdiei tot mai am o nădejde la împăratul meu, însă pînă astăzi cercările mele s-au dovedit zadarnice. De-ar veni o întîmplare nouă, pe care am ajuta-o să se prefacă în minune ! Am dus iarăşi daruri popilor;
nouăzeci şi nouă de glasuri se roagă pentru izbînda mea. Dacă, pe lîngă glasuri, aş găsi un braţ care să lovească în Ferid cît mai e vreme! Bune sînt rugăciunile, dar mai bune-s faptele. Să cerc a mai pune o dată în mişcare braţul împărătesc. Să chem deasemeni pe oamenii mei de credinţă pe care i-am miluit şi care mînîncă pînea mea, şi pe slugile mele cele mai pricepute, şi să ţin sfat cu ei.»-

După îndelungată chibzuinţă cu sine însăşi, prea frumoasa Şatun a chemat pe toţi ai săi, împărţindu-le daruri, ca înaintea morţii. Şi s-a sfătuit cu dînşii, că tot mai rămîne o nădejde la dragostea împăratului — într-o mie de desnădejdi. După cum li s-a poruncit, au ieşit toţi de la chilia ei şi unii au clădit vatră, iar alţii au adus lemne pentru rug. Iar apoi au îngenunchiat în preajmă jeluindu-se cu mare întristare şi bătîndu-şi pieptul cu pumnii.

Cînd s-a sculat din somn măria sa Kira, curtenii care aveau slujba îmbrăcămintei i-au spus numaidecît de pregătirile prea frumoasei Şatun.

— Slăvite stăpîne, prea frumoasa Şatun vrea să se jertfească singură pe rug !

— Ce clămpăniți voi din gură ? a strigat împăratul sărind în sus. Cine v-a spus una ca asta ?

— Am văzut noi singuri cu ochii noștri, slăvite stăpîne ; și am și auzit; s-a stîrnit mare zarvă în toată cetatea.

— Lipsiți din fața mea ! a răcnit iar măria sa Kira; dați fuga și opriți toate; puneți împrejur slugi cu căldări de apă. Și să vie numaidecît în fața mea Șatun !

Prea frumoasa n-a întîrziat și a venit cu supunere la porunca domnului său. A intrat la divan gătită cu toate podoabele, zîmbind dulce și mîhnit în același timp. I se umbrea linia ființii printre văluri și o rume- neală ușoară îi îmbujora obrazul. Purta brățări la mîni și inele în degete, și în cununa părului avea olmazuri. Părea mai frumoasă decît oricînd; era însăși, patima iubirii; și dorea să moară astfel.

A întrebat măria sa împăratul cu blîndeță :

— Ce este Șatun ?

— Stăpîne al ființii mele, nu este nimic alta decît că roaba ta dorește să treacă din această lume. Văzîn-du-se o dată batjocorită și de șase ori umilită, totuși ar mai fi pregetat dacă domnul său iubit s-ar fi milostivit să-i găsească dreptate. Șatun se gîndește că nu mai face trebuință stăpînului său.

— Ba îmi faci trebuință, Șatun.

— Atunci, stăpîne, îți fac trebuință ca un colb netrebnic pe care îl calci sub slăvitele tale tălpi.

— Ba nu, Șatun. Nu îndrăzni a vorbi astfel dom-nului și soțului tău.

Șatun a tăcut și și-a plecat genele lungi și cîrli- gate, ca să nu mai vadă pe domnul și soțul său.

— Răspunde, Șatun.

— Nu pot răspunde aici, măria ta. Vreau să mă mărturisesc numai domnului meu, fiind singură numai cu el. Apoi mă rog să fiu lăsată să pier. Așa a fost scris : să trăiască cel vinovat și să moară nevinovata.

— Vin să te ascult; Altîn-Ghiul, a murmurat împăratul.

Atunci a ieșit iar poruncă să fie tăiat coconul dom-nesc.

Capitolul XV

Aici Mitrida filosof spune întîmplarea iscusitului care scrisese toate vicleniile muierilor

Șatun s-a întors la iatacul său cu oarecare nădejde, așteptînd. Dar divanul nu se putea încă isprăvi, și soarele se urca pe cer cu mișcarea sa tainică și nebiruită.

A păşit înaintea împărăţiei al şaptelea filosof cu numele Mitrida. Era uscat, părea bolnav şi fără putere. Nuşrevan avea slabă încredere în destoinicia lui. Inşuşi împăratul s-a uitat la el pieziş.

— Ce pofteşti, filosoafe Mitrida ? împărăţia se grăbeşte.

— Puternice stăpîne, nu poftesc nimica. Şase tovarăşi ai mei filosofi s-au bucurat de mila măriei tale, în fiecare zi cîte unul, ca să-ţi spuie cîte-o pildă, chiar şi cîte două. Aştept şi eu poruncă să vorbesc, dar pînă atuncea tac.

— Poţi să vorbeşti, a îngăduit împăratul, dacă n-ai mult de spus.

— înălţate stăpîne, eu nu doresc a vorbi.

— Insă îţi poruncesc eu, Mitrida filosoafe.

— Nu voi grăi, stăpîne, cît ştiu că gîdea îşi ascute sabia.

— Bine ; să stea gîdea şi să nu-şi ascută sabia; are destulă vreme pe urmă.

— Mulţămesc, stăpîne.

Era odată un tînăr bogat şi vrednic, care destule văzuse şi multe învăţase. Ii mai rămăsese să cerceteze meşteşugurile muiereşti; şi atuncea s-a jurat să nu mai facă negoţ, să nu mai ia slujbă împărătească, să nu se însoare, pînă ce nu va pătrunde şi nu va înţelege acele meşteşuguri.

Drept aceea a dat o parte din avere săracilor şi a postit, cu rugăciuni, într-o sihăstrie de la Tibet.

După ce a dat în mîna lui lama cel mare legămîn- tul scris şi pecetluit, a pornit şi a prins a umbla din loc în loc, nădăjduind să afle ceea ce poftea. Aşa a străbătut el împărăţiile răsăritene pînă ce a dat peste un înţelept bătrîn, care l-a povăţuit :

— Străine, ce doreşti tu să afli e adînc şi nesfîrşit ca marea şi ca cerul. Nu poţi număra vietăţile mării) nici stelele cerului. Nu este pe lumea asta om care să aibă atîta ţiere-de-minte. Deci fă un popas şi scrie tot ce ai aflat şi, după ce vei umbla iarăşi, fă alt popas şi scrie din nou. Numai aşa vei aduna puţin din prea mult.

— Bună învăţătură, a zis călătorul; îţi mulţămesc, prea înţelepte. Cu aşa rînduială, nădăjduiesc într-adevăr să pătrund şi să scriu pe hîrtiile mele toată viclenia tagmei care ne este nouă bărbaţilor vrăjmaşă.

— Du-te cu Dumnezeu şi fă acest bine omenirii, l-a binecuvîntat înţeleptul.

După acest îndemn, s-a dus tînărul acela într-un loc unde nu era tulburat de oameni şi de petreceri. Era lîngă o livadă de smochini şi la un pîrău. Apa învîrtea

0 moară. A stat sub smochini, pînă ce i s-a părut huruitul morii ca un murmur al liniştii. Şi a început a scrie.

A scris el şi a scris, vreme de patruzeci de zile, multe din cele ce văzuse şi auzise de cînd era pe lume. A umplut cu scrisoarea lui multe suluri de hîrtie. Pe urmă s-a ridicat din locul acela şi a pornit mai departe. A trecut printr-un iarmaroc, a făcut popas la hanul neguţătorilor şi a mai aflat alt rînd de întîmplări. S-a oprit pe o coastă de munte, la sălaşul unor ciobani, şi a aflat şi acolo istorisiri pe care le poartă păstorii din loc în loc, trecîndu-le din ţară în ţară şi din veac în veac. A stat la acea vatră patruzeci de zile şi a scris iar, pînă ce

1 s-a făcut negru înaintea ochilor.

«De-acuma îmi ajunge, s-a gîndit el. Cred că nu mai rămîne nimic altora care ar vrea să facă ce-am făcut eu. Toată această ştiinţă ce am agonisit am să mă duc s-o pun în biblioteca cea mare de la Alexandria cetate. Mulţămesc lui Dumnezeu că am isprăvit cu bine.»

A socotit sulurile şi le-a aflat în număr de nouă.sute optsprezece; fiecare sul cuprinzînd zece istorii şi zece poveţe. A încărcat toată această bună lucrare pe şapte asini; a legat asinii pe unul de coada celuilalt şi pe cel dintăi de coada cătîrului pe care îl încăleca el, şi a cobO- rît iar între oameni, părîndu-i-se oarecum că este un trimes al cerului, ca să facă bine seminţiei bărbăteşti.

Umblînd aşa spre tîrgul său lungă cale, a ajuns într-un sat, unde un gospodar făcea praznuire. Poftise destui oameni la petrecere şi mînase la răspinteni pe slugile sale, să cheme şi pe străinii călători care vor trece.

S-a dus călătorul nostru acolo. Şi-a aşezat subt un şopron animalele. S-a spălat la. fîntînă. După aceea a intrat cuviincios în adunarea celorlalţi oaspeţi.

— Vă poftesc la toţi voie bună şi sănătate! s-a închinat el.

— Bine-ai venit la noi, a răspuns gazda.
După aceea l-a întrebat :
— Dincotro esti, prietine, şi unde te duci ?
— Străin şi călător sînt, a răspuns el. De departe vin şi multă lume am umblat. Din cîtă învăţătură agonisisem, mă puteam socoti înţelept; numaicît am băgat de samă că îmi mai rămînea să iscodesc tertipurile femeieşti. Deci am umblat şi am cercetat tertipurile acestei tagme şi cineva m-a îndemnat să le scriu. Le-am scris | abia pot duce cei şapte asini pe care i-ai văzut atîta tărhat de scrisoare cît am întocmit eu. Mă duc cu ele la Alexandria cetate, iar după aceea acasă.
—• Asta-i marfa ce ai încărcat şi duci ? s-a mirat[7] stăpînul casei. Multă marfă duci; nu ştiu dacă va fi toată bună. Şi mai ales nu ştiu dacă nu va fi o marfă cu primejdie.
Străinul a rîs. Stăpînă casei ascultase pe furiş vorbele lui şi îndată i s-a arătat, cu înfăţişare cuvioasă, poftindu-1 înlăuntru.
— Ospătează-1 bine, femeie, a încuviinţat bărbatul, căci e străin călător. Şi e un oaspete de preţ cum nu se află pe lume la un veac. Ai auzit ?
— Am auzit şi să n-ai grijă, bărbate, a răspuns femeia, ştiu care este datoria mea de gazdă. Şi nici străinul să nu se sfiască, ci să primească din ceea ce ne-a dat Dumnezeu. Şi de va binevoi, mi-a spune şi mie ce meşteşuguri a învîrtit pe unde a fost.
Drumeţul a intrat în casă. Femeia i-a pus dinainte bune bucate, pită şi vin. Apoi l-a ispitit cu blîndeţă i
— Străine, a zis ea, am auzit ce ai mărturisit bărbatului meu. Te rog să-mi spui cu adevărat dacă ai întocmit tot izvodul meşteşugurilor noastre, ale femeilor.
— Aşa socot că l-am întocmit, jupîneasă dragă, a răspuns călătorul.
•— Totuşi poate să fi rămas unele nescrise.
— N-aş crede.
— Ba ai să crezi cînd vei afla şi de la mine unele. Ascultă ce întîmplare a fost aici în sat. Era un om care întruna suduia femeile şi zicea că nu este sămînţă mai rea pe lumea asta decît neamul muieresc; cînd se scula
şi cînd se culca le suduia pe muieri chiar către nevasta lui.
Iar ea se apăra :
— Bărbate dragă, nu sînt toate femeile la fel.
— Ba toate sînt rele, nevastă.
— Şi eu ?

— Şi tu ai fi, dacă nu te-aş struni. Dar ian uită-te şi ascultă la megieşii din dreapta, şi uită-te şi ascultă la megieşii din stînga, şi spune-mi dacă n-am dreptate. Atîtea circote şi atîtea răutăţi iscodesc femeile vecinilor, încît, dacă ar fi pe mîna mea, le-aş tăia capul cu toporul.

—■ Bărbate dragă, nu grăi aşa de femei.

— Ba grăiesc, şi am dreptate.

•— Nu te temi că mă voi supăra ?

r— Nu mă tem, căci eu sînt soţul şi stăpînul tău.

— Bine, dragă bărbăţele.

A doua zi după vorba asta, omul trebuia să se ducă la arat, în ţarină. Porunceşte femeii să nu întîrzie cu mîncarea de prînz şi porneşte la treaba lui. Nevasta cumpără peşte din tîrg, găteşte iahnie de crap şi duce soţului său mîncarea.

— Bună prînzare am avut şi vrednică„ muiere • mă îngrijeşte, a zis plugarul.

Nevasta a strîns blidele ; omul a rămas să se hodinească.

— Rămîi sănătos, bărbate, grăieşte soţia, eu mă grăbesc, că am treabă multă acasă.

Trecînd ea prin brăzdăturile pe care le trăsese omul, a scos din desagă crapi pregătiţi anume, necurăţiţi de solzi şi nespintecaţi, şi i-a zvîrlit ici-colo.

Sculîndu-se îndată după aceea plugarul, a înjugat şi a început din nou a brăzda. Cînd a ajuns pe unde trecuse femeia, a văzut peştele, l-a cules şi l-a pus în traista lui; a mai trecut de cîteva ori încolo şi încoace şi s-a grăbit şi el să se întoarcă acasă.

•— Uite, nevastă, zice, am găsit între brazde nişte crapi. Găteşte-i repede pentru cină.

— Bărbate dragă, eu ţi-am fost fiert linte.

— Lasă lintea; frige crapul, cum îţi poruncesc eu.

— Bine, dragă bărbate.

Trece un ceas de vreme ; bărbatul îşi isprăveşte treburile prin ogradă. Intră în casă, gîndindu-se cu poftă la peştele lui. Se apropie de masă; vede linte fiartă în talger.

— Ceri asta, femeie ?

-— Linte, precum se vede, dragă bărbate.

— Apoi de ce n-ai adus crapii ?

— Care crapi, dragă bărbate ? Crapii i-ai mîncat la amiază.

— Nu-i vorba de aceia, femeie ; e vorba de crapii pe care ţi i-am adus eu ; i-am găsit pe brazde.

— Pe brazde ? s-a uimit femeia. Acu aud întâi de una ca asta : pește prins pe arătură !

— întâi ori pe urmă, — tu să faci bine și s-aduci peștele, că altfel dai de dracu !

Cum a rostit bărbatul vorbele acestea cu mînie și a suduit punînd mîna pe băț, după feleșagul bărbaților, nevasta și-a pus ghiarele la tîmple și a și început să țipe :

•— Vai! Săriți, oameni buni și vecini, că a nebunit bărbatu-meu !

Au năvălit megieșii din dreapta și din stînga.

— Ce este ? ce s-a întîmplat ?

— Vai de mine și de mine, dragilor mei vecini, nu știu ce să fie cu omul meu. Nu mi-i că mă suduie și vrea să mă bată, dar și-a prăpădit mințile, cum prăpădește făina cînd vine de la moară. Ascultați-1, vă rog, ce spune.

— Hm ! ce vei fi spunînd tu, omul lui Dumnezeu, și ce vei fi avînd ?

— N-am nimica! striga cu strășnicie plugarul; lăsați-mă s-o măsor c-un capăt de băț și s-o croiesc cu celălalt capăt; nu-s eu nebun, ci ea e nebună, că nu mă ascultă. I-am dat pește să-mi frigă și ea îmi pune pe masă linte !

— Nu spun eu ? întrebați-1, dragilor vecini : ce pește ?.

Vecinii au întrebat :

— Ce și care pește ?

— Peștele pe care l-am prins pe ogor; era încă viu.

— Pe care ogor ?

— Pe ogorul meu, în brăzdătură ; doar nu pe ogoarele voastre.

Femeia iar s-a spăriat :

— Ascultă-1, lume dragă, ce spune! Cine a mai auzit de pește prins unde spune el. Noi căutăm peștele în iaz ; el îl caută pe ogor.

— Apoi dacă a fost acolo — acolo l-am prins ! urla omul. Muiere îndrăcită, îndrăznești să spui că nu l-am adus și nu ți l-am dat ?

Nevasta se bocea ca după mort:

— Vai și iar vai ! ce fac eu ? am rămas fără om la casă! Legați-1, oameni buni, să nu facă vreo pozna !

Vecinii s-au dat pe lîngă soț cu blîndețâ :

că nu s-a auzit niciodată de pește pe ogor;

că să lese asemenea poveste bună de spus la priveghiuri;

să-și vie în fire cît mai este vreme;

poate a avut arșiță în somn și s-a trezit cu vedenii...

Numai ce se ridică omul cu supărare asupra vecinilor şi sare la ei. Atuncea gospodarii l-au cuprins şi l-au cetluit în funii. De ce-1 strîngeau mai tare, de ce el mai tare răcnea că nu vrea să ştie de nimic şi să i se puie dinainte friptura lui de peşte ! Că dacă nu i se aduce într-o clipă fript peştele de pe brazdă, apoi taie muierii capul cu toporul.

S-a stîrnit zvon în tot satul; au venit la faţa locului alţi săteni; s-a ostenit pînă acolo şi preotul. îmbulzeală ca la comedie. Era vădit pentru toată lumea, şi mai cu samă pentru preot, că în bietul om a intrat un drac şi-1 munceşte.

— Nu ştiu care drac anume, îşi făcea socoteală preotul; dacă aş şti care-i, l-aş striga pe nume şi l-aş alunga! Trebuie să se ştie că sînt nouăzeci şi nouă de demoni mari, afară de cei mici.

— Atuncea să dăm cu vergile, şi cuvioşia ta pomeneşte toate numele cîte le ştii, pînă ce-1 vei nimeri pe cel care-i într-însul, — erau de părere vecinii.

Atîta a strigat omul şi atîta l-au frămîntat cei ce-1 judecau, încît de la o vreme a ostenit de istov şi abia mai putea fîsîi ca gînsacul:

— Să-mi deie peştele... peştele meu... peştele de pe brazdă... Mi-a mîncat căţeaua peştele !

Cei care se năcăjeau să-i scoată diavolul l-au mai asuprit o vreme, după aceea l-au pus în butuc şi l-au închis într-o bască.

. A intrat abia a două zi femeia Ia dînsul. L-a găsit lat. Erau numai ei singuri.

— Sărmane bărbate, ţi-a fi fiind foame... îi zice ea cu blîndeţă.

— încă mai cutezi ? s-a opintit el; se-nţelcge că mi-i foame, aspidă veninoasă ! Dă-mi peştele !

— Ţi-1 dau, ţi-1 dau, drăguţă, numai linişteşte-te.

I-a adus peştele ; i l-a pus dinainte ; i-a adaos pîne.

După ce a mîncat, i-a strîns blidele şi fărmăturile.

-— Dă-mi vin ! a poruncit el.

Ea se dusese şi-şi vedea de treabă.

— N-auzi, muiere ? a prins a răcni el întărîtat iarăşi. Ţi-am poruncit să-mi aduci vin. Am să-ţi arăt eu ţie şi ai să mă cunoşti tu pe mine de stăpîn cînd oi scăpa de aici. N-auzi tu s-aduci vin ? Cine a mai auzit să mînînce omul peşte şi să nu beie vin ? Adă vin !

A strigat pînă ce au venit iarăşi megieşii.

— Ce vrei, bre omule ?

— Poftesc vin; mi-i sete; după peşte, nu se cuvine să bea omul decît vin.

— Care peşte ?
— Cum care peşte ? Peştele care l-am prins ieri pe brăzdătură, şi mi l-a fript muierea.
— Iar începi, nebune ?
— Cum să nu încep ? I-a venit mintea la cap şi mi l-a adus.
— Ţi-a adus peştele acela?
— Dar care ? Mi-a adus peştele meu pe care l-am prins pe ogor; pe acela mi l-a adus, căci altul nu era! peştele de pe brăzdătură, aţi înţeles ? Ş-acuma îi cer
vin şi ea se face că n-aude. Daţi-mi drumul să mă duo s-o apuc de cînepa dracului şi s-o judec.
— Ba ai să stai tu aici în butuc pînă ce-a ieşi necuratul din tine..., au hotărî t vecinii.
Văzîndu-1 că răcneşte şi spumegă iar, unii din doftori l-au pălit.
În sfîrşit, n-a mai putut şi s-a pus iar cu tîmpla la pămînt, gemînd.
Intr-un tîrziu, după ce a rămas iarăşi singur, a venit nevasta şi i-a adus vin. I-a ţinut fruntea şi l-a adăpat.
— Sărace omule ! iar ai vorbit de peşte !
— Se-nţelege ; dar acuma văd că mai bine aş tăcea. Cu asemenea oameni nătîngi nu e chip să mă împac. Eu spun una, ei alta. Cel puţin bine că ţi-ai venit tu în fire. Ajută-mă să ies de la năcaz, căci sînff soţul tău legiuit. De m-aş vedea scăpat din butuc, să-mi caut de nevoi şi treburi...
— Să mai găseşti alt peşte în brăzdătură ?
-— Nu mai găsesc ; mi-ajunge ; nu-mi mai trebuie.
— însă ai găsit ieri.
— N-am găsit nici ieri ; a fost o vedenie; numai să-mi deie drumul.
— Să mă apuci pe urmă de cînepa dracului, cum te lăudai ?
— Nu, nu mai am cu tine nimica.
— Nici cu celelalte, care-s aşa de rele ? Mi se pare că voiai să le tai !
— Nici cu acelea ; nu le tai!
■— Nici nu le mai sudui ?
— Nici nu le mai sudui, amărîtul de mine!
Atuncea nevasta a chemat pe vecini şi pe preot, sâ
vie să asculte mărturisirea bărbatului şi să se încredinţeze că, har Domnului ! a ieşit dracul dintr-însuL
Călătorul cel iscusit a ascultat povestea femeii de gazdă şi i-a plăcut.
— Cunoscut-ai întîmplarea asta ? a întrebat ea.
— N-am cunoscut-o.

— Atuncea scrie-o. Dar mai nainte de a o scrie, ascultă ce am să-ți mai spun. Precum ai băgat de samă, soțul meu e bătrîn. Om bun şi milostiv, dar nu-i vrednic a ținea nevastă tînără. Aflîndu-mă, din pricina vîr- stei lui, lipsită de desmierdările dragostei, îmi place să văd chip june, precum este al dumnitale, şi n-aş fi deloc supărată dacă m-ai cuprinde şi m-ai săruta.

Străinul văzuse într-adevăr tinereța şi nurii nevestei de gazdă. Acuma şi glasul ei îl ademenea ca un cîntec. Bun fusese vinul ce băuse : sărutarea ei o socotea băutură şi mai dulce. Ea urma să-1 împungă cu ochii, pătimaş.

— Nu ne vede nimeni ! a şoptit ea însfîrşit.

După atîta schivnicie, i-a plăcut cărturarului nostru această poftire la dragoste şi s-a tras cătră muiere precum se trage şarpele spre lapte dulce.

Dar abia a cuprins-o şi nevasta a țipat înfricoşat trăgîndu-se de păr :

— Vai de mine ! ce faci!

Călătorul a rămas încremenit; s-a făcut pe obraz ca ceara.

Soțul şi oaspeții au năvălit în camară.

— Ce s-a întîmplat ?

— Mare spaimă am avut! a răspuns femeia. Bie- tul acesta străin, mîncînd cu foame, s-a înecat c-un os. Am crezut că moare. Dar la țipătul meu i-a sărit osul; acuma, mulțămesc lui Dumnezeu, îl văd scăpat de primejdie.

Cînd au rămas iar singuri, femeia a zis cătră călător ;

— Ce zici ? o scrii şi pe asta ?

— Nu mai scriu nimic, a răspuns cărturarul; mă duc afară, să fac un foc mare, în care vreau să arunc povara pe care o poartă zadarnic cei şapte măgari ai mei.

Capitolul XVI

Cînd s-a arătat pe cer crai-nou şi i s-a deslegat lui şahzade graiul

După ce i s-au liniştit veselia şi rîsul, măria sa Kira împărat a zis :

— Nostimă istorisire !

Apoi s-a uitat la filosoful său Mitrida şi l-a văzut că nu rîde. Atunci a stat şi a cugetat, întelcgînd unde bătea al şaptelea sfetnic al său. Bătea în ce bătuseră şi ceilalți şase.

Nu se poate bine înțelege de ce pe ceilalți şase îi ascultase cu îngăduință şi se înduplecase a opri pie- irea coconului său. Dintrodată, însă, la acesta al şaptelea, care se ostenise pentru aceeaşi treabă, i-a venit aşa măriei sale o îndârjire : că împăratul e împărat şi poate face orice pofteşte. Mai ales că trebuia să se ducă la un sfat tainic cu prea frumoasa Altîn-Ghiul, în iatacul ei.

Părea a cugeta adine ; însă cu coada ochiului îl pîndea pe Mitrida filosof şi-1 lăsa să aştepte. Zîmbea în sine, bănuind cum au să se zbârlească într-o clipă, la un cuvînt al său, cele şapte bărbi din juru-i.

în vremea asta, ziua curgea cu grăbire spre sfârşitul ei, şi Hurda gîdele sta cu sabia gata întru îndeplinirea poruncii.

Mai lasă măria sa să treacă atîta vreme cîtă îi trebuie ca să deşerte o cupă de vin; pe urmă face un semn cu degetul, ori ridică numai dintr-o sprinceană, şi gata!

— Să vie cuparul şi pivnicerul să-mi dreagă un pocal de vin, a poruncit luminăţia sa.

Hm ! cu toate acestea nu-i tocmai bună treabă să rămîie împărăţia fără urmaş.

Greu lucru şi ciudată pricină. Atîţia ani s-a rugat lui Dumnezeu pentru această jucărie ce se chiamă Ferid, — iar acuma, după ce a dobîndit-o, vrea s-o strice !

__ Ah! — ah ? bun e vinul persienesc, murmura măria sa, şi bune sînt hotăririle împăraţilor!

Să vedem, poate ne-om putea nevoi să facem alt urmaş, mai bun, căci accsta a poftit locul părintelui său înainte de vreme.

Dacă vrea Dumnezeu se poate, — ajutînd întrucîtva şi noi. Iar dacă nu se poate, au dreptate aceşti filosofi care îmi dau a înţelege că şi împăratul e supus legii oamenilor de riad. Bucuros aş crede că n-au ei dreptate şi totuşi mă tem că au.

Oare cum să facem? Să schimbăm, ori să nu schimbăm hotărîrea noastră? Trebuie totuşi o hotărîre înţeleaptă. căci n ,u înţelepciune se fac toate. Cu înţelepciune a zidit Domnul Dumnezeu pământul; cu pricepere a statornicit cerurile; cu iscusinţă a deschis adîncurile. Deci înţelepciunea e pom de viaţă lungă pentru împăraţi; numai din roadele ei trebuie să se hrănească împăratul în toate zilele sale. Si iarăşi se mai spune în scripturile noastre vechi: «înţelepciunea ta să fie fapte, nu verbe».

Aşa că să ni se mai dreagă o cupă -de vin dulce.

Poate ar fi mai bine să mai cercăm şi altfel (dacă nu sînt eu totul şi se află o hotărîre in afară de mine).

Să numărăm ciie firide şi meterezuri are zidul curţii, cit se vede din această sală a divanului. Dacă firidele şi meterezurile sînt în număr păreche, să fie tăiat Ferid. Ori să facem tocmai dimpotrivă? Dacă-s păreche, să-1 iertăm ; şi dacă-s nepăreche, să-1 tăiem.

Gin.'Iul acesta al nostru trebuie să îndeplinească un destin ; hotărîrea e a Celui mai mare decît mine; filosofii spun că riu s-ar îndoi de fiinţa lui; şi totuşi stau între păreche şi nepăreche neclintit, cu cupa în mîna dreaptă, iar Mitrida filosof se uita ţintă la mine,

Ce-ar fi dacă i-aş porunci acestui Mitrida să mai spuie o poveste ?

Ca să treacă vremea. Să nu ne mai gîndim. Gîndul e duşmanul omului.

In vremea cît se tulbura astfel împăratul, soarele se cufundase după cîmpiile depărtate şi în văzduhul înalt mai plutea ca o pulbere de aur; iar către zare aburul amurgului era vioriu.

Deodată, prin arcadele ferestrelor, într-acele depărtări, s-a arătat crai-nou sub luceafărul de sară.

Dinspre temniţa palatului a pătruns pe neaşteptate zvon de glasuri. Alergau slujitorii dintr-acolo, vîntu- rînd semne cu braţele. Glasuri mai tari şi mai ascuţite au izbucnit

în dosul acelor slujitori, şi şase femei înveşmîntate cu feregele împărăteşti au năvălit peste slujitori, i-au pălit cu palmele, ca să rămîie în urmă şi au îndrăznit să intre de năprasnă la divan şi să cadă dinaintea împăratului.

Erau cele şase femei ale înălţimii sale, pe care înălţimea sa le ţinea mai depărtate de sine, din pricina prea frumoasei Şatun.

— De ce răcniţi aşa ? a întrebat supărat împăratul. Dacă vă spăriaţi de gîdea cînd taie capete, faceţi bine şi nu ieşiţi în privelişte.

— O, milostive stăpîne, înaltule turn al puterii! au strigat amestecat muierile, fiul măriei tale... Ferid...

— Ei, ce-i cu fiul nostru Ferid ? Fiul nostru să aştepte pedeapsa cuvenită.

— Fiul măriei tale Ferid a vorbit!

— Cum ? ce-aţi spus ? a ţipat împăratul, binevoind a sălta în picioare din jîlţ. Nu găgăiţi toate o dată. Staţi în genunchi, cum se cuvine, şi numai una să grăiască. Vorbeşte tu ! a poruncit măria sa celei mai de aproape.

Femeia îşi pierduse glasul, de sfială. Apoi şi-a venit în fire şi a zis limpede, ca să audă toată adunarea divanului:

— Fiul măriei tale a grăit şi a spus tot.

— Cum a grăit ? şi pentru ce a grăit ?

— A grăit pentru că a răsărit luna nouă; numai pînă într-această clipă i-a fost sorocul muţeniei. Soare al vieţii noastre, mare poznă am auzit de la Ferid. L-a ademenit Şatun în ziua aceea şi l-a îndemnat la păcat; şi l-a mai îndemnat şi la altă ticăloşie, împotriva vieţii măriei tale. Iar şahzade a strigat atunci că

va să vorbească şi să-i dea răspuns în ziua a şaptea, adică astăzi. Dar ameninţînd-o astfel, şi-a pus în primejdie viaţa, căci fusese legat tăcerii de către dascălul său. într-adevăr, precum s-a văzut, Şatun s-a silit să-l piardă, ca să nu se mai descopere fapta ei. Iar gîdea sta cu sabia gata. Noroc de înţelepciunea măriei tale, care ai lăsat să treacă timpul... Noroc de Domnul Dumnezeu care a poruncit să iasă pe cer semnul deslegării coconului...

— Ce spui tu că am lăsat să treacă timpul ? mormăi cu înfricoşare şi uimire împăratul. Timpul trece fără mine, şi fără tine, şi fără de filosofii mei...

— Aşa este, măria ta..., s-a umilit femeia, şpăimîntată de privirea domnului său.

Zarvă se stîrnise printre sfetnici; se buluceau pe la uşi curtenii; prindeau să se audă şi mormăirile norodului în uliţi. Străjerii nici nu se gîndeau să oprească prostimea şi mulţi din prostime îndrăzniseră să puiâ scări pe cealaltă parte şi se arătaseră la creasta zidului, holbîndu-se.

— Poruncesc lui gîdea Hurda să lepede sabia ! a strigat cu putere împăratul. Cine îndrăzneşte să spuie altfel ?

Nu îndrăznea nimeni. Măria sa a pufnit cu scîrba. Şi-a tras barba cu degetele din dreapta; după aceea din partea stîngă. S-a uitat rînjind strîmb la Mitrida :

— Hm ! nu-mi măi spui o poveste, filosoafe ? Haha ! n-ar fi bună şi asta de scris ?

Deodată a strigat cu străşnicie :

— Să vie numaidecît aici înaintea noastră muierea!

Porunca împărătească a zburat din gură în gură : Să vie numaidecît Şatun în faţa măriei sale ! Unii curteni adăogeau în taină : «Gîdea să-şi facă sabia mai ageră !» Filosofii plecaseră capetele cu supunere.

— Staţi! a strigat iar împăratul Kira, domolindu-se; să vie întăi şi întăi înaintea noastră Ferid, fiul nostru.

Porunca a străbătut prin palat iarăşi, ca un murmur de tunet. Pe urmă s-a făcut tăcere ; sfetnicii şi-au ridicat privirile şi au făcut un pas înainte. Curtea aştepta întîmplările cu mare plăcere.

Iată că, înainte de a sosi Ferid, s-a împrăştiat altă veste. A fost văzut în grădina palatului Sindipa filosoful, dascălul coconului.

— Ce faceee ? cuum ? Ce caută aici acest viclean ? căci noi poruncisem să-1 găsească căpitanul de străji şi să ni-1 aducă viu aici, să fie dezbrăcat de piele. Unde-i căpitanul ? Dacă l-a prins, de ce nu ni l-a adus fără întîrziere ?

— Nu l-a prins, mărite stăpîne, a răspuns Mitrida filosof ; Sindipa a venit el singur.

— Atunci e bine că are pe cine tăia Hurda.

-— Noi sfetnicii, a zîmbit Mitrida, rugăm pe luminăția ta să ierte pe căpitanul de străji; şi să bine- voieşti măria ta a te milostivi asupra dascălului, care vine să îngenunche la domnul şi binefăcătorul său. Am înţeles cu toţii că măria ta ai judecat după rîndu- iala logicei; dacă nu-i vinovat Ferid, nu-i vinovat nici Sindipa.

împăratul a tuşit uşor şi s-a încruntat :

— Numaidecît m-am gîndit la asta. Dacă îl iert pe Ferid, nu voi osîndi pe dascăl. Insă căpitanul de străji trebuie tăiat.

— Iartă-1, stăpîne, dacă binevoieşti a socoti că nici isprava lui nu e rea.

— Atuncea s-o taie pe Şatun ?

— Nu se cuvine nici ea să moară, măria ta, decît dacă e găsită vinovată. Ai s-o cercetezi măria ta şi ai să hotărăşti cu înalta înţelepciune a măriei tale.

— Aşa este şi aşa hotărîm ! a întărit împăratul ; şi nu înţeleg de ce nu vine coconul nostru, cînd i-am dat poruncă să se înfăţişeze !

— Iată-1 vine, prea puternice stăpîne, a încredinţat Mitrida filosof. A luat şi pe dascăl şi-1 aduce cu sine.

Iar s-a făcut mare zvoană ; pe urmă iarăşi tăcere.

împăratul a stat în picioare. Ferid, aducînd subt aripă pe învăţătorul său, a înaintat cu grăbire pînă la poala strălucită a prea puterniciei persieneşti; amîndoi ,— coconul şi dascălul — au îngenunchiat, închinîndu-se şi atingînd cu fruntea smalţul pardoscki.

A întrebat împăratul :

— Adevărat să fie oare, fiul meu, că ai vorbit ?

— Am vorbit, stăpîne, căci a venit ceasul. Dascălul meu a cetit în stele primejdie pentru viaţa mea în aceste zile ale înfăţişării mele la curte şi mi-a pecetluit gura cu jurământ pînă într-acest ceas.

— Aşa este, filosoafe Sindipa ?

— întocmai, stăpîne. S-a hotărît aşa griri.tr-© voie imai presus decît a noastră.

— Bine. Spune acum, fiul meu, clacă e adevărată întîmplarea despre care am auzit, cu Şatun.

— Ce-am spus e adevărat, stăpîne.

— Te-a ademenit şi tu ai respins-o ?

— Da.

— Şi a rostit uneltire împotriva vieţii mele ?

>— Da, măria ta.

— Atunci e nebună ?

— Aş fi putut crede asta, stăpîne, dacă Şatun nu s-ar fi dovedit după aceea plină de minte, făcînd tot ce trebuie ca să mă piardă.

— Atunci să-şi mărturisească blăstămăţia şi să piară.

— Stăpîne, zîmbi Ferid, dascălul meu Sindipa spune că, dacă Şatun mărturiseşte, ar putea fi iertată.

— Cum ? de ce îndrăzneşte a spune asta dascălul tău?

— Prea puternice şi prea luminate, s-a închinat Sindipa, ori aşa — ori aşa, hotărîrea măriei tale nu poate fi decît bună. Totuşi ea e scrisă în stele de mai nainte.

— Ce e scris ?

— Nu ştiu, mărite soare al vieţii; asta e taina lui Dumnezeu.

— Vra să zică, Şatun va mărturisi ?

— S-ar putea să nu mărturisească, strălucite 'doamne, şi hotărîrea măriei tale să fie la fel.

— Phe ! ce-mi înşiri mie, dascăle, vrute şi nevrute ? Acel care e vinovat, să ispăşească. De unde îmi scoţi cnie asemenea răstălmăcire ? Mai bine ne-ai răspunde, filosoafe Sindipa, cum tu, care eşti ca o pulbere sub picioarele noastre, ai cutezat să nu te laşi găsit de căpitanul nostru de străji ?

Dascălul a răspuns cu blîndeţă :

— Mărite şi înţelepte stăpîne, unde mă căuta căpitanul nu eram eu ; şi unde eram eu nu mă căuta căpitanul.

— Hm ! ştii că nu-mi displace răspunsul tău, o filosoafe, a răspuns cu zîrnbet împăratul. Dar dacă te-ar fi găsit, trebuia numaidecît să urmeze învăţătura proverbelor vechi : «bate fierul pînă-i cald» şi «lucrul de azi nu-1 lăsa pe mîne», şi te-ar fi tăiat Hurda.

— De aceea nu m-a găsit căpitanul, slăvite împărate, urmînd altei învăţături vechi, că «graba strică treaba».

— Se potriveşte şi aşa şi am ştiut-o şi pe asta — a încuviinţat prea puternicul împărat Kira.

Pe urmă a zis coconului său, întorcînd spre el obraz vesel:

— Fiul meu, ridică-te şi vino să te sărut. Pierdut păreai şi te-am aflat.

Capitolul XVII

Unde se vede mai ales bună prietinie între Sindipa şi ucenicul său

Fiind, poruncită adunare mare a divanului pe a doua zi, Kira împărat s-a dus la iatacul său. Se simţea prea trudit de năcazurile măririi sale, căci judecăţile împărăţiei sînt foarte anevoioase.

Bucuros era de Ferid; greu îi venea să judece pe Altîn-Ghiul, plăcere a anilor lui omeneşti. Împăcînd bucuria cu mîhnirea, măria sa a ţinut cu sine numai pe cupar şi pe pivnicer, după aceea s-a culcat, o dată cu găinile.

în vremea asta, Ferid a mulţămit sfetnicilor pentru slujba lor bună. Toţi se luminaseră de ieşirea lui la lume. Numai Urga, în această bună-voie, se păstra posomorit. —• Ascultaţi, a zis el.

Trăia la noi la Balta Neagră, un vînător vestit, Bubuc, pe care oamenii din satul său îl iubeau, căci adeseori se împărtăşeau din mistreţii şi cerbii pe care el îi aducea din munte.

Intr-o zi, Bubuc găseşte la marginea *mei* dumbrăvi un roi sălbatic de albine ; l-a afumat şi i-a uat trei faguri. A pus fagurii într-o scoarţă de tei şi a venit cu ei la tîrg, ca să-i vîndă unui neguţător. A intrat în prăvălie cu copoiul său; neguţătorul a gustat mierea din scoarţă, i-a plăcut faguri şi a primit-o. Cînd a gustat, o picătură s-a prelins din faguri şi a căzut jos.

Cîteva muşte s-au adunat cu grabă la picătura de dulceaţă. Mîţa neguţătorului s-a repezit ca să le bată cu laba. A pălit de trei ori şi a omorît muştele. Neguţătorul şi vînătorul se uitau şi rîdeau.

Fără de veste a sărit copoiul de lîngă glesnele vână-torului, a apucat mîţa în fălci şi i-a frînt spinarea. Cînd a văzut una ca asta, neguţătorul a pus mîna pe un buzdugan şi a doborît cînele.

— Ce faci, nelegiuitule ? a răcnit Bubuc. Ai să răspunzi cu viaţa ta pentru moartea copoiului.

In acelaşi ceas vînătorul a ieşit din tîrg, dînd înştiin-ţare sătenilor săi. Oamenii de la Balta Neagră au apucat armele, au încălecat pe asini şi pe cai şi au purces să judece pe neguţător.

Cînd au văzut tîrgoveţii o oaste ca aceea venind asupra lor, au pus şi ei mîna pe arme şi au ieşit la război. S-au tăiat şi au pierit unii dintr-o parte şi alţii din altă parte. Toate acestea pentru o picătură de dulceaţă, adică un fleac de nimic. Aşa că fleacul acesta de muiere care se chiamă Şatun numaidecît să fie supusă săbiei ! Altfel înţelepciunea sfetnicilor e glod, iar eu încalec şi mă dus la Bogoz- noor.

— Ba te rog, frate filosoafe, încă nu te duce ! îl domolea zîmbind Nuşrevan. Povestea asta trebuia să i-o spui măriei-sale, la vreme.

— Ba am să i-o spun acuma ! s-a burzuluit Urga.

Cînd coconul împărătesc a rămas numai cu dascălul său, a zis :

— Părinte al meu, am greşit : căci n-am păstrat tăcerea şi am fost în primejdie.

— Ba a greşit astronomia, a răspuns Sindipa; căci, după semnele ei, îndată ce ai fi scos cuvînt, ţi-ai fi pierdut viaţa ; — şi totuşi te văd viu înaintea mea.

— Atuncea cum să tălmăcim întîmplarea, dascăle ?

—• S-o tălmăcim cu frică, iubite copile. Timpul curge J

viaţa omului se poate opri în orice clipă. într-o împrejurare ca asta, uneori se poate găsi un fir călăuzitor care să ne scoată din labirintul necunoaşterii. Dacă ai scăpat în şapte zile,, trebuie să mai stai cu pază în şaptezeci şi şapte şi în şapte sute şaptezeci şi şapte. La noapte, bine este să pui la intrările palatului tău străji credincioase şi în acelaşi timp muţii mei să ferece bine uşile. Să băgăm de samă să nu se trimeată în iatacul tău un şarpe veninos. Nici să zboare asupra somnului tău un liliac cu clonţ. Nu bea vin; nu gusta mîncări. Femeia încă trăieşte.

— Mîni nu va mai trăi.

— Dacă apucăm ziua de mîni, vom vedea, a suspinat Sindipa. Cît am şezut în pustie cu cei trei prietini ai mei focul, apa şi sarea, am cugetat că tălmăcirea poate fi şi într-alt fel : că piere fiul împărătesc, clar rămîne Ferid. Gîndindu-te la toate cîte ai îndurat şi la toate cîte sînt legate de trecătoare măriri, de înfăţişări minciunoase şi vorbe sterpe, te vei părăsi poate de ele, căutînd tihna înţelepciunii, adică libertatea. Pe de o parte aceasta este o moarte, şi pe de alta începutul altei vieţi.

Ferid a stat tăcut un răstimp.

— Părinte al meu, a zis el, am avut şi eu asemenea gînduri, în ceasurile ameninţării. în fiecare zi pieream; chinul meu s-a prelungit şi pedeapsa a fost crîncenă. Lucram cu cugetul şi n-aveam spor, ceream şi nu mi se dădea, mă culcam şi nu dormeam. Pe aceşti duşmani îi aveam lîngă mine.

— într-adevăr, a încredinţat Sindipa, zilele acestea şapte au fost un adaos al învăţăturii tale.

— Mă gîndeam că şi dascălul meu iubit se află în primejdie de moarte.

— Cred ; şi aveai dreptate să te gîndcşti. Treaba mea dăscălească n-a fost dintru început bună, căci am făcut tocmeala cu unul mai mare şi mai tare decît mine.

— Totuşi, dascăle, s-a spus că de primejdia amînata să nu te temi.

— Adevărat, numaicît la curţile împărăteşti nu toate adevărurile vechi sînt bune. în asemenea loc adevărul se schimbă hojma. Ai văzut că în şapte zile, după pilda prea puternicului împărat, toţi sfetnicii şi-au tăiat bărbile în chip de mătură. Pe cînd eu mă păstrez ras ca părinţii mei egipteni. Aici semnul adevărului nu-i în inimă şi în minte, ci în bărbi.

— Să se schimbe toate, dascăle.

— Nu se schimbă nimic, Ferid. Degeaba dai săpun harapului şi sfat curtenilor.

— Atuncea să ne ducem unde aşteaptă leul cel tînăr.

— Să vedem, Ferid ; vom face cum va hotărî Dumnezeu. căci el stă şi peste Şatun şi peste astronomie.

Capitolul XVIII

Ferid spune istoria cu şarpele şi altă istorie cu trei neguţători şi o văduvă.

Măria sa Kira a venit la divan în straiele sale cele grele şi a şezut în jilţ cu strălucire, avînd în apropierea sa stema, spata şi amfora. Poftind să cunoască ce fel de lucrare a săvîrşit Sindipa filosoful şi ce fel de iscusinţă va fi dobîndit de la dînsul Ferid, a aruncat cu dibăcie o întrebare sfetnicilor săi de taină :

— O, filosofilor, a zis măria sa, dacă s-ar fi întîmplat (bine c-a ferit Dumnezeu !), dacă s-ar fi întîmplat să fie tăiat fiul nostru prea iubit în aceste şapte zile, cine ar fi fost vinovat de moartea lui ?

S-a ridicat Nuşrevan filosof şi, sprijinindu-se în toiag, a dat răspuns :

— Mărite stăpîne, a cui ar fi fost vina dacă nu a prietinului nostru Sindipa ? Căci Sindipa a cetit în stele şi a înţeles că fiul măriei tale va pieri dacă vorbeşte în aceste şapte zile. Deci ar fi putut să-1 poprească la Sine şi să nu-1

trimeată la curte. De vreme ce l-a trimes, vina ar fi fost a sa.

Ar fi putut deasemeni să scrie sfetnicului măriei tale Aban carte în care să arate răutatea şi primejdia săptă- mînii ce a trecut. Iar Aban ar fi arătat celorlalţi sfetnici cartea, şi cu toţii arn fi căzut la picioarele măriei tale, ară- tînd că întîrzierea e pricinuită de cunoaşterea lui şi de cetirea stelelor. De vreme ce n-a scris carte şi nu s-a făcut aşa, vina ar fi fost a lui.

împăratul a privit spre Ferid şi a părut a se mira : t

— Aşa să fie ?

— S-ar putea să fie aşa, stăpîne, a îndrăznit a se amesteca Ferid ; însă ar putea să fie şi altfel. Căci dascălul a avut tocmeală cu împărăţia şi trebuia să aducă pe ucenic tatălui meu Ia soroc anumit. Dacă nu trimete pe ucenic în zi şi ceas după legămînt, îşi pune în primejdie căpăţîna ; pe lîngă asta, înţeleptul ar fi părut lumii şi nevrednic, şi minei unos.

— Adevărat, a murmurat măria sa.

A urmat Ferid :

— Pe lîngă asta, dacă-i mustrat acuma pentru faptă, cu atît mai vîrtos ar fi fost mustrat şi osîndit atunci. Trebuie apoi să mai înţelegi măria ta că ceea ce a săvîrşit dascălul meu n-a fost din nebunie sau nepricepere, ci-pentru că aşa întocmai a fost rînduiala cea scrisă în lumina stelelor.

— Aşa este, a încuviinţat împăratul.

— Acuma, a urmat Ferid, ştiinţa lui se poate vădi, căci din ziua primejdiei am ieşit de sub mîna sa, şi mă aflu în faţa măriei tale ca şi în ziua dintăi, cînd trebuia să se facă cercetarea lucrării dascălului meu. Deci se dovedeşte cu prisosinţă şi în mai multe feluri atît buna-credinţă cît şi nevinovăţia dascălului Sindipa.

— Coconul nostru grăieşte bine, s-a veselit împăratul. Nu mai rămîne îndoială că dascălul n-ar fi avut nici o vină pentru pieirea coconului nostru. Deci îl iertăm.

S-a sculat Mitrida filosof ca să vîre şi el răspuns.

— Prea puternice stăpîne, a grăit Mitrida; aş putea spune : neasemuite doftor, căci cu a ta ştiinţă cunoşti şi cu a ta artă vindeci toate bolile împărăţiei persiene ; într-adevăr, coconul a răspuns filosofeşte şi vinovat n-ar fi fost Sindipa. Ci poate ar fi fost vinovat împăratul, cel prea bun şi iubit; căci ar fi tăiat pe copil fără să facă cercetare şi fără să-1 aducă la scaun de judecată.

— Ba, înţelepte Mitrida, a pus împotrivire tot Ferid ; împăratul nu se poate să fie vreodată vinovat. Fiinţa sa trebuie să stea totdeauna deasupra noroadelor, neamestecată cu greşelile omeneşti. Ar fi fost de vină mai degrabă

sfetnicii că n-au pus destul meşteşug şi nu s-au silit din toată puterea lor ca să-1 sfătuiască bine. Dumnezeu însă a voit ca ei să fie buni sfătuitori, iar măria sa a arătat a toate înțelegere şi milă. Lăsați împăratului cununa sa fără de prihană.

— Bine grăieşte băiatul nostru iarăşi, a încuviințat bucuros împăratul.

A ieşit dinaintea împărăției şi Urga.

— Vinovată ar fi fost muierea, a strigat el. Ce mai calea-valea ? Doar ştim cu toții că zi cu zi a uneltit la împărăție, cerînd moartea coconului. Şi la nevoie aş putea spune alte nouăzeci şi nouă de poveşti pe lîngă cele ce s-au spus, ca să dau dovadă că muierea e vinovată totdeauna şi de orice se întîmplă pe lumea asta.

— Să mă ierte înțeleptul nostru Urga, s-a amestecat din nou Ferid; n-ar fi fost vinovată muierea de moartea mea, căci ea n-a făcut decît ceea ce fac de obicei femeile cînd sînt cuprinse de patimă. Se zice că harmasarului tînăr să-i dai îmblînzitor bătrîn ; însă muierii îi place mai eurînd să se supuie îmblînzitorului tînăr. Dacă împlinea ceea ce poftea Şatun, tînărul despre care e vorba ar fi să- vîrşit păcat cumplit, însă nu pierea. De vreme ce n-a primit cererea ei, tînărul se cuvenea să moară, ca să scape ea. Şatun deci s-a apărat. Răul şi binele se cuvenea să-1 deosebească cei ce judecă şi osîndesc; 'să nu se ceară adevăr de la cea care are trebuință să-1 tăinuiască.

— Iarăşi grăieşte bine băiatul nostru, a încuviințat împăratul. Ciudat mi se pare, domnilor mei şi sfetnicilor credincioşi, că într-o pricină ca asta nu se găseşte nici un vinovat.

Ferid s-a închinat cu supunere :

— Stăpîne, îngăduie-mi să spun eu cine ar fi fost vinovat, după socotințele omenești.

— Spune, Ferid.

— Stăpîne bun, vinovat aș fi fost eu, căci n-am ținut porunca tăcerii, după cum a fost scris în stele. Vinovat aș fi fost eu că n-am avut destulă înțelepciune ; vinovat aș fi fost eu, căci n-am dovedit stăpînire de sine.

A stat curtea fără grai, mirîndu-se de asemenea vorbe. Numai filosofii au cunoscut în Ferid agerimea cît și dibăcia tagmei lor.

— Totuși n-am pierit, a urmat Ferid, căci sufletul meu a fost curat și strigătul meu a pornit mai mult din dragoste către împăratul decît din mînie ; iar decît stelele, împărățiile și sfetnicii, se află o orînduire mai înaltă.

Stăpîne, binevoiește a asculta ce-a pățit un om bogat și înțelept, care și-a chemat într-o zi prietinii la ospăț. După ce au ospătat multe feluri de mîncări și au băut vin, omul a poruncit unei slujnice să se ducă la plăcintărie cu tava, să aducă baclavalele anume gătite pentirn acel ospăț.

Femeia s-a dus și a așteptat puțin, pînă ce simigiul a scos baclavalele și le-a așezat cu multă miere în tavă. A cerut apoi ajutor ca să-și așeze tava pe creștetul capului în bună cumpănire și s-a grăbit spre casa stăpînului. N-avea de făcut drum lung, trebuia să treacă însă printr-o livadă de migdali. Un stîrc, dintre cei care cuibează în arbori, prinsese un șarpe în plisc și-1 aducea la pui. Șarpele se zvîrcolea să scape. Pe cînd stîrcul plutea în zbor drept pe deasupra femeii, șarpele, în zvîcnirile morții, și-a lepădat veninul asupra tăvii. Slujnica a ajuns acasă ; stăpînul și oaspeții s-au bucurat la vederea bunătăților aduse ; au mîncat toți și au murit otrăviți. Cine-i vinovat de această pieire ? întreb eu.

Unii ar răspunde că omul cel bogat, deoarece a făcut masă și a chemat numaidecît în aceeași zi pe prietinii lui; însă el i-a chemat pentru viață și veselie, nu pentru moarte.

Alții ar socoti că vinovat e șarpele, care și-a lăsat veninul. Dar șarpele și-a lăsat veninul murind, și nu de voia Iui se afla în înălțime deasupra taveL

Insfîrşit unii ar pune vină stîrcului; dar stîrcul îşi urma zborul de totdeauna pe deasupra grădinii, Ia cuibul său. Şi el nu ducea şarpele ca să-1 facă să lepede venin în tavă, ci îl ducea hrană puilor. Aşa li-i dat stîrcilor şi puilor de stîrc să-şi aleagă hrana dintre broaşte şi tîrîtoare.

Să nu te miri, puternice stăpîne, că nu se găseşte vi- novat, şi nu pare vinovată nici femeia care ducea tava. Toate au fost rînduite şi scrise de o putere mai presus de noi: oamenii să se adune la anume ceas, femeia să umble pe sub migdali şi chiar atunci să treacă un stîrc cu şarpele în plisc. Pricina morţii tuturor acestora ar fi să fie Dumnezeu, dacă Dumnezeu n-ar însemna înţelepciune şi dreptate. Deci trebuie să ne închipuim furtişag şi sînge la temelia averii bogatului, şi şapte rînduri de bogaţi care au huzurit în silnicie ; deasemeni cred că se vor fi ales la fel cei care au fost meniţi să se întîlnească la asemenea ospăţ. De aşa moarte mulţi sărmani se vor fi bucurat. Am aflat că nişte noroade din ţara geţilor au o vorbă cu înţeles ascuns : «Dumnezeu nu uită niciodată». Dar omul trăieşte numai o clipă, iar Dumnezeu are veşnicia.

Deci nu se găseşte aici vinovat, căci vinovaţii au pierit. Asemenea şi în împrejurarea noastră, nu s-ar fi găsit vinovatul, dacă m-aş fi prăpădit eu.

Filosoful Sindipa a zîmbit:

— Aşa este, fiule, vinovat n-ar fi fost nimeni de piei- rca ta; iar că trăieşti, e vinovat Domnul Dumnezeu.

Sfetnicii s-au uitat unii la alţii lung, neplăcîndu-le asemenea vorbe.

împăratul a poftit vin, a sorbit din cupă şi a cuvîntat s

— Mă aflu mulţămit de înţelepciunea fiului meu.

Sfetnicii s-au închinat:

— Slăvite doamne, a zis Nuşrevan, rînduiala bună e ca fiul să samene părintelui său.

— într-adevăr,- aceasta e rînduiala cea mai potrivită, a încuviinţat împăratul. Mai poftesc o cupă, închinînd-o filosofului nostru al optulea, căruia îi cerem să-şi spuie povestea.

Ferid a stat puţin gîndindu-se. După ce a privit pe dascălul său, a povestit împăratului această întîmplare :

Au fost trei neguţători de la Angora, care s-au înto- vărăşit să ducă la Samarcand lină. După ce au vîndut la Samarcand lina cu bun preţ, au scos în iarmaroc şi cămilele caravanei. Au socotit banii tovărăşiei şi au venit, călări pe

asini pînă într-această fericită ţară a Persiei. Au făcut popas în scaunul cel nou al împărăţiei, la Babahan. După ce au venit şi au stat în priveală dinaintea palatului şi s-au mirat, cît se umflaseră de atîta mirare, s-au întors ia gazda lor. Gazda asta a lor era o văduvă bătrînă, curată şi harnică. I-a îngrijit bine în privinţa mîncării şi i-a întrebat ce mai poftesc domniile lor să vadă în scaunul împărăţiei.

— Am văzut, mătuşă, toate minunile de aici, a răspuns unul dintre neguţători. Acuma am pofti ca să ne ducem la baie, să ne scăldăm.

— Prea bine, a răspuns văduva ; baia e aproape : chiar după colţul uliţii.

— Atuncea ne ducem fără întîrziere, a urmat neguţătorul cel mai vîrstnic; şi dumneata, mătuşă, fii aşa de bună şi ne păstrează banii pînă ce ne întoarcem noi de unde ne ducem. Avem noi obicei să ne păstrăm la un loc, într-o singură pungă, banii neguţătoriei noastre ; îi cheltuim cu sfat şi scriem socoteala. Nu umblăm la bani decît cînd sîntem cu toţii la un loc. Dumneata primeşte-i ;• noi pecetluim gura pungii şi punem semn eu inelele noastre, şi tot în această stare să ne-o dai, cînd ne-om întoarce şi vom fi tustrei la un loc.

— Am înţeles, cinstiţilor neguţători, a zis bătrînă ; faceţi cum spuneţi şi eu vă păstrez aurul pînă ce vă întoarceţi şi veţi fi, aşa cum spuneţi, cu toţii la un loc.

Au făcut călătorii aşa cum au spus. Au lăsat văduvei punga pecetluită. Au ieşit şi au pornit către colţul uliţii, la baie. Pe drum, tot cel mai vîrstnic şi-a adus aminte că au uitat să-şi ia pieptene, pentru bărbi.

S-au oprit o clipă şi s-au sfătuit că să se întoarcă cel mai tînăr dintre ei la gazdă, să ia pieptenele.

Doi s-au mişcat înainte; cel mai tînăr s-a întors la bătrînă.

— Mătuşă, a zis el, am cugetat noi că, înainte de baie, mai avem de făcut un drum pînă la bazar, pentru nişte cumpărături de juvaeruri, şi ne trebuieşte punga. Fă bine şi ne-o dă.

— Cinstite neguţător, a răspuns bătrîna, nu-ţi pot da banii decît cu rînduiala ce aţi întocmit; trebuie să fiţi tustrei de faţă.

— Ba te rog să dai punga. Spre încredinţare, n-ai decît să ieşi pînă în prag, să vezi şi pe tovarăşii mei şi s-auzi şi de la dînşii porunca.

— Aşa da, s-a învoit hangiţa.

Au ieşit în prag. Neguţătorul cel tînăr a strigat către soţii săi:

— Gazda spune că nu vrea să deie !

— Ba să-i dai, că ne trebuie, au strigat ceilalţi doi tovarăşi, de departe, făcînd semne şi cu capul şi cu mî-nile.

Femeia s-a plecat :

— Bine, atuncea să-ţi dau punga.

Cinstitul neguţător a pus mîna pe pungă şi s-a tot dus pe o portiţă de dindos.

Ceilalţi doi neguţători aşteaptă un răstimp, şi, văzînd că tovarăşul lor întîrzie cam mult, se întorc la gazdă, să vadă de ce nu se mai găseşte pieptenele ce le făcea trebuinţă.

Cînd întreabă pe bătrîriă, află că punga lor a făcut pi-cioare.

— De ce ai dat punga, femeie ? a strigat cel mai în vîrstă. Cum ne-a fost tocmeala ?

— Ştiu cum a fost tocmeala, a răspuns hangiţa, însă aţi strigat şi aţi făcut* semne că să-i dau aurul.

— Ba noi am făcut semne şi am dat glas pentru pieptene, nu pentru banii noştri. Acuma rămîi răspunzătoare pentru ceea ce ţi-am încredinţat, şi să ne înapoiezi avutul nostru.

— Săraca de mine ! dar de unde să vă dau eu bani, cînd sînt o ticăloasă văduvă ! Ce sînt eu vinovată de asemenea înşelăciune ? Cereţi, vă rog, avutul dumneavoastră de la cel care şi l-a însuşit; dar nu cereţi de la o muiere care cu greu îşi tîrîie viaţa de azi pe mîne.

— Ba, pînă una alta, noi îţi poruncim să ne întorci tu paguba, mătuşă. Haide la judecător; după ce va hotărî şi judecătorul, vinde-ţi casa, dă-te roabă, fă ce ştii ; noi nu te lăsăm.

— Vai de zilele mele ! se tînguia bătrînă. Se poate intîmpla şi asta, să văd judecător care să mă osîndească pe mine pentru paguba pe care v-a făcut-o altul 3

Neguţătorii au luat-o cu puterea şi au dus-o în faţa judecătorului.

Era un judecător care abia îşi mîncase cuşehebapul dc batal şi alunele prăjite şi se tolănise pentru buna mistuire subt o umbră de pom, lîngă răcoarea unui zid. Cum li-i dat oamenilor din tagma asta, picura de somn şi din cînd în cînd îi asfinţeau ochii. Foarte mare nemulţămire a avut că l-au tulburat impricinaţii. împăratul nu plăteşte pe judecătorii săi ca să fie întruna tulburaţi, mai cu samă după ce au ospătat cuşchebap de batal.

— Ce este? a zis el, ridieîndu-se pe jumătate din locul său.

— Uite, aşa şi aşa, au arătat călătorii. Femeia asta a primit banii noştri cu anume rînduială; trebuia să ne dea punga numai cînd am fi fost împreună ; şi ca a dat punga numai unuia. Iar acest unul s-a dus cu aurul.

Judecătorul s-a încruntat şi a cugetat.

— Femeie, a grăit el, să-mi spui dacă sînt adevărate vorbele acestor străini.

— Sînt adevărate, judecătorule.

— Ca să poată lua banii, trebuiau să se înfăţişeze tustrei ?

— întocmai aşa, dreptule judecător.

— Iar tu ai dat numai unuia banii ?

— Da; însă mi-au făcut semn aceştialalţi şi au strigat să dau.

— Am făcut, am făcut semn, s-au apărat străinii, însă nu pentru pungă, ci pentru pieptene. Ne ducem' la baie şi aveam trebuinţă de pieptene pentru barbă.

Judecătorul s-a întors spre văduvă.

— Aşa este ?

— Aşa va fi fiind, dreptule judecător al nostru ; dar eu am înţeles, precum îmi spunea celălalt, că c vorba de bani.

— Vra să zică, aceşti neguţători străini au rămas lipsiţi ?

— Da, însă nu din vina mea.

— Ba din vina ta, femeie, pentru că n-ai făcut întocmai cum v-a fost tocmeala. Să plăteşti paguba î

— Vai de mine, amărîta şi văduva ! de unde să iau şi să dau ? fie-vă milă !

— Judecata nu ştie de acestea ; te-a lumina Dumnezeu. Du-te.

La această judecată stătuseră de faţă şi mahalagiii, cu muierile şi copiii lor. Judele a rămas ca să se odihnească sub smochin; iar văduva plîngea cu amar, pe cînd neguţătorii cei doi puneau stăpînire pe dînsa.

Unul dintre copii, care auzise tot, s-a milostivit de ea. A lăsat arşicele şi tovarăşii, şi-a făcut loc pînă lîngă dînsa şi a şoptit:

— Nu plînge, dragă mătuşă. Rămîi puţintel în urmă căci vreau să-ţi spun ceva.

— Vai, copile,[1] n-am de unde-ţi da, nimic ; ce am nu mai este al meu : străinii aceştia vor să-mi ia şi sufletul,

— Nu e vorba de asta, mătuşică ; vreau să-ţi dăruiesc eu dumnitale un sfat. întoarce-te numaidecît la judecător, pînă ce nu adoarme iarăşi la umbră. Spune-i aşa,

că dai punga cu aur, numai să fie tustrei neguțătorii la un loc, așa precum v-a fcst tocmeala.

Auzind femeia asemenea cuvinte cum nu s-au mai auzit de la un prunc de șase ani, desculț și în cămașă, pe loc s-a întors, să găsească pe judecător. Neguțătorii au venit și ei asupră-i, ca s-o apuce de grumaz.

— Judecătorule, a strigat femeia; fă-mi dreptate; m-am răzgîndit; să vie tustrei neguțătorii și, cînd or fi la un loc, le dau avutul lor.

Judele și-a pălit fruntea cu palma, trezindu-se :

— Așa este !

S-a răstit la călători :

— Lipsiți din fața mea ! Și să veniți tustrei, după tocmeală.

Mirați au fost neguțătorii. S-au dus. Uimit era judele. A ispitit pe femeie, să afle cine i-a dat asemenea sfat isteț ; căci se vedea că în acea pricină s-a amestecat un înțelept.

— înțeleptul meu e un copil de șase ani, a răspuns bătrînă. Nu-1 mai văd ; s-a dus să se joace.

După ce a isprăvit istorisirea, împăratul a zis :

— îmi place întîmplarea, mai ales că s-a petrecut în cetatea noastră de scaun.

Dascălul Sindipa a rînjit într-un dinte, care ș-aceîa era negru :

— Mie îmi plăcea mai mult, dacă era scos judele din locul său, ca să fie pus copilul.

Capitolul XIX!

Aită istorisire cu un neguțător care s-a dus să vîndă santal la Basora.

— Ascultă stăpîne, a zis Ferid, să mai spun o întîmplare.

De cînd eram prunc știu că la această împărăție plac poveștile. Și vor plăcea și la alte împărății în vecii vecilor. De și cunosc de la dascălul meu că această marfă n-are decît prețul vorbelor și cîntărește cît fumul, totuși filosofii fac mare negoț cu dînsa.

A fost cîndva un neguțător adevărat, de marfă bună, cu numele Asamanaf, care a aflat prin oameni pribegi cum. că în cetatea Basora, la malul mării, are preț mare lemnul de santal. La acea cetate Basora ar fi venind, după cît se spunea, neguțători din mari depărtări, din împărățiile negurii, care plătesc însutit acest lemn aromat.

A încărcat deci pe cămilele lui santal și, călătorind multă vreme, cu greutăți și năcazuri destule, a ajuns la Basora și a tras la un han. S-a odihnit și a dat răspuns vameșilor împărăției despre treburile ce are și marfa pe care o duce. Le-a pus deoparte, cuviincios, și peșcheșul ce li se

cuvine lor pentru că se ostenesc a vămui. Pe urmă a poftit să afle cum stau prețurile.

— Străine, i-a zis hangița cea bătrînă la care găzduise, să știi. că Basora e mare cetate între cetățile lumii; și are bun pîrcălab. însă bagă de samă cu cine vorbești. Nicăieri ca la Basora nu se găsesc mai buni meșteri de înșelăciune.

— D-apoî, mătușă, nici neguțătorii, din alte părți nu sînt mai prejos, s-a semețit străinul. Eu vreau să aflu dacă treburile negustoriei merg bine și dacă la Basora umblă spornic banul.

— Umblă, să fii dumneata sănătos, și-ți doresc frumos cîștig. însă iarăși îți spun să iei aminte, că unde e negustorie multă, e și hoție multă.

— De asta nu mă tem, mătușă.

A ieșit dumnealui Asamanaf în tîrg. Feluri de feluri de neguțători umblau încolo și-ncoace, vorbind de felurite mărfuri din toate țările pămîntului. De lemn mirositor nu vorbeau, deci marfa era rară, se gîndea neguțătorul, și se bucura.

L-au cunoscut cîțiva localnici că e străin și l-au oprit, întrebîndu-1 cu glas blînd :

—• Cinstite prietine, ai venit la noi în petrecere ori cu treburi ?

— Ba cu treburi, căci sînt neguțător.

— A ! atunci ne bucurăm, că ești din aceeași tagmă cu noi. Ce fel de marfă ai adus ?

—■ Am adus santal de la Ofir.

Cei care se adunaseră împrejurul lui au stat și s-au uitat unii la alții. Pe urmă s-au împrăștiat unii încolo, alții încoace.

Iar cei ce-1 opriseră n-au părut uimiți de o marfă așa de scumpă.

— Cîștig bun ! i-au urat ei, și s-au dus, lăsîndu-1 în mijlocul uliții.

A mai umblat el prin tîrg, n-a mai venit nimene să-1 întrebe ce și cum, după obiceiul negoțului. S-a întors la han și a cercat să tragă de limbă pe bătrînă despre prețuri. A răspuns hangița :

— Dragul meu oaspete, rogu-te să nu te neliniștești; în acest tîrg prețurile sînt ca vîntul, cînd tari, cînd do- moale. Numai să fii cu băgare de samă, cum ți-am spus.

Insă, a întors euvînt Asamanaf, oamenii de aici îmi par cam moi și leneși.

— Poate încă n-ai dat peste cei harnici, a rîs hangița.

Străinul s-a hodinit puțintel, apoi a ieşit iarăşi în cetate. Intr-un meclean, nu prea departe de han, în vederea mării, stăteau oameni în petrecere. Unii cinsteau mied. Alții vorbeau cu aprindere şi se certau. Alții căscau gura ori se scărpinau şi nu făceau nimica.

îndată ce a ajuns acolo neguțătorul, nici n-a avut cînd să se uite ori să asculte; s-a neliniştit, căci în medean mirosea a fum de santal. S-a întors să vadă de unde vine vîntul. Vîntul adia dinspre han. A dat să fugă într-acolo, să vadă dacă nu i s-a aprins cumva marfa. S-a încurcat printre oamenii adunați. A încercat să-şi facă loc. Cineva l-a întrebat:

— Unde fugi aşa, omule ?

—■ Mă duc la hanul meu, a răspuns cu grăbire Asamanaf ; am adus marfă lemn mirositor şi simțesc în nări fum, parcă ar fi chiar de la marfa mea.

— Ai adus aici lemn de santal ? s-au mirat unii.

— Da, s-a fudulit neguțătorul.

— Ciudat om eşti dumneata ! i-a zis cel care părea diacul medeanului, căci purta la brîu pană şi cerneală.

—• Hm ! a făcut un tovarăş al diacului.

Neguțătorul s-a supărat, dar n-avea cînd sta la taclale. Şi-a făcut Ioc, iar tîrgoveții l-au lăsat să se ducă. în fugă a ajuns la han; a găsit toate în bună stare şi locul paşnic. S-a întors numaidecît în medean. Acuma se simțea acolo şi mai cu putere mireasma.

S-a dus împotriva oamenilor cu care stătuse de vorbă.

— Mă rog dumneavoastră, oameni buni, a întrebat el, spuneți-mi ce fum cu miros plăcut este acesta ?

—• E un fum ca toate fumurile şi un miros ca toate miroasele, i-a răspuns un cetățean. Aşa-i la noi la Basora.

— Nu cumva e santal ?

— Ba da.

— Atunci de ce v-ați mirat cînd v-am spus ce marfă am adus Ia Basora ?

— Mai întâi, nu ne-am mirat de marfă, prietine străine, ci de neguţător. Aşa ne mirăm şi acuma de mirarea dumnitale.

•— Oameni buni, a zis Asamanaf, bănuiesc că arde undeva lemn de santal.

— Se poate, i-a răspuns cel mai bătrîn şi mai cuviincios dintre tîrgoveţi. La noi, prea cinstite străine, să ştii că toată lumea arde santal la un Ioc cu alte lemne.

— Aşa ?

— Apoi da; cînd ţi-oi spune că la noi santalul se găseşte in toate huceagurile şi se află zvîrlit pe toate drumurile, ai să înţelegi şi mai bine de ce ne-am mirat de neguţător.

— Se poate una ca ăsta ?

— Precum vezi şi precum ai mirosit

— Atuncea cum fac eu cu marfa mea ? Am adus o povară mare de santal, auzind că la Basora se plăteşte bun preţ pe asemenea marfă.

— Asta e adevărat, se plăteşte bun preţ la Basora, cînd vin cu corăbiile neguţătorii de la miazănoapte. Dar acei neguţători vin la şapte ani o dată. Au fost acum patru ani: abia peste trei ani au să se întoarcă. Dacă aştepţi pînă atunci, povara dumnitale are să aibă căutare.

Auzind asemenea vorbe, neguţătorul s-a întristat. Umbla de colo-colo şi nu mai avea chef de sfat.

- A venit la el tîrgovăţul cel cuviincios.

— îngăduie-mi, cinstite străine, a zis el, să te întreb : de ce eşti mîhnit ?

— Cum să nu fiu mîhnit, cînd aflu că santalul meu n-are preţ.

— Altfel de marfă n-ai adus ?

— Nu.

— Atunci e destul de greu. Cunoaşte, domnule, că eu sînt staroste al neguţătorilor de lucruri scumpe. Văzînd năcazul dumnitale, m-ara gîndit să-ţi fac un bine. Cum te vei încredinţa, în această cetate se găsesc şi oameni de- treabă, pe lîngă destui şmecheri. Sînt în această cetate şmecheri cît păr ai dumneata în cinstita dumnitale barbă.

— Am auzit de asta.

—- însă, a urmat starostele, dumneata ai avut noroc să dai peste un neguţător cumsecade — aşa cum mă aflu eu, din mila lui Dumnezeu. Dacă socoteşti că nu poţi aştepta trei ani, atuncea lasă marfa în sama noastră. Ţi-om da un schimb potrivit, după vremuri; dumneata te duci şi noi om aştepta aici cîştigul ori paguba.

Din una în alta, neguțătorul s-a învoit. Schimbul a rămas să-1 ia străinul a doua zi, alegînd din lucrurile scumpe ale starostelui atît cît îi va încăpea în doi desagi.

I-a mai venit năcăjitului inima la loc. Pîrcălăbia era aproape, în celălalt capăt al medeanului, și au făcut zapis.

«în doi desagi, se gîndea cu viclenie Asamanaf, pot încăpea multe lucruri scumpe.»

După această bună afacere, neguțătorul a început iar să se plimbe prin îmbulzeală, privind și ascultînd. A văzut într-un loc, pe un covor la pămînt, un meșter care sucea și schimba trei cărți; una era cartea împăratului, celelalte două cărți închipuiau pe împărătiță și pe diavol. Ținînd acele cărți pe față, omul le arăta pe rînd; apoi le întorcea pe dos și le așeza : una în dreapta, alta în stînga, alta în față ; după aceea le schimba o dată ori de două ori, și întreba : Unde-i diavolul ?

Dintre oamenii ce stăteau în priveală, se alegea cîte unul și se așeza în fața meșterului. Se uita cu luare-aminte la mișcarea cărților și gîcea :

— Acesta e diavolul!

îndată ce diavolul era aflat, meșterul scotea din sîn un galben și plătea. Dacă se întîmpla ca omul să nu nimerească, se răscumpăra dînd numai jumătate de galbăn. De mirare i se părea străinului ce fel de afacere învîrtea meșterul acela, căci mai mult păgubea. Tot se scobea în sîn și scotea galbini. Și nu era chip să nu piardă, deoarece nu era nici o greutate să gîcești care-i diavolul.

Băgînd de samă asta Asamanaf, s-a gîndit să cerce și el. ii era milă de bietul meșter cu asemenea slab meșteșug ; cu toate acestea, fiind el însuși păgubaș la povara de santal, nu i-ar strica măcar un galbăn cîștig într-adaos, cît să plătească hanul și să-și cumpere o păreche de iminei.

S-a așezat și el pe covor în fața bietului meșter. A cîștigat un galbăn și s-a bucurat; însă nu s-a mulțămit cu atîta. Încercînd înainte, spre uimirea lui nespusă, a pierdut unul după altul toți galbinii pe care'ii -avea cu sine.

Privind la degetele meșterului, a zis cu mare întristare :

— Nu mai am la mine bani.

— Nu face nimic, a răspuns meșterul; dumneata ești neguțător străin, care mai ai pe lîngă dumneata și altele.

—• Lemnul mirositor l-am vîndut, a răspuns străinul. Schimbul mărfii mi se face mîni.

— Se poate, a adaos meșterul; putem aștepta pînă mîni. Mai ai dumneata și cămilele. Ai straiele. Ai inelele din deget. Mai ai și averea dumnitale de-acasă. Pe urmă ai

cinstea dumnitale de neguţător. Numai dacă binevoieşti, jocul nostru poate merge înainte.

— Hm ! în ce chip ?

— într-un chip prea mulţămitor pentru dumneata ; ca să te încredinţezi că oamenii de la Basora au inimă şi ştiu să se poarte cu străinii. Eu zic aşa : jucăm de trei ori. Dacă mă biruieşti o dată din trei, îţi dau înapoi tot ce ai pierdut. Dacă nu mă biruieşti niciodată din trei, atunci nu-ţi cer alta decît să-mi spui o vorbă care să-mi placă. Iar dacă nu mi-a plăcea nimic din ce mi-i spune, să-mi rămîi zălog pe o sută de galbini. Bun cuvînt ?

— Bun ! aşa să fie ! s-a învoit străinul.

Era bine încredinţat că va birui măcar o dată din trei. Ochii lui au fost ţintă- la cărţi şi la degetele şmecherului. N-a biruit niciodată.

— Ai pierdut şi rău îmi pare, a zîmbit meşterul. Să-mi spui vorba care să-mi placă : îţi dau răgaz pînă mîni, la acelaşi ceas. Martorii sînt de faţă ; mergem să facem înscris la pîrcălăbie.

Cum se afla încă ameţit străinul de asemenea întîmplare, după ce a ieşit de la pîrcălăbie, dă în uliţă peste un om nalt şi slab, care-i aţinea calea. Vrea să-1 înconjure ; omul nalt şi slab îl aţinteşte cu singurul ochi pe care îl avea, dă un ţipăt şi îl apucă de strai:

— Stăi pe loc ! te-am prins !

— Dar asta ce mai este ? a strigat neguţătorul; dă-mi drumul, omule, să mă duc la năcazurile mele.

— Ba nu ţi-oi da drumul, a răspuns omul beteag, pînă ce nu mi-i întoarce ochiul pe care mi l-ai furat. Doi aveam şi tu unul; şi ducîndu-mă cu în cetatea de unde vii, m-ai împresurat cu vrăji şi mi-ai luat un ochi. Se şi cunoaşte că nu-i al tău, căci ţi l-ai aşezat strîmb.

într-adevăr, grămădindu-se tîrgoveţii şi privindu-1 de aproape, au cunoscut că străinul se uita încrucişat cu ochiul stîng.

Ruşinat şi mînios în acelaşi timp, Asamanaf s-a întors cu toată droia după el la pîrcălăbie. ca să caute acolo dreptate.

Pîreălabul a ascultat plîngerile părţilor şi, după ce a înţeles pricina, numaidecît a poruncit neguţătorului să dovedească pînă a doua zi că n-a răpit cu vrăji ochiul beteagului. Dacă nu poate dovedi, atunci să dea înapoi ochiul; ori să răscumpere ochiul cu două sute de galbini; o sută de galbini pîrîşului şi o sută pîreălăbiei.

S-a făcut iar înscris.

«Minunat merg afacerile în această cetate Basora !» se gîndea acum cu obidă Asamanaf.

Mai mult mort decît viu, s-a întors la han.

Cînd l-a văzut, gazda cea bătrînă şi-a pocnit palmele una de alta.

— Vai, cinstite neguțător, a zis ea, de ce eşti aşa de ofilit ? N-ai găsit cumpărători pentru marfă ?

— Cum să găsesc, cînd neguțătorii de santal vin abia peste trei ani ? Aşa că am dat toată povara mea în pagubă. Dacă ar fi numai atît! Dar m-am tocmit cu alt priceput ca să-i spun ceva care să-i placă; şi dacă nu i-a plăcea, să mă zălogească pentru o sută de galbini.

— Vai de mine, prietine străine ; eu număr destui ani, dar de asemenea negoț încă n-am auzit.

— Stăi, că mai este, a strigat iar, cu desnădejde, neguțătorul. Am mai pierdut şi tot ce aveam la mine Ia jocul dracului; şi m-a judecat pîrcălăbia să dau înapoi ochiul meu stîng unui chior; zice că-i al lui şi i l-aş fi răpit eu cu vrăji. Dacă nu i-1 dau înapoi, să mă răscumpăr cu două sute de galbini. Iată care sînt foloasele mele în această vestită cetate Basora.

— Of! prietine ! s-a tînguit baba; doar ți-am spus să te păzeşti de tîrgoveții noştri; căci nu se află în toată lumea şmecheri mai mari. în această cetate a noastră Basora au trăit odată filosofi cu faimă, care au învățat pe oameni să se slujească în mod cinstit de agerimea minții lor ; şi ne lăudam cu acei filosofi. însă răii cetății şi-au ascuțit mintea spre ticăloşii; de unde se vede că învățătura filo- sofească e cu primejdie. Lauda noastră acum e şmecheria. Ge-i de făcut ?

— Ştiu eu, mătuşă ? Mă gîndesc fel şi chip. Să mă su! în stele nu pot; nici să mă cufund în pămînt. Dacă pînă mîni nu pier, trebuie să mă dau cu capu-n jos într-o fîn- tînă ! Abia acum înțeleg, ticălosul de mine, că altă scăpare n-am !

— Stăi, nu grăi aşa, l-a povățuit hangița. Linişteşte-te. întinde mîna şi ia de colea bucate gustoase şi ospătează, ca să ți se pară lumea ceva mai bună. Şi cît vei mînca dumneata, eu am să mă gîndesc cum ar fi mai bine de lucrat. Cunosc eu un meşter mai mare decît ei toți, care, dacă n-ar fi om cuvios, le-ar putea fi dascăl întru blăstă- mățiile lor.

După ce a mîneat, străinul a băgat de samă că hangița zîmbeşte.

—• Fie-ţi milă de mine, mătuşă, s-a spăriat el, nu mă vîrî şi dumneata în vreun năcaz ; mi-e destulă ruşinea şi moartea Ia care am ajuns.

Bătrînă a clătinat din cap :

— Sărace omule!

Apoi i-a poruncit:

— Ia-ţi toiagul şi vino cu mine.

L-a dus la marginea cetăţii, lîngă mare.

Acolo, într-o chilie săracă, vieţuia dascălul meu prea iubit Sindipa, înainte de a se oploşi la împărăţia tatălui meu. Dădea puţin trupului, ea să rămîie duhului său îmbielşugarea.

Femeia s-a închinat, punînd pc poliţa chiliei un şirag de smochine uscate. Apoi a înfăţişat pe neguţător.

— Prea înţelepte, am adus la dumneata pe acest străin care a venit de departe şi se află astăzi în cetatea noastră, ca o biată oaie între fiare cumplite. Milostiveşte-te de dîn- sul şi scapă-1.

Dascălul a făcut cercetare şi a pus întrebări neguţătorului. A aflat, toate, una cîte una.

După aceea, a grăit zîmbind :

— înţeleg.

Asamanaf de la Ofir A venit să vîndă santal la Basora. în loc să găsească aici chilipir, A ajuns dator şi rob tuturora !

— Aman ! s-a văitat neguţătorul.

— Prietine, fii liniştit, a adaos dascălul meu. înfăţi- şează-te mîni la pîrcălăbie, şi dă-ţi răspunsurile cum am să te povăţuiesc eu.

După ce a ascultat învăţăturile înţeleptului, străinul a mulţămit cu umilinţă şi s-a întors cu bătrînă acasă. S-a culcat şi a dormit liniştit.

A doua zi, starostele negoţului de scumpeturi s-a înfăţişat cu martorii lui ca să ia în stăpînire lemnul binemirositor.

— Laudă domnului! a zis el cu veselie. După ce îmi dai povara de santal, binevoieşte, străine, să vii ca să-ţi alegi ce-ţi place din lucrurile mele.

—• Voi veni după rînduiala zapisului nostru, a dat încredinţare neguţătorul. Dar mai întăi te-aş ruga să-mi spui ce mi-ai putea da.

— Bucuros îţi voi răspunde, prietine, a întors cuvîntul tot cu veselie starostele scumpeturilor. Am la mine acasă ceva moloz vechi de la palatul lui Darie împărat. Dacă pofteşti, găsim într-o camară zdrenţe de la curtenii aceluiaşi slăvit stăpînitor, care a ţinut sub picioarele sale Apusul şi

Răsăritul. încolo ți-aș mai putea cla o piatră de la rîșnița lui Noe. Dar mă tem că n-a intra în desagii dumnitale ; pe lîngă asta ar trebui să te mai trudești ca s-o fereci.

Neguțătorul a zîmbit și a clătinat din cap :

— Ba, cinstite staroste al scumpeturilor, eu aș pofti altceva.

— Ce anume ? alegerea dumnitale, neguțătorule, n-o poți face decît din puține. Dumnezeu a vrut ca singurele mele lucruri scumpe să fie acestea pe care ți le-am spus.

— Insă, cinstite staroste, eu aș pofti o marfă mai nouă și, pe lîngă asta, mai ușor de purtat pînă la locul meu.

— Nu văd ce-ai mai putea găsi la mine ! a suspinat starostele. Ce altă scumpete aș putea avea ?

— Știu eu ? Pe cît văd că întrebuințezi unghiile ca să te scarpini, poate se găsesc purici în scumpele dumnitale zdrențe.

Starostele a rînjit:

— Purici ?

— Da. staroste, dacă nu te superi.

— Asta da, a izbucnit de rîs starostele, asemenea marfă am cu îmbielșugare.

— Apoi, cinstite staroste, să știi că asta-i bine și ne-am putea lesne înțelege ; deoarece puricii de la Basora îmi par de soi mai bun decît cei de la Ofir.

Starostele își ținea vintrea cu palmele, ca să poată hohoti mai în voie. Așa mucalit păgubaș încă nu întîlnise.

— îți dau bucuros cît și cum poftești, a strigat el ștergîndu-și lacrimile, și santalul să-mi rămîie mie.

— Să-ți rămîie, după ce-mi pui dinainte marfa ce-ți cer, după zapis, adică doi desagi — într-unui purici bărbați și într-altul purici femei, și să fie jumătate negri și jumătate castanii.

Auzind acestea, starostele s-a oprit din bucuria lui și a înghițit greu, pricepînd că și-a găsit stăpîn.

— Unde-i cetățeanul care poftește ochiul meu stîng ? a strigat apoi neguțătorul. Să meargă cu mine la pîrcălăbie, ca să se facă dovada dreptății.

S-a înfățișat toată adunarea șmecherilor la pîrcălăbie.

— Dreptule pîrcălabe, a cuvîntat neguțătorul, chiamă slujitorii, să-mi scoată mie ochiul stîng iar mai întîi să scoată și cetățeanului ochiul pe care-1 mai are. Să se puie ochii la cîntar, să se vadă dacă-s de-o măsură, și, prin

urmare, dacă cererea ce s-a făcut e întemeiată. După dovadă, judecata se va încredința că dreptatea e a mea.

Chiorul, dorind foarte să-şi păstreze ochiul ce mai avea, a încercat să deie dos la faţă. Slujitorii pîrcălăbiei l-au poprit.

— Acuma îmi mai rămîne meşteraşul cu cărţile, a grăit iar neguţătorul. Tocmeala noastră este să-i spun ceva care să-i placă.

— într-adevăr, a încuviinţat pîrcălab-ul.

— Atunci am să-i spun că luminatul împărat care stăpâneşte şi cetatea Basora şi marea a izbîndit în război şi a doborît pe toţi duşmanii împărăţiei.

Meşterul cu cărţile a încuviinţat numaidecît, căci gea- latul împărătesc era la uşă. Bătîndu-se în piept cu palma, a strigat :

— îmi place şi mă bucur de asemenea veste.

După aceste socoteli, străinul a cerut pîrcălăbiei să împlinească întocmai zapisele şi şmecherii să-i plătească ce i se cuvine şi să-i întoarcă ce i-au luat.

Aşa că, înainte de a vinde, dumnealui Asamanaf a şi avut dobîndă. Iar lemnul intrînd iarăşi în stăplnirea sa, au venit la han neguţătorii cei adevăraţi şi i-au pus la picioare preţul cuvenit santalului.

Capitolul XX

Vulpea frumoasei Şatun la divan, şi istorisirea Sindipei filosof cu vătaful de hoţi

I-au plăcut măriei sale împăratului poveştile filosof eşti ale coconului său şi l-a lăudat. A lăudat întrucîtva şi pe dascălul Sindipa. I-ar fi plăcut poate şi mai mult dacă, în vorbele de la urmă ale lui Ferid, nu s-ar fi aflat un îndemn vădit Ia cercetare şi la judecată. Iar această cercetare şi această judecată priveau pe frumoasa Şatun. Mare mînie avea domnia sa împotriva muierii şi se trezise din pricina asta, în vremea nopţii, o dată, la cîntarea a doua a cu- coşilor; dar în sufletul său cumpăneau în partea cealaltă amintirile dosmierdărilor ei. De şi filosofia măriei sale nu era prea îmbielşugată, totuşi măria sa vedea că timpul nostru nu-i decît unul; că ziua care se duce nu se mai întoarce; că plăcerea bietului nostru trup e o candelă ce arde tot mai slab, pînă ce pîlpîie şi se stinge. Puţinul oleu cît îl mai avea domnia sa, poftea să-1 istovească în tihnă.

—• O, voi filosofilor, a cuvîntat luminăţia sa marele stă- pînitor al stăpînilor lumii, bucurie mare simte sufletul meu văzînd pe fiul nostru înflorind întru înţelepciune.

Dreaptă răsplată i se cuvine dascălului Sindipa pentru osteneala ce şi-a dat. Ne putem mîndri că după noi rămîne bun cap să judece, şi braţ vrednic să taie. în toată domnia noastră griji multe ne-au bîntuit; una mai aspră am avut acum cu fiul nostru ; am dovedit-o şi pe aceea ; astăzi am pus popas scîrbelor. Cît ne va mai îngădui Dumnezeu putere, mă gîndesc că s-ar cuveni s-o petrecem în chef şi huzur.

— întru mulţi ani cheful şi huzurul, măria ta ! au strigat curtenii.

împăratul Kira a mulţămit dînd clin cap de sus în jos, şi a urmat, cu glas mai scăzut:

— Bag de samă că oarecare painjeniş mai rămîne jindului şi sufletului nostru, pînă ce vom istovi şi cercetarea pe care ne-o cere fiul nostru şi pînă ce va ieşi judecata cea mai potrivită. Dumnezeu să ne ajute, ca să nu greşim.

— Amin ! amin ! s-au închinat curtenii.

— Să fie adusă înaintea noastră Şatun, vinovata, a poruncit măria sa Kira.

Au adus armăşeii pe Şatun. Era mîhnită, însă tot zîm- bea şi frumuseţa ei părea neveştezită. Era aşa de fru-moasă, încît şi privirile sfetnicilor s-au îmblînzit şi, de mare tulburare, chiar Urga filosof a mormăit:

— Asemenea ispită trebuie numaidecît să piară !

Kira împărat a lăsat pe vinovată să se apropie cît mai mult de jilţul său. I-a făcut semn cu degetul; ea a în-genunchiat. Măria sa şi-a încruntat o clipă sprinceana. Apoi a cerut cupa şi a mai sorbit din ceea ce, în grai filo- sofesc, se chiamă laptele bătrîneţei.

Prea puternicul stăpîn şi-a dres glasul şi a grăit S

— Ascultă, femeie...

Din genunchi, muierea şi-a ridicat spre măria sa los-tunii ochilor.

— Ascultă, Trandafir-de-aur. Ai fost adusă aici în faţa noastră ca vinovată. Ai înţeles ?

— Am înţeles, iubite stăpîne.

— Dacă ai înţeles, atunci să ne răspunzi de ce ai strigat şapte zile împotriva dregătorilor noştri ?

—■ Pentru că mă ponegreau şi mă înfruntau, iubite stăpîne.

— într-adevăr, te-au ponegrit şi te-au înfruntat. Dar te-au ponegrit şi te-au înfruntat pentru că cereai moartea fiului nostru prea iubit.

— Mărturisesc, domn al fiinţii mele, că am cerut moartea lui Ferid. Moartea coconului tău, doamne, n-am ce-rut-o din răutate, ci din spaimă. Văzînd muţenia lui, de care

curtea întreagă se mira fără s-o înțeleagă, l-am cerut eu, precum ştie măria ta, ca să-1 ispitesc şi să-1 fac să vorbească. Am cercat cu blîndeță ; el n-a răspuns. Am cercat în felurite alte chipuri; el a păstrat aceeaşi tăcere. Atunci am cercat un meşteşug pe care îl au numai femeile, — şi Ferid a dat glas. El a crezut că am pentru dînsul patimă adevărată şi s-a înşelat. în mînia lui m-a amenințat. Atunci am priceput cît de primejdios a fost meşteşugul meu, şi am fost cuprinsă de mare spaimă. Să nu te superi, stăpîne, cînd voi mărturisi că nu m-am gîndit atunci decît să-mi scap viața, şi viața nu puteam să mi-o scap decît prin moartea lui Ferid. Iar viața aceasta a mea n-o ocroteam numai pentru mine, ci şi pentru stăpînul meu, ca să se desfăteze de dînsa.

De aceea m-am zbătut şapte zile, stăpîne. Şi acuma, în ziua a şaptea, am ajuns să fiu ca vulpea din poveste.

Stăpîne, era odată o vulpe, care, în fiecare noapte, se furişa în cetate, printr-o fereastră a unui tăbăcar. Casa tăbăcarului fiind la zidul dinafară, vulpea se strecura în tăbăcărie şi rodea pieile crude. Înțelegind meşterul de unde vine paguba, a pus o cursă, şi într-o noapte vulpea s-a prins. îndată ce a înțeles că viața ei e în primejdie, sărmana vicleană a stat şi a cugetat. A scornit în sinea ei un meşteşug şi s-a prefăcut moartă. Cînd a venit tăbăcarul, a văzut-o întinsă pe capcană, fără suflare. I-a dat cu piciorul ; ea a rămas țeapănă. A pălit-o c-un băț, ea nu s-a trezit. Atuncea a scos-o din colții de fier şi a zvîrlit-o pe o movilă de dubală. Cum s-a întors el într-o parte, cău- tînd o custură ca s-o jupească, vulpea a zvîenit din locul ei, s-a strecurat pe uşă, a dat în uliță şi a luat-o la fugă prin cetate. S-a năpustit în urma ei tăbăcarul, chiuind şi strigînd la vecini să ație dihăniei calea, — vulpea fugea din răspîntie în răspîntie, din răspîntie într-o grădină, din- tr-o grădină într-o ogradă, din ogradă în altă uliță, şi căuta ori un ascunziş, ori un loc de trecere la cîmpie, printr-o poartă deschisă a cetății.

A trecut pe la poarta întăia; era încă închis. A trecut pe la poarta a doua; tot închis. începea să se audă prin măhălăli îndemnuri de glasuri pe urma ei şi lătrături de cîni. Soarele era aproape să răsară. S-a repezit către a treia poartă, s-a tupilat în gunoaie şi s-a prefăcut iarăşi moartă, aşteptînd deschiderea. Poate va avea prilej o clipă : îi era destul să facă numai cîteva sărituri, şi atunci biruința era a ei. Biruință pentru viața ei de săl- bătăciune. Ce preț are pentru noi viața asta ? însă pentru dînsa era totul.

Cum sta ea în gunoi, cu botu-ntre labe şi ochii închişi, au venit străjerii ca să descuie şi să dea în laturi canaturile.

Cu străjerii era şi un morar, care îşi aştepta trecerea în afară de ziduri. în vreme ce straja desfăcea lanţurile, el a văzut vulpea.

—■ Aha ! a zis el, iaca ş-o cumătră vulpe. I-aş lua pielea, dacă aş avea vreme. Pentru că mă grăbesc, am să-i tai numai coada. E bună de şters cu ea pietrele, după ce le ferec.

;

Aşa a zis, aşa a făcut. Pe cînd se dădea în laturi o poartă, nevasta morarului, care venea din urmă cu măgăruşii încărcaţi cu grîu de măcinat, a strigat:

— Bărbate, dă-mi cuţitul să tai urechile vulpii; îmi îac trebuinţă pentru descîntec de plînsori la pruncii noştri, yulpea a răbdat să i se taie şi urechile.

Pe cînd morarul, nevasta şi măgăruşii cu griul ieşeau pe poarta cetăţii, iată că a venit la faţa locului şi fierarul din colţ ; s-a uitat la vulpea ciuntită şi a zis :

— Vin la mine oameni să le scot măsele cu cleştele; de cîte ori trag eu, de atîtea ori ei răcnesc cît ce pot şi vor să ia în grumaji fierăria. Leac să nu-i doară nu se aflâ altul mai bun decît să ţie în gură dinte dc vulpe. Din moşi-strămoşi cunoaştem şi întrebuinţăm acest leac, numaicît pînă azi nu-1 găsisem.

A dat cu ciocanul peste botul sălbătăciunii şi i-a rupt eîţiva dinţi; i-a luat şi i-a strîns în chimir.

A venit şi calfa faurului, cu un jungher.

— Mie îmi trebuie inima dihăniei, a zis el, ca s-o duc la vraci să-mi facă farmec de dragoste, să nu mai fie potrivnică şi înşeiătoare muierea care mi-i dragă. De opt săptămîni mă poartă pe degete şi mă fierbe. Acuma, dacă i-am găsit leacul, gata ! Cum mă vede, cum îmi cade în braţe.

Zicînd aceste cuvinte, a pus jungherul să spintece. Atuncea vulpea n-a mai suferit să treacă nici o clipă. A fulgerat din locul ei, a făcut cîteva copce şi s-a dus pe poarta cetăţii, la lărgime.

Stăpîne bune, — asemenea Şatun. A răbdat toate ale filosofilor, însă 11-a vrut să-şi piardă inima.

Am spus tot şi împăratul meu să se milostivească de mine !

După ce a isprăvit frumoasa de vorbit, împăratul a rămas pe gînduri, privind-o cum plînge. Apoi s-a întors către Ferid :

— Ce spune fiul nostru prea iubit ?

A răspuns Ferid zîmbind :

— Stăpîne, Şatun are dreptate în ce spune. Noi vedem toate ale vieţii ca bărbaţii; ea le vede ca vulpea. S-a spus că sfatul femeilor foloseşte. Iar mintea femeilor e la inimă, adică nu-i minte.

— Prin urmare, cum zici să facem, Ferid ? Să chemăm pe gîdea Hurdâ s-o taie ? Gîndeşte-te bine şi răspunde-ne cu dreptate.

—• Nu, stăpîne ; încă să n-o taie ; să-i lăsăm sorţii ce i-a avut vulpea, cînd a scăpat pe poarta cetăţii.

împăratul s-a gîndit iar :

— Ferid, ce-ai spune dacă ţi-aş dărui-o ţie ?

-— Nu, stăpîne, mie nu-mi face trebuinţă şi vreau să-mi păstrez înainte viaţa.

— Atunci ce să facem cu dînsa ?

— Stăpîne, dascălul meu Sindipa se gîndeşte s-o tri- metem la camara ei, să-şi taie unghiile şi să aştepte bunăvoinţa luminăţiei tale. Ne plecăm la porunca măriei tale, oricare ar fi, căci numai măria ta porunceşte bine.

împăratul a poruncit prea frumoasei să plece în clipă din faţa sa. Apoi şi-a mângâiat barba şi a grăit :

— Tot mai bună se dovedeşte a fi înţelepciunea fiului nostru prea iubit.

S-a uitat la sfetnici. Sfetnicii îşi mîngîiau şi ei măturile cărunte şi încuviinţau cu capul.

— Totuşi, a urmat măria sa, mi se pare mie că pricina încă n-am descurcat-o. Să ne mai gîndim şi s-aşteptăm de la Dumnezeu îndemn. Bine le pare vinovaţilor cînd judecăţile se amînă şi judecătorii ascultă poveşti. Filosoafe Sindipa, tu ce părere ai ?

A răspuns egipteanul:

— Eu am părere că împăratul nostru face bine cum face. Şi povestea i-o pot spune măriei sale, dacă binevo-ieşte a asculta.

Era odată, doamne, un stăpînitor care avea lîngă sine mulţi filosofi. între aceşti filosofi, unul era sfetnic mai mare ; iar altul se întîmplase să fie astronom. I s-a născut sfetnicului celui mare un fiu ; şi împăratul l-a poftit la curte, ca să-1 firitisească.

— Vină, o filosoafe, a zis împăratul, vină la picioarele măririi noastre de ne spune veste bună, ca să ne bucurăm şi noi.

-— Milostive doamne, a răspuns sfetnicul, nu mă pot învrednici să mulţămesc stăpînului meu pentru gîndul bun ce binevoieşte să aibă şi pentru mila ce-mi arată ; însă eu n-am bucurie de naşterea pruncului. Căci astronomul, cercetând zodia copilului şi cetind stelele în ceasul ieşirii lai pe lume, a cunoscut că va avea parte în viaţă răutatea, şi firea sa îl va purta către tagma tâlharilor.

— Cu putinţă să fie oare asemenea lucra, sfetnice ?

— Nu ştiu nici eu ce să cred, stăpîne. Din ceasul acesta teamă mi-este de cetitorii de stele.

—• Să vie astronomul aici, să-1 aud şi eu, a poruncit împăratul.

Cel chemat s-a înfăţişat.

— Ai spus marelui nostru sfetnic, o astronoame, a întrebat măria sa, că feciorul său va fi tâlhar ?

— Am spus ce-am cetit, slăvite stăpîne. Frumos va fi la chip acel copil şi va bucura ochii părinţilor săi; şi anii vieţii lui se vor îndelunga pînă la nouăzeci. însă într-al treisprezecelea an al vieţii sale va să săvîr.şească cea dintâi răutate.

împăratul a stat şi a cugetat, apoi a grăit:

—• Oare adevărul să fi ieşit din gura ta, astronoame ? Nu cumva ai o vrăjmăşie ascunsă împotriva sfetnicului nostru oel dintâi, — de pui în bucuria lui atâta otravă ?

— N-am vrăjmăşie, stăpîne ; adevărul grăiesc, precum mi s-a arătat.

— Fi-va copilul hoţ ?

— Aşa se arată, împărate. Nu numai hoţ, ci vătaf de hoţi.

— îţi dai, pentru acest adevăr, capul ?

— Viaţa mea, împărate, e întâi în stăpînirea lui Dumnezeu şi după aceea în mînile măriei tale.

— Bine, să vedem, a hotărît împăratul. Milă Îmi este de sfetnicul meu întâi şi vreau să-1 povăţuiesc ce să facă. Să stea pruncul numai eu maica lui. Iar după ce *va* începe a vorbi, să-1 ţie la o parte de robi şi de oameni de rînd. Şi de la al şaptelea an să-1 aşeze într-un turn, ca să nu ajungă pînă Ia dînsul veştile din lume, nici să vadă în jurul său răutăţile şi suferinţile vieţii. La dînsul să se ducă numai mama lui, ca să-1 îngrijească şi să-i dea de mîncare ; şi numai părintele său, ca să-1 înveţe frica de Dumnezeu şi rînduiala cea bună a vieţii. După asta mai fi-va tâlhar ?

— Dumnezeu va hotărî, s-a închinat astronomul.

— - Mai fi-va tâlhar ? a rîs împăratul ; ori vei rămînea scurtat, o filosoafe?

- Va hotărî Dumnezeu, s-a închinat iarăşi astronomul.

Sfetnicul cel mare a făcut întocmai aşa cum a fost porunca împăratului său. A aşteptat să crească pruncul, l-a pus în turn şi i-a dat cu dragoste de părinte învăţăturile cele bune. Cînd a intrat copilul într-al paisprezecelea an, sfetnicul s-a înfăţişat la împărăţie şi s-a lăudat cu pruncul său, cît este de supus, de cuvios şi de înţelept.

— Mă bucur, a răspuns împăratul, iar astronomul nostru mi se pare că se întristează. Acuma ce vrei să faci ?

— Mă gîndesc, stăpîne, să-1 aduc Ia genunchii măriei tale, să-1 cunoşti şi să se bucure de slava ta.

— Prea bine, sfetoiee ; aclă-mi-1.

Sfetnicul cel mare a scos po copil din turn şi l-a vestit că se vor duce amîndoi la împărăţie.

— Te vei bucura,, fiule, nu numai de slava împăratului nostru, ei şi de[1] mila măriei sale. Căci toate bunătăţile şi bogăţiile sînt în mâna împăraţilor, iar noi, curtenii, trebuie să ne plecăm împăratului, ca să ne împărtăşim şi noi din bunătăţi şi bogăţii.

— Cum ne vom înfăţişa, tată ? a întrebat copilul.

— Ne vom înfăţişa cuviincios, fiule. Iar eu îi voi duce daruri.

— Care daruri ? parcă spuneai că toate bunurile şi bogăţiile sînt ale împăratului, şi noi nu dăm, ci primim.

— Ba dăm şi noi puţin, ca să primim mai mult.

— Atuncea se cuvine să dau şi eu.

— Tu eşti încă prunc şi n-ai de unde. Vei da mai tîr- ziu, cînd vei fi dregător şi vei fi îndestulat din toate ale pământului oamenilor împărăţiei.

Copilul a rămas gîndindu-se şi îi părea rău că el nu va putea duce daruri împăratului său. Hotărînd în sine că totuşi va trebui să ducă plocon la cea dintâi înfăţişare a sa, a pus cuţit la cingătoare şi a ieşit din camara sa în puterea nopţii. A ascultat zvonurile întunericului şi a sărit zidul fără să-1 simtă nimeni. S-a şupurit lingă un alt zid, s-a căţărat eu iscusinţă şi pe acela ; a sărit într-o grădină şi a stat un timp la pîndă în desiş. După aceea a luat în dinţi cuţitul şi s-a tîrît lîngă o fereastră deschisă. Dormea sub fereastră un străjer. A trecut pe lîngă străjer, a păşit peste fereastră. A văzut la lumina candelei o odaie scump împodobită. In fund, în crivat, dormea un bătrîn. Copilul a păşit la crivat, a văzut pe un coltuc aruncat un strai de matasă ţesută cu fir. I-a plăcut

straiul şi l-a luat. în aceeaşi clipă, bătrînul s-a deşteptat şi l-a privit cu uimire.

— Ce faci acolo ? şi cum îndrăzneşti ?

Copilul a pus mîna pe cuţit. A zis :

— Bătrîne dragă, închide ochii şi dormi iar, dacă vrei să-ţi fie bine.

Bătrînul a înţeles ameninţarea crudă a furului şi a închis ochii, nădăjduind că totuşi îl vor simţi cînii şi stră- jile şi-1 vor prinde.

Dar nici cînii nu l-au mirosit, nici străjile n-au simţit; băiatul s-a strecurat cu băgare de samă la zid, a trecut în uliţă şi s-a întors la locul său, de unde plecase. A strîns cuţitul ; a ascuns straiul. S-a culcat şi a adormit fericit şi fără grijă.

A doua zi, l-a luat tatăl său, să-1 înfăţişeze la împă- răţie.

S-au dus printre slujitori, printre sfetnici, au intrat la divan, între podoabele puterii împăratului. Măria sa sta în jîlţ. Sfetnicul s-a închinat şi a pus pe covor darul său — cartea puterii împăraţilor, legată în piele de crocodil şi ferecată cu argint.

— Mărite stăpîne, a adaos el cu bucurie, mai aduc un dar de preţ : pe fiul meu, — care numai prin înţelepciunea strălucirii tale a ajuns ceea ce se vede.

— Să vie mai aproape, să-1 cunosc, a poruncit împăratul.

Copilul a înaintat cu îndrăzneală ; şi, trăgînd de dedesubtul straiului său haina cea scumpă de matasă şi fir, a pus-o subt ochii împăratului.

— Puternice stăpîne, binevoieşte a primi şi darul meu! a rostit el.

Atunci împăratul i-a cunoscut glasul; a văzut şi a cu- noscut în aceeaşi clipă haina sa de ceremonie ; şi şi-a adus aminte cît de groaznic îl privise acel copilandru care acuma se uita la el cu blîndeţă.

—• O, iubite al meu sfetnic, a oftat împăratul, darul tău cel bun — copilul — e hoţul care mi-a furat astă- noapte haina ce se vede. După cum a cetit acum paisprezece ani astronomul, vrednic este acest prunc al tău să fie vătaf de hoţi.

După ce înţeleptul Sindipa a isprăvit povestea, împă- ratul Kira l-a întrebat :

— Ce-i pilda asta, filosoafe ?

—• Stăpîne, a răspuns egipteanul, folositoare sînt cu- noaşterile şi învăţăturile, dar mai presus de ele trebuie să aibă omul, în fiinţa lui, bună cumpănă a înţelepciunii şi a

inimii. Astronomii cetesc în stele norocul şi nefericirea fiinţilor noastre ; iar norocul ori nefericirea le purtăm în noi din pîntecele maicii noastre, moştenire de la părinţii părinţilor şi strămoşilor. Dumnezeu se vădeşte în noi şi în acest chip. Cum vătaful de hoţi îşi avea scrisă în el soarta, aşa Ferid poartă în sine lumina adevărului şi dreptăţii, moştenire bună de la cei pe care el nu i-a cunoscut.

— Moştenire de la mine ! a dat încredinţare împăratul.

— Da, stăpîne ; omul sub destin ca rîma sub piatră.

Egipteanul s-a închinat şi măria sa a binevoit a-1 bate pe spate.

Capitolul XXI

Istorisirea dascălului Sindipa cu înțelepții de la Damasc, după care urmează sfîrşitul întîmplă-

A zis Sindipa către ucenicul său :

— Iată am ajuns cu bine la casa liniştii noastre şi slujitorii muţi şi-au luat iar rînduiala. Paznicul nostru cel fără simbrie stă culcat cu botul pe labe, dinaintea pridvorului şi toarce. Soarele se înclină spre asfinţit; în curînd răcoarea va trimete pînă la noi mireasma migdalilor înfloriţi a doua oară. In cedrul cel strîmb, un cuc îşi cîntă singurătatea.

O, Ferid, bocwră-te de viață.

— Dascăle iubite, a răspuns coconul, mă bueur, de şi i-am simțit zădărnici a.

— Zădărnicia, fiule, e unde s-au amestecat oamenii. Bucuria ta pune-o în cele fără prihană.

Ferid a suspinat.

—• Fiu al sufletului meu, de ce suspini ?

— Dascăle, a grăit ucenicul, ca să fiu fericit cu adevărat, văd că ar trebui să mă întorc în taina stîncii: firea mea să fie cristal şi răsfrîngeri; însă Dumnezeu ne-a dat simțire, deci pricină de suferință.

—■ Totuşi, Ferid, Dumnezeu a dat unora dintre fiii omului puțintică înțelepciune. Iar unii dintre noi. pot, cu această armă şubredă, să biruiască întristarea cea marc a trecerii noastre pe pămînt.

Eu am fost cel dintăi fulger între viață şi moarte, zice înțelepciunea. Eu am fost aşezată din veşnicie înaintea tuturor începuturilor.

Cea dintăi fărîmă de pulbere a lumilor încă nu se mişca, şi eu cutreieram necuprinsul.

Am fost meşterul Domnului Dumnezeu în toate; arn fost desfătarea lui, zidind lumea, despărțind apele, cerurile şi uscatul; şi m-am jucat, ca să dau suflare păpuşilor ce am alcătuit. Eu sînt întristarea şi bucuria; slăbă- ciunea şi puterea; ridic pe om in cerul tinereții, ca să-1 cufund în mlaştina vieții tîrzii, dînd tinereții nebunii plăcute şi bătrîneții pricepere amară.

Eu am despărțit breasla prostiei, zice iarăşi înțelep- ciunea, pentru ca cei înțelepți să nu se îngîmîe. Am dat pe cei aleşi pământului, ca să întîrzie Dumnezeu urgia sa asupra mişeilor.

Mîngîie-te, Ferid, de durerile tale, căci binefăcătoarea aceasta ți-a suflat asupra frunții.

Uită că vei fi împărat; adă-ți pururi aminte că, în sara aceasta, o privighetoare a cântat, într-o clipă unică, prietiniei noastre.

Cîndva, după viscolul anilor, un semen al nostru va pomeni de trecerea noastră, şi, din veacul vieții, va zîmbî umbrelor noastre trecute pe alt tărîm.

— Părinte al meu întru spirit, a suspinat iar Ferid, ra-am liniştit, căci pot avea înşelarea unui vis.

Dascălul Sindipa a tăcut un răstimp.

— Ferid, răspunde-mi, a şoptit el apoi, dacă n-a rămas în tine otrava de dragoste a muierii.

<ÎM Coconul a suspinat a treia oară şi n-a dat răspuns.

Atunci Sindipa i-a îndemnat să asculte o poveste ciudată a altui om de demult, din tagma lor.

Trăia la cetatea Damascului un învăţat vestit; numele lui era Elazâr ben Durdia. Acest învăţat Elazar ben Durdia era şi foarte bogat; şi în viaţa lui i-au plăcut iscusinţile dragostei întru aşa chip, încît nu se afla în ţinuturile Siriei nici o curtezană scumpă căreia să nu-i fi plătit vama şi să n-o fi cunoscut.

Se dusese vestea despre dînsul şi veneau la el străini ca să-1 cerceteze. Unii din aceştia se lăudau şi ei cu desfătările trupului lor. Iar învăţatul îi asculta zîmbind, căci el nu căuta numai aceasta ; ei voia să afle toată bucuria, înainte de a face popas la «hanul întristării anilor», cum îi zicea el.

De la un călăuz de caravane, Elazar ben Durdia a aflat veste despre o muiere frumoasă între cele prea frumoase, care ar fi trăind la Bagdad, depărtată cale — două sute de parasange — peste munţi, ape şi deşerturi. Preţul ei ar fi un burduf de bani de aur. Puţini dintre muritori se puteau lăuda că au pătruns în iatacul ei. Numai domnii l umii îşi îngăduiau asemenea dulceaţă.

— Am s-o cunosc şi eu! s-a lăudat învăţatul.

S-a gătit de cale ; a încărcat pe cămilă tributul; cu călăuz bun şi străji tocmite a străbătut drumuiile şi, după multă trudă, a ajuns la Bagdad. Acolo s-a oprit la baie, unde oameni pricepuţi l-au gătit şi l-au uns cu oleu aromat. Şi călăuzul său s-a dus la palatul acelei muieri cu faimă, poftind intrare pentru tui călător bogat.

— La mine nu intră decît puţini aleşi, i s-a răspuns. Ce doreşte omul de la Damasc ?

— Doreşte să închine celei mai frumoase femei aurul p.e care îl aduce.

— In îndestulătoare greutate ?

— Aurul pe care îl aduce prea bogatul şi prea învăţatul Elazar ben Durdia covîrşeşte îndestularea, a răspuns călăuzul.

— Atunci să poftească ; uşile palatului meu i se vor deschide, s-a înduplecat curtezana.

Elazar ben Durdia s-a înfăţişat. A fost uimit de strălucirea podoabelor casei; a văzut în camara dragostelor pat de purpură sub baldachin cu stîlpi de palisandru. A păşit pe covoare tivite cu rubinuri. Străluceau toate ; dar cea mai frumoasă şi mai strălucită era însăşi femeia.

Elazar i-a închinat dreptul frumuseţii ei. Ea s-a lăsat îmbrăţişată. Şi înţeleptul s-a simţit fericit întru semeţia lui. Cînd iată, pe cînd o strîngea la pieptul său, Elazar a auzit un sunet al trupului ei, un sunet cu totul străin de plăcerea lui, un suspin al putreziciunii vieţii. Zadarnic roabele au sporit bătaia cozilor de păun, ca să aţîţe jarul din căţui şi miresmele. înţeleptul simţise nu numai în urechi, ci şi în nări sarcasmul ticăloşiei noastre.

Dintrodată i s-au răcorit măruntaiele ca o apă, toamna, şi a rămas singur, covîrşit de întristare.

—■ Ce ai ? a zîmbit femeia. Preţul ţi se pare prea mare pentru ceea ce ţi se dă ?

Străinul a plecat fruntea.

—• O, filosoafe, a urmat ea batjocoritor; precum ceea ce ai auzit tu nu se mai poate întoarce la locul de unde a pornit, aşa nici Elazar din Damasc nu va fi primit la Dumnezeu întru pocăinţă.

Vorbele curtezanei i s-au părut învăţatului cel mai înfricoşat adevăr. A părăsit tot şi s-a retras umilit. Şi-a chemat călăuzul şi a ieşit în acelaşi ceas din cetate.

S-a dus departe, în pustie, şi a stat singur, cătînd către cele ce i se păreau zidite pentru vecie.

A privit spre munţi, care-şi povîrneau pădurile şi s-a tînguit :

— O, munţilor! ajutaţi-mă şi cerşiţi pentru mine milă !

I-au dat munţii răspuns, pe care l-a auzit lăuntrul său:

—• Decît să ne rugăm pentru tine, mai bine ne-am ruga pentru noi, căci scris este în cartea sfîntă : «înlăturaţi fi-vor munţii, şi colinele se vor prăbuşi».

Atunci s-a răsucit Elazar ben Durdia spre pîcla deşertului :

—• O, ceruri şi pămînt, rugaţi-vă pentru mine păcătosul !

I-au răspuns negura cerului şi năsipul pustiei :

—• Decît să ne rugăm pentru tine, mai bine ne-am ruga pentru noi, căci, spune prorocia : «Cerurile ca fumul se vor risipi, şi pămîntul ca un strai se va destrăma».

— Tu soare, şi tu lună ! a urmat să strige înţeleptul, puneţi voi glas pentru mine !

— Decît să ne rugăm pentru tine, au răspuns soarele şi luna, mai bine ruga-ne-am pentru noi, căci scris a fost : «Va roşi soarele şi ruşina-se-va luna».

— Atunci nu mă lăsaţi voi, planetelor şi stelelor!

— Ba, decît ne-am ruga pentru tine, mai bine pentru noi ne-am ruga. S-a spus : «Topi-se-va toată oastea cerurilor».

— Atunci unde să găsesc sprijin ? a strigat desnădăj- duit Elazar ben Durdia.

Plîngînd s-a lăsat pe piatră şi s-a încovoiat ca un vierme, cu tîmplele între genunchi.

— Au unde a pus Domnul Dumnezeu tăria mea şi sprijinul meu ?

Numai în mine însumi, şi-a răspuns el singur ; numai în acest stîrv şi în această înţelegere puţină !

Astfel şi-a putut răscumpăra înţeleptul de la Damasc mila şi iertarea.

Încheiere

_ Sfirşitul acestei istorisiri părea cu totul nelămurit, din aşa"fel SwSîl*cu'"prepusurile,^îSt^au tapuțiS viața şi au umflat fabula.

Nepotul lui gîdea Hurda s-ar fi lăudat cîndva, la un ospăț de nuntă, că bunicul său ar fi tăiat pe Şatun ; aşa spune Nuşif, cronicar împărătesc.'

Dar neguțătorul Batic-Mosiva, care venea cu mătă-suri şi mai ales afion de la kitai, în anul al treizeci şi optulea al domniei lui Kira împărat, ar fi fost oprit de hoți nu departe de poarta răsăriteană a cetății Babahan; şi slujitorii lui făcînd față, ar fi răzbit pe hoți, prinzînd nouă dintre dînşii. Intre aceşti nouă se afla şi un slujbaş vistiernic — ceea ce nu-i de mirare. Acest hoț împărătesc ar fi mărturisit, cînd îi puneau juvățul oamenii caravanei, că el însuşi ar fi dus pînă la hotar pe Şatun şi ar fi izgonit-o dincolo de Streşina-lumii, după județul divanului. Din asta Cuşira scoate că prea frumoasa n-a pierit.

Insă alți istorici nu vor să ție samă de mărturia lui Batic-Mosiva; de şi s-a arătat anume în ce an, lună şi zi a intrat Batic-Mosia ia Babahan[2]; şi în ce catastif a fost scrisă vama ce trebuia să^ plătească [3]; şi care e ziua

terfelog!fața«532 *f^primtt vamătgrS pe pliere owz^deTa* *** Nu**

se' ştie; a fost copil din flori.

căci atițiâ vistiernici s-au îndeletnicit cu meşteşugul armelor Ia drumul mare \ încît este nevoie să statornicim de cine anume c vorba. S-a spus şi. în ce condică anume a divanului s-a scris judecata prea frumoasei[s].

Avem dreptul să nu credem nimic, adaugă tot Cuşira, de şi acestea ar fi dovezi destule că Şatun n-a pierit.

La moartea lui Kira împărat s-au Scos două epistole dintr-un sunduc, în care epistole s-au cetit bune vorbe către împărat şi urări de petrecere «cu toată curtea măriei tale». S-ar vedea aici o urare a Iui Ferid, călător în țări străine. Vorbele «toată curtea măriei tale» şi pribegia coconului împărătesc ar fi dovadă destulă pentru viața prea frumoasei.

Dar un cirac al lui Cuşira întreabă pe fostul său das-căl : Unde sînt acele epistole ? Poftesc să le cunosc şi eu. Epistolele nu s-au aflat şi Cuşira s-a supărat. Iar Moha- bin ciracul a zis : Nu se cuvine să se supere Cuşira. Iar Cuşira s-a tînguit prea tare împotriva ciracului său, în- credințînd pe toată lumea că Mohabin a rămas dator unei văduve sărace cu cinci parale, pentru cusutul unui turban.

S-a amestecat în dezbaterea istoricilor şi unul din epi- gramiştii vremii, spunînd :

Dumnezeu să binecuvînteze pe istorici, Ca să trăiască şi ei în bună înțelegere

ca ceilalți oameni. Dumnezeu să binecuvînteze pe poeți, Ca să nu fie ca istoricii.

S-a sculat în vremurile mai dincoace un învățat mai iscusit decît toți: toată lumea ştie că e vorba de Musa-ben-Gmer Omul.

«In fiecare adevăr, zice el, se află o poveste; şi în fiecare poveste un adevăr. Se poate pune teniei pe ce s-a scris ; dar se poate pune temei şi pe ce nu s-a scris. Despre tot neamul meu care se trage din mişeii persieni nu s-a scris niciodată nimic, şi cu toate acestea strămoşii

[1] In *Tabla Căpățtnilor* nu se găseşte însemnat că s-ar fi tăiat, vreun vistiernic, dintre oei optsprezece sute cîți au fost prinşi la drumul maro; poate să fi murit de frînghioară 4e «matasă.

[s] S-a căutat şi nu s-a aflat.

mei au fost, deoarece sînt eu. Adevărate sînt stihurile sus pomenite, de vreme ce se află scrise. Adevărat este că Ferid nu se află scris în şiragul împăraților Persiei; dar nu se poate dovedi că Ferid n-ar fi fost.»

A venit în sprijinul lui Musa-ben-Omer un poet şi a scris :

Voi istoricii vă îndoiți de cele ce au fost,
Noi poeții iscodim ce putea să fie;
Şi ne bucurăm de basme
Mai mult decît de întîmplări adevărate.
N-ar fi fost bine, o Musa-ben-Omer,
Să fi lipsit Persiei şi lumii Ferid.
Chiar de n-ar fi fost, ar fi trebuit născocit;
Avem nevoie de el ca de lumină,
Ca lumea să ne pară mai puțin urîtă.
Iar dac-a fost Ferid, au fost celelalte toate,
Ş-a fost nevoie să fi trăit Şatun,
Ca să fie pildă
Cum trebuie să se *isprăvească întîmplările adevărate, Nu cu sînge, ci cu blîndeță şi pace. Asta o spun eu bătrînul poet Arun-el-Azid.* După părerea înțeleptului Musa-ben-Omer Cîrnuî, Ferid a părăsit curtea părintelui său; deci Şatun a rămas, ca figura lui şahzade să se lumineze şi mai mult în umbra trecutului.

i

Ferid — ne încredințează Musa Cîrnul — s-a dus după părintele său întru duh Sindipa, dorind să iasă din amestecul minciunii, spre leul cel tînăr al sufletului său.

Părea că ar fi fost scris în stele ca împărăția Persiei să aibă pe cel mai luminat împărat al dreptății; şi totuşi nu i-

a fost dat să-1 aibă. De mii de ani noroadele îl aşteptau şi nădăjduiau în el; tot aşa au urmat să-1 aştepte şi nu mai nădăjduiesc.

Aşa că Ferid n-a fost stăpînitor înfricoşat, biruitor fără scădere, mare împărat al tuturor împăraţilor, stăpîn al tidvelor; soarta lui a fost să ajungă un înţelept sărac.

Bine i-a priit să fie înţelept; mai puţin bine să fie sărac. Hotărîrile lui Dumnezeu fiind sfinte, n-avem dreptul să le tîlcuim. *Fevruarie, 1939.* 140

SOARELE ÎN BALTĂ
SAU

AVENTURILE ŞAHULUI

1 9 3 3

în acest prim capitol sînt prezentate personagiiie secundare ale aventurilor de care ne ocupăm, domnul Temistocle Cantaraga, soţia sa Klisabeta. căpitanul Liviu Colţ şi cuconu Grigoriţă

Vreau să vă vorbesc, între altele, despre memorabilele eonferinţi, dezbateri şi lupte care au avut loc între prietinii mei căpitanul Liviu Colţ şi boierul de baştină orheiană Temistocle Cantaraga, în anul mîntuirii 1922.

Eram, în epoca aceea, călător în ţinuturile de peste Prut şi am văzut întăia oară la un loc simpaticele obra- zuri ale acestor personagii în tîrgul de ia Căpreşti, In ziua de 24 iunie, care se chiarnă Sînziene.

Umblînd din loc în loc şi făcînd uneori popas mai în-delungat în sate de răzăşi, ceteam, în adunări bine populate, pagini din minunatele istorisiri ale lui Ion Creangă. Bucuria pe care o aveam la aceste împreună-împărtăşiri întru cuvînt moldovenesc mi-a rămas ca o dulce răsplată* căci, ca şi doftoria cuvioşilor Cosrna şi Damian din sfinte vremuri, slujba mea era fără de argint.

Mă mişcăm într-o căruţă modestă, trasă de doi cai destul de slabi, pe care-i mîna un ţăran de la Prepeliţa. Lucrul cel mai de căpetenie în înfăţişarea acestui auto-medon nu era atît barba lui zbîrlită, din care priveau ochi rotunzi şi spăriaţi, cît căciula, pe care o purta încă în dricul verii. Era o căciulă roşcată care se arătase 'la iarmaroacele multor Sînziene. Titlul năcăjitului meu conducător era lacov. Ca şi omonimul lui din Biblie avea doisprezece feciori, ale

căror nume nu le-am putut ține minte ; el, însă, mi le recita în fiecare zi, avînd nădejde în brațele lor şi în înmulțirea seminției prepelițene.
în dimineața de 24 iunie 1922, pe cînd lacov își adăpa roibii la o fîntînă în preajma tîrg ului, m-a ajuns di»

I

urmă, în vifor de colb, o droşcă uşoară purtată de trei cai murgi înhamaţi în troică. După rînduiala moschicească, cel din mijloc umbla în trap, cu capul ridicat sub cerc, zvîrlind copitele pînă la înălţimea botului; iar prăştierii, de statură ceva mai măruntă, galopau cu gîturile întoarse în laturi, realizînd imaginea pajurei bicefale a împărăţiei rosieneşti.

Eram coborît din căruţa mea. Cercetam o tufă de sulcină a cărei mireasmă caldă plutea în aerul neclintit. M-am întors către droşcă, admirîndu-i alura. S-a sucit spre mine o figură cu barba învălmăşită. Sub panamaua pleoştită şi în mantaua albă de doc, am identificat numaidecît o cunoştinţă, fără a putea preciza de cînd şi de unde.

Cînd am auzit însă strigătul puternic de bas, care poruncea vizitiului enorm de pe capră oprirea, şi cînd, coborîndu-se, călătorul a venit către mine zîmbind şi cu braţele întinse, îndată am pus acelei înfăţişări impozante numele care i se cuvenea.

— Ce mai faci, cucoane dragă ? a strigat omul meu venind la atac şi scuturîndu-mi cu putere mîna. Mă mai cunoşti, ori m-ai uitat ?

— S-ar putea să uit ? i-am reproşat eu, veselindu-mă dintrodată.

— Cum nu ? Cum să nu ? Dumneavoastră cei de la Bucureşti uitaţi numaidecît. Dacă-ţi aduci aminte, atunci fă-mi plăcerea şi spune unde ne-am cunoscut.

—■ Această onoare am avut-o la Chişinău, i-am răspuns eu. Numele domniei tale e Temistocle Cantaraga.

— Vezi în faţa domniei tale un om cu desăvîrşire în- cîntat! strigă cu admiraţie călătorul, scuturîndu-mi a doua oară dreapta. Precît înţeleg, întîlnirea de acum are o rînduială de la Dumnezeu şi un scop. Te duci la Căpreşti ?

— Da ; întrucîtva.

— Ai vreo afacere ? Vinzi sau cumperi ? Faci o inspecţie ? Cauţi pe cineva ?

— N-am nici o afacere. Nu sînt nici un fel de inspector.

— Foarte bine, foarte bine, aproba domnul Cantaraga. Atunci te-ai rătăcit ?

— Nu. Călătoresc de plăcere.

Domnul Cantaraga privi semnificativ spre Iacov, spre căruţa fără arcuri şi spre roibii cei slabi.

— Bun şi asta, îngînă el cu îndoială. Chiar, serios, nu faci nici o cercetare financiară ?

Am încercat a rîde, ca să-mi ascund jignirea ; simţeam însă că interlocutorul meu cearcă să dibuiască etichetele fiinţii mele.

— Nu te supăra; am glumit! adăogi el îndată, bă- tîndu-mă pe umăr. Vra să zică nu te opreşti în tîrg ?

— Nu.

— Aş putea îndrăzni să aflu în care parte te îndrepţi ?

— Bine nu ştiu nici eu. însă am la mine nişte în-semnări. Dacă-mi dai voie să le consult, pot să-ţi răspund imediat.

— Ba, domnul meu, nu-ţi dau nici o voie şi nu-mi trebuie nici un răspuns.

— Totuşi...

— Nu-i nici un totuşi.

— însă, onorate Temistocle Arcadievici...

— Cum îndrăzneşti dumneata a crede, răcni deodată entuziasmat domnul Cantaraga, că aş putea să lăs la voia întîmplării pe un om care a păstrat în amintire -şi numele părintelui meu ? îţi declar, iubite domnule, că te sechestrez.

— Cu toate acestea...

—• Nici un cuvînt. îmi eşti ori nu prietin ?

— Nu cutez să...

— Ba te rog să cutezi. Un prietin nu-mi poate refuza o invitaţie. Mergi cu mine la Mărunţeni. Nu mă opresc în Căpresti decît două secunde, ca să iau pe căpitanul Colţ. Însfîrşit l-am prins. Cunoşti pe Liviu Mihailovici ?

— N-am plăcerea.

— Nu-i nimic. îl vei cunoaşte imediat. Însfîrşit a venit timpul să mă măsor cu el şi i-am trimes o provocare scrisă. Astăzi începem lupta. Dumneata vei fi martor.

L-am privit cu oarecare nelinişte. Domnul Cantaraga şi-a lăsat mîna sa pe umărul meu stîng, punînd astfel stăpînire pe mine.

— Ne-am înțeles ?

— Nu cred, m-am întors eu, deodată grav.

— Cum ? Ce face ? Nu ții să asisti ia luptă ?

— Nu!

—- A ! se veseli domnul Cantaraga, ce-ți închipui dum-. neata despre războiul la care te poftesc ? Te previn că locul e dintre cele mai plăcute, la umbra teilor, în cerdacul casei bătrînești. Am bucătar bun și pivniță adîncă. Vreau să dovedesc căpitanului Colț că sînt mai tare la șah decât el. Vreau să mai însemn în carnetul meu o partidă și să mai sporesc cu unul numărul celor pe care am obiceiul să-i biruiesc.

— Domnule Cantaraga..., am urmat eu a mă împotrivi.

— Ba, dacă mă iubești, te rog să-mi spui altfel.

—• Onorate Temistocle Arcadievici, îți fac cunoscut că sînt un mediocru jucător de șah.

/— Nu-i nimic; în tovărășia mea vei face progrese.

—• Sînt un mediocru jucător de șah; pe lîngă asta, aș îndrăzni să te rog, onorate Temistocle Arcadievici, să binevoiești a pune în invitația dumnitale toate formele.

— Mă rog, mă rog, care forme ?

—■ Vreau să aud din gura dumnitale numele meu și al tatălui meu, potrivit cu moda provinciei.

— Dar, scumpul meu prietin...

—■ Hm ! pe cît înțeleg, scumpului dumnitale prietin i s-a uitat numele.

—• Dumnezeule! izbucni deodată, cu lacrimi și cu glasul cel mai desnădăjduit, Temistocle Arcadievici; ce-aș putea face, ca să pot dobîndi de la dumneata iertare ? Sînt un ticălos fără memorie. în toate clasele liceului am rămas repetent. Am fost o rușine a familiei î Dacă nu mă ierți și hu mergi la mine la Mărunțeni imediat, sînt capabil să-mi ridic viața. Vrei să-ți sărut mîna ? să cad în genunchi?

Vizitiul cel gras și omul meu își răsuciseră țigări cît degetul și le fumau în preajma noastră, schimbînd păreri șoptite și privindu-ne pieziș.

— Cucoane Mistocle, interveni lacov, cînd socoti că amestecul 1 ui se poate face fără primejdie; pe boierul acesta al meu îl chiamă domnu Grigoriță.

—■ A! Grigoriță ! exclamă cu încîntare boierul.

— Domnule Grigoriță, vorbi iar lacov, făcîndu-mi ușor semn cu ochiul, măria Sa, precît înțeleg, șuguiește, căci nu s-a pomenit niciodată să sară la bătaie. Nu se află pe lume boier mai blajin decît dumnealui. Pe lîngă asta, totdeauna a fost cu milă și cu dreptate către sărmani. Ii place vînătoarea... care nu se mai află ! și bea vîrtos.

Declinîndu-mi îndată numele și primindu-i invitația, am dat prilej domnului Cantaraga să fie fericit, să mă îmbrățișeze și să mă sărute pe amîndoi obrajii.

Am intrat în Căprești alături de el. Tîrgul acesta, veche colonie agricolă a administrației rusești, e unul din locurile cele mai interesante din Basarabia. Lucrarea pămîntului a rămas totdeauna o simplă ficțiune birocratică, deoarece împrejurările locale și înclinarea firească au obligat de mult pe Israel să-și împlinească oficiul pe care-i are între neamuri. Un ovrei din Căprești ori cumpără, ori vinde, ori face misitie. Locurile virane din preajma așezării ar oferi o măreață colecție de buruieni și spinării unui botanist. Cînii, porcii și ciorile îndeplinesc slujba de curățitori și agenți sanitari. Pe ulița cea mare a tîrgului, în jurul magherniților, se îmbulzeau sătenii în nour de pulbere și într-o căldură înfricoșată.

Este ș-un saleîm. Ne-am dus drept acolo și am găsit pe căpitanul Colț. Am văzut un om scund, cu capul mare și obrazul pătrat. Era un fel de Napoleon blond cu figura gînditoare și plictisită. A răspuns cu mișcări cumpănite și cu vorbe moi la manifestațiile zgomotoase ale lui Temistocle Cantaraga. După ce s-au făcut prezintările, m-am socotit dator să fac aluzie la asemănarea cu marele cor- sican. Colț nu păru mișcat de complimentul meu.

— Mda, se spune că aș fi sămănînd, îngînă el; asta însă nu-mi ușurează nacazurile și sărăcia.

— Dumneata sameni cu Napoleon ? întrebă vesel Cantaraga. Păzește-ți treaba ; nu crede nimic; dealtminteri n-ar fi nici o onoare pentru dumneata. Poate șahul îl vei fi jucînd tot așa de slab ca acel celebru «comediante». Iți voi dovedi că nici asta nu-i mare lucru.

— A, suspină căpitanul ștergîndu-și c-o batistă udă fruntea de sudoare ; ar fi bine să pot mînui caii ca dînsul.

— Ce idee !

— Cum ce idee ! Dumneata, domnule Cantaraga, ai avea pretenția să te măsori cu Napoleon ?
— Fără îndoială, și chiar dîndu-i un avantaj. Eu să joc numai c-un cal și maiestatea sa cu doi.
—• Greu de crezut.
— Pf !
— Totuși e greu de crezut. Un împărat e un împărat. Cind joacă șah, trebuie să cîștige. Curtenii trebuie să se aranjeze așa, ca să-i facă plăcere.
— Curtenii lui, da ; însă nu Temistocle Cantaraga. Eu îl bat, îmi scot pălăria și-i spun : la revedere.
—• Cum «la revedere» ? Faci numai o partidă ?
—■ Nu. Joc și două și trei, cum am să joc și cu dumneata.
— Cu mine joci la egal.
— Cu dumneata joc la egal, însă împăratului îi dau avantaj o mîrțoagă.
Căpitanul Colț clătină din cap cu mîhnire și plictiseală, apoi oftă, suindu-se în droșcă și grămădindu-se între mine și Temistocle.
— Dumitrache ! strigă acesta, adresîndu-se țiganului celui gras de pe capră ; ce avem noi de cumpărat din tîrg ?
— Nu pot să știu, măria ta, n-avem de cumpărat nimic.
—• Ba avem de cumpărat ceva; vreau numaidecît să-mi aduc aminte. Să nu pleci pînă ce nu-mi aduc aminte.
— Poate mai ai nevoie de o carte de șah... sugeră, cu blîndeță, căpitanul.
— Cum ? se veseli prietinul nostru. Se poate, și asta, ca să ți-o împrumut dumnitale.
/ -— Precum am avut onoarea a-ți mai declara, eu n-am nevoie de cărți, Temistocle Arcadievici. Eu șahul l-am învățat așa, uitîndu-mă colo și colo, cum face lăutarul care-și deprinde meșteșugul cu urechea. Eu n-am nici o pretenție; m-au bătut și alții; dar mă mir prea mult de cele ce spui dumneata despre împăratul Napoleon.
— De ce să te miri ? Nu trebuie să te miri deloc, căpitane. Acel «tragediante» e deprins să piardă în regiunea noastră partidele lui de șah. A pierdut-o pe cea de la 1812.
— Cum se poate, domnule, să vorbești în asemenea chip despre Napoleon ? se tîngui Colț, ștergîndu-se iar de sudoare.
Iarmarocul se adunase în jurul nostru, ascultînd cu nedumerire. Am văzut și pe lacov, care-mi făcea semn cu ochiul.

—• Dar ce-i aicea, mă rog ? strigă deodată Cantaraga, zbîrlindu-se şi uitîndu-se posomorit în jur. E iarmaroc ?

—- Numaidecît, cucoane, alta nu poate pentru ca să fie, rîse unul dintre ţărani, retrăgîndu-se.

— Care-i acela, bre ! îşi îndîrji Temistocle Arcadie- vici glasul. Şi tu, măi, eşti admirator al lui Napoleon ?

— Să mă ferească Dumnezeu, cucoane, răspunse gospodarul, întrucîtva ruşinat.

Moşierul se întoarse spre căpitan :

— Ai auzit adevăr ? ai văzut modestie ?

— Am văzut, acceptă Colţ. E cald tare. Ar trebui să pornim.

— Hm ! te grăbeşti aşa de mult ? Nu ţi-e teamă de
acel ceas ?

— Care ceas ?

— Ceasul în care ai să pierzi o partidă, pe urmă două, pe urmă trei.

— Nu mi-e frică.

— Aha ! începi a tremura. Acel ceas vine, să fii bine încredinţat. Porneşte, Dumitrache ; mi-am adus aminte că n-avem nimic de tîrguit. Binevoieşte a lua la cunoştinţa dumnitale, stimate Liviu Mihailovici, că domnia mea, acesta care mă aflu de faţă, nu numai că am cetit toate cărţile speciale, dar am umblat şi-n toate ţările Europei, luptîndu-mă cu toţi şahiştii tuturor naţiilor. Am eu un catastif în care se cuprind partidele pe care le-am jucat. Am rostit formula sacramentală în toate limbile. Italienilor le-am spus : *Scacco matto* / spaniolilor : *Xaque y mate;*
franţujilor : *Echec et mat;* englezilor : *Chech mate;* nemţilor : *Schach Matt.*

-- Bine. Acuma are să se audă formula şi în limba moldovenească.

— Com ? Pretinzi poate e-ai s-o rosteşti dumneata? îţi spun drept, mare îndrăzneală !

, —- Nu pretind nimic; nici nu îndrăznesc. Dar în jucăria asta totul e cu putinţă.

— Hm ! dacă aş purta bumbac în urechi, m-aş sili să mi-l scot; aş aştepta însă pînă la judecata din urmă.

— Domnilor, am îndrăznit eu cu blîndeţă, suspendaţi, vă rog, ostilităţile verbale, pînă ce vi se vor desfăşura pe tablă oştile. Pînă atunci, aveţi bunătatea să mă iniţiaţi în elementele prime ale acestui joc al regilor şi rege al

jocurilor. Vă mărturisesc că sînt un ucenic care ştiu aşa de puţin, încît bucuros aş fi să cîştig de la domniile voastre cele dintăi secrete.

. - Nu este nici un secret, mormăi Colţ. De la mine
n-ai ce învăţa.

— Ba sînt secrete pe care nu le cunoaşte oricine, mă încredinţă cu deosebită satisfacţie boierul.

— Mă aflu şi eu printre cei ce nu le cunosc, se supuse căpitanul, şi nici nu ţin să le cunosc. Nu-mi plac nici definiţiile poetice. Mă declar de mai înainte învins.

— Nu aşa, nu aşa.

—• Mă declar de mai înainte învins şi prefer un cerdac răcoros şi o masă bună.

Ridicînd obrazul lui plictisit, căpitanul aştepta să vadă ceea ce dorea. Trăsura ne ducea cu grăbire printre lanuri de grîu, în zăpuşeala forfotitoare a amiezii. Holdele susurau din milioanele de gîze, adunînd în spice puterea soa-relui. Deodată, dintr-o cotitură, zgripsorul trăsurii dădu nă-vală asupra curţii boiereşti. Din goană, vizitiul opri brusc caii, c-un meşteşug vrednic de mirare, care ne prăvăli pe unii asupra altora, ciocnindu-ne de căpăţîna napoleoniană a lui Colţ. Sub tei, era răcoare. Cerdacul îşi avea pregătite jilţurile.

— Asta-i casa bătrînilor mei! cîntă domnul Cantaraga. Binevoiţi, prietinilor, a intra cu inimă bună, îepă-dînd grijile şi uitînd nacazurile.

Feciorul, bătrinel alb şi cuviincios, se ploconi în faţa noastră, ne luă buclucurile şi ne călăuzi în odaia de baie. După ce ne aduse înapoi şi ne aşeză în jilţuri, întrebă cu smerenie pe stăpînul său :

— Temistocle Arcadievici, binevoieşte a-mi porunci dacă trebuie să aduc numaidecît căişorii.

— Nu se poate, Anatol, strigă boierul; întăi zacusca, pe urmă vine şi vremea să învăţăm pe domnul căpitan şahul.

Bătrînelul privi vesel şi ager spre noi, recunoscînd după uniformă pe victima stăpînului său. De data aceasta nu înţelegeam cum putusem atribui lui Colţ înfăţişarea napoleoniană. Partea de dinfaţă a centurii îi era ridicată prea sus, deasupra pîntecului precoce. N-aveam de a face nici cu un călăreţ, nici c-un viteaz. Unele amănunte ale uniformei dovedeau că n-aveam în faţă decît un ofiţer[1] de administraţie, dintre acei pentru care s-a admis titulatura curentă de «ofiţeri de aţă». îşi lăsă chipiul să-i cadă jos, fără să-1 mai ridice. îşi zbîrli părul cu degetele mînii drepte. îi era sete ; îi

era foame. Abia eatadixi să-şi arunce ochii asupra etajerei de abanos pe care stăpînul locului ne-o înfăţişa c-un gest larg,

— Aici, în această sută de tomuri, sînt secretele pe care doreşti a le cunoaşte, cucoane Grigoriţă, îmi zise» el cu bunăvoinţă.

Ofiţerul de aţă păru a face o socoteală, în gînd :

—■ N u sînt o sută, rectifică el placid ; sînt şaizeei şi opt.

Zacusca ne fu prezentată de bătrînel pe o tabla enormă. Căpitanul întinse numaidecît mina, alegînd la întîmplare ceva şi cercetînd cu ochii ce bunătăţi şi-ar mai putea însuşi îndată după aceea. Do ia biînzeturi de pai-sprezece feluri pînă la icre negre şi sardele, de la ficat de gîscă şi muşehişor de porc pînă la nisetru marinat, ţinînd socoteală şi de ridichile de lună şi tomatele trufanda, precum şi de foamea noastră, toate bunătăţile lumii erau de faţă. Vinul avea lucire de chilimbar. După chipul cum îl turnă domnul Cantaraga în păhăruţele de cristal cu piciorus fin şi după felul religios cum îi luă credinţa, am înţeles că numaidecît trebuia s-aduc laudă şi să cer informaţii. Căpitanul dădu păhărelul de duşcă, fără să se sinchisească şi întinse gîtu-i scurt după altă gustare.

— Minunat vin ! am declarat eu, făcînd cu mîna gestul ritualic. Spune-mi, te rog, Temistocle Arcadievici, dacă e un produs al viilor dumnitale.

— Nu cred, mormăi căpitanul, ţipînd pe gît al doilea păhărel.

— Ba să mă ierţi, prietine, e un vin din via care se vede. N-are vîrstă decît patru ani. A fost supravegheat şi îngrijit de mine personal; e o combinaţie de struguri pe care n-am intenţia s-o comunic nimănui.

—■ Multe secrete şi minuni sînt pe lumea asta, sus-pină Colţ; n-am s-ajung să le pătrund niciodată.

— Cu toate acestea, ele alcătuiesc frumuseţa vieţii, stimate Liviu Mihailovici.

Căpitanul n-avea cînd răspunde. Eu am tras spre mine cîteva din cele aproximativ o sută de tomuri, examinîn-du-le de aproape. Erau tratate de şah şi colecţii de reviste în felurite limbi europene. Legătura lor, în marochin castaniu, cu cifrele şi armele domnului Cantaraga, era o frumuseţă.

— Asta-i doctoria plictisului _şi a zilelor rele la ţară, ne lămuri cu patos amfitrionul nostru. întind tabla de şah, deschid un volum : desfiinţez timpul.

în tihna cerdacului se produse puţin tumult. într-un paneraş uşor, purtat în trap iute de un cal alb, sosi o femeie

voinică, cu înfăţişarea energică. Argatul de la grajd veni în goană să apuce frîul calului; Cantaraga se grăbi să-i iasă întru întîmpinare c-o exclamaţie franţuzească. După intonaţia delicată şi respectuoasă, cu care rosti el vorbele : *«ma chere amie»,* sărutîndu-i mîna, înţelesei că mă aflu în faţa stăpânei locului. De şi, probabil, trecută de mult în al patrulea deceniu, doamna Cantaraga era încă o frumuseţă brună, cu ochi mari şi bogat sprâncenaţi. Proporţiile ei întrucîtva prea impunătoare n-o împiedicau să fie de o deosebită sprinteneală şi vioiciune în mişcări. Ne întinse numaidecît mîna să i-o sărutăm, ascultă cu luare-aminte numele noastre arătîndu-şi dinţii fără cusur şi observă că tablaua avea nevoie de reaprovi- zionări.

— Anatol, strigă ea c-o voce agreabilă de contraltă; te rog s-aduci şi pateurile. Fii atent la ce se petrece aici.

Bătrînelul fu între noi într-o clipă.

Astfel am cunoscut pe Elisabeta Gavrilovna, doamna prietinului nostru Cantaraga. într-o clipă am respectat-o şi am iubit-o şi nu mi-a trebuit multă vreme să aflu că această stăpînă a Mărunţenilor ştie să vadă, să privegheze şi să poruncească. Puţina moşie cîtă le mai rămăsese după expropriere devenise, sub mîna ei energică, o grădină irigată. Iazul avea peşte. Moara măcina şi ziua şi noaptea. Era, cum spunea Cantaraga, o adevărată strănepoată de răzăşi, fata lui Gavril Mînzu, şi strănepoata lui Amfilohie Mînzu cel care suduise în gura mare, la curtea domnească în Iaşi, pe Vodă Moruzi. Sărutîndu-i a doua oară mîna, i-am cerut voie să-i spun : cucoană Lisavetă, şi ea, rîzînd plăcut, nu s-a împotrivit. Ca dovadă că-i făcea chiar plăcere, mi-a comunicat în taină că avea la masă sărmăluţe cu smîntînă. M-a întrebat dacă-mi plac.

—- îmi plac, i-am răspuns eu, cu respect.

Auzind despre acest ultim mister, căpitanul Colţ se învioră dintrodată şi veni să sărute mîna stingă a cucoanei Lisaveta.

Cantaraga se simţi mîndru de supunerea pe care o arătam cu toţii soţiei sale.

—• Elisabeta Gavrilovna, zise el aprinzîndu-şi ţigara ; îţi fac cunoscut că voi avea onoarea şi plăcerea să bat la şah pe Liviu Mihailovici Colţ, căpitanul de faţă.

—• Foarte bine, răspunse cucoana Lisaveta ; însă mai întăi vă rog să luaţi zacusca, iar după aceea ne aşezăm la masă.

II

Unde se arată originea şi primele isprăvi ale eroului care ne interesează, împreună cu cîteva socoteli filosofeşti.

Stăpînă locului ne ceru voie să se retragă, deoarece are de rînduit şi de poruncit. I-am şi auzit îndată glasul în odăile dinlăuntru. Trebuia să deie jos de pe ea şi pulberea locurilor pe care le inspectase. Auzirăm într-o cămară de aproape vîjiitul unui duş. Trebuia să se înfăţişeze după aceea şi-n rochia pe care o socotea mai elegantă. Deocamdată Cantaraga rămase mai mare în cerdac.

— Amicii mei, zise el, aprinzîndu-şi altă ţigară ; ca să pot răspunde la unele dintre mirările dumneavoastră, pe care nu le mărturisiţi, dar eu le bănuiesc, trebuie să vă declar că secretul succeselor mele la şah, şi nu numai la şah, ci şi în alte manifestări ale vieţii, dar mai cu samă la şah; secretul succeselor mele stă în faptul că nu beau decît vin.

îmi place cu deosebire vinul pe care-1 pregătesc eu singur. Am urît totdeauna naravul muscalilor ; nu mi-a plăcut dintre ale lor decît felul cum își spun unii altora pe nume. Încolo, am mai adoptat şi ceva mîn- cări. Altceva nu. Dacă vreți să mă credeți, eu, de neamul meu vechi, sînt armean. Chestia cu şahul are ş-aici legătură. Strămoşii mei asiatici s-au delectat cu această noblețā acum o mie cinci sute de ani, şi au transmis-o şi strănepotului lor, moldovan ruginit de la Orhei. Dacă binevoiți să mai credeți încă şi altceva, aflați că eu știu ruseşte aproape cît știți și dumneavoastră. Școala am făcut-o româneşte, la Cernăuți. Vacanțele aveam obiceiul să le petrec la verii mei din ținutul Fălciului de peste Prut, unde se află cele mai bune terenuri de vînătoare pe care le-am văzut vreodată şi cele mai frumoase dumbrăvi pentru popasurile de sară. Stimate Liviu Mihail o- vici, mai doreşti o gustare ?

— Da.

—■ Nu te miri deloc de ceea ce spun eu ?

— Nu.

— Bine, s-aşteptăm prima partidă; ai să te miri atunci. Dar dumneata, Grigorie Alexandrovici, nu mai doreşti o tartină ? nu mai pofteşti un pahar de vin ?

—> Eu, iubite Temistocle Arcadievici, mărturisesc că prefer să răsfoiesc tomurile dumnitale de şah. Sînt o minune. Binecuvintez vinul care te-a împins la asemenea desfătare.

—•, Aşa-i ? Îmi faci o bucurie nespusă, dragă prietine. Recunosc în dumneata un elev destoinic şi un aliat, pe cînd căpitanul rămîne inamicul nostru. Ai putea să-mi spui ce anume te interesează in volumul pe care l-ai ales ? îmi dai voie ? A, e ceea ce nu va şti niciodată Liviu Mihai-lovici Colț, deoarece domnia sa ține să rămiie un ignorant. Primeşte acest păhărel de vin, Grigorie Alexandro- vici; ține şi această felie de muşchi de mistreț. E ultimui meu vînat de astă-iarnă : un solitar de o sută patruzeci de kilograme. Poți lăsa cartea; iți spun eu ce doreşti să știi. Anatol!

Anatol, fii bun şi mai adă o sticlă.

Ascultă, Grigorie Alexandrovici, istoria pe care doreşti s-o afli şi pe care țin să ți-o adresez confidențial, deoarece se află aici şi persoane care refuză s-o audă.

-Căpitanul Colț mormăi ceva neînțeles.

— A fost odată ca niciodată, la India, urmă Canta-raga, un împărat care s-a urcat tînăr pe tronul părintelui său şi care, necunoscînd pînă atunci decît desmierdă- rile vieții, socotea țara şi poporul drept o jucărie a sa. Argumentul stăpînirii lui şi-1 căuta în bunul său plac, ne- ținînd samă nici de suferințile norodului, nici de înțelepciunea sfetnicilor

celor bătrîni. Neştiind că un domn trebuie să se împresoare de dragoste, se bucura să adauge numelui său mai curînd o faimă înfricoşată. Aşa încît curînd s-a aflat singur la curtea sa, numai eu femeile şi cu robii, cu linguşitorii şi cu măscăricii, căzînd în întristarea plictisului. Bănuind că vina împăratului nu-i din inimă ci din necunoaşterea vieţii, un brahman înţelept cu numele Sisa a intrat în pustie şi a stat subt un smochin, la un izvor, o sută de zile, cugetînd adînc ce-i de făcut. După trecere de o sută de zile, s-a sculat şi s-a întors la împărăţie, poruncind curtenilor să-i dea drumul la stăpînul lor.

—• O, împărate slăvite, a cuvîntat el închinîndu-se, află că eu sînt un sol al lui Dumnezeu. Ţi-am adus un joc, ca să-1 înveţi şi să înlături suferinţa de care eşti cuprins. Iată această tablă care cuprinde şaizeci şi patru de căsuţe în două colori alternative. în faţa ei se aşează doi jucători: unul de o parte şi altul de alta. Fiecare îşi rîn- duieşte pe două linii piesele sale : împărat, sfetnic, călăreţi, soldaţi de rînd. Unul are şaisprezece bucăţi, celalalt şaisprezece. Fiecare piesă cu rânduielile şi mişcările ei: împăratul cu ale sale, sfetnicii cu ale lor, oştenii de asemenea, întocmai ca în împărăţia cea adevărată a măriei tale. Mişcînd fiecare la rîndul său cîte o piesă, jucătorii se silesc să atace, să slăbească şi să distrugă cealaltă oştire, ca să prindă pe regele de cealaltă coloare.

— Foarte frumos lucru, înţeleptule brahman, a răspuns împăratul; învaţă-mă jocul tău.

Sisa a stat cîteva zile lîngă domnul său, învăţîndu-1. Au privit şi curtenii, învăţînd şi ei. S-au bucurat cu toţii şi împăratul n-a mai fost înegurat de plictis.

— înălţate împărate, a zis atunci Sisa, milostiveşte-te a cugeta că acest joc ne arată anumită învăţătură : că un domnitor nu poate domni şi purta războaie fără sfetnici şi fără oşteni ; că aceşti sfetnici şi oşteni se jertfesc şi cad pentru folosul împăratului lor. Dacă n-ar fi ei, domnul ar fi fără nici o putere, ca ş-un om de rînd.

Împăratul a stat şi a cugetat la asemenea vorbe înţe- lepte şi i-a dat dreptate lui Sisa.

— O filosoafe, i-a zis el cu bunătate, se cuvine să te răsplătesc pentru învăţătura ta şi mai ales pentru jocul tău. Cere-mi un dar şi ţi-1 voi da. De mi-i cere juvaeruri şi pămînturi, ale tale să fie. Eşti vrednic.

— Doamne, a răspuns Sisa, jocul meu nu poate fi plătit.

—- Cere-mi orice, brahmanule ; sînt în stare să răs- pund la orice dorinţă.

—• Doamne, binevoieşte atunci a afla că cer un bob de grîu pentru cea dintăi căsuță a acestei table de joc; două boabe pentru a doua căsuță, patru pentru a treia, opt pentru a patra şi tot aşa, în progresie geometrică, pînă la a şaizeci şi patra căsuță. Cine-mi va putea plăti ?

— Jitnicerul meu îți va da ceva mai mult, se veseli împăratul. Să-ți verse o baniță din grîul cel mai bun.

— înălțate împărate, te rog să nu te superi pe slujitorul tău, care e un brahman sărac. O baniță de grîu n-ajunge.

— Să-ți dea două.

— Aş fi de părere, împărate prea luminate, prea slăvite şi prea îndurător, să dai poruncă vistierilor măriei tale să facă socoteala pe o foaie de papirus. Să scoată penele şi să socotească. împărăția trebuie să le facă toate cu rînduială şi cu dreptate. Nu-mi trebuie nici un bob mai mult decît va arăta socoteala.

— Facă-se voia ta, a încuviințat împăratul.

Vistiernicii s-au înfățişat. Au stat ş-au socotit; au stat ş-au socotit; s-au uitat unii la alții şi iar au socotit. Jitni- cerii au numărat în vremea asta boabele de grîu cîte se cuprind într-o măsură, şi au văzut şi cîte măsuri se cuprind într-o baniță.

împăratul se desfăta jucînd şah cu brahmanul său. Avea o partidă în care nădăjduia să biruiască.

— Ce-ați făcut ? întrebă el vesel pe vistieri şi pe slujitori.

Curtenii îşi aplecară nasurile în pămînt.

, — Ați socotit ?

— Am socotit, stăpîne.

— Ce ați aflat ?

—• Stăpîne, nu îndrăznim să-ți arătăm socoteala noastră ; trebuie s-o mai facem o dată.

— Cum ? ce înseamnă asta ? se încruntă împăratul. Ați aflat un număr ?

— Am aflat, înălțate împărate. Numărul nu spune mare lucru: sînt douăzeci de cifre una după alta : 18 446 744 073 709 551 615. Dar după ce am socotit cîte boabe cuprinde o baniță şi am făcut împărțirea, am aflat lucrul cel mai înfricoşat dintre toate : că într-o sută de ani împărăția Indiei nu poate aduna în jitnițile ei atîta grîu.

Atunci tînărul împărat s-a scărpinat după ureche.

Iar înțeleptul Sisa a zîmbit :

— Să se socotească totuşi, a zis el, dacă e vorba de o sută de ani ori de o mie.

Vistiernicii au îngălbenit, căci socoteala acestui număr e într-adevăr ciudată.

Dacă regatul dunărean dă recolte de **300.000** vagoane de grîu anual, ar trebui, pentru plata brahmanului Sisa, îngrămădite recoltele a **280.000** ani. Plata acestei cantităţi. dacă ar fi să se facă prin contribuţia întregii populaţii a globului pămîntesc, astăzi ar necesita o acumulare de văi'sămmte de eî^e 120.000.000 lei pentru fiecare din cei două miliarde de oameni. Cînd vistiernicii au raportat la vremea de atunci asemenea socoteli fantastice, măritul împărat şi-a pus mînile în cap.

— Judecăţile şi făgăduinţile muritorilor sînt uşoare, l-a mîngîiat brahmanul. Dacă un joc nevinovat nu poate fi plătit, îndură-te, prea puternice, a cugeta la preţul unei jertfe.

— Aşa este, a încuviinţat împăratul, întorcîndu-se către tabla de şah. Cine joacă ?

— Măria ta.

— Apoi, precît văd, înţelepte filosoafe, ai pierdut partida.

— îndrăznesc a fi de altă părere, stăpîne !

într-adevăr, în cîteva mişcări, marele monarh s-a văzut biruit de un simplu filosof, ceea ce l-a mîhnit şi chiar l-a supărat. Din acea vreme artiştii şi cărturarii cată să se mulţămească cu, făgăduielile împăraţilor. De altminteri ceea ce li se cuvine e prea mult, în raport cu posibilităţi chiar imperiale. Tot de atunci nici unui supus nu i-i îngăduit să se arate mai deştept ori mai dibaci decît domnul său. Cînd îndrăzneşte, chiar dacă i s-ar cuveni recoltele veacurilor, să se mulţămească a-şi păstra capul pe umeri. Ana toi !

Anatol, mi se pare că vinul s-a încălzit, ceea ce e eu totul necuviincios. Precît ştiu, avem în stăpânirea noastră două gheţării, aşa că putem manifesta pretenţia de a-1 bea rece. Vei fi aşa de amabil, scumpul meu, să schimbi într-o clipă asemenea stare de lucruri ?

— Bre, bre, bre ! grozav de mult bănet! se minună căpitanul, clătinând din cap şi fluierând încet către sine.

— Care bănet?

— Milioanele de miliarde !

— Hm ! Nu înţelegi oare, Liviu Mihailovici, că iluzia aceasta este numai expresia simbolică a unei învăţături ? întemeietorul şahului a rămas sărac ; prestigiul lui nu se cuvine să-1 punem în domeniul vieţii materiale. Pînă astăzi discipolii n-au drept să joace şah pe bani. Să preaslăvim pe cuviosul brahman Sisa nu numai pentru asta.

Au pierit împărățiile, s-au risipit așezările oamenilor, s-au schimbat alcătuirile noroadelor, s-au primenit zeii; șahul a ră-
mas ; e o instituție divină. Ar părea o știință, dacă n-ar fi așa de mult joc. Pare joc, însă e cu mult mai mult decît atît. îndrăznesc a afirma, onorate Grigorie Alexandrovici, că brahmanul cel vechi a pus în jocul lui nu numai învățături pentru timpul său, ci și prorociri pentru viitorime.

Pionul umil, care înaintează pe tablă și ajunge la casa a opta devenind mare dregător, arată dreptul valorii personale, într-un timp cînd nobleță afirma alte argumente.

Un asemenea pion pune totdeauna într-o situație tragică pe un rege de șah, spre a dovedi regelui lumii că trebuie să-și plece fruntea în fața unei mari personalități.

Dar faptul că doi jucători stau de o parte și alta a tablei, cu mijloace materiale egale, nu înseamnă oare egalitate în fața celor pămîntești ? Mai mult: nu înseamnă oare neega- litate în ceea ce privește cele spirituale ?

Doi jucători se cuvine, după legea șahului, să stea cu biîndeță și cu îngăduință unul în fața altuia. Să nu arate nerăbdare, să nu rostească vorbe nepotrivite, să nu se supere. Stăpînește-ți, deci, pornirile violente ! ne poruncește Sisa.

Cînd ai făcut o mișoare la șah, nu se cuvine s-o retragi și să faci alta. Gîndește-te întăi bine la ce ai de făcut și după aceea mișcă pionul, sau poruncește calului să sară. Deci întăi cugetare și pe urmă hotărîre și statornicie ! poruncește Sisa.

Calul de șah are sărituri caprițioase. Nu te poți aștepta la altceva de la un animal, îți șoptește bătrînul înțelept.

Sfetnicului de lîngă părechea regală unii îi zic nebun, alții episcop. într-adevăr, nebunul are viclenii și priviri piezișe, iar clericii dau lovituri ascunse. Numai împăratului i se cuvine să se folosească de ele ; oamenilor de rînd sînt totdeauna vătămătoare.

Turnul de șah, care exprimă forța, merge drept și dă lovituri teribile, dar e cel mai depărtat de măria sa; căci împăratul nu trebuie să folosească forța decît cînd a istovit celelalte mijloace.

Pionii stau înainte. Ei sînt prostimea, împinsă totdeauna la sacrificiu.

Însfîrșit, onorate Grigorie Alexandrovici, întregul dispozitiv și drama necontenit repetată arată regilor care le

este sfîrşitul fatal şi colectivităţilor că merg la cutia co-

Alte generaţii şi alte probleme. Se ştie că niciodată o partidă nu samănă cu alta. Băgaţi de samă, o învăţaţilor şi istoricilor, zice deci Sisa, istoria nu se repetă decît în aparenţă. Fiecare moment al umanităţii îşi are înfăţişarea lui particulară. Băgaţi de samă, o voi ticăiţilor doftori ai politicei, zice iar brahmanul, că nu sînt boli decît în dicţionare ; în viaţă nu sînt decît bolnavi ; nu daţi poporului vostru legi şi leacuri aduse de la alţii. Adevăr zic vouă, fiecare partidă de şah îşi are rezolvarea ei proprie şi problema ei, care e unică.

Cea mai mare învăţătură este că numai cele spirituale durează : într-adevăr, şahul a supravieţuit împărăţiilor; că numai cele divine sînt eterne : într-adevăr ceea ce a supravieţuit nu-i decît un joc ş-o iluzie.

III

Intră în scenă persienii cu regele lor Cosroe, Mavricbie, împăratul de la Bizanţ şi Harun-al- Raşid, vestitul calif de la Bagdad, împreună cu iubitul său fiu Al Amin,

— Iubite prietine, sînt dator să-ţi comunic numai domniei tale, aşa ca inamicul nostru să nu audă, că, după trecere de multă vreme, printr-o întâmplare minunată, s-a ridicat şi-n ţara persienească de demult un învăţat care a stat şi a cugetat adînc, nu o sută de zile, ci o sută de săptămîni, ca să afle taina puterii şi măririi împărăţiei indiene. Pămîntul şi cerul erau la fel şi dincoace de munţi şi dincolo de munţi; soarele şi luna luminau deopotrivă ; în codri erau aceleaşi fiare ; oamenii erau împărţiţi în săraci şi bogaţi, în domni şi robi : cum se face atunci că acolo stau împăraţii întru atîta strălucire şi noroadele se bucură de atîta îmbielşugare ? Stăpînitorii de la India n-au nici macar oşti mai înfricoşate ; în loc de sabie întrebuinţează, eu alte împărăţii ale pămîntului, mai mult meşteşugul blîndeţii; atunci cum de-au ajuns indienii a fi neamul cel mai vestit ?

S-a sculat deci acel învăţat persian şi s-a îmbrăcat cu haine de cerşetor, pornind pe jos depărtată cale, la hotarul împărăţiei sfinte. Cît a trecut prin ţinuturile măriei sale şahului, s-au uitat la el cu străşnicie slujitorii cei mari, i-au cerut vamă de trecere slujitorii cei mărunţi, n-a găsit poduri peste ape nici drumuri printre munţi, l-au lovit hoţii răpindu-i burca din spate, s-a înfricoşat de spînzurătorile din marginea tîrgurilor, a auzit pretutindeni tînguirile sărmanilor. Cînd a ajuns în împărăţia Indiei, a văzut flori şi pomi cu roadă în marginea drumurilor. Copiii care se jucau în capătul uliţii la marginea satului nu zburătăceau paserile cu

praştia, ceea ce era ispravă prea plăcută părinţilor persieni; iar o tabără de căruţe, venind din cîmpiile cu holde, s-a oprit în faţa jocului acelor pui de om, pînă ce cărăuşii s-au adunat, rugîndu-i cu blîn- deţă să le deie voie a trece.

îndată înţeleptul persian a înţeles de ce aceeaşi lumină poate părea mai dulce, şi aceleaşi cîmpii mai fericite. Rînduiala cea bună era în inima oamenilor, nu în sabia gîdelui.

Poposind sara la o sfîntă mănăstire, l-au primit brahmanii eu dragoste, fără să-1 cerceteze de unde-i, cum • îl chiamă şi încotro se duce. Întrebînd dacă poate ajunge pînă la împărăţie, i s-a spus că oricine are îngăduinţă să intre acolo, dacă poate alcătui douăzeci şi patru de stihuri pentru slava lui Dumnezeu şi poate propune împăratului o problemă de şah. Dar acele stihuri să fie frumos cîntate şi să nu sarnene cu nici unele din stihurile miilor de poeţi care s-au petrecut în lume de la începutul- împărăţiei: deasemeni problema să fie ca un juvaer unic. Darul trebuie deci să fie vrednic de împărat şi atunci intrarea e slobodă.

Astfel învăţatul persian a trebuit să stea trei ani la ucenicie în acea mănăstire de brahmani, ca să înveţe şahul. Iar după ce a învăţat şahul şi l-a pătruns, a înţeles că nu mai are nevoie să se ducă la împărăţie. In acest joc se afla cheia tainelor pe care rîvnise el să ie dezlege.

— Binecuvîntaţi-mă, sfinţi părinţi brahmani, a zis el părăsind mănăstirea ; căci mă duc să fac fericit pe împăratul, meu şi pe supuşii săi clin ţara persienească.

— Binecuvântat fii şi mulţămeşte lui Dumnezeu, a răspuns stareţul. Potrivit este să înveţe împăratul vostru acest joc ; dar bine nu va fi decît atunci cînd va învăţa să-1 joace şi robul croitorului împănatului vostru.

îngenunchind, persianul a primit binecuvântare şi s-a întors la curtea domnului său Nuşirvan, căruia scriitorii bizantini i-au zis Cosroe cel Mare.

Când au ajuns ucenicii şi robii croitorului strălucirii sale împăratului Cosroe să joace şah şi să se desfăteze fără răutate, au început să se întrebe învăţaţii altor neamuri mai dincoace care ar putea fi taina înălţării Persiei. Aşa că s-a sculat un cărturar de la Bizanţ cu numele Serghie şi a venit să slujească la curtea împăraţilor persieni, fiind tălmaci grec al lui Nuşirvan-Şah.

Sosind şi pentru măria sa ziua când trebuia să-şi plece morţii fruntea, ceea ce în limba persiană se spune «mat», Nuşirvan-Şah a chemat pe un nepot iubit al său, punîndu-i mîna pe frunte.

— Tu să fii împărat, i-a poruncit -el, căci ești destoinic.

Astfel, ,1a anul mântuirii 591, s-a suit pe tronul Persiei
Cosroe cel tînăr. Dar ridicîndu-se asupra sa un înfricoșat vizir, căpitenie a aaemulțăsniților, șahul cel tânăr a pribegit la Bizanț cerând ajutor împăratului grecesc Mavrichie. Fiind frumos la obraz și falnic la înfățișare, persianul a căzut drag fetei împăratului Mavrichie, pe care o chema Maria. Astfel tînăra regină de șah a dus oștile bizantine în ajutorul iubitului său soț, și Cosroe și-a redobîndit tronul. Tălmaci între el și fată, după ce s-au uitat unul la altul, n-a fost nimeni, după cât se înțelege din letopiseți ; însă pentru șah, față de boierii bizantini și față de strălucirea sa marele Basileus, tălmaci a fost Serghie. Deci au început a -trece peste marea Propontidei la Bizanț frumoase jocuri și piese sculptate în fildeș și în pietre rare.

S-a întâmplat, nu mult după aceea, că împăratul Mavrichie a fost ucis de Focas, căci croitorii încă n-ajunseseră a învăța jocul cel nou. Ucigașul având drept răsplată a faptei sale tronul Bizanțului. Cosroe cel tînăr s-a mirat și și-a ridicat ostile împotriva lui. Vreme de douăzeci de ani persianul a cucerit provincie după provincie pînă în Asia Mică, Armenia și Egipt, punînd cort împărătesc în Galkedonia, pe o înălțime de unde se vedea Bizanțul. Din cînd în cînd Nușirvan-Șah tînărul venea aici eu împărăteasa și cu învățații săi, întinzînd tabla Ia umbra platanilor. Pe această tablă marele vistier depunea cele două râiduri de piese : unele tăiate in rubine, altele tăiate în smaragde. Cea mai mică piesă, adică un pion sărman costa trei mii de dinari de aur, pe cît arată zarafii din acele vremuri.

Dar așa cum dovedește înțelepciunea acestui joc divin, că toate partidele sînt trecătoare și că uneori cîștigă rubinele, iar alte ori smaragdele, după trecere de vreme au învățat și arabii secretele persienilor. După ce au învățat a cîștiga partide de șah, le-au eiștigat și împărăția ; iar la anul 800 de la Hristos se afla mare jucător de șah în lume și stăpînitor peste noroadele Răsăritului, vestitul Harun- al-Rașid.

Nikifor, împăratul de Ia Bizanț, avînd o supărare de bani, i-a trimes, c-un sol, această carte la Bagdad :

-...împărăteasa Irina, în locul căreia am fost așezat de Dumnezeu, te-a socotit, o oaHfule Harun, oa piesa cea mai tare de pe tabla de șah, punîndu-se față de tine în situația unui biet pion. De aceea s-a supus ca să-ți plătească tribut ; pe cînd s-ar fi cuvenit să-i plătești tu ei, și încă unul de două

ori mai mare. După ce a trecut de la împărăție asemenea slăbăciune de muiere, mă aflu în dreptul meu să-ți cer a-mi da înapoi tot ceea ce ai primit de la împărăteasa Irina. Dacă stai la îndoială, află că te voi sili cu sabia...»

Califul Harun s-a încruntat, şi, întorcând foaia, a scris cu pană de vultur, cele ce urmează :

«In numele lui Allah cel prea mare şi prea bun, Harun, căpitenie a credincioşilor, către Roman Nikifor, cînele.

Am cetit cartea ta, făt al unei mame necredincioase. Răspunsul meu n-ai să-1 auzi, ci ai să-1 vezi.»

într-adevăr, Nikifor-împăratul şi-a văzut în eurînd temele .asiatice pustiite, oştile alungate, încît a trebuit sâ trimeată în drumul califului, la Iraclea-Cetate, soli cu altfel de carte şi slujitori cu două sute de catîri, purtând tributul de care fusese vorba.

în aceeaşi vreme, iubite Grigorie Alexandrovici, s-a vestit în toată lumea despre un prea puternic împărat al Apusului, pe care însuşi sfîntul Papă 1-^a încununat la

Roma. Deci Carol, căruia i s-a zis cel Mare, a trimes soli, la nu mai puțin vestitul Harun ; şi acei soli ajungînd la Bagdad, s-au înfățişat la curte, cu armele şi slujitorii lor. Erau patru baroni în zale, cu coifuri cu pană de cocor în vîrf. Au stătut semeți în fața califului; armurile lor nu le îngăduiau să se închine.

Tălmaciul arab s-a pus între ei şi calif, glăsuind astfel:

— Strălucite stăpîne, tu cel ce eşti întocmai ca soarele ; aceşti oameni nalți şi îmbrăcați în fier spun că vin de la riga cel mare din Apus căruia-i zice Carol şi aduc de la el o carte cu vorbe de prietinie. Iată această carte cu trei peceți. In preajma strălucirii tale stau o mie de învățați. Nouă sute nouăzeci şi nouă dintre ei o vor putea des- lega cu uşurință.

— Numele lui Allah să fie binecuvîntat într-o mie de limbi ! a răspuns califul zîmbind şi mîngîindu-şi barba. Poftesc pe aceşti oaspeți să binevoiască a intra în casa prietiniei. Vor găsi baie care să-i curețe de pulberile drumului şi băuturi dulci care să le însenineze ochii.

Auzind despre ce-i vorba, domnii baroni au mormăit vorbe pe care le-au socotit potrivite şi unul din ei a înfățişat cartea ținînd-o cu mănuşa de fier. Apoi robii palatului învesmântați în mătăsuri uşoare, i-au călăuzit Ia apartamentele lor. Văzînd ei acele grădini încîntate şi clădirile care păreau nişte flori de marmură şi auzind sclavi care le vorbeau în limba lor, s-au mirat. S-au hotărât la urmă să intre în baia cu aburi de piatră şi s-au spăimîntat, socotind că intră la o osîndă poruncită de calif. Au strigat la slujitori să le aducă armele, ca să-şi vîndă scump viața ; dar, după ce robii negri i-au stropit cu apă răcoritoare, s-au îmblînzit şi au simțit o dulceață în toate mădulările.

După ce au pus pe ei straie subțiri şi au ieşit subt arcade, în preajma unui havuz, marele calif a venit către ei salutîndu-i. I-a întrebat prin tălmaci cum le e cheful şi ei au răspuns că e bun. I-a întrebat ce face marele împărat Carol, prietinul său : ei au răspuns că şade pe tron şi porunceşte ; după ce coboară de pe tron, încalecă şi se duce la oştile lui ca să bată război.

Califului i-a plăcut răspunsul, căci a rîs.

J64,

— După cît bag de samă, a vorbit el, prietinul meu marele împărat Carol are mîndri oşteni, cu înfricoşate arme.

— Oho ! a strigat cu îndrăzneală baronul Eghinhard scuturîndu-şi barba ; greutatea armelor împăratului nostru au cunoscut-o toţi craii Europei şi nădăjduim s-o cunoască şi alte părţi de lume. Dacă măria ta doreşte să vadă, îi putem arăta -un lucru ee-1 va umplea de mirare.

— Sînt doritor să văd acel lucru, a răspuns califul Harun, cu bunăvoinţă.

Atunci baronul, înălţîndu-şi grumazul de zimbru, a strigat la slujitorii săi să-i aducă sabia cea mare care nu se poate purta decît eu amîndouă mînile.

— Măria sa califul, a zis el luînd fierul, va vedea că dintr-o singură lovitură pot reteza acest pom gros cît piciorul măriei sale.

— O, nu doresc să văd aşa ceva, s-a grăbit a da răspuns califul Harun,; căci acest pom e un curmal, pe care l-a răsădit aici părintele meu. Atunci eu încă nu eram pe lume. Iar cînd Allah va porunci acestui pom să înflorească şi să dea roadă, vor fi răposat de mult copiii nepoţilor mei. Astfel folosul unui sîmbure pe care l-a pus în pămînt dragostea unui om pentru fraţii săi oameni se va arăta abia după şapte generaţii. Să binevoiască acest viteaz să ne arate în alt chip puterea lui.

— Bine, s-a învoit baronul; atunci am să lovesc piatra de lîngă acest havuz şi am s-o desfac.

— Asta se poate, a încuviinţat califul. In locul acelei pietre de marmoră, lucrătorii mei vor ciopli alta.

Atunci nobilul Eghinhard, înălţînd sabia cea groaznică, o făcu să vîjîie. Lovitura dădu scînteie. Marmora se desfăcu.

— Fericit împăratul care are în slujba lui asemenea braţe şi asemenea săbii..., a zis Harun.

Şi-a mîngîiat barba zîmbind şi a bătut din palme.

— Să poftească aici Al Amin, fiul meu iubit, cu sabia lui, a dat el poruncă.

S-a înfăţişat numaidecît un fecior mlădios, ou ochi mari femeieşti, subţire-sprincenaţi, îmbrăcat cu şalvari galbeni, cu caftan albastru şi conduri trandafirii. Turbanul, tot de matasă, era de coloarea încălţămintelor. Purta atîraată de brîu, cu lanţug de aur, o săbioară cu straja bătută în nestemate.

— Al Amin, porunci califul, arată acestor nobili de la Apus puterea săbiei tale.

Cînd aflară despre ce-i vorba, baronii împăratului Carol nu se putură opri să nu rîdă, ghiontindu-se. La un cuvînt al califului Harun, un rob aduse un fulg lung de struţ. Al

Amin trase sabia, robul zvîrli în aer pana. Fuî- gerînd arma de jos în sus, tînărul desfăcu în două puful.

Nu se poate spune că nu le-a plăcut domnilor baroni asemenea ispravă. Harun şi-a mlngîiat feciorul.

—• Părinte al meu, a îndrăznit atunci Al Amin, înăl- ţînd spre tatăl său ochii migdalaţi, te rog în genunchi să binevoieşti a-mi face un dar.

— Să vedem despre ce-i vorba, răspunse califul.

— O mărite stăpîne al bine-credincioşilor, glăsui tînărul, căzînd la genunchii părintelui său ; acum un ceas stăteam cu învăţătorul mei! Omar în foişor. Cetisem o sută de stihuri din cartea sfîntă ; bătrînul mi-a scos din ele dulceaţa lor. Am întins după aceea tabla şi am început cu el o partidă de şah. In puţine mişcări piesele mele au fost puse într-o stare vrednică de milă. Stăteam cugetind, cu fruntea în palme şi cu coatele pe genunchi; nu vedeam ce aş putea face. Prin laturea foişorului, au trecut oşteni, ducînd între ei pe un osîndit. S-au oprit o clipă în preajma noastră. Au privit şi au clătinat din cap. — Kutar, a zis căpitenia ostaşilor către osîndit; regele lui Al Amin e ameninţat, întocmai ca şi tine. — Domnule, i-a răspuns rîzînd osînditul, îţi doresc s-ajungi mare cadiu, dar să judeci mai bine decît în împrejurarea aceasta. M-aş învoi să am soarta partidei lui Al Amin, căci în patru clipe aş fi slobod şi biruitor al morţii, binecuvîntînd pe marele nostru calif Harun. Dumnezeu să-i dea slavă in vecii vecilor ! Auzind acestea, am ridicat ochii şi m-am uitat la acel osîndit. E un om tînâr, cu înfăţişare blîndă. — Al Amin, mi-a zis el, porunceşte calului tău din dreapta să facă o săritură. Am mişcat calul. Partida mea dintrodată a luat altă înfăţişare. Oştenii şi prizonierul au stat privind pînă ce am biruit pe învăţătorul meu. Venindu-mi veste de la strălucirea ta că mă chemi, le-am poruncit să stea pe loc pînă ce mă întorc. Milostive stăpîne şi părinte, dă- ruieşte-mi viaţa lui Kutar.

— Cine e acest Kutar ? a întrebat califul. Ce faptă s săvîrşit ?

Îndată s-a înfăţişat un cadiu, îngenunchind.

— Cine e acest Kutar, cadiule ?

- Stăpîne al lumii, umbră a lui Allah pe pămînt 1 Kutar e un rob din seraiul măriei tale.

— Care-i vina lui ?

— A fugit, strălucite doamne. Nu i s-a dat voie să se ducă în satul lui şi a fugit.

— S-ar putea şti anume de ce a fugit ? a urmat a întreba Harun.

— Coranul, slăvite stăpîne, nu ne porunceşte să urmărim pricina. Un rob, fiind lucrul stăpînului său, nu se poate mişca din locul unde a fost pus. Pe lîngă asta, acel rob este al califului: vina lui e de nouăzeci şi nouă de ori mai mare. Aşa că a fost osîndit să i se taie capul.

—Eu, totuşi, aş dori, o judecătorule, a urmat califul zîmbind către fiul său Al Amin, aş dori să aflu pentru care pricină robul a fugit. Aduceţi-1 aici, vreau să fie întrebat în faţa mea.

— Se va face, mărite stăpîne, aşa precum hotărăşti.

Slujitorii au adus pe Kutar. Au îngenunchiat cu toţii.

— Să răspundă robul de ce a fugit de la domnul său, a poruncit Harun.

— La Allah, ila Allah ! a strigat Kutar. Sufletul meu se bucură că stăpînul se milostiveşte a întreba. Pot deci să mor cu această bucurie. Am primit veste de la mama mea că se află în ceasul morţii şi doreşte să mă vadă.

— Nu l-a întrebat nimeni ? a cerut califul răspuns.

— Nici nu se cuvenea să mă întrebe, stăpîne al stă- pînilor !

Harun s-a întors către fiul său :

— Al Amin, a zis el; partida ta de şah cuprinde în ea două lucruri ascunse. Unul a fost săritura calului. Al doilea e învăţămîntul, pentru judecători, să nu osîndească fără întrebare» Ţi-1 dăruiesc pe Kutar.

Astfel, iubite Grigorie Alexandrovici, din «cest joc a născut cel mai generos principiu de drept.

— Despre ce fel de joc e vorba ? se interesau domnii baroni, neînţelegînd bine cum stau lucrurile. Nobilii de aici se bat pedeştri, cu săbiile ? ori încalică şi se împung cu lăncile ?

Li s-a înfăţişat tabla lui Al Amin cu piesele de fildeş.

—- Unui stăpînitor de popoare, a zis Harun, nu i se cuvine să nu poată ceti în jocul nebunilor şi dregătorilor : copile, dăruieşte marelui împărat acest joc, cu învăţămintele lui.

Astfel tabla şi piesele lui Al Amin au călătorit în Apus, şi prea onoraţii baroni şi prea sfinţii episcopi au văzut că pot să-şi însuşească acest joc.

Se pare că oamenii n-au devenit mai buni decît jucîn-du-se. Lucrul nu-i decît în parte adevărat. Jocul rămînea în Orient. Apusenii au făcut la început din el un război adevărat, cum am să-ţi dovedesc îndată, iubite Grigorie Alexandrovici, după ce Anatol îşi va mai face o dată datoria către noi.

IV

In acest capitol e vorba despre Carol cel Mare, împărat de la Apus, despre Garin, prinț de Ac- vitania și despre Șahul nostru. Ia care se adaogă și o istorisire nouă despre amanții nemuritori Tristan și Isolda

— Grigorie Alexandrovici, reluă amfitrionul nostru, dacă nu te plictisești de istorisirile mele, pot mai întâi și întâi să-și arăt ce a spus marele și puternicul împărat Garol cînd a văzut darul pe care i l-au adus din țări depărtate baronii săi.

— Anatema ! a răcnit el, zbîrlindu-și barba și holbîn- du-se. Ce-i asta ? Ce sînt acești idoli și aceste ciolane ? Vor fi fiind bune pentru necredincioșii islamiți să se închine la ele ; eu nu cunosc alt Dumnezeu decît cel din cer împreună cu prea curata Fecioară, și cu Fiul său iubit carele s-a răstignit pentru a noastră mîntuire !

— Sire, s-a mirat baronul Eghinhard, aceste chipuri nu sînt pentru rugăciune, rînduiala lor e să le pui pe tablă și să te joci cu ele.

— Ce fel de jucărie ?

—• N-aș putea cuteza să fiu învățător al maiestății voastre, s-a închinat uriașul războinic ; dar dacă maiestatea voastră dorește să afle cum umblă pe tablă soldații, caii și dregătorii, am putea întreba pe solii califului Harun, pe care el i-a rînduit să poarte darurile și cartea cu pecețile și iscălitura lui. Acest joc, maiestate, e în chip de război.

— Atunci îmi place, s-a învoit împăratul. Vara, isprăvim de bătut războaiele cele adevărate și de cuprins cetățile. Avem ce face deci și în vremea iernii. Cum îi zice jocului acestuia ?

— îi zice șah, sire.

•—• Foarte bine. Și unde-i mașinăria ca să sară caii și să se miște soldații ?

—• Maiestate, a îndrăznit a rîde Eghinhard, mi se pare că această mașinărie trebuie să fie în capul omului.

A binevoit a rîde și împăratul. Curtenii s-au veselit adu- nîndu-și obrazurile deasupra căișorilor. A venit către împăratul, cu mișcări domoale, un prea sfințit episcop.

— Mărite și de Dumnezeu iubitule împărat, a zis clericul ; dacă ai plăcere de această desfătare a jocului care se chiamă șah, poruncește și-ți pot trimete doi călugări din sfintele noastre mănăstiri, care-1 cunosc de mai multă vreme, de la cuvioși monahi călători la sfîntul mormînt.

—■ Bine, prea sfințite, trimete-i la curtea noastră, ca să ne învețe pe noi și pe nobilii noștri. E mai cuviincios să

primim învăţătura de la părinţi drept-credincioşi, decît de la nişte închinători ai lui Mahom.

După ce au venit la curte, cuvioşii monahi au binecuvîntat piesele şi tabla ca să le curăţe de spurcăciune, şi nu le-a trebuit decît puţină vreme ca să înveţe pe maiestatea sa şi pe curteni mişcarea jocului.

în acel timp, pe cît se povesteşte, Garin, feciorul du~> celui de Acvitania, s-a înfăţişat la curtea marelui împărat, rugîndu-se să fie primit cu armele, caii şi slujitorii săi în slujba împărăţiei, ca să lupte alăturea de baronii cei înfricoşaţi şi să înveţe de la ei meşteşugul războiului.

— Fii binevenit, iubite vere, la curtea noastră, a încuviinţat împăratul. învaţă războiul pentru slava creştinătăţii.

Garin s-a bucurat şi şi-a început slujba. în scurtă vreme s-a dovedit a fi nu numai viteaz, ci şi cu inimă nobilă. Şi nu numai cu inimă nobilă, ci şi cu înfăţişare frumoasă şi obraz plăcut. Aşa că doamna împărătească s-a simţit arzînd de dragoste pentru el. După ce a încercat cu rugăciuni să îndepărteze de la ea demonul pasiunii., fără să izbândească, a înţeles că n-are altceva de făcut şi a trimes un copil de casă la nobilul acvitanian, să-1 poftească la ea.

Cum l-a văzut, i s-au îmbujorat obrajii şi a întins către el braţele.

— O Garin, a strigat măria sa, află că mi-am pierdut, liniştea nopţilor şi numai domnia ta mă poţi ajuta s-o redobîndesc.

— Cum pot să fac asta, doamnă ? a întrebat cavalerul.

— Venind lîngă mine, Garin, cînd sînt singură, şi răs- punzînd îmbrăţişări 1 or mele.

Auzind acestea, tînărul s-a făcut palid. în faţa sa era o primejdie mai cumplită decît săbiile maurilor spanioli. S-a dat un pas înapoi. împărăteasa a voit să-1 cuprindă : el i-a lăsat între degete mantia şi a fugit. Iată că intră împăratul. Vede mantia străină, obrazul împărătesei tulburat, scaunele răsturnate.

— Ce-a fost aici ? Ce s-a întîmplat ? întrebă el în- cruntîndu-şi sprâncenele.

împărăteasa cunoştea istoria lui Iosif şi a nevestei lui Putifar, dar măria sa iubea cu adevărat pe tînărul cavaler. Pe lîngă asta, se temea de Dumnezeu şi mai cu samă de augustul ei soţ.

— O, domnul meu, s-a tînguit ea; nu mai sînt vrednică să-ţi fiu soţie, căci am fost cuprinsă de patimă înfricoşată pentru tînărul cavaler Garin de Acvitania. Nu pot

mînca ; nu pot dormi; nu pot sta trează. Insă află că el n-a ştiut nimic pînă acum, nici nu-i întru nimic vinovat. Cum l-am chemat şi i-am mărturisit, m-a mustrat cu purtarea sa, şi s-a depărtat numaidecît. Pune, domnul meu, gîdele să-mi ardă ochii; ori porunceşte-i să mă coase într-un sac şi să mă arunce într-o apă adineă : sînt prea vinovată şi vrednică de orice osîndă.

Cu aceste vorbe şi cu multe lacrimi, doamna împără-tească a căzut la picioarele soţului său. împăratul Carol a privit-o cu sprîncenele încruntate şi n-a rostit nici un cuvînt. S-a întors şi s-a dus.

Au trecut astfel trei zile. împăratul ieşea neguros din cămările lui, privea pe curteni, dorea să vadă pe cineva şi nu-1 vedea. Se înturna şi intra iar de unde ieşise. Prietini buni,, care aflaseră de cele petrecute, trimeseseră răspuns cavalerului că se găseşte în primejdie.

în ziua a patra, Carol a poruncit armaşului său să cheme numaidecît, în acea clipă, la curte pe acvitanian.

Cavalerul s-a înfăţişat, avînd grijă să se facă însoţit de rude şi partizani care purtau arme ascunse.

—• Iubite vere, a zis împăratul privind ţintă pe feciorul ducelui de Acvitania; ai putea oare să-mi spui de ce nu te-ai arătat trei zile la palatul nostru ? De unde vii acum ?

—• Maiestate, vin de-acasă de îa mine.

— Ce. făceai acasă la tine, Garin ?

— Jucam şah cu prietinii mei, maiestate.

— Ah ! jucai şah} Prea frumos şi prea bine. Eşti amabil să joci şi cu mine o partidă ? Să se aducă tabla şi piesele. Iţi poruncesc, Garin, să te aşezi şi s-asculţi ce am să-ţi spun înainte de a începe.

Jur pe moaştele sfinţilor că, dacă mă faci «mat», iţi dau ţie tot ce am : comorile, împărăţia şi nevasta, afară de cal şi arme. Dacă rămîn eu biruitor, aici, alăturea şi pe loc, îţi va cădea capul.

Cavalerul a tăcut, s-a închinat şi a aşteptat să se aducă tabla. Şi-a încredinţat lui Dumnezeu fiinţa şi a făcut cea dintâi mişcare. împăratul a atacat cu grăbire; el s-a apărat cu linişte. Partida s-a desfăşurat cu peripeţii diverse, părxnd cînd a unuia, cînd a altuia. La urmă înţelepciunea jocului a rînduit aşa cum cerea dreptatea ideală. Căci, după rmduielile lumeşti, capul lui demult trebuia să-i cadă la picioare.

împăratul îşi văzu partida pierdută. Privirile i se înegurară.

înainte de a deschide gura spre a rosti matul, Garin își ridică ochii și văzu întristarea domnului său.

— Sire, zise el, să contenim partida. Dumnezeu să mă ferească de a rosti acel cuvînt.

— O, Garin, a răspuns împăratul, fă cum crezi.

Observînd umilința domnului său, acvitanianul nu-și putu stăpîni lacrimile.

—• Stăpîne, a strigat el, niciodată n-aș săvîrși rușinea de a despoia pe împăratul meu. Cred însă, doamne, că n-ai cugetat cu dreptate, dorindu-mi pieirea. Pentru nebunia unei femei nu se cuvine să-ți pierzi prietinii cei cu credință ! Greșit-ai, împărate, și m-ai obijduit. Blăstămată fie femeia care a îndepărtat de la mine dragostea ta; blăstămată fie strămoașa noastră Eva, femeia dintăi, căci a fost urîtă pildă tuturor celor de după dînsa ! Ca dovadă, împărate, că în mine nu-i decît gînd curat, te rog să bine- voiești a asculta ce am să mai spun. Pe cînd măria ta petreci aici cu bencheturi și cu jocuri de șah, în țara părinților mei Acvitania necredincioșii mauri prigonesc norodul, pustiesc ogoarele și pradă sfintele biserici. Este acolo un turn, cel mai nalt din lume, cu numele Mon- glave; marele Cezar l-a zidit; necredincioșii mauri l-au cuprins întărindu-1 din nou ; dacă îl voi răpi de la ei, cu ajutorul lui Dumnezeu, dă-mi mie senioria de Mon- glave. Chiar în această clipă voi părăsi curtea maiestății tale, cu dulcile ei desfătări, și mă voi duce să-mi agonisesc moșia de la ticăloșii închinători ai profetului mincinos.

împăratul și-a plecat fruntea încuviințînd; astfel jucăriile de fildeș au făcut dreptate feciorului ducelui de Acvitania, punîndu-1 din nou în moștenirea părintească.

Ascultă acuma, cucoane Grigoriță, alta.

Cu vorbele acestea, domnul Temistocle Cantaraga se pregăti să mă ducă în ținuturile neguroase ale Septentrionului, lunecînd cu repeziciune pe aria înșelătoare a mării.

Dacă își închipuie cineva că întîmplările pe care le-am înșirat pînă aici sînt expresia curată a boierului meu orheian, se înșală. Nimic și nimeni n-ar putea reproduce coloarea, faconda, jocul și patosul acestui artist. Ceea ce încerc să pun eu aici e ceva cu totul palid. Focul vinului de Orhei și buna dispoziție extraordinară au produs o combinație pe care dealtminteri n-am mai văzut-o la Temistocle Arcadievici. Era o beție prețioasă și subțire, care-1 valorifica așa cum nu i se întîmplase poate niciodată. Aceasta a fost cel puțin explicația lui de mai pe urmă, cînd am devenit prietini foarte buni, fără să mai am plăcerea de a-1 mai vedea

în starea dintăi. Îneîntat de arta lui unică, după ce am devenit intimi cum spun, l-am îndemnat să puie numaidecît pe hîrtie ceea ce debitase cu atît succes în cerdacul casei bătrîneşti de la Mărun- ţeni, în acea zi memorabilă de 24 iunie. I-am prezis lucruri mari în cariera literară. S-a lăsat uşor convins şi, din tot ce-mi spusese el atunci, mi-a prezintat un manuscript de douăzeci de pagini mîzgîlite cu slove enorme. Am cetit şi am rămas cu mult mai uimit de cele scrise, decît fusesem de cele rostite. Iată una din anecdotele lui pe care o jucase, o, zugrăvise şi o împodobise eu focuri de artificii, în cerdac. Pe foaia de hîrtie se sleise un sos nedemn :

«In frumoasa ţară a Bavariei, scria prietinul meu Te- mistocle, şi, pe cînd ceteam, el mă privea îneîntat, se afla un prinţ numit Oktar. El a trimes la curtea lui Pepin, craiul Franţei, pe fiul său numit Gustav care, împrieti- nindu-se cu fiul lui Pepin, juca cu acesta şah. Insă Gustav cunoştea de la tatăl său jocul şi în fiecare zi cîştiga şase ori şapte partide lui Pepin cel mic. într-o zi Pepin cel mic s-a înfuriat aşa de teribil din această pricină, încît a omorît pe Gustav, pălindu-1 în cap cu piesa care se chiamă turn.»

— Aşa-i că e,, nostim ? m-a întrebat el rîzînd. .

— într-adevăr, am răspuns eu cu întristare.

Atunci mi-a venit gîndul să încerc eu a statornici, din resturi şi amintiri fosile, o slabă înjghebare a disertaţiei de la 24 iunie. Desigur că prietinul meu n-o poate cunoaşte în paginile mele, de vreme ce o credea transpusă în paginile lui. Voi continua deci să modelez pe. sama mea acest monument funerar.

Chilimbarul lucea în păhăruţele cu picioruş şi în ochii lui Temistocle.

— Este în Anglia un ținut care se chiamă Cornouail- les, urmă prietinul meu. Şi în vremea cînd își căutau caii de șah drum într-acolo, domnea într-acel loc regele Marc. Era un rege bun și bătrîn, care dorea să-și ia soție tînără.

A chemat în jurul său sfetnicii cu bărbile de promoroacă.

— Domnii mei, le-a zis el, cunoașteți că de douăzeci de ani sînt stăpîn pe acest pămînt. Tatăl meu a fost ucis de regele Enric al Scoției și prima mea grijă a fost să plătesc vărului meu Enric așa cum scrie în cartea legii. Deci mi-am înarmat solii și supușii și am bătut război douăzeci de ani. Alaltăieri 8 iunie, am pus piciorul pe pieptul lui Enric și i-am trecut spada mea prin beregată. țintuindu-1 de pămînt. Stîrvul lui a rămas lîngă Stînca Neagră, hrană corbilor. Ieri m-am odihnit și m-am închinat Domnului Dumnezeu mulțămindu-i pentru izbîndă. Astăzi, avind liniște după douăzeci de ani, cuget că am către poporal meu o datorie, să-mi iau soție, ca să las moștenitor tronului.

— Alt mijloc, ca să fie poporul fericit, nici nu vedem, au încuviințat sfetnicii.

— Drept aceea, a urmat măria sa regele Marc, m-am gîndit la prietinul nostru și ruda noastră, măritul rege al Islandei. Ne-a trimes veste despre copila lui, care s-a născut în ziua morții părintelui meu. O chiamă Isolda și a văzut douăzeci de primăveri fericite, pe cînd eu mă pregătesc să văd abia acum pe întăia. Răspunzînd cărții măritului rege Harold, voi ruga deci pe nepotul nostru iubit Tristan să ducă răspunsul și să primească în locul meu, în fața altarului, pe Isolda. îndată după aceea, poftind-o în corabia noastră, cu toată zestrea și eu doamnele ei de onoare, ne-o va aduce aici, ca să ne silim a împlini datoria. Răspunde, prea iubite Tristan, dacă ești gata.

— Sînt gata, sire. Mîni îp zori de zi plec. Corabia așteaptă în ancoră. Avem pînze nouă pentru vînt și robi în lanțuri, ca să vîslească atunci cînd e marea lină.

Pe Tristan și pe Isolda de mult i-au cîntat poeții veacurilor. El era un bărbat tînăr de cea mai curată frumuseță, cu ochii albaștri și părul roșu, așa cum se cuvine să fie nobilii pămîntului englez. Iar Isolda avea pletele ca soarele și privirile ca cea mai limpede gheață. Dar ghiața aceea trebuia să se topească în lacrimi, așa cum coama roșie în curînd i s-a părut o cunună de foc lui Tristan. Astfel a hotărît destinul ca cel mai mistuitor amor al lumii să se nască sub neguri, în regiunile gheței. Venea de către miazăzi cel dintâi vînt de pe flori, cînd îsolda a ieșit din biserică între

prinți și clerici, după ce primise cunună de rubine din partea soțului său de departe, regele Marc. Alături de ea era solul soțului său. Iâ dădea mîna și umbla tăcut și sever lîngă ea. Avea ochi frumoși, pe care însă nu-i întorcea către dînsa.

— Domnule, a suspinat ea, spune-mi dacă-ți sînt displăcută.

— O nu, doamnă. Abia acum se arată lumii cea mai frumoasă regină din cîte au fost vreodată.

—• Cuvinte ceremonioase și înșelătoare, a răspuns doamna îsolda, căci încă nu te-ai uitat la mine.

El n-a răspuns. Amîndoi au văzut marea dintrodată eliberată de neguri. Soarele avea o strălucire, pe care ei erau departe de a o socoti vicleană. Convoiuri de gîște sălbatice zburau către apele libere de la Pol, chemi u- du-se fără încetare.

—• Soațele se strigă una pe alta... zise doamna îsolda.

—• Vin de pe țărmul unde ne ducem noi, a răspuns nobilul Tristan.

Toți acei care rămîneau pe țărm, începînd cu regele și cu regina, au cuprins-o pe rînd de după grumaz și au sărutat-o pe amîndoi obrajii. La urmă, regina cea bătrînă cu zulufi albi a mai îmbrățișat-o o dată plîngînd, iar regele a mormăit, trăgîndu-și cînd cu dreapta cînd cu stînga mustățile cărunte care-i ajungeau pînă la umeri.

Foarte ciudat este că, despărțindu-se de locul ei de naștere, doamna îsolda nu s-a simțit prea mîhnită. E adevă-rat că, din cînd in cînd, suspina gîndindu-se la regina ~ea mică și cu zulufi care era mama sa ; dar îndată după aceea zîmbea soarelui, mării și tovarășului său. în această lungă călătorie de la Islanda la Cornouailles, regina îsolda și cavalerul Tristan au găsit mijlocul de a sta necontenit alăturea fără a vorbi, avînd între ei tabla de șah și piesele și jucînd partide fantastice. Se știe că un nebun și a regină de șah fac cu cea mai mare ușurință mat pe regele advers ; ceea ce s-a întîmplat cu măria sa Marc, rigă de Cornouailles. Aceste partide au continuat și după ce doamna Isolda a ajuns într-o țară verde și fermecată pe care n-o văzuse pînă atunci decît în vis. Privighetorile anului cîntau în dumbrăvi iubirea eternă : ascultîndu-le, tînăra regină le înțelese numaidecît, rîzînd și plîngînd. Lăsînd pe bunul rigă în jîlțul lui să doarmă după masă, prea frumoasa islandeză se grăbea către pai*tida de șah. In povestea acestor amanți nefericiți, cu dragostea sporită și ațîțată de remușcări, se spune că toată vina pasiunii lor violente trebuie căutată într-o cupă, din care au

băut fără să-şi dea samă amîndoi, pe cînd se dedau jocului lor favorit. în acea cupă se afla un filtru, extras din anume buruieni în proporţii misterioase, fiert, amestecat şi descîntat. Pe cînd jucau şah, înfierbîntaţi fiind, au întins pe rînd mîna şi au băut din cupă, punîndu-şi buzele în acelaşi loc. Piesele de şah, îngrămădite în poziţii imposibile şi aşteptînd să fie rînduite şi comandate, au făcut în acea clipă sobor, au născut la viaţă printr-o magie a lor proprie, s-au închinat unele către altele, au zîmbit şi şi-au făcut semn de tăcere.

V

Aici e vorba de o întâmplare de la faimoasa os- terie «La ('aiul Şchiop» a renumitului Andrea Barbarossa

La zece mile de Florenţa, pe drumul care vine de către miazăzi, se afla în acea vreme, anul de la fericita naştere 1061, o ospătărie veche cu firma zugrăvită de meşterul Andrea Barbarossa, stăpîn el însuşi al locului. Firma arăta un cal şchiop: într-adevăr, cum ajungea drumeţul la zece mile de Florenţa şi ridica ochii, calul său lua îndată înfăţişarea celui zugrăvit şi nu mai putea merge înainte; în acelaşi timp îi pătrundea în nări şi o mirodenie plăcută, a cărei faimă, iarăşi, se răspîndise în toată Italia nordică. Meşterul Andrea era nu numai zugrav ci şi foarte priceput bucătar. O găină bine îngrăşată cu boabe de grîu muiate în lapte, şi jertfită fără sînge, adică înecată, era curăţită de el frumos şi cenătuită, după care era aşezată într-o oală de lut, cu toate onorurile, legumele şi aromatele şi cu atît oţet cît trebuia ca s-o cuprindă pînă la jumătate. După ce adăuga sarea şi boabele de piper, punea capacul pe oală fixîndu-1 şi astupîndu-1 cu lut moale. Această armătură mergea la cuptor. Găina absorbea aburul oţetului şi mirodeniilor şi se rumenea. Orice bun creştin mărturisea, gustînd, că nu va muri înainte de a se mai întoarce încă o dată în acel loc. Vinul era tocmai cel potrivit. Slujitoarele aveau ochi negri şi rîdeau uşor. Argaţii nu uitau să dea grăunţe calului şi să-1 panseze. Deasupra sălii celei mari şi afumate de jos erau odăi de oaspeţi cu paturi largi şi aşternuturi de puf. Aşa se explică de ce însuşi ilustrisimul domn cardinal Pietro Damiano, cu suita sa de clerici, s-a oprit la osteria meşterului Andrea cerînd mîncare şi găzduire. Ograda era plină de trăsuri, grajdurile de cai, sala cea mare de musafiri. Obloanele erau deschise, ca să intre parfumul de roze, căci era în luna mai şi grădina de aproape era înflorită. La fereastra cea mai de lîngă drum şi ogradă, stăteau doi bărbaţi cărunţi, mustăcioşi şi pîrliţi de .soare. Păreau, după îmbrăcămintea lor sprintenă, doi munteni. Aveau la brîu junghere şi cîte o sabie la îndămînă. Beau puţin din cupele de

cositor pe care le aveau dinainte şi priveau mult. Din locul lor, puteau interveni în orice clipă înlăuntru la cel dintăi strigăt ori puteau sări pe geam afară la chemările argaţilor. Erau apărătorii «Calului Şchiop», oameni încercaţi, după cît arătau cicatricele lor de pe obraji. De şi aveau un trecut îndoielnic, ceea ce-i făcea mai respectaţi, meşterul Andrea ştia că se poate bizui pe ei. Din cînd în cînd, le adresa semne de prietinie cu ochii, mîngîindu-şi barba mare şi înălţîndu-se întru toată măreţia umerelor sale şi a pîntecelui său respectabil.

După ce însuşi el ieşi ca să salute pînă la pămînt pe înaltul şi prea sfinţitul oaspete, dădu răcnet către slujitori, pentru cele de cuviinţă. Conduse cu bereta în mînă pe scări, pînă sus, aleasa adunare de clerici şi primi poruncă in privinţa mîncarii, din care nu se putea să lipsească găina â la Barbarossa, şi în privinţa vinului care nu se cuvenea să fie mai tînăr decît douăzeci de ani.

După ce cardinalul şi prelaţii se aşezară în odăi, meşterul Andrea se pregătea să se coboare, cînd îl opri un prea sfinţit episcop cu figură fină şi ascetică.

— Iartă-mă, meştere Andrea, zise el închizînd cu grijă uşa în urma lui; voiam să mai stai puţin, ca să răspunzi la o întrebare.

— Sînt la porunca excelenţei voastre, răspunse Barbarossa zîmbind. Sînt chiar prea fericit să văd încă o dată la mine pe domnul şi episcopul meu de Florenţa, pe care-1 stimăm şi-1 iubim toţi credincioşii creştini din acest ţinut. Sînt gata să răspund la orice. Magaziile şi pivniţile mele sînt la dispoziţia strălucitei societăţi pe care aţi binevoit a mi-o aduce.

— Nu e vorba de asta, meştere Andrea. Domnul nostru cardinal va fi foarte mulţămit cu găina dumnitale şi eu vinul de Umbria ; e un sfînt părinte care pune cele spirituale mai sus decît cele trupeşti. Deasemenea şi cuvioşii prelaţi care sînt cu eminenţa sa ; vei avea grijă să fie vinul proporţionat cu gustul, pofta şi volumul fiecăruia. Mie nu-mi vei servi decît o felioară de brînză, puţină pîne şi un pahar de apă rece. Le voi găsi jos, căci mă cobor.

— A, excelenţă, totdeauna am fost mîhnit că nu mi se face onoarea cuvenită de către sfinţia voastră. însă mă supun, căci e pretutindeni cunoscută stricteţa vieţii domnului nostru episcopul Gerardo. E un monah vrednic de Tebaida din fericite şi sfinte vremuri. în astă sară, excelenţă, veţi găsi jos adunarea mai animată decît totdeauna. Neguţătorii care au poposit ieri la mine n-au mai plecat. Proprietarii vecini s-

au grăbit şi ei să vie. Sfinţii părinţi de la Castel Giovanni au îndrăznit şi ei să participe, în haine schimbate : asta o mărturisesc excelenţei voastre, deoarece ştiu că nu le faceţi din asta o crimă. O adunare de şah e lucrul cel mai onest din lume.

— Ai dreptate, Andrea. în privinţa aceasta ilustrul domn cardinal Pietro Damiano nu e în totul de acord eu mine. O partidă de şah e o faptă nevinovată, meştere Andrea.

— Asta am susţinut-o şi eu totdeauna, excelenţă, şi o voi susţine pînă la ceasul morţii. Deci vă aştept jos foarte bucuros, însă jignit şi umilit pentru paharul de apă şi fărîmitura de brînză.

— Vin numaidecît. Ţineam să te mai întreb dacă ai jucători şi sînt angajate partide interesante.

— Sînt nebun sau am îmbătrînit, excelenţă. De un sfert de oră ţineam să vă informez despre lucrul cel mai important şi eram să mă cobor fără să-1 fi spus. Neguţătorii, proprietarii şi sfinţii părinţi de la Castel Giovanni s-au adunat tocmai pentru acest prilej extraordinar, pe care trebuia să vi-1 comunic din prima clipă. A poposit în osteria mea, alaltăieri, un sarasin. E un om tînăr şi amabil. Se pare însă că-i cel mai teribil jucător de şah de la Cordova şi din toată Spania. Joacă cu trei adversari deodată, fără să vadă tabla de şah.

— Nu înţeleg bine.

— Veniţi jos şi vedeţi, excelenţă. Stă de vorbă cu mine ~şi cu excelenţa voastră. Spune cele ce-a văzut în călătoria lui. Dacă poftiţi, vă poate vorbi despre rînduielile curţii sarasine, aşa de vestită prin blîndeţă şi eleganţă. Se pare că cei mai buni medic i şi jucători de şah se află la Cordova.

— De ce medici şi jucători de şah ?

— Pentru că şi şahul e o medicină, excelenţă şi prea sfinte. Stă deci de vorbă cu noi despre toate, căci e şi medic; pe cînd jucătorii se uită pe tablele lor la piese, făcînd toate combinaţiile. Cînd au găsit cea mai bună lovitură, o anunţă. Atunci sarasinul răspunde fără' să se întoarcă, numind piesa şi mişcarea lui, şi iar urmează a se întreţine cu noi. Asta este. Joacă trei partide deodată în asemenea chip şi le cîştigă pe toate.

Ochii prea sfinţitului episcop de Florenţa luciră de bucurie.

— Zici că e un sarasin, meştere Andrea ?

— Din nefericire, da, excelenţă.

—- Cum îl chiamă ?

— Abu-Selim, excelență.

m

—- Te rog să mi-1 prezinți, Andrea. Nu te mira. De şi pare un necredincios, din ceea ce săvîrşeşte, se vede că e un favorit al lui Dumnezeu.

— Desigur, excelență. M-am gîndit şi eu la asta din prima clipă. Poftiți jos; vi-1 prezint imediat.

Cuviosul părinte episcop Gerardo coborî, călăuzit de uriaşul Barbarossa. La un cuvînt al acestuia, comunicat repede celor din preajmă, murmurul sălii conteni dintr-o dată. Oaspeții se ridicară, salutînd. Episcopul le dădu binccuvîntarea. Cei doi păzitori de la fereastră, luîndu-şi săbiile, veniră să îngenuncheze o clipă, plecîndu-şi adînc frunțile. Maurul se feri din calea sfinției sale, înclinîn- du-se respectuos. Andrea îl pofti, c-un gest larg, să înainteze.

—• Onorate doctore, excelența sa doreşte să-i fii prezintat.

Atunci Abu-Selim veni şi se închină adînc, arătînd, în cea mai curată italiană, că stă gata, cu tot devotamentul, pentru serviciul excelenței sale. Are nevoie de un sfat medical ? ori de un leac ?

—' O, nu, doctore, răspunse episcopul, n-am nevoie decît de mila lui Dumnezeu pentru scăderile mele omeneşti. Sînt un incorigibil amator de şah.

— Cum ? zîmbi sarasinul; prea sfinția voastră crede că Dumnezeu prigoneşte din raiul său pe jucătorii de şah ?;

— Nu cred, prietine Abu-Selim, dar se spune. La curtea califilor din Spania, precît ştiu, acest joc e în mare cinste ?

— Este, prea sfințite, şi cu drept cuvînt. In vremea lui Abderam, al optulea calif omiad, acum o sută de ani, ş-a întîmplat un lucru cu totul neobişnuit. Un om sărman cu numele Ali-Amru, excelent jucător de şah, într-o zi a murit. L-au îngrijit i'udele lui tînguindu-se, însă bucuroase într-o privință că au scăpat de el, şi l-au privegheat în noaptea întăia. S-au mirat, observînd că mortul zîm- beşte. Au dat veste despre asta în cetate şi au venit oamenii să-1 vadă. Soarele zilei a doua s-a ridicat pe cer şi razele lui au pătruns pînă la mort. Cînd au ajuns la nas, gîdilîndu-1, Ali-Amru a strănutat şi s-a sculat din lințoliu, uitîndu-se cu gravitate şi cu mîndrie spre neamurile lui şi spre lumea adunată. Unii s-au spăimîntat. Alții, înțelegînd că s-a întîmplat o minune, au venit către el, înconjurîndu-1.

—- Ce s-a întîmplat, Ali-Amru ? De ce zîmbeai astănoapte ?

•— Astă-noapte, fraților, a răspuns omul, m-am aflat față cu Dumnezeu. Cum m-a văzut, m-a chemat la el. Eu am căzut cu fruntea în pulberea de la picioarele lui, bueu- rîndu-mă. •— Scoală, Ali-Amru, mi-a spus Allah cu bunătate ; așează-te în fața mea și joacă o partidă de șah cu prorocul nostru Mahomed. Vreau să văd întrucît reputația ta e întemeiată. — O, Doamne, am răspuns, eu sînt cel mai sărman om din Cordova. Cum pot îndrăzni să joc șah cu prorocul ? — îndrăznește ! a poruncit Dumnezeu. Ara îndrăznit și am cîștigat prorocului partida. Dumnezeu s-a veselit. Mahomed, prorocul nostru, m-a bătut pe spate. —• Domnul Dumnezeu îți mai poruncește, a zis el, să te întorci la Cordova și să intri la curtea lui Abderam, al optulea calif omiad, să joci șah cu toți dregătorii și să le cîștigi toate partidele. Provoacă și pe calif. Așa să fie. •— Asemenea întîmplare extraordinară s-a vestit numaidecît și slujitorii califului au venit să ridice pe bietul Ali- Amru. S-a făcut cercetare să se vadă dacă într-adevăr murise; a venit și hogea să mărturisească; deci porunca de sus a trebuit numaidecît îndeplinită. Ali-Amru a jucat șah cu dregătorii și i-a bătut pe toți. Cînd a venit vremea ultimei partide, strălucirea sa marele și înțeleptul Abderam a zis sărmanului: ■— Ali-Amru, ca să ai dreptul să joci cu califul, trebuie neapărat să fii cel mai mare dintre dregători. Poruncesc să fii îmbrăcat cu caftanul de vizir și atunci vom juca. Din această istorisire foarte adevărată, se vede, sfîrși doctorul Abu-Selim, se vede că în fericitele locuri eterne se joacă șah și nici unui bine-credincios nu i-i îngăduit, în această lume, să nu se pregătească pentru cealaltă în chip cuviincios, învățînd acest joc

Excelenței sale episcopului i-a plăcut în chip deosebit povestea și s-a împrietinit numaidecît cu maurul, urmărind partidele pe care le juca, cu spatele întors spre adversarii săi. După ce s-au isprăvit acele partide, excelența sa a poftit să se măsoare și el cu sarasinul și toți oaspeții de față au făcut in jurul partidei o frumoasă galerie în patru etaje. Unii erau jos, cu bărbiile lîngă tabla de șah, alții în picioare, alții pe scaune, alții pe mese. Cei de jos întindeau celor* de sus cupele de vin și răbdau să le curgă în creștete picături de băutură. A fost o memorabilă partidă, pe care meșterul Andrea a notat-o în registrul său de oaspeți.

Urmarea acestei neuitate seri a fost mai puțin plăcută. Căci sfîntul Pietro Damiano, marele cardinal, aflînd de ciudata ispravă pe care o săvîrșise episcopul Florenței și despre imposibila adunare întru care se amestecase, s-a mîhnit foarte și l-a mustrat cu asprime :

— Cum e cu putinţă, a zis sfîntul cardinal, ca un cleric lăudat pentru ascetism şi curăţie, să se înjosească în-tr-o asemenea adunare proastă şi să aibă plăcere a sta faţă în faţă cu un infidel; şi nu numai să stea faţă în faţă cu un infidel, dar să se delecteze cu un joc neonest, absurd şi murdar *(inhonestum, absurdum foedumque lu- dibrium) !* Se cuvine oare, a urmat maiestatea sa cardi- nalică, se cuvine oare ca aceste mîni, care oferă credincioşilor trupul Domnului Hristos, să atingă murdăria unor piese de şah ! Se cuvine ea aceste buze, care trebuie să fie mijlocitoare între Dumnezeu şi oameni, să pronunţe cuvinte sacrilege şi fără noimă ?

—- Stăpîne, a răspuns cu nevinovăţie episcopul Ge-rardo, după cît ştiu, nicăieri în sfintele scripturi această petrecere curată a şahului nu e oprită ; cel puţin nicăieri nu se vorbeşte de ea ; pe cînd lumeştile păcate sînt toate pomenite. Dacă ar fi să credem istorii adevărate, atunci se pare că...

— Ştiu ! ştiu ! ştiu ! a strigat cu durere sfîntul cardinal. Am aflat şi de anecdota aceea caraghioasă, care poate fi pusă pe sama unui zeu al necredincioşilor şi a unui profet vrednic de el, Numai intenţia de a o apropia de puritatea inefabilă a adevăratului Dumnezeu e o impietate.

— E o glumă nevinovată, ca şi jocul, a încercat a protesta episcopul. Dacă sfinţia ta îmi îngăduie, îi voi[7] explica uşor de ce şahul nu poate fi comparat cu zarurile, cu cărţile şi cu alte jocuri de noroc. Resortul acestui divertisment se reazemă pe inteligenţă, care e de esenţă divină.

— Destul! destul! a strigat sfîntul Pietro Damiano, ridicînd la cer braţele. Voi face cunoscut stăpînului nostru al tuturor, Papa de la Roma, fapta aceasta, cerşind pentru sfinţia ta iertare. Binevoieşte a cunoaşte pedeapsa pe care ţi-o dau. Vei plăti o sută de ducaţi amendă, în folosul casetei noastre particulare pentru săraci, şi, după ee-ţi vei săvîrşi rugăciunile da umilinţă, vei spăla picioarele a doisprezece cerşetori din oraşul sfinţiei tale de reşedinţă Florenţa !

VI

Aici întnnplarea precedentă, în care au rol monseniorul Gerardo, episcop de Florenţa, doctorul Abu-Selim şi eminenţa sa cardinalul de Ostia, se prelungeşte într-un chip foarte curios

Istoria asta nu se isprăveşte aici. Cum s-a zvonit în Florenţa despre pedeapsa prea sfinţitului episcop, au prins a se mişca ici-colo breslele. întăi şi întăi s-au burzuluit cerşetorii, pentru care cuviosul prelat era ca un adevărat părinte. Suta de ducaţi cu care era amendat ieşea din patrimoniul lor. La liturghiile duminicilor, în preajma

lăcaşurilor dumnezeieşti, burghezii trebuiau să se oprească, spre a le asculta tînguirile.

— Am fost sărăciţi, respectabililor domni! strigau ei. Miluiţi-ne domniile voastre cu ceea ce ne răpeşte cardinalul de Ostia !

— La urma urmei, cerşetorii au dreptate, ziceau neguţătorii întorcînd unul către altul bărbile.

—■ Afară de asta, onoraţi domni, cine va îndrăzni să intre la părintele episcop, ca să i se spele picioarele ? Am dori să ştim cine îndrăzneşte să intre ! rînjeau ei pieziş, uitîndu-se cu mînie unul la altul.

Chestia aceasta le era mai mult indiferentă respectabililor tîrgoveţi, însă muierile lor găsiră în ea pricină de indignare, căci prea sfinţitul Gerardo avea mînile albe şi fine. De la femei, zvoana se întinse cu mare bogăţie de dezbateri. Era vorba ca senatul să fie obligat a trimete o întîmpinare sfîntului Părinte de la Roma. Multe doamne tinere cercetară cu acest prilej pe părinţii con- scrişi. în privinţa aceasta lucrurile n-ajunseră la nici un rezultat; însă nu se găsi nici un cerşetor care să îndrăznească a intra la episcopie. Gărzile breslei, înarmate cu ciomege, vegheau în preajmă, semnificînd tuturor că orbii, cişii, ologii sînt ameninţaţi să devie cu adevărat orbi, ologi şi cîşi.

—• Excelentissiroe seniore, zise Abu-Selim doctorul, înfăţişîndu-se într-o zi la prea sfinţitul Gerardo ; cum am intrat în acest frumos oraş am avut impresia că se află în stare de război. Sînt mai ales nişte domni zdrenţeroşi care strigă şi se ameninţă foarte rău. Cercetînd, am aflat că neyinovatul şi paşnicul nostru joc ar fi stîrnit atare vîlvă.

— într-adevăr) a zîmbit părintele episcop.

—• Am mai aflat, urmă Abu-Selim, că îndată ce s-au aflat cuvintele ofensatoare ale cardinalului de Ostia, la adresa jocului nostru, nobilii şi tîrgoveţii din această cetate, care nu-1 cunoşteau, au fost prea doritori să-1 cunoască ; aşa că cei care-1 cunoşteau s-au făcut profesori celorlalţi. Nicăieri pe unde am trecut, în Italia, n-am văzut atîta pasiune pentru jocul nostru. Sculptorii în lemn şi-n os fac afaceri minunate, mulţămind lui Dumnezeu pentru buna rînduială a lucrurilor din această lume.

Părintele episcop a devenit serios :

— Doctore, a zis el, să nu amestecăm chestii aşa de mici cu ceea ce este etern şi incomensurabil.

—- Rog pe excelenţa voastră să mă ierte, s-a împotrivit maurul, pentru Cel-Etern nu este nici mare, nici mic. Suprema Înţelepciune şi Suprema Cunoaştere cuprinde

tot : «*En to pan»,* cum spuneau cîndva inițiații elini de la Eleusis. Unul-tot! Așa fiind, jocul nostru face parte din rînduiala lui Dumnezeu. Am mai avut cinstea și prilejul să dovedesc asta excelenței voastre, în osteria lui Barbarossa, unde se mînîncă așa de bună friptură. Dacă binevoiți a-mi acorda răgaz, pot să vă mai dovedesc asemenea adevăr printr-o altă întîmplare, tot așa de ciudată ca și cealaltă. Putem juca și o partidă de șah în acest răstimp, pentru a onora veșnica înțelepciune.

— Sînt dispus să primesc propunerea dumnitale în cea mai mare taină, a rîs cu voie bună prea sfințitul episcop Gerardo. Eu joc deci albele, dumneata negrele. Eu am făcut prima mișcare, dumneata răspunzi și începi povestea.

într-adevăr părintele episcop trebuia să joace piesele albe. însuși excelența sa avea obrazul și straiul în această coloare. Pe cînd doctorul maur, oacheș și smead, purta haină neagră de catifea de o eleganță desăvîrșită.

— Seniore, începu el a povesti, la noi la Cordova au loc din cînd în cînd, după un vechi obicei, mici răfuieli între membrii familiei domnitoare. Privilegiul de a avea în vine sînge regesc se plătește, în asemenea caz, cu moartea. Deci, pe cînd era calif Abu-Ferida, coborîtorii direcți ai marelui Abderam-Calif erau prigoniți. Mulți își găsiseră liniștea definitivă în moarte; alții trecuseră în Africa. S-a întîmplat ca Abderam cel tînăr să fie cruțat printr-un capriciu. Era filosof și poet și mai cu samă jucător de șah, deci nu prezintă pentru domnii lumii nici o primejdie.

Era și frumos, cu o expresie de mare blîndeță în ochi. Intr-o împrejurare, însă, un cuvînt de spirit a părut a dezvălui ceva din natura lui intimă, ceea ce arăta că și filosofii pot fi primejdioși, mai cu samă cînd sînt filosofi de circumstanță. Abderam tînărul a fost deci închis la castelul Boma, în stîncile Guadalchivirului, șase ore depărtare de Cordova. Pe cînd el sta închis, așteptîndu-și osînda, agenții lui Abu-Ferida urmăreau din loc în loc toate partidele de șah ale filosofului și mai ales toate faptele lui și toate vorbele pe care le rostise. N-a trebuit prea multă cercetare, ca să descopere între jucătorii de șah o adevărată conspirație. Cea mai mare dovadă de conspirație era că toți jucătorii de șah de la Cordova și din alte cetăți nu spuneau nici un cuvînt cînd jucau cu Abderam filosoful. Din cînd în cînd oftau și mișcau o piesă. Partida se sfîrșea invariabil cu șah și mat. Poate fi ceva mai semnificativ decît asta ?

Cu toate aceste dovezi, Abu-Ferida stătu la îndoială șapte săptămîni. După șapte săptămîni, făcu ceea ce putuse

face în prima zi. Trimese comandantului de la Borna o carte în cuprinsul următor :

«îţi poruncesc, o Soliman-ben-Muhamed, să iei măsurile cuvenite împotriva iubitului nostru nepot Abderam. Sabia să fie bine ascuţită. îngăduie-i cea din urmă partidă de şah.»

De la Cordova la castelul Boma sînt şase ore cu calul. Sînt şi cai care fac zece ore, ceea ce s-a întîmplat cu calul lui Aii. Curierul înţelesese că duce o veste foarte grea şi ar fi fost mai bucuros s-o arunce în G-uadalehivir decît s-o ducă la castel Borna. Nu se afla om, la Cordova şi în toată ţara, care să nu iubească pe filosof, pe cînd Abu- Ferida nu cunoştea filosofia şi n-avea alt argument decît sabia. Deci, după zece ore, Aii ajunse la Boma şi înfăţişă cartea. Soliman-ben-Muhamed îi sărută peceţile, o deschise, îi văzu cuprinsul şi suspină. Se duse numaidecît Ia chilia filosofului şi bătu la uşă, trezindu-1 din somn.

— Ce este, moşule ? întrebă Abderam dinlăuntru.

— îţi aduc o veste, măria ta, răspuns Soliman-ben- Muhamed.

— O veste bună ? Învrednici-mă-voi să văd iarăşi soarele ?

—■ Binevoieşte a-mi îngădui să intru, măria ta. Vestea nu-i bună.

Cînd filosoful văzu pe bătrînul Soliman-ben-Muhamed plîngînd, îi luă cartea din mînă şi o ceti la lumina făcliei.

— Să mulţămim lui Allah, moşule, suspină el. Mai avem noaptea asta şi partida de şah de mîni dimineaţă. în curgerea vremii, nu samănă o clipă cu alta.

Se zice că osîndiţii dorm bine. N-am avut încă prilejul să verific această minciună. A doua zi dimineaţa prinţul pofti în faţa tablei lui de şah pe bătrînul Soliman-ben- Muhamed.

— Moşule, i-a zîmbit el, poftindu-1 să şadă pe cultucul de puf, un filosof elin a spun cîndva că viaţa e visul unei umbre, aşa încît singura realitate ce-mi rămîne e această ultimă partidă de şah. S-o facem cît mai interesantă : ia negrele şi fii campionul lui Abu-Ferida, ca să am plăcerea de a fi eu totuşi biruitorul lui. Ai pus să se ascută bine sabia ?

— Măria ta, fii îngăduitor cu bătrînul Soliman-ben- Muhamed. Eu am fost slujitor bunicului măriei tale, care a stăpînit cu mare strălucire şi blîndeţă. Am cunoscut şi pe tatăl măriei tale, care a pierit pe nedrept, lovit în ascuns de mîna celor răi. Destinul vrea să-ţi fiu acum adversar la şah. Ochii mei nu văd piesele din pricina lacrimilor.

— Cu toate acestea trebuie să joci şi să te aperi, Soli- man-ben-Muhamed.

— Mă apăr, măria ta.

Vă încredinţez, excelentissime seniore, că a fast o partidă lungă.

La urmă bătrînul văzu că nu mai poate evita matul împotriva regelui său. Slujitorii castelului se adunaseră în jur şi priveau foarte interesaţi. Ceasornicul de năsip se deşerta încet. Soarele era cătră amiază.

Atunci s-a văzut că drumul de la Cordova la castel Borna poate fi străbătut în trei ore. Umbra călăreţului se proiecta ca o fantomă nebună pe undele Guadalchiviru- lui. Bătrînul Soliman-ben-Muhamed era la ultima lui mişcare, cînd curierul sună din com, cerînd intrare.

Era în înfăţişarea lui ceva cu totul extraordinar. Străjerii îi dădură drumul. Omul slobozi un strigăt care răzbătu pînă sus.

— Unde-i măria sa ?

— E sus, răspunseră unii slujitori. îşi face ultima partidă de şah.

—• Mărire lui Allah şi prorocului său ! zise curierul, căzînd cu fruntea în pulbere.

Apoi se ridică şi se repezi pe trepte :

— Faceţi loc! răcnea el. Veniţi şi vă închinaţi lui Ab- deram-Calif. Prin voinţa lui Dumnezeu, în această dimineaţă a pierit Abu-Ferida. Al nouălea Omiad e chemat pe tronul părinţilor săi.

Astfel a voit Cel Atotputernic să se joace această vestită partidă, seniore. Dacă mi se îngăduie, pot să vă arăt pe tablă finalul ei. E o adevărată problemă, pe care numai un filosof putea s-o deslege, şi numai c-un ajutor <Kvin. Partizanii prinţului executau matul, pentru ca partida să aibă armonie.

Prea sfinţitul părinte Gerardo asculta cu plăcere istorisirea maurului, fără a bănui că şi propriei sale afaceri i se pregătea un final interesant prin amestecul lui Dumnezeu în partidele de şah de pe pămînt .

Serenissimul domn cardinalul de Ostia, prinţ şi sfînt, şi în acelaşi timp judecător sever al slăbiciunilor omeneşti, aflînd despre burzuluiala calicilor şi nemulţămirile orăşenilor şi mai cu samă despre vizita unui necredincios într-o cetate reputată pînă atunci prin evlavie, şi-a sporit supărarea. A întors o pedeapsă nouă asupra episcopului, *quoniam multiplicatae sunt iniquitates ejus.* I s-a pus în vedere, deci, că va avea să verse din nou, la anume termen, trei sute de

ducați, pentru caseta particulară de binefacere a sfințitului cardinal. Părintele Gerardo și-a plecat fruntea, dorind cu nevinovăție să joace o partidă de șah cu sfîntul Pietro Damiano și să i-o cîștige. Altă resursă n-avea.

Departe de a liniști patimile, hotărîrea cardinalică a stîrnit, mai ales în vulgul cetății, o adevărată stare de dușmănie. Oamenii cu înfățișarea fioroasă au pus la cale fapte nemaipomenite, despre care au rămas relațiuni în cronicile timpului.

La două mile depărtare de Florența, drumul se îngusta între desimi de pădure. Caleașca prea sfîntului cardinal dădu într-o groapă proaspăt săpată în apropierea pădurii; caii rupseră ștreangurile, roatele suferiră stricăciuni. Un călăreț porni la cetate după ajutor. Eminența sa cardinalul binevoi a umbla un timp pe jos, prin umbra plăcută a arborilor, ascultînd ciripitul paserilor și amuzîndu-se cu jocul veveriților.

Iată, la o cotitură, un om bărbos, care sta așezat pe pămînt, cu coatele pe genunchi, părînd absorbit de o cugetare adîncă.

— E un cerșetor, ori un penitent, se gîndi în sine sfîntul Pietro Damiano și se apropie cu milă și bunăvoință de om.

Care nu-i fu mirarea, cînd văzu pe genunchii lui o tablă de șah, cu piesele desfășurate.

— Ce faci aici, omule ? întrebă el.

Omul ridică privirile și păru uimit și umilit.

—• O prea sfinte, o eminență ! strigă el. Te rog iar-tă-mă că nu mă pot mișca din locul meu, ca să îngenunchez și să-ți sărut mîna. Dar joc această partidă de șah, sînt la sfîrșitul ei și datoresc partenerului meu respectul cuvenit.

— Care partener ? Te văd singur. Cu cine joci ? rîse cardinalul.

— lartă-mă, eminență. Partenerul meu e Dumnezeu. Te rog nu te supăra, ai bunăvoință și m-ascultă. Joc din cînd în cînd asemenea partide și mărturisesc că le joc pe bani. Această partidă o joc, de pildă, pe treizeci de ducați. E ușor de văzut că o pierd. Ai! ai! sînt șah și mat. Rog pe eminența voastră să hinevoiască a primi treizeci de ducați. Cînd pierd, Dumnezeu are grijă să-mi scoată în cale pe cel căruia trebuie să-i dau banii. Astfel cutia milelor eminenței voastre sporește cu acest cîștig.

— Ciudat om și ciudată partidă ! zîmbi cardinalul. In orice caz, recunosc că voința lui Dumnezeu trebuie împlinită.

—• Atunci iată banii, zise bărbosul.

Scoase din taşcă treizeci de ducaţi şi-i depuse, cu respect, în mîna eminenţei sale.

Întîmplarea a fost observată, negreşit, de toţi clericii şi slujitorii care urmau la cinci paşi în urma domnului şi părintelui lor. Cînd alaiul a ajuns la Florenţa, într-o clipă s-a răspîndit în oraş istorisirea minunatei întîmplări, din care se vedea mai ales bunăvoinţa lui Dumnezeu pentru iubitul său prelat, căci îl făcuse să treacă pe un drum singuratic şi printr-o pădure, tocmai în clipa cînd un maniac pierduse o partidă de şah. Tainele lui Dumnezeu sînt nesfîrşite şi nebănuite.

In faţa eminenţei sale, cuviosul episcop domnul Gerardo a oficiat întru pedeapsa ce i se hărăzise, spălînd picioarele a doisprezece nefericiţi, pe care halebardierii republicei ii vînaseră prin surprindere în ascunzişurile lor ; căci nimeni nu voia să se înfăţişeze de bună voie, pentru asemenea onoare, la palatul episcopal. Cînd au ieşit de acolo, i-au primit în tăcere şase sute de cerşetori din breaslă. I-au luat şi i-au dus într-un convoi solemn, la o judecată crudă a unui rege în flenduri, într-un loc necunoscut.

Eminenţa sa, în prea aleasa adunare pe care o provocase, a rostit sentinţe pline de înţelepciune şi de duh creştinesc, pretinzînd, pentru cutia milelor sale, adaosul de trei sute de ducaţi. Binecredincioşii s-au grăbit să adune suma, zîmbind cu dragoste episcopului lor, şi iubindu-i slăbiciunile. Toată lumea îşi făgădui, în după-amiaza aceea, partide de şah, după plecarea sfîntului cardinal.

însfîrşit neînduplecatul întru credinţă ilustrul domn de Ostia fu petrecut cu cinste pînă la poarta cetăţii şi acolo a binecuvântat pe episcop şi pe florentini, dorind pentru sufletul lor harul dumnezeiesc. S-a suit în caleaşca şi a plecat.

Cînd a ajuns în pădure, şi-a adus aminte de maniacul din ajun. Scoase capul prin deschiderea din dreapta şi-1 văzu într-adevăr la locul său, cu tabla pe genunchi, cufundat într-o atenţie din care nu dorea desigur să fie tulburat de nimeni.

— Să vedem cît pierde astăzi acest bizar şi fericit jucător, zîmbi eminenţa sa şi porunci să se oprească o clipă trăsura. —■ Treceţi înainte, porunci el. Eu am de schimbat două vorbe cu acest om detreabă.

Alaiul trecu. Sfîntul Pietro Damiano se apropie de jucătorul de şah.

— Prietine, i se adresă el, cum merge partida ? Pe cît joci astăzi ?

— A, astăzi joc pe o sumă importantă, răspunse maniacul. Joc pe patru sute treizeci de ducaţi, exact. Precum se vede, am o situaţie deosebit de bună. Cred că nu mă înşel, afirmînd că în patru mişcări sfinţia sa Domnul Dumnezeu c mat. Într-adevăr : şah ! — şah ! — mat!

Cardinalul rîdea.

— E un cîşKg iluzoriu, prietine.

— De loc, eminente stăpîne. Cînd pierd, plătesc cinstit. Pretind să fiu şi eu tratat onest, atunci cînd cîştig. Dumnezeu a trimes pe eminenţa voastră aici, ca să plătiţi în locul său.

— Vrei să glumeşti, omule.

- - Te încredințez, părint-, că nu glumesc. In sprijinul pretenției mele, am şi câțiva tovarăşi hotărîți, care ştiu jocul jungherului şi al săbiei. Binevoieşte a mă urma ; vei sta la sălaşul nostru zălog, pînă ce tezaurarul eminenței tale se va înfățişa, ca să plătească patru sute treizeci de galbini.

Maniacul dobândise deodată o înfățişare de bandit ca toți bandiții. îşi strm< > tabla şi piesele^ hotărind să dea revanşă lui Dumnezeu în altă zi, şi pofti pe domnul cardinal să-1 urmeze.

Trebuie adăogit, spre cinstea lui Dumnezeu şi a bisericii, că maniacul a jucat partida următoare chiar cu părintele episcop Gerardo şi a pierdut-o cu multă voie bună, săruțînd mîna euvioşîei sale şi depunmd în^ea patru sute de galbini, exact cântăriți !

VII

Undo sc vede mai bine relația între divinitate şi eroul nostru, printr-o întîtnpîare a prințesei Matilda şi a prințului Erenfrido

Tot în acele vremuri de demult, pe cînd era împărat în Germania Othon, al treilea cu numele, s-a dovedit fără nici o putință de desmințire cum că Dumnezeu cunoaşte şahul şi că prea sfinții popi şi cardinali păcătuiau izgonind jooul acesta dintre îndeletnicirile noastre.

Ne vine greu să acceptăm ipoteza, susținută de doctori ai credinții, la Roma, că asta ar fi adevărat pentru zeul infidelilor care se chiamă Allah, însă nu e adevărat pentru Domnul Dumnezeu creştin.

Cartea sfintă glăsuieşte despre un singur Dumnezeu. Dacă-i numai unu], şahul nu-i poate privi decît numai pe el unul. Dacă ar fi doi, cu atît mai vârtos ar fi adevărat şi n-am vedea în ce chip mai agreabil s-ar putea petrece dupăaraiezile cereşti. Dacă am accepta doi, nu înțeleg de ce n-am accepta un club întreg. Insă totdeauna s-a dovedit că nu-i decît unul. De acesta fiind legate omnipotența şi omniştiința, cu ce drept şi pe ce temei pot pretinde doctorii de la Roma şi de la Ostia că asemenea manifestare a spiritului uman i-ar fi străină ?

Sîntem nevoiți să înlăturăm şi insinuarea că închinătorii lui Mahom, prin basme ridicole, ar avea interes să răspândească atare credință, deoarece tocmai voim să arătăm dovezi şi din lumea noastră drept-credincioasă.

Nu putem admite nici ipoteza diavolului, cum că el ar fi jucătorul de şah. Intre cele nouăsprezece chemări ale lui, numele Domnului Dumnezeu lipseşte. într-adevăr, în această țară a moldovenilor, Satana sau Diavolul, sau Dracul sau Scaraoschi, sau Michiduță, sau Ueigă-1 Toaca sau Naiba, mai are, după cît arată scriptele bo- gumilice, încă optsprezece **m**

nume : Avestița, Sana, Auve- zuha, Hazna, Grapalia, Navadihaia, Halina, Tilina, Os- priva, Nadrana, Sodomia, Şacra, Slizalaia, Mihra, Brala, Tira, Huba, Globina şi Bruna. Să îndrăznească cineva a susține că asemenea dihanie, cu atîtea nume înfricoşate, ar putea să mute calul sau turnul, pe tabla de şah i Asemenea dihanie, se ştie de la începutul timpurilor, nu se poate amesteca, decît într-un interes ori ticăloşie, pe cînd şahul este o îndeletnicire nevinovată.

Iată, într-adevăr, cum glăsuieşte scriptul mai sus pomenit.

«în numele Tatălui şi al Fi uliu şi al sfântului Duh. Amin.

Eu Arhanghelul Mihail, voivod-îngerul, pogorîndu-mă din muntele Sionului spre cetatea Nazaretului, am întîlnit pe Avestița aripa Satanei, căreia îi era părul capului pînă la călcăie şi ochii ea scînteile, şi mînile de catran şi unghiile ca secerile şi ţiţele pînă la genunchi, şi cu pielea goală; şi văzînd -o am întrebat-o aşa : — Cine eşti tu şi cum te chiamă ? de unde vii şi unde te duci ? Iară ea a zis : — Eu sînt Auzavița, Avestița, aripa Satanei împăratului nostru Verza ; şi am auzit de o fată fecioară care va naşte prunc şi mă duc s-o smintesc pe ea, să nu nască. Iar eu Arhanghelul i-am strigat : — Stăi, Satano ! Şi-am luat-o de părul capului, şi am legat-o, şi i-am pus paloşul în coastele ei cele de moarte şi am bătut-o cu harapnic de foc şi cu toiag de fier. Iar ea a țipat foarte tare, rugîn- du-se : — Mă rog, Arhanghelc Mihaile, sloboade-mă puţin din legătură şi din bătaie şi ţi-oi spune toate meşteşugurile mele cele diavoleşti. Iar eu slobozind-o din bătaie şi legătură, ea a început a mărturisi astfel:

—• Află, Arhanghele, că eu, cînd intru în casele oamenilor, mă fac ogar, rniță, muscă, iepure, păianjen, şoarece, şarpe şi iau tot chipul de năluciri şi aşa intru în casele oamenilor de smintesc femeile cele îngreunate; şi pe copiii lor cei mici, cînd dorm, pe mulţi îi strîng de grumaz şi-i omor, şi le fac pagubă multă şi în dobitoace ; şi eu am nouăsprezece nume şi cu aceste nume fac toate răutățile şi de casa în care se află scrise aceste nouăsprezece nume nu mă pot apropia cale de şapte mile de loc.»

Se vede şi se dovedeşte deci că Satana nu se îndeletniceşte cu jocul nostru sub nici un nume şi sub nici o înfăţişare. Se poate preface în dihănii rele. în cal de şah nu. De casa unde e această carte, cuprinzătoare de pomelnicul său spurcat, Avestița nu se va apropia cale de şapte mile de loc. Insă, la mănăstirea Fecioarei la Essen, unde trăia prea cuvioasa şi prea frumoasa Matilda, sora marelui împărat

Othon, acum nouă sute de ani, aceste nouăsprezece nume nu se aflau scrise, așa că AVestiță S-a apropiat de lăcașul călugărițelor și a făcut între ele multă sminteală.

Frumoasa Matilda a văzut în vis pe un prinț tînăr cu numele Erenfrido și a început a fi neliniștită nu numai în somn ci și în trezie. Cu orice preț a voit să se apropie de el, și, ieșind cu însoțitoarele sale în dumbrava de la Cornul Bourului, l-a văzut. Venea călare, cu mîna dreaptă în șold și cu stînga pe frîu. Bereta îi era aplecată pe o sprinceană, cu pana de cocor fîlfîind. Purta strai de catifea vișinie, centură de argint și un jungher cu miner de fildeș. Cum a văzut-o pe Matilda, s-a oprit cu uimire, întocmai ca în vis. A descălicat cu grăbire, zvîrlind slujitorilor frîul, a pus un genunchi în pămînt și și-a plecat fruntea, uimit și pătruns de frumusețea fecioarei împărătești, căci Matilda era nepoată, fiică și soră a trei împărați.

— Prea mărită doamnă, a îndrăznit a vorbi tînărul; într-un vis fericit am primit solie să mă înfățișez aici. Am venit de șapte ori, în șapte zile. Abia astăzi ăm bucuria sa pot îngenunchia înaintea aceleia care mi-i mai scumpă decît viața și decît onoarea.

— M-ai văzut într-adevăr și domnia ta în vis, Eren- frido ? întrebă cu mirare prințesa Matilda.

— Prea mărită doamnă, întăi am avut această plăcere la încununarea prea puternicului nostru împărat. De atunci timpul meu are altă numărătoare. Nu trăiesc cu adevărat decît din acea clipă, cînd te-am. văzut și cînd, ca și acum, mi-am apropiat buzele de această mînuță de crin.

— A, da ! a, da ! a suspinat prințesa Matilda. Credeam că am uitat; însă văd că-mi aduc aminte foarte bine.

— De atunci nădăjduiam să te mai văd, doamnă ; însă ai dispărut de la curte și viața a încetat pentru mine de a mai avea noimă.

— E cu putință, Erenfrido ?

— E foarte cu putință, și foarte adevărat, mărită doamnă. Am avut intenția să mă duc la locurile sfinte, să-mi vărs sîngele în război ou necredincioșii.

—■ Nu te-ai gîndit nici o clipă, Erenfrido, să dai vieții domniei tale alt scop ?

— Ba da, doamnă. Am părăsit ideea războiului. Am găsit o femeie bătrînă și înțeleaptă, care s-a hotărît să străbată drumul pînă la sfînta mănăstire a Fecioarei, îndatorindu-se a face cunoscut cui trebuia suferința mea de moarte.

— Aşa este, a suspinat din nou frumoasa prinţesă. îmi aduc aminte că o femeie bătrînă mi-a vorbit, după ce am ieşit de la sfînta slujbă.

— Da, doamnă ; şi prin ea eu am primit poruncă să mă apropii de această dumbravă.

— Şi asta e adevărat, Erenfrido. Credeam c-am uitat; însă văd că-mi aduc aminte foarte bine. Te-am chemat, Erenfrido, să-ţi spun că nu trebuie să te mai gîndeşti la mine.

— Pot să cred asta, doamnă ?

— Trebuie să crezi, Erenfrido. Niciodată împărăteasa, mama mea, nu se va învoi să lese inimii mele liberă alegere. Deasemeni nici fratele meu împăratul Gthon nu-i de altă părere. Amîndoi ar consimţi să vadă venind la curte soli care m-ar cere pentru un rege. N-ar voi să audă de cineva care mi-i drag.

— E posibil, însă, doamnă, să iubeşti pe un rege, şi atunci, împărăteasa mamă şi împăratul s-ar învoi.

—- Nu-i posibil să iubesc pe un rege, Erenfrido, pentru că iubesc pe altcineva.

— Inima deci ţi-e dată, doamnă ?

— Da !

— Atunci mă voi depărta, doamnă, şi nu se va întoarce la măria ta decît numele meu, cînd eu nu voi mai fi între vii.

—■ Nu, Erenfrido. Nu te depărta. Ţi-am spus că nu trebuie să te mai gîndeşti la mine.

—• Refuz, doamnă, să înţeleg asemenea ciudat supliciu. Dacă n-ai pentru mine nici un sentiment, de ce mă reţii ?

— Am uitat, Erenfrido, să-ţi spun ce e esenţial ; că te iubesc şi te visez în toate nopţile.

— O, fericire dumnezeiască !

— Ceea ce numeşti domnia ta fericire, e nefericire şi moarte, Erenfrido, căci împărăteasa mama mea şi fratele meu împăratul nu vor consimţi niciodată la unirea noastră.

— Ştii asta, doamnă ?

— Ştiu.

•— Ţi s-a spus, *expressis verbis ?*

— O, Erenfrido, mi s-a spus, de aceea nu am mîn- gîiere decît în vis. îndată ce încep a cugeta, la lumina zilei, îmi înţeleg nefericirea şi plîng. Te-am chemat să vedem ce este de făcut.

— Să ne punem nădejdea în Dumnezeu, doamnă.

— Ai dreptate, Erenfrido. Să ne punem nădejdea în Dumnezeu şi mai ales în sfatul acelei bătrîne înțelepte pe care mi-ai trimes-o. Doamnă, mi-a spus ea, tînărul prinț Erenfrido e prea iubit la curte. împăratul îl vede în fiecare zi. îl chiamă totdeauna la toate petrecerile şi la toate partidele de vînătoare. La petreceri se arată a fi cel mai sprinten între toți domnii, şi, cînd se spun glume, e cel mai spiritual. La vînători el e cel mai ager, ațițînd cînii, mînuind şoimii, săgetînd paserile şi străpungînd cu sulița dihăniile. Deasemenea este un joc care se chiamă şah, care place prea mult împăratului. Cel mai îndemînatic curtean la acest joc este deasemeni tot prințul Erenfrido. Eu aş spune, mărită doamnă, mi-a zis bătrînă, să convingi pe cel ce te iubeşte că, pe lîngă vitejie şi destoinicie, potrivit este a întrebuința şi vicleniile obişnuite femeilor.

— Mă supun iubirii mele, doamnă, a declarat Erenfrido, şi fac tot ce-mi porunceşti.

Ea aceste vorbe doamna Matilda s-a arătat prea bucuroasă şi a îngăduit cavalerului său să-i sărute poala rochiei şi unghia trandafirie a degetului celui mic de la mîna dreaptă. După care, îndemnîndu-1 să se ridice şi să-i ia brațul, a poruncit însoțitoarelor sale să rămîie pe loc. A trecut cu Erenfrido pe o cărare a dumbrăvii, într-un loc unde era un tei înflorit şi se auzea o privighetoare bă- tînd din cînd în cînd în desimea lianelor.

Cum s-a aflat în lume iubirea acestor doi tineri, s-au născut vorbe şi întrebări:

— Cine are să poată astupa prăpastia care-i desparte ? împăratul zîmbeşte şi nu vrea să creadă nimic; împărăteasa mamă nu vrea să audă şi e furioasă.

Dumnezeu însă a zis :

— Am să fac eu bună rînduială, căci eu nu cunosc prăpastia. Precît îmi aduc aminte, cînd am zidit lumea, am făcut o singură pǎreche de oameni. Cine oare îndrăzneşte a iscodi deosebiri de neam ? Oamenii nu pot fi decît de dpuă feluri : cei care cîştigă partide de şah şi cei care pierd partide de şah.

Deci împăratul Othon, într-o zi cînd era bine dispus, văzînd pe Erenfrido, i-a zis :

— Să jucăm şah.

— Sire, i-a răspuns cu respect tînărul prinț, se ştie că maiestatea voastră e cel mai tare jucător din împărăție. Eu nu Sînt decît un învățăcel; rareori îndrăznesc să mă măsor cu maiestatea voastră şi atunci pierd negreşit.

— Nu face nimic, Erenfrido, ai să joci cu mine. Aşa este bunul nostru gust. Aşează-te în faţa mea. Bea acest pocal de bere şi fă-ţi curaj.

— Voi încerca, sire.

'—încearcă. Dacă mă biruieşti, îţi făgăduiesc tot ce pofteşti.

— Nu m-am îndoit niciodată, sire, de bunătatea maiestăţii voastre.

— Foarte bine ai făcut, Erenfrido. E bună berea ?

— E bună, sire.

—■ Atunci de ce nu faci ca mine şi nu bei ? De ce stai aşa cu ochii în bagdadie ?

— Mă recomand lui Dumnezeu, sire. Căci fără un ajutor dumnezeiesc n-aş îndrăzni să cîştig.

împăratul Othon a binevoit a rîde la aceste vorbe ciudate.

A răspuns la o mişcare, a pus iar pocalul la gură ; cînd l-a coborît, a văzut altă mişcare şi s-a mirat foarte mult scărmănîndu-şi în unghii barba. Erenfrido i-a cîştigat prima partidă, cu modestie.

—• Să vedem a doua ! să vedem a doua ! a strigat împăratul. Jucăm trei partide.

Erenfrido s-a înclinat.

—■ Să mi se aducă alt pocal! a poruncit împăratul. Deschid eu jocul. Apără-te, Erenfrido, şi fii cu luare- aminte.

Tînărul s-a uitat iar în bagdadie, lăsînd berea să se încălzească în pocal, lîngă cotul drept. în scurtă vreme a fost victorios a doua oară.

—• Ha, ha ! a exclamat împăratul, e ceva de necrezut! Să vedem cea din urmă. Coada-i grasă, după cît spun cunoscătorii în ale fripturii de batal. Va rog, prietinilor, să nu mă lăsaţi cu pocalul deşert. Vreau să cîştig această partidă lui Erenfrido, ca să nu-mi ceară împărăţia, cum ar fi putut face acvitanianul cînd a jucat cu strămoşul nostim Carol.

— Nu voi cere domnului meu decît bunăvoinţă, a răspuns delicat prinţul Erenfrido. Declar că nu-mi arog nici un merit. împăratul este cel dintăi maistru din împărăţie la acest joc. M-am pus însă sub protecţia lui Dumnezeu. Numai astfel pot cîştiga şi acum. Şah şi mat, sire.

— într-adevăr, s-a învoit suveranul, aici se vădeşte o putere mai presus de împărăţie. Se vede, Erenfrido, că ai a-mi face o cerere dreaptă şi Dumnezeu mi-a poruncit de trei ori să ţi-o îndeplinesc. Despre ce-i vorba ?

— Sire, cererea mea îţi va părea fără îndoială prea îndrăzneaţă. Mă încred însă în Dumnezeu si în mila măriei tale. Sînt supus adorator al surorii măriei tale şi doresc să mă însoţesc cu dînsa.

Auzind acestea, împăratul a stat şi s-a gîndit. Era un lucru deosebit de greu, însă unui om care cîştigă împăratului trei partide de şah nu i se poate refuza nimic.

— Să vedem ce spune împărăteasa mamă, a dat el răspuns. Eu nu pot fi împotrivă. Probabil că va trebui să ne luptăm de trei ori şi cu mama. Cu puteri unite nădăjduiesc că-i vom birui împotrivirea.

Aşâ s-a întîmplat; astfel lumea veche a văzut cea mai potrivită unire, fericită şi în acelaşi timp binecuvîntată ; căci doamna Matilda a dat lui Erenfrido trei fii şi şapte fiice, care la rîndul lor au dat naştere altora; iar aceştia, în curgerea veacurilor, au umplut Germania de prinţi şi prinţese de la un capăt la altul.

VIII

Unde prinţ Erenfrido arată cu limbă de moarte primejdia cea mai mare în căsnicie

Binecuvîntată şi bună căsnicie nu atît din pricina copiilor ; nici din pricină că şi unul şi altul au ajuns la adinei bătrîneţe, nici din pricină că n-au făcut nimic, um- blînd numai la petrecerile curţii şi la moşiile lor (căci prinţii care nu fac nimica, nici nu bat războaie, nici nu guvernează, par a fi cei mai fericiţi prinţi), ci dintr-o taină pe care n-au cunoscut-o îndelungă vreme, fiii, nepoţii, rudele şi prietinii domnului Erenfrido. Cînd a fost aproape ceasul morţii, bătrînul prinţ a chemat preotul să se mărturisească şi a luat sfînta împărtăşanie. Atunci abia a ho- tărît să sloboadă lumii taina sa şi, primind la căpătâiul său pe toţi cei care erau aproape, a grăit astfel:

— Copiii mei şi prietinii mei! iată vine şi pentru mine clipa cînd mă voi duce acolo unde este ziua cea fără de înserare. Vreau să vă descopăr o taină, ca să fiţi şi voi fericiţi in timpul vostru, dacă sînteţl jucători de şah. Taina aceasta nu o am decît pentru jucătorii de şah, căci eu cu acest joc mi-am făcut cale în lume, iar cei care nu cunosc şahul să se descurce cum or putea, lor nu am a le da nici o învăţătură. Să se despartă cei care nu practică şahul şi să se ducă.

A fost mirare că nimeni nu s-a clintit din preajma bătrînului prinţ. Cîţiva bărbaţi au vrut să plece, femeile i-au reţinut.

— Bine, a zîmbit bătrînul, pe cît înţeleg, toţi slnteţi luptători cu piese albe şi negre ; deci aflaţi ce vreau să vă spun. Cîştigînd pe soţia mea doamna Matilda, prin trei

partide de şah care au rămas celebre, domnia sa a dorit să joace cu mine o partidă, ca să aibă plăcerea să mă vadă luptînd cu domnia sa. Deci am pregătit tabla şi piesele acum cincizeci şi doi de ani, într-o chilie care dă spre fluviu. De atunci acea chilie nu s-a mai putut deschide, nu i s-a mai aflat cheia. Am tot aşteptat să se găsească şi nu s-a mai găsit. Nu s-a găsit dintr-o pricină pe care vreau să v-o descopăr : aceasta e taina.

In ziua când m-am pregătit să fac această plăcere scumpei mele soţii doamna principesă Matilda, s-a dat zvon la curte că va avea loc un asemenea plăcut război şi domnii şi doamnele curţii s-au anunţat că vin să asiste. Chiar împăratul a poftit să se aşeze în rîndul întăi al galeriei. Partida trebuia să aibă loc la patru ceasuri după prînz. Pocalurile de bere pentru maiestatea sa şi pentru domnii baroni erau pregătite şi butoaiele se răceau în pivniţă. Iată că, la un ceas după amiază, un copil de casă a îndrăznit să mă trezească din somn, căzînd în genunchi şi spunîn- du-mi aceste vorbe :

— O, nobile stăpîne, dacă nu aş fi ştiut că eşti blînd şi iertător din fire, n-aş fi cutezat să săvîrşesc asemenea faptă, tulburîndu-ţi odihna.

— Ce este, Ludovic ? l-am întrebat.

— Stăpîne, a urmat el, s-a înfăţişat jos la scară un necunoscut, care ţine numaidecît să vorbească cu măria ta la acest ceas. Pe urmă, zice el, e prea tîrziu. Şi adaugă că e vorba de liniştea şi fericirea măriei tale.

— Ce fel de om e acel necunoscut, Ludovic ?

— E un sărman, măria ta, rău îmbrăcat; însă poartă sabie şi priveşte aşa încît se cunoaşte că nu e un om de rînd.

— Bine, chiamă-1 aici. Nu poate să fie decît un prietin, căci eu nu-mi cunosc duşmani.

Copilul de casă mi l-a adus. Era un bărbat pe care mi se părea că nu-1 văzusem niciodată pînă atunci. S-a închinat cuviincios. Cînd l-am auzit grăind, am avut impresia că-1 mai întîlnisem cîndva.

Ludovic s-a retras.

— Prinţule, mi-a zis atunci omul, acuma poate eşti supărat de tulburarea ce-ţi pricinuiesc; cînd vei cunoaşte însă ce vreau să-ţi spun, ai să-mi strîngi mîna cu recunoştinţă.

— Vorbeşte, domnule; însă mai înainte te rog să-mi arăţi cine eşti.

— E uşor de înţeles, prinţ Erenfrido, că nu mă mai cunoşti în starea în care mă aflu. Eu am fost marele maistru de vînătoare al regelui Suediei şi numele meu este contele Donato. M-ai cunoscut cînd ai fost cîteva zile în petrecere la curtea regelui meu, în calitate de sol al împăratului. Sînt de neamul meu un mic şi sărac conte italian, dar am învăţat multe lucruri folositoare, care m-au făcut iubit şi preţuit la curtea Suediei. Avînd şi un obraz simpatie, am plăcut prinţesei Esma, aşa încît am avut cinstea de a deveni cumnat al maiestăţii sale. în epoca aceasta de mărire şi de înflorire m-ai cunoscut domnia ta întăia oară. M-ai mai văzut o dată, prinţule, în războiul Flandrei. Sînt puţini ani de atunci. Eram rănit, pe urmă am căzut captiv. M-ai găsit la o margine de pădure. Eram singur, numai c-un slujitor al meu; pierdeam sînge din umărul stîng străpuns, aveam arşiţă şi sete ; te-ai oprit c-o vorbă de prietinie şi ai poruncit oamenilor domniei tale să-mi dea de băut. Ai trecut mai departe, însă eu această faptă bună n-am uitat-o. Am scăpat cu viaţă, de şi mi-am pierdut un timp libertatea. A venit vremea să plătesc binefăcătorului meu.

încă nu înţelegeam.

— Cum se face, conte Donato, că ai putut ajunge în aşa stare, fiind cumnat şi frate al unui rege ?

—• Totuşi am ajuns, precum se vede, zîmbi contele. Iţi voi istorisi, prinţule, că una din patimile vieţii mele a fost şahul. La curtea Suediei eram socotit chiar ca unul dintre cei mai buni jucători. Această calitate a fost preţuită îndeosebi de prinţesa Esma. Una din plăcerile ei, după ce i-am devenit soţ, a fost să se măsoare cu mine în acest război plăcut şi fără

vărsare de sînge. Soţia mea, prinţule, era o jucătoare destul de ageră, însă extrem de ambiţioasă. N-a putut răbda decît puţină vreme să fie bătu®. Dintrodată un demon i-a şoptit că singurul scop al vieţii sale este să-şi biruiască soţul la şah. Demnitatea xnea nu-mi îngăduia să accept o asemenea situaţie. Aşa că, îndată ce a trecut anul alintărilor, doamna mea a fost cuprinsă de o suferinţă crudă, ne mai dorind altceva în această viaţă decît să fie biruitoarea soţului său. Pot să-ţi spun încret, prinţule, căci sîntem singuri şi între bărbaţi, că, în cîteVa rînduri, a apucat şahul cu tot cu piese şi mi l-a aruncat în cap. Scrîşnea şi avea în ochi vipere. Cu toate acestea cea mai elementară înţelepciune îmi ordona să nu mă las bătut. Astfel, după ce am avut plăcerea de a te cunoaşte pe domnia ta la curte, am mai cîştigat puţine partide, căci a izbucnit războiul. în Flandra am căzut prins şi am intrat în captivitate. Pentru eliberarea mea era necesară o sumă oarecare, aşa cum se obişnuieşte, după importanţa captivului. îmi închipuiesc că nu vei fi, prinţule, prea mirat aflînd că prinţesa Esma, soţia mea, a refuzat să verse aurul pentru eliberarea mea. Mi-a trimes răspuns că e deosebit de satisfăcută să ştie că va putrezi în carcerele Normandiei un om ca mine, lipsit de cea mai elementară politeţă. N-a servit la nimic nici intervenţia regelui, fratele său, nici stăruinţile prietinilor noştri. Am avut ceasuri triste în captivitatea mea, cînd am blăstămat şahul; pe urmă l-am binecuvîntat, căci mi-a rămas singura mîn- gîiere. Dealtminteri cu ajutorul pieselor am izbutit să-mi fac alţi prietini acolo unde am stătut în prinsoare. Prin- tr-un concurs de împrejurări, pe care nu e nevoie să le explic, am ajuns să văd iar soarele şi să mă bucur de libertate. M-am ferit însă să mă întorc la curtea Suediei, înţelegînd că acolo am de înfruntat primejdia morţii. Deci am rămas un cavaler sărac şi pribeag, căutîndu-mi iar norocul şi încorcînd să-mi refac viaţa în preajma puternicului împărat Otfaoïi. Cunosc meşteşuguri secrete de a lovi cu spada, am învăţături despre atacul şi apărarea cetăţilor tot aşa de puţin cunoscute de marii conducători de oşti; am folosit regelui sved, voi folosi de acum împăratului şi mă voi aşeza pentru sfîrşiiul vieţii aici, băgînd de samă să nu mai săvîrşesc greşala cea mare. Am aflat, în aceste zile ale sosirii mele la curtea împăratului, despre însoţirea domniei tale şi m-am bucurat, aorindu-ţi, cu inimă leală, tot binele posibil. Am socotit însă de a mea datorie să plătesc binefăcătorului meu, care m-a salvat de la moarte, dîndu-i un sfat bun la vremea cea mai potrivită. S-a zvonit în toată capitala despre

partida de şah de astăzi. După cele ce ţi-am povestit, prinţ Erenfrido, cred că e absolut necesar să renunţi la ea.

Astfel mi-a vorbit acum cincizeci şi doi de ani prietinul meu contele Donato. I-am strîns mîna şi l-am tratat cuviincios. După puţine zile a devenit maistrul nostru de vînătoare, aşa cum l-aţi cunoscut şi l-aţi admirat multă vreme. Şi chiar în acea clipă, după ce i-am strîns mîna, am păşit pînă la uşa odăii unde era pregătită tabla de şah, am scos cheia şi am aruncat-o pe fereastră în fluviu.

Nu vreau să spun, doamnelor şi domnilor, că m-am temut o clipă de doamna mea. Să ştiţi însă că strategia e ştiinţa cea mai folositoare nu numai în război, ci şi în căsnicie. Contele Donato a avut prilej să-mi explice după aceea formula psihologică a principesei Esma. Era greu ca o strănepoată a regelui Kanut şi a altor regi normanzi să se comporte altfel.

Acest rege Kanut, după cît îmi explica Donato, era un înfricoşat jucător de şah. Şi-n acest joc ca şi în alte îndeletniciri, un om nu poate găsi decît propria sa personalitate. Era la curtea maiestăţii sale regele Kanut un conte cu numele Ulf, care îndrăznea să se măsoare cu maiestatea ea. Deci într-o zi, cînd jucau, regele a făcut o mişcare greşită. Contele Ulf s-a folosit de acest prilej cîştigîndu-i un cal,

— Nu admit, a replicat regele Kanut; a fost o mişcare greşită.

— E posibil, maiestate, însă eu am dreptul să mă folosesc de ea_-Legile şahului sînt ea şi ale războiului. Piesa jucată e bine jucată. Mişcarea nu se mai poate retrage.

— Ba se poate, a stăruit regele. Evident că am o mişcare mai bună, care îmi permite să cîştig.

— Legea e lege, a ridicat glas contele Ulf, trebuie să i se supuie şi regele, chiar cînd e o lege de şah.

— Te previn, Ulf, că şahul îţi prescrie pentru rigă un tratament special.

— Insă îmi prescrie, sire, şi formula «şah mat», pe care voi avea plăcerea să ţi-o servesc imediat.

— Asta nu se va întîmpla, căci îmi retrag lovitura şi-mi reiau calul.

Contele Ulf a pus mîna pe cal; regele a pretins să-i ia piesa din mînă. Ca doi simpli parteneri din prostime, nobilii jucători s-au uitat furioşi unul la altul. Contele Ulf a lovit tabla de şah cu genunchiul răsturnînd piesele, s-a ridicat şi a plecat cu sprinceana încruntata.

— Ulf, eşti un poltron ! i-a strigat maiestatea sa. Fugi, pentru că altfel pierzi partida.

— Eu, poltron ? s-a întors normandul cu ochii furioşi. Ai uitat, rege Kanut, cine a fugit în războiul cu suezii ? Ai fi dat cu capu-n jos în apa Helga, dacă nu Veneam în ajutorul tău. Duşmanii te prigoneau şi te băteau ca pa un cîne. Atuncea nu eram poltron !

Regele a apucat la întîmplare o piesă de şah şi a rupt-o în măsele, spumînd. Apoi a început a umbla în jurul tablei, mormăind. A strigat să-i vie slujitorii de credinţă. S-a uitat la ei crunt şi le-a poruncit să-i aducă numaidecît capul contelui Ulf. Astfel slujitorii, trăgînd săbiile, s-au dus şi au găsit pe contele Ulf, luîmdu-i capul. Aducîndu-1, l-au pus pe tabla de şah şi regele l-a lovit cu piciorul rînjind.

Dintr-asemenea jucător de şah se trăgea prinţesa Esma, soţia dintîi a prietinului nostru contele Donato. Puteam uşor să-mi închipui că strămoşii doamnei mele prinţesa Matilda aveau o mai blîndă lege a acestui joc. Totuşi am preferat să ascult sfatul lui Donato. Cînd Domnul Dumnezeu va binevoi să mă cheme la sine, aduceţi un lăcătuş iscusit, să deschidă chilia. Veţi găsi tabla şi pe ea piesele, care au stat în bună armonie mai bine de jumătate de veac. Luaţi aminte la această învăţătură şi lăsaţi-o moştenire urmaşilor voştri.

IX

Despre Demonul care a apărut în Europa în vremea unor mari împăraţi şi regi

în anul 1770, a ieşit în Europa vestea unei minuni nemaipomenite : un automat jucător de şah. întîi se arătase la curtea de la Viena. întregul alai al arhiducilor, în frunte cu maiestatea sa Maria Tereza-împărăteasa, îl admirase. Clătiseră capul cu uimire mareşalii şi bătrînii demnitari. Filosofii şi fizicienii, întinzîndu-şi braţele în laturi, se declarau biruiţi, în neputinţa de a înţelege asemenea lucruri contra naturii. Cu toate acestea erau de faţă, vedeau cu ochii lor şi trebuiau să se plece evidenţei, însuşi cancelarul prinţ Kaunitz se întunecase la obraz şi încruntase sprîncenele.

O păpuşă de mărimea unui om matur era înfăţişată de domnul baron de Kempelen. Acest om cu turban şi-cu înfăţişarea orientală stătea pe scaun în faţa unei măsuţe-dulăpaş, pe care erau depuse piese de şah. Putea angaja oricine cu el o partidă. Juca precis, mormăia şi cîştiga negreşit.

Herr Windisch, cronicar fin al epocii, martor şi el al celor dintăi exhibiţii, mărturisea cu naivitate că, în primul moment, dnd văzuse dulăpiorul din faţa automatului, nu se putuse opri să nu presupuie un şiretlic. Desigur, în acel dulăpior, era ascuns cineva : un copil ori un pitic. Deci, c-un

meşteşug oarecare, acel copil ori acel pitic regula mişcările automatului. Dar domnul baron de Kempelen, nalt şi uscat în redingota lui corectă şi cu zîmbetu-i îngheţat, părea a cunoaşte de mai înainte gîndurile şi presupunerile spectatorilor acelei curţi sceptice. Deci înaintă pînă la omul său, îi ridică haina lungă de matasă, lăsă să se vadă că n-are dedesubt decît picioare ca şi noi, şi deschise saltarele şi portiţele dulăpiorului ca să observe oricine că în saltare erau piese de şah, iar în dosul portiţelor felurite pîrghii, mosoare şi rotiţe. într-unui din compartimentele dulăpiorului, sub două sferturi ele cerc, se mai vedea o cutie şi o pernuţă. Domnul baron scotea cutia şi p punea pe un scrin. Scotea şi pernuţa şi o aşeza sub braţul drept al automatului. Mai scotea din saltare şase tăbliţe pe care erau fixate piese reprezentînd şase finaluri de partidă. Automatul se oferea să joace acele finaluri ori du piesele albe, ori cu piesele ftegre şl să cîştige în orice ejaip. Mai mult decît atît. Ca sa ;nli fie absolut nici cea mai mică bănuială de şarlatani^ domnul de Kempelen deschidea în acelaşi timp şi portiţele din faţă şi cele dindărăt, vîrînd rîncl pe rînd, în interior, 6 luminare aprinsă, ca să se bage bine de samă toate acele mărunţaie metalice. Luminarea rămînea aprinsă pe o mobilă de alături. Domnul baron închidea portiţele şi deschidea cutia. Din cînd în cînd se uita în cutie ; din cînd în cînd sporea flacăra lu-minării ; din cînd în cînd rămînea neclintit, mai ales în clipele cînd automatul trebuia să pregătească o mişcare importantă. Herr Windisch s-a spăim'întat puţin şi de faptul că domnul baron n-a ridicat numai haina orientalului. De şi erau doamne de faţă, i-a desfăcut şalvarii, arătînd şi acolo resorturi şi rotiţe, nu atît ca să exprime o răutate la adresa atîtor doamne elegante şi vestite prin galanterie, cît mai ales ca să lichideze şi cu acei increduli care ar fi dat a înţelege că s-ar putea ascunde o persoană chiar în corpul păpuşei.

Şahişti dibaci veneau în faţa automatului, jucau cu el şi erau bătuţi. Forţa aceasta teribilă, care ţinea mai mult de spirit decît de materie, putea într-adevăr să dea de gîn- dit. De unde venea această păpuşă ? Domnul baron de Kempelen refuza să dea orice informaţie. înfăţişarea ei ar fi putut îndreptăţi presupunerea că originea îi era din Asia şi anume din India. Numai acolo, în acel Orient misterios, unde fachirii cerşetori îşi bat joc de legile fizice, se va fi putut găsi formula, la care de multe ori fac aluzie istorisirile din «O mie şi una de nopţi». Dincolo de ce numim noi materie, se găseşte o poartă a misterelor, er- mctic închisă pentru profani. în acel domeniu unde s-a exercitat odinioară magia, în care s-a mişcat Apolonius din Tyrana, în care au rămas taumaturgii

Asiei necunoscute, e cu putinţă desigur şi o realizare ca aceasta. în orice caz numai acolo e cu putinţă. Forţa tainică şi demonică era evidentă în păpuşa cu turban.

Că domnul baron de Kempelen întorcea resorturile automatului cu o cheie pe care i-o introducea prin spate, era adevărat, însă nu era greu de înţeles că făcea asta numai ca să încurce lucrurile. Un resort putea pune în mişcare braţul şi degetele ; putea pune în mişcare buzele, căci automatul îşi mişca buzele pronunţînd «şah» ori, «mat»; însă partida în sine, organism viu şi de sine stătător, des- minţea acest truc. Chiar dacă aveau şi resorturile rol pentru ochi şi pentru a impresiona vulgul, atenţia filosofului trebuia să meargă către fenomenul spiritual. Ar fi fost tot aşa de uimitor dacă piesele, printr-o putere proprie, s-ar fi mişcat singure pe o tablă izolată. însă atunci domnul de Kempelen, s-ar fi expus să fie ars pe rug ca vrăjitor. Combinaţiile materiale deci păreau a fi comandate mai mult de prudenţă. Era însă probabil să fie şi altceva. Celebrul Ca- gliostro dovedise cui voise a-1 crede că, în ştiinţele oculte, a fost totdeauna prezentă preocuparea de a alcătui un asemenea monstru, un simulacru uman, cu mult superior omului, deoarece e deşertat de pasiuni şi se mişcă precis' şi sigur ca un astru. Un asemenea simulacru poate fi alcătuit în vederea serviciului domestic, poate fi alcătuit, ca în împrejurarea de faţă, ca să joace şah şi să fie invincibil; poate fi alcătuit şi în vederea amorului. Nefericitul care a încercat această primă realizare, un anume Molitor, savant ascetic şi absurd de la Padova, a pierit nebun, ar%t- du-şi propria operă de care se amorezase. Avînd ca funcţiune absolută dragostea fizică, păpuşa deslănţuia asupra creatorului ei o tiranie înfricoşată. Ceea ce oamenii numesc în limbaj curent demoni şi diavoli, nu sînt decît asemenea tentative ale savanţilor care vor să facă lui Dumnezeu concurenţă. Operele lor produc în lume apariţii sporadice, n-au însă decît un destin infim. Eterni nu pot să fie decît ticăloşii oameni, care sînt legaţi de divinitate printr-un complex de fenomene, şi îndeosebi prin facultatea de a se reproduce. Absurditatea. lor aparentă, adică mariajul materie-spirit, opune logicei şi morţii o forţă in- comensurabilă, pe cînd creaţiile unilaterale şi demonice sînt cu totul efemere. O asemenea creaţie e ca un vînt care sună şi trece, ca o licărire de apă în amurg, ca un ecou între stîncile munţilor; e Mephisto ademenind pe Faust, e curtezana care intră cu mişcări legănate în chilia schivnicului din Tebaida. O asemenea apariţie a avuţ fiecare dintre noi o dată în viaţă. Nu ne-am oprit asupra ei din pricina logicei. Demonii, adică

homunculii, adică născocirile absurde ale savanților eretici, au existat însă în toate timpurile, şi vor mai exista.

Deci slujitorul domnului baron de Kempelen n-avea altă funcțiune decît să joace şah, punînd în uimire şi stupefacție curtea marei împărătese Maria Tereza. Cum îl întorcea baronul cu cheia pe la spate, cu zgomotul caracteristic al ornicelor cărora li se remontează greutățile, automatul îşi pleca ochii asupra tablei şi a pieselor. După cîteva clipe de aparentă meditație, ridica domol brațul drept, îl îndrepta asupra piesei pe care voia s-o apuce, o prindea strîns între degete şi o ducea la locul cuvenit. S-au găsit adversari lipsiți de seriozitate care au încercat mişcări anume greşite, ca să încurce jocul. Automatul nu permitea nimic din toate acestea. La cea mai uşoară, gre- şală contra regulei, clătina capul cu nemulțămire, punea piesa mişcată greşit în locul unde trebuia să steie şi-şi juca şi el apoi lovitura. Cînd, după o mişcare neaşteptată, dar profundă ca o problemă, automatul mormăia cuvîntul «şah», partenerul avea tot dreptul să se simtă înfiorat. Ca o forță fatală, cădea apoi vorba «mat». Instinctiv jucătorul ridica ochii cu spaimă. Era, în articulația hotărîtă a păpuşii şi în ochii ei ațintiți, ceva într-adevăr drăcesc.

— Ce este, domnule baron ? a întrebat foarte curioasă împărăteasa, căci era femeie.

— Doamnă, a răspuns cu umilință domnul de Kempelen, e un automat, precum se vede.

— Văd într-adevăr că are mişcări repezi şi uşoare, a convenit maiestatea sa. Trebuie să existe în el o forță directriee.

— Admir fineţa maiestăţii voastre, a răspuns demon- stratorul.

— Dar care e acea forţă, asta aş vrea să ştiu.

— într-adevăr, asta e mai dificil de explicat, maiestate.

—• Totuşi o explicaţie trebuie să fie. Esti bun să mi-o dai?

— Vă încredinţez, doamnă, că e mai bine ca secretul să rămîie secret.

— Se pare că secretul rezidă în acele rotiţi şi resorturi pe care le-am văzut.

—• Nu pot nega asta. Am şi prezintat pe jucătorul meu ca pe un automat.'A pretinde altceva ar fi neelegant. S-ar Supăra doctorii universităţilor. S-ar supăra mai ales eminenţa sa cardinalul, care nu ar putea permite minuni în afară de epocile sfinte. Aşa că aveţi înaintea maiestăţii voastre un automat.

— înţeleg, aşa l-am caracterizat şi eu.

— Totuşi, a intervenit cu seriozitate domnul Kaunitz, se poate oare admite ca un automat să combine şi să judece cu atita pătrundere şi repeziciune ? Un automat trebuie să execute mişcări mecanice, nu poate emite judecăţi umane.

— Convin, a răspuns baronul, că lucrul e ciudat. Dacă n-ar fi ciudat, nici nu mi-aş fi permis să-1 prezint la curtea maiestăţii sale.

Poate să fie o influenţă magnetică, opina domnul Fink, fizicianul maiestăţii sale imperiale.

Nu se poate să fie influenţă magnetică, conchidea la urma urmei însuşi domnul Fink. Ca să fie o influenţă magnetică directă, ar trebui ca domnul de Kempelen să se găsească într-un fel de comunicare directă şi neîntreruptă cu păpuşa sa. Gestul, privirea, un aparat regulator pe care l-ar avea asupra sa, ar trebui să se găsească în acord cu automatul. Dar domnul de Kempelen vîră mîinile în buzunări cu indiferenţă, pentru a le scoate în acelaşi chip indiferent. Priveşte în cutie, după ce automatul şi-a executat mişcarea; uneori priveşte înainte ca această mişcare să se fi executat; iar alte dăţi nu priveşte deloc. Domnul de Kempelen îşi permite să se arate chiar plictisit şi să-şi reţie un căscat, pe cînd păpuşa execută o mişcare pur şi simplu genială. Domnul de Kempelen se plimba chiar, părăsind partida. Eminenţa sa nunţiul papal priza din cînd în cînd tabac, cu mişcări furişate, cum îi era obiceiul şi în privirile

sale înlăcrimate era o bănuială care nu prevestea nimic bun pentru situaţia civilă în cealaltă lume a domnului baron.

— Aş fi de părere, a opinat domnul Fink, să deplasăm automatul şi masa sa.

— Nimic mai uşor, a răspuns baronul de Kempelen.

A împins automatul şi dulăpaşul care erau prevăzute cu rotile. A deplasat şi scrinul cu luminarea.

— Scrinul şi luminarea ar trebui să rămîie la locul lor, a continuat domnul Fink.

—• Bine, a răspuns placid baronul.

— însă luminarea să fie schimbată pe un scaun.

— Nimic mai uşor, a urmat a consimţi domnul de Kempelen. Onorate domnule consilier Fink, vă rog să binevoiţi a executa chiar domnia voastră această schimbare.

Toată curtea a' putut observa că mîna fizicianului imperial tremura, în vreme ce executa deplasarea luminării.

— Şah! mormăia în acelaşi timp automatul. Mat ! adăugă el.

Domnul de Kempelen se uita pe fereastră, în marele pătrat al Hoffburgului, unde tocmai se schimbau gărzile.

Cei cîţiva seniori, cu peruci pudrate, care binevoiseră a pierde partidele de şah, se adunaseră într-o consfătuire penibilă, aruncînd priviri oblice asupra păpuşii cu turban.

— Să jucăm o partidă în consultaţie, au hotărît ei. Sîntem la un loc, aliaţi, patru din cei mai buni jucători din Viena. Nădăjduim că acest indian ridicol va trebui în sfîrşit să cedeze.

Indianul ridicol n-a ceclat. A mişcat cu uşurinţă piesele ; şi-a desfăşurat nebunii şi caii.

— Nici într-o capitală din Europa nu se poate vedea asemenea spectacol, a murmurat domnul de Kempelen, venind de la fereastră şi făcîncl aluzie la soldaţii maiestăţii sale.

— Şah ! mormăia indianul — Şah-Mat!

Nobilii domni cu peruci se retraseră consternaţi.

Această ispravă a automatului a fost reluată în toată lumea civilizată. Pe toate drumurile Europei, la hanurile mari, unde se opreau poştalioanele burgheze şi echipajele măreţe ale nobililor, în tîrg uri, în castele, la reşedinţile princiare şi regale, de la Petersburg pînă la Lisabona, nu se vorbea, în 1770, decît despre această minune.

Domnul baron de Kempelen a urmat a vizita capitalele, precedat de o faimă extraordinară. A intrat cu

automatul său la curţile prinţişorilor germani, a trecut pe la Londra şi pe la Paris. Pretutindeni surpriză, admiraţie şi nedumerire. Însfîrşit, cînd fenomenul se manifestă şi la Berlin, regele Frederic, unul dintre cei mai mari amatori de şah ai timpului, fu cu totul răpit şi transportat.

— E ceva care trece dincolo de sfera filosofiei şi a poeziei, zicea maiestatea sa către generalii care îl înconjurau. îmi închipui că inventatorul care a dat lumii pe acest mic zeu cu turban al şahului, ar putea să combine un general-adjutant care să urmeze pe rege pe cîmpurile de luptă. Un asemenea automat, mai bine zis un asemenea demon, nu poate greşi niciodată. Aşa că există mijlocul de a cuceri fără greş întreaga Europă, şi, dacă ar fi nevoie, întreg pămîntul. Domnule de Kempelen, a urmat maiestatea sa zîmbind, s-ar putea oare alcătui într-acelaşi chip un general-adjutant perfect ?

— Mă îndoiesc, sire, a răspuns politicios domnul de Kempelen. Cît timp pe tronul Prusiei stă Frederic al doilea, lucrul mi se pare chiar de prisos.

— Nu te cred decît pe jumătate, domnule, a replicat regele. Lucrul pe care mi-1 înfăţişezi e aşa de măreţ, încît sînt tentat să-i cunosc numaidecît taina. Sînt gata să cedez pentru şahistul domniei tale o parte din contribuţiile de război care au căzut în caseta mea particulară. Sînt doritor, domnule de Kempelen, să cumpăr automatul şi taina. Te avertizez că ţin să-mi păstrez sufletul şi umbra; comunică-mi de la început dacă eliminezi asemenea tranzacţii. Fără primejdia unor influenţe magice, sînt gata să dau pentru păpuşa domniei tale oricît.

Domnul baron de Kempelen s-a făcut palid şi s-a în-clinat cu respect.

— Sire, nu pot refuza; sînt la ordinele maiestăţii voastre.

A doua zi a fost ziua emoţionantă cînd Frederic cel Mare a intrat într-un sfat tainic cu domnul de Kempelen şi cu homunculul indian. Generalii şi curtenii aşteptau să nască, din această întrevedere, miracole şi catastrofe. Tezaurul maiestăţii sale plătise în prealabil baronului o sumă enormă. De la sfat a ieşit von Kempelen singur, încheindu-se la redingotă şi privind oblic cu zîmbetu-i îngheţat. Maiestatea sa a întîrziat trei ceasuri. Cînd s-a arătat, avea şi el zîmbetul lui von Kempelen. N-a spus absolut nici o vorbă despre automat. Deci se pregăteau lucruri înfricoşate.

Nu s-a întîmplat însă decît faptul dispariţiei complete a indianului. Nimene nu l-a mai văzut, nimene n-a mai auzit vorbindu-se de el. Meteorul splendid care a fost marele Frederic a trecut pe cerul Europei; în urma lui Apusul s-a aprins de revoluţie; apoi a lucit alt meteor. Cînd Napoleon a intrat în Berlin cu pajurile sale, deodată indianul cel misterios şi-a făcut apariţia din nou.

De astă dată îl prezintă un nou stăpîn, domnul Maelzel. Treizeci de ani de odihnă şi de obscuritate nu alteraseră nimic din calităţile eminente ale homunculului şahist.- Biruitorul de la Austerlitz binevoi să se măsoare cu el şi pierdu partida.

— Şah ! Şah-Mat! a mormăit indianul; iar împăratul l-a privit cu surpriză, neînţelegînd cum poate pierde în chip aşa de rapid şi simplu o partidă.

Indianul îi dăduse o primă lovitură profeţjcJL împăratul a zîmbit, în mijlocul rumoarei generale, trecînd către destinul său; iar automatul şi-a reluat plimbările prin Europa, sub conducerea domnului Maelzel. Marile capitale Londra şi Paris l-au revăzut cu plăcere, amintindu-şi de isprăvile lui de odinioară. Acum se prezintă lumii tinere cu un titlu nou de glorie, de biruitor al împăratului Napoleon. Doctorii în ştiinţe oculte căutau din nou explicaţii acestui fenomen. Astfel indianul automat a ajuns la curtea Bavariei. Au rămas amănunţit descrise, în analele timpului, surprizele şi extaz urile spectatorilor. Au fost doamne care a.u leşinat, cugetînd la cursele infernale al» magiei, care ar putea transforma elixirufi şi formule în asemenea slujitori plini de virtute dar şi de primejdii î» alte domenii decît ale spiritului.

Prinţul Eugen n-a putut rezista ispitei de a dobîndi asemenea operă şi mai ales de a fi iniţiat în ştiinţa oculţi care eliberase această forţă.

Ca şi predecesorul său, domnul Maelzel s-a închinai dorinţii princiare. Vinzareâ s-a făcut pentru suma de treizeci de mii de franci şi a fost imediat urmată de iniţiere.

K)

Unde se arată resortul tainic al marilor minuni din această lume

— Alteţă, a zis domnul Maelzel, aducînd pe prinţul emoţionat în faţa indianului său; preambulul descoperirii mele e alcătuit dintr-un adevăr valabil pentru toate timpurile. Anume : cînd un secret încetează de a mai fi secret nu mai are nici un farmec.

Binevoiţi, alteţă, a observa cîtă simplitate a prezidat la alcătuirea acestui şahist incomparabil.

Cu aceste cuvinte domnul Maelzel deschise dintrodată cele două portiţe ale dulăpaşului. Maşinăriile

dinăuntru dispăruseră.. în locul lor sta un om, ghemuit destul de incomod pe o tabletă cu rotile.

Buza de jos a alteței sale prințului Eugen se răsfrînse cu dezgust.

Această simplă scamatorie era deci totul ? Ce mizerie I

Cu toate acestea rămăsese deschisă curiozității sale o serie întreagă de întrebări. Cum vorbeşte, cum clipeşte, cum mişcă piesele acea păpuşă, cum vede de unde să le ia şi unde să le aşeze ?

Bine; toate acestea sînt probleme de mecanică. Toate acestea rămîn pe al doilea plan. Fiastrul imperial aştepta » revelație supranaturală ; un atac asupra marelui necunoscut. De la Prometeu, omul a rîvnit să fure divinității scînteia misterioasă ; străduiața lui rămîne o suferință neîncetată, încununată de dezamăgiri. Ceva pare posibil şi nu-i decît o iluzie. Părea posibilă realizarea acelui domeniu închis, rezervat unei tagme extrem de restrânse, în care puterile oculte să fie captate pentru o supremație fără risc în această lume. Nu să stârneşti vârtejuri de pulberi o clipă, ca Alexandru şi Gingîs-Ban, ci să-ți pui rădăcini în eternitate ;,să revii prin tine însuți; să stai deasupra primăverilor şi toamnelor vieții; să nu cunoşti foamea, nici durerea, nici ridicolul amorului. Jucătorul de şah al baronului de Kempelen şi al domnului de Maelzel era o simplă maşinărie ingenioasă.

într-adevăr foarte ingenioasă şi foarte dibace.

— Binevoiți a observa, alteță, îşi urma explicația neguțătorul de curiozitate; că toate resorturile, pîrghiile şi rotițele care apar atențiunii spectatorilor se pot deplasa şi strînge ca nişte foaie, cu uşurință, după voința omului meu dinlăuntru. In timp cît se cercetează pe rînd dulăpaşul despărțit în două, omul sO refugiază cînd într-o parte, cînd în alta. Cînd deschid ambele portițe, el se retrage şi se ghemuieşte în trunchiul automatului. Cît'eva repetiții sînt îndestulătoare, să se deprindă cu aceste evoluții, cu mînuirea coarbei care mişcă brațul indianului, a resortului. elastic ce imprimă mişcarea degetelor şi a sforii care răspunde la foiul generator al monosilabelor. Poftim : Şah ! Mat!

Pe cînd indianul mormăia, omul dinlăuntru ieşi cu modestie şi se retrase într-un colț. Era un individ firav, subțiratic, mlădios. Avea ochi mari şi fruntea naltă. Era jucătorul adevărat care cîştiga toate partidele. Prințul nu catadixi să-i arunce o privire măcar. Omul palid zîmbi cu mîhnire şi cu finețâ în acelaşi timp.

— Stînd acolo în dulap, omul meu are subt ochi o tablă de şah specială, cu piesele înfipte în pătratele cores-

punzătoare. Pe această tablă urmăreşte jocul. Deasupra lui, în plafon, stă altă tablă, cu pătrăţele numerotate, corespunzînd invers tablei pe care se execută partida publică. Piesele, puternic magnetizate la bază, fac să se mişte pe patratele plafonului mici bascule de metal. Directorul jocului trebuie să le urmărească atent. îndată ce adversarul său ridică o piesă spre a o juca aiurea, bascula, eliberată de atracţia magnetului, se apleacă. Cînd piesa e aşezată pe un alt patrat, bascula corespunzătoare se ridică trasă de magnet. Deci şahistul înţelege perfect toate mişcările care se operează deasupra. Reproduce pe tăbliţa sa mişcarea ce s-a făcut şi imprimă automatului comanda pentru răspunsul său. Ca să vadă în cutia lui, are nevoie de lumină. într-adevăr îşi aprinde o luminare. Dar ca să nu pătrundă nici o lucire printre interstiţiile dulapului stîrnind vreo bănuială, e necesar ca luminarea cu care s-a făcut inspecţia interioară să rămîie aprinsă pe o mobilă alături, acoperind lumina dinlăuntru.

Iată, deci, alteţă, toată afacerea, explicată în puţine cuvinte.

— Pare a fi într-adevăr o bună afacere, domnule, răspunse cu uşor dispreţ prinţul Eugen. Nu înţeleg ce-aş putea face eu cu meşteşugul dumnitale. Cumpărîndu-1 am devenit pur şi simplu ridicol.

— înţeleg, alteţă ; însă veţi conveni că nu puteam să livrez decît marfa negociată. Dacă alteţa voastră aţi nădăjduit să cumpăraţi şi altceva, nu sînt eu de vină. Trebuie să recunoaşteţi, alteţă, că o reţetă de alchimie ori o formulă magică nu se poate dobîndi cu treizeci de mii de franci. Un alchimist şi un mag au la îndămînă toate bogăţiile pe care le poftesc; însă n-au ce face ou ele. După rînduială, secretul lor nu se plăteşte decît cu sufletul, sau cu viaţa. Vă încredinţez că e o bună rînduială. Pentru banii alteţii voastre, eu n-am făcut decît să vă satisfac o curiozitate. Recunosc că preţul e puţin exagerat.

— Aha ! aha ! recunoşti, domnul meu, că preţul e puţintel exagerat.

— Preţul curiozităţii, ca şi al amorului, e totdeauna exagerat, alteţă. E >-> r\ t tu nu numai alteţa voastră pierdeţi din această afacere, ci şi eu. Beneficiile mele sînt cu mult mai serioase dacă îmi urmez demonstraţiile, decît dacă vînd fondul. Trebuie să vă fac mărturisirea, şi alteţa voastră va binevoi să mă ierte, că domnul Mouret, acest amabil, modest şi excelent şahist care stă deoparte şi ne ascultă, a prevăzut întocmai ce se va întîmpla. Alteţa sa

prințul Eugen, mi-a zis el, are să-ți vîndă înapoi automatul, căci n-are ce face cu el. Va suferi neapărat o pagubă relativă, dar îl va vinde, ca să nu scoată din circulație o curiozitate de care lumea are nevoie, şi ca să ne lese nouă putința de a ne urma afacerile.

— Pe cît văd, domnul Mouret e un şahist admirabil, a consimțit prințul.

Domnul Mouret s-a înclinat.

Reluîndu-şi în stăpînire automatul, domnul Maelzel şi-a început din nou peregrinările, avînd pe şahist părtaş la beneficii. Ori în ce loc ajungeau şi-şi stabileau cortul, lumea venea grămadă ca să privească minunea.

— Onorat public, îşi începea discursul stereotip demonstratorul, făcînd un gest teatral spre indian; iată cel mai uimitor fenomen al timpului. Acesta e şahistul automat, care a avut onoarea să joace acum treizeci şi unu de ani cu regele Frederic cel Mare şi acum un an cu maiestatea sa împăratul Napoleon. Se oferă să joace cu fiecare dintre dumneavoastră, dîndu-vă avantaj trăsătura şi pionul, şi vă încredințez că veți fi biruiți. Veți avea în schimb mîngîierea augustei tovărăşii a celor doi mari monarhi care au binevoit şi ei a pierde.

Indianul cîştiga partidele şi partea domnului Mouret.

După ce părăseau locul ultimei isprăvi, amîndoi tovarăşii se opreau la un han pitoresc, admirau peisagiul, glumeau cu slujnicuța, se reconfortau cu fripturi savuroase şi vin excelent şi împărțeau cu scrupulozitate beneficiile.

Printr-un mecanism lent, tot aşa de dibaci ca cel al automatului, domnul Maelzel a început o operație de întîrziere de plăți față de asociatul său. Voia, zicea el, să asigure astfel trăinicia asociației, ■ să nu se întîmple la un moment dat ca domnul Mouret, mare amator de subrete, să rămîie în urmă ori să dispară într-o diligență, în tovărăşia unei crinoline. Această măsură de precauțiune, acceptată la început cu zîmbete de îngăduință de domnul Mouret, a devenit un fel de sistem de guvernămînt. In general aceasta e semnificația de limbaj a fiscului : îți iau tot şi-n schimb nu-ți dau nimic.

De la o vreme, domnul Mouret a început a pretinde tot cu mai multă energie dreptul său. Domnul Maelzel găsea de cuviință să-1 tot amîne.

A trecut astfel un an; pînă ce, într-o zi, domnul Mouret a dovedit că şahiştii sînt şi ei oameni de spirit.

•Tovărăşia era la Amsterdam. Maiestatea sa regele Olandei reținuse de dimineață sala şi poruncise să se verse la

birou suma de trei mii de franci. Curtea se pregătea în toată splendoarea ei să facă onoare indianului.

Domnul Maelzel se duce bucuros la hotel, ca să comunice asociatului său vestea bună. Porunceşte o masă substanţială şi un pahar de vin vechi. îşi freacă mîinile şi se felicitează, făcîndu-şi în gînd socoteli; apoi aleargă să aranjeze totul cum se cuvenea, pentru ora douăsprezece jumătate, cînd maiestatea sa îşi anunţase sosirea.

Automatul aşteaptă în odăiţa din preajma salonului, în dosul perdelelor. Ornicul bate de douăsprezece ori. Domnul Mouret, care era foarte harnic de obicei, de data asta se face aşteptat. Neliniştit, domnul Maelzel se plimbă de cîteva ori în sus şi în jos, face indianului său cîteva ocoluri, apoi îşi smulge de pe dulăpaş pălăria şi se repede la hotel. Bate la uşa tovarăşului său; intră; îl găseşte în pat asudat şi palid.

— Ce este, scumpul meu amic ? ce s-a întîmplat ?

— Nu ştiu, domnule Maelzel; dar presimt că mi-a sosit sfîrşitul. Am o febră îngrozitoare.

— Cum se poate ? Doar nu ne-am despărţit decît acum un ceas. Erai perfect sănătos.

— Am fost doborît ca de o lovitură de trăsnet. Mi.se pare că acesta e un mat adevărat, domnule Maelzel. Trebuie chemat un notar ca să-mi fac ultimele dispoziţii testamentare.

— Dar soseşte regele într-o jumătate de ccas.

— Ce pot să-i fac ? Va binevoi să se întoarcă.

— Ce-i spun eu ?

— îi spui că automatul e bolnav de friguri.

-— Hm ! crezi că îmi vine a glumi ?

— Nu glumesc deloc.

— Bine, omule, dai- am încasat o sumă importantă. Mă nenoroceşti!

— Ce pot face eu ? Nu pot face nimic.

— Are să trebuiască să dau banii înapoi.

— Să-i dai.

— Te rog, dragă prietine, scoală-te şi vină cu mine.

— Cu neputinţă.

— Mă duc să aduc un doctor.

— E inutil.

— Ce-i de făcut atunci ? Dumnezeule, nu-.L nici uri mijloc ?

— Ştiu eu ? Poate să fie.

— Care ?

— S

ă-mi pui în palmă o mie cinci sute de franci, pa care mi-i datorezi.

>

—• Numai atît? Fii absolut sigur. Desară îți numau banii pînă într-o centimă. j

— A, nu. Să mi-i numeri imediat.

Cum i-a fost servită doctoria, domnul Mouret s-a restabilit. într-o clipă a sărit din pat și s-a dus să-și ia locuL Automatul a avut un joc din cele mai inspirate.

Maiestatea sa nu juca personal; călăuzea însă cu sfatul pe ministrul ,de război; așa că înfrîngerea rămasa numai asupra acestuia.

Regele se mulțămi să surîdă enigmatic, deoarece miniștrilor le incumbă toate responsabilitățile.

Din Europa, indianul a fost poftit în America. îmbarcîndu-se la Rotterdam, a călătorit deci cu pace pe undele mișcătoare ale oceanului și a ajuns în lumea nouă. A fost primit prea bine în orașele din Est și americanii au. apreciat după justa ei valoare comercială mașinăria, fără a se mai preocupa de complicația ei ocultă. Domnul Maelzel era felicitat cu energie, apoi părăsit cu indiferență. în vremea aceea, New Yorkul n-avea zgîrie nouri, metropolitan, căi suspendate și furnicar de șase milioane de cetățeni. Locurile de spectacol așteptau pe fermierii din împrejurimi ca să se completeze și Mr. Iosua Lincoln, scamator de profesie, își văzu împuținați spectatorii săi din pricina indianului șahist. Toată lumea se grămădea spre dînsul. Ca om cuminte, își părăsi într-o zi șandramaua goală și trecu la vecin, să vadă cărui lucru așa de extraordinar i se datorește îmbulzeala. Asistă la demonstrația închiderilor și deschiderilor dulăpașului, privi cu atenție partidele și nu-i fu greu să înțeleagă că avea într-adevăr un concurent din breaslă. Surîse cu dulceață domnului Maelzel, apoi, trăgînd din buzunar un cartuș inofensiv, îl făcu să izbucnească într-un soare frumos deasupra privirilor. Strigăte urmară exploziei:

— Foc !

Europenii ar fi fost mai atenți la ce se întîmplă cu șahistul. Americanii n-au avut în prima clipă de panică decît hotărîrea de a se salva, brînciadu-se unii pe alții, lovind ca să-și menajeze salturile spre ferestre, călcînd pe femei și pe copii. în rumoarea și-n învălmășeala aceea, numai Mr. Iosua Lincoln era liniștit, cu pipa în gură, și se amuza de viața bruscă și dezordonată pe care o manifesta dintrodată

indianul. Avea o tendință de a se ridica din poziția lui de oriental, de a se lungi, de a se zvîrli din sine însuşi. Păstrîndu-şi înfățişarea gravă, nebunise dintrodată, încercînd să facă ceea ce-i era imposibil. Tablă de şah, dulăpaş automat dansau pe loc. Domnul Maelzel avu prezența de spirit să tragă o perdea asupra acestor manifestări mai mult suspecte decît miraculoase. Lucrurile se liniştiră îndată. Mr. Iosua Lincoln aflase ceea ce dorea. Lumea reveni ca să urmărească altă partidă.

Sara, Mr. Lincoln veni să găsească pe domnul Maelzel şi-i oferi un pahar de *whisky and soda.* Apoi îi ținu următorul discurs :

— Am înțeles, *my dear Mr. Maelzel,* că ai intenția să te transporți, cu interesanta domniei tale demonstrație de şah, mai departe. Te previn că înspre vest viața orăşenească e mai puțin bine aşezată decît aici. Poți ajunge în locuri unde fermierii sosiți călări la iarmaroc, văzîndu-ți maşinăria, ar fi cuprinşi de un atare entuziasm, încît ar trage în ea cu revolverul. Ar fi mai bine să rămîi aici, ori să te întorci în Europa, în orice caz e bine să nu ne găsim amîndoi în acelaşi loc. Nu-mi place concurența. în sănătatea domniei tale. *Good by.*

Prognosticurile funebre ale scamatorului s-au împlinit. Automatul şi-a găsit sfîrşitul într-un incendiu, în- tr-una din bărăcile improvizate pentru serbările de binefacere. Domnul Maelzel a rămas şi el acolo, ca să sporească, împreună cu indianul, pulberea noului continent.

XI

— Ascultă, Petre, a zis într-o zi Domnul către che-, larul său, văd că, pe pămînt, sărmanii urmaşi ai lui Adam se străduiesc să inventeze felurite lucruri de petrecere ori de folos, minunîndu-se ei singuri de ceea ce fac şi închipuindu-şi că le-au născocit ei exclusiv. Au făcut roata şi pîrghia, au descoperit focul, au captat aburul, se necăjesc să degaje forța electrică, joacă şah. Au iluzia că homo-artifex a alcătuit şi alcătuieşte toate acestea şi sînt dispuşi să acorde acestor două vocabule o prerogativă divină.

—• Ştiu eu ce să cred, Doamne ? a răspuns sfîntul Petru. Iluzia de multe ori e mai puternică decît realitatea.

— Fără îndoială. Am dat acestui joc al imaginației putere, pentru ca maşina primă pe care am acordat-o umanității să aibă oleul care-i trebuie.

Muritorii admiră roata şi aburul, uitînd în primul rînd să admire inteligența elastică pe care le-am hărăzit-o. Orice aşa-zisă invenție există virtual în lucruri. Inteligența numai o degajează, cînd a sosit ora. Oamenii fac caz mare, astăzi, de abur, pe care au să-1 întrebuințeze ca să mişte roțile. Mîni vor găsi electricitatea, transfor- mînd-o în lumină. Va veni un timp cînd se vor vădi şi undele cărora ei le vor spune herțiene. Infinitul posibilităților şi forțelor va rămînea încă întreg când ei vor socoti că sînt aproape să4 istovească. De cîte ori vor degaja ceva, vor fi în situația copiilor care găsesc un obiect şi-şi închipuie că e al lor. Ou cît vor înainta spre insondabil vor avea iluzia că sînt ei totul; pe cînd în realitate totul e esența eternă din care ei dețin numai o infimă scînteie. Cu cît se lărgeşte domeniul a ceea ce numesc ei ştiință, cu atît mai mult ar trebui să înțeleagă forța supremă. S-au mărginit să-mi dea un nume, să mă imagineze bă- trîn cu barbă, nu ştiu de ce ; să-mi acorde o tovărăşie ca cea din prezenta anecdotă, să puie în sama mea poveştile revelațiilor, cînd lumina le-am acordat-o pentru o înțelegere mai înaltă.

Iată, au născocit o păpuşă-automat care joacă şah, umplînd lumea de zvoană şi uimire. Ei bine, forța pe care o visează ei în această direcție, şahistul înfricoşat şi invincibil, e între ei. Nu e nevoie de maşinării şi de trucuri ca să realizeze isprăvile cele mai uimitoare.

Sfîntul Petre s-a coborît pe pămînt ca să se mire şi el. A văzut succesiv pe Philidor, Morphy şi Pilsbury şi şi-a pus mînile în cap. Automatele sînt de prisos.

Reluînd isprăvile lui Aii Şatranji de odinioară, ale lui Abu-Selim şi Greco, muzicantul parizian cu numele Philidor

juca trei partide dintrodată, fără să vadă tablele de şah. După el s-a arătat, cătră 1850, americanul Paul Morphy, care îndeplinea aceeaşi ispravă cu opt table de şah. Cei mai tari jucători ai Londrei şi Parisului au stat la aceste table, cugetînd şi combinînd. Americanul cerceta tablourile de pe păreţi, ori se uita pe fereastră. Cînd i se anunţau loviturile, răspundea imediat. Pe opt mese, partidele se isprăveau în favoarea lui, fără ca el să-şi arunce o singură dată ochii asupra lor. Mai minunat automat nu se poate; şi totuşi ceva mai bun decît un automat, căci din cînd în cînd o partidă ieşea remiză. *S-a* întîmplat din cînd în cînd şi faptul extraordinar să piardă, printr-o înţelepciune superioară care se află totdeauna prezentă în lucruri. Mai mult decât Morphy, adevărul că automatele sînt de prisos, l-a dovedit alt american, un avocat cu numele Pilsbury. Acest individ firav şi ticălos la înfăţişare reproducea isprava, însă cu patruzeci de mese de şah. în vreme ce la cele patruzeci de partide jucătorii îşi sfă- rîmau capul, el putea amuza pe cei de lîngă el şi cu alte jucării. Punea să se scrie un şirag de o sută de nume proprii pe o hîrtie, le asculta o dată şi le rostea imediat şi el. Amesteca un pachet de cincizeci şi două de cărţi şi le trecea în revistă foaie cu foaie. Apoi le spunea exact una cîte una, în ordinea în care fuseseră în pachet. I se anunţau apoi loviturile de la cele patruzeci de mese. Răspundea mesei nr. 8, sau mesei nr. 17, sau mesei nr. 31. După ce se isprăveau partidele, 1 se cerea să debiteze, de pildă, partida nr. 20. Debita rînd pe rînd loviturile partidei 20, alternativ albele şi negrele, de la cea dintăi pînă la ceadin urmă şi pînă la mat.

Astfel se dovedeşte că fabricatele lui homo-artifex sînt inferioare alcătuirilor divine şi este de neînţeles ce doreau regele Frederic, ori prinţul Eugen. Cînd undele fterţieae duc imaginea şi sunetul în eternitate şi-n ne- sfîrşit, singurul gînd care te mai poate preocupa este numărul nesfîrşit al altor combinaţii încă ascunse, care pot vădi - cândva omul. Nu se vor putea vădi -toate, căci omul fa trece., Cele mai multe vor rămîne ca seminţe nefecundate în viscolul forţelor contrare.

XII

Capitolul ultim în care intră în acţiune eroii **secundari, cu intenţia de** a **continua isprăvi ia** a **căror relatare nu ne angajăm**

Toate aceste poveşti şi anecdote, unele datorite amfi- trionului nostru, altele înşirate sumar de mine, s-au adaos vinului, îmbunătăţind lucrurile savuroase care alcătuiau zacusca. Trecuseră aproape două ceasuri de. cînd începusem. Cucoana Lisaveta se întorsese în preajma noastră şi arăta oarecare nerăbdare. Anatol vîra din cînd în cînd capul pe uşă,

făcînd stăpînei sale semn cu ochiul. Cînd am văzut că semnul se repetă cu disperare, am înțeles că bucătarul e gata să-și trîntească boneta de pămînt dacă nu contenim, să-și deie demisia și să plece în lume.

—■ Dragul meu, zise cu seriozitate doamna Cantaraga, sînt de părere să amînați în continuarea conferința dumneavoastră.

— A, da, desigur, Elisabeta Gavrilovna; s-o amînăm ; ai perfectă dreptate. Sînt ceasurile două și jumătate. Te rog să ne ierți. Poruncește-ne să ne așezăm la masă și ne vom supune cu cea mai mare plăcere. Il previn însă pe Liviu Mihailovici Colț că, după aceea, are să aibă de-a face cu mine. Cred că n-are să mai rămîie nimic din reputația dumnisale. Am să i-o fac ferfeniță !

— Care reputație ? întrebă, cu destulă liniște, căpitanul de ață,

— Cum care reputație ? Reputația dumnitale de șa- hist.

—: Dar n-am, cucoane, nici o reputație, lasă-mă în plata lui Dumnezeu, m-am săturat de atîtea povești de demult și din țări străine; bine că a venit și vremea sar-malelor.

— îți atrag atenția, Liviu Mihailovici, că aceste povești au importanță. Mai ales dumnitale îți vor folosi. Ai nevoie de instrucție. Bag de samă că ești un fel de autodidact al șahului. E necesar să-ți însușești și literatura acestui divertisment. Ai observat, cred, că vinul e mai bun cînd îl bei dintr-o cupă de cristal.

— N-am observat.

— Atunci ești un om pierdut. Nu se poate face nimic cu dumneata.

Colț se înclină cu umilință. Era și el încredințat de asta, însă n-avea ce face. Deocamdată era vorba de niște sărmăluțe cu smîntînă, menite să facă viața noastră su-portabilă într-un ceas al acelei după-amiezi de iulie; după aceea om vedea ce-a mai fi. Ne-om cufunda în fundul pămîntului, ne-om sui la stele ; se poate întîmpla să jucăm și o partidă de șah.

—• De asta nu scapi, Liviu Mihailovici, să fii sigur...

— Nu putem ști nimic, domnule Cantaraga, cum nu știe pămîntul...

— Oameni buni, interveni cucoana Lisaveta, împă- cați-vă.

— Imposibil! strigă cu glas mare Cantaraga.

— Eu sînt gata împăcat, zise domnul Colț, sărutînd cu supunere mîna stăpînei.

Acea mînă puternică şi protectoare o trecu sub brațul său. Astfel intrarăm în sufragerie : Colț cu doamna Cantaraga ; eu şi cuconu Mistocle. Prietinul meu îmi făcea semne către nefericitul căpitan. Eram şi eu, ca şi domnia sa, într-o stare plăcută, datorită vinului de Mărunțeni. Ba domnia sa era într-o stare mai plăcută decît mine. Aşa că schimele lui cu fruntea, cu ochiul, cu buzele, pe care le făcea în dosul lui Colț, îl veseleau mai mult pe domnia sa decît pe mine. Totuşi trebuia să mă arăt şi eu vesel, izbutind să fiu mai vesel decît se cuvine.

Anatol ne aştepta solemn în sufrageria scînteietoare, în redingotă albastră cu nasturi auriți şi cu mănuşi albe de bumbac. Se înclină profund. Se precipită spre jilțul doamnei Cantaraga, trăgîndu-1 la o parte şi împingîndu-1 iarăşi înainte, în vreme ce stăpînă se aşeza. Călcă mărunt şi repede pe covorul moale, ca să facă semne spre oficiu. Ferestrele erau larg deschise spre livadă. Prin sita de sîr- mă, care punea între noi şi gîngăniile de afară o oprelişte prielnică, pătrundea o uşoară undă de răcoare. Arborii se prevedeau ca-ntr-o ceață. într-un nuc uriaş făcea exerciții nesigure de flaut un mierloi tînăr. Emitea cîteva note şi se oprea, mirîndu-se el singur de dînseie.

— Anatol, zise domnul Cantaraga, du-te şi-i spune să tacă.

— Imediat, Temistocle Arcadievici ! se grăbi bătrînul, fără să ştie despre ce-i vorba.

— Ori să tacă, ori să cînte ceva cumsecade

Anatol se sili să rîdă. Eu îi făcui semn spre fereastră. El păşi într-acolo şi întinse gîtul, fără să vadă nimic.

— Anatol, porunci sever doamna Cantaraga, fii atent, s-aduci sarmalele îndată ce Ileana răstoarnă mămăliguța. Avem un bucătar, mă informă ea, întorcîndu-se spre mine, care nu vrea să facă mămăliguță. Pretinde că asta i-ar scădea prestigiul. Aşa că sîntem nevoiți să chemăm o femeie dintre slugile ogrăzii.

— Trebuie numaidecît mămăliguța ? se miră cuconu Mistocle.

— Trebuie. Rînduiala asta am păstrat-o de te tătuță şi de la bunelu. Iar ei spuneau c-o au de la Amfilohie Mînzu cel bătrîn. Dealtminteri şi căpitanul Liviu Colț îmi declară că mămăliguța face parte din ritualul sarmalelor. Dacă nu-i mămăliguță, se scoală de la masă şi pleacă.

— Numaidecît, zîmbi căpitanul de ață ; dar după ce plec, mă întorc imediat, căci nu pot părăsi cu una, cu două o tovărășie ca aceea pe care o am.

în această atmosferă agreabilă de veche provincie moldovenească, am săvîrșit lucrarea principală a zilei, adică ospățul, alcătuit din nouă feluri. Colț s-a mulțămit cu sar-malele, rezistînd eroic la toate celelalte feluri franțuzești și nemțești. S-a mulțămit și cu prea puțin vin, ceea ce i-a scăzut și mai mult în ochii noștri. Nu știu de ce cucoana Lisaveta părea a-i fi recunoscătoare.

—• Poate pentru că Liviu Mihailovici îi sărută din cînd în cînd mîna, îmi șopti la ureche domnul Cantaraga. Să știi, iubite Grigorie Alexandrovici, că asta-i asemănarea lui cu Napoleon. E un cuceritor.

Către ora cinci am băut cafeaua în cerdac.

— S-aduc oare căișorii, Temistocle Arcadievici ? întrebă respectuos bătrînul Anatol.

— S-aduci, Anatol, s-aduci, îl îndemnă cu blîndeță boierul.

Servitorul aduse tabla de șah și o puse între noi. Așeză piesele, apoi se dădu la o parte, fără să se depărteze prea mult, cu intenția evidentă de a fi și el spectator.

Cucoana Lisaveta părea cu totul nepăsătoare.

—• Domnule Colț, întrebă ea, cu intonația cea mai plăcută, dumneata ești ieșan ?

— Vechi ieșan, doamnă. Am copilărit, ca și tatăl meu, în mahalaua Zlataust.

— Cum se poate ! Acolo și-a avut așezarea și Amfilohie Mînzu, străbunelul meu.

— Asta mă bucură foarte mult, doamnă.

— De ce te bucură ? se miră, cu ironie, Cantaraga.

— Nu știu.

— Atunci, dacă nu știi, de ce te bucuri ?

— Se vede că sînt și bucurii fără pricină aparentă.

— Decît ai fi asemenea filosof lamentabil, iubite Liviu Mihailovici, mai bine ai pune mîna pe o carte de șah.

— Să mă ferească Dumnezeu. Nu cunosc în materie de cărți decît cartea mare a contabilităților mele. Am lîngă patul meu acasă și cîteva tomuri ferfenițoase, pe care le întrebuințez ca să-mi vie somnul. Cum ai spus domnia ta foarte bine, sînt un autodidact. Am deprins șahul practi-cîndu-1, în unele după-amiezi și seri, la o cafenea celebră din orașul meu, numită cafeneaua Traian. Am stat și am privit

multă vreme, fără să îndrăznesc a atinge o piesă. Luptau acolo campioni a căror celebritate nu trecea de Păcurari şi Socola ; cred însă că erau tot aşa de valoroşi ca

Philidor şi Morphy ai dumnitale. Jucau într-o vreme, la «Traian», profesorul Burlă, care ne preda la liceu limba elină, izbutind să nu ne învețe pe nici unul a ceti pe Omer în original, şi bătrînul Bonciu, un om întunecat, mare şi gros, care sosea întotdeauna într-un cupeu tras de un cal tot aşa de bătrîn ca şi el, c-un vizitiu pe capră rămas din vremea zaverei lui Ipsilante. Amîndoi de proporții impunătoare, Burlă şi Bonciu se aşezau la o masă, care trebuie să fie acum în muzeul comunal, şi jucau partide lungi, me- ditînd profund cu bărbia rezemată în pumn, pe cînd galeria din jur păstra o linişte respectuoasă. Această galerie era compusă şi ea din figuri neuitate ale vechiului Iaşi. Se aflau acolo profesorul Neştianu, bătrînul profesor No- vleanu, cuconu Ghiță Botez poreclit Şală, Ostersetzer şi Şmilovici. Aceştia din urmă n-aveau alt titlu de glorie decît şahul: erau cei mai tari amatori din capitala Moldovei, pe cînd ceilalți aveau renume şi-n viața publică. Cuconu Ghiță era faimos printr-un discurs neuitat, la o întrunire publică.

— Noi toți, domnilor, se adresase domnia sa întrunirii, noi toți care ne aflăm în această «şală».

— Sală, cucoane Ghiță, încercaseră a-1 corecta profesorii de română.

— Bine, fie şi sală. Noi toți, domnilor, care ne aflăm adunați în această «şală».

— Sală, cucoane Ghiță.

— Ia să mă lese-n pace valahii... Noi toți cîți ne aflăm în această «şală»...

La partida de şah de după-amiază, cuconu Ghiță a dat tovarăşilor săi rezoanele filologice cu privire la cuvîntul contestat. N-au ascultat însă decît piesele. Se mai afla în acel club select şi bătrînul poet Mihai Codreanu. Acesta mi-a fost mie profesor ; cu el am îndrăznit a juca prima partidă. Ziua aceea neuitată a fost emoționantă şi prin alte împrejurări.

Bătrînul Bonciu sosise ca de obicei în cupeul lui, se suise la cafenea, şi echipajul rămăsese să-1 aştepte, cum era porunca. De ani şi ani, în fiecare zi, vizitiul şi calul nu făceau alt drum decît acesta din Păcurari la hotel Tra- ian, unde era cafeneaua, şi de la hotel Traian în Păcurari.

Cît timp bătrînul cel negru şi întunecat juca, întru totul absorbit, calul îşi pleca botul spre genunchi şi moşneagul dormita sus pe capră. Cînd bătea ora zece, Bonciu cobora, urca în cupeu şi pleca.

în ziua aceea, partida Burlă-Bonciu fusese mai animată decât de obicei. Bonciu avea un atac pe care-1 dezvolta sistematic. Toată galeria stătea buluc, privind şi aş- teptînd loviturile decisive. Cum se şi cuvenea, nimene nu băga de samă trecerea sferturilor de ceas. în sara de toamnă, la vremea aceea, destul de tîrzie, oraşul era liniştit şi gol. Calul cel bătrîn păru a asculta cele zece bătăi ale ornicului Mitropoliei şi începu să dea semne de nelinişte. Avea în el nu numai socoteala matematică, ci şi alte semne ascunse care, automat, trebuiau să-1 trezească din amorţeală. Deci, după ce aşteptă un timp glasul bă- trînului zavergiu adormit pe capră, luă el singur hotărîrea plecării şi se mişcă în pas cătră Păcurari. Cînd ieşi bătrînul Bonciu de la partidă, echipajul nicăieri. La strigătul lui s-au adunat în jur oamenii hotelului, prietinii rămaşi, var- diştii, care nu ştiu niciodată nimic, şi nimene n-a fost în stare să răspundă întrebării simple : ce s-a făcut cupeul cu bătrînul şi cu calul ? S-a mişcat lumea în toate părţile ; s-a crezut întăi într-un furt, pe urmă într-o catastrofă; vizitiul, nebunit subit, ducîndu-şi echipajul în Bahlui; în vremea asta mîrţoaga sta cu fruntea în uşa grajdului, acasă, iar moşneagul continua să sforăie pe capră.

Iată academia unde am dobîndit eu învăţătură. Profesorul meu, poetul, era pe jumătate orb. Vedea perfect numai bancnotele şi femeile frumoase; încolo lumea era pentru el o privelişte tulbure şi aproximativă. Ar fi fost bine, domnule Cantaraga, să fii acolo, pe vremuri, ca să te bată unul din aceşti campioni. Eu nu sînt decît un umil reprezentant al lor.

— Lasă poveştile, stimate amice, şi apără-te ! strigă aţîţat boierul orheian. A sosit vremea acţiunii.

Căpitanul Colţ încercă să reziste. Sărută iar mîna cucoanei Lisaveta, aducîndu-i aminte de Zlataust; dar provocarea lui Temistocle Cantaraga se repeta. N-avea ce face, era nevoit să răspundă.

Atuncea l-am văzut schimbîndu-se la faţă şi devenind deodată grav.

Aici sînt nevoit să întrebuinţez, pentru povestirea mea, o metodă specială deoarece o partidă de şah necesită notaţia loviturilor.

Amicul meu Cantaraga, jucînd, cu o siguranță impresionantă, pionul regelui său doi pași, Colț nu găsi alt răspuns mai potrivit decît o mișcare identică.

1.P.4 E. — P. 4 R.

— Dar la asta ce-ai să răspunzi ? întrebă orhoianul.

2.C.3F. R.

— Dacă dumneata joci calul regelui, eu am să joc, cum am învățat de la poetul Codreanu, calul damei, răspunse căpitanul de ață.

2. C. 3N.D.

— Pînă acum văd că te ții bine, zîmbi Cantaraga. Să vedem ce-ai să-mi răspunzi la a treia lovitură.

3. N. 5 C.D.

— La așa ceva e mai dificil de răspuns, zise cu modestie Colț. Dacă domnia ta îmi ataci cu nebunul regelui dumnitale calul damei, eu am să poruncesc calului regelui meu să iasă afară.

3. C. 3 NR.

— Bun, strigă Cantaraga. Eu am să-mi urmez atacul.

4. P. 3D.

— Și eu am să scot nebunul damei

— *N. 4ND.*

— Foarte frumos, căpitane. îmi dezvolt şi eu nebunul damei.

5. *N2D.*

— Ai pus nebunul în faţa damei ? se miră Colţ. Asta are să-mi dea puţintel de gîndit.

— Cred şi eu ! se veseli Cantaraga.

Doamna Cantaraga încercă să-şi stăpînească un căscat. Anatol îi făcu semn de admiraţie spre stăpînul său. Partida noastră merge bine ! părea a- zice el, cu toată faţa luminată.

Căpitanul de aţă ieşise dintre noi. Stătu cinci minute atent, concentrat între piese.

— Domnule Cantaraga, reveni el la lume, oftînd; eu cred că era mai bine dacă făceai rocada.

—■ Cred. Era mai bine pentru dumneata. Văd că stai foarte perplex şi n-ai ce răspunde. La urma urmei, va trebui să te hotărăşti.

— Bine; am să mă hotărăsc, zise cu linişte Colţ. Cred că profesorul meu poetul n-are să mă dezaprobe. Am să dau şah cu nebunul meu, luînd un pion din eba*ta regelui dumitaie,

5. N: X P. +

—■ Da ? Nebunul ia un pion şi dă şah ? Aşa ţi-i vorba, stimate Liviu Mihailovici? Dai un nebun? Te simţi în stare să faci asemenea jertfă ? Probabil că vrei să isprăvesc mai curînd cu dumneata. Atacul care urmează din partea dumnitale e o iluzie. Eu am să iau pur şi "simplu nebunul.

6. R. X *N.*

— Am să dau şahul pe care l-ai prevăzut stimate amice, răspunse Colţ.

— Dă-1.

— Am să-1 dau. Nimic nu mă poate împiedica.

6 C.5CR.

— Dă-1; te previn eă e zadarnic. Mut regele.

7. *R. IC.*

— Foarte bine. Iar eu am să mişc doi paşi pionul damei.

4.P.D.

— Treaba dumnitale. Eu îţi iau, cu nebunul, calul damei. Avînd o piesă cîştig, îmi convine să schimb.

8. *N.* C.

— Schimbă, cucoane.

— *P . X N .*

— După ce-am schimbat, fac şi eu o săritură cu calul în lagărul dumnitale.

9. C. 5. CR.

— Fă, cucoane. Eu am să mînînc pionul. Aşa se zice în jargonul de la cafeneaua Traian. Iţi mînînc pionul regelui. .

9.P. ^ P.

— Să nu ai, Liviu Mihailovici, o indigestie. Eu îmî dezvolt calul damei.

10. C. 3 ND.

Colţ clătină capul cu uimire.

— Asta-i lovitura dumnitale ?

— Asta-i; dacă-ţi place.

— îmi place. în numele profesorului meu, îţi dau un mic şah cu dama.

10. D.5 D. -f

Domnul Cantaraga căzu deodată într-un fel de semn de întrebare, cu amîndouă mînile. Apoi aceste mîni şi le duse la tîmple. Obrazul lui Anatol se întunecă, întocmai ca şi al stăpînului său. Doamna Cantaraga căscă a doua oară.

— Mă înşel eu, stimate amice, ori eşti mat în două lovituri ? întrebă cu blîndeţă căpitanul de aţă. Nu mă înşel deloc.

Cantaraga îşi arătă dinţii, cu puţină răutate.

— Drept să-ţi spun căpitane, cum s-a făcut asta, n-am înţeles bine. Probabil n-am fost destul de atent. îmi vei da revanşa imediat.

— Aş propune mai degrabă o cafea, insinuă cucoana Lisaveta.

— Ts ! lasă-ne, *ma chăre amie,* cu cafeaua. Aici e un interes mai superior. Nu te supăra, Elisabeta Gavrilovna; dă-ne şi cafeaua. însă îmi vei îngădui să-1 stîlcesc pe căpitanul dumnitale.

— De ce căpitanul meu ?

— Aşa, căpitanul dumnitale, din mahalaua Zlataust, care a învăţat şah într-un loc celebru, cu numele cafeneaua Traian şi care a avut drept profesor pe un nou Homer.

— Nu, domnule Cantaraga, acela nu m-a învăţat greceşte.

— Știu, știu ; eu vorbesc de poetul dumnitale. Ți-oi arăta eu și poezie, și șah, și tot ce poftești. Apără-te. Dacă nu pierzi partida în douăsprezece mișcări, să nu-mi spui pe nume !

Doamna Cantaraga îngriji să se aducă o cafea foarte bună. în mai puțin de un sfert de ceas, prietinul nostru Temistocle Cantaraga pierdu a doua partidă.

— Curios ! zise el cu o liniște impresionantă și ne privi pe rînd cu brațele încrucișate. Vra să zică am pierdut-o și pe a doua. Sînt foarte nerăbdător să văd dacă e posibil s-o pierd și pe a treia.

Doamna Cantaraga deveni atentă.

Nerăbdarea amfitrionului nostru tiu ținu mult. Căpitanul Colț nu-și făcu nici un scrupul să cîștige și a treia oară. Atunci însă se produse un eveniment neașteptat.

Ridicîndu-se cît era de nalt și bărbos, cu gesturi mari de tragedie, domnul Cantaraga își umflă vocea bine timbrată.

— Anatol! strigă el. Anatol! Unde ești, Anatol ?

— Aicea sînt, Temistocle Arcadievici, suspină bătrînul slujitor.

— Anatol! Să iei imediat această tablă mizerabilă și aceste piese infame. Să le stropești cu benzină în fața mea aici pe alee și să le dai foc! Din această clipă jur că nu mai pun mîna pe șah. Blăstămat să fie cine-a mai fi victima unei asemenea pasiuni idioate. Imediat să faci ce ți-am poruncit! Spuneți-mi, domnii mei, cum e cu putință, la urma urmei, ca un ©m serios să-și impuie o asemenea îndeletnicire care nu duce la nimic. Habar n-ai de ce se în- tîmplă pe cîmp ; dacă păpușoii sînt prășiți ori nu ; dacă orzul se coace ; dacă în grîu nu dă rugina ; dacă via a fost stropită ; dacă oile nu sînt bîntuite de gălbează ; dacă morarul nu face matrapazlîcuri cu vama morii. Tu stai aici și te îndeletnicești cu căișorii, cum spune Anatol. Cauți în cărți, cetești povești; admiri partide celebre, și habar n-ai de ce se petrece la zece pași de tine. Poate veni lupul să-ți ieie din mînă tartina cu icre negre și paharul de vin. Asta nu-i viață serioasă. Asta-i îndeletnicire pentru indivizii dumnitale de la cafeneaua Traian și pentru alți indivizi caraghioși de care lumea-i plină. Dar un boier de țară, spuneți-mi și dumneavoastră, dacă un boier de țară se cuvine să-și piardă vremea cu asemenea fleacuri. Iartă-mă, Elisabeta Gavrilovna, îți făgăduiesc însfîrșit că, de data asta, s-a isprăvit. Gata, Anatol ?

— Gata, Temistocle Arcadievici.

— A ars tot ?

— Tot.

Cantaraga oftă. Se întoarse afabil către Colț,

— Știi dumneata, Liviu Mihailovici, că ești un jucător redutabil ?

— Nu știu și nici nu cred, răspunse căpitanul de ață, cu indiferența-i obișnuită.

— Cu toate acestea, domnule Cantaraga, am intervenit eu; e cu desăvirşire sigur că dumneata eşti şahist şi noî nu sîntem. In afacerea asta numai pasiunea contează. Ca în toate cele omeneşti, discursurile stau pe primul plan; faptele au rol infim. Ce ne trebuie realitatea, cînd avem iluzia ?

— Ştiu, ştiu, stimate Grigorie Alexandrovici, dar ce fac cu oile, cu moara, cu ogoarele şi cu via ?

— Acelea rămîn, ca şi pînă acuma, în sama mea, răspunse c-un zîmbet ciudat cucoana Lisaveta.

— Insă am pus pe Anatol să ardă.

— Ai pus, însă, ca şi alte dăţi, Anatol are să vie la mine să dau altă tablă şi alte piese, pe care le am încuiate în scrinul din odaia mea. «Temistocle Arcadievici e bolnav, Elisabeta Gavrilovna», — zice el cu lacrimi. Aşa că Anatol îţi aduce alţi căişori. Şi-ntr-altă zi de sărbătoare te duci la tîrg, să-ţi procuri alt căpitan.

— Acesta din Zlataust e teribil, mărturisi c-un zîmbet fin Cantaraga. Nu mă lasă să mor în colţul meu de lume, lîngă cele o sută de tomuri.

— Murim oricum, zise Colţ cu duritate, sărutînd pentru a nu ştiu cîta oară în ziua aceea mîna stăpînei acelor locuri.

— Trăim oricum, îi răspunse cu tristeţe doamna Cantaraga.

Aici începe o nouă poveste, pe care am să v-o spun altă dată.

POVEŞTILE DE LA BRADU STRÎMB

1 9 4 3

Cea dintăi poveste de la Bradu Strîmb

FÎNTlNA TINEREŢII

După ce am ales şi am măsurat locul căsuţei de la Bradu Strîmb, prietinul Ionel Nemo s-a dus s-audă şi să vadă cerbii, în nişte plantaţii nouă. Era septemvrie pe sfîrşit şi aceşti domni ai pustiei începeau să sloboadă muget de dragoste. 4

Eu şi cu Pavel-baci am luat toiege albe ş-o corfă, hotărîţi să căutăm hribi. Aici în valea Frumoasei se zice «hi- ribe» şi «mînătărci». Pavel-baci le spune şi «pitoance».

Am trecut podurile din vale şi ne-am suit pe Oaşa Mică.

Era o zi cum au fost puţine în curgerea toamnelor pe care le-am apucat. Senin cerul; neclintit în tăcere şi linişte

codrul de brad. După o vară de ploi şi furtuni, n-avusesem încă parte de tihna începuturilor celui mai dulce anotimp. Viscole reci de zloată întristaseră muntele ; omături timpurii se adăogiseră la rămăşiţile din celălalt an pe Şurian şi Pătru. Deodată, Dumnezeu dăduse pace şi aur călduţ de soare acestor singurătăţi.

Iubim viaţa (cît o iubim) mai ales pentru că-i fragilă şi nesigură.

Floarea înfloreşte dimineaţa; pînă în sară se veştezeşte şi o spulberă vîntul, — cum spune, cu vorbe mai frumoase, psalmistul, plîngînd cu mîhnire soarta bietului om.

Aşa s-au petrecut în înfricoşarea ştirilor de dezastre cosmice şi măceluri omeneşti zilele verii anului 1941. Nu mai nădăjduiam tihnă, nu mai aşteptam lumină neviolată. Ca năcăjitul din poveste, mă hotărîsem a mă duce cît mai afund şi cît mai departe ca să găsesc pe părintele nostru din veac, să-1 întreb care mai poate fi soarta noastră. Ajuns aici, la Branişte, iată dintrodată, în dimineaţa aceea, toate păreau că se alină. Ştiam că asemenea ceas e trecător, totuşi mă bucuram şi-1 preţuiam cu atît mai mult. Mă miram chiar şi mă gîndeam: «Poate şi-a adus aminte Dumnezeu de cerbii săi şi de jivine ca noi».

Ne strecuram pe sub streşini de cetină, intram din poiană largă în luminişuri ferite. Cercetam între moşiroaiele îmbrăcate ou perini moi de muşchi. înlăturam cu toiagul ferigile. Culegeam din desimi mărunte de arbuşti cu frunzişoare lucii merişoare frumoase ca cel mai curat mărgean. Găseam cîte-un hrib ascuns ; de departe ni se arăta cîte-o pitoancă mare cît un fund de căciulă. Ne suiam tot mai sus ; pe urmă ne-am oprit şi am privit zăpezile piscurilor nalte şi depărtate.

Pavel-baci le spunea pe nume. Cînd a numărat «Fetiţa» şi «Fata», s-a oprit.

Fetiţa şi Fata se îmbracă iar deplin cu pădure, mă informa domnia sa. In curînd au să fie acolo iarăşi singurătăţile şi raiurile de odinioară.

— Fetiţa şi Fata au şi o poveste.

In jumătatea de ceas a popasului, Pavel-baci mi-a spus povestea. Am ascultat-o în tăcere atent şi mi-a plăcut. De şi părea vădit legată de acele locuri, mi-am adus aminte că a mai spus cineva, subt alt cer şi într-o altă depărtare, o

întîmplare la fel. Dacă ştiu de aşa ceva kitaii, iapaniţii şi indienii, atunci mă îndemn a crede că istorisirea tovarăşului meu e cu atît mai adevărată.

— Era odată o babă ş-un moşneag... mi-a spus Pavel- baci.

Aşa încep aproape toate poveştile.

Era odată o babă ş-un moşneag. Căsuţa lor de bxrne sta la malul Sălanelor. Poate într-un loc unde vrei să clădeşti şi domnia ta. Creşteau atunci pe tapşan strămoşii vechi ai bradului bătrîn şi strîmb de-acum.

Erau săraci şi singuri, cum se cuvine să fie doi întârziaţi. Fiind aşa de sus şi de departe, nu-i mai nimerea Moartea. Puţine fumuri de case nu se suiau la cer printre brazi, decît tocmai încolo devale, spre Şugag. Şi mai erau prin cotloanele muntelui trei colibe de ciobani. Bătrînii frigeau pe cărbuni, la vatra lor, cîte-un lipan ori cîte-o mînătarcă. Culegeau din rîpi smeură şi de pe spinări de stîncă afine. Aveau două găini ş-un cucoşel. Se sculau şi se culcau odată cu soarele. Vorbeau puţin de nevoile lor; îşi isprăviseră de povestit toate. Arare se mai uitau unul la altul; nu mai puteau vedea decît o amintire strîmbă a ceea ce fuseseră ei altădată.

într-o zi, pe cînd asfinţea soarele, baba sta singură lingă vatră, eu focul stîns şi uşa deschisă. Aştepta pe moşneag care se dusese de dimineaţă după lemne în pădure şi nu se mai întorsese nici la acel ceas tîrziu.

—- Poate a vrut Dumnezeu să i se sfîrşească azi zilele, mormăia bătrînă, clătinîndu-şi fruntea la dreapta şi la stînga. Umblă greu şi-i slab. Dacă i-a ieşit înainte un urs, i s-au isprăvit drumurile. Nu mai am mult nici eu ; m-oi duce după dînsul.

A suspinat şi şi-a întors ochii spre soare.

— Nici focul nu-I pot face, a mormăit ea cu nemul- ţămire. Scăpărătorile-s la moşneag. Aşa că va să vie. Parcă-i trebuie ursului o carne aşa de cîlţoasă, ca a unui chiag, care mi-a făcut mie atîtea zile fripte ? Umblînd hai hui cum i-i treaba, va fi căzut într-o rîpă. Mîne, mă duc să-1 caut. Dar musai să fac foc şi jar, ca să coc nişte mînătărci. Aşa că poate tot va veni.

Pe cînd mormăia astfel, vede în dreptul soarelui, pe potică, umblînd cu grăbire un bărbat voinic.

— Cine să fie ? tresare baba.

Bărbatul vine asupra căsuței. Leapădă în bătătură o sarcină mare de vreascuri. Intră şi pune pe marginea vetrei corfa plină de smeură.

Baba clipeşte din ochi cu grozavă uimire :

—- Cine eşti dumneata, omule ?

— Oi, babă Glafiră, răspunde bărbatul, orbit-ai de istov ? Pune aşchii, să zbat în cremene şi s-aprinzi foc, ca să vezi mai bine.

— Dumneata eşti, Onule ? şopteşte baba cu înfricoşare.

— Ce te-a apucat ? se întoarce bărbatul. De douăzeci de ani nu mi-ai mai spus pe nume. Zi-mi «moşnege» şi nu te mai holba aşa la mine cu gura căscată.

— Vai, Onule, ce s-a întîmplat ? strigă baba. Te-ai dus bătrîn şi te-ai întors tînăr. Unde-ai nimerit ? Ce-ai făcut ? Spune. Dacă nu grăieşti repede, plesnesc aici.

Omul se întoarce în loc, se uită la el însuşi; îşi strînge pumnii, bate cu piciorul în pămînt.

— Aşa este, zice el. Mă miram de ce-mi pare drumul mai uşor la întoarcere. Povara era ca o nimica. Şi-mi era luminat sufletul ca de o bucurie. Abia acuma înțeleg.

— Ce înțelegi ?

— Ascultă, babă Glafiră, ce mi s-a întîmplat. Cînd mă duceam ast'dimineață cu greu la deal, am ajuns într-un pisc ş-am stătut să răsuflu. Văd nu departe şi o desime de smeuriş. Cum stam jos şi mă bătea soarele şi piroteam, iată aud glas de pasere. întorc ochii şi văd pe o cloambă două forfecuțe. Ce caută în codru forfecuțe la vremea asta? De unde pînă unde s-au rătăcit aici două păsărele ca acestea ? Cînd, le-aud grăind între ele şi spunînd : Să ducem cu noi acolo şi pe acest moşneag căzut.

— Onule, aiurezi. înțeles-ai graiul paserilor ?

— L-am înțeles. Nu pot să spun de ce şi cum, dar l-am înțeles. Aşa că au zburat paserile de pe cloamba lor mai încolo şi m-am ridicat şi eu de pe piatră. Au sfîrîit din aripi ici-colo. Cînd întîrziam, se întorceau spre mine. Am ajuns într-un tîrziu la o margine de poiană, într-un loc pe care nu l-am mai văzut niciodată şi nu-1 cunoşteam. M-am oprit gîndindu-mă că-s trudit şi însetat. Cînd m-am gîndit la asta, s-a arătat o desime de jnepeni la o intrare de peşteră. Stăteau

acolo doi căpriori; îşi plecau capetele şi le ridicau. Cînd ridicau capetele, le curgeau de pe boturi mărgele de apă. Bucurîndu-mă că am găsit cu ce să-mi potolesc arşiţa, am păşit înainte. Căpriorii s-au ferit în desime şi de atunci am văzut fîntînă. Era subt arcul stîncii şi n-o ajungea soarele. Avea însă în fundul ei ca o lumină de aur.

Am făcut metanie. Am băut. Mi s-a părut ca un vinars dulce. Am simţit o blîndeţă prin toate măduîările. M-am întins pe o coastă ş-am adormit. Cînd m-am trezit, am văzut că soarele îşi schimbase mult locul. M-am grăbit să strîng găteje ; am umplut corfa de smeură. îndată am coborît acasă.

— Cum să nu cobori îndată, a strigat baba, cînd eşti tînăr şi în putere ?

— într-adevăr, mă simţesc bucuros şi în putere, a mărturisii bărbatu] dar nu-mi vine a crede că aş fi tînăr.

— Ba eşti tînăr ca altădată, Onule ; uită-te în doniţa de apă şi te cunoaşte. Să ştii că, printr-o minune de la Dumnezeu, ai dat de fîntîna tinereţii şi ai băut din ea. Dacă n-ai uitat drumul, spune-mi-I numaidecât.

— Ţi-1 spun, babă Glafiră, însă acuma se face sară şi îndată vine şi noapte fără lună.

— Ba să-mi spui, Onule, dacă vrei să ai cu mine pace. Nu îndrăzni să te bucuri numai tu de acea fîntînă. Căci acea apă a minunii, după cît s-aude, iese numai cînd şi cînd sub peşteră. Şi puterea ei e numai de la Sfîntu Ilie pînă la Sîntămărie. Spune-mi repede şi cu de-amănuntul cum e poteca pînă acolo şi pe vinde trebuie să cotesc, ca s-ajung fără întîrziere.

— Mîne dimineaţă, babă Glafiră.

— Mîne dimineaţă. Dar tu grăieşte acuma şi-mi spune tot. Nu vei fi voind să te bucuri singur de tinereţă, iar pe mine să mă Ieşi umilinţii în care mă aflu.

— îţi spun, Glafiră, toate, s-a învoit omul cu bucurie. Doresc şi eu cît şi tine ca să te adăpi din acea fîntînă, ca să mai putem avea în această lume ceasuri de bucurie.

I-a spus babei omul cu amănunţime toate, ca să nu rătăcească şi să ajungă cît mai degrabă la acea fîntînă a tinereţii.

Abia a făcut ochi ziua de-a doua zi şi baba a fost în picioare. Onu a rămas ca să vadă de gospodărie şi a petre-

cut-o numai puţină cale, îndemnînd-o să nu întîrzie şi să se întoarcă acasă cît mai grabnic.

Pînă la amiază, baba Glafira nu s-a întors. Onu a aşteptat-o cu răbdare. Cînd a scăpătat soarele spre sfîrşit, omul a prins a se frământa. S-a făcut sară; s-a făcut noapte; baba Glafira era tot dusă de-acasă.

Onu trântea lucrurile in jurul său.

— Da-te-aş ielelor! mormăia el cu obidă; pînă la acesta ceas trebuia să fii aici. Mîncatu-te-a ursul ? ori dat-ai într-o rîpă ? Atuncea ce-mi mai fac trebuinţă tine- reţele mele ? Abia aştept să se facă ziuă iar, ca să te caut. D-apoi şi dacă te găsesc... că nu mă duc singur, iau şi bîta cu mine.

Cum s-a luminat poteca, omul a pornit de-acasă, căutînd cu grijă în toate laturile drumului. Ca vechi om de munte şi pădurean, a cunoscut urmele babei. S-a dus fără şovăire şi fără întîrzieri drept la fîntînă. Insă cînd ajunge Onu la fîntînă, nu vede nimic. Locul singuratic, apa lină. S-a uitat în oglinda ei să-şi mai vadă o dată chipul şi i-a plăcut.

— Oi, Glafiră, a suspinat el, unde vei fi fiind tu şi ce ţi s-a întîmplat ?

A început a umbla cu grijă, căutînd în preajmă urmele de întoarcere. Ciudat foarte i se părea că nu poate cunoaşte asemenea urme. Cum umbla prin singurătatea şi tăcerea acelui loc înalt, a auzit ori i s-a părut a auzi un sunet dulce. Nu era nici vîntul în brădet, nici murmur de izvor. Era ceva care-1 apuca parcă de inimă. A mai ascultat, a păşit cu luare-aminte înspre locul de unde venea acel sunet, şi deodată s-a oprit cu încremenire.

Pe-un pătul de muşchi, sub ferigi nalte, gîngurea un copil. Ba era o copilă. Era goală şi căuta cu mînuţele, parcă, straiul babei Glafira, ca să-1 tragă peste ea şi să se apere de răcoarea dimineţii.

— Vai, bătrîno, a strigat omul cu spaimă, ai băut peste samă şi lacom !

A cules copilul şi l-a înfăşurat în straiul vechi; l-a dus la vale, şi s-a abătut o ţîră şi pe la o colibă de oieri, nu atît ca să spuie altor fiinţi omeneşti întîmplarea lui nenorocită, cît ca să ceară o cântă de lapte, să-şi hrănească pruncul.

Locul unde s-a întîmplat asta se chiamă de atunci muntele Fetiţei.

Dincolo de Fetiţa este alt munte : Fata.

Cît a crescut fetița, Onu s-a cufundat în întristarea lui, a îmbătrînit iar şi a uitat drumul la fîntînă tinereții. Cînd s-a făcut fată, Glafira s-a zburătăcit (după o vorbă a muntenilor de aici că e mai uşor să păzeşti un cîrd de iepuri decît o fată mare cînd i-a venit vremea). Deci s-a dus în celălalt munte, să se bucure c-un fecior de la oi, lăsîndu-1 pe bătrîn singurel.

Iar sfîrşitul ei a fost în altă parte a văii Frumoasa, anume dincolo de Prigoana, spre Tău, într-un loc căruia şi astăzi muntenii îi zic Baba Moartă.

Povestea a doua

PUNTE

«Aid parc a fi locul chinoviei noastre», — hotărîsem eu. Şi din acea clipă toată tovărăşia a adoptat locul de la Bradu Strîmb ; ne-am lipit de peisaj, am fost la rîndul nostru adoptați ; totul atîmînd de voința noastră şi de o iluzie mai tare decît realitatea, am rămas însoțiți cu brazii şi cu sălbătăciunile. Lîngă sălbătăduni şi brazi, aş fi putut adăogi apa Sălanelor şi a Frumoasei, — însă aveam cunoaşterea precisă şi directă că

tot alte un<le sună aceluiaşi pîrău...

şi în acelaşi timp, cu adevărul acestui vers, eram pătrunşi de întristarea fragilității noastre şi a tot ce-i viu, deci a tot ce nu va mai fi.

— Totuşi este şi ceva statornic măcar într-o mie de ani, a zis unul dintre noi, pe cînd întemeiam cel dintăi foc şi cel dintăi sobor în preajma bradului strîmb. Zilele acestea cît a ținut ploaia, ani cetit cîteva zeci de pagini scrise de oameni de demult şi de departe. Am cunoscut într-un singuratic de acum opt sute de ani pe un frate al nostru întru spirit, cine ştie unde, în Japonia. Mai am la mine o broşură rară a unui schivnic leah din veacul al şaptesprezecelea, care deasemeni s-a pustiit de lume lîngă o apă şi subt un munte. Minunat e cum îi simțesc în mine pe amîndoi. Aşa că, peste pulberea celor trecătoare, luceşte în veacul oamenilor o stea polară a tristeții şi a bucuriei sufletului nostru.

— De cine vrei să vorbeşti domnia ta ? a întrebat protocolar tovarăşul nostru cel mai june.

— Vreau să vorbesc de Kamo Ciornei şi de Vichentie Şipka, a răspuns preşedintele soborului.

— Doritor sînt, domnul- meu, să cunosc pe aceşti prietini ai noştri, a declarat junele.

— Atunci, s-a învoit preşedintele, în această dintâi adunare, să vă pun în legătură cu Kamo Ciornei din ostrovul Răsăritului. Iar în alta veţi cunoaşte şi pe Vichentie Şipka din Tatra.

Stranie punte peste cascada anilor ! Cum am isprăvit paginile acelea cu numele «Hojoki», am avut impresia că omul de demult, care nu mai este, a venit numai întru duh şi s-a aşezat lîngă mine, zîmbindu-mi pînă în suflet.

Kamo Ciornei a văzut lumina lumii într-un sat de lîngă Kioto, la anul 1154. Satului îi zicea Şimo Kamo. Tatăl său avea nume Nagaţuna, şi era slujitor al templului din Kamo; de aici numele familiei. în anii dintăi, copilului i s-a pus poreclă Kikudaiu adică «pui de crizantemă». Numai după cincisprezece ani i s-a aşezat numele statornic : Ciornei.

încă din vremea cînd era pui de crizantemă, gingăşia şi agerimea lui l-au făcut să fie copil de casă al împăratului Go-Toba. Pe urmă, iscusinţa în muzică şi literatură dove-dindu-i-se tot mai spornică, împăratul l-a pus secretar al departamentului poeziei. în al treizeci şi cincilea an al vieţii sale, cînd părintele său s-a săvîrşit din viaţă, Ciornei ar fi dorit să rămînă preot al templului din Kamo. Măria sa n-a voit însă a-1 despărţi de biroul împărătesc al poeziei. Atunci Ciornei a lepădat el singur strălucirea lumii, căutînd linişte sufletului său. Nenorocirile şi catastrofele timpului aju- tînd, Ciornei s-a desfăcut cu totul de veacul său. Trăind în singurătate a scris aceste pagini, precum veţi vedea, sur-prinzătoare.

Aflaţi şi domniile voastre cum am aflat şi eu că, în limba japoneză, *ho* înseamnă pătrat; *jo,* măsură de lungime : 3 m. 30. *Hojo,* deci: chilie cu laturile de aceste dimensiuni. *Ki.* — carte.

Ascultaţi tălmăcirea acestor însemnări. Ciornei le-a scris în chilioara sa din munţii Hino, cătră anii 1212, nu cu mult înainte de pieirea trupului său, care s-a întîmplat cînd a numărat a şaptezecea toamnă.

I HOJOKI

Qursul rîului trece fără contenire, însă apa nu e aceeaşi; spuma ce pluteşte în vârtejuri acum dispare, acum s-

arată iar, şi nu durează niciodată. Astfel, în această viaţă, sînt oamenii şi aşezările lor.

In scaunul împărăţiei cel cu nestemate pardosit, casele celor mari şi ale prostimii, stînd acoperiş lîngă acoperiş şi olane după olane, par a dura din veac în veac ; dar cînd cercetezi de aproape, afli prea puţine aşezări vechi. Unele, dărîmate anul trecut, au fost clădite iar în acest an ; altele, care au fost paiaţe, au căzut în ruină şi în locul lor s-au ridicat mulţime de case de rînd. Tot astfel locuitorii. In anumit loc se găseşte multă lume ; şi iată că din douăzeci ori treizeci de persoane pe care le-ai fost cunoscut acolo, n-au mai rămas decît două ori trei. Aşa-i viaţa : spumă pe apă.

Oamenii aceştia care nasc şi mor, cine poate cunoaşte de unde vin şi unde se duc ? în acest locaş trecător ştiu ei pentru cine se trudesc şi cu ce-ţi încîntă ochii ? Nu ştii ce se schimbă mai des : stăpînul ori sălaşul lui. Şi unul şi altul se schimbă şi trec ca şi roua pe zorele. Cînd roua se scutură iar floarea rămîne, dar îndată floarea se veştezeşte la soarele dimineţii. Cînd floarea se veştejeşte şi rămîne roua ; dar n-a trecut ziua şi piere şi roua.

Vreme de patruzeci de primăveri şi toamne care au trecut de cînd am început a înţelege sufletul lucrurilor, am văzut multe întîmplări ciudate.

într-a douăzeci şi opta zi din luna a patra a anului al treilea al erei Anghenn (1177). pe cînd un vînt tare tulbura noaptea, către ceasul cînelui (de la 7 la 9 sara) un pojar a izbucnit la miazăzi-răsărit în scaunul împărăţiei şi, întinzîndu-se spre altă lături, a ajuns la poarta Paserii Roşii, la sala cea mare de audienţe, la clădirile universităţii şi la ministerul dinlăuntru ; aşa că numai într-o noapte toate s-au făcut cenuşă. Se spune că focul s-a iscat într-o casă întrebuinţată temporar ca spital în ulicioara Higucitomi. Datorită vîntului care sufla împrăştiat, ca şi cum ar fi fost abătut de un evantaliu, crengi de foc s-au desfăşurat. Casele îndepărtate erau înăbuşite de fum ; locurile mai apropiate acoperite de flăcări. Nourii de cenuşă săltaţi în naltul cerului resfringeau strălucirea incendiului rumenin- du-se ; şi flăcările rupte de izbirile vîntului zburau spre alte case străbătînd două-trei sute de paşi. Iar cei care locuiau în mijloc de toate acestea cum şi-ar fi putut păstra calmul ? Erau unii care se prăbuşeau înăbuşiţi de fum; alţii mureau

dintrodată înghițiți de flăcări. Puțini își scăpau trupul cu greutate mare, fără a putea lua cu ei cît de puțin din tot ce aveau. Cele șapte comori și zece mii de bogății se prefăceau în scrum. Ce pierderi! Șaisprezece palate ale dregătorilor celor mari s-au mistuit; și alte case fără număr. A treia parte a capitalei s-a prăpădit. Mii de bărbați și de femei au pierit; numărul de cai și de boi nu s-a mai putut socoti.

Toate planurile oamenilor nu-s decît prostii; dar nu-i lucru mai de rîs decît să părăduiești bogății și să-ți istovești puterile clădind case într-o capitală expusă la atîtea primejdii!

Și iarăși, în a douăzeci și noua zi a lunii a patra din al patrulea an al erei Jișo (1180), s-a iscat un taifun mare, bîntuind mahalaua Nakanomicado Kiogoku și învîrtejin- du-se pînă la Avenida a șasea. Pe o întindere de trei ori patru «cio» (sute de metri) n-a rămas nestricată nici o casă, fie mare, fie mică. Unele au fost turtite la pămînt; altele și-au păstrat numai stîlpii și schelăria acoperișului; pe-a- locuri părțile de deasupra ușilor au fost smulse și zvîrlite la o depărtare de patru sau cinci «cio»; și împrejmuirile fiind prăvălite, proprietățile s-au făcut una. Nu e nevoie să mai spun că lucrurile nenumărate ce erau prin case au fost ridicate în naltul cerului pe cînd șindrilele și scîndu- rile acoperișurilor erau risipite ca frunzele toamnei în vînt. Pulberea fiind ridicată ca un fum, ochii nu mai vedeau nimic ; de vuietul cel mare nu se mai auzea glasul celor ce chemau; se putea crede că nici viscolul iadului nu-i mai groaznic. N-au fost distruse aiunai case; o mulțime de oameni au fost răniți, ori au rebegit pe cînd li se reparau locuințele. Acel vînt s-a depărtat în sfîrșit înspre miazăzi- apus și-a mai făcut destulă stricăciune bieților oameni.

Fără îndoială taifunul e ceva obișnuit, dar cel de care vorbesc sufla într-un chip straniu și mulți s-au întrebat dacă nu vestește cumva urgii mai înfricoșate.

In luna umedă — Mi-ne-zuki, — același an, fără veste și împotriva oricărei așteptări, s-a întîmplat mutarea capi- talei. Cugetînd la începuturile ei, mai multe sute de ani se scurseseră de cînd capitala fusese statornicită subt împăratul Saga. Nefiind nici un fel de îndreptățire temeinică pentru asemenea schimbare, toată lumea o socotea nepotrivită și se tînguia. Totuși, cu toate aceste plîngeri, împăratul cu

miniştrii, nobilii şi toată curtea s-au mutat la Na- niwa, în Setţu. Dintre oamenii care voiesc a fi în slujbe, cine-ar fi îndrăznit să rămiie în capitala veche ? Cei care se sileau să ajungă într-o slujbă, ori care se sprijineau pe mila unui stăpîn, s-au mutat care de care, silindu-se a întrece măcar c-o zi pe alţii de sama lor. Cei ce-şi prăpădiseră averile sau se aflau părăsiţi de lume au rămas pe loc tînguindu-se ; nu mai vedeau nimic înainte-le. Locuinţele, care de care mai mărețe înainte vreme — rămîneau goale zi cu zi; casele de lemn desfăcute pluteau pe rîul Yodo ; gospodăriile rămîneau cîmpuri goale. Chiar inima oamenilor se prefăcea ; nimeni nu mai voia să umble decît călare; trăsuri cu boi nu se mai aflau. Nu se mai căutau moşii în miazănoapte-răsărit, ci numai în miazăzi-apus.

In vremea asta, avînd o afacere, m-am dus în scaunul cel nou al împărăției. Cînd m-am uitat la înfățişarea locului, am văzut că era prea strimt ca să se poată deschide uliţi. La miazănoapte, suişuri de munte ; la miazăzi, ţărm jos, lîngă mare. Vuietul talazurilor era obositor; şl fără încetare bătea vîntul din larg. Palatul împărătesc, colo în munţi, semăna întrucîtva cu palatul cel rotund de buşteni (al lui Tenci împărat, carele s-a sihăstrit la moartea maicii sale); avea totuşi înfăţişare plăcută. Casele desfăcute care veneau pe apă în ce loc aveau să fie înălţate ? Se aflau multe locuri pentru clădit, dar se ridicaseră tare puţine case.

în vreme ce capitala veche se pustiise, cea nouă încă nu era clădită. Oamenii se simțeau plutind ca pe un nour. Cei care locuiau aici de multă vreme se plîngeau că şi-au pierdut proprietăţile, iar cei care sosiseră se arătau plictisiţi de lucrări. Mă uitam pe drum şi vedeam călări oameni care ar fi trebuit să umble în trăsură ; şi cei care ar fi trebuit să umble îmbrăcaţi în straie domneşti purtau pe ei tunici de ostaşi. Eleganţele vechii capitale dispăruseră ; toţi aveau înfăţişare de războinici ţărani. înțelegeam din asemenea semne nenorocite că se vestesc dezastre publice; toată lumea era neliniştită şi au trecut multe zile pînă ce spiritul obştesc a putut să-şi găsească o cumpănă. Dar această tulburare a poporului n-a rămas fără rezultat; chiar în iarna aceluiaşi an s-a poruncit întoarcerea la capitala cea veche.

Acum ce s-a întîmplat cu casele ce fuseseră dărîmate ? N-au mai putut fi clădite în starea în care fuseseră. Se

spune că, pe vremea stăpînirilor înțelepte din vechime, împărații ocîrmuiau țara cu milă. Palatele lor aveau acoperiș de trestie cu grinzi cioplite din topor. Dacă nu se mai vedea fum ieșind din colibele norodului, se amîna strîngerea dărilor. Se poate înțelege din asta ce-i lumea de azi față de cea de altădată.

Către era lui Yowa, pare-mi-se (nu-mi aduc bine aminte : a trecut mult de atunci), vreme de doi ani am trăit în mare ticăloșie, din pricina foametei. A fost ori secetă primăvara și vara, ori furtuni și înecuri în toamnă și iarnă. Nenorocirile au urmat una după alta și cele cinci soiuri de semințe nu s-au putut strînge (mălai, mei, orez, grîu, orz). Degeaba s-a făcut ogor primăvara și s-a răsădit vara ; toamna, nimeni nu s-a bucurat de strînsură. Așa că camenii au ieșit din ținuturile lor trecînd hotarele, ori și-au lepădat casele bejenindu-se la munte. S-au pornit fel de fel de rugăciuni, s-au făcut vrăji înfricoșate : toate fără nici un folos. Viața tîrgurilor atîrnă de țără-
nime prin tot felul de lucruri ; deoarece oamenii de la țară n-aduceau nimic în capitală, în ce chip scaunul împărătesc putea trăi cuviincios ? Se rugau toți, dîndu-și pentru hrană toate bogățiile ; nu făceau nimănui trebuință. Iar cînd se găsea careva să primească, în cumpănă trăgea mai mult aurul decît griul. Cerșetorii umblau mulțime pe uliți, umplîndu-ne urechile de strigăte sfîșietoare. In asemenea sărăcie s-a sfîrșit anul dintăi.

Iar pe cînd așteptau toți, în anul următor, o stare de lucruri mai bună, s-a iscat ciuma și a fost și mai rău. Pierea lumea de foame și din zi în zi eram ca peștii grămădiți într-o baltă ce seacă. Chiar oamenii bine îmbrăcați cu pălării în cap și cu încălțăminte bună umblau cerșind din casă în casă. Uneori, pe cînd te întrebai cum se mai pot ținea pe picioare, deodată îi vedeai căzînd, sfîrșiți. Nici nu s-a putut ști numărul celor care piereau de foame pe sub pereți și la marginea drumurilor. Leșurile rămineau unde erau căzute și orașul se umpluse de mirosuri urîte; nu-ți puteai ține ochii ațintiți asupra unei asemeni priveliști de putreziciune. La malul rîului nu mai rămăsese loc cailor și căruțelor să treacă. Sărmanii tăietori de lemne nu aveau putere să care marfa lor, care se făcuse din ce în ce mai rară. Așa că oamenii care

n-aveau nici un cştig au prins a-şi dărîma casele, ducînd lemnul în piaţă ; dar preţul unei sarcini abia ajungea săracului pentru hrana de o zi.

Ciudat era să vezi între lemnele acestea de foc bucăţi zugrăvite cu roş de cinabru ori împodobite cu frunze de aur şi de argint. Cînd ispiteai, apoi aflai că mişeii care nu mai ştiau ce să facă pătrundeau în temple vechi ca să fure statuile lui Buddha şi să sfarme lucrurile sfinte în bucăţi. Asemenea fapte jalnice am văzut, căci mă născusem într-o lume necurată şi plină de răutăţi.

Mai era încă ceva vrednic de milă. Cînd un bărbat şi o femeie ţineau mult unul la altul, apoi acel a cărui dragoste era mai mare murea totdeauna întăi, pentru că, uitîndu-se pe el însuşi, ţinea să dea fiinţei iubite tot ce agonisise. Cînd erau părinţi şi copii, se prăpădeau întăi părinţii. S-au putut vedea prunci la sînul mamelor, ne- ştiind că ele, sărmanele, erau moarte.

La Ninniwaji era un bonz pe care-1 chema Riugnio Hoinn. Pătruns de milă eă vede pierind un număr aşa de înfricoşat de oameni, s-a înțeles cu alți cuvioşi ca să scrie pe fruntea tuturor morților ce ar găsi, litera A, ca semn al împăcării. Cînd au socotit aceşti morți numai din luna a patra şi a cincea, şi numai într-o parte a capitalei, cuprinsă între sudul primei Avenide, nordul Avenidei a noua, la apus de Kiogoku şi la răsărit de Şugaku, s-au găsit peste 42 300 de trupuri. Trebuie să se mai adaoge şi ce a murit în mahalalele Kawara, Sirakawa, Nişi-no-hyo într-un număr ce nu se mai poate socoti; şi de asemeni în felurite ținuturi şi în cele Şapte-Țări! Am aflat că o întîmplare la fel a fost în domnia împăratului Sutoku în era Ciojo : amănuntele nu le cunosc, dar priveliştea pe care am descris-o e cea mai ciudată şi mai jalnică din cîte am văzut cu ochii mei.

In al doilea an al erei Ghennreki (1185) a fost un cutremur mare de pămînt. A fost ceva neobişnuit. Munții erau fărîmați şi se prăvăleau astupînd rîurile ; marea se îmboura năvălind asupra uscatului; pămîntul crăpa şi ieşea din adînc apă ; stîncile se rupeau rostogolindu-se în văi; corăbiile care se fereau de țărmuri erau împinse la mal de valuri; caii, pe drumuri, nu ştiau unde să-şi puie piciorul. în capitală, în toate părțile, temple, pagode, mănăstiri, paraclise ale morților, toate erau atinse, unele crăpate, altele răsturnate; şi din sfărîmături se înălțau pulberi şi cenuşă ca un fum. Huruitul pămîntului cutremurat şi larma clădirilor în risipă se amestecau ca un tunet. Dacă stăteai adăpostit în casă, îți era frică să nu se surpe peste tine ; dacă ieşeai afară, ți se deschidea pămîntul la fiecare pas, şi n-aveai aripi să fugi în cer, nici chip nu era să te sui ca balaurul în nouri. Fără îndoială că între lucrurile înfricoşetoare trebuie pus în locul întăi cutremurul de pămînt.

Fiul unic al unui samurai, copil de şase ori şapte ani, se juca clădind o căsuță lîngă un zid, cînd zidul s-a prăbuşit dintrodată, turtindu-1 cu desăvîrşire, aşa încît ochii i-au ieşit de-un lat de mină din orbite. Tatăl lui şi mai- că-sa, îmbrățişîndu-1, gemeau şi scoteau țipete de durere 1 eram străpuns de milă ! Cel mai viteaz bărbat, lovit de disperare în fața nenorocirii copilului său, uită orice ruşine ; asta e foarte firesc.

Zguduiturile cele mari n-au durat multă vreme; dar cele mici nu conteneau; în fiecare zi erau douăzeci ori treizeci dintre acele care sînt socotite tari. După zece ori douăzeci de zile s-au mai rărit: de trei ori patru ori pe zi; apoi a fost una la două zile, după aceea, la trei- patru zile una; cutremurul nu s-a stins însă decît după vreo trei luni. Şi totuşi din cele patru elemente ne fac stricăciune numai apa, vîntul şi focul; nu pămîntul. Odinioară, în timpul erei lui Saiko, a fost de asemeni mare cutremur : a fost înfricoşat, şi căpăţîna augustă a lui Buddha de la Todaiji a căzut; totuşi n-a fost aşa de cumplit ca cel de care vorbesc.

Atunci au înţeles oamenii cît de nesigură e viaţa. Ş-am nădăjduit că au^să devie mai pioşi. Insă zilele şi lunile au trecut; ş-aous»a"'>după cîţiva ani, totul s-a uitat.

Zădărnicia vieţii, nestatornicia noastră şi a locuinţilor noastre se vădesc îndeajuns din faptele pe caro le-am arătat. Dar pe lîngă aceasta, fie după mediul în care ne aflăm, fie după situaţia pe care o ocupăm, cîte alte lucruri ne aduc nelinişte.

Nenorocitul care-i sub protecţia unui nobil poate avea clipe de desfătare, însă nu o fericire trainică. Nu poate plînge, nu poate ţipa cînd îl doare. Mişcările lui nu sînt totdeauna uşoare. In picioare sau jos, e stăpînit de frică. E ca o vrabie aproape de cuibul şoimului. Dacă un sărman locuieşte lîngă o casă bogată, cînd iese ori cînd intră la el acasă, dimineaţa şi sara, se simte umilit de înfăţişarea-i nenorocită. Nevasta, copiii, slugile Iui privesc cu invidie familia bogată; aerul ei trufaş le tulbură spiritul. Dacă locuieşti într-un loc strîmt, nu poţi scăpa de pojarul iscat în vecini; dacă locuieşti într-un loc depărtat de capitală, eşti năcăjit de dus lung şi de întoarcere Îs fel, şi în lipsa ta te mai calcă şi hoţii. Dacă eşti sus pus, ajungi să fii avar; dacă trăieşti singuratic, eşti hulit de alţii. Dacă eşti bogat, ai grijă întruna ; dacă eşti sărac, îţi lipseşte totdeauna cîte ceva. Dacă atîrni de altul, eşti sclavul lui; dacă ocroteşti pe careva, eşti silit să-i arăţi totdeauna dragoste. Voind să placi lumii, te oboseşti pe tine însuţi; pu- nîndu-te contra tuturor, treci drept nebun.

Ca să dobîndim trupului nostru pace cîteva scurte clipe în lumea asta, ce loc să alegem şi cu ce să ne îndeletnicim ?

Îndelungă vreme am trăit într-o casă pe care o primisem moştenire de la bunica mea după.tată. Pierzînd după aceea pe ai mei şi simţindu-mi trupul slăbit, nu mai puteam locui în ea; după treizeci de ani şi ceva, mi-am clădit o căsuţă potrivită cu nevoile mele.

Comparată cu locuinţa de mai nainte, aceasta nu era decît a zecea parte. Avea un fel de zid înconjurător; din lipsă de mijloace nu-i putusem face însă intrare. Stîlpii erau de bambu prost : era ca un şopron de trăsuri. Cînd ningea ori cînd bătea vîntul, nu-mi era prea îndămînă. Rîul fiind aproape, puteam fi supus revărsărilor şi călcărilor de hoţi. Astfel, împovărat de o viaţă fără plăcere, am trăit acolo, năcăjit, mulţi ani.

în acest răstimp, prin tot ce am putut observa în juru-mi, am înţeles cît de puţin mi-e norocul. Şi într-a cincizecea primăvară a vieţii, am părăsit casa şi lumea. Nu aveam nici nevastă, nici copii ; îjimic nu mă mai oprea. Nu aveam slujbă, n-aveam simbrie ; ce interes mă mai putea lega de oameni ?

Am petrecut fără folos cîteva primăveri şi toamne in nourii muntelui Ohhara. Iar acuma, cînd roua mîhnirii celor şaizeci de ani a mei anevoie se zvîntează, mi-am clădit o altă locuinţă, ca o frunză din uwnă, cum un călător îşi face adăpost pe-o noapte, cum viermele de matasă îşi ţese gogoaşa. în comparaţie cu casa mea de altădată, asta e de o sută de ori mai mică. Pe măsură ce anii mi se împuţinează, mi se îngustează şi locuinţa.

Nu-i o casă obişnuită. Măsoară cîte trei metri în lung şi în lat şi-i naltă numai de doi metri şi ceva. Fiindcă nu doream să stau numai într-un loc, terenul nu l-am întărit prea bine. Am pregătit o temelie, apoi am aşezat un acoperiş de stuf pe o schelă legată numai cu scoabe, ca să pot desface uşor totul cînd nu mi-a mai plăcea locul şi voi dori să mă mut. Ce greutate să reclădesc iar ? Două căruţe sînt de ajuns, şi nici o altă cheltuială decît chiria lor.

De cînd mi-am ascuns urmele în adîncimile munţilor Hino, am pus în partea de miazăzi un fel de stor şi, dedesubt, o rogojină de bambu. La asfinţit, altarul casnic cu o zugrăveală a lui Amida aşezată în aşa chip încît, primind

razele apusului, le lasă să-şi prefire strălucirea printre sprîncene. Pe cele două canaturi ale dulapului sînt am atîrnat icoanele lui Fughenn şi a lui Fudo. Deasupra uşilor care lunecă în lungul păreţilor, înspre miazănoapte, am cîteva cutii de piele neagră cuprizînd poezii japoneze, muzică şi cartea de rugăciuni Ohioyoşu şi alte cărţi. Alăturea o harfă şi o lăută — harfă în două şi lăută îngemănată, care pot fi desfăcute ca să le duc mai lesne cînd mă mut. înspre partea răsăritului am pus un strat de ferigă împărătească, şi cîţiva snopi de paie îmi slujesc de pat. în faţa ferestrei de la răsărit, masa de scris. Apoi, lîngă căpătâiul patului, o sobă mică în care fac jar. La miazănoaptea colibei o bucăţică de loc din care mi-am făcut grădină, împresurată de un gărduţ scund şi nu prea des. Cultiv acolo buruieni de leac. Astfel e vremelnica mea colibă

Descriu acuma împrejurimile : la miazăzi se află un uluc de bambu care aduce apa la un rezervor alcătuit din pietre grămădite. Pădurea, destul de aproape, îmi dă lemn de foc. Locul se chiamă Toyama. Evonime tîrîtoare ascund urmele omului. Valea e numai lunci dese ; însă către asfinţit (patria lui Buddha) se deschide, ceea ce înlesneşte meditaţiile mele.

Primăvara, văd valuri de glicine care-şi exalează miresmele lor spre vest, şi par nişte nouri violacei. Vara,

aud cucul; chemările Iui mă îndeamnă să urc plaiul muntelui Şide. Toamna, cîntecul greierilor de sară îmi umple urechile, ca o tînguire a vieţii lor tot aşa de goală ca şi nimfa pe care au părăsit-o. Iarna, îmi place omătul care se troieneşte şi pe urmă dispare ca şi păcatele oamenilor.

Cînd nu am în mine îndemn să mă închin ori să cetesc scripturile sfinte, mă odihnesc după cum mi-i gustul; nu-i nimeni să mă oprească, n-am cu mine nici un prietin faţă de care să-mi fie ruşine. Fără a-mi fi statornicit o lege a tăcerii, tac, fiind singur. Fără regulă hotărîtă, împrejurările mă împiedică de a silui canoanele. Dimineaţa, dacă mă duc să privesc valurile albe, mă gîndesc la ce a spus Mannsei cînd privea năvile la Okanoya :

Starea vieţii noastre
Cu ce s-o asamăn ?
Cu valurile albe ce rămîn
După trecerea năvii mişcată de lopătari
în zori...

Sara, cînd vîntul clatină frunzele de Kaţura, cuget ia apele de la Jinio, unde au stat în exil un poet ş-un muzicant care mi-s dragi. Cînd simt îndemn, cînt aria „Vîntul de toamnă», întovărăşit de şuietul pinilor, sau aria «Şi- potului care curge», la care se adaugă zvonul apei. Talent n-am, însă nu mă silesc să încînt urechile altora : cînt pentru mine ori din lăută şi harfă, ori din gură, şi-mi mîngîi inima.

iLa poalele muntelui se găseşte o colibă de nuiele în care trăieşte pădurarul. Are un flăcăuaş care, din cînd în cînd, vine să mă vadă. Cînd mi-i urît, ies şi mă plimb cu dînsul. El are şaisprezece ani, eu şaizeci; însă, de şi e aşa de mare deosebire de vîrstă între noi, amîndoi gustăm aceleaşi plăceri. Uneori culegem muguri de imperate, alteori mere de stîncă, cîteodată cartofi de igname ori foi de pătrunjel sălbatic; din cînd în cînd ne coborîm la oreză- riile din şes, adunăm spice căzute şi împletim cununi. Cînd e vreme frumoasă ne suim sus în piscul muntelui şi de-a- colo privesc cerul de deasupra ţinutului meu natal; mi se descopere de acolo satul Fuşimi, Toba, Haţukaşi. Vederile frumoase nu sînt în stăpânirea nimănui, aşa încît nimic nu mă poate împiedica să-mi bucur ochii. Fără osteneala drumului pe jos, cînd gîndul meu străbate mai departe, urmez opcina munţilor, trec prin Sumiyama, ajung la Casatori şi mă-nchin

la templul de la Ivvama ori la cel de la Işiyama ; ori îmi întorc calea spre cîmpia Awazu unde cinstesc urmele lui Semimaru ; trec rîul Tagami şi cercetez mormîn- tul lui Sarumaru Dayu. La întoarcere, după anotimp, tăiem crenguţe de cireş ori facem mănunchiuri de clomburi roşii de arţar; culegem pene de ferigă ori fructe sălbatice. închin lui Buddha ce i se cuvine, şi restul îl ducem acasă.

în nopţi line, cînd mă uit la luna care-mi luceşte în fereastră, cuget la oamenii de odinioară; şi cînd aud ţipetele maimuţelor, mînicile mi se umezesc de lacrimi. Licuricii în tufişuri îmi nălucesc ca focurile pescarilor de la ostrovul Maki, departe; către zori ploaia sună ca vîntu-n frunzişuri. Cînd ascult fazanul aurit care sloboade ţipătul lui —• horo-horo — mă întreb dacă-i tatăl meu ori mama ; şi cînd cerbii din munte vin blînzi pînă la mine, înţeleg cît de departe sînt de lume. Uneori, scurmînd cenuşa vetrei, jarul luceşte cu ochi de prietin. Muntele unde locuiesc nu-i loc groaznic; dar strigările bufniţii trezesc în mine melancolia. Frumuseţile acestea de sus n-au sfîrşit şi oamenii care cugetă adînc ar putea găsi şi mai multe decît

Cînd mi-am statornicit întăi locuinţa aici, am crezut că n-am să stau mult; iată, însă, că de atunci au trecut cinci ani. Aşezarea mea vremelnică e acum veche, cu acoperişul încărcat de frunze moarte şi cu pardoseala de pămînt bătut înflorită cu muşchi. Cînd din întîmplare aud vreo veste din capitală, aflu că au murit cutare oameni de samă. Atunci lumea de rînd trebuie să fi murit fără număr. Aud deasemeni că multe case s-au mistuit de foc ; însă adăpostul meu şubred e liniştit şi sigur. Oricît ar fi de strimt, are un pat de dormit noaptea, aşternut de stat ziua ; mi-i de ajuns. Crabul pustnic îşi iubeşte scoica, pentru că se cunoaşte pe sine ; cucumeaua stă pe ţărmuri deşerte căci se teme de oameni. Tot aşa şi eu. îmi ştiu ale mele şi cunosc lumea ; n-am altă dorinţă decît să vieţuiesc liniştit,

fără legături cu alţii; plăcerea mea e să nu fiu tulburat. Oamenii care trăiesc în lume clădesc case, dar nu pentru dînşii : ci pentru femeile, pentru copiii lor, pentru familie, rude, prietini, pentru stăpîn ori profesor, pentru bogăţiile lor, pentru boi şi cai. Coliba mea eu mi-am clădit-o numai pentru mine, nu pentru alţi oameni. Căci în starea de azi a lumii, eu nu-mi găsesc tovarăş ; nu găsesc nici măcar un servitor în

care să am încredere. Dacă mi-aş face sălaşul mai mare, pe cine-aş putea adăposti ? Prietinii, drept vorbind, sînt oameni care se pleacă în faţa bogăţiilor şi preţuiesc mai ales pe cei cărora le place să deie; nu caută pe oamenii binevoitori şi drepţi. Mai bine să ai prietini harfa şi flautul, luna şi florile. Servitorii nu se gîndesc decît la bacşiş şi pedeapsă, nu poftesc decît daruri; nu se gîndesc să caute linişte lîngă un stăpîn milostiv. Deci mai bine să-mi fiu singur slugă. Dacă este vreo treabă de făcut, mă slujesc de trupul meu. E cam plictisitor cîteodată, da-i mai uşor decît să porunceşti altora să facă. Dacă e nevoie să umblu, umblu ; poate mă obosesc puţin, însă mai puţin decît dacă ar fi să am grija cailor, a şeilor, a boilor şi a trăsurilor. îmi împart trupu-n două ; mîinile îmi sînt slugi, picioarele vehicul; şi unele şi altele îmi sînt ascultătoare. Inima, ştiind cît poate suporta corpul, îi dă odihnă cînd e trudit şi-1 pune la muncă atunci cînd e bine dispus. Se foloseşte de el, însă fără să abuzeze ; şi nici nu-1 lasă să se îngreuie. De altminteri e sănătos să umbli şi să te mişti; de ce să zaci într-o lene netrebnică ? E şi păcat să chinuieşti şi să asupreşti pe alţi oameni; de ce să te foloseşti de puterea altuia f

Deasemenea în ce priveşte hrana şi vestmîntul. O ţesătură de glicină şi o învălitoare de cînepă sînt îndestulătoare ' ca să-mi ascundă pielea; imperatele de pe cîmp, fructele din munte ajung ca să-mi îndestuleze fiinţa. Deoarece nu mai trăiesc în lume, n-am nevoie-să mă îngrijesc prea mult de stai; şi cum hrană prea multă n-am, mi se pare foarte gustos puţinul meu. Asta n-o spun pentru oamenii bogaţi : ci-mi compar singur trecutul cu prezentul. De cînd am leDădat lumea şi am ieşit din mijlocul ei, nu

mai cunosc nici invidie, nici frică. îmi pun viața mea în mînile Domnului, fără să-mi mai pese de altceva. Ființa mea o socotesc ca un nour plutitor ; n-o mai țin în samă, dar n-o disprețuiesc. Toată bucuria vieții mele e pe perină, pe care gust un somn uşor ; toată nădejdea vieții mele e în frumusețа anotimpurilor.

Cele trei lumi (pofte, plăceri, virtuți) numai de inimă atîrnă. Dacă inima nu-i mulțămită, la ce pot sluji boii, caii şi cele şapte lucruri rare ? Palatele, castelele, turnurile nu pot umplea dorințile noastre. Azi mă simt fericit într-acest loc singuratic şi în coliba asta c-o singură încăpere. Cînd din întîmplare mă duc în capitală, mi-i întrucâtva ruşine că-s ca un cerşetor; dar îndată ce mă întorc aici, mi-i milă de acei care se-ncîntă de nişte mişel- nice pulberi. Dacă este vreo îndoială față de ce mărturisesc eu, uitați-vă la peşti şi la paseri. Peştii nu se ostenesc de apă ; dar, ca să le înțelegi inima, ar trebui să fii tu însuți peşte. Paserile îşi iubesc dumbrăvile unde sălăşluiesc, dar ca să le înțelegi inima, ar trebui să fii tu însuți pasere. Tot aşa-i şi cu plăcerea singurătății : cine ar putea-o înțelege dacă n-a viețuit în ea ?

Umbra lunii vieții mele se apropie de sorocul ei şi în curînd va dispărea după munte. La ce să mă mai neliniştesc de grijile pămînteşti, cînd în curînd trebuie să trec în întunericul celor trei drumuri (al focului, al săbiilor şi al sîngelui) ?

Buddha a învățat pe oameni să nu se alipească de cele lumeşti Chiar dragostea pentru coliba mea, chiar şi asta trebuie s-o socot drept păcat; şi chiar tihna liniştii mele trebuie s-o socot o piedică întru iluminarea mea spirituală. Cum pot eu pierde o vreme prețioasă bucurîndu-mă de plăceri nefolositoare ? în pacea dimineții, am cugetat în-delung şi, în inima mea, m-am întrebat : «Te-ai pustiit de lume, ți-ai luat prietini munții şi pădurile, ca să-ți alini sufletul şi ca să urmezi calea lui Buddha. însă de şi înfă-țişarea ta din afară e de sfînt, sufletul tău e cufundat încă întru prihană. Coliba ta murdăreşte pilda sfîntului Jomyo ; canonul tău rămîne în urma purtării mişelului Hanndoku. Te mîhneşte oare sărăcia, ori te tulbură inima ta neluminată ?» Inima mea nimic n-a răspuns. Numai limba, de la sine, a îngînat de trei ori chemarea către Buddha. Ş-atît.

Scris în ziua cea din urmă a lunii mărţişor din anul al doilea al erei Kennriaku, în coliba sa de la Toyanna, de cătrc Renninn, bonz.

II. CARTEA IEROMONAHULUI VICHENTIE ŞIPKA

Eu Vichentie Şipka, shimonah în muntele Surdu, sub Tatra, stareţului meu părintelui Arcadie, episcop, închinăciune. Şi te rog pe preasfinţia ta, părinte Arcadie, să te milostiveşti a ceti această carte.

A trecut pe la mine părintele Teofilact, care m-a mai cercetat o dată, acum opt ani, în singurătatea întru care vieţuiesc, şi l-am rugat să binevoiască a duce fie la Liov, fie la Armanca, fie la Cheile Nistrului, unde te va găsi pe preasfinţia ta, cartea pe care i-o încredinţez.

Căci stareţul meu cel dintâi, părintele Mitrodor de la mănăstirea Maicii Domnului Neagra, căruia m-am spovedit la începutul îmbunătăţirii mele, s-a pristăvit şi l-au astrucat monahii săi chiar în ziua hramului sfintei mănăstiri, la 15 august trecut. Am aflat vestea asta printr-un cioban care a venit cu turma pînă la locul meu.

Văzînd că de la sfînta Adormire au trecut şaizeci de zile, cît le-a trebuit păstorilor să umble pînă aici, şi avînd şi legămînt să nu ies de la chilia mea şi de la paraclisul meu, m-am rugat în singurătate pentru sfinţia sa. Şi gîn- dindu-mă la el cu mîhnire, iată că mi s-a arătat în vedenie şi mi-a spus :

c

— Vichentie, sufletul tău să fie subt ascultarea părintelui nostru Arcadie episcopul. Mărturiseşte-te lui, cum mi te-ai mărturisit mie şi să iei de la preasfinţia sa sfat; căci nu mai ai a sta mult în această viaţă deşartă şi curînd ne vom aduna sub lumina veşnică.

Deci îndată m-am pus şi am scris. Iar după ce am isprăvit, a fost rîndu't de la Dumnezeu să se abată în locul unde stau părintele Teofilact. I-am dat cuvioşiei sale cartea pecetluită şi i-am poruncit să nu se oprească pînă ce nu va pune-o în mînile preasfinţiei tale. Mi-a făgăduit, l-am sărutat; s-a dus. Ştiu că pe preasfinţia ta te va găsi. Iar pe mine nu mă va mai vedea niciodată în această viaţă, căci mi se apropie veleatuL

Preasfinte stăpîne, află ce n-ai cunoscut pînă acum, că naşterea mea, la anul de la Hristos 1626, n-a fost într-o colibă săracă cum am lăsat să se creadă, ci în palatul voie-

vodului de la Sandomir, pan Vladislav, tatăl meu. La sosirea mea pe lume au fost ospețe, cîntece și danțuri. Bucuroasă a fost doamna Ana, maica mea, că are fiu, după trei fete; iar părintele meu pan Vladislav, din mîndru ce era, și-a mai adaos mîndria. Am crescut alintat ca un fecior de voievod ; am învățat carte la Bar ; am deprins mînuirea armelor cu meșterul, cel mare al timpului, signor Leopoldo Crinelli Milanezul; toate ale vieții le-am deprins : cîntece, vînătoare, danț. Maică-mea, doamna Ana, se prăpădise tî- nără; la douăzeci de ani, firea mea mă îndemna să uit că ieșisem din măruntaie de muritor, ci mă socoteam cu bună credință pogorît din cer cu hîrzobul.

Mult mai tîrziu am stat și am cugetat la viața noastră din acea vreme ; viața noastră a neamurilor. Foarte bună viață, de care mă bucuram și eu, ca și părintele meu, și ca și toți cei de sama noastră. Dam laudă lui Dumnezeu că nu mă făcuse mișel. Căci mișelului i-i rînduit să se ostenească lucrînd pămîntul și crescînd vitele, îngrijind grădinile și paserele, ca să se poată îngrășa stăpînii săi. Știam că așa se cuvine să fie, deoarece nouă neamurilor ni-i dat să purtăm războaie și să izgonim pe păgîni de la Țari- grad; nouă ni-i dat să întărim credința, să zidim biserici, să cunoaștem învățăturile veacului și filosofia lui Aristotel. Fiecare deci ne sileam să urmăm rînduiala vieții noastre, după cum ne-a fost poruncit de la începutul lumii, adăo- gind și desmierdările la care aveam drept.

Cînd a căzut la Camenița tatăl meu pan Vladislav, eu nu m-am mîhnit prea mult; căci rămîneam singur domn.

M-am ridicat in scări eu pan Vladislav cel tînăr şi m-am dus cu oamenii mei ca să răzbun pieirea părintelui meu. Am izbînclit cu mare vrednicie în războiul cu necredincioşii, pînă ce regele nostru m-a chemat la sine, fiind în petrecere la Liov, ca să mă laude cu chiar gura luminăţiei sale. Konetpolski mi-a dăruit sabie de ia regele şi a poruncit să mi se lege pinteni de aur. Trufia mea s-a îmblânzit numai la ochii doamnelor care împodobeau curtea. Şi în acelt; zile de petrecere la Liov am fost biruitor asupra multora din această tagmă vicleană.

Cum deasemenea cunoşti preasfinţia ta, domnii din acea vreme avînd nevoie de bani mulţi, ca să-şi poarte oştenii, sileau pe şerbi să nu întîrzip birurile ori să înlăture podvezile şi alte drepturi ce ni se cuveneau. Avea obicei prostimea că, îndată ce venea o greutate asupra ţării, apoi lepăda toate şi se bejenea în Ucraina Hanului ori în alte părţi. Unii se duceau în codri şi munţi. Dieta a fost rîn- duit să se urmeze datinile vechi fără greşală şi cu mai mare tărie.

Atunci, pe cînd eram eu în floarea tinereţii mele, mi s-a întîmplat să intru în nişte împrejurări neplăcute, după care viaţa mea s-a prefăcut cu desăvîrşire. S-au sculat mişeii din ţinuturile răsăritene şi a ieşit, dintre cazacii de la Pragurile Niprului, Bogdan Hmelniţki.

înainte de a prinde de veste riga şi şleahticii, s-au aprins vîlvori pînă în cer ; între pojarurile aceste ale curţilor, au început a hăitui ţăranii pe boieri; unde îi ajungeau, ii tăiau ; pe unii i-au legat între scânduri şi i-au retezat cu joagărul. Stăpînirea a ridicat oşti împotriva războiul răzmîriţei; dar prostimea năboia ca apele de primăvară; cu toate puştile, lăncile şi zalele noastre, nu a fost chip să răzbim în asemenea puhoi. Veneau fără contenire ; cădeau unii, se arătau alţii cu topoarele şi coasele, din toate zările.

Aşa, după ce am văzut multe blăstămăţii, pojaruri şi ucideri, cît mi se încrâncenase inima, am cercat să străbat cu oamenii mei către locul unde eram stăpîn, la Sandomir. Aflîndu-mă la o margine de tîrg cu numele Bielogrod, la vreme de sară, au năvălit pe neaşteptate cazacii Iui Hmil, punîndu-mi în primejdie capul.
Am căutat o ieşire cu armele 3 n-a fost chip să trec. Cei mai mulţi dintre slujitorii mei m-au părăsit. Cîţi îmi mai rămăseseră tovarăşi au căzut unul după altul. Atunci am

descălecat, am lăsat calul şi m-am strecurat într-o uliţă dosnică. Am împins o poartă ; am intrat la o casă de gospodar mărginaş.

Cînd au lătrat cînii, a ieşit în prag o muiere.

A întrebat:

— Cine-i ?

Am răspuns :

— Creştin năcăjit; caut adăpost; nu mă lăsa căci sînt urmărit.

A zis muierea :

— Vei fi fiind domn; ai trăit pînă acum în huzur şi ţi-a sosit ceasul.

Am răspuns :

—• Mărturisesc într-un botez ca şi dumneata; fii bună precum te-arată chipul şi glasul.

Ea s-a înduplecat, mi-a făcut loc să intru; s-a uitat la mine şi, văzîndu-mă tînăr, mi-a zîmbit şi a zis :

— Eşti un viclean.

Cum a închis uşa, s-a auzit in capătul uliţii zvonul urmăritorilor cînii au dat iarăşi glas.

Muierea a grăit:

—• Ce fac eu acuma ? Unde să te-ascund ? Doar în cuptor să te piteşti.

N-am mai aşteptat alt îndemn. M-am pus pe brînci, am intrat în cuptor şi am stat într-o poziţie dintre cele mai umilite, pînă ce au sosit prigonitorii mei.

Am auzit întrebări răstite. Femeia făcea faţă cu glas de ceartă. Au intrat în odaie, s-au uitat încolo, încoace» şi pe urmă s-au sfătuit unii cu alţii mormăind.

Cînd s-au dus ei, muierea m-a tras de picioare. îmi închipui că eram plin de funingine; de aceea, cînd m-am ridicat de jos, ea s-a spăriat de mine. A strigat ca o proastă :

—• Piei, drace J

Eu am vrut s-o cuprind, să-i astup gura; ca a înţeles ce putea înţelege o femeie ca dînsa. A răcnit, apărîndu-se :

— Ardă-te para focului, blăstămatule !

La acest răcnet, oamenii lui Hmil s-au întors şi m-au găsit. în starea de negreaţă în care eram nu m-au cunoscut c-aş fi domn; m-au luat însă, ca să mă cerceteze asaulul lor. M-au dus şi m-au vîrît într-un bordei, unde erau şi alţi prinşi.

Nu ştiu bine ce socoteli vor fi fost avut mai-marii căzăcimii care cuprinsese acea parte de ţară. Am văzut a doua zi, cînd m-au scos la lumină, destui negustori morţi dinaintea dughenelor lor. Am văzut şi spînzuraţi în nişte copaci de la margine. Nu departe de acei spînzuraţi era biserica. în laturea bisericii un foc. La acel foc, pe buturugi, patru asauli cu straie roşii de matasă şi cu căciuli cu surguci. în picioare, împrejurul lor, mulţime bine rîn- duită. Cazacii zaporojeni aduceau între săbii alţi prinşi, aşa cum eram adus şi eu.

Era acolo scaun de judecată, după cît am înţeles.

Ce judecată puteau face nişte oameni crînceni ea aceia, care ţineau în mînă săbiile goale, care dăduseră tîrgul în pîrjol în vremea nopţii şi săvîrşiseră cîte se vedeau, fără nici o socoteală şi fără nici o lege ? Cu toate acestea, asaulii aceia, bărbaţi cu mustaţa căruntă, pofteau să -facă judeţ, lîngă sfînta biserică, şi se aflau treji. Nu puseseră în guiă în acea dimineaţă decît anafură. Am înţeles ce este cînd am băgat de samă lîngă dînşii un monah în strai negru şi cu barba pînă în ochi. Călugărul acela era om în putere şi se uita la lumea adunată cu nişte ochi ageri de care m-am temut. De altminteri nu mă îndoiam de soarta mea şi înţelegeam care-mi va fi sfîrşitul.

Am stat şi eu uitîndu-mă.

înainte de a veni eu la rînd, au trecut la judeţ doi negustori.

I-au întrebat cum îi cheamă şi de unde-s. Pisărul cazacilor sta jos şi însemna cu pana pe nişte foi de ceaslov.

A întrebat un asaul :

— Ce să facem cu dînşii ?

Ceilalţi trei au răspuns :

— Să-i tăiem.

Atunci s-a sculat de la locul său monahul şi a zis :

— Mai întăi trebuie să cunoaştem dacă-s vinovaţi de ceva.

Bătrînul a încuviinţat :
Aşa este. De ce sînteţi voi vinovaţi, neguţătorilor ?
— Cinstite asaul, noi nu sîntem vinovaţi cu nimica. Ne-au prădat, ne-au bătut; ara rămas numai cu sufletele.
Atunci asaulul cel bătrîn a oftat:
— Iaca, părinte Mitrodor, i-am întrebat. Acuma să-i tăiem.
A zis călugărul :
— Pintilie Grigorievici. asaul, dacă nu-s vinovaţi nu trebuie să-i tai. Trebuie să le dai drumul.
— Atunci să se ducă.
Negustorii s-au apărat. A strigat cel mai vîrstnic :
— Cuvioase părinte Mitrodor, ia-ne subt aripa* sfinţiei tale şi îngăduie să stăm în dosul sfinţiei tale, în sfînta biserică.
Asaulii s-au uitat unul la altul şi au părut a zîmbi. Cazacii din jur au rîs eu veselie şi au dat neguţătorilor drumul din legături.
Mi-a venit mie rîndul. M-au împins la judeţ.
— Cum te chiamă ?
— Mă chiamă pan Vladislav Sandomirski.
Pintilie Grigorievici asaul s-a bucurat.
— Aşa ? tare bine ! mă bucur, pan Vladislav, că rie faci aşa cinste şi te înfăţişezi înaintea umiliţilor domniei tale robi. Să ne ierţi că nu-ţi putem sta înainte cu bencheturi şi cu muieri. N-avem decît un paloş bun, cu care să te scurtăm !
Am răspuns :
— Dacă aşa-i legea voastră, luaţi-mi capul. După care aveţi să daţi samă unui judecător mai mare decît toţi judecătorii lumii; căci eu n-am făcut nimănui nici un rău şi nici o nedreptate. M-am luptat pentru legea noastră Ia Cameniţă cu păgînii. Dacă pentru asta trebuie să mă scurtaţi, scurtaţi-mă.
Pintilie Grigorievici s-a bucurat iar :
— Eşti domn mare, pan Vladislav; ai bătut războaie cu ismailitenii, foarte bine ; însă noi batem război cu domnii şi asta e şi mai bine. Dacă nu-ţi place cu paloşul, putem să te atîrnăm într-o cracă mai înaltă. Cum să facem ? Să te tăiem ori să te spînzurăm ?
—• Eu nu vreau nici una, nici alta.

Asaulul s-a scărpinat după ureche.

—• Ce zici, părinte Mitrodor ? îl tăiem, ori îl spînzurăm ?

Ştiam că am să mor şi i-am privit cu semeţie. Cînd mi-am oprit ochii asupra călugărului, l-am văzut că se uită la mine ţintă.

—■ Sînt creştin ca şi voi, am zis eu cu îndîrjire.

Atunci a vorbit către mine acel monah :

—• Domnia ta, pan Vladislav, te socoteşti creştin şi nevinovat ?

— Da.

— Qţi păgîni ai omorît la cetatea Cameniţei ?

— Patruzeci şi şase.

— I-ai numărat, precît văd. Ai adus cu domnia ta la Cameniţă alai de slujitori, căruţe cu boclucuri, arme şi hrană. Şi cîţi domni aţi fost acolo, cu slugile şi cu căruţele şi cu toate ale domniilor voastre, v-aţi bucurat că vă cîşti- gaţi slavă de la riga şi milă de la Domnul Dumnezeu. Meşteşugul domniilor voastre vi se pare bun şi frumos; numai poftesc să cunosc dacă pita pe care o mîncaţi domniile voastre şi orzul, şi fînul cailor şi carnea dobitoacelor şi lîna oilor şi toate dulceţurile vieţii cu care sînteţi îndestulaţi, le-aţi făcut domniile voastre ?

— Ba le-au făcut şerbii noştri, după datoria pe care o au.

— Pan Vladimir, ai mîncat vreodată la masa unui mişel ?

— Ba am mîncat la masa mea.

— Ai dormit vreodată în bordeiul unui mişel ? f

— De ce să dorm ? n-am dormit.

—• N-ai mîncat şi n-ai dormit cu mişeii. Căci dacă ai fi mîncat şi ai fi dormit cu mişeii ai fi cunoscut că cei care se trudesc cu sudori de sînge n-au ce mînca şi n-au pe ce-şi rezema tîmpla. S-au sculat mişeii flămînzi şi trudiţi şi au răcnit pînă la Dumnezeu; iar Domnul Dumnezeu a pus întrînşii mînie. De aceea te chiamă aici la judeţ asaulii.

— Am să dau samă numai lui Dumnezeu. Ş - Pintilie Grigorievici asaul a rîs : ^

— Asta zic şi eu ; te duci şi dai samă lui Dumnezei:. Ca să ne priveşti şi mai semeţ şi mai de sus poruncesc să te spînzure în creanga acestui gorun.

— Ca să scot limba la domniile voastre ?

■— Dacă vei scoate-o, noi avem brici cu care s-o tăiem. Părinte Mitrodor, dreaptă e judecata noastră ?

Călugărul a zis :

— E dreaptă, Pintilie Grigorievici asaul.

M-au dat la o parte şi au adus la judeţ alţi prinşi. Eu stăm dîrz, însă mîhnit, şi-mi aşteptam moartea.

A ţinut acel divan de judecată două ceasuri. Pe unii prinşi, asaulii i-au iertat, după povaţa monahului. Altora le-au rînduit pieirea şi i-au înşirat de partea mea.

Cînd a fost ceasul, au venit zaporojenii să mă deslege, «ca să pot înota cu braţele pînă sus în văzduh», cum spuneau ei. Aşteptam cu luare-aminte clipa asta. Cum mi-am simţit braţul drept slobod am lovit pe cazacul de lîngă mine şi i-am smuls sabia. într-un salt, am fost pe pajişte. Pofteam să mor altfel decît hotărîse Pintilie Grigorievici asaul.

S-a iscat tumult şi larmă. Îndată am fost împresurat de zaporojeni. Au stat un timp aplecaţi din umere şi cu săbiile în mînă, pîndindu-mi cea dintăi mişcare. Asaulul cel bătrîn a dat un strigăt şi gîdea a venit în laturea mea cu arcanul. N-am mai aşteptat să mi-1 arunce şi să mă doboare în ţărînă ; m-am repezit eu întăi cu sabia asupra celor care mă înconjurau; am lovit de două ori şi îndată am căzut pălit cu fierul din toate părţile.

Ce-a mai fost, eu n-am mai văzut şi nu mi-am mai dat sama cu simţurile mele. Am aflat mai pe urmă c-am fost lăsat mort pe pajişte. Tovarăşii mei au fost şi ei loviţi în acelaşi chip şi puşi la pămînt. Am fost cercetaţi după rînduială, ca să ni se ia ce aveam pe noi de preţ, şi pe urmă am fost lăsaţi în sama vulturilor şi corbilor. Pintilie Grigorievici a dat poruncă de încălărare zaporojenilor. S-au dus să facă rînduieli şi dreptăţi în altă parte. Căruţele au purces în urma lor. înainte de-a purcede căruţele, părintele Mitrodor monahul a venit ca să cetească din ceaslov morţilor săi. Cum cetea, a băgat de samă la mine o tresărire a trupului. Înţelegînd că gîndul lui de ectanie vine de sus şi semnul pe care i-1 dădea trupul meu deasemenea, s-a apro- plat. şi m-a

cercetat. Eram în proastă stare ; totuşi m-a învăluit într-un ţol şi m-a pus în căruţa lui.

Sîngele rănilor mele se închegase şi stătuse. Eram slab peste măsură şi abia suflam. Totuşi n-am murit şi în ziua a treia m-am uitat în ochii monahului, fără să-1 cunosc. în acelaşi ceas am fost copleşit de o arşiţă mare, aşa încît părintele Mitrodor îmi aştepta sfîrşitul din clipă în clipă. Oprindu-se zaporojenii în popas la tîrgul Zaleşcio, ca să petreacă şi să prade, asaulii au venit la casa părintelui Mitrodor ca să-i vadă mortul.

— Dacă dă Dumnezeu şi scapă, a zis monahul, mi-1 daţi mie.

Asaulul Pintilie l-a întrebat : _

— Ţi s-a arătat în vis Maica Domnului, părinte Mitrodor, şi ţi l-a dăruit ? Aşa am auzit.

—• Mi s-a arătat în vis şi mi l-a dăruit, a răspuns călugărul.

în aceeaşi noapte, pe cînd ardea o parte a tîrgului Zaleşcio, au intrat la gazda părintelui Mitrodor cîţiva feciori zaporojeni, au pălit cu măciucile pe mort şi, deschizînd fereastra l-au zvîrlit gol afară. Trupul ucis a doua oară a căzut pe o movilă de gunoi de cal şi s-a cufundat.

Cînd s-a întors părintele Mitrodor la gazdă şi a aflat ce s-a întîmplat, s-a dus să mă caute în gunoi. A găsit acolo trupul apărat de răceala nopţii şi a cunoscut că inima bate încă. Fiind acesta al doilea semn, m-a lăsat pe loc şi s-a dus să caute nişte păstori care se aflau cu turma, asinii şi tărhatul în partea aceea de ţară umblînd spre munte. Erau nişte baci străini pe care cuvioşia sa îi cunoştea de pe cînd era trăitor sus la mănăstirea unde îşi luase metanie.

Au venit doi păstori c-un asin şi au ridicat trupul, avînd poruncă de la monah să-1 ducă fără întîrziere tot înainte pînă la mănăstirea Maicii Domnului Neagra,

După un răstimp, s-a suit la mănăstire şi călugărul, căutîndu-şi mortul. L-a găsit. înviase şi se uita la lume cu ochi tulburi. Era slab şi împuţinat, totuşi monahul a cunoscut în acel trup schilav nădejdea vieţii.

Pînă la vremea iernii, într-adevăr acel trup s-a întremat deplin, însă omul din acel trup nu mai era. Căci nu grăia, nu înţelegea şi nu-şi aducea aminte de nimic.

Ca să-şi plinească porunca Maicii Domnului, care i se arătase în vis dăruindu-i acea fiinţă nouă izbăvită de moarto, părintele Mitrodor s-a străduit îndelungă vreme ca să mă cheme la înţelegere. Şi abia după cinci ani am început a grăi şi a-mi aduce aminte, şi, după ce am înţeles toate cîte au fost, am poftit să fiu ucenicul sfinţiei sale.

Am stat la ascultarea părintelui Mitrodor zece ani şi lucrarea mea a fost să sap un pămînt al părintelui Mitrodor şi să semăn pe el legume pentru trebuinţa vieţii noastre. Altminteri nimeni nu se amesteca în lucrul meu. Altă îndeletnicire am avut să rişnesc, să cern şi să plămădesc făină de grîu amestecată cu secară, şi să coc pîne. Dormeam într-o chilie pe scîndură goală şi aveam un bolovan căpătăi. Nu eram nici bucuros, nici întristat; eram ucenicul şi robul părintelui Mitrodor.

Cînd a fost al cincisprezecelea an de la moartea mea, stareţul meu mi-a dat drumul. Mi-a spus aşa :

— Frate Vlad, du-te şi-ţi caută neamurile tale cu care ai trăit altădată şi-ţi adună cîştigurile pe care le-ai părăsit.

Am răspuns :

—• Părinte stareţe, dacă-mi porunceşti, mă duc. Dar eu doream să rămîn om al lui Dumnezeu.

Stareţul meu mi-a poruncit iar :

— Du-te şi cunoaşte lumea în care a| trăit, şi .după aceea vei face cum te va lumina Dumnezeu.

M-am coborît, deci, după cincisprezece ani, din munte la cîmpie şi m-am dus la Liov şi la Varşovia. N-am mai găsit pe nimeni dintre ai mei şi nimeni nu m-a mai cunoscut. Stăpînirile mele trecuseră în alte mîni. Riga şi Seimul hotărîseră după împrejurări şi gusturi; Am auzit o dată pomenindu-se despre un mort care avea numele meu, dar pomenirea aceea era ca şi cum acel om nici n-ar fi trăit. Pojarurile şi uciderile trecute se uitaseră. Şleahticii aşezaseră aceeaşi rînduială din trecut şi mişeii pe care i-am văzut erau tot flămînzi şi trudiţi şi în ochi cu aceeaşi plămadă de ură pe care au avut-o totdeauna. In acele priviri am cunoscut iar ameninţarea răzbunării.

După patruzeci de zile de rătăcire, m-am întors la stareţul Mitrodor şi, îngenunchind, mi-am plecat fruntea şi-am zis :

— Părinte, am venit la Dumnezeul meu.

M-a întrebat părintele Mitrodor :

— Ai fost şi ai văzut toate ?

Am răspuns :

— Am fost ş-am văzut, părinte. «Nimeni nu-şi mai aduce aminte de ce-a fost odinioară ; şi ce va mai fi, şi ce se va mai întîmpla nu va lăsa celor ce vor trăi mai tîrziu nici urma amintirii.»

A zis :

— Cunoşti oare că înţelepciunea faţă de nebunie e ea lumina faţă de întuneric ?

Am răspuns;

— Cunosc; «şi m-am uitat la toate asupririle ce se săvîrşesc sub soare, şi am văzut că cei asupriţi varsă lacrimi şi nu este nimeni să-i mîngîie. Pradă sînt silniciei asupritorilor şi n-au la nimeni mîngîiere. Şi am găsit că morţii care au murit mai nainte sînt mai fericiţi decît cei vii, care sînt încă în viaţă.»

M-a întrebat iar:

— Ce cauţi aici ?

Am răspuns :

— Singurătatea şi liniştea sufletului meu. Eclesiastul m-a învăţat că toate ale lumii şi vieţii sînt deşertăciune şi vînare de vînt; deci lepăd bogăţia şi mărirea, şi puterea, — căci, decît ele, înţelepciunea e mai presus. Vreau să-mi sfîrşesc în pustie zilele ce mi s-au mai dat, uitînd nebuniile mele trecute.

Astfel am stat multă vreme la sfat cu învăţătorul meu şi am rămas statornic în hotărîrea luată. Am intrat în rînduiala monahicească şi după puţină vreme m-am aşezat aici în singurătatea mea din muntele Surdu sub Tatra.

Aici vieţuiesc de patruzeci şi doi de ani, împrietinindu-mă cu sălbăticiunile din codru, încît îmi ştiu glasul şi vin cînd le chem, şi-mi cunosc urma paşilor şi mă caută cînd mă depărtez în munte după flori şi fructe.

Cunosc în furtuni şi viscole puterea lui Dumnezeu şi-n blîndeţa primăverilor dragostea sa. Nu mă cercetează aici

decît păstorii. îmi aduc un miel ori un caş. Poposesc puţină vreme cu turmele, sună din bucium. Şi aceste turme blînde ca şi sunetul tulnicului lor nu cunosc hotare; umblă din împărăţie în împărăţie cu blîndeţă şi cu stăruinţă, şi-i aştept aici an cu an, ca pe nişte buni vestitori...

Pe cînd soborul de la Bradu Strîmb asculta aceste ultime cuvinte ale epistolei ieromonahului Vichentie Şipka, s-a auzit în valea Frumoasei sonul tălăncilor de la turmele poienarilor care umblă din veacuri spre Şurian şi Pătru şi înapoi. Am văzut asinii cu tărhaturile şi cînii, dintr-o rasă care era tot aşa de credincioasă şi acum zece milenii. S-a auzit strigînd un glas al cărui ecou s-a dus înainte şi îndărăt, în spaţiu şi în timp.

Ne-am uitat unii la alţii şi am zîmbit, luminîndu-ne în acea clipă de plăcerea singurătăţii noastre. Pe urmă, am ascultat sfîrşitul cărţii părintelui Vichentie, care de altminteri nu ne mai arăta nimic deosebit. Se completau cîteva mărturisiri şi apăreau cîteva privelişti care se vedeau şi-n jurul nostru. _ „

înainte de a fi trimisă această epistolă a fost cetită în sobor, după rînduiala pe care o statornicise constituaţia obştei de la Bradu Strîmb ; apoi copia a fost adoasă la arhivă.

Iubite prietine, alaltăsară, vînătorul siberian, cu care am plecat de la dumneata şi cu care am stat la taifas pînă tîrziu, mi-a vorbit despre pădurile Manciuriei răsăritene, evocînd întîmplări şi isprăvi pline de interes.

Către Coreea, în ţinutul Ghirin, sînt nişte codri merei, care îmbracă în valuri munţi, văi şi iar munţi, văi şi prăpăstii, pe spaţii vaste de sute de kilometri. Băştinaşii îi zic «Şu-hai». Acest cuvînt compus chinezesc ar fi euprin- zînd noţiunile ocean şi codru. Domnie măreaţă a singurătăţii, rai al vînătorilor siberieni care urmăresc ursul negru şi înfricoşatul tigru manciurian; sălaş binecuvîntat al cursarilor chinezi, care prind în căpcăni meşteşugite dihănii mici cu blană scumpă ; refugiu al bandiţilor hunhuzi care-şi poartă de la lumea nouă în tainele singurătăţilor capetele ameninţate de paloşul stăpînirii regulate ; tihnă a sihaştrilor despărţiţi de civilizaţie, Şu-hai se mai ţine încă feciorelnic în anumite părţi. Drumul de fier manciurian, diavol al tehnicii moderne, l-a străpuns dintr-o lăture. Dar a mai rămas pustie destulă, nestricată de om, aşa cum a aşezat-o Dumnezeu dintru începutul lucrurilor.

în acel refugiu primitiv se pot ţinea numai oameni tari. Natura e aspră, viaţa penibilă. Deasupra-i cer, împrejur taiga plină de primejdii. în afară de carne pe care o dobîndese prin trădare şi de peşte pe care îl străpunge cu ostia, singuraticul nu are altceva pentru desfătarea ticălosului trup. îşi aduce cu mari greutăţi oleu de soia ca să aprindă opaiţ într-o cupă de lut şi poartă ca pe o comoară o traistă de făină. Vînătorii ruşi din Siberia, rătăciţi aici, plătesc aur pentru un clondir de vodcă. Straiul pustnicului din Şu-hai e mai mult o zdreanţă ; numai arma trebuie să-i fie bună. Dacă are un cîne tovarăş şi la urma urmei chiar un om, se poate socoti binecuvântat. Gerul iernii, arşiţa verii, prăpăstiile şi ţancurile, truda istovitoare, tigrul uriaş căruia manciurienii îi zic «Van» împresură în aşa fel viaţa omului, încît trecerea în nefiinţă nu apare ca o catastrofă, ci ca o rînduială firească. Cel ce piere de ghiara lui «Van» ori cel Gare-şi pune fruntea pe muşchi şi adoarme ca să nu se mai trezească şi-au dat fiinţa

apelor, arborilor şi florilor ; moartea e un popas după care rîul vieţii îi poartă iarăşi, în forme schimbate.

în lumea rînduită, adică pe tărîmul celălalt, unde se duc aceşti anahoreţi ai pădurii ca să schimbe pentru puţinele lor nevoi piei de fiare, carne crudă de cerb, blănuri scumpe şi rădăcini de gin-seng care vindecă toate boalele pe lumea asta — în lumea de dincolo de taiga, legea pedepseşte mai tare moartea de om, rînduind moarte pentru moarte. Aici pieirea făpturii celei mai de seamă a lui Dumnezeu nu e socotită nelegiurea cea mai mare. Mai' ales, după rînduielile pline de eresuri ale localnicilor manciu- rieni, cînd Van a vărsat sînge de om, nu numai că nu-i urmărit după moda vînătorilor ruşi, ci e socotit într-un drept al său de duh sfînţit al singurătăţii. Van are drept la sînge de om, şi, cînd cere, trebuie să i se dea jertfă. Şi chiar dacă un singuratic a doborît pe un alt singuratic, vina nu e socotită cea mai mare vină, căci a fost pricină mînia sau nebunia, sau alcoolul. Sau ucigaşul, fiind hun- huz, şi-a urmat îndemnul meşteşugului său ; viaţa e de o asprime aşa de cumplită în taiga încît hunhuzul e socotit că are o meserie ca toate meseriile înaintea lui Dumnezeu. Numai un lucru nu-i îngăduit hunhuzul ui şi oricărui alt bărbat în pustie : să fure. Cea mai grea pedeapsă în taiga se dă pentru furtişag. în lumea cealaltă hunhuzul n-are decît să fure, după legea ce şi-a făcut; în taiga poate să omoare numai, dacă aşa a fost rînduit de duhurile care călăuzesc aici viaţa. A fura pustnicului arma, ori cînele, ori calul, ori merindea, oii cojocul e nelegiuire fără iertare. Vinovatul e urmărit şi de păgubaş şi de oricare alt locuitor de sub codru care a aflat fapta şi se asociază la hăituiala, şi unde-i prins e cercetat sumar, dovedit şi îngropat de viu. Asemenea lege se armonizează şi cu nevoia de sînge a lui Van, tigrul. Cînd Van, tigrul şi stăpînul codrului, cere jertfă, atunci furul prins e dus şi legat în preajma hăţaşului de un stejar. Van vine noaptea şi rupe jertfa bucată cu bucată pînă ce-o scoate din frînghii, ca s-o ospăteze în tihnă, aşezat pe pîntece.

Supunerea aceasta forţei sfinte a tigrului o au în sînge toţi manciurienii, ca o spaimă moştenită din mii de generaţii. în locurile jertfelor băştinaşii clădesc paraclise, unde se opresc ca să se închine. Se închină, se roagă şi depun danii simbolice ca unui prea puternic al vieţii. în Şu-hai omul

nu poate trăi decît dacă-i voinic, sănătos şi pururea treaz, de aceea socoteşte viaţa ca lucrul de cel mai puţin preţ. în acelaşi timp, mirosind primejdiile şi recunoscând puterea mai mare decît a lui pe care o au stihiile, codrul şi tigrul, chinezii — la jertfe, paraclise şi rugăciuni — adaogă descântece, farmece şi talismane pe care le-au moştenit dintr-o vechime tot aşa de mare ca şi a codrului.

în acele locuri sălbatice din Şu-hai potecile sînt lungi şi întortochiate. Ici-colo in cîte un ascunziş se ridică o colibă care se chiamă chinezeşte *fanza.* Nikolai Baikov, vînătorul nostru, îmi povestea ce fel de viaţă simplă şi plină de poezie petrecea la popasuri în tovărăşia unor oameni simpli. Unii erau ruşi siberieni, vînători iără trudă ai tigrului. Alţii erau chinezi, dibaci în căutarea ierbii gin-seng şi meşteri în aşezarea capcanelor de jderi şi soboli. Păduraţi nesfârşită şuşuia ca o apă fără hodină ; din cînd în cînd tăcea solemn; în linişte răzbătea duruitul depărtat al unei rioeănitori, rîsul unui hulub sălbatic. După alte răstimpuri de tăcere îşi spuneau numele şi-şi dădeau vestirea alte vieţuitoare ale codrului, unele cunoscute, altele necunoscute. Se strecura prin cetinile de cedru o rază de soare; aburea din poiană miros cald de flori.

'Dintre vânătorii ruşi, Baikov a avut o vreme tovarăş pe un urias cu glas de bas, pe care-1 chema Boboşin, poreclit de manciurieni Muţe-Boboşca, Toate trudele, vredniciile şi isprăvile uluitoare ale uriaşului Muţe-Boboşca aveau un singur temei şi scop ; să-i tragă din cînd în cînd cîte un guleai, să cînte, să urle, să se bată şi să spumege, să piardă tot ce avea la el şi pe el şi la urmă să se trezească ticălos şi plin de remuşcări, jurîndu-se cu lacrimi că, în viaţă, n-are să mai puie picătură de votcă în gură. Bineînţeles erau nişte triste şi mişelnice jurăminte.

— Ce inimă bună avea acest copil siberian ! îşi amintea cu înduioşare Baikov. Era sincer, bun, îndatoritor şi viteaz. Era o comoară de om, însă nu-şi putea trăi viaţa decît între extreme. De o parte pustnicia codrului, de alta alcoolul la staţiunile drumului de fier manciurian. A să- vîrşit multe isprăvi de mirare şi a băut multă vodcă.

Pe cînd chinezul Li-San (urma să povestească Baikov), meşter în căpcăni şi, în luna anumită, căutător de

gin-seng, măcar că era trecut de şaizeci şi cinci de ani, se afla încă în putere şi tînăr pentru că viaţa lui era sobră, curată şi onestă înaintea lui Dumnezeu şi a pădurii. Nu ştiu în ce măsură îl preţuia Baikov pentru că nu şi-a bătut joc de viaţa dăruită de Atotputernicul, otrăvind-o cu apă de foc ori cu alte spurcăciuni ale lumii nouă. Cred că-1 dispreţuia puţin pe Li-San văzîndu-1 că se teme de duhul muntelui şi urmează rînduiala din vechi zile a rugăciunilor, descântecelor şi datinilor părinţilor şi strămoşilor Iui. La o vîrstă cînd alţi oameni din lumea nouă îşi sfîrşesc cariera, Li- San vînătorul era tînăr şi în putere ; îşi ducea singur în spate tărhatul, suia cu pas mlădios poteca pe Lianţi-Lin, umblînd fără trudă cale lungă pînă la postul din. valea Lianţi-Ho.

Acolo povestitorul meu şi bătrînul chinez s-au oprit la o fanza puţin încăpătoare. înainte de a întemeia foc dinaintea colibei, Li-San s-a dus la vadul pîrăului. Acolo, la malul Frumoasei (căci Lianţi-Ho înseamnă Frumoasa Muntelui), bătrînul chinez s-a plecat, salutînd. A înge- nunchiat şi s-a dezbrăcat pînă la mijloc. S-a spălat cu apa şuvoiului, ca să alunge din trup zăduful şi truda. Apoi s-a uitat la cer, a ascultat murmurul pădurii, şi a venit la vatra veche ca să îndeplinească minunea şi ritualul focului.

Era subt o streşină de codru yechi; un pătul de muşchi se afla in prejma flăcărilor. Amîndoi călătorii se hodi-neau o clipă fără gînduri, fără dorinţi, în tihna asfinţii ului şi tăcerea singurătăţilor.

Atunci, într-un răstimp de tăcere neclintită, străvechiul Şu-hai şi-a spus numele.

S-a auzit din adîncimea umbrei glasul paserei tainice care se chiamă Ţaori.

— Kon-gul-ciu !

— Liu-Liu!

Siberianul s-a mirat şi a întrebat ce este. Iar vînătorul cel bătrîn Li-San i-a spus povestea paserei Ţaori, care nu dă glas decît în ţinutul Usuria, în Chirin şi Coreea, în locuri tari. Paserea asta nu--i nicăieri în altă parte a lumii. Nu se găseşte expusă în nici un muzeu de zoologie. Cu ajutorul lui Dumnezeu poate nu se va găsi niciodată. Cel puţin aşa mi-ar plăcea mie, ca paserea Ţaori să nu se găsească niciodată într-un muzeu de zoologie şi să rămîie

acolo în Şu- hai, cît va fi să mai fie în Şu-hai singurătate fecioară.

Paserea asta niciodinioară n-a fost văzută de ochi omenesc, afirma bătrînul Li-San şi Nikolai Baikov nu vroia să creadă. Niciodată n-a zărit-o ochiul omenesc, căci e o pasere a singurătăţilor afunde şi e prea sfioasă. Dacă mergi asupra ei, ea se tot duce în tării unde nu poate răzbi pămînteanul. Strigătul ei se aude numai primăvara. Şi după cum se aude, strigă parc-ar chema două glasuri.

— Atuncea, a încercat a desluşi Baikov, poate-s două paseri de sex deosebit, care se chiamă la vremea dragoste- lor, ca şi alte paseri.

— Ba nu, a clătinat din cap Li-San, paserea Ţaori are o poveste pe care am aflat-o de la bătrînii noştri.

Se zice să a fost odată un vînător, ajuns la bătrîneţă şi slăbie, pe care-1 chema Venga-go şi trăia la Ninguta, avînd doi feciori vrednici. Pe cel mai mare îl chema Liu; pe cel mai mic, Kon-gul-tociu. De cînd bătrînul nu mai avea putere, feciorii aceştia ai lui se duceau în Şu-hai ca să caute cîştig în năsipurile de aur din pîraiele munţilor şi să afle în cotloane neumblate rădăcini de gin-seng. Acegti doi fraţi ţineau -anul la altul şi umblau nedespărţiţi. Aşa, într-un rînd, la un popas după o zi trudnică, fratele cel mai mare Liu a băgat de samă că şi-a uitat pipa la vatra de foc unde dormiseră noaptea.

— Pipa asta e dar de la tata, a zis Liu ; mă duc s-o caut.

— Nu te duce, frate, l-a sfătuit mezinul, şă nu te apuce noaptea în locuri rele.

— Ba, trebuie să mă duc, a stăruit Liu; căci bătrînul nostru, cînd vom ajunge acasă, are să mă întrebe unde e darul pe care mi l-a dat.

— Bine, bădiţă, a oftat Kon-gul-tociu, du-te şi te aştept aici. Liu s-a dus după pipă. Mezinul a rămas singur. A trecut vreme ; s-a întins în poiana popasului tăcere înfricoşată ; vremea trecea şi Liu nu se mai întorcea.

S-a făcut sară; a izvorît întuneric de funingine din toate cotloanele muntelui, din prăpăstii au prins a ieşi şi a rătăci în preajmă duhuri necurate; bolboroseau, ţipau şi chemau. Cînd se alinau un răstimp acele duhuri ale spaimei, trecea cine ştie unde glasul lui Van cel mare, tigrul.

Kon-gul-tociu era fecior vrednic. Şi-a închipuit că fratele lui mai mare va fi fost întîmpinat pe cale de-o primejdie. S-a ridicat şi a pornit întru întîmpinarea lui. Din cînd în cînd se oprea şi asculta. Afară de zgomotele şi glasurile nopţii n-auzea nimic. Pătrundea mai adînc în ponoare ; a rătăcit în smîrcuri şi bungeturi pînă ce -s-a trudit; şi s-a furişat în sufletul lui şarpele spaimei. A strigat şi a chemat toată noaptea. Nici un glas nu i-a răspuns. S-a făcut ziuă şi el tot umbla. într-un tîrziu s-a oprit şi a început a plînge cu amar. S-a zvîrcolit zdrobin- du-şi trupul; şi-a smuls părul, şi-a zgîriat tîmplele cu unghiile, pînă ce-a ostenit de istov. Totuşi s-a ridicat, şi a pornit mai departe, gemînd şi tînguindu-se.

Aşa a umblat ziua aceea, şi-a rătăcit şi noaptea ce a urmat; şi a mai umblat o zi ş-o noapte ; şi de-atîta plîns şi trudă s-au tulburat în el toate şi a dorit să moară.

— Duh al muntelui! a strigat el, nu mai am putere ; fără fratele meu nu mai pot trăi; ia-mi zilele.

Atunci l-a auzit Van, stăpînul singurătăţii. Din desime a ieşit în poiană; a găsit pe Kon-gul-tociu, l-a doborît şi l-a mîncat. Cînd trupul a pierit, sufletul a rămas slobod şi s-a înălţat în lumină, plutind cu repeziciune peste taig;\, în căutarea celuilalt suflet, al kïi Liu. Duhurile cele milostive ale codrului le-au prefăcut în paseri şi le-au călăuzit unul spre altul.

Din acel timp au rămas în Şu-hai paserile Ţaori. S-aude primăvara chemarea lor.

— Kon-gul-ciu!

—• Liu-Liu !

Nimeni nu le vede. Rar pămîntean le-aude. Mare păcat să le urmăreşti şi să încerci a le prinde, căci sînt suflete sfinte de fraţi. Aşa au să rămîie paseri tainice, cît va mai fi pe lume taigaua ; cît a mai fi pe lume Şu-hai.

După ce şi-a spus povestea, bătrînul a tăcut. Prin cetina cedrului a trecut un suspin. Oamenii de la foc au întins urechea ca să mai audă chemarea, însă taina codrului se deschisese numai o clipă şi se închisese iar.

Li-San s-a ridicat domol de lîngă vatră şi a privit visător spre locul unde asfinţitul se bănuia numai ca un abur auriu abia văzut. S-a dus într-acolo. Siberianul a rămas lîngă foc. După puţină vreme s-a auzit sunînd un clopoţel. După zvonul subţire se împînzea tăcerea ; apoi clopoţelul suna iar.

Cel rămas la foc ştia că bătrînul Liu-San s-a dus Ia paraclisul lui cel mic, ferit după uri cot al Frumoasei. Acolo stă în genunchi, se roagă şi sună chemînd în Suflet duhul şi înţelepciunea morţilor săi.

A patra poveste

HALIMA

Pentru după-amiezile noastre de la Bradu Strîmb am scos o istorisire din *Halimă:* întîmplarea cu bărbierul cel viclean şi tînărul cu bani mulţi şi minte puţină.

Prea cinstiţilor drept-credincioşi cîţi vă aflaţi la acest ospăţ, văd că vă miraţi de spaima ce m-a cuprins cînd am intrat aici. Nici acuma, după ce duşmanul cel mai erîncen al vieţii mele a părăsit adunarea voastră şi s-a dus în grabă, nu-mi vino a crede că pot avea tihnă. E un bărbier care pare bătrîn şi slăbănog; cu toate acestea să ştiţi că din pricina lui am fugit din Bagdad. Peste samă de uimit sînt că, intrînd în Damasc, dau tocmai peste dînsul. Alah să mă călăuzească în viaţa ce mai am de trăit, aşa că să nu-mi rup şi al doilea picior; că cel de care mă vedeţi şchiop mi-a fost stricat din pricina acestui duşman.

Vă mulţămesc frumos pentru bucatele la care mă pof-tiţi. Le miros şi le văd cît sînt de bune, şi ara să gust; numai îngăduiţi-mă pînă ce mi-oi veni bine în fire. Mai degrabă aş fi doritor, oameni buni, să vă povestesc întîmplarea mea nenorocită.

Aflaţi că tatăl meu a fost neguţător mare în Bagdad, bucurîndu-se de multă bogăţie, însă neavîndu-mă decît pe mine copil. De şi ţinea casă mare şi slugi multe, părintele meu ducea o viaţă tihnită şi m-a deprins şi pe mine cu această înţelepciune; aşa încît după ce şi-a împlinit veleatul şi s-a dus să dea samă lui Dumnezeu de faptele sale, am rămas eu în locul lui, trăind după legea pe care mi-o făcuse el. Cheltuiam destul, miluiam săraci, mă îmbrăcam cu straie scumpe, pofteam prietini la ospeţe cuviincioase şi eram fericit cu toţi ai casei mele, prietini şi neamuri; numaicît Alah cel prea slăvit îmi pusese în inimă sila şi greaţa de femei. Dacă se întîmpla să văd pe uliţă venind împotriva mea vreo muiere, apoi îndată mă întorceam înapoi, ori o apucam pe-o hudiţă, ori intram în prăvălia unui neguţător, ori săream într-o grădină ca şi cum aş fi văzut pe dracu.

Aşa, într-un rînd, m-am aflat primejduit din două laturi. După obicei, mi-am făcut într-o clipă socoteala în care parte e mai potrivit să-mi găsesc scăparea şi m-am strecurat cu repeziciune pe lîngă o cişmea, ajungînd într-un fundac. In capătul acestei ulicioare închise, la umbra unui migdal, se afla o lespede de piatră, pe care m-am aşezat ca să răsuflu.

Cum stam aşa, văd deodată că se desfac în laturi oblo- naşele de la o fereastră ; s-arată în lumină o femeie tînăvă c-o stropitoare în mînă şi începe să ude florile din glastre.

Domnilor mei, sînt nevoit să mărturisesc că la vederea acelei tinereţi ş-ă acelei frumuseţi am simţit pentru întăia oară în viaţa mea ceva ce nu mai simţisem, ceva ce-mi fusese pînă atunci necunoscut şi mă făcea în acelaşi timp şi fericit şi nefericit. Nu-mi mai venea să fug ; dimpotrivă, o dorinţă fulgerătoare mă îndemna să păşesc asupra ei. Aş fi dorit să-i spun cîteva cuvinte măcar, să-i arăt că stau acolo uimit de frumuseţă şi gingăşia ei. Pe cînd îmi socoteam în gînd vorbele cele mai potrivite, copila îşi isprăvise stropitul florilor ei şi s-a retras de la fereastră. In acea clipă, pe cînd tremura inima în mine c-o pierd şi n-am s-o mai văd, ea îşi lunecă alene privirile în ulicioară şi mă cuprinse şi pe mine. Pe loc am dorit să mor; pe urmă îndată am dorit să trăiesc, ca s-o mai pot vedea iară.

închisese obloanele ferestrei şi vedenia mea fermecată se stinsese.

Am rămas toropit pe lespedea de piatră. într-un răstimp, aud păcănituri de copite pe caldarîm şi paşi de oameni. Văd că se opreşte în preajma mea şi descalecă de pe catîr, cadiul cetăţii. înaintea lui umblau harapi cu toiege şi, după dînsul, slujitorii. Păşind rar, cu toată această rînduială a dregătoriei sale, cadiul a intrat în casa cu fata şi cu florile. Am înţeles că-i tatăl frumuseţii mele.

M-am întors acasă năcăjit ca vai de lume, mîhnit şi îngrijorat. Am căzut pe divan ca şi cum aş fi fost înjunghiat. In puţine clipe toţi ai mei au priceput că mi s-a în- tîmplat ceva. Femeile casei m-au întrebat dacă nu-s bolnav, ca să-mi dea vreun leac, ori să-mi descînte. Unele rude şi unii prietini au prins a mă ispiti mai de aproape, dacă suferinţa mea nu-i cumva sprîncenată. Slujitorii stăteau şi ei în preajmă buluc, aşteptînd o lămurire. Eu tăceam, din ce în ce mai închis în

sine-mi. N-am putut mînca, n-am putut dormi. în puține zile am slăbit, şi toți ai mei, rude şi prietini, stăteau prin colțuri sfătuindu-se şi aruncînd spre mine din vreme în vreme priviri întristate.

într-o dimineață, iată că iese dintre acei care mă pri-veghiau o muiere bătrînă, adusă anume pentru năcazul meu. Vine la căpătîiul divanului. Nu oftează, nu geme ridicînd ochii în sus şi pocnindu-şi palmele ; ci mă priveşte cu linişte şi zîmbind. Face semn celorlalți să ne lase singuri, şi, după ce rămînem singuri, îmi grăieşte astfel :

— Dragul meu, nu mi-i greu să-ți cetesc pe obraz şi în priviri boala de care eşti cuprins. Nu-ți pierde firea ; mărturiseşte tot ce ți s-a întîmplat; şi ai nădejde că eu îți voi găsi leac la durere.

Cu âşa glas şi cu aşa încredințare mi-a vorbiț bătrînă aceea, încît pe loc mi s-a înmuiat încăpățînarea şi mi-a contenit muțenia. I-am povestit tot.

— Aşa este, a încuviințat şi ea, copila aceea frumoasă e fata cadiului. Alt cadiu mai mare decît dînsul nu se află în Bagdad. Casa aceea cu două rînduri e casa lui. Află că fata locuieşte la catul de sus, iar cadiul la catul de jos. Precum e obiceiul la noi, locuința fetei are foarte bună pază. Să mai afli însă că eu mă duc în acea casă şi cunosc pe fată şi nădăjduiesc să-ți fiu de folos ca să poți trege peste orice oprelişti şi străji.

îndeamnă-te şi-ți scutură năcazul; în cîteva zile ai să-ți strîngi în brațe doctoria.

Vorbele acestea ale bătrînei au fost ca o băutură tare. Am simțit că mi se urcă sîngele în obraji. M-am ridicat de pe divan şi m-am mirat eu singur cît sînt de sănătos.

Dar mai tare decît mine s-au mirat ai mei, prietini şi rude, cînd au intrat în odaie.

Bătrînă s-a ploconit către mine şi către ci zîmbind :

— Mă duc, a zis ea, şi mă întorc negreşit mini.

A doua zi, într-adevăr, s-a întors. Dar, cum a intrat în odaie la mine şi cum i-am văzut obrazul, am înțeles că nu-mi aduce veste de bucurie.

— Dragul meu, a grăit ea, am intrat la fată şi am adus vorba pe departe de ceea ce pofteam eu să cunoască. Mă crezi sau nu mă crezi că mi-a tăiat vorba cum tai ața cu

foarfecele ? Să faci bine, babă, — îmi zice — să-ți închizi clonțul şi să nu cutezi a-mi vorbi de asemenea lucruri.

Cum a strigat aşa la mine, am plecat capul cu umilință şi am tăcut chitic, dar în gîndul meu am hotărît să mă întorc mîni, ca una ce-mi cunosc marfa. Mîni are să mă întrebe ea singură şi are să mă silească să-mi dezvălui taina. Ş-atunci, are să i se întîmple frumoasei noastre ce s-a întîmplat şi altora de cînd e lumea lume şi de cînd babe înțelepte fac slujba asta.

Bătrînă s-a dus. Cu toate încredințările ei, m-am simțit iarăşi bolnav, gata să mă vîr din nou în aşternut. Nu mi-a mai trebuit nici mîncare, nici băutură. Viața pentru mine nu mai avea nici un preț.

Insă baba nu m-a lăsat să oftez multă vreme. S-a întors după două zile, după cum îi fusese făgăduiala. Şi cînd a intrat în odaia unde o aşteptam, obrazul îi era luminat ca de soare.

— Cum îți dă baba veste bună, a zis ea, dumneata îi pui în palmă un ban de aur.

—■ Bucuros îi pun şi doi... am răspuns eu, cu inima încălzită de fericire.

— Ascultă, dragă băiete, cum s-au petrecut lucrurile, urmează ea. Ieri, mă duc iarăşi la copila cadiului, aşa cum îmi făcusem socoteala. Intru, mă aşez într-un colț, stau mohorîtă şi tac. Fata se uită la mine în cîteva rînduri, aş- teptînd ; eu aveam limba legată.

— Mă mir, mătuşă, mă întreabă ea la o vreme, de ce eşti dumneata aşa de scîrbită ? Ce ai ?

—• Oi, drăguța mea stăpînă, zic eu, cum să nu fiu mâhnită cînd tînărul de care vorbeam sara trecută se prăpădeşte şi-şi dă sufletul!

—- Vai! cura se poate ? Dar mă rog dumnitale, mătuşă, spune-mi cine-i tînărul acela ?

—- Cine să fie, puica mea frumoasă ? Amărâtă şi otrăvită de durere trebuie să mărturisesc că acel tînăr e băiatul meu, carne din carnea mea. Te-a văzut la fereastră pe cînd udai florile şi într-o clipeală — de unde pînă atunci nu putea suferi femeile şi fugea de ele — într-o clipeală a fost înjunghiat de iubire. Cînd i-am mai spus acum două zile cu ce asprime mi-ai poruncit să tac, suferința lui s-a înrăutățit; ş-

scuma, cînd mă voi întoarce acasă, nu ştiu dacă îl mai găsesc între vii.

— Vai de mine şi de mine ! strigă fata, cum se poate una ca asta, mătuşă dragă ? Moare din pricina mea ?

— Precum spui, drăguţă, şi Alah să te lumineze măcar în clipa asta. Curţi porunceşti, aşa fac !

•— Atuncea, mătuşă dragă, nu mai «ta aici; du-te degrabă şi-i spune că-mi pare tare rău de ce s-a întîmplat; dacă pînă mîni, vineri, se face bine, atunci să vie, ca să ne vedem. Mîni, vineri, tata se duce la rugăciune. Şi în vremea asta, eu îl primesc pe acel tînăr. Dau poruncă slugilor mele să-1 lase să se suie aici. Şi stăm vreme de un ceas ; după care trebuie să plece, înainte de întoarcerea tatălui meu de la moschee.

îndată ce am auzit asemenea dulce veste, gura ştirbă a babei mi s-a părut minune, inima mi s-a îmblânzit şi suferinţa mi s-a topit ca aburul de primăvară în soare. Am vîrît mîna în buzunarul halatului şi am scos o pungă plină cu dinari dc aur.

— Te rog, mătuşă, i-am zis eu, primeşte din partea mea acest dar.

Ea mi-a răspuns :

— Mulţămesc, dragă domnişorule, şi te poftesc să-ţi întăreşti inima, aşteptînd cu bucurie ceas de dragoste. Toate năcazurile ţi s-au isprăvit.

■— Slavă Domnului, am oftat eu, toate năcazurile mi s-au isprăvit...

Cînd m-au văzut, după aceea, oamenii casei mele şi toţi ai mei, am cunoscut că bucuria fiinţii melc se resfrînge în ochii lor*.

Am aşteptat cu mare nerăbdare acea zi de vineri. Bătrînă s-a înfăţişat întrebîndu-mă cum îmi merge cu sănătatea. A fost mulţămită că sănătatea mea înfloreşte. Ş-am stat de vorbă aşa, pînă la un ceas cînd bine-credincioşii noştri mahomedani încep a se pregăti de rugăciune. Atuncea m-am sculat şi m-am îmbrăcat cu cele mai frumoase straie, şi m-am stropit cu apă de trandafir şi eram gata să mă duc la fata cadiului; cînd bătrînă îmi spune :

— Nu te grăbi aşa ; ai vreme. Eu aş zice să te duci întăi la hamam să faci baie şi să pui pe băieşi să te tragă, să te radă şi să-ţi scoată perii — ca unul carele ai fost atîta vreme bolnav. După aceea du-te, şi-ţi va fi şi ţie bine.

— Aşa este, ai dreptate, am răspuns. Să chem întăi aici bărbierul să mă radă pe cap ; ş-apoi după asta mă duc şi la feredeu.

Am strigat îndată la unul din slujitorii mei tineri şi i-am poruncit să se ducă grabnic pînă la tîrg şi să-mi caute un bărbier cu mîna uşoară. Să bage de samă să fie om cuminte, care-şi face repede meseria, fără a înşira vrute şi nevrute, • cum au nărav cei mai mulţi meşteri din bresla asta.

Băiatul a plecat fără întîrziere, şi nu t'irzie vreme mi-a adus un bărbier bătrîn, cu înfăţişare cuviincioasă.

Cum a intrat acel bărbier bătrîn în odaie la mine, s-a închinat şi-a zis :

— Alah să depărteze de la tine, stăpîne, orice scîrbă, năcaz şi grijă ; să nu cunoşti amărăciunea şi durerea !

I-am răspuns :

— Să te audă Dumnezeu.

El a grăit iar :

— Stăpîne, bucuros sînt că te aflu ridicat din suferinţa întru care ai căzut. Spune-mi, te poftesc, de ce ai nevoie acuma ? Să te rad ori să-ţi iau sînge ? Cred că ştii stăpîne, ce-a spus vraciul nostru cel vestit Ihn-Abas : «Cel care-şi scurtează vinerea părul place lui Alah, care depărtează de către el şaptezeci de năcazuri de tot felul!» Şi tot Ibn-Abas a zis iarăşi: «Iar cel care îşi ia sînge în ziua de vineri, ori îşi pune zbanţuri cu sînge, poate să-şi piardă vederea ochilor şi i se pot întîmpla nenorociri multe».

—- O, bătrîne şeic, i-am răspuns, eu cred că să laşi asemenea glume. Apucă-te iute de treaba pentru care te-am

chemat; rade-mi capul fără întîrziere şi mai cu samă fără vorbă.

Atunci bărbierul şi-a desfăcut basmaua în care-şi avea ligheanul şi sculele. Dar în loc să aleagă, dintre toate cîte avea, briciul care îmi făcea mie trebuinţă, a pus mîna pe un astrolav cu şapte feţe. A ieşit cu el în grabă şi uitîn- du-se la soare, a căutat cu mare luare-aminte numerele şi semnele astrolavului. S-a întors în odaie la mine şi mi-a spus :

— Trebuie să ştii, stăpîne, că ziua de azi e a zecea zi din luna Safar, anul şapte şute şaizeci şi trei de la Hegira sfîntului proroc, bineeuvîntat fie-i numele în veac. După cît îmi arată mie ştiinţa numerelor, vinerea de azi e o zi în care se întîlneşte planeta Mircik cu planeta Mutared, între şapte grade şi şase minute. Asta dovedeşte că e foarte bine şi foarte prielnic să te razi pe cap astăzi. îmi mai dovedeşte asta lămurit că astăzi ai de gînd să te întîlneşti Cu o fiinţă a cărei soartă mi se arată prea ferice. Ţi-aş mai spune şi alte lucruri care trebuie să ţi se întîmple ; însă nu mi-i îngăduit să le spun şi tac.

M-am întors spre el:

—• Premelege, bărbierule ! vorbele tale încep să mă supere. Pe lîngă asta, pare-mi-se că-mi vesteşti întîm- plări displăcute. înţelege că nu te-am chemat aici pentru asta, ci ca să mă razi pe cap. Fă bine şi îndeplineşte-ţi meseria ; rade-mă şi taci din gură.

El mi-a răspuns :

— Pe Alah Dumnezeu ! Dacă ai şti adevărul lucrurilor, stăpîne, m-ai întreba singur, ca să-ţi spun ce şi cum. E mai bine să cunoşti că într-adevăr sînt bărbier. De şi sînt cel mai vestit bărbier din Bagdad, pe lîngă ştiinţa vracilor şi cunoaşterea buruienilor de leac, mai ştiu ceti ca nimeni altul umbletul stelelor; pe lîngă asta cunosc gramatica limbii arăbeşti şi meşteşugul versurilor, deasemenea sînt meşter în elocinţă, în ştiinţa numerelor, geometrie, algebră, filosofie, arhitectură; adăogînd la acestea istoria şi datinile tuturor popoarelor de pe pămînt. Deci cu dreptate şi bună ştiinţă te îndemn, stăpîne, să faci întocmai ce porunceşte horoscopul pe care ţi l-am alcătuit, ca un învăţat ce mă aflu, după ce am cercetat cerul şi am făcut socotelile .Ivi ul ţămc şte lui Dumnezeu Alah că a rîn- duit să vin astăzi la tine ; şi să nu faci într-alt chip, căci te sfătuiesc

de bine şi-ţi vorbesc numai spre folosul tău. De altminterca, să nu crezi că nu m-aş prinde bucuros să intru în slujba ta şi să te slujesc ş-un an, fără simhrie. După asta cată să cunoşti şi să mărturiseşti ce fel de om de ispravă sînt eu.

I-am răspuns cu năduf :

—- Văd că eşti un ucigaş, văd că, înainte de a mă omorî, vrei să nebunesc !

■— Cu toate acestea, stăpîne, mi-a întors cu blxndeţă cuvînt bărbierul, toată lumea mă preţuieşte şi toată lumea mă cunoaşte şi-mi spune El-Samat. Adevărat că nimeni nu grăieşte mai puţin decît mine, şi aş putea fi poreclit nu numai Fără-'Vorbă, ci Mutu. Eşti nedrept cu mine, stăpîne, dînd a înţelege că aş fi flecar. Mai ales dacă ar fi să mă compari cu fraţii mei. Află că am şase fraţi, care, ei într-adevăr sînt flecari. Celui mai mare dintre noi îi zice El-Bacbuk, adică cel care gîlgîie ca ulciorul. Pe al doilea îl cheamă El-Hadîr, adică Muget-de-cămilă. Ai treilea are nume Bacbae, adică Cotcodac umflat. Al patrulea El-Kuz-el-Asnani — ulcior tare de la Asnan. Al cincilea El-Aşar -— Cămilă-a-făta. Al şaselea Şakalîc — Oală dogită. Al şaptelea, El-Samat, Acest El-Samat, Mutul, sînt eu, sluga dumnitale !

Pe cînd el vărsa cu grabă dinaintea mea acest val de vorbe, eu simţeam că crapă fierea în mine ; şi am strigat către unul din slujitorii mei :

— Dă-i omului acestuia un sfert de dinar şi scoate-1 afară, pentru numele lui Dumnezeu, să nu-1 mai aud. Nu-mi mai trebuie ras pe cap, nu-mi mai trebuie nimica.

Cum a auzit asemenea vorbe, uncheşul s-a grăbit să-mi răspundă :

— Stăpîne bune, ce vorbe aud urechile mele! Mă jur pe barba prorocului că vreau să te slujesc fără nici o plată. Mi-e destul cinstea pe care o am af lîndu-mă lîngă tine; nu-mi trebuie nimic şi voi să fac îndată tot ce binevoieşti şi tot ce pofteşti. Aş fi prea amărît dacă mi-ai da plată pentru slujba mea şi aş fi nemîngîiat pînă la sfîrşitul zilelor mele. Căci dacă tu, stăpîne, nu cunoşti ce fel de om de treabă şi învăţat sînt eu, apoi eu îmi dau samă prea bine cine eşti tu şi cită cinste şi supunere iţi datoresc. Cunosc că eşti vrednic fiu al tatălui tău — Dumnezeu să-1 ierte — şi tatăl tău niciodată n-a încetat de a fi binefăcătorul meu ; nu era zi să nu-mi arate mila şi dărnicia sa şi ţinea la mine care nu s-a mai aflat să ţie

altcineva cum ţinea Ia mine. Aşa de mult ţinea la mine încît într-o zi a trimes să mă cheme. Era într-o zi sfîntă şi binecuvîntată ca cea de azi. Cînd m-am înfăţişat la dînsul l-am găsit între mulţi musafiri. Pe loc s-a sculat dintre musafiri, mi-a ieşit înainte şi mi-a zis : — Te rog să-mi iei o leacă de sînge. îndată am scos astrolavul, am măsurat înălţimea soarelui, am cercetat şi am socotit cu luare-aminte ş-am găsit că nu era ceas potrivit pentru asemenea lucrare. M-am închinat şi am spus tatălui tău că socotelile mele nu-mi arată ceas bun. El m-a crezut şi s-a supus fără murmur. A stat şi a aşteptat cu răbdare şi cînd a sosit ceasul i-am făcut semn. I-am luat sînge ; i-am scos o jumătate de lighean de sînge; şi el a răbdat cum se cuvine lucrarea şi mi-a mulţămit cu vorbe bune ; şi s-au sculat şi mi-au mulţamit cu vorbe bune toţi musafirii care se aflau de faţă ; şi ca să mă plătească pentru sîngele rău pe care i l-am scos, tatăl tău chiar atunci mi-a pus în palmă o sută de dinari aur.

—. Of-of! am strigat eu ; Alah Dumnezeu să nu se milostivească cu iertarea sa niciodată asupra bietului meu tată, că a fost aşa de orb şi s-a dat pe mîna unuia ca tine !

El-Samat a început să rîdă cu poftă clătinînd din cap :

— Nu-i alt Dumnezeu afară de Alah, a zis el, şi Maho- med e prorocul său. Binecuvîntat fie numele aceluia care preface toate şi el însuşi nu se preface niciodinioară. Ti- nere, eu te socoteam înţelept şi iată, bag de samă că boala de care ai pătimit ţi-a stricat judecata şi nu ştii ce vorbeşti. Aşa ceva nu mă miră prea mult, ca unul care cunosc vorbele sfinte rostite de Alah în prea sfînta şi nepreţuita noastră carte unde începe aşa : «Cei care-şi stăpînesc mî- nia şi iartă greşiţilor...» Deci vreau să uit nedreptatea şi puţin cuviincioasa ta purtare faţă de mine şi te iert de toate. Drept să-ţi spun, nu înţeleg deloc nerăbdarea ta, şi nu pricep ce pricină va fi avînd asemenea nerăbdare. Nu ştii tu oare că tatăl tău nu începea nimic fără să-mi ceară sfat şi întru aceasta urma proverbului care spune : «Bărbatul carcle cere sfat — la adăpost se pune». Să fii foarte bine încredinţat că om ca mine preţuieşte mult; niciodată şi nicăieri n-ai să găseşti om care să-ţi deie mai bune sfaturi decît cele pe care le dau eu, om mai priceput în rîn- duielile înţelepciunii şi în meşteşugul de a duce cu înde- mînare afacerile. Iată, m-am înfăţişat înaintea ta şi aştept poruncile tale, fiind prea plecat

şi supus slujitor al tău. Un lucru am să te rog să-mi spui : cum se face că eu nu sînt de loc plictisit de tine, pe cînd tu eşti atît de plictisit şi de mînios ? Adevărat este că eu sînt aşa de răbdător faţă de tine, numai din pricină că mă gîndesc la cinstitul tău părinte, de la carele am primit atîtea faceri-de-bine.

Am răcnit, zvîrcolindu-mă :

-— Pe Dumnezeul viu ! lasă-mă, lasă-mă ! Mă omori cu flecărelile tale. De cîte ori vrei să-ţi spun că nu te-am chemat aici decît să mă razi pe cap, şi pe urmă să te duci; repede să mă razi şi mai repede să lipseşti din faţa-mi! înţelesu-m-ai ?

Spunînd asemenea cuvinte, m-am sculat în picioare ca să-1 alung pe dînsul într-o parte, iar eu să mă duc într-alta; dar în vremea cît vorbise îmi udase şi-mi soponise ţeasta.

El mi-a grăit fără să se tulbure :

— într-adevăr, acuma văd şi eu că ţi-am pricinuit' un plictis nemaipomgnit, însă eu nu mă supăr din pricina asta; bag de samă că deşteptăciunea ta e slăbuţă şi că eşti încă necopt. Nu-s mulţi ani de cînd erai un prunc şi te purtam în cîrcă la şcoală. Tu nu vroiai să te duci, iar eu te duceam.

— Of-of ! frâte dragă, am oftat eu cu desnădejde, fie-ţi milă de mine ; pe adevărul cel sfînt al lui Alah Dumnezeu, te rog şi te poftesc să mă laşi în pace, cu ale mele griji. Lasă-mă şi du-te ! Milostiveşte-te ! lasă-mă ! du-te !

Aşa eram de tulburat de nerăbdarea mea, încît am început să rup straiele de pe mine, cu ţipete de nebun.

-— Lasă-mă ! Lasă-mă şi du-te !

Cînd m-a văzut bărbierul în asemenea stare, s-a hotărît în sfîrşit să puie mîna pe brici şi a început să-1 tragă pe cureaua care-i atîrna de brîu. însă atîta la tras şi l-a ascuţit încolo şi-ncoace pe curea, încît simţeam că nu mai am mult pînă să-mi dau sufletul. La urmă, s-a apropiat de căpăţîna mea şi a tras o dată pe tîmplă cu briciul. După aceea a ridicat în sus mîna şi a zis :

—• O, tinere stăpîn, să ştii că supărarea e de la Diavolul. După cum se arată şi în aceste stihuri :

O, înţelepte, coace-ţi îndelung planul;

In liotărîrile tale nu te grăbi,
Mai ales cînd eşti ales să fii judeţ pe pămînt.
O, jude, sa nu judeci cu asprime,
Ca să fii şi tu miluit
Cînd îţi va veni rîndul în veac.
Şi nu uita că nu-i pe lume mînă tare
Care să nu fie aplecată
De către mîna stăpînitorului Alah.
Şi nu uita că necredinciosul şi tiranul Găsi-va totdeauna alt tiran Care să-l obijduiască !

— Stăpîne, a urmat el, eu văd prea bine că nu preţu-ieşti deloc însuşirile şi harurile mele. Cu toate acestea, vezi mîna asta care te rade pe tine astăzi ? Să ştii că mîna asta a ras capetele sultanilor, emirilor, vizirilor, valiilor şi tuturor oamenilor mari şi eu faimă.

Şi să ştii că întru cinstea mea, sau a unuia care semăna prea bine cu mine, a zis poetul aceste cuvinte :

Toate meritele, colanuri scumpe le socot; Dar bărbierul acesta este el însuşi Cel mai scump mărgăritar al colanului.
Cu înţelepciunea şi sufletul său E mai presus decît toţi înţelepţii. Şi sub mîna sa stau capetele împăraţilor.

— Vai, vai şi iar vai ! am strigat. Vezi-ţi, omule, de meşteşugul tău... Nu pricepi o dată ?

—- După cît înţeleg, a răspuns el, pari puţintel cam grăbit.

— Da, aşa este, am răcnit; aşa este, aşa este, sînt grăbit ! Nu puţintel, ci foarte î

— Bine, atuncea ar fi bine să-ţi deprinzi sufletul să fie răbdător, căci graba e o insuflare a Vicleanului, şi, cum se ştie, graba strică treaba şi-ţi aduce totdeauna năcaz şi căinţă. De altminteri stăpînul nostru Mohamed (cu el ruga şi pacea!) a spus: «Cel mai frumos lucru de pe lume e făcut încet şi cu socoteală !» Să ştii că vorbele pe care le-ai rostit îmi dau mult de gîndit şi foarte sînt doritor să-mi lămureşti pentru care pricini eşti aşa de nerăbdător şi de grăbit. Nădăjduiesc că va fi fiind ceva plăcut şi mi-ar părea tare rău să fie altfel. Tocmai mă gîndesc că ar trebui să contenesc niţel, căci îmi mai rămîn puţine ceasuri cu soare prielnic. Stai aşa.

Cu asemenea cuvinte, omul meu a pus deoparte briciul, a luat astrolavul, a ieşit în ogradă la soare şi a început să se uite, să măsoare şi să socotească. Dar în această vreme nu mă pierdea din vedere, şi din cînd în cînd îmi tot

spunea cîte ceva. După care s-a întors la țeasta mea şi a grăit astfel:

— Dacă e vorba de rugăciunea amiezii, atuncea să nu te grăbeşti; poți aştepta în tihnă, mai avem pînă atunci cel puțin trei ceasuri.

— Isprăveşte odată ! am izbucnit eu, căci nu mai pot!

La acest strigăt al meu, bărbierul a pus mîna pe brici şi a început să-1 tragă iar pe curea. După asta mi-a mai ras cîteva fire de păr. Şi nu înceta de a vorbi:

— Sînt supărat că eşti aşa de nerăbdător. Dacă mi-ai arăta din ce pricină, să ştii că foarte bine ți-ar prii. Ți-am spus cît mă prețuia babacul tău răposatul, încît nu pornea nici o afacere fără să mă întrebe.

în sfîrşit, începeam să înțeleg că nu mai este nimic de făcut şi sînt pierdut. Mă gîndeam aşa : Vremea rugăciunii se apropie; trebuie numaidecît să fiu la fata care mi-i dragă; dacă întîrzii, ies credincioşii de la moschee şi dă cadiul peste mine. Întîrzierea e moarte 1

•— Scurtează, scurtează, am scrîşnit eu, lasă vorbele goale şi nu te amesteca unde nu-ți fierbe oala. Dar dacă vrei şi vrei numaidecît să ştii, apoi află că trebuie să mă duc fără întîrziere la o masă, la care m-a poftit un prietin al meu.

La aceste vorbe de poftire şi de masă, bărbierul a tresărit.

— Alah să te binecuvânteze şi să-ţi umble în plin astă sfîntă zi de vineri, s-a închinat el. Se potriveşte foarte bine ce spui cu aceea ce se pregăteşte la mine acasă căci şi eu am musafiri la prînz şi cu treburile pe care le trebăluiesc, şi mai ales cu această treabă de aici, am uitat să gătesc ceva, ca să le pot sta înainte. Ce fac eu ? Acuma e prea tîrziu ; n-am ce le pune sub nas.

— Nu te îngriji, m-am grăbit eu să-1 încredinţez; numai să isprăvim mai curînd rasul. De vreme ce mă duc la masă în altă parte, rămîn la mine destule mîncări care au fost gătite şi pe care ţi le pot dărui ţie. Numai isprăveşte ; dă mai repede cu briciul.

— Dumnezeu să te răsplătească, stăpîne, cu darurile şi binecuvîntările lui. Te rog, stăpîne, fii aşa de bun şi-mi spune ce bunătăţi te milostiveşti a-mi da ca să le cunosc şi eu.

— Fie, însă nu te opri din lucru. Pot să-ţi dau cinci cratiţi pline cu lucruri prea gustoase : musaca de pătlăgele vinete, sarmale în foi de viţă stropite cu alămîie, peri- şoare de bulgur şi carne tocată, orez cu tomate şi muşchişor de miel, mîncărică cu harpacică ; pe lîngă asta zece pui fripţi şi un miel în ţiglă ; după aceea două tablale mari, una cu kenafa şi alta cu plăcintă ou brînză cu miere ; pe urmă fructe de toate felurile : harbuji, pepeni, mere, naramze, curmale proaspete şi multe altele.

— Atuncea tare te rog, stăpîne bune, dă poruncă să fie aduse toate aici de faţă, ca să le văd şi eu.

Am poruncit să fie aduse toate, iar el Ie-a cercetat şi le-a gustat pe rînd :

— Mm ! haha ! aferim ! Bunătatea ta, stăpîne, e o bunătate care nu se mai află. Ar mai trebui însă şi ceva băutură.

Bine. Am poruncit să se aducă şase chiupuri pline cu şase feluri de băuturi. El a gustat din toate.

— Dumnezeu să te răsplătească, stăpîne, cu toate bunătăţile sale. Asemenea suflet milostiv rar am văzut. Totuşi ar mai trebui să adaugi şi tămîie şi smirnă şi alte mirodenii de pus în căţuie şi de afumat în odaie; şi pe lîngă

asta nişte apă de trandafir şi apă de flori de portocale cu care să-mi stropesc musafirii.

Bine. Am pus să i se aducă o răcliţă plină de chilimbar cenuşiu, de lemn de aloe, de nard, dc musc, de smirnă şi tămîic, toate preţuind peste cincizeci de dinari aur ; şi n-am uitat nici apele de trandafir şi flori de portocale şi tulumbele de argint pentru stropit. Iar vremea trecea şi se tot scurta, împuţinîndu-mi viaţa.

—• Poftim, ia tot, i-am poruncit eu, numai isprăveşte şi rade-mi ţeasta capului, pe viaţa lui Mahomed prorocul (cu el ruga şi pacea !).

— Da, da, a răspuns bărbierul, însă, pe Alah Dumnezeu, nu iau răcliţa pînă ce n-o deschid să văd ce-i în- trînsa.

Iarăşi bine. Am poruncit slujitorului să descuie răcliţa, şi bărbierul a pus la o parte astrolavul, s-a aşezat pe vine şi a început să cerceteze şi să treacă printre degete toate : parfumuri, mirodenii, toate cîte erau în răcliţă, le mirosea unul după altul, cu încetineală şi îndelung, în vreme ce eu mă zvîrcoleam ca pe jaratic. După asta s-a sculat în picioare, mi-a mulţămit cuviincios, şi a luat iar briciul, ca să-şi isprăvească lucrarea pentru care îl chemasem.

Cum a pornit, cum s-a şi-oprit.

•—• Pe Alah Dumnezeu, a grăit el, nu ştiu pe cine să binecuvîntez întâi, pe tine ori pe fie-iertatul tău părinte ; şi cui trebuie să mulţămesc : părintelui tău ori ţie. N-aş putea spune că ospăţul pe care-1 dau eu astăzi nu ţi se datoreşte în întregime ţie. Deasemenea sînt nevoit să-ţi fac cunoscut că oamenii care vin astăzi la masa mea sînt mult mai prejos decît bunătăţile ce ai binevoit a-mi dărui; sînt oameni de rînd, meseriaşi ca şi mine. Totuşi să ştii că toţi au haz şi fiecare în felul său e cineva. Pot să-ţi arăt şi după nume cine sînt : mai întâi acel om fără păreche, cu numele Zeitun, băiaş la Hamam ; pc urmă Salih, vesel şi caraghios negustor de nohot rîşnit; Hankal care vinde bob murat; Hakraşat, zarzavagiu; Hamid, măturătorul de gunoaie ; şi în sfîrşit Hakareş, iaurgiul.

Toţi aceşti prietini pe care i-am poftit în casa mea, ca şi mine sluga ta, nu sînt nici flecari, nici nu le place să-şi vîre nasul în afacerile altora; sînt bărbaţi de petrecere şi de haz. Cel din urmă dintre dînşii are în ochii mei mai mult preţ

decît un sultan. Fiecare dintre aceşti ai mei prietini e faimos în Bagdad prin cîntecul şi danţul său deosebit. Dacă îţi face plăcere, pot să-ţi cînt cîntecul fiecăruia şi pot să şi joc ca fiecare dintre dînşii.

Uită-te la mine şi bagă de samă. Aşa joacă prietinul meu Zeitun, băiaşul. Uite aşa !

Iată şi cîntecul pe care-1 cîntă Zeitun :

Arnurează amur ea Blîndă ca o mieluşea, Mă prăpădesc după ea. li pup gura ca o fragă, Eu i-s drag şi ea mi-i dragă, Ne giugiulim ziua-ntreagă.

Dar să vezi, stăpîne, pe Hamid măturătorul. Cum joacă Hamid ! Uită-te la mine şi judecă singur. Cu pricepere şi haz — aşa joc mai rar ! Ascultă şi cîntecul lui Hamid :

Am nevastă, lucru rău — Aş ţipa-o-ntr-un pîrău ; Că-i balcîză şi urîtă

Şi posomorită. Cînd s-aşează la cişmea, Usucă iarba subt ea. Dac-aş fi în sama ei, Mi-ar d,a ciulama de tei Şi friptură de năgară Ş-un butoi de apă chioară.

Fără să-mi dea pas să fac un semn ori să spun o vorbă de împotrivire, bărbierul a urmat să cînte şi să joace ca toţi ceilalţi buni prietini ai săi. După ce a isprăvit de cîn- tat şi de jucat, a grăit după cum urmează :

— Iată ce sînt în stare să facă prietinii mei. Dacă, prin urmare, vrei să rizi şi să petreci, te sfătuiesc să vii astăzi la mine şi să nu te mai duci la masa aceea de care mi-ai vorbit. Mai întîi are să-ţi folosească ţie şi al doilea are să ne facă nouă mare plăcere. După cît cetesc eu pe obrazul tău, mai ai încă truda suferinţii de care ai pătimit; şi s-ar putea, la masa aceea la care te duci, să se găsească oameni care să vorbească vrute şi nevrute şi să te întrebe

— Ba 'Spi^tam °să pol ^ospățul ^tău, i-am

AsculiSă ce-ți spun ^ m-a sfătuit^ el, n-ai alt-
de cuviința pe care ai s-o vezi la dînșii'fața de tine. Fă după spusa poetului :

Apu^odelmmaz! Plăcerea-i muiere cu naz,

^AUcăpat-o°diTpalmă, s-a dus! Am încercat să rîd de

toate acestea. Dar risul meu

— Ai haz, i-am zis eu, însă cred că toate se cuvine să aibă un sfîrșit. Hai, isprăvește lucrul pentru care te-am chemat și lasă-mă să mă duc cu Dumnezeu. Eu mă duc la ale mele, iar tu du-te la ospățul unde te-aș- teaptă prietinii tăi. Nu întîrzia, căci te așteaptă.

— Bine, mi-a întors el euvînt, dar de ce nu vrei să faci cum te îndemn eu? Ți-am spus cu ce fel de oameni minunați ai să ai de-a face. O dată să-i vezi și să-i auzi, și pe urmă n-au să-ți mai trebuiască prietini ca aceia la care vrei să te duci acuma.

care o aioTdînșii, am grăit eu ; acuma nu pot; altă dată! cu plăcere. Dacă vrei, vă chem într-o zi pe toți la mine, ca să ospătăm și să petrecem.

— Bine, fie și așa, s-a mulțămit prigonitorul meu. Dacă nu se poate, n-am ce-ți face ; trebuie să mă mulță- mesc numai cu aceste plăcute daruri. Numai o clipă să îngădui să iau toate bunătățile acestea, să le duc la mine ștTueucă'-s băkițT bimi^și" n-aiT să* se* su^^nu Itau cu dînșii să mănînc ; au să mănînce ei și singuri și au să beie tot ce este de băut; iar eu mă întorc aici ca să isprăvesc treaba începută și după aceea să te întovărășesc oriunde vei pofti să te duci. Nu-i bine așa ?

— Dumnezeule Doamne, nu-i bine, nu-i bine așa ! am răcnit eu. Du-te. omule, la prietinii tăi; petrece și te veselește cu dînșii și lasă-mă să mă duc unde sînt așteptat chiar în clipa asta.

•— Ba nu, stăpîne, nu pot îngădui să te duci singur.

— Lasă-mă-n pace. Acolo unde mă duc eu nu-i loc şi pentru tine.

— Aha! acuma am înţeles; vrei să te întâlneşti c-o femeie. Altfel ai primi să merg şi eu cu tine. €u toate acestea să ştii că ai face foarte bine dacă m-ai lua unde te duci; ascultă-mă ce-ţi spun eu; ai face foarte bine, ţi-aş fi de mare folos. Tare mă tem ca femeia aceea să nu^Jie vreo venetică vicleană. Dacă te duci singur, eşti în filare primejdie; vai de tine ! Te duci la pieirea capului şi a sufletului. Nu cunoşti poate că în cetatea asta a noastră Bagdad e foarte cu primejdie să te întâlneşti în asemenea chip c-o , muiere străină. Se putea altădată; acuma nu se mai poate; căci avem un valiu care nu vrea să ştie nici de dragoste, nici de femei, fiind ha dâmb, vai de el; ş-atuncea din zavistie, pedepseşte cu mare asprime asemenea întîlniri.

După asemenea vorbe, iar mi-a venit turbăciunea şi am răcnit cu desnăclejde :

—- Bre blăstămatule ! bre păcătosule gîde * acuma în clipa asta să isprăveşti! şi să nu cutezi a mai rosti un cuvînt 1 Ai auzit ? ai înţeles ?

— Am înţeles, a suspinat bărbierul.

Un scurt răstimp şi-a văzut de treabă şi a isprăvit de ras ticăloasa mea căpăţînă, care încă nu crăpase. Dar vremea rugăciunii de amiază sosise.

I-am spus, ca să-1 văd mai curînd plecat de lîngă mine :

— Hai, du-te la prietinii tăi şi du-le mâncările şi băuturile ce ţi-am dat; după aceea să te întorci, ca să mergi cu mine. Eu te aştept.

El sta la îndoială. Eu îl îndemnam stăruitor.

— Văd eu ea vrei să te scapi de mine, a grăit el. Eu să plec cu darul şi tu să te duci singur. însă îţi spun de mai nainte că, dacă faci aşa, ai să dai peste nişte năcazuri şi nişte nenorociri din care n-ai să te mai poţi descurca. De aceea te jur pe ce ai mai scump să stai şi să mă aştepţi pînă ce mă-ntorc. Musai să merg şi eu, ca să văd cum sc isprăveşte chichionul în care te-ai vîrît.

— Bine, bine, îie cum spui, l-am încredinţat eu, nu-mai să nu întîrzii.

Atuncea meşterul bărbier m-a rugat să-i dau ajutor ca să încarce în spate toate mîncăriie şi să-şi aşeze pe cap tablalele cu dulciuri şi a ieşit din casa mea. Răsuflăm în sfîrşit. Dar omul meu îşi avea ale sale socoteli. Cum s-a văzut în uliță, a strigat la doi hamali, le-a dat lor toate cîte avea şi le-a poruncit să le ducă în ulița cutare la cutare acasă ; iar el s-a pus la pîndă într-o hudiță dosnică, aşteptîndu-mă să ies.

Cum e lesne de înțeles, eram ca-n spini. M-am spălat, m-am îmbrăcat cu straiele cele mai frumoase şi am ieşit. Cum am fost în uliță am şi auzit glasul muezinilor din minarele, chemând la rugăciunea amiezii pe credincioşi, în acea zi sfîntă de vineri :

Bismillahi' rramani' rrahim ! In numele lui Alah cel prea bun .şi prea milostiv ! Laudă lui Alah, stăpînul omenirii, cel bun şi milostiv ! Doamne prea înalt, județ desăvîrşit în ziua răsplăților, Către tine îngenunchem, la tine cerşim ajutor ! Călăuzeşte-ne pe cărarea dreaptă, Pe cărarea celora pe care i-ai împlut de bunătăți, Nu pe cărarea celora care te-au mîniat, Nici pe cărarea celor rătăciți!

Din uliță, am apucat-o cu cea mai harnică repejune către casa unde eram aşteptat. Cum am ajuns ş-am fost la uşa cadiului, am întors din întîmplare capul ş-am şi văzut pe blăstămatul de bărbier la răspintenea funda- cului.

Uşa casei era lăsată deschisă anume pentru mine. Am intrat; am închis. In ogradă am văzut pe baba mea mijlo-citoare. M-a luat de mînă şi m-a dus după ea pe scări la catul de sus, unde mă aştepta fata. Dar de abia intrasem, ş-am şi auzit paşi şi glasuri în ulicioară. Se întorcea ca- diul, tatăl fetei, cu toți însoțitorii lui de la rugăciune. Mă uit şi Văd în ulicioară pe bărbier stînd stîlp şi aştep- tîndu-mă.

Fata m-a încredințat îndată să n-am nici o grijă de-spre partea tatălui ei căci nu vine decît prea rar de la catul de jos la dînsa; afară de asta se găsesc la urma urmei felurite mijloace ca să nu fiu descoperit, chiar dacă i-ar veni gust bătrînului să urce sus.

Spre nenorocul meu, a vrut aşa Alah ca în ziua aceea să fie poruncită o pedeapsă de către cadiu uneia dintre roabele sale tinere, pentru o greşală. Ş-atuncea slujitorii care aveau a împlini pedeapsa au început s-o bată cu toiegele la partea de dinapoi. Unul dintre harapii casei s-a gîndit să

intre la stăpîn şi să-1 roage s-o ierte pe roabă. Cum a deschis gura, cadiul s-a şi năpustit cu harapnicul asupra lui. La ţipetele roabei s-au amestecat răcnetele harapului. In puţină vreme toată ulicioara a fost în picioare, făcîndu-se zarvă şi tumult.

Bărbierul meu socotea că am intrat eu sub mare cumpăt şi pe loc începe să urle dinaintea casei, rupîndu-şi de pe el straiele, presărîndu-şi colb în cap şi cerînd ajutor de la oamenii care se strîngeau împrejurul său.

— Săriţi, oameni buni! striga el. îl omoară pe stăpînul meu în casa cadiului.

Cu oamenii după dînsul o ia la fugă din ulicioară în uliţă şi din uliţă în altă uliţă ; şi cu toţii vin acasă strigînd acolo tuturor că stăpînul lor se află în primejdie de moarte, şi cu toţi slujitorii şi oamenii casei mele în păr, înarmaţi cu ciomege, dau buluc în ulicioara cu pricina strigînd care de care şi asmuţindu-se. Ajunşi la poarta cadiului, bărbierul iar prinde a urla, ia cu pumnul colb de jos şi şi-1 toarnă în creştet, îşi rupe straiele şi se zvîr- coleşte, ţipînd că se săvîrşeşte moarte de om.

în sfârşit, cadiul, tulburat de atîta zvon, auzind şi bătăi de ciomege în uşă, se uită pe fereastră şi înţelege ce este. Vede că-i mare zarvă ; îşi închipuie că se va fi întîmplat ceva în tîrg, se duce şi deschide uşa.

— Ce-i, oameni buni ? întreabă el.

Atuncea toţi slujitorii mei prind a urla :

— Ai omorît pe stăpînul nostru. Pe stăpînul nostru l-ai omorît.

— Mă rog, cine-i stăpînul vostru ? a întrebat cadiul, şi ce faptă a săvîrşit ca să-1 omor ? Şi ce-i cu bărbierul acesta care zvîrle din picioare şi zbiară aşa ca un măgar ?

Pe loc bărbierul prinde a răcni :

— Tu, cadiule, ai doborît cu toiagul pe stăpînul meu; chiar mai nainte l-am auzit ţipînd.

— Bine, dar cine-i stăpînul acela al tău ? De unde a venit ? Unde se ducea ? Cum a intrat la mine ? Ce-a făcut ca să-1 dobor cu toiagul ?

— O, cadiu blăstămat, a strigat bărbierul meu, nu face pe vicleanul, căci eu cunosc prea bine toate, ştiu de ce a intrat stăpînul meu în casa asta şi pe cine căuta. Fiica ta s-a amorezat de stăpînul meu şi stăpînului meu i-i dragă fiica

ta. Am venit cu stăpînul meu pînă aici şi l-am văzut intrînd. După aceea te-ai întors tu de la rugăciune şi l-ai găsit cu fiica ta, ai chemat harapii şi aţi început a-1 ucide cu ciomegele. Nu-mi umbla mie cu alte vorbe şi întrebări. Să faci bine să mergi cu noi la un jude mai mare ca tine. Să faci bine să mergi cu noi la califat să dai samă. Ori să mergi. în această clipă, ori să ne dai pe stăpînul nostru viu, nevătămat, împreună cu despăgubirea ce ni se cuvine pentru ce i-ai făcut. Dacă nu faci asta, să ştii că intrăm cu sila în casă eu şi cu toţi oamenii aceştia. Dă-1 numaidecît, altfel e poznă !

De mare mirare şi ruşine a fost cuprins cadiul în faţa acelui popor adunat, auzind asemenea vorbe. S-a uitat lung la băx-bier şi i-a zis :

— Ori eşti un mincinos, ori nu eşti în toate minţile, omule. Pas şi intră în casă, caută şi află ceea ce cauţi!

Bărbierul a dat buzna pe uşă.

Eu stam sus la fereastră, în dosul zăbrelelor; priveam şi ascultam. Cînd l-am văzut pe bărbier repezindu-se cu capu nainte ca să mă găsească m-am gîndit să fug undeva. M-am uitat în juru-mi şi n-am văzut pe unde aş fi putut fugi ca să nu mă vadă nici oamenii cadiului, nici prigonitorul meu, toate uşile fiind la vedere. învîrtin- du-mă prin odăi, am găsit într-un colţ un sunduc mare de lemn. Am intrat înlăuntru, am tras capacul peste mine şi mi-am ţinut răsuflarea.

Umblînd încoace şi încolo ca să mă găsească şi ne-găsindu-mă, bărbierul a ajuns şi în camera cu sunducul.

S-a uitat» a înţeles cura e afacerea; a apucat sundueul şi l-a săltat pe-un umăr, după aceea şi l-a aşezat pe cap şi a eoborît pe cît a putut mai repede la ieşire, pe cînd eu mă simţeam murind de spaimă.

In vreme ce el ieşea în ulicioară cu sundueul pe cap, scris a fost ca mulţimea ce se îmbulzea în juru-i să poftească a cunoaşte ce lucru de preţ duce. S-au grămădit toţi asupră-i şi au deschis capacul. Cînd m-am arătat vederii lor, au început chiote şi fluierături. De mare sfială şi ruşine m-am ridicat ş-am sărit. Am căzut şi mi-am rupt un picior, de-atuncea am rămas şchiop.

Insă atuncea, cum am sărit, nu m-am gîndit decît cum să fug mai grabnic şi să m-ascund. Văzînd ulicioara în-ţesată de atîta lume, mi-a venit în minte să scot din buzunar toţi dinarii de aur pe care-i aveam, zvîrlindu-i asupra mulţimii. M-am folosit de îmbulzeala tuturor îa bani, ca să mă strecor şi s-o iau pe urmă la goană, şchio- pătînd ca vai de mine. Am apucat-o prin nişte uliţi întunecoase şi fugeam trudnic, cînd, spre groaza mea, aud în urmă pe bărbier strigînd cît putea :

— Oameni buni! mulţămesc lui Dumnezeu că mi-am găsit stăpînul. Duşmanii l-au prigonit şi l-au asuprit, însă Alah n-a îngăduit celor răi să biruiască şi m-a ales pe mine ca să-1 scot din căngile lor.

M-a ajuns din fugă.

— Stăpîne, zise el gîfîind; după cum te-ai încredinţat, rău ai făcut că te-ai purtat cu mine astfel, şi n-ai avut răbdare şi n-ai ascultat sfaturile mele. Fără ajutorul lui Alah Dumnezeu, care mi-a întărit braţul ca să te scap, cine ştie ce ţi s-ar fi întîmplat şi te-ai fi prăpădit cu de- săvîrşire. Aşa că să te rogi lui Alah să mă păstreze, ca să te slujesc toată viaţa mea şi să-ţi fiu călăuz în toate. După cum s-a văzut, eşti o fire pornită şi ai minte puţină. Spune-mi acuma ce faci şi unde fugi ? Stai, stai; nu fugi aşa.

Fugeam însă ca de moarte. Ajunsesem în tîrg, între dugheni. Văd o prăvălie deschisă a unui neguţător pe eare îl cunoşteam. Mă reped înlăuntru şi rog pe stăpînul prăvăliei, în numele lui Alah, să nu lase să intre după mine pe cel care mă urmăreşte. Atunci neguţătorul îmi face loc să trec, apoi pune mîna pe un ciomag şi aţine bărbierului calea, uitîndu-se

la el crunt. Meşterul meu dă înapoi blăstămînd pe neguţător, pe tatăl neguţătorului şi pe bunicul neguţătorului, şi suduind în toate felurile, însă n-are ce face şi se duce.

Neguţătorul se întoarce şi începe să mă întrebe şi eu prind a-i spune toată pătărania mea cu bărbierul, îi spun tot şi-1 rog să mă găzduiască în casa lui pînă ce mi se va tămădui piciorul stricat, îmi era frică să mă întorc la mine, ca să nu vie iarăşi asupra mea stafia.

Pe urmă, după ce am început să umblu iar şi mi-am venit în fire, m-am dus acasă şi, strîngînd împrejurul meu toate rudele, am făcut, diată cu martori, prin care lăsam neamurilor mele de aproape tot ce aveam cînd eu n-oi mai fi. Eu îmi luam bani şi hotăram să plec. Puneam vechil asupra averii mele, ca să cheltuiască pentru neamuri şi slujitori cît se cuvenea, ţinînd catastif. Cu banii ce i-am luat asupra-mi, am hotărît să mă duc unde nu va fi cu putinţă blăstămatului meu prigonitor să mă mai găsească.

Am pornit din Bagdad într-ascuns şi am călătorit lungă cale, pînă ce am ajuns aicea, la Damasc ; intrînd la acest cinstit ospăţ, iată, mi-a fost dat să văd întăi şi întăi pe cel de care fugeam.

Aşa că nu stau şi plec iar. Dumnezeu Alah să pedepsească pe duşman, cu tot neamul lui şi cu toţi urmaşii lui, în vecii vecilor, amin !

A cinçca poveste

ÎNTÎMPLAREA LUI DQXOPRAXA

E vorba de o pățanie extraordinară. Dacă v-aş spune-o în cîteva cuvinte, n-ar avea nici un «chichirez», cum spun bucureştenii. Ca să aibă aşa ceva, e nevoie de o rînduială retorică.

Eroul principal nu sînt eu. Eroul principal e prietinul meu, profesorul Gheorghe Doxopraxa, care şi astăzi se găseşte în mare nedumerire şi nu-şi poate explica nimic. E cu atît mai ciudată această nedumerire, cu cît prietinul meu, profesorul Doxopraxa, s-a dovedit a fi totdeauna un bărbat deosebit de pătrunzător.

Prietinul meu Doxopraxa are o înfăţişare de palicar impunător cum rar mi-a fost dat să văd în viața mea. O frunte naltă puțintel pleşuvă, ochi străpungători arcuiți de puternice sprîncene negre, un nas achilin (adică un nas ca al lui Achile, cum lămurea el glumind), ş-o mustață — adică două mustăți cît vrăbiile, aplecate spre sfîrcuri de propria lor greutate. Om nalt, voce răsunătoare. Puțintel lăudăros ; însă îi stă bine cînd povesteşte mai ales întîmplările cu bandiți din insula Creta, patria străbunilor săi. Altminteri, el personal e născut la noi la Galați, şi, după mă-sa, se rudeşte cu unul Nastase Coso- vete, cel mai autentic răzăş din valea Corhurluiului.

Specialitatea sa, în corpul didactic al liceului bucu-reştean unde a învățat mezinul familiei noastre, e limba elină. Mă întreb cine ar putea să declame mai frumos decît el distihurile lui Homer ori odele lui Anacreon. Păcat că nu le înțelege nimeni dintre noi, de şi am dat acestei discipline, în copilăria noastră, cele mai frumoase ceasuri, cînd cînta cucu-n dumbrăvi şi era ca o oglindă cerească luciul iazurilor. Eu, cel puțir, versurilor lui în-

Volburate nu-i pot opune decît o invectivă din dialogurile îui Lukian: «Apodos, o catarate, ta portmeia...» De ce mi-o fi rămas numai atît din această limbă clasică, e o filtă problemă pe care am să-ncerc a o deslega altă dată. Adevărul e că numai cu atît calabalîc grecesc am a mă înfățişa cîndva — nu prea tîrziu — neînduplecatului barcagiii Charon.

Mă aflam cu Doxopraxa şi cu alții la cea mai primi-toare familie din regat. S-ar părea că asemenea familie ăr trebui să locuiască în Moldova şi mai cu samă la Iaşi. Nu î

Asemenea familie locuieşte la Bucureşti. Dar în orice caz — îmi veţi replica domniile voastre — asemenea familie e venită din Moldova şi mai cu samă de la Iaşi. Nu şi nu! Asemenea familie e get-beget bucureşteană, de la ferîncoveanu-Vodă şi de la Mavrogheni-Vodă şi de la Ştirbei-Vodă. Tot neamul amfitrionului nostru, cu numele Dîmboviţeanu, a slujit patriei şi mai cu samă fiscului patriei. Dîmboviţenii cei vechi ţineau otcupurile timpului; cei mai noi au fost administratori financiari model; al nostru, Petrieă Dîmboviţeanu, a fost casier general în Ministerul de Finanţe. Acum e pensionar, om cu stare ; pri- tneşte foarte bine.

Acest prietin al nostru Petrieă Dîmboviţeanu a dovedit Ce fel de om şi ce caracter cu voinţă fermă este la vîrsta de patruzeci şi cinci de ani, cînd soţia sa, doamna Bruneta ţ)îmboviţeanu, foarte remarcabilă persoană, i-a făcut observaţia că şi-a pierdut cea mai mare parte a părului — Care, în vremea cînd făcea pe Romeo, era blond ca spicul de grîu.

— Mă mir că le mai suceşti şi le mai învîrteşti, Petrieă ; ţi-au mai rămas trei fire...

— Ai dreptate, Bruneto dragă, i-a răspuns blînd Petrieă ; îţi promit că n-ai să mai ai pricină de mirare.

Chiar a doua zi, Petrieă s-a prezentat doamnei Bruneta cu ţeasta rasă complet.

Ea n-a zis decît: Vai, Petrieă ! — Pe urmă n-a mai Cvut ce spune.

In ziua care a urmat, Petrieă s-a înfăţişat şi fără mustăţi.

■— Ca să nu mai ai în faţa ta aspectul bătrîneţii, Bru- lleto dragă.

Doamna Dîmbovițeanu a făcut iar: Vai î —» Ş-atît.

Un timp, a trăit cu spaima că Petrică va să-şi radă şi sprîncencle. Dar Petrică avea cunoştinţă că sprîncenele, abia încărunţite, deveniseră cea mai distinsă podoabă a sferei sale de fildeş şi a obrazului său cu zîmbet cam îndrăcit,

— Dacă mi-aş fi lăsat cioc, aş fi sămănat cu Mefisto* fel, se lăuda el.

Cam din vremea cînd prietinul nostru Petrică Dîmbo-viţeanu îşi lepădase podoaba capilară şi figura-i palidă părea mai punctată de zîmbetu-i ciudat — cam din acea vreme doamna Bruneta începuse a deveni melancolică, în frumoşii ei ochi codaţi de orientală apăruse o umbră de nelinişte. Către cincizeci de ani începuse să asuprească servitoarele şi se îmbolnăvi de trei sau patru boli necunoscute încă speciei umane şi de două manii. Una din aceste manii era explicabilă ; a doua, binefăcătoare,

Mania explicabilă era dragostea pentru pisici. Neavînd copii, trebuia să adopte în viaţa ei tovărăşia acestor ani* male amabile, delicate şi discrete. Mai ales de cînd doamna Bruneta învăţase de la o prietină din tagma aceleiaşi vîrsta pa cei mai devotaţi şi drăgălaşi pisoi sînt cei cărora vete* rfnarul le face o mică operaţie, — se putea spune că apar-, tamentul domniei sale devenise rai al acestor mici felina, Avea patru sau cinci totdeauna, de neamuri alese şi colori deosebite. Cu acest surogat îşi liniştea nervii şi îşi înflorea ceasurile.

Cu privire la mania asta, Doxopraxa se pronunţase astfel:

— Posteşte robul lui Dumnezeu că n-are ce mînca,* în dorul căpşunelor, mînînci frunzele.

— într-adevăr, mi-ar fi trebuit patru copii în loc di patru pisoi, lămurea Petrică, dar să ştiţi că mi sînt eti vinovat.

— Bine, bine, îl mîngîia Doxopraxa ; dacă e aşa, atuiv» cea să ne mai vie cîte o halbă de bere.

Plătea Petrică Dîmboviţeanu ca să fim şi mai bia« încredinţaţi că nu poartă el răspunderea. Şi zîmbea me-fistofelic, (ii plăcea să-i spunem că zîmbeşte mefistofelic^

Mania binefăcătoare a doamnei Bruneta era curățenia. De două ori pe săptămînă casa era în răscoală ; praful urmărit; alămurile frecate ca să devie ca aurul nou ; parchetele lustruite, ca să te oglindești în ele, și așa mai departe. Prima răscoală săptăminală era luni; a doua vineri. Qupă răscoala de vineri, urma coptul aluaturilor, sîm- băta. Duminică erau invitați prietini la ceaiul de după arniază, care se prelungea pînă tîrziu.

Ce nu mîncam noi la asemenea ceai! Ce pateuri fine, ce fripturi delicioase, ce cozonaci, ce prăjituri! Și ce vinuri găseam la acest ceai!

Noi, prietinii mai intimi ai casei, lăudam toate în gura mare, cu superlative care făceau mare plăcere doamnei Bruneta; pe cînd Doxopraxa, care venea în casă mai rar, își făcea aprecierile cu citate din clasicii antichității eline.

— Nu înțeleg de ce mă laudă Doxopraxa pe grecește, suspina, nedumerită, doamna Bruneta.

Sfetnică și ostenitoare întru acest despărțămînt al bunătăților, nelipsită în fiecare săptămînă la ajutorul gospodăriei doamnei Bruneta Dîmbovițeanu era o greacă născută la Constantinopole și pripășită la noi în epoca primejdioasă a amorului. O chema Eufrosina Periade. De eîjld demoazela Eufrosina Periade străbătuse Pontul Eu- xin pe o galeră a unui căpitan insular, ca să se așeze la bulina, trecuse mai bine de un sfert de veac. De mulți ani ajunsese la București și izbutise a se face cunoscută într-un cerc destul de larg prin talentele-i multiple. Eră o femeie încă sprintenă și energică, uscată și foarte oacheșă. Ne înveselise în cîteva rînduri pe noi bărbații cînd făcuse față, furioasă și cu ochii boldiți, profesorului Doxopraxa la niște observații de altfel nevinovate ale acestuia.

— Eufrosina, regina de Saba..., i-a spus eu accent poetic Doxopraxa.

— Domnule, te fac atent, i-a replicat ea, că eu sînt constantinopolitană...

— Ei, și are asta. o anumită însemnătate ?

—• Are. Eu nu sînt din Grecia dumneavoastră. La noi la Constantinopole e o viață pe care dumneavoastră n-ați cunoscut-o niciodată.

— Care «dumneavoastră» ?

— Dumneavoastră, grecii. La noi, la Constantinopole, e bielşug şi huzur. Dc cînd a plecat Abdul Hamid s-au mai stricat lucrurile, dar tot e mai bine decît în Creta dumnitale.

— De ce «Creta mea» ?

—■ Aşa. Aş ţine să-ţi fac cunoscut mai ales dumnitale, domnule profesor, că eu nu prea fac haz de insulari.

— Bine, Periade, a acceptat cu voie bună Doxopraxa; sîntem de acord; nici mie nu-mi plac insularii dumnitale : eu sînt de la Galaţi. Pe lîngă asta am în vinele mele sînge de răzăş moldovean.

—• Se poate ; dar insularii sînt ai dumnitale, nu ai mei. Să se ştie asta. Şi să se mai ştie că nu-mi place să fiu regină de Saba.

— E o regină biblică, Periade; e o prietină a lui Solomon.

—- Aşa ? atuncea află că nu-mi plac nici evreii, fie ei şi din Biblie.

Doxopraxa a venit între noi după acest schimb de vorbe.

— Trebuie să mă iau bine cu etiopianca asta, a zis el îngrijorat. N-ai văzut ce ochi îmi aruncă ? E în stare să-mi facă vreo vrajă, ori să-mi puie otravă într-o sarailie.

Noi am început a rîde.

—- Nu rîdeţi. N-aţi văzut şi n-aţi auzit cu ce pasiune vorbeşte ?

—• Aşa e vorba ei, însă e o persoană cumsecade, am intervenit eu. Nici în glumă să nu-i atribui asemenea intenţii, prietine Doxopraxa.

Profesorul era după un număr oarecare de pahare de vin.

— Ba eu vorbesc serios, domnii mei, ca unul care am văzut multe şi am pătimit şi mai multe. Am să vă spun eu odată o întîmplare care a început de la vorbe nevinovate şi a ajuns la situaţii dintre cele mai primejdioase. De mai multă vreme observ pe această etiopianca. Altă dată i-am spus madam Menelik şi era să mă zgîrie. Am o bănuială că sufletele victimelor ei le trece în motanii pe care îi dăruieşte cucoanelor dumneavoastră.

— Are -o rasă frumoasă de pisici... observă Petrieă Dîmbovițeanu.

— Frumoşi pisoi, nu zic ba, însă negri ca tăciunele. Din dinastia asta alege cîte unul şi doamnei Bruneta. Pe Menelik-al-treilea mi se pare că i l-a adus anul trecut.

— Aşa este. Dar ce amestec bizar faci... şi ce idee cu poreclele dumnitale. Are dreptate să se supere.

— Bine, bine, rîdeți dumneavoastră şi vă veseliți, însă eu îmi am ideile mele.

Ideile acestea ascunse ale lui Doxopraxa se întemeiau, probabil, pe faptul că madam Periade se pricepea magistral — după părerea doamnei Bruneta — să descifreze viitorul în drojdia de cafea şi tot aşa de magistral cetea cele şaptezeci de cărți şi lame ale taratului egiptean. De asemeni administra cu iscusință — doamnelor care îi erau simpatice şi aveau nevoie — medicamente pe bază de afion. Practica şi descîntecul — fiind o ființă cu o putere de sugestie rară. Domeniul acesta obscur al îndeletnicirilor ei, aplicat mai ales duducilor pasionate, nu l-am putut desluşi. Oricît am încercat să trag de limbă pe doamna Bruneta Dîmbovițeanu a fost zadarnic. A trebuit să mă mulțămesc cu zîmbetul dumnisale enigmatic.

M-am mai mirat de ceva, în casa asta unde mă duceam destul de des. Se bucurau de mania binefăcătoare a doamnei Bruneta, adică de furia curățeniei şi lustrului, mai cu samă încăperile pentru care bueureştemi noştri n-au o grijă prea insistentă. Cele mai strălucitoare panouri le deschideau vederii noastre bucătăria, baia şi toaletele. Faianțe, robinete, oglinzi, —erau ca o feerie fără prihană.

— De o bucată de vreme a început să fie ceva de spaimă, îmi spunea prietinul meu Petrieă. Umblu şi eu ici-colo, ca omul în casa lui. Ştii dumneata că mă pîn- deşte, să vadă unde pun piciorul şi unde întind mîna ? Nu, — ca să n-ating cutare robinet. Nu, că să nu pun mîna pe cutare chiuvetă. Lehamite de aşa casă *î* La urma urmei, ce să fac ? M-am supus, ca să curm discuțiile interminabile şi tmguîrile. Acuma vorbim serios : ştii dumneata, *mon cher arni,* că n-am permisiunea să întrebuințez comoditatea din baie ? Da-da, e aşa cum îți afirm eu; sînt nevoit să fac cinci paşi în plus pînă la cabinetul de peste săliță. Iar dincoace dumneaei a instalat

o horbotă de matasă, simbol ai unei eterne oprelişti. Pe onoarea mea, e ceva de speriat!

De cîtva timp, cu aceste cuvinte îşi încheia Petrică observaţiile privitoare la doamna Bruneta. Alţi bărbaţi ar fi fost entuziasmaţi de asemenea higienă lustruită. Dîmboviţeanu nu era entuziasmat.

Observasem într-adevăr şi eu simbolul imaculat, trecînd cu uimire, din templul unde se oficia chimia bucatelor şi prăjiturilor în minunea de lumină şi luciu a băii. Mărturisesc că m-am oprit brusc, întrebîndu-mă cu îndoială dacă nu visez cumva. Horbota de matasă era liliachie. Era o horbotă scumpă care servea drept aşternut, în găoacea de porţelan, numitului Menelik-al-treilea. Elegant şi leneş arcuit în blăniţa-i ca abanosul, motanul dormita şi numai din cînd în cînd crăpa pe jumătate luminile ochilor lui de smarald.

în ziua de care vorbesc, doamna Bruneta Dîmboviţeanu se întrecuse pe sine. Combinase, cu greaca, cele mai extraordinare sarailii şi baclavale, după reţeta strictă a Vechiului Serai. înainte de aceste extraordinare sarailii şi baclavale, ne pusese dinainte nişte pateu de ficat de gîscă în aspic, două farfurii largi de iepure cu măsline, un muşchi de purcel fript la cuptor şi garnisit cu ciuperci albe, şi alte delicăteţuri de care nu-mi mai aduc aminte, ca să nu lungesc vorba.

Ceaiul nostru a fost un vin sec de opt ani vîrstă. Petrică Dîmboviţeanu avea teoria lui asupra vinului de opt ani. Vinul de opt ani, afirma el, mai ales vinul de opt ani de la Valea Călugărească, e vinul ajuns la apogeul său. A părăsit stările de fermentaţie, e strălucit şi limpede ca soarele, îşi are deplin dezvoltat gustul, deplin dezvoltată aroma. După acest moment culminant, începe declinul. Căci se ştie, domnilor, că un vin e ca o fiinţă vie. Am avut şi noi, oamenii, momentul cel mai fericit, după care am început a muri.

De şi reflecţia prietinului nostru Petrică era mai degrabă tristă, noi am urmat a ne bea ceaiul — adică vinul de opt ani — cu cea mai desăvîrşită voie bună.

Cred că se întinsese întunericul deplin asupra Capitalei de vreo trei ore. Era o vreme de toamnă tîrzie, vremea cea mai potrivită pentru ceaiuri ca acela al nostru. Doamna Bruneta sta, ca de obicei, în capul mesei, îmbrăcată extrem

de elegant, însă în negru, şi zîmbind cu o uşoară nuanţă de ironie la toate complimentele şi laudele noastre. îi plăcea mai curînd să asculte istorisirile ce se spun între bărbaţi, după ce au ajuns la a doua cafea şi se întorc iarăşi la un pahar de vin.

E plăcut uneori să priveşti soarele după ce a străbătut în declinul său straturi sumbre de nouri: ajuns în pragul asfinţitului, deodată luceşte. «Se uită soarele înapoi»... zic oamenii de la ţară. Doamna Bruneta Dîmboviţeanu nu era aparent atentă la hazurile şi anecdotele ce se spun între bărbaţi la asemenea oră ; însă eu eram bine încredinţat că le asculta cu sentimentul pe care îl avem «cînd se uită soarele înapoi». Asculta, şi zîmbetul ei caustic se însenina puţin, întristîndu-se.

Cel mai vorbăreţ dintre noi, profesorul Doxopraxa, s-a oprit o clipă lovit oarecum de nişte amintiri pe care eu le socoteam dramatice, ţinînd samă de ochii săi aţintiţi şi de sprîncenele uşor încruntate.

— Da, declară el cu un fel de solemnitate mîhnită; aşa este. Era într-o vreme de toamnă tîrzie şi mă aflam în Creta...

La aceste cuvinte, doi dintre convivi, care-i fuseseră elevi, ridicară capetele cu un interes care făgăduia să fie foarte susţinut. Orice ar fi binevoit să povestească vechiul lor profesor era învăluit în aureolă de prestigiu. Eu şi cu Petrică Dîmboviţeanu, ştiind că se băuse un număr respectabil de pahare de vin de opt ani şi cunoscînd în- trucîtva repertoriul romantic al palicarului nostru, ne aflam mai sceptici şi am clipit uşor din ochi unul către altul zîmbind. Bruneta ne urmărea schimbul de priviri şi avu şi ea un surîs complice.

— Era într-o vreme de toamnă tîrzie, urmă povestitorul, şi mă aflam de cîteva zile pe un drum primejdios, coborînd către Calioros, la ţărmul mării, unde ştiam că trebuie să găsesc scrisori şi bani. După şase luni de rătăciri pe urmele mikenienilor, după felurite păţanii care de care mai ciudate, în sfîrşit venise vremea să mă întorc la lumea mea de la Dunăre. Mă veţi crede ori nu, trebuie să vă spun că mi se făcuse dor de vin de Sarica. Aşa sînt eu. Şi mi se făcuse dor de alivenci. Cum se făceau ali- vencile, acasă la noi la Galaţi, nu se mai fac nicăieri, şi preferam aiivencile oricăror compoziţii cu miere de albine sălbatice ori cu

buruieni aromate din stîncăriile cretane. Umblam deci tihnit într-un peisagiu auriu, călare pe un căluţ, şi din cînd în cînd vedeam, în depărtare, marea. Munteanul, stăpînul calului, păşea pe potecă înaintea mea, observînd cu luare-aminte împrejurimile. Intrasem în anume regiune primejdioasă, stăpînită de o bandă de clefţi. Cel puţin aşa susţinea munteanul meu că regiunea e primejdioasă; eu însă n-avusesem de-a face cu bandiţi cretani; de altfel n-aveam nici o teamă. Mai cu samă în acel moment nu mă temeam. Mîncasem dimineaţă ca să-mi ajungă toată ziua; preţul chiriei calului — cîţiva gologani — îl pusesem în palma munteanului meu şi nu mai aveam la mine nimic. Greşesc : mai aveam o liră de aur; asta e însă ca şi nimic. Aşa că eram uşor şi vesel...

Aici amicul nostru Doxopraxa făcu un popas, ca să-şi aprindă o ţigară. După ce-şi aprinse ţigara, privi în juru-i mulţămit de atenţia ascultătorilor; şi, fiindcă pomenise de alivenci, îşi aduse aminte cît de extraordinare fuseseră baclavalele doamnei Bruneta. Apucă o furculiţă care era mai la îndămînă şi, împungînd o baclava (căci toate bunătăţile «ceaiului» nostru erau încă de faţă), o aduse spre mustăţile-i mari, ajutîndu-se şi de mîna stîngă. După ce consumă din două înghiţituri baclavaua, Doxopraxa îşi lovi degetele ambelor mîini unele de altele, ca să le scuture oarecum de ce fusese baclava şi apucă un păhărel de vin. După ce sorbi păhărelul, trase iar cîteva fumuri de ţigară. După care, cu un oftat, se întoarse în Creta la drumul prăpăstios pe care umbla şi de unde, din cînd în cînd, vedea apărîndu-i în depărtare marea clasică.

— Deodată, urmă el privindu-ne circular cu ochi crescuţi în orbite, deodată, la o cotitură a potecii, îmi apare un bătrîn nalt, cu înfăţişarea slăbănoagă şi suferindă, acoperit cu o mantie zdrenţăroasă. Cu stînga se sprijinea într-un toiag ; dreapta o întinse spre mine :

— O, kirie, a zis el cu voce tînguitoare, milostiveşte-te de un bătrîn sărac şi bolnav...

Am fost mişcat de acel glas şi de acea înfăţişare. Fără a pregeta o clipă, am tras din buzunarul vestei lira de aur şi i-am întins-o.

— Ține, bătrîne, i-am spus eu; de la mine mai puțin, de la Dumnezeu mai mult!

—• Domnul să te binecuvînteze şi să-ți răsplătească însutit..., s-a închinat bătrînul primind banul de aur. Am trecut înainte cu căluțul meu. Țăranul care mă însoțea s-a uitat furiş înapoi. Urmînd mişcarea lui, m-am întors şi eu în şa. Bătrînul cerşetor dispăruse ca prin farmec.

Mi s-a părut oarecum ciudat că munteanul clatină din cap. însă nu mi-a vorbit nimic. Am tăcut şi eu. Am umblat aşa un lung răstimp, coborînd cărarea povîmită.

N-a trecut o jumătate de oră, şi la altă cotitură, între nişte țancuri de calcar, au apărat doi elefți cu bărbi negre şi ochi holbați albi. Au aruncat un strigăt făcîndu-mi semne cu carabinele, m-au descălicat, au dat căpăstrul căluțului în mîna munteanului meu şi ne-au călăuzit pe subt o prăpastie la un izvor şi la o peşteră.

Acolo am găsit alți bărboşi înarmați pînă în dinți, între două pietre afumate, era aprins un foc. în laturea jarului, într-o țiglă înfiptă pieziş în pămînt, se frigea un but de capră. Din umbra peşterii mi-a ieşit întru întâmpinare un bărbat nalt, cu mustăți negre lungi. Nu mai avea barbă; îşi lepădase mantia zdrențăroasă; am cunoscut numaidecît pe cerşetorul meu şi i-am zîmbit.

El a părut mirat.

—• Cei care vin în fața mea, mi-a zis el, n-au cbicei să zîmbească... şi n-au obicei să zâmbească pentru că Papasima nu glumeşte niciodată.

— Dumneata eşti Papasima ?

— Eu sînt vestitul Papasima.

— Bine ; să fii sănătos.

— Mulțămesc de urare. Fă bine dumneata şi scoate banii şi juvaerurile ce ai şi Ie pune pe astă lespede de marmoră.

— O, vestitule Papasima, am răspuns eu, nu pot depune pe lespedea ta de marmoră decît acest ceasornic de nichel, ceasornicul mc-u de profesor care mă ajută să nu întîrzii la clasă.

— Eşti profesor ?

— Sînt profesor de elină ; numele meu « Doxopraxa.

— Poţi ii profesor «le ce pofteşti, kirie Doxopraxa, a mormăit cleftul. Dacă nu dai aurul pe care îl al, n-ai sa mai vezi asfinţind soarele.

— O, vestitule Papasima, am rcplicat eu ; singura liră de aur ce am avut am dat-o unui bătrin cerşetor acum jumătate de oră.

<— Singura liră ? să fie cu putinţă ?

— Pe sufletul meu nemuritor, o, Papasima ; atîta am avut şi atîta am dat..

— îmi dai voie să te cercetez ?

— Cercetaţi-mă i am zîmbit eu ridieînd braţele.

Unii -dintre clefţi s-au repezit să mă dezbrace. Papasima lesa făcut un semn ; ei s-au retras; el a rămas privindu-mă lung. După aceea s-a apropiat singur de mine şi mi-a întins mîna.

— Ai Isprăvii banii *2* eşti străin ?

— Sînt un profesor de departe, i-am răspuns eu. Mă cobor la Kalioros, ca să găsesc scrisoare şi bani de Ia un unchi al meu.

— Şi dacă nu ţi-au venit bani şi scrisoare ?

— Dacă nu mi-au venit, am s-aştept; trebuie să vie.

— **Şi dacă întârzie...**

— Dacă întîrzie, am să lucrez, am să dau lecţii, ori am să mă apuc şi eu de meşteşugul de deft. Vad că e bun meşteşug.

— într-adevăr, e bun, a zîmbit uşor Papasima. Şi ştii dumneata de ce e bun ! E bun pentru că pe cel care n-are bani şi aşteaptă să-i vie, eu îl pot ţine zălog şi nu-i dau drumul decît dacă se răscumpără. Banii aşteptaţi îi împărţim cinstit jumătate şi jumătate. Insă cu cel care s-a milostivit aşa cum ai făcut domnia ta, dînd tot ce aveai unui sărman, eu am altă rînduială. Kirie Doxopraxa, din clipa aceasta eşti liber. Te poftesc să fii tovarăşul meu Ia cină şi pe urmă îţi dau un om care să te întovărăşească pînă la Kalioros.

— Papasima, îţi mnlţămesc; nu mi-i foame; .mă grăbesc, ea să aflu dacă mi-au sosit banii şi scrisoarea.

— Kirie "Doxopraxa, dorința domniei tale e poruncă. Să vie calul și munteanul, și Atanasie, ca .să vă petreacă pînă la malul mării. Numai o clipă să mai îngădui, pînă ce scriu o scrisoare pe care Atanasie va da-o în mîna unui om al meu din Kalioros. Dacă ți-a sosit ce aștepți, Atanasie nu dă scrisoarea. Dar dacă nu ți-a sosit, Atanasie dă scrisoarea. Dumnezeu să te apere de orice primejdie, kirie Doxopraxa, și să fii sănătos. M-am bucurat cunos- cînd un bărbat ca domnia ta.

Poate s-ar fi cuvenit să ne îmbrățișăm ca doi buni prietini. Nu ne-am îmbrățișat, dar ne-am despărțit cu vorbe bune. Am părăsit focul și peștera ; m-a urmărit iarăși priveliștea mării. Am fost la asfințitul soarelui la Kalioros. Bani și scrisori nu-mi sosiseră ; curierul era așteptat în trei zile. Atunci Atanasie a dat la lumină scrisoarea către hagi Dimitrie Sarandi, zaraf în Kalioros. Această scrisoare cuprindea vorbele următoare :

«Dimitrake, deschide acestui străin, prietin al meu, un cont după nevoile pe care le are cît așteaptă în Kalioros; îi dai pînă la una sută lire.»

E de.prisos să vă spun că n-am luat de la hagi Dimitrie Sarandi decît prea puțin, cît mi-a trebuit pentru gazdă pînă ce mi-au sosit banii. Am achitat cuviincios împrumutul, am lăsat o scrisoare de mulțămire căpitanului de bandiți Papasima și m-am îmbarcat pe o caravelă cu destinația Salonic.

— Asta-i una din îhtîmplările mele. Dar vă pot-spune alta, care are un caracter cu mult mai dramatic, ceva ca întrun roman de Tolstoievski.

Asta era o altă curiozitate a prietinului nostru Doxopraxa : totdeauna îngemăna pe Tolstoi cu Doștoievski. Scosese un nume nou de scriitor ; și-1 rostea cînd ținea să caracterizeze una din istorisirile sale sumbre.

Pe cînd eu și Petrică Dîmbovițeanu ne priveam semnificativ, căci cunoșteam povestea, prietinul nostru profesorul și-a aprins o altă țigară, apoi după cîteva fumuri a depus-o în scrumelniță și a rămas contemplînd o sarailie. Dîmbovițeanu i-a umplut paharul cu vinul de opt ani.

Nu mă gîndeam atunci, dar m-am gîndit mai pe urmă, reconstituind scena și împrejurările, că doamna Bruneta Dîmbovițeanu —• sfătuită probabil de regina de

Saba, — cu nevinovată maliție ținea socoteală de numărul de baclavale şi sarailii suplimentare pe care şi le însuşea Doxopraxa. Pentru ce scop ascuns făcea asta, nu m-am dumirit încă. Poate doamna Bruneta n-avea nici un scop; poate Doxopraxa avea dreptate să atribuie intenții de altfel obscure etiopiencei.

Povestitorul şi-a repetat deci toate tabieturile şi, după asta, cu aceeaşi voce vibrantă, ne-a spus trista întîmplare cu Sofia, fata pescarului Cotorotis dintr-un cotlon al aceleiaşi insule unde i se mai întîmplaseră atîtea şi atîtea. Eu şi cu Petrică eram atenți mai cu samă la scena finală, pe care o cunoşteam în două variante. In prima variantă, logdnicul Sofiei se aruncă în valuri după luntrea în care Doxopraxa duce spre alte țărmuri pe frumoasa fiică a contrabandistului. în a doua variantă, Karaiani logodnicul provoacă pe răpitor de pe țărm şi-1 chiamă la luptă dreaptă cu hangerele. Şi într-un caz şi în altul frumoasa Sofia se aruncă în valuri şi, numai după ce o scot la țărm, cei doi rivali se împacă. împăcare tragică deasupra trupului unei frumoase moarte.

Cînd profesorul de elină s-a apropiat de acel desnodămînt tragic — a făcut o. pauză, căutîndu-se. oarecum pe sine însuşi în acel trecut romantic. în tăcerea care s-a întins, ca la o bruscă poruncă a stihiilor, deodată s-a zbătut vîntul la ferestre zguduindu-le.

Petrică Dîmbovițeanu şi-a stăpînit un căscat şi a îngînat obosit:

— Cred că în noaptea asta porneşte viscol.

Profesorul i-a privit ca dintr-o mare depărtare.

— Nu cred, a zis el, şi a sorbit domol ultimul pahar de vin.

Ca şi cum ar fi pierdut finalul istorisirii, s-a sculat în picioare şi, ca să-1 găsească, a făcut o mişcare oblică spre sălița interioară.

Era evident că această mişcare, în acea clipă, se lega mai ales de trecerea doamnei Bruneta la fereastră. Doamna Bruneta trecuse la fereastră şi ridica storul, ca să observe ce catastrofe meteorologice se săvîrşesc în noaptea de- afară. Cum Doxopraxa, amicul nostru, aşteptase şi întîr- ziase din

delicateță acest moment, mişcarea lui spre sălița interioară s-a făcut cu precipitare vădită.

Nu ştiu de ce, în acea clipă, eu mă aflam într-o stare de atenţie ascuţită. Ceilalţi tovarăşi păreau obosiţi şi preocupaţi de plecarea apropiată. Sfîrşitul aventurii cretane părea căzut în baltă. Petrieă Dîmboviţeanu căscase de două ori şi se pregătea să acopere cu palma dreaptă un al treilea acces nervos, — cînd, în tăcerea camerei, a pătruns din partea unde dispăruse profesorul un răcnet înfricoşat.

Am tresărit cu toţii, ca izbiţi de un corp dur. Ne-am privit cu ochii crescuţi în orbite de o uimire nemaipomenită... Aşa răcneşte numai un om în primejdie de moarte.

Ce este ? Pentru numele lui Dumnezeu, ce se petrece ? Ori ce s-a întîmplat ?

Ca-n fulgerarea unui vis, în care imaginile şi senzaţiile se juxtapun, îmi făceam o viziune proprie a împrejurării. Doxopraxa a ieşit în săliţă. Cum locul pe care îl căuta el cu grabă nu putea fi descoperit în casa doamnei Bruneta prin nici unul din cele cinci simţuri, cum săliţa rămăsese în întuneric (deci profesorul nu se mai ostenise a întoarce comutatorul), nu se putea ajunge la capătul excursiei decît prin inteligenţă şi logică. Aproape sigur prin urmare că prietinul Doxopraxa a intrat în baie.

Ce se poate întîmpla acolo ?

L-a prins o capcană de lup ? Alungam ideea ca pe o copilărie.

A dat peste cineva ? Posibil, dar asta nu poate provoca asemenea răcnet.

Să fie aşa-zisa lui inamică, Eufrosina Periade, greaca din Constantinopol ? Eufrosina Periade plecase de mult. Ori să-1 fi urmărit pînă aici — după ani şi ani — răzbunarea unui Karaiani, ori a altui cretan înşelat în epoca aventurilor romantice ale amicului nostru ?

Ipoteze absurde. Răcnetul izbucnise prin întuneric. Capcană ori atentat — putea surprinde pe oricare dintre noi.

Să fie o farsă a lui Doxopraxa ? Imposibil şi asta. Nici un actor din lumea asta nu putea emite un ţipăt de spaimă atît de adevărat.

Toate aceste gînduri învălmăşite n-au ţinut o secundă, împreună cu ceilalţi musafiri şi cu amfitrionul nostru, m-am repezit ca împins de -un resort spre chemarea de ajutor. Dar simultan cu mişcarea noastră s-a produs în-

toarcerea lui Doxopraxa, ca aruncat dintr-o catapultă. Venea cu capu nainte şi cu membrele superioare şi inferioare împletidndu-se. Cu ochii halucinaţi, cu gura căscată, cu mustăţile desăvîrşit umilite. Apuca, lăsa şi apuca iar, cu mişcări convulsive, partea de jos a hainelor, fără a izbuti să-şi dea o atitudine destul de decentă. Am fost izbit mai ales de faptul că, de şi îşi dădea toată silinţa să spuie ceva, nu era în stare să emită un sunet. ii tremura limba în gura neagră; coardele vocale trecuseră dincolo de răcnet, în muţenia delirantă.

— Ce este, Doxopraxa ? Ce s-a întîmplat, Doxopraxa ? a ţipat Petrică Dîmboviţeanu cu disperare.

Uimirea lui disperată era şi în noi.

Profesorul se agita fără control raţional, ca o fantoşă de cîrpă.

Venise între noi şi doamna Bruneta. Eram în jurul lui "Doxopraxa ca un cor de tragedie antică. Am strigat ia unison :

— Pentru numele lui Dumnezeu !

Fără îndoială, Doxopraxa avea de spus ceva. Era evident din toată înfăţişarea lui că se sileşte să spuie ceva. însă nu pufea să spuie; ori nu voia să spuie; sau ceea ce voia el să spuie nu se putea spune. Sau pur şi simplu nu ştia ce-ar fi putut să spuie. Doamna Bruneta a vorbit cea dintăi, poate ca să rupă farmecul în care îngheţasem.

— S-a lovit de ceva... a suspinat ea cu voce blîndă.

Atuncea Doxopraxa s-a deslănţuit, gîfiind.

— Nu m-am lovit! nu m-am lovit 3 nu m-am lovit!

După ce a ţipat astfel de trei ori, a întors capul spre săliţă, ca spre o viziune de infern.

— Vreau să ştiu cine a fost şi ce-a fost, a adaos el, cu acelaşi patos. Cînd am vrut... cînd am vrut... cînd am vrut... a sărit la mine, a sărit la mine, a sărit la mine...

— Cine, omule ?

— Nu ştiu, nu ştiu, nu ştiu. M-a luat de dedesubt şi m-a dus ca pe nimic... m-a dus ca pe nimic... m-a dus ca pe nimic...

Atîta explicaţie a putut da. Mai mult nu se pricepea să spuie. Se repezise asupra paltonului, îl trăgea repezit şi

smuneit. pe mînici, atrăgea spre el bastonul voind să şi-1 puie în cap, întrebuința pălăria ca şi cum ar fi vrut să se apere de ceva. Toate le săvîrşea într-un fel de descurajare şi descompunere totală.

— M-a luat aşa şi m-a dus ca pe nimic, m-a luat aşa şi m-a dus.

Nu putea vorbi în asemenea chip şi cu un accent aşa de special decît despre ccea ce în anume limbagiu se numeşte «Necuratul», sau «Dracul». Literatura clasică îi zice «Demon». Dante numeşte «etiopieni» aceleaşi elemente duşmănoase muritorilor. Am fost penibil impresionat că prietinul nostru profesorul nu vorbea ca despre o convenție ori de un simbol de forța care-1 înfricoşase. Vorbea ca un om de rînd. Atît de şubredă se dovedeşte rațiunea umană !

— E ceva de speriat ! a murmurat Petrieă Dîmbovițeanu.

— Ce-o fi devenit Menelik-al-treilea ? s-a tînguit doamna Bruneta.

Aşi ! de Menelik-al-treilea îi ardea atunci lui Doxopraxa ! Ce ochi obosiți a întors spre doamna Bruneta Dîmbovițeanu ! Adică : Uitați-vă, oameni buni, de ce preocupări meschine sînt capabile muierile în asemenea momente '

Vă spun pe cinste că n-a fost chip niciodată, pînă în ziua de azi, să-1 fac să accepte o explicație rezonabilă. A rămas c-un şurub lipsă şi n-a mai dat pe la Petrieă Dîmbovițeanu, convins probabil că puteri coalizate femeieşti i-au combinat în acea noapte pieirea.

Astfel se creează legendele despre minuni. Prietinul meu e încredințat că a văzut pe Dracu.

Povestea asta ne-a spus-o Comandorul, oaspete bucureştean.

V-aduceți aminte că făceam oarecare haz de anecdotele şi poveştile sale. Pe urmă, cînd am rămas singuri, ne-am întrebat ce avem noi cu lumea «cealaltă» ?

De comun acord, am decretat că asemenea istorisire nu ne placa

A şasea povest»

ÎNSEMNĂRI DlNTR-0 PETRECERE LA VALEA IERII

Pin' la sosirea noastră-n Valea Ierii Fusese-o secetă de cremene. Nici pic de ploaie ! Cum am ajuns noi, au pornit şuvoaie. Zic moţii : «Ne-au sosit cu spor boierii».
In primul ceas al expediţiei ne plouă, Intrăm la gazdă uzi, — vremea-i frumoasă, încearcă unii iar să iasă, — îi toarn-o ploaie nouă.
Mă rog, de ce-am ajuns cu greutăţi la Turda ? Ş-apoi de ce-am suit în văi ascunse ? Să cercetăm au oile sînt tunse ? Şi dacă-i dulce urda ?
Ori am venit să prindem păstrăv şi lipan, Să-i ospătăm cu ingredientele permise ?
Pare-mi-se Că pentr-c.i peşte stăm aici un an.
II
A plouat o zi; a plouat două ; A treia zi iarăşi plouă.
După ce ne-am întemeiat mai bine şatra, Plouă şi-n ziua a patra.
Cînd aşteptam şi noi o rază de soare, în a cincea zi, plouă mai tare.
într-a şasea, e timp să seadă apele,
Dar mai ales într-a şasea pornesc potoapele.
într-a şaptea, tancurile încep să se dărîme :
Ion Chiţigoi tot mai caută rime,
Ca să prindem batîr un păstrăv în a opta zi.
într-adevăr, mare minune ar fi !
însă peste opt numărăm nouă,
Şi plouă, şi plouă !
Numărăm şi zece însfîrşit :
Abia atunci ploaia cea bună a sosit
Şi simţim că Dumnezeu ne-a blagoslovit.
III
Prezic unii dintre noi că pacea va sosi
Cam într-a douăsprezecea zi.
Aşa că de-al unsprezecelea potop îndesat
Prea tare nu ne-am mirat.
Cînd colo, într-a douăsprezecea, plouă la fel
Şi ne trebuie şi-ntr-a treisp'cea «cortel».
Cînd atingem numărul patrusprezece,
Miluiţi sîntem c-un duş mai rece.
Intr-a cincisprezecea, nerăbdători, Opinăm c-ar fi preferabile niscai ninsori. Intr-a şaisp'cea, încaltea, din nouri de plumb Ne-a sosit şi grindină cît oul de porumb.
Iar într-a şaptesprezecea ş-a optsprezecea zi Nu mai avem ce dori! Cînd, într-a nouăsprezecea, porneşte să vie Meşterul nostru de ploi Sfîntilie,

Cu neagră urgie, Hodorogind cu car, cu harmasari şi harapnic de foc, Alungă grindinile şi pune treaba la loc.

Ca să-ţi mulţămească, o ! prea sfinte, îţi spun drept, n-am cuvinte i
IV
Mirare că-n această epocă ciudată,
Noaptea, nu plouă niciodată.
îndată ce-amurgul şi-ntinde catifeaua,
Cerul devine ca vioreaua.
Suie unul peste altul ca acrobaţii
Munţii, spre constelaţii.
Aşa-i de pur adîncul şi sună clar pîraul,
De parcă n-a plouat de cînd hăul!
Concluzia judecăţii celei mai reci
E că n-o să ploaie în veci.
Un rest de experienţă-nţeleaptă
îmi spune, vai! ce ne-aşteaptă.
V
De mirare-i să observi cum este Toată drama în unele din aceste Veacuri funeste.
Petrecem, de pildă, cu nădejdi, cu glume şi feste} Visăm iluminări şi peisagii agreste, Şi, după pescuit bogat, ideale sieste.
Deodat-un balaur apare la creste ;
Lacom prinde-a sorbi din lacuri celeste
Şi se umflă progresiv de-aşa îngurgitări indigeste.
Şi iată, oameni buni, că fără de veste Cad cataracte enorme peste Intenţiile noastre oneste. Atuncea Giuglea începe o poveste Mai infernală decît tragedia lui Oreste,
Cu dărîmări, incendii, tempeste,

Cu pumnale, sînge şi ţeste. Am lăcrimat ca nişte palide neveste. Ş-am luat după asta cîte două «teste».
Yves Auger poate să ateste.

VI

In ziua douăzeci, pe gînduri cad Şi cuget ce-a spus La Fontaine de iad. Oricine ar sta acolo-n veac, de chinuri scapă, Ar trăi ca peştele-n apă.
Deci mă deprind cu ideea Că Domnul a deschis în cer cişmeaua ; După asta a tras peste cap ipingeaua Ş-a adormit pe-un nor alb ca neaua ; Ş-apoi din ziua aceea Nu ştie ce-a făcut cu cheia. Va curge apă pin' ce ne-om deprinde Şi bucuroşi Domnului vom mulţămi. De apă fericirea noastră va depinde Şi va ploua în fiecare zi. Cu groază mă gîndesc : pe noi ce chin De va mai fi. să fie cer senin !

VII

Intr-a douăzeci şi una zi, — scrisori, telegrame
De la domni şi dame, Ne presează, ne imploră să lăsăm totul Şi să ieşim la lume cu barca ori de-a înotul Şi să trecem şi-n alte regiuni spre răsărit, Unde secetele şi mai greu au bîntuit; Să-şi vadă şi-n alte părţi omenirea, Prin noi, mîntuirea.
Deci, cînd plecăm, se strînge poporul cu zvoană ; Se-nalţă ici prapor, colo icoană ;
Bat clopote, clocotesc urale —•
Apoi tăcere, ş-aceste vorbe sacramentale :
«Binefăcătorilor! cu apele voastre îmbielşugate Ne-aţi adus fin şi bucate. Dumnezeu să vă dea sănătate ! Că vă duceţi acum, bine ne pare : Ne mai trebuie ş-o ţîra de soare.
Onoraţi domni, ci cum vom duce lipsă de ploi Musai să poftiţi iar la noi.
De nu ni-ţi dărui din voia dumneavoastră mila. Apoi să ştiţi că v-aducem cu sila !»

A şaptea poveste _

PRIETINUL NOSTRU CEZAR

Din cînd în cînd se adună cu mine toţi ai mei şi vorbim despre lucruri care au fost şi prietini care nu mai sînt. Astfel, într-o după-amiază de octomvrie a anului expirat, am stat de poveşti aducîndu-ne aminte de bunul nostru amic Cezar. De-abia acum bag de samă cîtă melancolie e în această expresie ticăloşită de toţi copiştii cancelariilor : «a anului expirat». Da, — da, — într-o după- amiază de octomvrie a unui asemenea an, care a murit cum mor oamenii.

Prietinul nostru Cezar de neamul lui era pointer. Nu-1 primisem cu «pedigree» şi foarte probabil avea în sîngele lui

şi picături democratice ; însă eu nu-1 luasem pentru expoziţii şi reprezentaţii, ci ca să-mi fie tovarăş la vînat. S-a întîmplat ca educaţia lui în acest meşteşug să fie destul de dificilă ; am avut cu el în primele timpuri atitea deziluzii, încît nu mai nădăjduiam să scot dintr-însul decît o javră obişnuită. Cînd am băgat de samă că e o inteligenţă şi o personalitate, adoptat şi protejat de tot clanul copiilor. Atunci mi-am întors asupra lui interesul şi răbdarea, cerîndu-i să fie şi vînător.

Aporta o minge ori o pălărie şi venea la mine cînd îi rosteam, numele. îi spuneam să treacă înainte, trecea înainte; il pofteam să rămiie în urmă — rămînea în urmă. Cînd un prepelicar ajunge să înţeleagă asemenea lucruri, e bun de scos la cîmp. L-am scos, pe nişte platouri de dincolo de Copou, la Rediul lui Tatar.

Am intrat în nişte porumbişti cu mohor. Am umblat o vreme : pînă ce am avut bucuria să-mi văd căţelul oprin- da-se într-un aret dintre cele mai clasice. Trec înaintea lui, prepeliţa sare, eu trag. Cum a auzit focul de puşcă, Cezar s-a întors în loc cuprins de spaimă şi s-a dus cu urechile pălălăind către Copou. Am rămas singur. Nu mai aveam nici un rost. M-am întors acasă, c-o dorinţă să nu găsesc în ogradă asemenea dihanie dezonorată. L-am găsit acasă, însă, mi-a ieşit înainte cu toate semnele de prie- tinie. S-au adunat copiii; le-am povestit isprava. A fost admis şi el ca şi dînşii în istorisire. Copiii au făcut haz; s-a bucurat şi el dîndu-le ocoluri însufleţite ; a primit cu plăcere nespusă mîngîierile partidei lui; eu însă am declarat asociaţiei că l-am lăsat repetent.

— Cezar, ţi-am pus nota 2.

El m-a privit în ochi, dînd din coadă.

— Ai înţeles?

— Am înţeles.

înţelege, fără să fie supărat. Clanul a rămas mulţămit că această probă a amicului lor n-a avut urmări dramatice, că şfichiul harapnicului şi vîrful eismei n-au fost puse în lucrare ; iar doctorii cei bătrîni de la Cercul Vână- torilor, încuviinţînd şi ei mijloacele blînde, m-au sfătuit să am răbdare şi să mai încerc, «pînă ce s-a deştepta *omul!»*

Am avut răbdare şi am încercat a doua oară.

A doua oară, tot la Rediu, a Sărit un iepure de pe un răzor. La bubuitura armei — am văzut că fuga lui Cezar e mai hotărîtă şi oarecum mai definitivă. L-am lăsat în plata Domnului ş-am vînat singur toată după-amiaza.

în amurg, cînd ajung acasă, mă întîmpină corul vesel al copiilor.

— Tată, ne-am jucat cu Cezar toată după-amiaza. A învăţat să prindă mingea.

— într-adevăr?

— Da, tată, stă în rînd cu noi şi prinde cucurile. Nu vrei să vezi ?

într-adevăr Cezar se aşeza în rînd cu prietinii lui. Cineva bătea mingea. Care cuc era mai neregulat şi mai pe margine — pe acela Cezar îl prindea fără greş, primind mingea în gura-i ageră şi ducînd-o la băfcăiaş.

— Foax'te frumos, domnule Cezar, zic eu; însă află că la proba vînătorească ţi-am pus 1. Ai să rămîi un golan ; îţi faci de rîs neamul.

Cezar a primit cu mulţămire mustrarea, mi-a atins mîna cu botu-i fin şi m-a privit cu inteligenţă.

— Zice că să-1 mai încerci o dată... a fost de părere unul dintre prietinii cei mici ai lui Cezar.

A treia încercare am făcut-o cu tovarăşi care aveau şi ei cîni.

— Are să ia aminte la ce fac ceilalţi prepelicari şi are să se deprindă şi dumnealui — m-a încredinţat Nicu Vasiliu-Escrocul, vechi vînător cu experienţă.

-— Bine, am acceptat eu, să-1 mai scot o dată şi să băgaţi de samă ce viteză are ; se poate lua la întrecere cu un tren accelerat.

încercarea era cu primejdie pentru copii. Experienţa urma s-o facem cu o căruţă, la cincisprezece kilometri depărtare de Iaşi. Cum şi cînii sînt vînători şi beneficiază şi ei de vehiculul stăpînilor, Cezar avea a face drumul fără a-1 vedea şi fără a-1 mirosi. Deci fuga lui îl putea duce în necunoscut.

— Nimereşte acasă, se întoarce la noi acasă, a strigat clanul copiilor.

— Dacă e inteligent, a adăogat cuconu Nicu Vasiliu, nu riscă el să se rătăcească. Fuge o toană, pe urmă' îşi ia de samă şi se întoace la noi.

— Probabil că are să se piardă, am oftat eu, nu cu prea multă părere de rău.

Ne-am dus dincolo de Capu Dealului. Am debarcat în nişte locuri minunate; ogoare de păpuşoi, mirişti, tufărişuri de porumbrei. Trei tovarăşi cu prepelicarii lor s-au înşirat la dreapta mea. Eu am rămas ceva mai în urmă. La prima împuşcătură din flancul drept depărtat, Cezar al meu a devenit atent şi neliniştit. Cînd mi-a sărit primul iepure şi am tras, Cezar s-a luat la întrecere cu acceleratul imaginar.

— Nu te teme, că se întoarce, — a declarat Nicu Vasiliu-Escrocul.

Aşi! de unde ! nu s-a mai întors ! Am vînat toată ziua patru vînători cu trei cîni; am făcut destule prepeliţi şi iepuri; cînd ne-am întors la căruţă, ca să ne hodinim şi să gustăm ceva, nici ziua de toamnă lină, nici peisagiul auriu nu mai aveau farmec pentru mine. Ce-au să spuie copiii cînd vor vedea că mă întorc fără prietinul lor !

— S-a dus acasă, m-a mîngîiat cu hotărîre cuconu Nicu.

— N-aş crede, e încă tînăr şi fără experienţă. Are în cale stîni şi sate; îl sfîşie dulăii. Cred c-am pierdut căţelul.

Tovarăşii mei au tăcut, respectîndu-mi mîhnirea. Le-am cerut să ne întoarcem mai devreme acasă; au consimţit. Demostene Botez mi-a propus o consolare :

— Cucoane Mihai, îţi găsim noi un căţel acătării.

Ne-am suit cu tot cu prepelicari şi vînat în căruţă şi am apucat-o la vale. în stînga se desluşea o pădurice. Pe dealul din preajma păduricii, stînă. în fund, în vale, sat. în dreapta, un deal oblu închidea orizontul; dar după deal ştiam că se află alt sat. Cum şi pe unde îşi va fi găsit calea pierzării prietinul copiilor mei ?

Locurile erau singuratice. Coboram la vale în liniştea şi lumina asfinţitului. Cînd ajungem la o rîpă mlăştinoasă îmbrăcată de şovar şi spinării, iaca iese la drumul mare Cezar, salutîndu-ne.

Tovarăşii mei au făcut o larmă ca aceea, veselindu-s'e. Cezar urma să dea din coadă căutîndu-şi cu ochii stăpînul.

— Vină încoa, sărace tieălosule.

El s-a apropiat cu umilinţă. Apoi a sărit sprinten în căruţă hîriind pe ceilalţi prepelicari şi cerîndu-le locul ce i se cuvenea.

Ce socoteală îşi va fi făcut el în ascunzătoarea lui aşteptîndu-ne ? Şi-a ales acel loc după ce-a sondat primejdiile ? Soluţia pe care o adoptase el, ca să nu se piardă de omul său, era fără îndoială cea mai inteligentă. Deci puteam accepta că a numărat de departe şi focurile de puşcă, recunoscînd apoi că nici unul din prepelicarii rămaşi nu s-a întors împuţinat. Obstacolul nu era încă înlăturat; era în nervii lui nestăpîniţi; îmi mai rămînea oarecare speranţă că-1 va birui.

La a patr® şedinţă, vînînd in tovărăşie cu Bazil Chefneux care avea şi el cine, Cezar a izbutit să rabde două focuri de ale- tovarăşului meu, ceva mai depărtate. *Chei-* neux mă prevestise oarecum ce- are să se întîmple şi aşteptam şi eu, eu teamă şi nădejde, asemenea experienţă. O prepeliţă, aripată de el, a căzut în preajma mea. Cezar a simţit-o şi a căzut numaidecît în aret. L-am îndemnat s-o eaute şi a găsit-o, Din acea clipă a devenit vînător pasionat.

înţelegerea lui se deschisese deplin. Mai ales instinctul lui izbucnise, luminind scopul fiinţii lui pe acest pămînt, în spaţiul scurt — vai! prea scurt — dintre naştere şi moarte. Chiar în acea zi prepeMcarul meu m-a ajutat cu ardoare, d© şi l-am bănuit de la primele isprăvi că el însuşi se socoate eroul principal al acţiunii, iar eu nu sînt decît o anexă. Nu numai biruise spaima exploziilor, — dar acum semnalele armei îi produceau aţîţare- şi entuziasm. A vîntul cu care pornea în cercetare ori urmărire rupea întruna poruncile mele de oprire. A rămas un cîne excelent, dar pasionat şi mare prigonitor de iepuri. în rediuri, l-au auzit cîteodată ţăhnind.

Mi-a fost tovarăş boa şi ager ani de-a rîndtal. Am avut amîndoi mari plăceri vînătoreşti Legătura devotată nu era numai de La el la mime, ei şi de la mine la dînsul. întorcîndu-ne intr-un rînd de la o vînătoare- de las Corneştl şi schimbînd, noaptea, trenul la Ungheni, l-am pierdut prin

îmbulzeala călătoriilor. Fără nici o ezitare, m-am oprit în stație. Tovarășii mei s-au dus la Iași; eu am rămas așteptînd ziua, ca să-mi aflu cumva tovarășul. L-am căutat în sat, în stație, în împrejurimi. Mă căuta, fără îndoială, și ei. Era soarele sus cînd, însfîrșit, l-am întîlnit. Avea o înfățișare extraordinară, dăduse lupte cu dulăii din regiune, fusese tăvălit printr-un nămol negru și puturos. Totuși era biruitor,. c-o înfățișare aprigă și pasionată pe care i-o cunoșteam. Și m-a întîmpinat cu bucurie, dînd glas.

— Ce faci, Cezar ? Unde-ai fost, Cezar ? Ce-ai pățit, Cezar ? Hai cu mine la restaurantul gării, să-ți dau de mîncare. Să pun întăi pe- cineva să te- spele, căci în starea în care te afli nu ne primește nimeni. Fii cuminte, nu sări asupra mea, că mă murdărești. Ce miros, ce miros nesuferit!

— Vai, stăpîne, unde-am fost eu ! Ce ocoluri am făcut ? Ce primejdii am înfruntat! M-am pus la întrecere cu trenul și m-am întors înapoi ! S-au luat după mine toți dulăii satului. Mare război am bătut.

în acea vreme era în toată puterea tinereții lui. Știam și de la copii ce agilitate și ce forță are. îl văzusem și eu singur în deosebite împrejurări, cu ce vrednicie se purta în lupte. Era mai ales iute de colț. Asta o arăta obișnuit cu toți tovarășii lui prepelicari — ființi îndeobște pașnice. Cezar prea rar îi putea suferi și sărea la bătaie, maltra- tîndu-i. Cu cînii din sate, ori cu dulăii ciobănești, întrebuința strategii surprinzătoare.

Colții lui tăiau ca briciul, în zvîcniri de fulger. Fuga lui era fantomatică. întoarcerile asupra celui mai apropiat dintre urmăritori, brutale și sîngeroase. Era un cîne viteaz care făcea desfătarea copiilor mei.

Jocurile lui se perfecționaseră: unele ajuriseseră adevărate reprezentații de circ. Pe al doilea prepelicar ce l-am crescut, pe cînd el era încă în putere, brac blajin și domol, l-a protejat de cînii vecinilor. I-a deprins meșteșugul bătăliilor, și l-a dus apoi la acțiuni memorabile. Am scris despre asta într-o istorisire a mea care se chiațnă *Intrarea în viață a lui Nelu.*

își avea părerile lui asupra lumii și oamenilor. Prietinii casei erau prietinii lui. Printr-o extindere logică a

aprecierilor, orice om cuviincios îmbrăcat era îngăduit să intre în curte şi era întîmpinat amical de dînsul. Indivizii îmbrăcaţi «altfel», ori în zdrenţe, erau imediat atacaţi. Astfel am avut în Cezar şi un foarte bun cîne de pază. Lucrarea aceasta a lui se exercita însă în aşa chip, încît am putut să-1 lăsăm totdeauna liber. în primul rînd nu ataca pe copii.

însă cu unii din copiii care treceau pe drum pe dinaintea porţii şi despre care avea el probabil anumită opinie, făcea deseori adevărate farse.

Stătea liniştit pe coadă, în portiţă. Treceau copii. Lăsa un grup să treacă. Trecea apoi un singuratic. Il lăsa şi pe acela. Urmau după aceea doi, vorbind aprins şi hărăţindu-se cum fac de multe ori băieţii oare ies de la şcoală. După ce treceau doi paşi de el, Cezar striga la ei cu străşnicie :

— Ham ! ham !

Spaimă, — fugă. Cezar rămînea liniştit la locul său, făcînd în sine cel mai mare haz cu putinţă. De asta sînt încredinţat; l-am observat de mai multe ori.

Aversiunea lui pentru colegii de breaslă s-a manifestat o dată într-un chip foarte nostim.

Vine la mine într-o după-amiază un cunoscut vînător ieşean — Teodoru cel mititel — ca să mă ia la iepuri în imediata apropiere a Copoului. îmi pregăteam în sufragerie arma, torba şi cartuşele, avînd lingă mine pe Cezar, Domnul Teodoru intră şi se aşază, ca să m-aştepte cîteva minute. în acele cîteva minute aveam a bea amîndoi şi cîte o cafea. Cînele domnului Teodoru era un corceag urît, la care m-am uitat cu îndoială şi pieziş. Cezar a mîrîit adînc şi cu răutate.

— Mie îmi place şi mai puţin, mi-a comunicat el.

L-am potolit, sever :

— Cezar, fii cuminte. Culcă-te şi aşteaptă.

El a mormăit iar arătîndu-şi colţii.

— Nu înţelegi, mişele ? l-am mustrat eu iară. Stai liniştit. Taci din gură.

— Bine, suspină Cezar.

în vremea asta, corceagul cel nesimpatic umblă prin sufragerie inspectînd tot. Miroase îndelung bufetul, se freacă de canapea.

— Tu nu stai liniştit ? l-am apostrofat eu pe corceag. Dacă nu stai liniştit se supără Cezar.

Cezar suspină lîngă piciorul meu. Domnul Teodoru se stropşeşte la javra lui; javra nu-1 ascultă, se-nţelege. E o javră adevărată, fără nici un pic de educaţie. Dacă ar avea cea mai elementară educaţie, n-ar continua să coti- lească şi să muşluiască şi mai cu samă n-ar face ce face el, ridicînd un picior şi stropind colţul canapelei.

Atunci s-a repezit Cezar la el ca să-i dea o corecţie binemeritată. Vai, ce corecţie ! Ce tăvăleală savantă ! Cum l-a pus cu labele în sus şi i-a apucat gîtlejul ? A fost un moment dramatic; domnul Teodoru s-a înecat cu cafeaua; şi am fost nevoiţi să intervenim, ca să aibă şi tovarăşul meu in acea zi auxiliar la vînat.

în după-amiaza aceea de toamnă, eu şi ai mei ne-am adus aminte de multe alte isprăvi inteligente ori comice ale prietinului nostru. Ne-am adus aminte şi de bătrîneţa lui precoce, de surzenia şi de reumatismele lui şi de injecţia de morfină pe care i-a administrat-o un agent sanitar, ca să se ducă fără suferinţi în lumea de dincolo, unde se duc toţi şi toate ale lumii aceştia. Mormîntul lui Cezar e în păduricea de la Copou.

După ce am vorbit şi am povestit toate despre acest prietin, am rămas tăcuţi, ascultînd pe fereastra deschisă ţîrîitul monton al grădiniţii. Eram şi de data asta cu deose- bire mişcat, căci

Din toate cîte-au fost, O, cintece-a tomniţilor, Rămîneţi numai voi.
Şi veţi suna şi altora, Cînd noi nu vom mai fi,
într-o înserare de octomvrie.

A opta poveste

EVENIMENTE

Cucoşul cel sc&fsat în pădure nu-1 mai poate prinde nimeni.

Il aducea într-a cuşcă împreună cu soaţa lui, Pestriţa, un om cu carul, şi, cînd a ajuns la Podul Bolovanului, «dracul», căci altfel nu i se poate spune, ce-a făcut, ce-a dres, s-a subţiat printre ostreţe şi s-a dus sub brădet. A strigat, de pe unde se ascunsese, de trei ori cucurigu, chemîndu-şi tovarăşa, apoi a tăcut. Găina nu mai putea pleca; omul cu carul a băgat de samă spărtura cucoşului şi a astupat-o cu pălăria. Aşa încît Pestriţa a scos Hin guşă un uşor sunet mirat şi mîhnit în acelaşi timp: «mh !» şi s-a tupilat într-un

colț. Ce să facă omul ? Să lase boii singuri lîngă prăvălișul apei ? Carul, încărcat cu boclucuri felurite. Dă-1 la drac de Porumbac! A duce boclucurile la Branişte; le-a lepăda la casa de la Bradu Strîmb şi pe urmă s-a întoarce şi după cucoş, să-1 caute. Acu nu-i vreme de zăbavă şi l-a găsi şi mai pe urmă, dac-a fi să fie partea oamenilor şi nu partea vulpii. Ce stai şi vorbeşti ? Care vulpe ? Unui asemenea diavol putea-i-va face ceva vulpea ? — Ba !

A luat-o din loc domol cu carul. Ş-a venit aici pe drumuşorul din pădure, pe sub streşini de brădet. Apa Frumoasei sună necurmat sub rîpa din stînga. Din cînd în cînd sticleşte, parcă taie umbra. Mînînd din stînga, omul se gîndeşte la ce s-a întîmplat. îşi strîmbă buzele şi mormăie : «Poznă şi asta !»

Cînd s-a aflat la noi de paguba cucoşului, doamna Iaraoşi, stăpînă lui, care ni-1 dăruise nouă, s-a mîhnit pentru noi şi s-a bucurat într-un fel de isprava Porumbacului.

Avea pentru Porumbac admiraţie.

— Formos cucoş... zicea dumneaei într-o românească amestecată şi destul de ciudată.

Glasu-i blînd şi dulce dădea un fel de valoare romantică isprăvii fugarului.

— Formos cucoş... viteaz şi cavaler...

Aflăm îndată, cu amănunte multe, o dovadă că acest Porumbac nu-i un cucoş ca oricare altul.

S-a întîmplat ca, la o singură găină — acea cu care am făcut cunoştinţă : Pestriţa r— la o singură găină să fie doi cucoşi. Celălalt era roşu (acuma nu mai este : fost mîncat); era roşu şi în acelaşi timp prietin cu Porumbac. Porumbac mai voinic, însă nu bătut pe Roşu. Mergeau împreună la plimbare în pădure, cu Pestriţa între dumnealor. Porumbac într-o parte, Roşu într-altă parte ; Pestriţa la mijloc. Pestriţa avea acolo în tufe cuibar ascuns. Cînd ajungeau la locul ştiut lor, cucoşii stau pe loc; găina păşit înainte. Cînd Pestriţa ajuns la cuibar şi aşezat pe cuibar — făcut din guşă aşa cum dumneavoastră auzit : «mh !» Atuncea numaidecît cucoşi întors pe loc cu coada spre găină şi vîrît cap în tufe. Ei ştiut că Pestriţa avut ruşine de la dînşii. După ce făcut ou, iar cîntat încet : «mh !» şi îndată cucoşi scos cap din tufe, venit la Pestriţa şi luat pe ea la mijloc şi adus acasă tare vesel. Asta văzut eu şi găsit şi opt ouă şi luat pe dînsele. Pe urmă trebuit Ia noi carne şi noi mîncat pe Roş. Fost mila, dar nu-i nevoie de doi cucoşi pentru Pestriţa plimbat în pădure. Pestriţa putut plimba şi cu Porumbac singur. El duce pe ea, el aduce pe ea, el apără pe ea. Formos cucoş ; păcat că prăpădit.

—■ Da' nu-i prăpădit, doamnă, zice omul cu carul, mă duc eu la Podul Bolovanului şi-1 găsesc.

Zic eu :

— De ce să-ţi pierzi vremea pentru o pasere ? Aicea avem treabă cu casa, de ne-ar trebui două zile la o noapte. Stăm ca într-o şatră de lăieţi, şi poftim să -ne aşezăm şi

noi ca nişte gospodari. Uite domnul doctor Ionel Pop ce palat şi-a durat şi toate i-s gata. Numai noi sîntem ca nişte pribegi şi n-avem de ce ne prinde cu mîna. N-avem cameră, n-avem pat, n-avem masă.

— Apoi va da Dumnezeu şi s-or face şi pentru dumneavoastră toate.

— Va da Dumnezeu, răspund eu, dacă nu ne-om lua după cucoşul porumbac, în loc să ne vedem de nevoia noastră aici.

— Domniile voastre bine spuneţi, se învoieşte gospodarul ; aşa că noi stăm aici fiecare cu treaba lui; iar după cucoş l-om trimete pe Avrămuţ.

Se întoarce către băiat, care asculta mai la o parte.

—■ Măi copiluţule, să te duci tu după cucoş. Eşti mai sprinten. întrebi pe muierea lui Romuluţ unde anume s-a vîrît Porumbacul, te dai pe lîngă el şi-1 prinzi numaidecît. Te-or ajuta şi alţi copii. înţeles-ai, Avrămuţ ?

— Am înţeles ; mă duc ! răspunde Avrămuţ cu voie bună.

Avrămuţ e un fiu de moţ de zece ani. A lucrat aici o vreme, cu taică-său ; pe urmă taică-său s-a dus şi l-a lăsat cu ceilalţi lucrători moţi. E blînd, supus şi sfios. învaţă dulgheria, ca să clădească şi el cînd va fi mare. Acuma e un pui de ajutor şi primeşte simbrie după puterea lui, mai puţină.

— Te duci, Avrămuţ, şi pînă la vremea prînzului te întorci.

— Apoi am spus că mă duc, răspunde moţul cel mic.

— Avrămuţ, adaogă Suzana, persoana noastră de încredere şi de serviciu ; înainte de a te duce, să-ţi dau un pic de pită şi de brînză.

Avrămuţ se întoarce înfr-o parte fără să răspundă. Suzana îl îndeamnă iar.

— Da' n-oi mînca; nici nu mi-i foame : şi avem şi noi.

— Vai, Avrame, se poate să lapezi tu darul meu ? *ha* noi la Mureş feciorii sînt mai blînzi.

Avrămuț pune nasul în pămînt, rușinat de mustrare ; se duce încolo fără să privească pita din mîna frumoasei Suzana. Fata de la Mureș e o balaie numai de nouăsprezece ani, însă zîmbirea ei e serioasă și plină de demnitate. Se uită cu milă la asemenea copiluț sălbatic. Așa va fi fiind rînduiala în țara și în munții lor. I-or fi în- vățînd mamele moților pe pruncii lor să nu primească băutură și mîncare în casă străină ? Mărturisește și Be- rindei, maistorul lui Avrămuț, că n-a mîncat pită străină pînă ce s-a dus la cătănie. Deasemenea și Suzana — după aceste mărturisiri — își aduce aminte că fugea de la cîmp, acasă, ca să mînînce subt acoperămînt părintesc.

— Pînă ce mama a încuiat toate și n-am mai găsit nimica ; și atunci am mîncat de nevoie față de alți oameni.

Vra să zică, și la Avram poate fi o sfială : ca a căpriorului din pripor, care se uită întăi cu luare-aminte în jur și, numai dacă se știe cu totul singur, apleacă botul și rupe un mănunchi de iarbă.

Avrămuț n-a mai ascultat asemenea reflecții ale mele ; și-a îndesat mai bine în cap clopul și s-a dus pe sub pădure pînă la Podul Bolovanului. Peste două ceasuri, l-am văzut lîngă coliba lucrătorilor, șopotind ceva cu maistorul său. Pe urmă s-a făcut nevăzut; n-am știut cînd a plecat iarăși.

Era vremea pe la toacă ; în valea deschisă a Frumoasei, între munții cu brădet și cerul curat ca un cristal, am auzit dintrodată chemare de cocori. Am văzut îndată plutind lin la mică înălțime un cîrdișor de șapte. S-au așezat în vederea casei într-o mărghilă de dincolo de apă ; pe urmă și-au mutat locul la un scruntar la malul rîului.

Ii priveam cu mirare. Asemenea oaspeți nu s-au văzut niciodată în valea noastră. E în puterea lui iulie, la Sîntilie. De unde vin ? Unde se duc ?

— A venit întăi ieri unul singur, îmi dă lămurire Berindei; s-a dus, și astăzi a adus și pe ceilalți.

Cocorii s-au așezat în popas după rînduiala lor. Unul e strajă și-i păzește cu capul înălțat, pe cînd ceilalți se mișcă ori ciugulesc. De și aici la Braniște e așezare întemeiată, cu patru case, și umblă stava cailor prin măr- ghile cu păzitorul ei, și lucrători trec încoace și încolo pe drumul văii, și umblă

şi domni la malul Frumoasei cu undiţa după păstrăvi — ei au găsit de cuviinţă să-şi aleagă aici odihna. Stau şi oamenii din lucru, şi drumeţii din umblet, şi pescarii din undit, şi îşi fac diferite socoteli despre popasul celor şapte cocori. Nu s-au văzut asemenea paseri aici la 1200 de metri altitudine niciodinioară ; oamenii care vor fi văzut cîndva aici asemenea zburătoare, într-o vreme veche, de mult se vor fi prăpădit şi poveştile lor s-au uitat. Şi de ce-s tocmai şapte ? Să fie numărul anilor acestui război care bîntuie între neamuri pe tot pămîntul? Ori e o vestire că în şapte luni vom ajunge la un liman de pace ? Oare să nu se afle scris despre aşa ceva într-o carte veche, într-o mănăstire de departe ?

Stă şi se miră o lume şi nu înţelege.

Această «o lume» e alcătuită din noi, cei cîţiva orăşeni care ne aflăm aici în petrecere, şi din cîţiva lucrători. însă e o lume ; e lumea noastră. Vor fi fiind mări şi ţări aiurea, cetăţi şi tîrguri, furnicare de oameni, armii, năvi, aeroplane, —■ aceea e o lume a altora despre care noi nu mai ştim nimic. Aici e lumea noastră şi numai nişte cocori călători ne-aduc o ştire de-acolo ca de pe alt tărîm. Ce ştire, însă, noi nu putem înţelege.

Pe cînd stăm şi ne frămîntăm fără astîmpăr şi hodină, aflăm că Avrămuţ copilul s-ar fi întors din expediţia iui împotriva cucoşului porumbac.

—• Pruncul s-a întors ruşinat, îmi spune maistorul Berindei; — n-a fost chip să prindă cucoşul. S-a dus după el în pădure ; l-a urmărit în desime. Ce fel de drac de cucoş va fi fiind, nu m-ajunge mintea. îl lasă să se apropie la doi paşi; cînd să puie mîna pe dînsul, zvîc- neşte ca un gotcan. Zboară şi se duce. Mai dă glas cîte- odată. Apoi tace. Stă undeva, ascultă şi se uită; Avrămuţ îl caută în zadar. După ce nu l-a putut prinde întîia oară şi s-a întors cu mîna goală, l-am mînat din nou şi l-am învăţat să-1 pălească cumva c-o paliţă, şi, cînd l-a ameţi de cap, să se repeadă asupra lui. Nici aşa n-a putut. Acel cucoş porumbac trebuie să fie fermecat. Cine ştie! Acestea-s vremuri ciudate. Se sălbăticesc galiţile domestice, iar cocorii s-apropie de om. Musai să fie ceva 5 o învăţătură, un semn... Domnii ce spun ?

Domnii nu spun nimic. Domnii se pregătesc să se ducă în lungul rîului cu undiţa, după lipani şi păstrăvi, —- ferind bineînţeles ostrovul cocorilor.

— Ea mă cuget aşa, se întoarce iar Berindei la gin- durile lui; cu mă cuget, aşa, că, după ce isprăvesc lucrul astăzi, să mă duc la Podul Bolovanului să -văd cu ochii mei cum e cu cucoşul. Nu-1 voi prinde nici eu ? Dacă n-u-1 pot prinde nici eu care-s om în putere» atuncea cum ? Să fie mai tare decît noi o pasăre slabă ? Zvîrl într-insul, c-un lemn şi-1 lovesc. Este aicea la noi un meşter măsar, care face uşi şi fereşti. îl chiamă Cozma şi el n-are alt prietin de cînd se află aici decît un cucoş. Acuma, pre cît se vede, e vremea cucoşiLor năzdrăvani. Acel cucoş umblă după meşterul Cozma pas cu pas ca un căţel. Iar la- oamenii străini sare cu aripile şi cu elonţul. Aşa a bătut, a lovit şi a ciupit pe nişte muieri, încît au sărit la el cu belele şi l-au ucis. El a stat ce-a stat, prefăcîndu-se mort în nişte gunoaie ; pe urmă a înviat; ş-acuma iar umblă după Cozma şi pindeşte pe cine să mai ciocănească cu pliscul. Mai pune dumneata la socoteală pe Porumbac. Mai adaogă cocorii... Să crezi domnia ta că se schimbă timpurile : altfel nu poate fi.

Deci, cînd a dat soarele în asfinţit,, maistorul Traian Berindei s-a dus să caute pe cucoşul nostru cel fugar la Podul Bolovanului. Cît ce-a ajuns acolo, s-a făcut sară ş-a răsărit luna plină. O lună plină cum n-au văzut oamenii de cînd e lumea asta; toate se văd ca ziua în valea- Frumoasei ; numai în brădet e întuneric de catran. Unde să găseşti cucoş porumbac ?' Să te duci pînă. cobori la tartor ? Maistorul Berindei chibzuieşte că nu-i sănătos lucru să rătăcească aşa spre locuri necurate, căutînd ceea ce nu se vede. Mai bine mîne dimineaţă cînd răsare sfîntul soare ş-a veni cucoşul porumbac să ciupească boabe Ia găinile lui Romuluţ, la căsuţa de lîngă pod.

Se întoarce înapoi. Lîngă zvonul neostoit al apelor, au împietrit tăcerile. Şi e o noapte care nu-i noapte. Acu-i ziuă şi toate lucesc ş-acu-i un întuneric de te înfiori, cînd treci pe sub boltă de brad. Cînd intră în unele din asemenea întunecimi, s-aprind ici-colo luminiţi verzui.

—- Ce-să fie asemenea făclioare ?

— Sînt licurici, Berindei.

Berindei clatină cu îndoială din cap şi stă pe gînduri. întreabă ce fac cocorii. Cocorii sînt la locul lor pe Frumoasa şi din cînd în cînd dau glas prin noapte.

•— Chiamă pe cineva ? Strigă spre stele ?

— Strigă în singurătate, Berindei, ca nişte călătoare străine ce se află. Se roagă de stihii să le fie prielnice. Căci ele, de aici, s-or duce mai departe.

— Domnia ta crezi că s-or duce ?

— Neapărat; aici stau numai în popas.

— Or fi ştiind ceva de năcazurile noastre ?

— Care năcazuri ?

— Năcazuri cu cucoşii, — precum şi altele...

— Ştiu eu ce să spun, Berindei ? Pe unde s-or duce, or vedea altele mai înfricoşate.

—• Cine ştie ! murmură pe gînduri moţul. Eu mă duc să mă culc. Mîni, dis-de-dimineaţă, mă aflu iar pe urmele cycoşului.

— Lasă-1, Berindei.

— Nu-1 lăs, domnule. S-ar chema că o pasere e mai vrednică decît un bărbat.

A trecut noaptea ; o noapte strălucită ca într-un basm. Berindei a povestit, la foc, tovarăşilor săi felurite lucruri încurcate. Se pare că mai sînt pe lume paseri vrăjite, care se iscă şi ies din ouă părăsite. îndată ce m-am culcat, eu am şi visat asemenea paseri fantastice, într-un orizont cu mări nedesluşite ori pustiuri fără hotar.

A dat Domnul Dumnezeu să răsară fără greş soarele în ziua a treia. Berindei, după cuvînt, s-a dus să prindă pe Porumbac. Cînd s-a suit soarele deasupra piscului Oa- şei, cocorii de la malul Frumoasei au început a cîrcîi, sfă- tuindu-se.

Se pregătesc de plecare. Unul îşi ia zborul şi face un ocol. Coboară şi se aşază, şi în clipă se ridică toţi şapte. Se înalţă, plutesc spre miazăzi. Ocolesc pe codri şi revin. Au între ei unul care rămîne în urmă şi-i slab. S-au lăsat iar la locul popasului. După cît i-am judecat şi după cît îi înţeleg — sînt o familie : tata, mama, cinci copii. Pentru un pui slăbit, au abătut în aceste singurătăţi. Pentru cel slăbuţ au prelungit popasul; pentru el au încercat în dimineaţa asta curentele înălţimilor. Totuşi hotărîrea mai-

marelui familiei trebuie împlinită ; zborul lor trebuie urmat pe drumul scris sub stele, pînă la limanul hotărît lor din veci. Bătrînul a dat glas iar. Cîrdul s-a avîntat; s-a rotit pe deasupra şesului înalt al Frumoasei; cocorul slab s-a îndemnat şi el pînă ce şi-a găsit, în unghiul tovărăşiei, locul cel mai potrivit; şi s-au dus către miazănoapte, mistuindu-se în ceaţa străvezie a dimineţii.

Berindei s-a întors fără cucoş. îngrijorat foarte şi întristat. A aflat şi de plecarea cocorilor, şi cu toate că n-avea de ce se mira, — s-a mirat. A umblat toată ziua gînditor, cu fruntea plecată, căutînd cheia de la poarta necunoscutului. Ar fi vrut el să ştie ceva, —- şi nu putea şti ce anume. Cînd, iată, toată aţîţarea lui a mai găsit un spin în care să se înghimpe.

Către asfinţitul soarelui, a venit pe drumul din lungul apei, de la vale, camionul lui Moga, plin cu alimente, cu oameni şi avînd, între alimente şi oameni, două căprioare ale lui Ieronim Stoichiţă. Cu peripeţii şi greutăţi au fost transportate din grădina sa din Sibiu pînă la Sebeş. De la Sebeş, într-un camion mare, pînă la Tău. De la Tău, în camionul mai mic al lui Moga pînă la noi la Branişte. Aicea, la noi, li s-a dat drumul în pădure să trăiască după legea lor.

Cînd ajunge camionul lui Moga la podul Slimoiului şi dă să iasă de pe podul Slimoiului, numai ce se dărîmă podul Slimoiului sub roatele din urmă şi cade camionul cu coada în risipiturile de grinzi şi scînduri.

Chiote, răcnete. Cîţi oameni sînt în vale, toţi au alergat buluc la locul nenorocirii — în frunte cu Berindei şi cu Avrămuţ. Dar la locul nenorocirii nu se întîmplase nici o nenorocire. Ar fi putut să se întîmple, dar nu s-a în- tîmplat. Numai camionul şedea pe coadă, — şi oamenii ieşiseră din el împrejur; unii scoseseră căprioarele ; alţii pescuiau din apă saci cu felurite feluri de lucruri. Cîte feluri de feluri de lucruri fac trebuinţă unor oameni, numai în asemenea împrejurare se poate vedea, cînd cade dihania cu coada în dărîmături şi ies din măruntaiele ei toate amestecate.

Maistrul Berindei şi ucenicul său Avrămuţ priveau cu uimire la toate. Berindei îşi urma socotelile lui, legînd întîmplărj şi prevestiri şi cugetind la toate ale vieţii. Or fi fiind în alte părţi de lume războaie şi ucideri, şi molime şi de

toate, — însă asemenea fapte ciudate ca la noi nu socot că ar putea fi. Iată, aceste căprioare stau între oameni şi se uită cuminţi la toate şi nu se sfiesc de nimica. Spuneţi şi domniile voastre dacă s-a mai scris şi s-a mai pomenit aşa ceva. Mă gîndesc la cocori, cum au venit lîngă noi, ca să-şi hodinească puiul slăbănog. De asta s-a mai auzit; dar mă întorc apoi la cucoşul lui Avrămuţ...

—• Cît am fugit după el şi nu l-am putut prinde... mărturiseşte cu ruşine ucenicul. Cît fugea, scăpăra scîntei.

— Vezi ? se întoarce maistrul cu aprindere. S-a luptat cu copilul şi l-a biruit pe copil; m-am luptat şi eu cu el şi m-a biruit şi pe mine. Alta nu-i de făcut, domnule, decît să năimim paznicii, să iasă asupra lui să-1 înconjure şi, unde l-or găsi, acolo pe loc să-1 puşte. Nu-i mistreţ, nu-i cerb, nu-i urs care să fie pe potriva unui aşa cucoş. Porunceşte, domnule, să iasă paznicii şi să-1 puste, ca să mi se aline tulburarea întru care mă aflu.

A noua poveste

BRADU STRÎMB

Casa noastră e pe o aşezătură, deasupra locului unde pîrăul Săianelor se varsă în apa Frumoasei. Către Sălane, care e mai aproape de noi, şe deschide rîpă şi-n marginea rîpii a crescut, puţin pieziş, un brad care acuma are toate semnele bătrîneţii : în cetinile lui se amestecă smocuri cărunte de barba-caprei. E voinic însă şi se ţine tare în rădăcini; a înfruntat toate urgiile în această vale larg deschisă. De aceea am pus casa sub semnul lui: casa de la Bradu Strîmb. Şi unui pui al acestui brad vreau să-i dau înclinarea bătrinului, ca să rămîie numele în veac atunci cînd n-om mai fi noi.

Dincolo de cele două ape care-şi fulgeră limpezimile se lărgeşte şapte-opt sute de metri un şes cu fihaţ şi mărghile pînă la pădurea de pe clina cealaltă. Acolo este un drum care vine de departe din văi şi suie mai sus, apoi se îndelungă pînă la Novaci în ţinutul Gorjului. Deasupra drumului văd de la mine Oasele şi Slimoiul.

Valea e ţesută de irugi şi ostroave. Sub mlaştini vor fi fiind zăcăminte de turbă. în unele ostroave am găsit pilcuri de jepi. E o singurătate a cerbilor, căprioarelor şi urşilor. Pînă la cel din urmă sat al văii, spre tîrgul Sebeş, sînt

aproape cincizeci de kilometri; pînă la Novaci, şaptezeci. La o zi de umblet pe potecă spre asfinţit, se înalţă Şurianul şi Pătru ; li se văd de la noi piscurile cu omături veşnice. Din văi pînă la noi şi de la noi la Şurian, oierii au întemeiat, ici-colo. aşezări de vară pentru vite şi stîni pentru oi.

De şaptezeci-optzeci de ani, în preajma acestor odăi şi stîni străvechi s-au pornit exploatări de brad şi buştenii albi au plutit de-atunci fără întrerupere pe apa Frumoasei. Aşa încît codrii nu mai sînt aşa de singuri şi prin unele văi s-au croit scocuri pe care săgetează trunchiurile. Ici- eolo, pe rîul cel mare, s-au alcătuit opritori şi se grămădesc stive enorme de lemne, pe care le descurcă şi le mînă la vale meşterii căpîlnari şi lăzureni — adică săteni din Căpîlna şi Laz.

In locul unde ne-am aşezat, a fost la început o singură casă de vînătoare. Acuma s-au mai clădit trei gospodării. Comunitatea aceasta de tihnă a adoptat numele vechi al rîului şi-i spune Frumoasa. Popasului vînătoresc i se spune Casa Veche ; altei aşezări îi spunem Casa cu Soare ; în altă parte se înalţă pe-o măgură Casa de la Izvorul de Argint; şi pe un tapşan mai către apă stă Casa de la Bra- du Strîmb. Vin în vremea verii la aceste case vînători şi pescari de păstrăvi.

La această mare înălţime şi singurătate, în anotimpurile prielnice se adună un număr oarecare de fiinţi omeneşti, unele din plăcere, altele urmînd unor vechi rînduieli şi îndeletniciri. Dar după Sfinţii Arhangheli muntele e aproape singur. Stînile, odăile şi casele se pustiesc ; rămîn numai cîţiva paznici cu muierile şi pruncii; şi-i închide iarna acolo sus. De abia la aprilie ne ducem să-i mai vedem ce fac, îi întrebăm de căprioare şi ciute, de cucoşi de munte şi păstrăvi, de lupi, jderi şi rîşi — ş-apoi petrecem cu ei sfînta înviere.

Către vale, şesul nostru se închide la Podul Bolovanului. Acolo are o cantină pentru lucrătorii lemnari un invalid, vrednic român cu numele Romuluţ. Iarna şi vara umblă harnic încolo şi încoace, bocănind cu piciorul lui mort. Copii cît ulcelele se înşiră în preajma căsuţii, cînd ne-arătăm noi, cei sosiţi din văi; ne întîmpină glasuri subţirele : Săru-mîna ! Domnii de devale au la ei — unii bani, alţii bomboane. Săru-mîna ! sălu-mîna ! Nevasta lui Romuluţ, şi ea fiinţă vrednică, a rămas singură în nişte zile grele. Romuluţ al ei era dus cu căruţa «devale», copiii o priveau din colţurile cămăruţii cu ochi rotunzi şi spăriaţi, căci mamei nu-i era bine şi ţipa şi gemea din cînd în cînd. N-a venit nimeni altul s-o vadă, nu s-a apropiat nimeni altul s-o audă, fărădecît

singurătatea munţilor şi tăcerea ; şi cînd au prins a suna şuşuirile brazilor în tîrziul cel mai negru al nopţii şi copiii au adormit pe laviţi — a sosit la lume încă un prunc, întru durere şi bucurie şi mai ales întru taină, întru aceeaşi taină oare împresură pe sălbătă- ciunile din sihlă.

In partea de sus a rîului, dincolo de podul Slimoiului, se ridică un grai ce desparte apele Frumoasei de ale Sălanelor. Pe acel grai, în fund, stau stînile şugăgenilor, unde sînt stăpîne nişte băciţe aprige. Ele au făcut lege feciorilor, dulăilor şi oilor. Ele pun preţ untului şi brînzii. Ele taie cîte un bărbăcuţ ori cîte un viţel, împărţindu-1 cu scumpete. Le văd trecînd din cînd în cînd, cu obrazuri creţe şi priviri ascuţite. Toată lumea cealaltă, care nu-i de la Şugag, nici e oaie, nici păcurar, nici cîne credincios, e o lume de care ele nu se apropie decît eu inimă duşmănoasă şi carne încrâncenată...

Tune dracu-n coşu lor de strini !

De asemenea adulmecă de departe şi smîrcîie fără prie- tinie către lumea asta sosită în domnia lor dulăii stînilor, precum şi feciorii cu bîta şi cu sarica. îi văd de departe, trecînd prin şes, ducînd şi întoreînd cîrdurile de mioare ori de mînzări. îi aud şi noaptea, cînd au ieşit cu turma în porneală, după rînduiala din miile de ani; fluieră cu blîn- deţă, fîşcîie ameninţător.

Cînd se împrăştie cioporul în amurg, într-un ostrov dintre ape, pare a fi înflorit alb grindul. Cînd suie primăvara cîrdurile în luna lui mai, cine ştie de unde simt şi cunosc adiindu-le împotrivă miros de fum vechi de la odăile părăsite. Şi înainte de a ajunge în fundul graiului, trec pe o costişă cu bolovani înşiraţi în pajişte : acolo se dă oilor sarea şi locurile-s bătătorite şi roase, căci nu s-au clintit sălăriţele de cînd le-au aşezat nişte baci a căror pomenire s-a stîns de mult. Numai umbrele lor se întorc în preajmă, să bage de samă dacă rîndurile nouă de mioare se îndulcesc la locul poruncit. în acele nopţi cu lună, cînii mîrîie, fără să dea glas, căci cunosc la umbrele amestecate cu negura amirosului, care durează în locul acela de la începutul lumii.

Acum cîţiva ani trăia între mărghile, călăuzind caii stînilor la păşune, un moroşan bătrîn pe care-1 chema moş Popaciue. Ani şi ani, din primăvară pînă ~m toamnă, acei moş schilav de reumatisme îşi făcea slujba trăgînd în piept

duhan iute şi povestind cîneiui nişte întîmpîări de mirare la foc. îşi schimba vetrele cînd ici, cînd colo, în capul graiului, cînd sub pădurea de la Slimohil, adunînd într-una caii neliniştiţi. Căci numai oile au înţelegerea deplină pentru poruncile celui ce le cîrmuieşte ; pe cînd calul e o animală îndărătnică, fără ascultare către stăpînirea lui. Aşa încît moş Popaciuc moroşanul îi mustra pe ai săi cu felurite vorbe de ocară şi nu putea avea o linişte la vetrele iui de popas, — pînă ce i-a venit vremea să se aline. Şi caii, cînd l-au văzut ghemuit fără grai, lîngă focul stîns, au rînehezat cu plăcere şi s-au socotit slobozi.

Însă băciţele cele aprige din fundul gruiului aveau pregătit din vreme alt moş, stăpîn al stavei. Şi a început a se purta şi acesta de la vatră la vatră, cu cînele, certînd şi adunînd într-una caii. îl văd căutîndu-i ici, căutîndu-î colo, adunîndu-i de prin scruntare la un loc, arătîndu-le bîta şi spunîndu-le cîte, lucruri toate, pe care noi nu le auzim ci mai mult le înţelegem după schimonosituri, răcnete şi gesturile învălmăşite cu bîta şi cu căciula. Trece prin apă încălţat cu opinci, iese la alt mal şiroind, iar intră în apă şi iese dincolo, şi stă în soare o ţlră, să i se usuce ţoalele pe el. Cînd înnegurează sara, îşi aprinde focul şi stă singur, mormăind către fantasmele de bură şi pîclă ale mlaştinilor, îi scîrţîie şi lui oasele reumatice ca şi moroşanului şi ca şi altora mai vechi decît moroşanul, care au fost cîndva şi nu mai sînt; şi se va adăogi şi el morţilor din veac. Iar vetrele vor rămîne, ca să se petreacă şi alţii pe lîngă flăcările lor, priveghind cai blăstămaţi şi neascultători cît a fi lumea asta, pînă la sfîrşitul stînilor. Iar cînd n-or mai fi stîni, n-au să mai fie nici munţi, nici codri, iar Domnul Dumnezeu îşi va fi întocmit judeţul noroadelor adunînd ciobăniile la sine în şesurile Iordanului celui de dincolo.

Moşul cu stava îşi sfîrşeşte viaţa ; iar noi l-am văzut pe Ion, copil de unsprezece ani, care abia şi-o începe şi va fi şi el poate rînduit cîndva la cai după legea muntelui.

L-am găsit în Pîrăul Şerpilor. Scobora de pe un ţanc, unde se căţărase, ca să abată la vale o junincă. L-am aşteptat în potecă. El a venit spre noi liniştit, aţintindu-ne cu ochi negri, energici.

Ii zic :
— Noroc, feciorașule !
îmi răspunde :
— Mulțam frumos.
— Cum te chiamă ?
— Ion Gheorghiu, domnule. De la Șugag.
— Cu ce te îndeletnicești aici ?
— Apoi, domnule, am în pază treizeci și trei de juninci ale șugăgenilor. Eu le port, eu le pasc și le-adăp și ie duc în fiecare sară la locul lcr, unde-s stînile. îmi plătesc șugăgenii cîte trei sute de lei de fiecare junincă.
— Le porți bine ?
— Bine. Altfel cum ?
— N-ai pierdut nici una ? Urși nu sînt pe aici ?
— N-am pierdut, nici n-oi pierde. Urși or fi fiind în altă parte a munților, dar aicea mă aflu ferit. Dacă văd vreo vită că se duce departe, mă sui după dînsa pînă-n pisc ș-o aduc la vale.
Ii zic eu : ,
■— Slujba ta, feciorule, mi se pare cam grea.
— Grea, dar ce să fac ? Am nevoie de straie. Trebuie să mai ajut pe mama, căci sînt și alții mai mici. Ar fi cum ar fi — dar băcița cea bătrînă e rea pară de foc ! Are numai doi colți în gură, dar socot c-ar putea să mă roadă de viu, cu tot cu opinci.
— Hm ! N-ar fi mai bine la cai ?
—- Ba da — numaicît bătrînul durează ; pîn' ce-a muri el mai este !
Deodată Ion Gheorghiu dă un răcnet. A zărit o juncă scăpată tocmai sus pe culme. ii trimete niște vorbe amestecate de amenințare ș-o i-a repegior în sus de-a dreptul printre brădui, făcînd semne în aer cu bîta.
îl observăm cum se cațără ; o clipă s-a oprit ca să arunce strigăt și către vitele rămase în pîrău. Acestea pasc liniștit și se aude picurînd de la dînsele sunet moale de tălăncuță. Cînd îmi arunc ochii iarăși la deal, păstorul a și ajuns la culme și c-o voce subțire judecă pe junincă :
— D-apoi cum de-mi faci tu mie asemenea supărare ?
Pruncul acesta fără frică e dintr-același soi cu unui
Pătru care acuma va fi fiind fecior în putere. Cînd l-am știut eu și l-am cunoscut tot în .aceste părți, avusese o pricină c-un

urs, care-i rupsese o juncă. Şi fără să pregete — de şi avea ani mai puţini decît Ion Gheorghiu — s-a dus cu bîta asupra fiarei.

Vedem îndată că avem a ne mira şi mai puţin de isprăvile lui Ion Gheorghiu de la Şugag.

Cînd coborîm la aşezarea noastră, găsim sfat la Casa Veche. Unii din vecinii şi prietinii noştri stau de vorbă cu paznicii de vînătoare şi dezbat cu aprindere nişte pagube de vite.

Lui Rudi Cernota i s-a prăpădit o vacă. S-a desfăcut din cîrdişorul soaţelor ei, a trecut în altă vale ; pe urmă din valea aceea a suit o culme străină şi s-a tot dus căutînd un sunet de talancă pe care-1 pierduse din auz. In ce vale va fi nimerit şi ce cîntec de clopot străin a ademenit-o ? Soarele a răsărit şi a asfinţit de şapte ori şi vaca rătăcită nu s-a mai arătat. Ursul n-a ucis-o, căci s-ar fi zvonit întăi de urs ucigaş. Mulţam Domnului, în părţile noastre n-avem, anul acesta, asemenea duşmani. Numai că s-a prăpădit ş-a nimerit în altă parte, alta nu poate fi.

Atunci, dacă alta nu poate fi, să se ducă unii din copiii lui Cernota ca să caute. In munţi se află felurite aşezări şi ştirii. Unele mai aproape, altele mai departe. Dacă vita a nimerit mai aproape, o găseşti mai curînd. Dacă a ajuns mai departe, musai s-o cauţi mai îndelung, urcînd creste, coborînd pîraie, întrebînd păstori singuratici şi tot um- blînd şi'cercetând pînă cînd afli. Atunci te pui jos pe-o lespede, te hodineşti şi mulţămeşti Maicii Domnului că ai ajuns la capătul năcazului. S-ar putea oare să nu se găsească o vită rătăcită ? S-ar putea dacă s -ar afla lotri care s-o jertfească, ori s-o coboare prin alte părţi la o aşezare omenească mai deasă. Dar lotrii nu prind rădăcini în singurătăţile noastre. Potecile îs puţine şi ieşirile în lume se află în văzul tuturor celor care hălăduiesc aici; cel pe care-1 întrebi îţi poate spune dacă a văzut o vită aşa şi aşa, cu anumit semn al ei, dusă de cutare om din cutare sat. Nu-i chip să umbli prin văzduh ori să te strecori pe sub pămînt. Pe lîngă asta, în greutăţile vieţii de aici, oamenii se ajută unii pe alţii; astăzi îţi folosesc eu ţie, mîne îmi foloseşti tu mie ; mai pune că fiind aşa de sus, locul e mai aproape de ochiul Domnului Dumnezeu ; iar

mai ales şi mai cu samă vinovatul şi-ar agonisi o pedeapsă crudă şi fără iertare, după legea singurătăţilor.

Prin urmare, copiii lui Rudi Cernota au purces să caute vaca rătăcită.

Ce copii are Rudi Cernota ? Băiatul e numai de doi ani. Abia stă copăcel; pe acela încă nu-1 poate trimete ; acela păzeşte braţele şi sînul maicii sale.

Are trei fete. Cea mai năltuţă, Viorica, se Îndeletniceşte cu treburile grele de pe lîngă casă. E fată mare. A trecut de paisprezece ani. Cît au stat vacile anul trecut în munţele Gotu, cine ştie unde, la vale, a trebuit să le îngrijească ea, la odaia de-acolo, scoţîndu-le în păşune, priveghindu-le, aducîndu-le la adăpost, mulgîndu-le, -— şi ţinîndu-şi în acelaşi timp şi rînduiala fiinţii ei pentru curăţenie, hrană şi îmbrăcăminte, fiind singură-singurieă într-un pisc pustiu. Copila cea mare deci face trebuinţă Ia greutăţile gospodăriei.

Spre a căuta o vacă rătăcită sînt bune copilele cele mai mici, de nouă şi zece ani» pe una o chiamă Doina, pe alta Margareta. Se încalţă bine cu bocanci cu clonţuri de fier, una îşi pune la spate raniţa cu ceva merinde ; îşi iau şi haine groase de lînă pentru vreme rea şi se duc să caute vaca.

O caută două zile şi n-o găsesc ş se întorc să ia alte merinde şi pornesc în altă parte, cale mai lungă. N-o- găsesc nici acolo ; vin iar ca să primească sfat şi poruncă ; spun ce-au întrebat, ce-au aflat şi ce-au chibzuit. Un cioban a avut o părere, altul şi-a dat cu socoteală altfel. Se află nişte vite într-o vale, unde anul trecut n-au fost. Aşa că fetele se duc pe alte poteci în locuri şi mai afunde.

Intăia oară au fost făcut un ocol de zece kilometri; a doua oară au străbătut o cale îndoit de lungă ; acum s-or duce treizeci de kilometri. Acolo, la treizeci de kilometri au să găsească vaca. în partea aceea nu-s stîni, nu-s odăi; în partea aceea numai după opt ceasuri de umblet dai de-o aşezare a unui poienar bătrîn.

— Duceţi-vă, le-a zis munteanul; acel schivnic se teme de Dumnezeu şi-i cu inima milostivă.

Pe lîngă pierderea vacii se mai întîmplase o pierdere. Al doilea paznic, Pitini, avea în grijă un cal cumpărat din primăvară de unul din «domni». Un cal xlestul de bun,

pentru nevoile locului. Fusese plătit patruzeci de mii. A stat acel cal cuminte două, trei săptămîni în locui cel nou, Pe urmă i s-a urît ori i s-a făcut dor de locurile mai largi din văi şi-ntr-un amurg n-a mai fost găsit eu celelalte vite, S-a dus în lumea Iui. Unde s-a dus nu se ştie. A luat-o întăi pe drum, după cit dovedeau cercetările. După aceea i s-a pierdut urma. A fost căutat iei-colo, apoi Pitini a rămas la o idee a sa : roitei s-a întors, la stăpînul lui cel vechi,, în satul din vale. Cînd va avea Pitini trei zile slobode, se duce acolo unde ştie şi aduce calul. Dacă nu-1 găseşte acolo, apoi va vedea cum şi ce fel, şi-I va căuta cu altă rînduială.

în acelaşi timp, pe cînd se făceau asemenea prepusuri asupra calului, Doina şi Margareta, copilele lui Rudi, ajung într-un munte la opt ceasuri depărtare şi găsesc nişte creş-tini care Ie dau înştiinţare de vaca rătăcită. O vacă aşa şi aşa cu semne anumite, c-un corn puţintel strîmbat.

—- Aceea este, copilelor dragi, zice unul din oameni. Paşte cu vitele stăpînului nostru în munte. Staţi de răsuflaţi, vă hodiniţi, mîncaţi şi dormiţi, — şi. mîni dimineaţă vă-ntoarceţi acasă cu ce-i al vostru.

Le-a primit şi poienarul cel bătrîn, cu pieţe albe ea sfîntul Petre din icoană.

— Vita voastră e aici şi v-o dau bucuros, le-a încredinţat el.

— Mulţam, uneheşule, răspunse fetiţa- cea mai mare ; şi amîndouă se bucură că au. ajuns cu bine la capătul 'încercărilor, după cum se spune şi in poveştile pe care le-au auzit în serile lungi afe iernii la. vatra caldă.

Vrenseari lină ; vreme de secetă. Cerul nalt şi senin. Soarele se apleacă la asfinţit asupra codrilor de brad. Iar în valea pîrăului, nu departe de stîaa. unde s-au oprit, paşte stava de eai a păstorilor. Stavarul mînă caii mai într-acoace, ca să aibă prilej să-şi ia de la odaie şi hrana sa.

Fetiţele, se uită cu luare-aminte în valea pîrăului şi încep a se sfătui cu glasuri încete ; după aceea iar înaltă capetele privind.

— Mai este ceva ? întreabă gazda zîmbind.

— Mai este, răspunde cu îndrăzneală copila cea mai mărişoară ; că noi cunoaştem aicea şi calul unchiului care-i rătăcit de două săptămîni.

— Se poate, răspunde poienarul cel bătrîn ; pe lîngă vaci avem ş-un cal de pripas. Să vie stăpînul lui să-1 cunoască şi să-1 ia. Fiecare cu-al său, slavă Domnului Dumnezeu.

Despre aceste chestii şi întîmplări vorbeau domnii şi paznicii cînd am ajuns noi la Casa Veche. Fetițele se întorseseră cu vaca şi cu bună veste. Toată lumea era bucuroasă, însă nu se rosteau laude prea mari: ceea ce săvîrşi- seră Doina şi Margareta era în rînduiala vieții, după cum se povesteşte şi se spune de cînd e muntele.

Pe lîngă asta fiind ş-un ajun de sărbătoare a muntenilor şi-a turmelor, pe drumul cel mare de dincolo de ape treceau şiraguri după şiraguri de călăreți, ducîndu-se depărtată cale la păşunile cele mari ale Şurianului. Munteni, muntenee şi copii, fiecare în tarnița sa, pe călutul său, se duceau lin, în pas domol, spre limpezimea înălțimilor, unde vărează turmele lor cele mai multe. Cînd se desfăşură asemenea privelişte pe drumul văii, apoi noi părăsim ale noastre şi stăm uitîndu-ne cîte-un ceas. îi cunoaştem care sînt poienari, ori de la Jina, după port. Straiele bărbaților, gătelile femeilor, saricele albe ale pruncilor şi copilelor nu s-au schimbat niciodinioară de cînd e lumea asta şi le ştim. Totuşi ne place să le mai vedem o dată, ca nişte singuratici ce ne aflăm, cu dor de lume.

îi privim cum se duc, ou soarele lumimndu-i din dreapta ; umblă în domnia lor ; şi sărbătoarea aceasta, ca şi îmbrăcămintea şi datinile, au moştenit-o de la păstorii cei vechi care-au păstrat-o neînduplecat de la alții şi mai de demult. Aşa c-am uitat şi noi să spunem în acel ceas laude fetițelor. Pe urmă ne-am gîndit să le aducem de la oraş nişte păpuşi. După aceea tot noi ne-am întrebat cu mirare ce-or face ele cu păpuşile orăşenilor. La urma urmei doamna soața mea a observat că ele nici n-aşteptau laudă sau răsplată. Se bucuraseră o clipă c-au isprăvit cu bine o trebă, iar apoi se arătau tot aşa de cuviincioase şi smerite, ca toți copiii din acele locuri aspre.

A zecea poveste

«NECUNOSCUȚI AU DAT FOC PĂDURII...»

Pe lîngă Ion Gheorghiu, paznicul în vîrstă de unsprezece ani care paşte în tăieturile din Pîrăul Şerpilor junin- cile

şugăgenilor, mai sînt la noi la Frumoasa şi alţi prunci care mîni-poimîni vor fi feciori şi bărbaţi.

Nu sînt prea mulţi; în asemenea pustietăţi sînt destui patru, ca să puie la cale pozne ca cea care s-a întîmplat într-o duminică.

Pe doi nu-i cunosc : păzesc cai, poartă vaci ale paznicilor noştri de vînătoare. Al patrulea e unul Petrea, de loc din Sebeş.

Părinţii lui, cu numele Dionisie şi Dochia, sînt nişte sărmani ai vieţii care de multă vreme se zbat să puie năcazului lor un acoperămînt şi să lege de rîvna lor un ogor unde să samene cucuruz şi crumpene. I-am văzut ascultători, robaci şi cuviincioşi; au încercat în viaţa lor toate ; au fost şi-n Franţa, cînd se cereau lucrători acolo după războiul celălalt şi n-au adus de-acolo nici o agonisită ; au adus numai pe Pierre, care a avut la Sebeş năcazul să-şi schimbe numele şi să uite limba pe care o învăţase în ţara unde se născuse. Din pricina asta Petre pare cam rătăcit şi bîlbiie limba părinţilor lui şi nu poate îndeplini altă slujbă decît paza gîştelor de la Casa Izvorului de Argint.

Dionisie şi Dochia, punînd cu îndărătnicie ban lîngă ban, au izbutit în sfîrşit să cumpere o căsuţă ş-un pămînt undeva, însă odrasla lor nu pare să aibă altă chemare decît paza gîştelor ; încă şi pe acelea le păzeşte ca vai de lume. S-a dat zvon că una s-a prăpădit, iar pe alta am văzut-o şchioapă. Apoi dacă nu poate duce în "bună rînduială paisprezece paseri cuminţi pînă în prundul apei şi de la apă înapoi acasă, atunci ce nădejde este să are şi samene şi să împrejure casa cu palancă ? Aşa spun lucrătorii moţi de aici gardului sau ulucilor : palancă. Ce nădejde este să crească o vacă ş-un porc ? Vă spun eu că nu-i nici o nădejde şi aşa spune oftînd şi biata maică-sa Dochia.

Acest Petrea al Dochiei şi al lui Dionisie e mai în vîrstă decît Ion Gheorghiu ; însă pe Ion Gheorghiu l-aş putea trimete în puterea nopţii pînă la Gura Prigoanei, să ducă un răspuns paznicului de acolo, pe cînd Petrea nu ştie ce-i cu gîsca şchioapă şi socoate că-s vinovate celelalte pentru năcazul ei şi le zburătăceşte cu pietre şi beţe ca să le înveţe minte, să nu se mai şchiopeze una pe alta.

Se vede că nici ceilalţi doi, pe care nu-i cunosc şi i-am văzut numai aşa de departe, n-ar fi vrednici să fie trimeşi la

gura Prigoanei după o tarniţă şi după nişte ouă. Care din ei a aprins foc în tăietura de deasupra Pîrăului Şerpilor ? Nu s-a aflat încă. A aprins foc cînd bătea vîntul; nu l-a aprins într-un loc ferit ş-au luat foc ierburile uscate ale anului trecut. Deasupra ierburilor uscate ale anului trecut a crescut iarbă nouă, însă din pricina secetei îndelungi puterea uscăciunii aprinse a fost aşa de mare încît vîntul a mînat-o asupra buturugilor şi asupra brăduilor ; toate s-au aprins eu repejune ca şi cum costişa ar fi avut împrăştiate pe ea dîre de pulbere. Cînd flăcările aprindeau brazi, zbucneau focuri de artificii; scînteile fulgerau pe deasupra şi se sămănau în depărtare, aprinzînd alte cuibare de foc.

O fumegare groasă s-a înălţat în văzduh; trei dintre copii au venit la vale dîndu-se peste cap şi s-au uitat cu spaimă la oamenii pe care i-au întîlnit; apoi s-au dus mai departe în goană. Oamenii au văzut pe deal fumul negru şi au înţeles primejdia dînd de veste.

Ce să mai întrebi : ce şi cum ? Ce să mai cauţi să lămureşti a cui e vina ?

Nişte draci de prunci au aprins foc în marginea tăieturii şi primejdia e asupra noastră. Dacă vine balaurul flăcărilor spre noi, atunci se mistuie toată aşezarea. Deci au sărit întăi muierile şi au ţipat înfricoşat că de-acu ne prăpădim. Bărbaţii însă au mirosit vîntul ş-au cunoscut că vîntul şi flăcările merg în altă parte. Aşa încît nu ne mistuim într-o clipă ; mai putem hălădui o ţîră. Mai putem hălădui cît iau oamenii topoare şi tîrnăcoape, sape şi beţe şi cît se duc să bată război ou focul.

Mai întăi se vede că, după ce sui dealul, se mai deschide o rîpă largă şi după aceea dai de pojar. In fundul rîpii, oamenii trag cu hărnicie un şanţ ; acesta-i hotarul nostru deocamdată. Iar asupra vetrelor aprinse cei zece ori cincisprezece oameni se duc cu tîrnăcoapele şi topoarele, rupând legăturile, înăbuşind cu ţărînă trunchiurile uscate. S-au adaos şi Cîteva muieri tinere. Iau parte la bătălie şi unii domni ce se găsesc aici în petrecere. Muierile au un meşteşug de bat flăcările c-un măturoi de cetini pînă ce-1 omoară. Cînd ne-am suit şi noi sus, bătălia era în toi şi nu mai era îndoială că vor birui oamenii.

Lucrarea însă nu s-a făcut cu repeziciunea vorbelor. A fost o muncă îndelungă de cîteva ceasuri. Cît se duceau

oamenii de ici dincolo, în urma lor flăcările se iscau iar. Trebuiau să se întoarcă îndărăt, cu iuţeală şi eu mînie. Se întîmpla că o parte â tăieturii era cu desăvârşire domolită şi balaurii stăteau negri şi morţi pe costişă deasupra rîpii. îi bătuseră bărbaţii cu topoarele, îi înăbuşiseră femeile cu tîrnuri de cetină. Stăteau morţi şi nu mai suflau. Dar cum rămîneau singuri şi nepăziţi, deschideau cîte-un ochi şi-şi făceau unul altuia semne. Cînd să se scoale şi cînd să înceapă iar a sufla pe nări, băga de samă careva de pe dealul nostru şi slobozea răcnet, dînd înştiinţare. Atuncea se întorceau asupra dihăniilor două muieri, care erau mai aprige şi mai îndârjite ş-apoi atâta îi băteau cu tîrnurile, că rămîneau cu desăvîrşire pieriţi.

Ca să fie încredinţarea noastră temeinică şi paza fără cusur, au stat în după-amiaza aceea străji, şi sara acele străji s-au schimbat şi s-au aşezat altele pe vremea nopţii, pîndind în cele patru colţuri ale tăieturii arse. Cum mai dădea semn vreun pui nestropşit deplin, ori vreo "bălău- roaică vicleană, cum se duceau asupra lui străjile rete- zîndu-le capetele şi luîndu-le limbile.

Luni, a venit veste la împărăţie că toate dihăniile focului au fost supuse. Atuncea s-au adunat sfetnicii, adică paznicii de vînătoare şi lucrătorii cărunţi, şi unii din domni, şi au făcut judecată.

De unde şi cum s-a putut isca pojarul ?

Oameni înţelepţi au căutat urma unei vetre de foc şi au aflat-o. Unii din aceşti sfetnici înţelepţi au găsit şi două •emnuşe arse pe jumătate; cu acele două lemnuşe «diavolii» au pus flacără în iarbă uscată, peste care au adunat vreascuri.

Greutate mare nu-i să afli pe «diavoli». Ii numeri pe degete cîţi sînt. Cel cu junincile, cel cu caii, cel cu vacile^ cel cu gîştele şi care-or mai fi. Sînt. şi fete ; dar fetele-s mai cu judecată şi ele nici nu s-au depărtat de casă ; au de tors, au de spălat, au de îngrijit un frăţior. La noi Ia munte totdeauna fetele-s mai vrednice şi mai folositoare. Pe cînd fecioraşii au vrut pesemne să frigă gîsca cea prăpădită. Asta îl scapă pe «Franţuz», căci Petrea fiind sărac cu duhul, nevinovat şi onest, nu se putea întovărăşi la asemenea faptă. După alte judecăţi, nici păzitorul junin- cilor de la* Şugag nu

poate fi tras la răspundere; Ion Gheorghiu e un fecioraş pe care poţi pune temei; toate cîte le face sînt bune. Cei care fugeau înfricoşaţi dau dovadă c-au văzut ei întăi primejdia; pe lîngă asta au şi ei treburi la vaci ori la cai, pe care în singurătatea noastră nu le poate îndeplini altcineva.

Amînîndu-se judeţul pînă joi, s-a aflat joi dimineaţă că au prins a arde nişte păduri dincolo de apa Frumoasei, cine ştie unde. Unele s-au aprins în susul apei; altele în depărtarea văii. Aşa că nu s-ar putea spune cu tot temeiul că pruncii de la cai şi de la vaci s-au nărăvit să dea foc tăieturilor.

Dacă se iscă şi-n alte părţi pojar, atunci de ce să mai căutăm vinovaţi aici ? Şi încă la noi a fost numai o încercare ; pe cînd în alte părţi balaurii de foc au cuprins bucăţi mari de pădure. Se simte miros de zgură în toată valea. S-au mişcat sălbătăciunile din sălaşele lor şi-şi caută adăpost în alte văi.

Dacă n-ar fi seceta care se vede şi de eare suferim, n-ar arde nici tăieturile. Aşa că vinovată-i numai seceta ; de şi,, ca să se iste foc într-un loc, să se întindă şi să cuprindă ierburi şi brazi, trebuie să se afle mai întăi şi mai întăi un blăstămat cu minte puţină care să-1 stîrnească. Nu numaidecît c-un lemnuş, ci numai c-un fir de iască aprins din cremene, ori numai c-un muc de ţigară aruncat fără grijă.

Lăsăm pruncii să-şi vadă de treburile lor. Au fost ei destul de înfricoşaţi, şi le-a fost asta pedeapsă. Ne mai stropşim la ei, le mai facem cîte ian şurub în cap; chiar îi şi lovim, clar nu prea tare ; şi hotărîm ca să fim şi noi mai cu pază. I-am cercetat- în şerpare şi straiţe, să n-aibă scăpărători, nici aprinjoare ; îi pîndim să nu le ţie ascunse cumva în vreo scorbură ori sub vreo stîncă. Şi grăim noi în de noi în taină, ca să tragă ei mai bine cu urechea, cum că asemenea faptă e ca o moarte de om. Ba-i şi mai mult, căci pădurea are mai mare preţ decît un om. Pe om 11 naşte muierea ; pădurea e zămislită şi crescută de însuşi Domnul Dumnezeu. Deci cine dă foc pădurii, las' că e osîndit aici ca pentru o moarte de om, dar pe ceea lume va arde în pojar nestins de brad, în vecii vecilor, fără sfîrşit.

O greşală se iartă — şi de Dumnezeu, şi de oameni. De Dumnezeu, pentru că sfinţia sa e însăşi Bunătatea, Mila şi Iertarea. Iar de oameni se iartă întăia oară. Dumnezeu

poate ierta de două ori, omul, nu. Căci pădurea e bunul şi viaţa muntenilor.

Ca să se arate mila Domnului Dumnezeu, întâi a venit asupra codrilor de brad o ploaie repede. O ploaie viforoasă, numai la noi în munte, ca să se tămăduiască rănile pojarului de aici şi din alte părţi. Ne-am închinat ş-am mulţă- mit lui Dumnezeu şi, ea şi sălbătăciunile sihlei, am uitat .primejdia.

Nu mult după acea ploaie, la mijlocul lunii august, a înflorit bisacănul. A înflorit pretutindeni, în toate tăieturile, pe toate coastele de munte ; a înflorit ca blînde flăcări şi-n locurile unde au pierit balaurii, ca să se stingă şi amintirea lor.

Aşa-s de mîndre iarăşi toate, ca-ntr-un basm. Cerul nalt e de piatră scumpă. Şi-n limpezimea lui, deasupra Frumoasei şi Sălanelor se învaţă la zbor puii de lostun ; aşa-s de mulţi, pareă-s roiuri : se învîrtejesc ţîrîind şi cîn- tîndu-şi bucuria vieţii. Au să plece nu peste multă vreme, dar se vor întoarce iarăşi. Pe luciurile apei tresar păstrăvii, vînînd muscuţe. în mărghilele din fundul şesului Sălanelor, lîngă boschetele de jepi, ies căprioare mai puţin sfioase. Şi tot muntele e plin de frumuseţă Domnului, căci în cu- rînd cumpăna vremii se schimbă, şi s-apropie toamna.

Curînd, ca şi lostunii, vom pleca şi noi — şi ne vom întoarce într-o primăvară nouă.

A unsprezecea poveste

SIHĂSTRIE

Cătră sfîrşitul lui august, zile după zile sfinte. Uşoare neguri dimineaţa, pe piscuri de brădeturi, amiezi înfocate, amurguri încununate rumăn, înserări răcoroase. A fost sfîrşitul unei epoci de secetă ; orele se repetau în aparenţă fără schimbări. însă în cea din urmă zi a lunii, Tăierea Capului Sfîntului loan Botezătorul, ca şi cum s-ar fi produs o catastrofă simbolică şi nesimţită, lumina şi-a schimbat aurul, au trecut pe sub cer nouri învălmăşiţi care au scuturat burniţi şi ploi, s-au ciocnit vîrtejuri de vîn- turi contrare. Tovarăşul meu, muntean vechi, a privit cu puţină melancolie spre plantaţiile nouă ale Oaşei, unde se mişca o căprioară în marginea pădurii, şi a murmurat :

— A venit toamna...

într-adevăr, ciclul zilelor numai ni se părea neschimbat şi monoton ; era supus în realitate legii eterne care ne călăuzeşte. Am mai adaos şi noi o vară vieţii noastre şi toamna ni se mai apropie cu un popas.

Astăzi, zintăi septemvrie, privim lumea cu alţi ochi, din cerdacul casei de la Bradu Strîmb. Şi pentru că toate-s schimbătoare şi toate se isprăvesc cu mîhnire, şi pentru că nu mai avem de petrecut aici decît clipe numărate, mi-aduc aminte de o întîmplare de demult, pe care simt nevoia s-o povestesc.

Acum treizeci şi mai bine de ani, am cunoscut un om de a cărui valoare sufletească abia acum îmi dau sama. Atunci cînd m-am apropiat întăia oară de el, eram îndemnat să-1 socotesc, ca şi cei care mi-1 prezentaseră, un original cam ţicnit. Moşierii vasluieni, la care eram găzduit pentru prima vînătoare de toamnă, îl categoriseau cum că i-ar fi lipsind o doagă. Prietinii gazdelor mele, proprietari din marginea ţinutului Fălciu, întrebui- ţau altă expresie populară : «să ştiţi că-i cam vîntuit». Ţăranii — pădurari şi hăitaşi — se arătau mai energici în apreciere : «e pălit cu leuca...»

Toate aceste figuri poetice erau îndreptate împotriva unui oarecare coconu Theodor Buzdugan. I se spunea «coconu Theodor», deoarece se aflase a fi viţă de boier, însă în înfăţişarea lui obişnuită acum nu mai avea nimic boieresc.

Acest cuconu Theodor îndeplinea slujba de brigadier silvic pe moşia lui Gavrilaş Hotnog, bătrîn boier cu adevărat, din marginea Tutovei — şi era un «chihaie» cum se spunea atunci în acele locuri, un chihaie ca orice chihaie, cu bundă, chimir şi taşcă de piele la şold. Deosebit avea numai o foarte bună puşcă fără cucoaşe şi o barbă căruntă care-i mătura pieptii bondiţii. Şi pe lîngă aceasta o căciuliţă de astrahan cu fundul lat. Era «chihaie», îndeplinindu-şi strict slujba.

Ce fel de boier care-şi lasă casele de la tîrg, care trăieşte în codru ca un om de rînd, care munceşte priveghind tăieturile din parchete, care se clănţăneşte cu lucrători şi negustori, care stă cu călcâiele lipite la porunca stăpînului ?

Dacă a fost boier — lucru de care ne îndoim — atunci numai că e vîntuit, pălit cu leuca, c-o doagă lipsă, zăltat : mai sînt şi alte multe vorbe care pecetluiesc fapta unui asemenea om nătîng.

Cine a mai auzit boier care să facă ceva ?

Boierul e un om care toată ziua nu lucră altceva decît mînîncă, bea, citeşte într-o carte, se culcă şi doarme, iar cînd se scoală le începe toate de la capăt. Se mai duce prin străinătăţi şi iar vine acasă. Cîteodată iese la vînătoare, aşa cum ies toţi boierii din partea aceea de lume •— marginile* învecinate ale ţinuturilor Vaslui, Huşi, Tutova- Ies la vînătoare din huzur, că n-au nevoie de carne de sălbătăciune. Ce-au să mînînce boierii carne de dihanie cînd au atîtea şi atîtea aduse de peste ţări şi mări ? Noi nici n-am văzut aşa mîneări, nici n-am auzit de asemenea bunătăţi. Nebunia lui cuconu Theodor Buzdugan se dovedeşte şi aici, că mînîncă mămăligă fiartă în ceatm. ca noi ţăranii şi oamenii de rînd, <p o muiere văduvă a unui pădurar îi face scrot»-' de patru ouă într-u» hîrb de schijă,, ori un borş de pui într-o oală de lut» şi nu tâtă să-şi aducă pe iarnă de la o stînă o bărblnţă de brînză. Cu asta trăieşte. Vin nu bea : îşi face must de pădureţe. îşi mai face ş-o leacă de spirt cu buruiana albinelor care se chiamă mătăciune : zice că asta-i doctoria M ca să se tămăduiască de bencheturile din tine- reţă,. din vremea cînd îşi petrecea veacul prin străinătăţi.

Toate aceste vorbe şi multe altele Ie ascultam la adunarea oamenilor scoşi la visat din sate. Strînşi roată la focul de sară, subt un gorun, bătrîn, vorbeau de cîte în lumea, asta, şi-1 judecau şi pe ehihaie.

Cuconu Theodor Buzdugan încă nu se arătase şi nu-l văzusem, însă trebuia să se arate numaidecît împreună eu stăpânul său, căci bătăile din ziua a doua a vânătorii aveam a le face în pădurile lui Gavrilaş Hotnog. Eram chiar în hotarul acelor păduri care se chemau una Ponoa- rele şi alta Poienile.

Vremea era biîndă şi nu bătea vîntul. Cerul rămăsese curat şi spuzit de stele. Hotărîrea era ea sătenii să rămîie sub streşina codrului; iar noi vînătorii aşteptam pe cuconu Gavrilaş cu trăsurile,, ea să ne ducem să cinăm şi să mînem la o curte a lui de ţară dintre acele păduri. Trăsurile întârziau şi eu ascultam poveştile şi vorbele-, după naravul pe care îl am.

Alăturea cu mine, pe acelaşi trunchi căzut de fag, se odihnea după cea dintăi zi obositoare şi plăcută, a bătăliei, un vînător vîrstnic din Tutova. îmi era simpatic şi mă îtaprieiinisem cu el, ascultîndu-i poveştile despre felurite păţanii extraordinare de vînătoare. Nu mă interesa adevărul în sine, cu care un vîhător n-are ce face, ci felul cum uni spunea întîmplările lui adevărate ori închipuite. Aşa încît îi dădeam replica şi ne miram fiecare de isprăvile celuilalt, bucurîndu-ne sincer că sîntem nişte vînători cum nu se mai află alţii pe lumea asta. Acest simpatic tovarăş, căruia i-am făgăduit, -solemn să-i fiu oaspete pentru nişte expediţii sortite celebrităţii,, se numea Dumitrache Lepădatu. Avea o înfăţişare biîndă, obraz oacheş, cu mustăţi mari înclrjoiate în jos. Fu-roa

într-una ţigări pe care şi le răsucea singur şi-i părea rău c-a uitat papornița cu gărăfi de vin — «un vin care nu se mai află pe lumea asta». Ce vinuri cunoşti dumneata ? Toate-s nimic pe lîngă vinul lui Dumitrache Lepădatu !

— Ai să vii la mine după cît mi-ai făgăduit; ana- tema cui nu se ţine de cuvînt ; ş-ai să guşti. După aceea stăm de vorbă !

Trebuie să adaug că această întîlnire pe care am hotă- rît-o atunci cu jurămînt n-a avut loc niciodată. Nici pe om nu l-am mai văzut. Am aflat că s-ar fi prăpădit ş-am regretat din inimă că prietinia noastră a durat numai cît o floare din poiana unde ne-am cunoscut şi i-am ascultat

isprăvile. Am uitat ce isprăvi. Aşa sintem noi vînătorii. Mi se pare că aşa sînt şi ceilalţi oameni de rînd.

Aruncîndu-şi ţigara, tovarăşul meu s-a întors spre mine de către vorbele de la foc şi mi-a spus, cu zîmbetu-i bun, mîngîindu-şi mustăţile :

— Fleacuri, domnule şi stimate amice ! Eu pot să-ţi spun dumnitale mai bine decît oricare de aici ce-i cu Theodor Buzdugan. Trebuie să-ţi declar de la început că nu-1 admir şi nu-1 aprob ; însă romanul vieţii lui e destul de interesant.

— Aş dori să-1 cunosc.

— Sînt ou plăcere la dispoziţia dumnitale. înainte de a începe, dă-mi voie să te întreb. Dumneata unde ai studiat ?

Am răspuns cu gravitate :

— Eu, cucoane Dumitrache, am studiat la Vasile Puşcaşu de la Dolhasca. Acest bărbat remarcabil m-a învăţat cum să ţin puşca, ce să fac cînd sare iepurele şi altele. O vară şi o toamnă mi-au fost deajuris ca să trec examenul cu succes.

— îmi place răspunsul, s-a bucurat Dumitrache Lepădatu. Deasemenea eu : n-am fost la Paris nici pentru vînat, nici pentru plugărie. Şi una şi alta le-am deprins de la părintele meu. Ei bine, domnule şi stimate amice, află că Theodor Buzdugan, ca să ajungă brigadier silvic la cuconu Gavrilaş Hotnog, a făcut studiile la Paris. A învăţat la franţuji opt ori zece ani. Mai degrabă zece decît opt. Drept, chimie, astronomie — pot şti eu ce-a studiat ? Am auzit c-a făcut studii frumoase. S-ar fi
mirat şi franţujii de el. Şi poftim, ajunge chihaie la Gavri- laş Hotnog. Spune şi dumneata dacă asta nu-i curată prostie.

Am răspuns cu îndoială :

— Ştiu eu ? Poate au fost anume împrejurări care l-au adus aici.

— Fără îndoială, dragă domnule; desigur, stimate amice. Dar faptul este întocmai cum ţi l-am comunicat. Buzdugan cel bătrîn i-a lăsat avere mare. Două moşii de cîte patru mii de fălci, casă în Iaşi, vie la Bucium, altă vie la Cotnar ; ipoteci puţine. Cît a stat tînărul la Paris, a băut viile, ca să zic aşa. S-a întors la Iaşi, a văzut că se plictiseşte într-o casă mare şi a vîndut-o. Şi-a luat una mai

mică; s-a plictisit şi într-aceea. Slujbaş la stat nu i-a plăcut; iubeşte independenţa. Agricultura — nu s-a interesat de aşa ceva. Avea doi vechili. N-aş putea spune că-şi petrecea viaţa în orgii; părea om cumpănit. Mai degrabă îi plăcea să curteze cucoane. Şi avea patima cetitului. Şi scria. Ce anume scria nu s-a aflat. Aşa că, plictisindu-se de casa astălaltă şi de toate cîte putea avea şi vedea la Iaşi, a ipotecat o moşie şi s-a întors la Paris. Acolo-i plăcea lui. Lume distinsă, viaţă aleasă, mai ştii ? L-am auzit într-o sară vorbind de asta. Vorbea în dodii, cum i-i obiceiul. S-a mai întors un an iar printre noi şi nu i-a plăcut nici cît întăia oară. A ipotecat ş-a doua moşie şi s-a dus iar. După cît susţine, ar fi petrecut o viaţă după gustul lui, — pînă ce-au ajuns ipotecile la termen. Ş-a rămas fără nimic la treizeci şi cinci de ani. A lichidat, a plătit toate datoriile şi s-a văzut singur, fără familie, fără slujbă, fără alte mijloace de trai.

— Jucător de cărţi cu meşteşug şi excroc nu mă pot face, zice el lui Hotnog. Subprefect nu-mi place. Prefect nici atîta : detest politica. Negustorie nu mă pricep. In toată viaţa mea mi-au plăcut petrecerile cu tovarăşi şi vînătoarea. Dragă mi-a fost pădurea în tinereţă şi m-aş întoarce la dînsa.

Cînd a spus vorba asta avea patruzeci de ani. S-a înfăţişat la prietinul său Gavrilaş, mult mai în vîrstă decît el, şi-i spune :

— Primeşte-mă pădurar ; vreau să-mi fac casă în pădure la Poieni, unde mi-au fost petrecerile de vînătoare.

Gavrilaş llotnog a rîs :

— Glumeşti ? zice. Eă-ţi casă, vânează cît pofteşti. Pădurea a fost a dumnitale. Ţi-am cumpărat-o, dai-ţi recunosc dreptul de vînător ohavnic în Poieni.

— Ba nu vreau petrecere, răspunde Theodor Buzdugan, vreau să-mi cîştig cu dreptate pînea cea de toate zilele.

— Cucoane, răspunde Hotnog, vină-ţi în fire şi rămâi ceea ce eşti. Un boier scăpătat nu moare de foame, şi se pot-găsi mijloace să trăiască după rangul lui. Ia-ţi o slujbă la stat!

— Imposibil! strigă Theodor Buzdugan.

— Să-ţi dăm o moşie în arendă, frate dragă.

— Nu-mi convine nici asta. Agricultură puteam face pe moşiile mele şi n-am făcut.

— Fă orice, cucoane, după studiile pe care le ai.

— Domnule şi stimate prietine, se ridică serios Buzdugan ; studiile mele nu se vînd nici cu gramul, nici ou oca; nici nu le pot bea şi nici mînca, nici în bani nu voi a le preface. Să nu amestecăm ale sufletului cu ale trupului'!

Ascultă şi judecă şi dumneata ; nu sînt acestea vorbe de nebun ?

N-a fost chip nici într-un fel. Hotnog a primit la urma urmei, socotind să-i facă cheful şi aşteptîndu-1 să se plictisească şi de pădurărie. Aş ! ţi-ai găsit! Nebunul s-a dovedit încăpăţînat în nebunia lui şi-i ehihaie în Poieni şi Ponoară de opt ani.

Vrei să ştii cum trăieşte ? Să-ţi spun şi asta.

Trăieşte, domnule şi stimate amice, ca un pădurar şi-şi vede de slujbă cu vrednicie, de se miră şi Hotnog. Ce vrei dumneata ? Să ai pădurar un doctor în filosofie de la Paris, asta nu-i un lucru ce se poate vedea în toate zilele. Aş îndrăzni a-ţi spune că nu se poate vedea nici la o mie de ani decît o dată — şi data asta s-a nimerit să fie la noi aici, fiind noi martori. Trebuie s-o scriem, ca să afle şi urmaşii noştri peste o mie de ani.

Mare poznă ! Zvoană între boieri, scandal între doamne. Cum să ni se ruşineze tagma ?

Eu ţi-oi spune, dacă vrei să mă asculţi, de ce nu era întru totul ruşinată tagma. S-a crezut întăi că, la căsuţa aceea pe care şi-o clădise în pustie, va fi dus o ţiitoare ţărancă ori ţigancă. — Ferească Dumnezeu ! Nici pomeneală de aşa ceva. S-a crezut după aceea că ascunde acolo altă patimă : de pildă beţia. Nu s-a dovedit nici asta. Atunci se îngroapă acolo din disperare de atîta ştiinţă în zadar, ea să ajungă mut, ori surd şi să uite toate cîte a fost învăţat. Da' de unde ! Şi-a dus aeolo cărţile şi se îndeletnicea cu cetitul. Nu lipsea să se arate la biserică îmbrăcat cuviincios. S-a deprins după aceea să-şi viziteze cunoscuţii vechi pe la moşiile lor. în zile de sărbători îl vedeau sosind calare. Iarna, se ducea şi la cîte o petrecere sară. Acesta-i pădurarul ? Ba nu-i nici un pădurar. E cuconul Theodor, cărunt şi cu înfăţişare mai. nostimă decît oricînd, cuconul Theodor care converseazâ franţuzeşte şi nemţeşte. Pofteşte şi pe unele cucoane la valţ. Are el aşa o mihnire care nu-i stă rău. Păcat de aşa om ! zic

toți. El se înclină cuviincios, pleacă devreme, căci a doua zi are slujbă în pădurile lui. A doua zi iese între pădurari cu tașca, cu pușca, cu cornul și cu Crai copoiul după dînsul. Acesta să fie domnul prezentabil de asară ? Nu-mi vine a crede. Și totuși l-am văzut cu ochii mei, l-am auzit cu urechile mele.

Drept îți spun, asta îmi pare mie cea mai mare prostie din cîte am văzut la oamenii cu care am avut de-a face în viața mea. îl întreabă Hotnog într-un rînd : •

— îți place viața asta, frate dragă ?

Răspunde :

— De ce să nu-mi placă ? îmi place.

— Ce poate să-ți placă ? Aș fi curios.

— Cucoane Gavrilaș, dacă ești curios să afli, am să-ți răspund că numai omul singuratic e liber și că bucuria sufletului nu se cumpără cu bani.

Auzi dumneata vorbe ? Vorbe de om sărit din țîțîni.

Are o căsuță îmbrăcată cu iederi de jos pînă la acoperiș. Niște stupi de albine, doi cai, copoiul de care ți-am vorbit. îl slujește baba pădurarului, care-i cam surdă. N-aș putea trăi acolo o săptămînă. El trăiește acolo de opt ani. îl mustră iar Gavrilaș Hotnog :

— Cît ai să stai aicea ? Vine bătrîneța, cucoane. Ce-ai să faci la urma urmei ?

— Cucoane Gavrilaș, răspunde el, nu te îngriji de asta. r.iniștește-te ; n-am să îmbătrînesc. Sînt puțintel bolnav

de stomah, puţintel bolnav de inimă ; aşa încît am să-mi închei cariera la timp.

Zice iar :

— în fiecare primăvară şi-au luat obicei doi porumbei sălbatici de poposesc pe-un fag ciungit în preajma că- suţii mele. Cînd îi văd, ştiu că mai am a petrece un an cu bine. Cînd n-or mai veni acei soli, am să înţeleg că trebuie să mă îngrijesc de sfîrşit. Am scris într-o scrisoare pe care ai s-o găseşti domnia ta, prietine Hotnog, că doresc să fiu îngropat în grădiniţă şi la casă să se puie lacată şi să ră- mîie aşa cum este cu toate ale mele, pînă ce-or birui-o puieţii şi rugii pădurii. Cît s-a mai cunoaşte ceva, să se spuie : aici a trăit unul Buzdugan, carele a găsit calea înţelepciunii.

Poate dumneata ai să spui că acestea îs vorbe de filosof. Eu am altă părere şi ţi-oi răspunde că mai filosof decît nebunul nu pare nimeni. După ce am aflat şi de asta, apoi n-am mai vrut să stau de vorbă cu dînsul. De altminteri ce-aş fi putut vorbi cu el ? Eu am avut, ca şi dumneata, altă şcoală ; el a învăţat prin străinătăţi. Eu îs boier, el s-a întors la ţărănime. Ai să-1 vezi; trebuie să vie cu stă- pînu-său Hotnog. Să ştii dumneata că şi Hotnog e de părerea mea.

«Atîta numai — adaogă el — nu pot spune că n-am un slujbaş vrednic».

Se poate să_£ie şi aşa şi cred că e aşa ; dar părerea mea nu mi-o schimb. Nebunia e nebunie.

Cînd ne-am sculat de pe buturuga de fag din preajma focului, s-au auzit strigăte de pădurari călări, care veneau înainte cu făclii aprinse ; după acei pădurari au sunat zur-gălăii cailor de la trăsuri. Cînd s-au oprit caii ş-au descălecat oamenii şi s-au ridicat de la foc haitaşii ş-au făcut roată în poiană,' l-am văzut coborîndu-se dintr-o droşcă pe Gavrilaş Hotnog pe care l-am cunoscut după vîrstă şi după părul alb şi după obrazu-i ras; şi alături de el s-a arătat îndată Theodor Buzdugan cu barba-i ca o cometă. Pe Buzdugan l-aş fi putut cunoaşte şi după celelalte semne : puşcă, torbă, corn, care sticleau în luminile faclelor.
Am avut atunci impresia că îmi apare un personagiu de operetă.

S-a întocmit alaiul: m-am suit într-o trăsură ; am por-nit înspre conacul moşiei lui Hotnog. Cînd am ajuns către Poieni, răsărea luna şi la lumina ei am văzut, pe un runc în

marginea codrului, casa chihaiei. Am socotit-o prea poetică, şi nu ştiu de ce în acea sară, după istorisirile lui Lepădatu, locuitorul ei nu-mi părea tocmai simpatic. Acuma mi-am adus aminte de acest singuratic şi desluşesc în apariţia şi în fiinţa lui din trecut aspecte nouă. Imaginea lui se limpezeşte cu cît trec anii.

Cei doi porumbei sălbatici n-au mai făcut popas în fagul ciungit şi omul a trecut la sălaşul ultim în grădina liniştii. Sufletul i-a rămas încuiat în casă pînă ce ruinile ei s-au ţesut cu pădurea. Şi-n grădina sălbătăcită deplin se opreşte o căprioară în lumina lunii, adulmecînd miresme de flori grase.

ATdouăsprezeeea poveste

CHEILE BICAZULUI

Iată/ cum & fost vînătoarea asta, care s-a sfîrşit cu cea mai extraordinară captură din cîte am făcut în cariera noasiaiăj eu şt cu doctorul Ion Mironescu de la Tazlău.

In vremea aceea ieşise în lumea literară europeană un nou nume, lansat cu prestigiu de Romain Rolland. Acest doimi cu nume frumos, în afară de profesiunea sa nobilă de scrib, adică diac, cum spuneau puţintel dispreţuitor părinţifi-noştri, a mai putut fi îmblînzitor de oameni, însă vînător n-a fost deloc. în părţile acelea ale Apusului s-a prăpădit rînduiala lui Dumnezeu, odată cu peisagiul primitiv. Acolo sînt hoteluri, trenuri suspendate, şosele pînă în adăpostul de odinioară al caprelor negre. Cînd se iveşte şi cîte o capră neagră, se dau telegrame în patru zări. Acolo cerbii stau în parc şi fazanii în voliere. Oamenii s-au civilizat şi s-au rînduit aşa de strict în fosta branişte liberă, încît pribeagul din altă parte a lumii, neînregistrat şi neetichetat, nu poate găsi nicăieri nici pat de hodină, nici blid de mîncare, ca în Orientul înapoiat.

Numele nou, lansat cu prestigiu, era al unui balcanic, al unui pribeag din părţile noastre, cu numele Panait Istrati, Hărţuit întruna, de pe cînd era flăcăuaş, de dorul de a umbla şi a cerceta Răsăritul, Istrati evadase în multe rîndurisdin sărăcia şi mediocritatea vieţii brăilene, năzuind cătră! *CHnie şi una de nopţi». în ţara veche şi splendidă a lui Harun-al-Raşid şi a lui Nastratin Hogea, tînărul brăi- lean se

îmbătase de cer şi de soare. Sărăcia era acolo uşoară ; sărmanii, în Orient, nu mor niciodată de foame ; cei mai umili îşi permit chiar să facă filosofie, subt un smochin care-i hrăneşte. Acolo Dumnezeu încă n-a fost scos din funcţia lui normală.

După o serie de astfel de rătăciri şi scurte popasuri brăilene (căci aici, la Brăila, îl aştepta totdeauna pe pribeag o mamă), însetatul după altceva nou s-a avîntat în altă regiune a lumii şi a nimerit în Apus. Acolo nu se văd oameni desculţi hodinind la umbra grădinilor de naramze şi filosofii nu se plimbă în mantii zdrenţuite, făcînd morală regilor. Acolo trebuie să ai un depozit la o bancă ; altfel eşti un om de nimic. Astfel fericitul rătăcitor Panait n-a găsit acolo nici blană de capră într-un colţ de han, nici blid de linte într-o mînă milostivă ; prigonit de sindicate şi poliţie, a trebuit să-şi taie gîtul cu briciul, în vecinătatea hotelurilor somptuoase şi a mării albasti'e.

Din această întîmplare, a ieşit alta. Romain Rolland avea o scrisoare a pribeagului, din care se putea vedea că vagabondul are drept la un loc sub soare, între poliţie, ho-teluri şi automobile luxoase. Vindeeîndu-i-se tăietura, Panait Istrati a fost îndemnat să scrie şi a devenit pe de o parte celebru, pe de alta a început să fie înconjurat de către toţi cei care iubesc şi urmăresc curiozităţile. Era un vînat, pe care îl urmăreau mai ales snobii.

De aici, a urmat altă întîmplare. Celebritatea lui Panait în Apusul civilizat a jignit pe unii oameni din ţara lui de baştină, ca să se adeverească încă o dată vorba că «proroc în patria lui cinste nu are». Istrati fusese socialist, meseriaş, om neînsemnat, vagabond : e permis ca aşa ceva să devie o celebritate pariziană ? Prin urmare, cînd celebrul parizian s-a gîndit să vie să îngenunche la mormîntul mamei lui la Baldovineşti, foarte mulţi oameni din această bună ţară s-au grăbit să-1 respingă. Toţi aceştia, însă, nu erau vînători.

Vînători s-a întîmplat să fim noi doi, eu şi tovarăşul meu doctorul Ion de la Tazlău. Deci noi am primit pe fiul rătăcitor şi, în locul mamei lui, care dormea somn fără vise la Baldovineşti, i-am:spus .vorbe bune. Pe mormîntul moartei de la Baldovineşti crescuse o floarejpe care noi am eunoscut-o : dor neostoit tea acel -copil neliniştit să se întoarcă aici şi să afle hodina.

Cumpănind omul în toate pornirile lui aprige şi aflînd că el cercetase Orientul şi Occidentul, însă din ţara mamei lui nu cunoaşte decît drumul de la Brăila la Bucureşti, l-am invitat în haiducie ca să descopere ţara strămoşilor. Aşa că de la Iaşi ne-am dus cu Istrati la Tazlău. A văzut acolo unele lucruri de la Ştefan-Vodă şi altele de la Dumnezeu. Ne-am suit în fund de munte la Prelunci, unde strămoşii doctorului, ciobani, au poposit cu turmele, dulăii şi măgăruşii, venind din Ţara Ardealului. Am văzut prăpăstiile Duruitoarei şi piscurile depărtării. Coborînd de acolo, am făcut vatră de foc sub pădure, am mîncat miel fript tilhăreşte şi am spart în măsele jir. Era foarte departe de Paris şi de Coasta de Azur, de Nastratin Hogea şi Harun- al-Raşid. Era într-o ţară complect necunoscută pentru pribeag : era totuşi ţara lui şi a sărmanei moarte de la Baldovineşti.

Nişte lăutari negri cu dinţi albi s-au arătat în preajma noastră sunînd din strune şi spunînd versuri surprinzătoare :

Sub zare de codru verde, Mititel foc mi se vede, Mititel şi potolit, Tot de voinici ocolit, Nu ştiu zece-s ori cinsprece, Ori peste sută că trece.

Istrati a rămas ascultînd atent şi i s-au adîncit şi înnegrit ochii pînă în fundul sufletului. Cîntăreţul cel bătrîn ou cobza, care era mai întunecat decît cel cu «bivoara» şi cu «varguşul», şi-a isprăvit balada cu un fel de frenezie diabolică :

Să prind pe ciocoi de barbă Şi să-l pun să pască iarbă...

—• Cum n-am cunoscut eu asta ? s-a întors către noi pribeagul şi străinul. N-am cunoscut munţii şi apele şi sufletul trecutului. Eu văd că sînt haiduc. Ce-am căutat în Asia şi la Riviera ?

— Stăi, că mai este, l-a mîngîiat doctorul, nepotul oierilor, pe cînd cobzarul cel fioros cînta alta :

Măi Codrene, măi Codrene, Te cunosc după sprîncene Că eşti făcător de rele...

După ce a intrat astfel în trecut şi sub pădure, cu prie- tinească viclenie, noi vînătorii l-am dus pe celebrul străin şi pribeag cătră muntele nostru cel mare Ceahlăul, trecînd întăi prin cheile Bicazului.

începuse să se facă oarecare faimă în ţară, cu privire la acest lucru. Amatorii tindeau cătră el. Pînă atunci aveau faimă mănăstirile nemţene, valea Bistriţei, Ceahlăul, Mestecănişul şi Prislopul, şi alte locuri cu nume mare din alte părţi ale ţării. «Cheile» acestea erau ceva nou.

«Nou» e numai vorbă. Căci locul e din cele mai vechi ale pămîntului: atît cît i-a trebuit apei Bicazului să rupă şi să roadă stîncile din plaiul de sus pînă într-o adîncime de cîteva sute de metri, pe un parcurs de cîteva ceasuri cu piciorul. Poţi intra acolo din Ardeal pe la Gheorgheni; ori din valea Bistriţei p.e la satul Bicaz.

Drumul al doilea, din regatul vechi, a rămas ca în vremea de demult. Pe potecile de aici, printre bolovămşuri, poate păşi numai calul munteanului. Drumul de dincolo, de la Gheorghieni, a fost meremetisit de vechea administraţie ungurească, după pilda apusenilor. Lucrarea, rămasă neisprăvită la intrarea în chei, aducea şoseaua prin- tr-un tunel la gura prăpastiei.

Aşa era cînd ne-am prezentat noi acolo. De atunci lucrurile s-au mai stricat. Cheile au fost şoseluite, îndrăznesc şi automobilele să se avînte înăuntru. Ştiu că într-o primăvară puhoiul are să sfarme totul restabilind adevărul ; dar se poate întîmpla ca opera omului totuşi să reziste. Vă încredinţez că era mai frumos atunci, fără şosea.

Ne aflam, noi şi cu Panait Istrati, pe drumul de la Gheorghieni. Ieşit din fundul Tazlăului şi al trecutului, prietinul nostru ne privea cu oarecare nedumerire. Pe şosea, umblau automobile cu 60 km pe oră ; clacsoanele lor alungau într-o parte şi-n alta oameni, animale şi paseri, treceau vîjîind pe lîngă mizerabile căruţe şi oase. Undeva într-a vale, unde s-a prăbuşit un munte şi s-au grămădit apele într-un tău enonn, care se chiamă Balta Ueigaşului, un automobil s-a oprit într-un scurt popas.

Ce pot vorbi călătorii, într-un scurt popas cu automobilul ? Iată un om din veac, cu straie albe, suman şi căciulă. Stop.

— Se găsesc aici păstrăvi şi raci ?

— Se găsesc ; numai cît trebuie să-i prinzi.

— Am fi doritori să cumpărăm.

— Se poate ; însă mai bine e să-i prinzi.

— Am fi găsit, reia vorba domnul care o începuse; am fi găsit şi de vînzare, dacă nu întîrziam. Cu cucoanele, însă, e destul de greu la drum.

— Ştii că ai haz ? răspunde doamna cu multă dreptate ofensată. Trebuie să mă scol cu noaptea în cap pentru, păstrăvii dumnitale ? Să arunc pe mine toate cu grabă ca pe o căpiţă, să mă opăresc cu cafeaua ? Aşa sînteţi dumneavoastră bărbaţii totdeauna. întreabă pe om dacă nu găsim la întoarcere.

— Ce să găsim şi ce să întreb ? Omul a rămas la cîţiva kilometri în urmă. Pentru un Chrysler ca al nostru nu există distanţă. Alaltăieri eram în Bucureşti.

— Pardon, alaltăieri eram la Braşov.

— Ce are a face, tot una e. Astăzi facem cheile Bica-**Eului**; pînă în sară sîntem la Piatra Neamţu.

— Te alungă cineva ?

— Nu m-alungă nimeni, dar aşa îmi place mie şi altfel n-are haz.

Ureînd, coborînd, .cotind şi umplînd văile munţilor de muget, imperialul îşi face datoria cu uşurinţă, aş putea zice cu naivitate. Fără cea mai mică sforţare a făcut distanţa de la Gheorgheni la tunel şi aici se opreşte.

— Aici e tunelul? întreabă doamna, încă puţintel ■jignită.

— După cum se vede.

— Şi dincolo sînt cheile ?

— Pe cît se pare.

— E frumos, zice doamna, deschizmdu-şipoşeta şl căutîndîn ea lucruşoare importante.

Un excur,sionist prăfuit, asudat şi obosit, cu bocanci enormi în picioare şi cu sac în spate, urcă din rîpă. Politicos, dă informaţii. Se pare că nu-s aici cheile. Trebuie coborâtă rîpa, şi după aceea mai este o bucată de mers prin albia pîrăului, pînă în defileu. Pînă spre satul Bicaz nu se poate răzbi decît cu piciorul.

Cum ? A, nu ! Asta niciodată. Asta s-o facă alții. Cu rochie strimtă și pantofi cu tocuri nalte ?

— Mai sînt și punți de trecut, adaogă puțin malițios drumețul; unele au fost rupte de puhoi și ești nevoit să sari din piatră în piatră.

— Asta-i treaba caprelor negre î rîde soțul doamnei. Noi, desară, trebuie să fim la Piatra. Ce-am să văd altceva decît stâncă, rîpă și apă ? Am venit, am văzut, gata ! într-adevăr, e destul de frumos.

Imperialul mormăie din nou și în curînd ne spulberă. Pe urmă se face liniște în peisagiu. Am reconstituit, împreună cu Istrati, drama și dialogul, s-a alinat pulberea, s-au stins mirosurile Chrvslerului. Grăbim pe cît putem ca să trecem de tunel și să ne găsim singuri în rîpă, cu opera lui Dumnezeu.

Intre tunel, unde rămîne lumea domniilor voastre, și între Șugău, care vine spumînd din cotlonul negru al muntelui ca să se izbească în rîpa Bicazului, perspectiva se îngustează între țancuri și bolduri de piatră care împung cerul. Păreții de stîncă sură se apropie, stau drepți și lustruiți ca niște păreți adevărați, sînt așa de apropiați, cît însăși albia pîrăului, încît nu putem păși pe marginea apei, trebuie să pășim prin apă, și spărtura lor în sus e așa de înaltă încît brazii din lumina depărtată de deasupra par minusculi, iar pajurile trec de la un zid la altul ca niște gîn- gănii. Dintre acești păreți de stîncă dreaptă pînă în cer, scapă cu vuiet de tunet Bicazul. Ca să-i vedem convulsiile dramatice, bătaia în stînci, furoarea spumată, trebuie să străbatem in locul acesta al miilor de veacuri de bătălie.

Punem piciorul de pe piatră colțurată, pe piatră colțurată, ne clătinăm pe punți șubrede, ne învăluie aerat rece al talazului, nu s-aude nici în cer, nici în pămînt; ne facem semne cu ochi uimiți și, cu mîni nesigure, ca oamenii cei dintăi din vechimea lumii, ne lepădăm o parte din straiele tărîmului acestuia, ca să trecem prin torentul rece care taie ca briciul; ne ducem încet prin zvon spre tărîmul celălalt. Sînt într-adevăr aici colțuri, cum e rîpa Bică- jelului, unde n-a călcat picior de om de la începutul creației. Numai paserea măiastră trece pe acolo prin tunetul furtunii. Acolo hălădui esc poate umbrele bătrînilor noștri, stăpînii de demult ai Daciei, visînd în negură și în inima muntelui.

Coborînd, ne oprim o clipă. S-a arătat, printr-o spărtură în zimții stîncilor, o priveliște măreață și dulce în același timp : Ceahlăul, în asfințit de soare.

Abia acum începem să grăim în limba oamenilor de azi. Pribeagul nostru ne privește ca după o inițiere divină, după ce s-a coborît și în prăpastia propriului său suflet.

— Nicăieri n-am aflat asta, zice el c-o voce tragică.

A fost cuprins de un spasm, i-au izbucnit lacrimi în ochi, a îngenunchiat și a sărutat stînca.

Acest vînat a fost cel mai frumos din cîte am dobîndit cîndva, în cariera mea de vînător. L-am închinat umilitului mormînt de la Baldovinești.

P.S. In fevruarie 1934, Panait Istrati, între altele, îmi scria următoarele de la Nisa :

«Nu mai am nici un prietin în Occident, adică printre javrele literare cu ifos de moraliști. Nu mai am decît pe doctorul care mă îngrijește aici cu devotament, de cinci luni, și pe care îl cunosc de mult. Mai am o admirabilă inimă și un mare suflet în persoana unui camelot, fotograf ambulant, cu care am împărțit binele și răul în Elveția din vremea războiului.

Așa că tare aș vrea să mă regăsesc în țară printre ai mei, *chiar printre cei ticăloși.* Nu mai am nimic de reproșat nimănui. Viața e o hienă care te îngenunche oricît ai fi de tare. Acum m-a cuprins și mă stăpînește o mare milă de toți cei care au fost siliți să facă toată viața lor acele concesii morale pe care eu nu le-am făcut decît acum în urmă și sub formă de floare la ureche. Ce trist e să-ți creezi obligații și răspunderi; să știi că ființe sănătoase și
incapabile așteaptă pîne zilnică de la tine, om învins de boală.

Te-aș ruga ceva : dacă totuși se va întîmpla să mor brusc pe-aci, să rogi tu pe cei în drept să-mi aducă oasele în țară și să le îngroape lîngă ale mamei. Dar să sperăm că voi mai avea cîteva zile. Și apoi, în august viitor, cînd împlinesc 50 de ani, va trebui să fiu în Iași...»

împrejurările au făcut să nu fiu lîngă Istrati la eliberarea lui definitivă din suferință, sau mai curînd la evadarea lui dintr-o lume în care a căutat, pentru cei obijduiți, din care se trăgea, dreptatea. Himera aceasta cu două capete l-a

îndemnat să se mire o clipă de formulele comunismului, pe cînd el era un individualist pînă în cea din urmă fibră, şi să creadă că atitudinile naive de copii răzvrătiţi ale artiştilor pot aduce schimbări imediate în iarmarocul vicleniilor şi răutăţilor timpului.

Noi românii avem cusururile şi calităţile sentimentalismului nostru, şi prin acest sentimentalism Panait a fost fratele nostru cel mai bun. Istrati avea şi calitatea sau defectul de a nu fi discret; din pricina asta şi-a atras duşmănii şi prietinii care s-au răsucit şi s-au contrazis ; el, însă, a rămas statornic, credincios impulsiunilor inimii si sincerităţii.

Aş fi vrut să-i strîng mîna şi să-i spun : la revedere. La revedere, într-o creangă, într-un zbor de pasere, într-un zîmbet de floare din locurile pe care le-am văzut împreună, cînd el s-a întors din pribegia lui din străini.

Aş fi vrut să-i pun mîna pe frunte, ca să nu plece dincolo neliniştit. într-o mie de veacuri, lumea va fi ceva mai evoluată în înţelegere şi iubire. Vom avea timp să aşteptăm asta împreună, în somnul cel mare, pe cînd lumina ochilor noştri, în forme noi, se va desfăta la acelaşi soare.

I-aş fi spus, în clipa odihnei : Ai iubit mult; trebuie să ţi se ierte. Iartă-i şi tu pe cei care te-au îmbrăţişat întăi ca să te lovească pe unnă, şi pe cei care te-au lovit fără a te cunoaşte şi ţi-au întins după aceea mîna, cunoscîndu-te tot aşa de puţin. Iartă-i, pentru că sînt şi ei oameni şi nu ştiu ce fac. Cum Dumnezeu nu pot fi, vor rămîne totdeauna

aşa. Iartă-i şi pe cei care se bucură de bunurile lumii pe nedrept, în dauna umiliţilor şi ofensaţilor, căci, în noaptea asta, sau în alta, va veni asupra lor îngerul negru şi li se va opri bucuria. Iartă-i pe cei care nu guvernează bine, căci şi ei vor trece. Iartă-i pe toţi; uită toate; adă-ţi aminte numai de acea clipă cînd, umblînd pe drumurile munţilor Moldovei, ne-am oprit în preajma Ceahlăului, şi cînd, cunoscînd însfîrşit ceea ce este inefabil şi fără scădere în viaţă şi-n moarte, ai îngenunchiat cu ochii în lacrimi şi ai îmbrăţişat pămîntul. Cu această imagine în ochiul[1] îngheţat poţi trece dincolo, ca să-ţi rămîie argument şi. apărare.

Românii noştri răzleţi din valea Timocului, prigoniţi în datinile şi limba lor, de către fraţi ai lor oameni, au obicei de pun în sicriu, morţilor, un băţ, «ca să aibă cu ce se apăra, pe ceea lume, de sîrbi». Astfel această dulce imagine te va apăra de fraţii tăi români, care te-au batjocorit şi te-au lăudat.

A treisprezecea poveste

DRUMURI

într-o dimineaţă de toamnă, pe o şosea uşor umezită de jilăveala nopţii de septemvrie, în preajma Moldovei şi în vederea peisagiului munţilor.

Altădată acest drum către mănăstirile de la Neamţu, ori către Piatra Teiului se făcea într-o trăsură ou cai şi cu surugiu, cu popasuri la hanuri şi la fîntîni şi cu sfaturi îndelungi. Am umblat şi eu astfel într-o lumină fericită de început auriu.de toamnă, subt un văzduh străveziu şi sonor. Toate se zugrăveau curat, sate, clopotniţi, păduri — pînă la zarea albastră a munţilor. Acolo stă ceaţa tainei.

Priveliştile de la Prut, de la bălţile Dunării sînt cafenii ca nomolurile şi cenuşii ca huma. Casele se pitulează sub stufuri, bordeiele sub brazde de pămînt negru ; oamenii, înveştmîntaţi în colori asemănătoare, au parcă privirea ne-sigură şi vitroasă a peştilor din limanuri, calcă greoi şi rar cu cisme grele, umblă împovăraţi de soare copleşitor; au fost spulberaţi de viscole înfricoşate, uscaţi de secete ; munca lor stă ca sub semnul unei robii, de şi trăiesc în pămînturile cele mai roditoare ale Europei. Straiul lor miroase a peşte ori are iz de ţărînă; femeile, secătuite- de faceri şi muncă aspră la «cîmp», te privesc cu mîhnire. Istorisirile şi poveştile acestei

populații de hotare nestatornice sînt legate încă de amintirile căpcăunilor și hoardelor.

Pe cînd pe drumurile din preajma muntelui, în iNeamț și Suceava, umbli ca într-o lume deosebită, urci din treaptă în treaptă mai către cer și liniște. Apar copii cu chwrdișoare de oi, te privesc zîmbind cochet din marginea șos#H fetițe cu iișoare și catrințucă : își scot vițeii în prund ori gîștele la baltă. Casele, în sate, curate și albe, acoperite cu dra- niță; ferestrele cu sprîncene de chenar; grădinuțele de lingă prispa din coasta de către drum înflorite cu ruje și gherghine. Muierile s-au și arătat la porți cu pruncii lor cu părul ca puful de păpădie. Zvelte și subțiri în boi — ca- trința roș și negru, cămeșa ca neaua; pieptănătură proaspătă în cunună ; aceste muntenee par totdeauna gătite ca de sărbătoare ; căci ele nu muncesc pămîntul ca nevestele din șesuri; grija lor e țesutul lînii și inului, împodobirea căsuțelor și a ființilor lor. Căci pe muntenee le-a lăsat Domnul Dumnezeu pentru bucuria bărbatului. Acest bărbat — fie că e oier, ori plutaș, ori meșter de lemn în pădure — e om vrednic, îndrăzneț și tare, care a cunoscut din toate vremurile libertatea, în cetatea munților lui. El' e urmașul celor care s-au găsit așezați încă din preistorie în acest colț de lume. De la Boerebista-Crai și de la Dece- bal-Crai și-a păstrat legea pe care i-au așezat-o Dumnezeu și stihiile, purtînd strai alb și ușor vara, burcă și sarică iarna, — viforos și nestatornic ca puhoaiele și furtunile munților, mlădiindu- se cu sprinteneală cînd duce pluta printre nahlapii Bistriții, aprig în dragoste și mare iubitor de petrecere cu soții săi. Ciștigurile îi sînt cu primejdie — dar bune ciștiguri. Iarna îl închide cinci luni în munte și-1 îndeamnă să dea trupului și sufletului său acel prisos pe care nu simte nici o nevoie să-1 acumuleze cu îndărătnicie în bunuri trecătoare. Inima lui ușoară și înflorită e ca .un produs firesc al acestei Dacii fericite a strămoșilor lui. L-au călcat și l-au prigonit ostile împăratului rîmlean, a văzut trecînd prin văi, rînduri după rînduri, veac după veac, eălărimile răsăritene ; s-au petrecut tatarii, s-au petrecut turcii; el a rămas pămînteanul de la Carpați. In epoca de tihnă și împăcare a disciplinei romane și-a putut preface limba și prin partea asta s-a putut alătura unor neamuri apusene de altă rasă și structură ; totuși el

rămîne statornic omul vechi al acestui pămînt, de-acum două mii şi zece mii de ani.

Ca să te poţi pătrunde de asemenea cunoaştere, e nevoie să umbli încet şi să poposeşti. Să stai la sfat cu gospodarii, să te simtă ei că le eşti prietin, să nu le apari suspect nici prin noutăţile şcolii, nici prin vorbării poli- ticopatriotice. Daco-romanul — cum îi spunea Alecu Russo — e o făptură inteligentă, dăruit de pronie cu puţintei scepticism, care te preţuieşte numai dacă te simte curat şi dezinteresat. Altfel, îi apare zîmbetul ironic în colţul buzelor şi-ţi dă nişte răspunsuri de-a mirare.

Un cunoscut al meu, odată la Dorna, poftea să culeagă versuri populare şi se dăduse cu carnetul în mînă pe lîngă un moşneag, solicitîndu-i balade şi cîntece de lume. Investigaţia aceasta stăruitoare, care a necesitat cîte o «garafă» de vin din sfert în sfert de ceas într-o după-amiază' de duminică, a ajuns la un fiasco desăvîrşit. După false pregătiri şi intrări în materie, bătrînul, cu chef, a emis aceste două stihuri memorabile :

Cucoş negru pe răscruce — Şi m-aş duce şi m-aş duce...

De mai mult nu vroia să-şi aducă aminte, cu tot paharul plin ce i se adăogea.

— Unde te-ai duce, moşule ? a întrebat însfîrşit tînărul.

— M-aş duce acasă, că m-aşteaptă baba.

Drumurile de astăzi se fac cu un vehicul rapid. Ca şi călătoriile în ţări străine, asemenea drumuri se fac nu spre a cerceta şi a cunoaşte, ci pentru a fugi cu cea mai mare viteză posibilă. Călătoriile de azi sînt adevărate călătorii în înţelesul gol al cuvîntului, de aceea de obicei automo- biliştii nu ne aduc decît puţine şi sărace impresii. Cel dintăi lucru care a rămas în mine şi s-a încorporat în mine, după o călătorie cu antica şi dispreţuita trăsură cu cai, a fost văzduhul şi aerul dimineţii de toamnă. Era un aer aşa de tare şi de viu, încît m-am simţit ameţit. Intra în mine ca un entuziasm. — De atuncea am călătorit prea ades, vai, cu autombilul şi n-am mai respirat decît mirosul — ca să zic aşa — de ulei şi benzină. Săracă ţară a Moldovei, erai mai frumoasă în tinereţile mele.

Priveliştea munţilor moldoveneşti are un caracter anumit. Parc-ar fi un decor, pentru încîntarea ochilor şi mul-

ţămirea sufletului. Munţi mici ou forme diverse, costişe line, poieni încîntate ; pădurea de brad coboară pînă în sat. O femeie a păşit numai peste pîrleazul din fundul grădinii şi a şi intrat sub cetină şi se caţără pe clina unui runc, căutînd hribi. Stă o clipă în loc, cu o mînă
streşină la ochi, ca să vadă cine trece pe şoseaua din vale in lungul pîrăului. S-aude pînă la ea sunetul clopotelor de la cai. Trece lume străină, îşi face ea socoteală ; şi se întoarce, intrînd sub streşina pădurii.

Cîteva piscuri ies mai deasupra, fără a arăta goluri: aşa Ftarăul ori Deleleul, ori Halăuca : sînt munţii şindrilarilor ori catargiilor : ridică ţancuri pînă la o mie de metri. Numai Ceahlăul se saltă în cer, singuratic şi cu cremeni goale. Prin contrast, Ceahlăul pare enorm în peisagiul munţilor moldoveneşti, de şi e mai puţin ridicat decît munţii Făgăraşului de pildă. Se vede în valea Bistriţei cît de relative sînt valorile. Ce linie măreaţă are acest munte, şi cît de aproape de Dumnezeu stă săgeata Iui cea mai de sus, de unde, în acele dimineţi line de toamnă de care vorbesc, se văd văile succesive ale Moldovei pînă în adinei depărtări. Spre pustia-i naltă şi izolată, unde au stătut schivnicii din milenii, — în asemenea zile limpezi privesc păstorii din tot cuprinsul ţării; căci, după cum spune şi Dimitrie Can- temir, Ceahlăul se vede şi din limanul Nistrului, de la Cetatea Albă. Calea păstorilor coborîţi la păşunile cîmpiilor s-a întins pînă în hotarul de unde ciobanii îl puteau vedea. Acolo în urmă era obîrşia neamului ; Ceahlăul era domnul din veac. Către el se întorceau cei mai mulţi, către el suspinau acei care se depărtaseră de obîrşie, colonizând câmpiile şi întinzînd aria neamului.

Drumul de care vorbesc din valea Moldovei, de unde se deschide vederea înspre opcinîle Carpaţilor, e drumul vechi al voievozilor, E drum din vechime, bătut de alaiuri şi oşti, încît Mihai Sturza-Voievod a putut dura cu uşurinţă din el şoseaua care se află în fiinţă şi pe care hălă- duim noi cînd ne ducem la cuvioasele şi poeticele noastre mănăstiri. Puţin adaogă oamenii ca să şoseluiască, cu uşurinţă clădesc meşteri-lemnari ici-colo cîteva poduri, — şi putem trece cu înlesnire spre unele taine şi minuni ale acestui pămînt. Dar sînt şi alte lucruri ascunse, de puţini cunoscute, unde, ca să ajungi, îţi trebuie timp şi putere. Cată să umbli cu carul cu

boi, ori călare, ori cu piciorul* Se află un schit în munte, deasupra chinoviei de la Neamțu, care nu-i mai depărtat decît patru ori cinci kilometri de mănăstire. Cînd ajungi sus, găsești o poiană, căreia noi i-am spus Poiana Raiului. Schit, căsuțe, arhondaric, *ii- vezi — trebuie să le cercetezi, ea să ți se umple sufletul de dulceață. însă nu poți ajunge în asemenea cetățuie nici cu «turismele», nici chiar cu trăsura cu cai. Greu și cu primejdie e urcușul într-un car cu boi, printre trunchiuri căzute și margini de prăpăstii. De cînd țin minte, închinătorii către asemenea loc al inimii noastre cele bune s-au nevoit a ajunge acolo cu piciorul. Fac întâi un popas la Sipetul Maicii Domnului, se răcoresc cu apă vie, ș-apoi se tot duc pe poteca lui Ștefan-Vodă pînă în Poiana Raiului.

Un iscusit și harnic om din vremurile nouă a chibzuit un plan de șosea ca să ajungi acolo cu automobilul. Frumos lucru asemenea operă de artă și nici prea costisitoare. Multă lume s-a bucurat de această bună-vestire ; dar alții — iubitori ai tainelor — s-au bucurat mai puțin, înțelegînd că, dacă ajungi în cinci minute cu cea mai ușoară înlesnire acolo sus, apoi a doua zi Poiana Raiului nu mai este. Se stinge'aici și apare în alte singurătăți ale muntelui. încă nesiluite, unde un cuvios schivnic va alcătui alt Pocrov al sufletului. Drept aceea, vlădica Nicodim, stăpînul acelui loc, n-a binecuvîntat planul oamenilor noi și Poiana Raiului se află încă în ființă.

De altminteri, într-o regiune ca asta a Moldovei, ca și în celelalte ținuturi românești, are grijă Dumnezeu să deschidă din cînd în cînd calea spre locurile depărtate și ascunse. După ce trece toamna aurie, prind a cădea ploile cenușii >de octomvrie și desfundă pămînturile, încît părem despărțiți de toate, ca pe o planetă a noastră. Iar după aceste gloduri-înfricoșate, iar, într-o noapte, începe a cînta vîntul din crivăț și vine asupra lumii viscolul. Pe urmă îngheață .apele, cresc troienele, iarăși viscolește și iar ninge — și astfel stihiile, la porunca prea înaltului Ziditor — pun la îndămîna autohtonilor căile cele mai lucii pe care lunecă săniile, și durează peste ape poduri din blocuri de smarald. Potrivită vreme la sărbătorile de iarnă și la epoca nunților din cîșlegi cînd se caută finii, nașii, cumetrii și neamurile, ca să se veselească uitînd năcazurile timpului. Căci fiecare timp

își are năcazul său de cînd e lumea în această țară a Moldovei. Iar Dumnezeu a binevoit să facă semn — și avem răgaz, cu cer senin, drumuri de argint și poduri de pietre scumpe. Puțină vreme — numai o

clipă ; şi într-aceasta se vede marea înțelepciune care călăuzeşte toate.

Iluzia şi visul sînt la temelia sufletului nostru. Nu pentru că am fi noi mai nobili decît alții, şi nici nu ştiu dacă asta poate fi laudă. Dar fiiindcă sîntem un produs al acestui pămînt şi al acestei clime şi ne aliniem lîngă flora şi fauna ce ne împresoară. Intre contraste şi iluzii de-o clipă, acest neam s-a diferențiat aşa cum este. între aspirații şi nădejdi, el stă cu însuşirile şi scăderile lui, şi mi-i drag aşa, ca o primăvară, ca o înflorire albă de iarnă, ca o taină a singurătăților de sus. N-aş putea spune că nu sînt un iubitor al progresului tehnic, şi cu toate acestea mie mi-i dragă această țară şi acest popor aşa cum sînt şi doresc uneori să rămîie totul nestricat, ca Poiana Raiului de la Pocrov.

Iar drumurile noastre să meargă cu credință, cu iubire şi înțelegere către toate aceste taine, oameni şi locuri care sînt numai ale noastre.

Mănăstiri-...

Două dintre cele mai frumoase şi mai obişnuite excursii ale moldovenilor, încă înainte de întregirea granițelor noastre, erau una în valea Bistriței, începînd de la Dorna, şi alta la mănăstirile din ținutul Neamțu.

Astăzi mijloacele de locomoție rapide înlesnesc vizitarea frumoaselor ctitorii Neamțu, Var atic şi Agapia, într-o jumătate de zi. Călătorii trebuie să vîre în această jumătate de zi — şi fac asta cu plăcere — ora prelungită a unui prînz copios. După ce văd cu cea mai mare grabă tot ce este de văzut şi leapădă tot ceea ce le-ar putea cere o sforțare a picioarelor proprii, salută mai mult cu entuziasm decît cu regret peisagiile istorice şi schimbă într-un ceas orizontul, căci numai la Vatra Dornei pot găsi un hotel bun şi, de la Vatra Dornei, trebuie să ia, a doua zi, Valea Bistriței în sus la Cîrlibaba — Prislop-Sighet, munții Maramureşului, caleidoscop accelerat din care, după ce automobilul a înregistrat un circuit de o mie de km, nu-ți mai rămîne decît o viziune convențională şi fumurie.

Cercetînd acum cîțiva ani muzeele şi pinacotecile olandeze, cu popasuri îndelungi şi întreruperi necesare, am aflat de la un localnic, om cultivat şi inteligent, că metoda aceasta de a vedea mult şi repede au introdus-o în Europa americanii. împărțind Europa în tranşe, orînduindu-şi expedițiile în chip strict, în anume zile şi între anumite trenuri,

călătorii de peste ocean negreşit nu puteau acorda marilor pinacoteci de pictură flamandă şi olandeză decît un timp minimal. Acei cîţiva kilometri de galerii, în care stau una lîngă alta capodoperile veacurilor, trebuiau totuşi realizaţi; deci era necesară o viteză de record. Astfel, grupele americane vizitau fără să vadă. Moda şi practica

aceasta a oamenilor grăbiți s-a introdus și în țara noastră. Se observă deci și la noi spectacolul bizar al unor tipi care nu cunosc hărnicia decît în această ipostază, realizînd distanțe fără scop.

Dacă n-ai timp acum pentru cele sufletești și frumoase, așteaptă vremea. Căci îndată ce ai intrat în anume zonă, la fiecare colț de priveliște și în fiecare fundal de orizont vei găsi lucruri care se pot adînci nu numai în trecut ci și în propriul tău suflet.

Nu știu cum ai să ajungi la Neamțu, căci drumurile scumpei noastre patrii sînt din ce în ce mai puțin bune. Nu le-aș dori excelente decît ca să nu ne sfărîmăm oasele la trecerea gropilor și ca să nu ne mușcăm limba ; să putem avea ochii deschiși ca să vedem, și limba nedureroasă ca să putem lăuda perspectivele. După ce treci de pădurea de la Moțca, faimoasă odinioară prin bandele de hoți care instalaseră vamă la acel drum mare, se deschide lumina din valea Moldovei și munții sub văl de ceață se apropie. Treci podul de la, Timișești : ai impresia că aerul s-a subțiat : satele iau tonuri de acuarelă ; copiii au mai multă sprinteneală ; femeile au pus pe ele culori mai vii și par mai tinere. O clipă, ai trecut prin Tîrgu Neamțu.

Ce poate să te intereseze aici ? Un popas de aperitive la Tomovici ? O provizie de pachete de țigări ?

Fugiți cu grăbire mai departe, spre linia sumbră a brazilor.

Oprește și adă-ți aminte. Știu că nu vă opriți și nu vă aduceți aminte. Viața e scurtă, lumea e mică, alegerile din Franță vă furnizează elemente interminabile de discuție ; sexul frumos cască și își inspectează din cînd în cînd o poșetă cu oglingioară și dresuri magice.

Opriți-vă, oameni buni și patrioților, pentru numele lui Dumnezeu ! Asta e apa Ozanei. Ozana cea «limpede-curgă- toare» a lui Ion Creangă. Dacă te-ai bucurat în viața ta o clipă pe paginile acestui minunat artist, dacă «Amintirile din copilărie» ți-au înflorit sufletul, atunci cotește la stînga în mahalaua cea nouă a tîrgului, în ceea ce a fost odinioară un sat de răzăși, și caută casa unde a trăit Smaranda Creangă, soția lui Ștefan a Petrei Ciubotarul. Această ageră fată de la Pipirig a făcut neamului și veacului cel mai uimitor dar, în ființa unui incomparabil artist. N-ai să stă-

ruiești mult în căsuța aceea ca toate căsuțele de țară, ca să nu ți ee arate, mai ales de către urmașii Smarandei, mobilă nouă și gramofon. Lasă cele trecătoare și șubrede, ca să ieși iar spre orizontul dantelat albastru sub cerul înalt, lîngă sclipirea rîului: din acestea și-a luat alimentul fără moarte copilul de altădată. Alungă din dumneata în această clipă pe d-na Colette și pe d-nul Pierre Benoit și pe toți cei ale căror nume împodobesc cărțile pe care le-ați luat cu dumneavoastră în geamandane. Scoateți chiar aceste cărți, ca să le aruncați nu în apă, ci în șanț; puri- ficați-vă dacă e cu putință, armonizați-vă cu cerul și cu pămîntul, pregătiți-vă pentru alt popas sentimental. Pe coasta risipită din dreapta se înalță, «acoperită de fulgere și îngrădită cu pustiu», Cetatea Neamțului. Ruina aceasta cu profil de coroană voevodală a încetinit mersul multor generații de călători moldoveni, boieri și boierinași, ume- zindu-le privirile și înduioșindu-le glasurile :

Pe o stîncă neagră, într-un vechi castel...

Clopotele cailor sună deodată melancolic.

-Am uitat să vă spun ceea ce e absolut necesar, ca să vă puteți integra peisagiului. Trebuie să abandonați auto- mobilul. Știu că asta e imposibil, dar dacă n-ați abandonat automobilul, farmecul mistic nu se săvîrșește. Trebuie neapărat să întrebuințați, în această regiune, vechea și ro- mantica trăsură din veacul trecut.

Birjarul țuțuian se întoarce pe capră spre dumneata și caută cîrlig de vorbă : e un bărbat încercat, din seminția lui moș Nichifor Coțcariul.

Pentru el, graba e fără rost; lucrurile plăcute au nevoie de tihnă. Din cînd în cînd se execută opririle ritualice, ca să se audă modulația unei privighetori.

Numai o trăsură veche, cu niște cai cuminți și un auto- medon sfătos te poate conduce în trecut. Pe aici Petru- Vodă Mușat a umblat cu soții săi călare, urmat de slujitori panțiri, pînă ce a ajuns în Braniște, de unde s-aud așa de melodios de dulce clopotele mănăstirii. Valea Nemțișorului între costișele înflorite se deschide ca un rai.

Treci încet; legănat, copleșit de soare, liniște și evocări. Dacă toate au pătruns în tine, îți bate inima cînd intri pe sub boltă în cetățuie, ca să vezi biserica cea mare cu po-

doabele de smalț de la Ștefan-Vodă. Dai ocol acestei realizări elegante de artă, apoi începi a întîrzia fie sub cupole în tezaure și hrube, fie în umbra misterioasă a naosului.

Nicolae Iorga a cercetat cu atîta amănunțime și zăbavă această rămășiță nobilă, încît a găsit și iscălitura unui căpitan din oastea lui Ian Sobieșki, din vremea cînd acesta a întreprins în Moldova cunoscuta-i expediție.

Intră și d-ta subt arcul trecutului, spre strămoși, privind imaginile sfinților schivnici, mormîntul stareţului Paisie, odoarele scrise și cusute, clopotele turnate, smalțurile scoase iar la lumină, și numai după aceea treci la odihnă într-o cameră boierească de la stăreție, unde se găsesc atîrnate pe ziduri stampe de demult.

Ai avea și altele de văzut: grădini, prisăci, tiparnița sfintei mănăstiri, — căci acest lăcaș e o disciplină și nu o vană desfătare. însă d-ta nu ești singur; doamnele poftesc să vadă călugării, tovarășii d-tale sînt mai flămînzi decît oricînd. Nu v-ați luat timp, n-ați intrat aici așa cum vă sfătuiesc; de mult toate au trecut ca și cum nici n-ar fi fost, ori ca și cum ar fi fost o comedie amuzantă ; automobilul vă poartă spre altă mănăstire.

Ori ești vinovat d-ta, ori e vinovată vesela tovărășie în care ești prins, — dar n-ai făcut nimic din toate cîte trebuie făcute. Nu te-ai oprit nici la Humulești; n-ai ascultat nici țipătul paserei cu ochi mari din cetatea pustie ; ai disprețuit trăsura țuțuianului cu cai cuminți și cu clopote. Și acuma dormitați, pe cînd automobilul american împrăștie in peisagiu fie mugete oribile, fie mirosuri puțin plăcute.

Vorba vine că vă duceți la mănăstirea Secu. Calculați minutele și vă hotărîți să înscrieți, în carnetul dv. de excursii, și Secu ; deci fugiți într-acolo pe un drum sămă- nat cu bolovani, drum al indignării și invectivelor.

Nu te indigna și nu profera invective. Peisagiul zîmbește și drumul e cuminte, căci opune rezistență capriciului dv. Aici se intră altfel: sub semnul celor sufletești.

După ce te-ai oprit în cetățuia de la Secu, unde s-au închis luptînd pînă la cel din urmă eroicii eteriști de la 1821, tradiția te-ar obliga să intri mai afund în taina lucrurilor. Tovarășii d-tale au calculat iar orele și ați pornit îndărăt,

reîncepînd o goană penibilă cu trăsura americană a d-lui Ford. In vremea asta, uitînd măsura timpului, tradiția îți impune să treci înainte, pe poteci ale tăcerii, ca să ajungi cu piciorul sau călare la Sihla şi la Cetate — lăcaşuri unde sihaştrii îşi caută tihna şi murmură, în toate clipele vieții pe pămînt, laudă lui Dumnezeu, aşteptînd veşnicia şi lumina cea fără de amurg. Aici, în această Tebaidă a altor veacuri, în singurătatea codrilor de brad, găseşti din loc în loc poieni, unde licornul ascultă cu ochi mari ațintiți tăcerea, iar florile în pajişte te împresură cu mii de ochi şi nenumărate zîmbete.

Pentru această regiune tainică Gheorghe din Moldova a scris acea epigramă delicată, pe care au rostit-o toți excursioniştii de acum treizeci de ani :

Secu, Sihla şi Cetatea — Locuri sfinte şi uitate : Am venit întreg aicea ■ Şi mă-ntorc pe jumătate...

Printre păduri, pe poteci, peste culmi, este un loc de trecere la Agapia. Agapia din deal, Agapia din vale ; Piatra lui Aron-Vodă. Aici, la Piatra lui Aron-Vodă, uncheşul ieromonah Silvan a surprins pe Aron-Vodă, pe cînd era fecior tînăr şi buiac, la învățătură la mănăstire; l-a surprins cetind ochi sprîncenați şi «l-au certat pre el destul de tare cu toiagul».

Agapia a fost alcătuită ca să fie cuib de linişte şi de înfrîngere pentru acele fete de boieri care n-aveau destulă zestre, ca să se mărite şi să devie cucoane. Aveau destulă, ca să se aşeze cuviincios aici. între aceste jertfe tinere, veneau şi văduve vîrstnice, întru ispăşirea unor grele păcate adevărate. Şi unele şi altele aceste monahii petreceau viața nu întru prea mare tristeță. Vioiciunea şi agerimea limbii cuvioşilor lor persistă şi astăzi şi din acest punct de vedere cuvioasele ființi pot interesa în chip deosebit pe trecătorul profan. în afară de asta, pioasa colonie dezvoltă o hărnicie curată şi artistică în cadrul unui locaş foarte frumos şi a unei naturi încîntătoare. Găseşti şi aici zugrăveli, morminte, inscripții, cărți, legende. A lucrat aici, în tine- reța lui, meşterul zugrav Nicolae Grigorescu. Un serviciu
de vecernie sub bolțile slab luminate, în fumegarea de mi- resme, în cîntările monahiilor, are ceva unic, ce te desparte de prezent şi te transpune în Răsăritul bizantin.

Cred că n-ai avut timp, cu tovarăşii d-tale şi cu automobilul, să aştepți acest ceas al rugăciunii de sară. După ce

asfințitul a fulgerat în hrădeturile de pe culmi iar în jurul clopotniților au zburat lăstunii lăsînd să curgă mărgăritare fine în cupe de cristal, o cuvioasă monahie a trecut în jurul sfîntului locaș, cîntînd cu ciocănașul în toaca de lemn sonor...

Dar dv. sînteți departe. Ați plecat de mult, căci trebuie să încheiați ciclul. Aveți un program bazat pe «mult» și pe «repede».

Ceea ce e frumos a rămas în inima pădurilor și a munților. N-ați pătruns nici la Sihla, nici la Cetatea. Ați ocolit pe drumurile mari. Sînt și în acest traiect de văzut lucruri pe care nu le-ați văzut. Deci acuma vă depărtați cu grăbire spre Varatic.

Este și acolo o așezare de măicuțe și o sfîntă biserică, cu odoare. Știu ; n-aveți cînd întîrzia; abia găsiți vreme să mai puneți ceva pe o măsea. Se află acolo nu numai un vizitator tihnit de modă veche, care trece domol pe cărările de sub cetină : ar putea să vă debiteze basmul romantic care se leagă de Poiana Țigăncii. Nu-i vreme ; nu-i vreme ; preferați informațiile de gazete pe care le găsiți în drumul pripit al întoarcerii, la Tîrgu Neamțu.

Puteți fi liniștiți. N-a căzut guvernul. Ceea ce se petrece în Europa constituie un adevărat scandal. La București e căldură insuportabilă. înainte ! Ați străbătut în vîr- tej una dintre cele mai încîntate regiuni ale ținutului Neamțu. Frumusețile sînt sporite aici de amintiri. Aici totul e stăpînit de «ceea ce a fost și nu mai este». Mai mult : aici poți găsi și trecutul însuși dacă ești în stare să-1 cetești. Dv. ați trecut împrăștiind pulberi ; ați ieșit ■intacți.

Te sfătuiesc numai pe d-ta, să-ți abandonezi tovarășii și să te întorci singur, cu bocanci și cu toiag și cu sacu-n spinare, ca să cercetezi pas cu pas locurile sacre, să te pui în acord cu toate și să simți cu bucurie cum se desfac și cîntă în tine izvoarele misterioase ale trecutului.

Arată şi Cantemir, în a sa *Descriptio Moldaviae,* că Ceahlăul se vede de la Cetatea Albă, adică de la ţărmul mării. în asfinţituri limpezi de octomvrie silueta de biserică a muntelui celui mare se vede din toată cîmpia Moldovei şi a Basarabiei. înfăţişarea aceasta impozantă nu i-o dă Ceahlăului înălţimea : avem în vîrfurile Carpaţilotf piscuri situate cu mult mai sus. Mărimea lui aparentă şi prestigiul lui ţin de ansamblu. Toţi munţii moldoveneşti din preajma Bistriţei sînt la o mică înălţime, căptuşiţi de păduri de brad, cu linii moi care scriu poetic zarea sinilie. Ceahlăul singur se înalţă brutal în cer, stîncă enormă, goală şi cenuşie. Plutaşii, păstorii zic simplu : muntele — numai Ceahlăului. Pustietatea şi sigurătatea lui n-au' păreche dedt dincolo, în înfăţişarea aspră a Călimărilor. Şi-n Ceahlău şi-n Călimani poporul şi-a pus legendele -din preistorie. Misterul lor stăruieşte încă. în pîcla lor vînătă se strecoară fantomele bourilor domneşti pe lîngă turma împietrită unde veghează stîncă Dochiei. Aceeaşi amintire de basm leagă Călimanii de Ceahlău ; şoapta amintirilor curge pe cetina codrilor venind din Călimani şi din trecutul cel mai adînc. Aburii Bistriţei fac popas în pisc învăluind Toaca şi Panaghia ; aşa sufletul întregului popor din văi învăluie în taină tot ce-i legat de această cetate de stîncă a lui Dumnezeu şi a neamului.

Este o sărbătsare a Ceahlăului : 6 august. în ziua aceasta a Schimbării la Faţă au moldovenii obicei să facă ascensiunea muntelui, pornind din popasul de la schitul Durăului ori de la Buhalniţa. Excursioniştii pot veni din mai multe direcţii. Pot veni de către mănăstirile nemţene — pe drumul Pipirigului şi prin valea Largului. Pot veni pe Bistriţa, cu plutele, coborînd de la Dorna şi oprindu-se la Călugăreni, la Piatra Teiului. In sfârşit pot veni de la vale, dinspre Piatra, ori din Ardeal, prin Cheile Bicazului.

Du rău înseamnă cascadă. Nu departe de o cădere de apă din munte, s-a întemeiat acest schit înalt, într-o poiană, deasupra rîpii pîrăului. Clopotele cîntă mărirea Domnului vestind în văi rugăciunile monahilor. Sînt aici cîţiva călugări, cîteva chilii, sub stîncărie şi sub negură. Iarna cade curînd, primăvara vine tîrziu. Jumătate de an stă schitul despărţit de lume. După aceea încep a se arăta păstorii ; pe urmă vin şi drumeţii mai de departe.

Cei care veneau dinspre mănăstirile cele mari întrebuinţau odinioară trăsura cu cai. Drumul era domol, printre munţi şi printre păduri. Se afla un popas încîntător într-un loc în preajma piscului Pătru-Vodă. Bistriţa era aproape; i se vedeau scânteierile ; aşezări vechi şi faimoase cu nume sonore se descopereau în valea cotită : Călugăreni, Ilangu. Drumeţii cărturari îşi aduceau aminte de alte călătorii asemenea, în alt veac, ale lui Vasile Alec- sandri, Alecu Russo şi Mihail Kogălniceanu. Ceahlăul se vede de acolo încă albastru, înălţat în cer, distant şi solemn.

Astăzi automobilele umblă cu grăbire comercială spre destinaţia lor strictă, neîngăduind nefericiţilor oameni închişi în cutie să vadă, ape şi dumbrăvi. Automobilul te serveşte luîndu-te dintr-un punct şi ckpunîndu-te în altul. El nu face legătură ; face sărituri. Se întîmplă uneori ca pîraiele din acele locuri, umflate de puhoaie năvalnice, cară bolovani în cantităţi neaşteptate, închizînd trecăto- rile. Atunci călătoria monotonă e animată de incidenţe absurde şi ridicule. Cînd te afli cu vehiculul vechi, care nu umblă sub semnul grabei, găseşti o soluţie de trecere amu- zîndu-te. Automobilul se opreşte dramatic şi clacsonează împrejurimilor pustii, care-i trimet înapoi sunetele, neounoscîndu-le şi neavînd ce face cu ele. în asemeneâ împrejurare e agreabil să te culeagă , un car cu boi şi să te scoată la liman prin bolovănişuri şi rcpezişuri de ape. îndată buna dispoziţie îţi revine ; toate îţi zîmbesc şi te privesc cu prietinie. Din crengi de molid te salută gaiţa, alunarul şi veveriţa. Ciocănitoare cea mare de codru du- ruie sonor, vestind oaspeţi care sosesc cu încetineală şi blîndeţă, ca în veacul vechi.

Aş îndrăzni să-ţi repet acest învăţămînt : că e bine să te integrezi peisagiului şi să te armonizezi în toate, ca să-ţi cînte fiinţa de puterea acestui pămînt şi să simţi că te adaogi neamului tău. Binecuvintează boii porumbi care te-au scos din viteză.

Din acest punct de vedere al pregătirii sufleteşti, e cu mult mai nimerită sosirea cu pluta pe apa Bistriţei. Te-ai suit la Dorna, te-ai instalat cu tovarăşii pe catargurile de brad destul de şubred legate, ai schimbat cîteva cuvinte amicale cu dacul atent şi voinic care te călăuzeşte, şi deodată te trezeşti mînat de unde, printre sate aninate pe coline, prin

trecători devenite celebre. Ici s-a sfărîmat odată o plută, dincolo a fost altă întîmplare năprasnică; dincolo locul merită să fie cunoscut pentru o istorie romantică de dragoste ; aşa luneci pe la Cojoci şi Chirilă, pe la colțul Acrei şi Toance. Se ridică în dreapta părete de stîncă ; se deschide în stînga o poiană fericită ; s-aude picur de tălănci pălind lin în blîndeță zilei; decorul se trage brusc într-o parte ca să-ți deschidă numai o clipă o adîn- cime de zare unde a apărut şi a dispărut silueta Ceahlăului. Nahlapii Bistriței bat în cotituri, pluta trece printr-o rapidă, glasul plutaşului strigă tovarăşului său de la pluta din urmă cu care sînteți legați. Comanda lui întrebuințează acelaşi vocabular ca acum patru sute de ani : dreapta se chiamă «la pădure», stînga se chiamă «la cîmp», coada convoiului se chiamă altfel, cu un cuvînt de care fac haz cucoanele fără să se supere ; iar prora se numeşte cap, — ca dovadă că cel care călăuzeşte are nevoie de aşa ceva ca sa umble toate în rînduială, pe cînd partea cealaltă n-are nevoie decît de supunere. Acolo stă un plutaş mai tînăr, ori nevasta plutaşului, munteancă strînsă în catrință şi cu cămaşa albă ca helgea, înfățişare cochetă şi energică în acelaşi timp, cu rîsul ca o floare de romaniță. Munteanca nu-i slabă, osoasă şi umilită ca țăranca de la cîmp ; e femeie care are răgaz, care cunoaşte găteala şi pune în dragoste şuvoi şi vifor. Aceeaşi înfățişare de libertate şi sprinteneală a Bistriței o are şi munteanul plutaş. Mînuind cîrma şi strigînd porunci la locuri grele, desface din el aceeaşi forță pe care o au elementele. Cînd s-a apropiat soarele de amiază şi plutele au trecut în locuri line, se sprijină în coada toporului înfipt într-un catarg şi se apleacă spre brazdele de pămînt, potrivite la mijlocul ambarcației, ațî- țînd focul şi aninînd ceaunul în cîrlig, după ce l-a umplut cu apă din rîu. Insolite în peisagiu, pe plută şi pe apă, sînt numai hainele d-tale orăşeneşti, şi termosul d-tale, şi cutiile de conserve. Celelalte vin din veac şi merg la vale spre cetatea de stîncă ce simbolizează acest trecut copleşitor, cu mişcări şi rituri din adîncimea vieții.

După un timp îndelungat de plutire, cînd valea Bistriței se deschide, începi a avea persistent înainte şi în coada ochiului drept muntele cel mare. După cotiturile variate, aspectele lui se modifică necontenit, ca să-ți rămîie după aceea statornic pe retină şi în suflet. In asfințit, cînd

deasupra Ceahlăului se arcuieşte nimb de purpură şi aur, ai coborît la podul Călugărenilor, te-ai instalat în apropiere de Piatra Teiului, despre care a vorbit aşa de frumos acum un secol Alecu Russo, şi aştepţi să se aprindă focurile de sară, ca s-asculţi şi d-ta povestea de odinioară.

In vremea de demult diavolul s-ar fi pus rămăşag cu Domnul Dumnezeu că are să înece valea Bistriţei. Intr-o noapte, pe furtună şi şuvoaie de apă, îngerul răutăţii a rupt din cea mai naltă culme a muntelui această stîncă şi a purtat-o în zbor ca s-o aducă mai la vale s-o puie zăgaz aici, să închidă apele Bistriţei şi să înalţe asupra aşezărilor din sus potop şi pustiire. Purtînd astfel piatra aceea sub zimţii aripilor lui, întunecatul demon era să ajungă la locul ea hotărîse, însă au cîntat cucoşii straja de ziuă. Atunci necuratul a scăpat stîncă din braţe chiar la malul rîului; şi aici a rămas pînă în zilele noastre mărturie de ce catastrofă erau să pătimească oamenii din zile vechi. De asemeni au rămas de atunci cucoşii în mare cinste la munteni şi din ei se face borşul cel mai bun, iar Diavolul n-a mai făcut a doua încercare, cunoscînd puterea Domnului Dumnezeu. S-aude, îţi spune un meşter de la Călugăreni, aşezat în preajma d-tale şi a focului, s-aude că s-au stîrnit nişte ingineri de la Bucureşti, care vor să facă aceeaşi lucrare ca şi Diavolul, iezind Bistriţa, dar să afle domniile
lor că tot mai sînt cucoşi în aceste părţi de lume şi murit nici Dumnezeu cei de demult carele ne ocroteşte.

Asupra muntelui celui mare s-adună odată cu sara nouri de taină, ca dovadă că nimic din cele trecute nu s-a schimbat în acest colţ de lume. Meşterul vorbitor de ia focul de popas poate să-ţi spuie altă poveste despre asemenea nopţi, cînd se învăluie muntele. în una dintr-ase- menea nopţi, — în care anume, după calendarul nostru nu se ştie, — se scoală din moarte sihastrii cei de la începutul lumii şi fac slujbă tocmai în pisc aproape de Dumnezeu. Atunci s-aude ca în depărtare de vis o toacă. Şi cîntă clopote din măruntaiele muntelui pe care unii oameni le aud iar alţii nu le pot auzi... La miezul nopţii, schivnicii vechi trec la locurile lor; se închid mormintele şi nu se mai aude nimic, iar negura se ridică încet-încet către stele, şi muntele rămîne limpede şi tăcut sub lună.

Fără asemenea privegheri, care se fac pretutindeni sara în locurile de popas în jurul Ceahlăului, nu se cuvine să întreprinzi urcuşul a doua zi în zori. E nevoie să-ți pregăteşti sufletul şi să visezi la cele trecute ; numai astfel, UT- cîndu-te în aerul pur al înălțimii, toate ți se vor înfățişa cu dulceață şi într-o lumină de legendă.

Dacă vii dinspre Țara Ardealului, prin Cheile Bicazu- zului, şi ai poposit la ieşirea din chei, ori ai venit mai de- parte, la Buhalnița, ai în privire alt aspect fantastic al muntelui. Abia s-au scrijelat In răsărit zorile, şi eşti in picioare avînd în mînă toiag alb. Unii dintre tovarăşii d-tale au cerut cai şi îlăcăuşi munteni ori fete codane, care să ducă frîiele cailor. Cei pedeştri se simt mai în putere şi mai siguri de sine.

Sînt şapte cărări cunoscute, pe care poți urca în -înăl- țime. In afară de acestea şapte, mai sînt încă altele trei pe care nimeni nu le cunoaşte. Poate au fost ştiute odată ; acuma nu le mai ştie nimeni. Acestea duc pe subt arcade de la începutul lumii, pe Ia izvoare ascunse, pe la trecători deasupra prăpăstiilor. Sînt cele mai de samă treceri din lumea noastră în cristalul înălțimilor şi al iluziei. Poate oameni cu credință adevărată să le descopere iarăşi cîndva ; dar mă îndoiesc.

Deci pe cele şapte poteci ale oamenilor de rînd, urci şi d-ta, domol, pas cu pas, treaptă cu treaptă. Laşi regiunea sar

brazilor şi a smeurei; te ridici pînă unde cresc afinele, pînă la jnepeni, şi mai sus, pînă la jepi. Acolo începe Să se simtă între stînci adierea cea fără hodină. Prin limpezime cunoşti țara pînă în nişte depărtări de aburi — sate, oraşe, ape, — tîrgul Pietrei, târgul Ieşilor. Intorcîndu-te către tine însuți din acea depărtare, te regăseşti singur într-o tăcere luminoasă. Dedesubt în prăpăstii şi codri abia bănuieşti sunete de vînt ori de cascade. Acvile se rotesc peste săgeți de brădeturi. Subt acestea, în țancuri, e sălaşul urşilor şi al cerbilor.

Ai găsit o cărare şi ajungi la o colibă, într-o încreți- tură a stîncăriilor muntelui. Coliba asta de ciment legat în fier, pitită pe brînci şi acățată de piatră cu căngi ascunse, îți poate da azi un adăpost nesigur, cît stihiile stau în cumpănă pe marginea genunelor. Dar mîni, cînd se vor produce

deslănţuirile, lucrarea îndărătnicilor se va clăti şi se va prăbuşi. Aşa, într-un veac s-au risipit cîteva din aceste adăposturi tari ca cremenea muntelui, care păreau fără moarte. în veacul viitor se vor mai risipi şi altele — după ce rînduri de călători se vor fi oprit cu plăcere sub streşina lor.

Opreşte-te şi te adăposteşte acolo sus şi fii fericit o clipă.

Am să-ţi spun ceva. Industria omului modern a ajuns la aşa putere, încît în locul acestei umilite colibe, pe care muntele o acceptă temporar, nu va fi cu neputinţă să apară un hotel american sau nemţesc, cu restaurant, cu slujitori cu şepci şi fireturi. Iar pînă la acest hotel, oamenilor celor noi le va fi dat să ajungă într-o clipă cu un funicular electric.

Iată de ce mă tem. Atunci nu vor mai fi priveghiuri în noaptea de 5 spre 6 august. Negura misterioasă va fi gonită de sori artificiali. Nu va mai fi nici o taină, nu va mai bate nici toaca în stîncă, nu vor suna clopote de vis, căci inima muntelui sfînt va fi biruită şi moartă. Cerbii şi urşii vor fi numerotaţi şi se va plăti intrare la parcul unde clocesc acvilele regale.

Foarte civilizaţii, după ce distrug animalele pe care le-a pus Domnul de la început în codri şi pustietăţi, se întorc pe urma răutăţii lor şi creează rezerve. E nevoie de rezerve şi pentru noi oamenii. Turismul asociat cu negoţul să meargă şi să ocupe tot ceea ce este de ocupat şi de valorificat ; să ne rămînă însă ceva şi nouă. Să nu se facă trafic din inima noastră, din cîntecul şi legenda sufletului nostru, din zeul nostru cel intim.

Asta mai am să-ţi spun. Să ne vedem sănătoşi la un 6 august numai al nostru. Am făcut toate concesiunile pe care ni le impune secolul modern şi viaţa nouă ; cu privire la acest ultim refugiu nu vreau să ştiu de nimic; Ceahlăul să rămîie ca la început, cum scrie în «Cartea Facerii» : Dumnezeu l-a zidit, l-a privit şi a văzut că-i bine aşa cum l-a zidit.

'A paisprezecea poveste de lâ Bradu Strîmb

GÎTEVA FERESTRE ŞI CÎŢIVA MEŞTERI TÎMPLARI

Avem aici, la Frumoasa, nişte meşteri tîmplari, pe care nu-i întîlneşti oriunde. Doi din ei sînt moţi : Furdui şi Sicoe, meşteri «măsari», cum se spune la Cîmpeni. Avem oarecare năcaz cu dînşii : noi voim simplu şi ţărănesc, dar ei se socotesc — precum şi sînt — meşteri subţiri; au lucrat şi

la București; mobila ieșită din mîna lor se cuvine să fie fără cusur.

— Doamnă, zice blînd Sicoe, mîngîindu-și părul zburlit ca și cum ar fi în primejdie să-1 piardă, — doamnă, noi putem să lucrăm și cum doriți domnia voastră...

— Atuncea faceți după gustul nostru...

— Da. însă dacă vine cineva aici și se uită și vede și întreabă cine a lucrat, domniile voastre aveți să spuneți că le-a lucrat cutare și cutare. Apoi nu ne place să se Uite pieziș și să bage de samă că nu-i destul geluit și destul de curat și croit și săvîrșit după rînduiala pe care am învățat-o. Răspunzători sîntem noi, nu domnia voastră. Noi avem ambiție și voim să lăsăm lucru de meșter adevărat.

— însă mie nu-mi trebuie multe «țifroșaguri»...

— Da, doamnă, așa este. Nu-i frumos cu multe podoabe ; facem cît se cuvine, ca să fie frumos și să nu rămînem rușinați.

Cît Sicoe vorbește moale și cu întîrziere de rostire, învîrtindu-și palma în zbîrlitura părului, Furdui se uită la el cu încredere ; apoi, cînd Sicoe contenește un răstimp, Furdui întoarce spre noi niște ochi încălziți ca de-o rugăciune. El n-are nevoie de vorbe ; el ne spune cu ochii cît dorește să facem după voia lor de meșteri. Așa că din

această dezbatere domoală şi prelungă, nu se poate să nu iasă biruitoare dorinţa neînduplecată a celor doi meşteri măsari.

— Doamnă, noi nu lucrăm cu ziua, adaogă la urmă Sicoe; interesul nostru ar fi să isprăvim cît de repede ; dar nu se cuvine.

Drept aceea, la ora 6 ei se găsesc în atelier (adică în camera de alături), geluind şi bocănind ; iar sara, lucrează cu lumină pînă într-un tîrziu. Domol şi cu luare-aminte, alcătuiesc paturi, mese, scrinuri şi dulapuri, Din cînd în cînd le trebuie ceva bani, ca să trimeată la cei de-acasă. Au muieri şi prunci, şi destule nevoi. Socotesc de trei ori banii şi se mulţămesc cu pită şi slănină ; de băut, beau apă de la Izvorul de Argint.

— Apă ca asta nu se află cît ce-al umbla toată lumea.

îi cerc:

— Dar puţintel vinars şi ceva vin nu v-ar plăcea %

— Ba da.

Pe urmă, înţelegînd cam unde bat eu :

— Să vă spun dumneavoastră (vorbeşte Sicoe frămîn- tîndu-şi chica) eu, de cînd mă aflu pe lume, nu m-am îmbătat niciodată.

— Nici eu... zîmbeşte Furdui.

Sicoe se întoarce spre stăpînă locului:

— Doamnă, sîntem oameni săraci, cu multe nevoi Trăim şi-n timpuri grele...

— Grele timpuri... oftează Furdui.

îndrăznesc să ne întrebe despre război, şi ar dori o pace şi o bună-înţelegare pe lumea asta...

Mai avem, la Frumoasa, alt meşter tîmplar care lucrează cînd la noi, cînd la alţi cetăţeni ai comunităţii. E meşterul Cosma, cel cu cucoşul.

Are cucoş care-1 urmează pas cu pas. Meşterul e un om blajin, firav, cu glas moale, c-un fel de sfială în toată fiinţa. însă cucoşul care-i păzeşte e gata să bată în orice clipă război. După ce l-au lovit muierile cu tîrnurile pin' l-au lăsat mort pe nişte gunoaie, a stat un timp cuminte, cît i-a trebuit ca să-şi dobîndească iar puterea şi îndrăznelile ; şi după

aceea a rămas cu îndîrjire prigonitor al tagmei femeieşti. Are un clonț ca de fier; cum loveşte, cum ieşe în punctul lovit boabă de sînge.

Grija meşterului Cosmâ e împărțită. Puțintel la lucrul ce are de făcut şi mai mult la tovarăşul şi prietinul său cucoşul. Se teme să nu' se stîrnească iar un război femeiesc asupra lui. îl supraveghează întruna şi, cînd nu-1 poate ținea chiar alături, îl închide într-o căsuță pe care i-a alcătuit-o devale, lîngă firez.

— Unde ți-e'cucoşul, meştere Cosma ?

— Nu ştiu; trebuie că e pe aici; ori poate stă la «cabana» lui. Acuma e cuminte, nu mai sare la nimeni.

— Ce fel de cuminte ? Am auzit că asară a sărit pe furiş la doamna Valeria. Ciupitura ca ciupitura, dar mai ales i-a găurit ciorapul. Părechea de ciorapi e acum 2000 de lei, meştere Cosma.

Meşterul Cosma se sperie.

Eu nu ştiu de asta. Nu sînt însurat; n-am avut încurcături. Sînt singur pe lume; a murit şi biata riiumă-mea, iarna trecută. Dar n-aş crede să fi sărit la cineva iarăşi cucoşul meu. Acuma s-a îmblînzit şi stă mai mult devale, la firez.

îi zic eu :

—- Mi se pare că are să iasă toată colonia împotriva iui ca să-1 extermine..,

— Pentru ce ? se tînguie subțire meşterul. Acest cucoş mai mult se joacă ; nu face nimănui nici un rău ; pe lîngă asta mi-e ca un prietin : altă ființă lîngă mine eu n-am pe lumea asta... Vai, cum s-ar putea să aibă lumea atîta răutate împotriva unei paseri ? Cred că nu-i adevărat şi nici nu se poate.

Alte griji care-i împuținează sporul lucrului, le închină meşterul Cosma unei îndeletniciri neaşteptate. Nici nu visam să găsesc un poet măsar în singurătatea muntelui. Deştul de des, meşterul Cosma rămîne dus pe gînduri. De-pune gealăul, dalta şi ciocanul şi toată înfățişarea lui e a unui om care a lepădat cele pămînteşti. Priveşte spre valurile de brădet ale muntelui, spre siniliul cerului, spre clipirile de ape, în aşa chip încît înțeleg apriat că din ființa firavă s-au înălțat în zbor puterile vieții; pentru mesele şi scaunele

noastre a rămas aşa de puţin, încît ne-am şi deprins cu ideea că toate cele începute — frumos şi bine croite — n-or fi gata decît încolo la vara viitoare...

Furdui şi Sicoe sînt artişti stăruitori în breasla lor; pe cînd Cosma jertfeşte şi altor divinităţi. Adăogind şi cucoşul, facem socoteală că rămînem la casă fără al doilea rînd de ferestre.

Ce-i de făcut ?

Să vedem. Vom cere o consultaţie meşterului nostru bucureştean. Căci avem şi-n Bucureşti un meşter tîmplar. Meşterul Cristea.

Acesta are altă iscusinţă, pe lîngă destoinicia lui de tîmplar. Vorbeşte frumos.

Locul lui ar fi fost chiar la tribuna şi catedra pe care le construieşte. Dar i-a fost destinat numai să le construiască si în locul lui să vorbească alţii mai puţin destoinici.

Aşa se întîmplă de multe ori pe lumea asta. Să nu se creadă totuşi că nu e bine astfel.

Numele întreg al meşterului meu bucureştean e Cristefe Popescu, sau mai bine zis, Cristea Duminică.

M-am înţeles cu dînsul să-mi puie în bună stare cîteva mobile de stil. Voiam, cu acest prilej, să-i cer sfat asupra treburilor noastre de la munte ; însă din vorbă în vorbă, am ajuns cu totul în altă parte.

Ascultaţi :

întăi şi întăi am aflat că pe meşterul Cristea Popescu nu-1 chiamă Popescu. îndată după asta mi-a lămurit de ce îl chiamă Popescu.

— La urma urmei, ce-i numele ? îşi punea întrebarea meşterul meu. Numele-i o vorbă care deosebeşte pe om de om. Numelui de botez e nevoie să i se adaoge numele de familie. Cîteodată, ca să înlături confuzia, e necesar să mai vîri între acestea prenumele tatălui tău, ori să pui în coada numelui de familie o denumire de localitate ori o poreclă. Astfel iau naştere nişte titluri impunătoare, cum am auzit că ar fi avînd nobilii spanioli. îl poate chema pe cineva Ion Dimitrie Popescu-Roşiorii de Vede. Aşa ceva poate fi frumos şi folositor, însă noi meşterii n-avem vreme multă de pierdut, şi a rosti de mii şi mii de ori atare nume însemnează pierdere de vreme, prin urmare pierdere de bani. N-aş putea jertfi

pînea copiilor mei pentru un nume aşa de lung, oricît de impunător ar fi.

— Ai copii ?

— Am.

— Se întîmplă, urmă meşterul meu, aprinzîndu-şi o ţigară, că pe mine, din luminatul botez, mă chiamă Cristea. Cei care au binevoit să mă creştineze nu puteau nici într-un caz să mai puie lingă acest nume, Cristea, şi numele tatălui meu, căci tatăl meu nu se cunoaşte cine a fost. Cred că nici nu s-a aflat pe lume un om care să ştie că mi-a fost tată. Nu s-a ştiut de asemeni cine mi-a fost mamă ; căci acea fiinţă năcăjită care m-a născut întru durere şi ruşine m-a depus într-un leagăn al asistenţei sociale şi nu s-a mai arătat Nu-mi îngădui s-o osîndesc pentru fapta ei, căci înţeleg cît de puţin vinovate sînt asemenea biete mame ; i-am mu'lţămit numai în inima mea mai tîrziu că mi-a lăsat moştenire un trup sănătos şi un obraz care nu sperie pe semenii mei.

Deci binefăcătorii mei, care m-au cules şi m-au creştinat, dîndu-mi un loc între copiii găsiţi, au adaos la numele Cristea încă un nume : Duminică. Evenimentul găsirii mele s-a fost petrecut într-o asemenea sfîntă zi. Astfel, după ce m-am ridicat şi am cunoscut şi eu lucrurile acestei lumi, numele meu a fost Cristea Duminică.

Aici, meşterul meu tîmplar s-a oprit şi m-a privit zîmbind. Era un om încă tînăr, cu ochi frumoşi albaştri. Era voinic, părea domol. Avea în el putere şi inteligenţă. Am înţeles că viaţa lui de copil sărman nu fusese prea tristă, căci în el se afla ceea ce aş numi eu echilibrul vieţii; creşterea lui a fost uşoară ca a unui pom bine aşezat în soare ; se vedea prin ochii lui că în inimă n-avea nici o duşmănie. Lipsa de la naşterea lui fusese înlocuită de alt dar, printr-o rînduială tainică, pe care cercetătorii naturii umane încă n-au izbutit s-o pătrundă.

— După cît văd, meştere, am răspuns eu, ţi s-a ales frumos nume. Aş vrea să-ţi cer sfat pentru nişte ferestre

— Nu atît frumos cît bun, s-a grăbit să urmeze ei ; Cristea Duminică era un nume numai al meu. Despre alt Cristea Duminică nu s-a auzit, şi mi se pare că asta, în primul rînd, interesează cînd e vorba de numele oamenilor.

Şi totuşi, a zîmbit el iarăşi, aprinzîndu-şi altă ţigară, acuma mi se spune Cristea Popescu. Eu ştiu că numele meu cel adevărat e celălalt — cel potrivit şi cu situaţia mea de copil al mamei necunoscute, numele care mă explică oarecum în toată fiinţa, numele milei lui Dumnezeu care a îngăduit să trăiesc şi eu pe lumea asta şi să nu fiu nefericit. M-am uitat eu destul la mine însumi şi m-am cercetat, şi am văzut că nu mă poate chema decît Cristea Duminică.

— Ai dreptate, meştere. Observ şi eu că eşti Cristea Duminică. Atunci cum ?

—- Adicătelea poftiţi dumnevoastră să ştiţi de ce îmi zice altfel, de şi eu sînt Cristea Duminică ?

— Da; poftesc să ştiu de ce firma nu numai a atelierului ci şi a fiinţii dumnitale este astăzi Cristea Popescu. Pe urmă am să te întreb altceva.

— Nu-i cu supărare şi am să spun numaidecît, Nu bănuiam că accidentul cel mai important al vieţii mele va avea asemenea urmări. Accidentul cel mai important al vieţii mele a avut loc la 13 mai 1929, cînd, ieşind de la maistrul meu Carol Struţ, care m-a învăţat meseria -am ajuns şi m-am oprit la Podul Elefterie. Ar trebui să facem o şedinţă specială, cînd vă veţi hotărî, poate, să mereme- tisiţi şi biroul, să facem o şedinţă specială, ca să vă vorbesc de maistrul meu Carol Struţ.

— îmi închipui, am întrerupt eu, că maistrul dumnitale era nalt, adus de şale, slab şi uscat, cu bărbuţă' rară blondă.

—• El era ; l-aţi cunoscut ?

— Nu; însă nu se putea să fie altfel. Ii plăcea vinul ?

— Grozav îi plăcea. Era, domnule, mare artist. La acest neamţ detreabă am găsit eu blindeţă şi învăţătură. Mi-a arătat toate secretele : trebuie să se ştie că meşteşugul nostru, ca orice altul, îşi are oamenii lui aleşi, care îi slujesc cu credinţă.

M-am gîndit la Furdui şi Sicoe.

— ...Arta solidă de la el am moştenit-o. Cea lichidă, mai puţin. Cum spun, am ieşit de la maistrul meu Carol Struţ şi m-am oprit la Podul Elefterie. Soarele

asfințea pe Cotroceni (îmi dați voie să fac puțină poezie...)

M-am gîndit la poetul nostru Cosma.

—• ...Soarele asfințea pe Cotroceni, și fiind în acea clipă acolo, la podul Dîmboviței, o încurcătură de camioane și automobile, așteptam răgazul să trec. Mă uitam cum curge gîrla. Mirosea a praf și a flori de castani. Și deodată am văzut venind asupra mea o fată brunetă. Mi-a zîmbit ea întăi și eu am înțeles că îmi va fi dragă și trebuie să fac dintr-însa mama copiilor mei, cum scrie în unele cărți pe care le-am cetit după aceea împreună. Am salutat-o ca și cînd aș fi cunoscut-o. Ea însă știa cine sînt și mi-a descoperit că trăim în același cartier. Chiar atunci am știut că are numai mamă, că e croitoreasă pricepută, că are moștenire de la tatăl ei o căsuță și celelalte. Acesta a fost accidentul meu; am notat ziua. Se vede că numărul treisprezece are influență asupra vieții noastre.

— De ce ? Ți s-a întîmplat să n-ai noroc în iubire, meștere ?

— Din contra, domnule.

— Atunci n-ai fost fericit în căsnicie ?

— Iarăși din contra. De și o chema Elena Dumitrescu, fata aceea era energică și serioasă și în același timp iubeață. Altă ființă ca dînsa nu mai este pe lumea asta. Am descoperit într-însa o comoară, domnule, și sînt încă entuziasmat. Avem niște copii de ne invidiază nenea Tache Apostolescu. Nenea Tache e cel mai bogat proprietar de pe strada Vrcsperului ; are și dînsul patru copii ca și mine, dar ai lui sînt cu metehne — cum se spune la Iași de unde sînt eu, — ba ochiul, ba umerii; însfîrșit, domnule, ai mei sînt copii de meșter tîmplar : au toate măsurile bune și sînt confecționați perfect. Deci lui nu-i folosește nimic că are patru rînduri de case și optsprezece chiriași, care-i depun la picioare haraciul ca unui sultan. Mai plăcut i-ar fi să aibă exemplare ca ale tîmplarului Cristea... Popescu. Răbdare ! Imediat vin la chestie ! îmi strigă meșterul fă- cînd semne cu mîna ca să-mi potolească nedumerirea; răbdare și încă nițel tutun, pîn' ce ajung la explicația care vă interesează. Ca să se întîmple toate acestea, adică scrisorile de dragoste, plimbările la Cotroceni, jurămintele solemne, căsătoria și

rezultatele ei de calitatea întâia, Elena Dumitrescu, iubita mea de atunci, mi-a pus o condiţie. O condiţie, cum să spun... nu ştiu cum să-i spun... O condiţie ce m-a făcut să înţeleg valoarea numărului treisprezece. Elenei Dumitrescu nu-i plăcea numele meu. Mai întâi ar fi preferat să mă cheme Ion sau Gheorghe, Cristea e ciudat şi rar. N-avea ce face însă, din pricina botezului. A trebuit să rămîn Cristea şi am dat laudă lui Dumnezeu, Dar cine a mai auzit de nume ca Duminică ? se miră ea. Pe cine l-a mai chemat astfel de cînd lumea ? Poate să fi fost cine ştie cînd, pe cînd va fi fost lupul căţel; dar în ziua de azi e cu neputinţă să se mai afle aşa nume. Astăzi trebuie să te cheme Dumitrescu, Ionescu şi mai ales Popescu. Iubita mea pretindea adică să am o poreclă ca toată lumea, să nu se mire oamenii de numele pe care-1 avem cînd ne vom cununa, şi să nu aibă năcaz copiii la şcoală. Ciudăţenii de femeie. Adevărul era că eu nu purtam numele familiei mele pentru motive binecuvîntate ; alt adevăr era că mi se punea o condiţie *sine qua non.* Nu vă miraţi, vă rog, că auziţi vorba asta în gura mea. Mi-a pus condiţie latinească. Fiind cap de dinastie, îmi puteam permite să fac plăcere celei pe care o iubeam. Am cedat, am făcut forme şi am publicat înştiinţarea în *Monitorul Oficial.* Asta e. Bine ar fi fost să fie fericit Cristea Duminică ; mă mulţămesc că Dumnezeu a consimţit să acorde milosîrdia sa şi celuilalt Cristea, căruia îi spune Popescu.

...Acum vă rog să-mi spuneţi cu ce vă pot fi folositor.

— Meştere, îi zic eu, am nevoie de nişte ferestre la casa noastră de la munte. Insă te văd grăbit.

—• într-adevăr; scuzaţi-mă. Mă grăbesc, şi ar fi potrivit să lăsăm pe altă dată.

— Lăsăm. îmi vine şi greu — de la chestii aşa de importante ca acele pe care mi le-ai explicat, să trec la nişte biete ferestre...

—- Vă rog, vă rog, n-o luaţi aşa, a zîmbit cu modestie meşterul. Din contra, foarte important. Ce este? N-aveţi acolo lucrători ? îmi daţi voie s-aprind. Mulţămesc. Cu cine aţi avut de-a face acolo ?

I-am lămurit, în puţine cuvinte, ce meşteri avem noi Ia munte.

-— Năcazul e că domnul Cosma scrie poezii şi romane.

— Aha !

— Şi mai avem pe Nicolae Sicoe şi Avram Furdui. Insă ei lucrează la mese şi dulapuri.

— Cum ? Apoi dacă-i aveţi pe Sicoe şi Furdui, se însenină meşterul Cristea, atuncea ne-am înţeles. Sicoe şi Furdui sînt oamenii mei. ii cunosc. De ce vă miraţi ? Am lucrat împreună aici în Bucureşti ; sînt artişti adevăraţi. Singura deosebire între noi e că dînşii mai mult tac. Deasemenea îl cunosc şi pe Cosma, poetul nostru al tâmplarilor. îl ştiu de la congresul nostru. Deosebirea între noi e că el face poezii iar eu copii. Dacă n-aş fi aşa de grăbit, v-aş spune eu cum devin toate. Dar sînt grăbit, vă rog să mă iertaţi. Vă salut.

Bineînţeles, am rămas fără rîndul al doilea de ferestre la casa de la Bradu Strîmb. însă m-am încredinţat eu acest prilej că cei mai interesanţi oameni din ziua de azi în ţara noastră sînt meşterii tîmplari.

FANTAZII

RĂSĂRITENE

1 9 4 6

.VAMA DE LA EYUB

Am să vă spun o poveste.

O poveste e adevărul cel mai adevărat. Dacă n-ar fi, nu s-ar povesti.

Numaicît povestea asta nu-i din vremea cînd se potcovea purecele; e din zilele noastre şi dintr-o ţară cunoscută. S-ar fi putut întîmpla la noi, dar

Stăpîn mi-e adevărul şi numai lui mă-nchin...
Adevărul ne face să afirmăm că locul e la mărita cetate Ţarigrad, căreia i se spune azi Istambul, iar omul e un turc, cu numele Aii.

Acest turc era un om detreabă şi bun gospodar; însă ar fi dorit să fie mai puţin sărac, ca să poată trăi -şi el mai uşor în aceste zile grele şi măcar din vinere în vinere să se

bucure de huzur şi chef. Cum să se bucure dacă n-are cu ce ? In toate părțile vedea îmbogățiți de război şi şperțari, care se uitau la el de sus. S-ar cuveni altă soartă unui om ca el, drept-credincios şi următor al rîn- duielii profetului. Cu tertipuri şi minciuni nu se cuvine, viața nu vrea să şi-o prihănească. Fără îndoială că nu numai ghiaurii şi necinstiții, ci şi moslemii adevărați au drept la bucurie. Dovadă că uneori şi drept-credincioşii dobîndesc bunuri în această viață, fie intr-o slujbă la înalta Poartă, fie c-o negustorie.

Pînă ce-a cunoaşte mijlocul să ajungă vizir, bine-ar fi să încerce un aliş-veriş. Se plimbă prin sate în acele zile ale primăverii, cînd îi venise asemenea gînd bun, se uită ici, se uită colea, culege o floare, bea apă la o cişme. Au sosit stîrci cu moț în livezile cu migdali înfloriți de la Balîclî.

«Trec zilele Ramazanului şi bine mi-ar prii, prietine Hagi-Becîr, să fac un bairam bun cu muierea mea. Eu zic să caut o marfă cu preț potrivit, pe urmă s-o vind cu bun eîştig la Cetatea împărăției. Azi vînd un fel de marfă, mîni altul; încet-încet negustoria sporeşte şi, ajutînd şi Alah, voi avea şi eu parte de mulțămirea ce mi se cuvine.»

Zis şi făcut. Iese la plimbare pe-o zi aurie cu cer ca peruzeaua. Găseşte cu preț potrivit, în sat, la o babă găinăriță, trei sute de ouă ; le aşază într-un coş, saltă coşul deasupra turbanului, şi, hai-hai, îngînînd pe nas o mane intră la Istambul.

Cum intră pe la Silivri-Capu, nu face o sută de paşi pe caldarîmul uliții şi-1 opreşte unul, cu ochii încruntați şi cu tesac la şold

— Stai, bre * Ce duci acolo ?

Aii se opreşte :

— Duc trei sute de ouă.

— Pentru îndestularea ta ori pentru negoț?

— Ba pentru negoț.

-— Apoi fie îndestularea ta, fie negoț, tot atîta-i; eu sînt taxîldar ; dacă vrei să treci mai departe, plăteşte !

— Care plată ? Eu nu vreau să ştiu de taxîldar.

— Nu ştii tu, dar ştiu eu.

— Duc nişte ouă, bre adam ; le-am plătit cinstit, sînt ale mele, cine ce are cu mine ?

— Am eu, bre ; plăteşte taxa şi treci.

— Da' dacă nu vreau, şi mă-ntorc înapoi şi nu mai poftesc să fac negoţ?
— Nici asta nu se poate. Eşti aici ? Gata 3
— Da' dacă n-am parale ?
— Nu-i nimic. Ne alcătuim noi şi fără parale. Dai ouă.
— Bine, să-ţi lepăd două-trei şi dă-mi drumul să mă duc la negoţul meu.
— Tu zici două-trei, eu zic zece-douăzeci.
— Amâ 1 Drept-credineios eşti tu, ori ghiaur ?
— Ba drept-credincios. La Alah, ila Alah !
— Şi nu ţi-e milă de un frate al tău ?
— Ba mi-i milă; drept aceea, să nu mai lungim vorba ; dă zece ouă şi treci.

Aii se scarpină Ia timplă, cugetă un timp, apoi. îşi mîn- glie barba şi se potoleşte. Priveşte în juru-i Ia grădinile înflorite. Aude cucul cîntîndu-i de noroc în dreapta. Numără slujbaşului orăşenesc zece ouă şi-şi aburcă iar coşul în creştetul capului.

Oftează. Fie! dacă îi taxîldar,, n-ai ce-i face. Are şi împărăţia oamenii şi cheltuielile ei.

Cum păşeşte în altă uliţă, alt glas, mai gros decît cel dintăi :

— Stăi pe loc, tureule. Plăteşte taxa,

— Ba n-oi sta. Taxa am plătit-o ş-acuma sînt slobod. Fă bine şi cere altora,, mie însă nu.

— Ai plătit ? N-aş crede.

— Pe barba mea c-am plătit.

— Unde ?

— In uliţa întăia, cum roteşti de la Silivri-Capu în mîna dreaptă.

— A, da. Se poate. Acolo-i taxîldarui de la mahalaua întăia. Aici e mahalaua a doua. Nu mai lungi vorba. Dacă nu dai, te pun Ia poprealǎ. Acolo cît ai plătit ?

— Zece. ouă.

— Prea bine ; numără-mi şi mie tot atîtea şi slobod eşti ca guguştiucul cel de pe moschee.

— Şi cu asta am isprăvit ?

— isprăvit; nu mai am nimic cu tine ; mergi sănătos.

Aii oftează şi-şi mai uşurează cu zece ouă panerul.

Să vedem : cată să fie mai cu luare-aminte. Nu-i po- trivit să ducă panerul în creştet, de-1 vede oricine din celălalt capăt de uliţă ; îl ia la subsuoară şi-1 şi înveleşte c-un capăt de halat.

— Stăi pe loc, bre tureule 1 îl strigă în curînd al treilea slujbaş. Ce duci acolo pe furiş ? E hicru, tău, sau ai dobîndit ceva cu puterea de Ia un ticălos ghiaur? Dacă-i de la ghiaur, îmi dai mie parte dreaptă jumătate. Dacă-i lucrul tău,, mă mulţămesc şi cu taxîldarî.

— Aman! se vaită negustorul nostru. Cu ce-am plătit pînă acuma, dormeam şi mîneam trei zile la Giil-Hane. Daeă-ţi mai dau şi ţie ceva, negustoria mea e ca şi cum nici n-ar fi. Abia îmi rămîne cu ce să scot banii pe care i-am vîrît

în marfă. De trei ori taxă ? Asta nu s-a mai auzit în țara noastră de cînd țin eu minte.

— Ce să faci, turcule ? Rînduială nouă. Plăteşte.

— Dacă-ţi dau şi ţie zece ouă, rămîn în pagubă.

—• Iavaş-iavaş, nu te supăra, bre; plăteşte opt şi treci repegior pînă nu vine tovarăşul meu. Să nu spui că nu sînt milostiv.

Aii neguţătorul a văzut negru înaintea ochilor, dar n-â avut ce face. A plătit, a trecut, — şi de la oara asta a învăţat a se mişca altfel. A străbătut altă uliţă ca în bătaie de vînt, n-a mai ascultat răcnetele care-1 prigoneau ; a trecut printr-un medean: acolo n-a avut ce face, l-au oprit între scări doi călăreţi. Bietul neguţător n-a mai spus nimica; a înţeles care i-i soarta şi le-a pus în mînă cîte trei ouă. S-a furişat apoi către podul cel mare peste Cornul de Am- către Emin-Onu. Acolo stau alţi slujbaşi, pentru vama podului.

— Metalîc ! strigă vameşul.

— Taxîm ! adaogă altă barbă zbîrlită.

Atunci Aii s-a oprit, dintrodată înseninat. A făcut doi paşi spre parmalîcul podului, s-a uitat la nişte ceamuri şi la nişte lebede. Nu-i păsa de nimic; parcă toate erau trandafirii pe lumea asta. S-a întors spre cei doi oameni şi le-a grăit cu blîndeţă :

— Ştiţi ce, bre ortacilor ?

— Ştim dacă ni-i spune, a răspuns vameşul podului. Deocamdată plăteşte dreptul meu.

— Ştiţi ce ? Eu vă dau ouăle ce mi-au mai rămas în paner; îndestulaţi-vă şi daţi-mi pace. Ne-am înţeles ?

— înţeles ; alt cuvînt mai bun nu se poate. Se cunoaşte că eşti un ciorbagiu bogat şi cumsecade.

Aii le-a făcut celor doi slujbaşi salutul cuviincios cu mîna la inimă, la gură şi la frunte, şi, uşurat de orice năcaz, s-a întors din drum şi a luat-o către Eyub, fluie- rînd un cîntec. Aşa-i viaţa. Urîtă-i viaţa. Mai bine cu morţii decît cu viii cum se spune în psalmii lui sultan Daud.

Cum mergea aşa bătînd în dreapta şi-n stînga, cu vîrfuJ toiagului, gunoaiele uliţii, — iaca un alai de înmormîn- tare, suind spre grădina cu chiparoşi a veşniciei.

Oameni mulţi: înmormîntare a unui fericit al lumii.

— Numai Alah e Dumnezeu, mormăie luminat deodată Aii, iar Mahomet e prorocul lui. Stați, oameni buni şi fraților, răcneşte el aşezîndu-se crăcănat în mijlocul uliții şi ridicînd bățul. Pe-aicea nu se trece !

Alaiul se opreşte.

— Cum ? Ce este ? Despre ce-i vorba ? întreabă unii şi alții îmbulzindu-se.

— Pe-aicea nu se trece fără vamă, răspunde cu linişte Aii. Plătiți şi poftim drumul deschis.

•— Vamă pentru morți ? De-aşa ceva nu s-a. auzit niciodată. Ieri nu s-a plătit nimic.

■— Ieri nu, astăzi da. Nu vreau să stau de vorbă; poftesc să văd parale.

— Cît ?

— Puțin : o liră.

— Bine. Să-i dăm o liră, zic rudele mortului fără supărare. Dacă aşa-i rînduiala, ne supunem. Afacerea noastră e cu cheltuială multă. Unde a mers mia, meargă şi suta. Poftim o liră.

— Mulțămim, sabalaerusum ", slobodă trecerea !

Aii primeşte lira şi se închină cerului de peruzea. Eh ! oricum, viața nu-i chiar aşa de rea cum se părea acum un ceas. Să ne cinchim ici, la marginea drumului, să ne hodinim şi să deschidem o negustorie mai bună. Murmurăm o rugăciune cătră Domnul Dumnezeu carele are grijă de credincioşii săi. Mai moțăim un sfert de ceas. Alt alai de îngropăciune ! Ne ridicăm iar şi facem semn de oprire cu toiagul.

— Stați ! Nu-i voie de trecere. Taxîldarîm!

— Cum ? Parcă am mai auzit noi de una ca asta. Cît ?

— O liră.

— Ei, dacă s-a făcut rînduială nouă, să plătim şi să trecem. Poftim lira.

— Mulțămim domniilor voastre.

Plăcută negustorie pe vreme lină şi în dulceața primăverii. Dar ce facem cînd dau ploile, cu umezeli prelungite ? Hai să punem stăpînire pe şandramaua asta goală din marginea uliții. Este şi o masă. Desară, ne repezim pînă la Biiiuk-Cearşî şi cumpărăm un terfelog, ca să ținem

socotelile. Tot de acolo, de la un armean cunoştinţă a noastră, cumpărăm şi o tablă veche scrisă cu roş, care a fost la o- dregătorie. Punem tabla deasupra uşii. Sub semnele eiî stăm noi cu cinste. Cred că în asemenea chip putem agonisi banii de bairam după care suspinăm de atîta vreme. Are să se bucure şi Sofi-hanîm de feregea nouă.

Peste trei zile afacerea lui Aii se află bine întemeiată : steme împărăteşti, masă, terfelog şi toiag eu boambă de alamă.

— Staţi! Taxîm !

Toată lumea plăteşte.

In ziua a şasea, se înfăţişează alaiul unui vizir care se strămută din lumea asta înşelătoare. Cum ? Alai de vizir ?' N-are a face. La poarta morţii nu-i pentru nimeni deose-bire. Să plătească şi acesta taxă, după treapta slujbei sale; Zece lire !

Ies înainte ceilalţi viziri ai împărăţiei. Se uită la Aii — înfăţişare cuvioasă, barbă căruntă. Masă şi terfelog. Stemele împărăţiei. Toiag eu măciucă de alamă.

— Ce-i* asta, bre, otoman ?

— Asta-i vama ţintirimului Eyub.

— De cînd ? Dregători sîhtem şi noi şi mi cunoaştem.

— N-aţi cunoscut; însă este, precum se vede. Am să vă spun povestea, cînd veţi binevoi să mă ascultaţi. Deocamdată daţi poruncă să se plătească, ca să poată trece cinstitul vizir, de la chirie Ia veşnicie !

— Hm ! Bine, să se plătească, şi vedem noi pe urmă cum e pricina.

După ce s-au întors din grădina cea jalnică de la Eyub, vizirii au ascultat povestea lui Aii şi n-am putea spune că nu le-a plăcut povestea. .

— Şi merge bine marafetul ? a întrebat cel mai mare dintre dregători, zîmbind.

— Slavă lui Allah, merge !

— Lumea plăteşte ?

— Plăteşte. De ce să nu plătească ?

— Aferim! Atuncea rămîne bună şi-ţi trimet chiar azi firman. Pui la o parte dreptul stăpînirii.

— îl pun, cum nu ? Şi dacă vrea Alah, m-oi mai gîndi şi la alt cinstit matrapazlîc spre folosinţa oamenilor de treabă şi a obştei.

Astfel s-a întemeiat Ia Istambul vama celeilalte lumi.

CUCUL

Răsare luna ? O, nu, In grădină au înflorit caişii...

E un „hai-kai" japonez ? O, nu, e o adevărată noapte de primăvară.

După ce m-am întors de la Balcic, am găsit primăvara ş-aici şi m-am dus s-o aştept şi mai la miazănoapte, la moşia unui bătrîn prietin al ,meu, undeva în Moldova. Luam şi arma — cu nădejdea să găsesc becaţine într-un loc vestit pentru asta, în preajma dumbrăvilor Şiretului.

Pe prietinul meu îl chiamă cuconu Vichentie şi e mai în vîrstă decît mine. Număr şi eu ani destui; el numără mai mulţi. Are barbă albă şi ochi albaştri şi nu l-am văzut niciodată supărat. întru înţelepciune stă mai presus decît mine, pe catalige mai nalte, de unde priveşte lumea cu îngăduinţă.

într-o dimineaţă poetică de aprilie am ieşit cu el spre luncile şi aburii rîului.

Vîntul cald de miazăzi, care bătuse patru zile în şir, contenise în vremea nopţii. în cuprins stăpînea blîndeţă liniştii. Zarzării înfloriţi împrăştiau mireazmă fină şi zu-zuit moale de albine. Departe, sfios, născut ca din florile fragede ale pămîntului, tresărea cînd şi cînd viersul suav al privighetorii.

Ne-am oprit în marginea Tovăşelului, lîngă nişte re-vărsări de cătină în .preajma unei vii. Pe costişa de către apa Şiretului şi pe dealurile de dincolo de apă .aurea soare de singurătate. Plugarii încă nu ieşiseră la muncă şi întinderile, pînă departe, aveau din pricina asta o înfăţişare de tristeţă. Primăvara încă aburea umedă ; toate păreau abia ieşite din crisalida iernii.

Cînd am început a cobori pe drumeagul ce duce la dumbrăvile Şiretului, deodată ne-am întîlnit c-un om. A salutat; după cum i-a răspuns cuconu Vichentie, am înţeles că-1 cunoaşte. -

Erau un bărbos, cu privirea pierdută aşa, în pîcla dimineţii. Straiele lui heteroclite, de ţăran din margine de tîrg, arătau zdrenţe şi ciucyri în toate părţile, parcă lepădau lîna şi se schimbau cu întoarcerea anotimpului cald.

Cuconu Vichentie s-a oprit.

—- Meştere Manole — i-a zis — de ce te-ai sculat aşa de dimineaţă ?

Omul a simţit puţină ironie în glasul prietinului meu, căci soarele se afla destul de sus pe cer. L-a şi. privit,- su- cindu-şi grumazul.

— Apoi, cucoane Vichentie, a răspuns el, aşa ne sculăm noi, oamenii muncitori. Am ieşit s-aud cucul. Primă- vara, am eu acest narav.

— Credeam că te duci să-ţi ari o bucată din pămîntu- rile pe care le ai. Te ştiu om cuprins.

— într-adevăr, cucoane Vichentie, stăpînesc cinci fălci; m-am bucurat şi eu de împroprietărire. Dar am mai dat din ele în arendă. Las' să-şi bată alţii capul. Eu m-am hrănit de cînd muncesc cu puţin spor. Mai degrabă fac oleacă de negustorie, ca unul care trăim la tîrg.

— Mda ! a îngînat prietinul meu. Ş-acuma ai ieşit ca s-auzi cucul ?

— Da, cucoane. Am în buzunar gologani de cei din vremuri bune — ş-am ieşit să-1 aud. Dacă-mi cîntă de unde trebuie, apoi nu mai am nici o grijă : îmi merge bine tot anul.

— Tare bine, Manole, a răspuns zîmbind bătrînul meu prietin.

Eu m-am uitat nedumerit la amîndoi. întăi îmi închi- puisem că se schimbă vorbe de glumă. Mă înşelasem oare — ori sfatul era serios ! Cum am în mine stofă de predicator, am crezut de a mea datorie să mustru pe acel individ care umbla în marginea tîrgului căutînd potcoave de cai morţi.

— Să ştii, domnule Manole, că are să-ţi cînte cucu-n faţă, i-am zis eu. De asta să fii bine încredinţat. Şi după ce ţi-a cînta, poţi să-ţi durezi colibă la umbră şi s-aştepţi fără grijă : au să-ţi vie toate de-a-gaţa ca lui Por-Impărat...

Omul a rînjit.

-— Apoi dumneavoastră, cucoane, ştiţi multe şi noi puţine. Dacă mi-a plăcea, am să stau boiereşte. Dac-oi avea gust, m-oiu duce şi la vînat. Să nu vă fie cu supărare, primăvara-i pentru toate sufletele.

După ce mi-a lepădat cu glas moale asemenea vorbe, Manole a trecut subt arcurile înflorite ale dumbrăvii, ca s-audă cucul. Rîzînd în barba-i albă de înfrîngerea mea, cuconu Vichentie m-a ţinut în loc pînă ce chemarea monotonă şi singuratică a paserii cenuşii s-a auzit la oarecare depărtare.

— Acuma ne putem duce şi noi la petrecerea noastră, mi-a zis tovarăşul meu. Nu te tulbura; poporul nostru îşi are felul său de a înţelege lucrurile lumii acesteia.

— De sigur, am replicat eu ; pe judecata lui apasă fantomele trecutului de superstiţii. Manole şi Făt-Frumos sînt veri buni.

Bătrînul Vichentie m-a privit îngăduitor :

— Dă-i drumul, m-a îndemnat el. In locul lui Manole, sînt gata eu să-ţi ascult conferinţa.

— Parcă domnia-ta nu ştii, am replicat eu cu căldură, că omul, pe măsură ce învinge necunoscutul, a învăţat a se sprijini numai pe puterile lui şi pe realităţi. Făt-Frumos, în care plugarii şi păstorii noştri cred încă, reprezintă umbra altor epoci. Ca să biruiască şi să ajungă la împărăţie, Făt-Frumos se bizuie pe cele mai ciudate lucruri : pe sprijinul albinei, al ştiucii ori al vulturului, şi mai ales pe năzdrăvănia unui harmasar aripat. Să ne aducem aminte de basmele pe care ni le murmura dadaca, în seri de iarnă, la vatra eu jar adormit sub spuză. Făt-Frumos cu părul de aur porneşte aşa, fără nici o socoteală, în lume ; n-are ştiinţă de nimic, n-are nici o prevedere şi face tot ce-i stă în putinţă ca să-i rămîie oasele pe toate meleagurile.

Pegasul năzdrăvan, jivinele pămîntului şi întâmplările oarbe îl scot din belea şi îl duc din etapă în

etapă, la slavă **şi** împărăţie. Iar oamenii de rînd îl laudă şi-**1** iubesc, deşi el, păcătosul, nu face nimic ca să merite stima şi admiraţia noastră...

Mergeam la vale prin marginea luncii şi prietinul meu mă asculta cu răbdare. Cînd am făcut pauza, el a rostit cu linişte :

— Hm ! S-ar părea că ai dreptae.

— Desigur că am dreptate, am reluat eu mai înfier- bîntat. Nouă ne trebuie voinţă, energie, valori personale. Aceşti oameni, din care face parte Manole al domniei tale, nu vor să ştie de nimic. Ei mai cred în ajutorul împărătesei furnicilor şi în cal; admiraţia lor o au încă întreagă pentru succesul datorit norocului. îşi asigură bielşugul verii ieşind în dumbravă ca să le cînte în faţă cucul. La alte neamuri nu-i aşa. Am fost de curînd peste Dunăre, în Ca- drilater. Am văzut acolo în unele locuri nişte indivizi serioşi şi posomoriţi. Altă rasă ; n-am nimic comun cu dînşii; nu-mi dau bună ziua, nu mă privesc cu prietinie, nu se uită la soare, parcă le ninge şi le plouă pururi ; trebuie să le recunosc însă mari calităţi de muncă îndîrjită, sobrie-tate şi economie. Pentru dînşii nu există decît o singură realitate : agoniseala. Nu-şi îngăduie huzur, nu-şi îngăduie tihnă ; luptă crîncen cu elementele pînă ce ajung la o dreaptă răsplată a străduinţilor lor. Sînt aşa de sobri încît, în cafenelele, unde stă un turc la o vatră fierbînd un ibric cu cafea, se asociază doi ca să bea un filigean de cîteva centime. Vin şi danţ — nu se îndeamnă la aşa ceva decît în împrejurări cu totul extraordinare, şi încă şi atunci petre-cerea lor are un caracter religios.

— Cunosc şi eu asemenea neamuri serioase, a încuviinţat bătrînul meu prietin. Te fac atent că ele au ieşit la lumina lumii din iadul foametei. Tot mecanismul noma-zilor care au bîntuit Europa o mie de ani şi s-au oprit în laturea noastră trebuie căutat în foametea neistovită. N-au ajuns nici acum să se sature, de aceea stau cu atîtă crîn-cenă lăcomie numai în viaţa materială. Vrai să-ţi spun şi alt adevăr, care priveşte pe Manole şi pe semenii Iui ? Făt-Frumos, Manole şi toţi semenii lor caută o altă justi- fiecare a vieţii pe pămînt. Minunea cea mare este că aceştia au milă de jivinele pămîntului şi zîmbesc creaţiei. Trăind pe acest

plan, e firesc să intre şi ei în basm. Nu-i certa, înțeiege-i şi iartă-i.

Am clătinat din cap împotrivindu-mă acestei explicații. Pe urmă am auzit privighetorile şi larma luncilor, am trecut prin aurul soarelui şi prin blîndeță unor anume colțuri singuratice şi am început a înțelege că este ceva în ceea ce-mi spune bătrînul meu prietin.

Am trecut mlaştinile de după lunci şi am avut norocul să stîrnim o duzină de becaține.

Ne-am bucurat nu atît de pradă, cît de altceva ce n-aş putea lămuri. în truda noastră era o bucurie a cerului, a luminii, a pămîntului.

Cînd ne-am întors, era vremea amiezii, şi ne-am întîlnit iarăşi cu omul leneş, cu numele Manole.

•— încotro, Manole ? l-a întrebat cuconu Vichentie, caşicum abia atunci îl vedea în ziua aceea.

-— Mă duc acasă, cucoane, a răspuns el c-un zîmbet care se potrivea cu peisagiu!. Boierilor, să ştiți domniile voastre că nu se află pe lume păcătos mai mare decît mine. Muierea, acasă, se dă în vînt după treburi, spală şi grijeşte, iar eu umblu tăind cînilor frunză. Mă duc s-o îmbunez şi s-o mîngîi; îi duc nişte dediței şi nişte gălbi- neie pentru ouăle de Paşti. Am cules ş-un mănunchieş de ciuboțica-cucului, ca să-şi mai aducă aminte de tihe- rețele noastre. M-apuc să dreg gardul. Cucul mi-a cîntat bine, a adaos el, privindu-mă şi rîzînd. Numai să n-o găsesc stînd de vorbă la poartă cu dascălul de la Sfîntu-Ion : atuncea mă supăr şi-i vai de ciolanele ei.

— Fii cuminte, Manole, l-a sfătuit prietinul meu. Dacă ți-a cîntat cucul în față, au să-ți iasă toate bine. Chiar daeă-i vedea dascăl, să ştii că-i o părei'?.

Aşa ne-am dus tustrei la deal şi ne-a cîntat cucu' din dreapta.

VERBILA

Acum cîteva zile, în străluciri grabnice şi nestatornice de martie, am fost la sitari.

Cu trei prietini am ieşit în regiunea dealurilor, dincolo de Urlaţi, în ţinutul Prahovei, peste -apa Cricovului. Am cercetat aceste locuri ce se chiamă „Hanul-Zotii", „Valea-Cucului", „Pădurea-Mioarelor".

Numele acestea au ceva poetic şi romantic în acelaşi timp, în contradicţie cu apariţiile lumii nouă în acele pri-velişti arhaice, apariţii de dihănii uriaşe, care găfîie, îm-prăştiind fum urît mirositor. Sînt sondele de petrol. Fără să-şi înceteze pulsul inimii lor artificiale, noaptea, îşi des-făşoară penajurile funebre.

De cînd au apărut monştrii aceştia, a fugit blinda li-nişte din veac a pământenilor. Şi-n somn şi-n trezie omul simte în urechi zvâcnirea acelui sfredel care trage ţiţeiul din măruntaiele tartorului. Apa Cricovului curge pustie, înveninată de bale uleioase.

Odinioară, stătea undeva, între poieni şi dumbrăvi, o mănăstire : Verbila, cu aşezări pentru monahi, cu gospodării întemeiate, cu odăi, prisăci şi turme. Toate locurile care se vedeau în juru-mi de pe un pripor — cîmpii şi costişe — erau mănăstireşti. Ţăranii trăiau greu, munceau trudnic, cu puţin spor pentru ei şi cu mult folos pentru alţii, totuşi se pare că viaţa dădea inimii lor mai multe bucurii, dintre cele pe care rugina nu le roade şi furii nu le pradă.

Şoseaua prahoveană de la Albeşti şi Urlaţi, care se înfundă în munte, era bîntuită pe atunci de multe răutăţi. Acel faimos han al Zotii găzduia uneori hoţi de drumul mare. Muntenii care pogorau cu mărfuri in cîmpie erau adeseori loviţi la vreme de sară. De asemeni, atît localnicii, cît şi trecătorii la bîlciuri cu oi şi brînzeturi aveau a suferi jafurile vameşilor adevăraţi ai domniei, zlotaşi şi dăbilari. Cu toate acestea, viaţa păstra pămîntenilor bunurile ei, şi Domnul Dumnezeu lumina sufletele cu pri- măverile sale.

Toate au trecut : şi stăpîniri nemilostive şi lotri îm-plinători de dăjdii. Acuma au năzărit pe dealuri dihăniile ţiţeiului. Nu vor dura ; vor trece şi acestea, căci pentru Cel Veşnic mia de ani e ca ziua de ieri şi ca o strajă de noapte.

Au înflorit grădinile şi dumbrăvile. Neschimbat a ră-mas şi zborul sitarilor. Cum poposeau altădată în sihlele

mănăstireşti şi iingă vetrele haiducilor, poposesc şi acuma sub fumegările sondelor. Se aflau şi în primăvara nouă ca-rt primăveriie de acum un veac.

Umblînd prin lumina zilei şi poposind prin singurătăți, mi-am adus aminte de unele lucruri care dormeau în mine ; oameni şi istorisiri din trecut.

Acest vocabul cu dulce sunet — „Verbila" — l-am auzit în altă parte a țării, rostit de o gură care. de mult a amuțit. Sunetul gurii amuțite trăieşte în mine, şi tinde să-şi ia zborul iarăşi, ca un sitar care se întoarce la vechi popasuri, ale generațiilor.

Cine mi-a vorbit mie de Verbila ? şi în ce împrejurare ?

Am auzit acest nume acum patru decenii, în 1906, cînd am cercetat întăia oară sfînta ctitorie de la Neamțu.

Era pe atunci stareț al chinoviei un bătrîn cărturar, vlădica Narcis Crețulescu.

Preasfinţitul Narcis nu se îndeletnicea cu treburile lumeşti ale vechiului lăcaş, ci sta cufundat în hârțoage, cercetînd trecutul. Din osîrdia aceasta a preasfinției-sale au ieşit unele lămuriri pentru mănăstirile moldoveneşti şi de aiurea. Venerabilul monah avea însă şi o aplecare firească de a asculta şoaptele trecutului, care se păstrau încă în pustnicii acelor locuri; preaşfinția-sa găsea că legenda lămureşte mai bine şi mai frumos decît slova scrisă.

Cît am stat în minunata ctitorie a Muşatinilor, am suferit destulă mîhnire, căci pe cînd vlădica Narcis cerceta şi asculta trecutul, ruina începea să pătrundă pretutindeni. Mai cu samă tiparnița lui Dosoftei era pustiită, ca şi cum ar fi trecut pragul ei urmaşii lui Bati-Han. Nu mâi vorbesc de iazuri, livezi şi prisăci. Nu mai vorbesc de însăşi rînduiala strictă a vieții monahiceşti. Părintele Narcis păstorea cu prea multă îngăduință.

Totuşi, am găsit răscumpărarea mîhnirii mele în evocările preasfinţitului stareț: la glasul lui mi s-au deschis perspective de lumină spre trecutul scufundat. Mănăstirea s-a ridicat de atunci din ruină prin voia Celui care călăuzeşte toate, cum se va ridica din ruina sondelor şi această grădină încîntată de sub munții Prahovei. Iar poveştile preasfinţitului au rămas vii şi vor trăi şi după noi. De la părintele Narcis am auzit de Verbila.

în arhondaricul prăfuit şi-n peisagiul de întristare al chinoviei de la Neamţu, vlădica Narcis a făcut să înflorească o legendă despre un alt slujitor al mănăstirii Mu- şatinilor, vechiul stareţ Paisie sfîntul, care a păstorit acolo în veacul al optsprezecelea.

— Nimenea n-a ştiut cine e anume şi de unde vine acest ctitor înnoitor al sfîntului nostru lăcaş, îmi povestea bătrînul cărturar. S-a scris viaţa sfinţiei-sale şi s-a cules în tiparniţa noastră acum o sută de ani; însă cum şi de ce a binevoit Dumnezeu să vie acest pribeag în Moldova, nu s-a scris. Eu am aflat despre asta o poveste pe care vreau să ţi-o spun. Şi de data asta se poate observa că nu-î nimic mai adevărat decît o poveste.

Am aflat că Paisie ar fi fost în vremea tinereţii lui oştean în leafă. Pornind din Ucraina, a nimerit în oştile împăratului nemţilor şi s-a bătut în războaiele cu turcii. După aceea s-a întors şi a fost slujitor la nişte boieri Ieşi în Malorusia, asuprind foarte pe oameni nevoiaşi, muncitori ai pămîntului.

A săvîrşit şi alte răutăţi, ca un trecător ce se afla prin furtunatica tinereţă.

Din răutăţi în răutăţi, a ajuns între prădalnicii de la Pragurile Nipruîui.

Aşa, într-o raită pe care a săvîrşit-o cu tovarăşii lui, a ajuns pînă în părţile noastre. Au cutezat acei viteji a păli şchela Brăilei Ieşind de acolo oşteni turci în număr mai mare, acei voinici au fost spîrcuiţi şi s-au risipit care unde au văzut eu ochii. Petrea Malorosianul a fugit toată noaptea călare şi a nimerit la un loc ce se chiamă Verbila. într-o margine de dumbravă, la casa unui pădurar.

Avea păliturâ de sabie şi pierduse sînge. Cînd a căzut la poarta romanului a socotit că i-a venit ceasul pedepsei şi va pieri. Căci ajunsese la unul din pămîntenii pe care îi prădase.

Stăpînul casei a sărit din pălimar şi a venit asupra lui în fugă, cu cînii lătrlnd după el.

— In numele lui Hristos — a mai putut striga rănitul — nu-mi ridica viaţa !

A căzut cu fruntea în ţărînă.

Omul a îndepărtat cînii şi a strigat pe muiere.

Au apucat pe cel căzut şi l-au purtat în casă, aşezîndu-1 pe laviţă subt icoane.

Ca de multe ori în zilele schimbătoare de aprilie, se nimerise o vreme aspră, cu învăluiri de zloată. Din munte răbufnea cu şuiet vînt îngheţat.

Malorosianul a mai deschis o dată ochii, pîndind ce se întîmplă în juru-i. Gospodarul n-avea în mînă nici sabie, nici topor. Muierea pregătea pe vatră cataplasme. Un copil balan scosese capul prin ocniţa sobei.

Rănitul a închis ochii trudnic. Cînd i-a deschis iar, la ferestre înnegrea o sară posomorită.

— Tot au să-mi răpuie viaţa, îşi făcea socoteală pribeagul, ori au trimes răspuns stăpînirii să mă ridice. Scrisa multor viteji de-ai noştri a fost să se înalţe în furci. Mai bine aş vrea să-mi fie sfîrşitul aici decît în zloata de-afară...

Mormăind aşa, a început a avea vedenii tulburi şi a căzut în arşiţa frigurilor. Nu şi-a mai dat sama de nimic. A stat astfel în umbra morţii cîteva zile. Cînd a deschis iar ochii, a văzut soare în ferestre. A înţeles că trăieşte şi că se află în acelaşi loc.

Pe uşa deschisă, în prag, a apărut deodată capul copilului. Cînd l-a văzut, pribeagul a oftat şi i-a zîmbit. Pruncul a părut uimit, s-a retras şi a dat strigăt :

— Mamă ! Străinul cel bolnav a rîs la mine...

îndată s-au auzit paşi şi din lumina de aur de-afară au intrat gospodarul şi cu muierea lui. L-au cunoscut că-i întors de pe tărîmul celalalt şi l-au salutat cu blîndeţă într-o limbă necunoscută.

— Hristos a înviat!

El n-a înţeles. Dar poate totuşi a bănuit că se sărbătoreşte în lume învierea Mîntuitorului. S-a încredinţat de asta în acelaşi ceas, observînd pregătirile gospodinei, şi simţind în nări mirodenie de colac proaspăt. Omul a venit la el, îndemnîndu-1 din ochi şi cu semne să se ridice. L-a sprijinit de subsuori şi l-a scos afară pe prispă, ca să-1 bată şi să-1 pătrundă soarele primăverii.

In laturea casei, livada era înflorită.

Peste un pîrău, în marginea de dumbravă, înflorise şi pajiştea. înflorea lîngă el şi rîsul copilului bălan.

Cu cîteva zile înainte, toate fuseseră tulburi, reci şi pustii. Acum toate erau fericite dintr-odată, zîmbind lui Dumnezeu. Pribeagul a cunoscut pe Dumnezeu mai ales în mila fraţilor săi oamenii.

Aşa s-a făcut că Petrea Velieieovski Malorosianul, îm- blînzindu-şi inima, a fost călugăr pe pămîntul nostru la Verbila şi la Poiana-Mărului. După asta a făcut drum de ispăşire la Sfîntul Munte, ca să_ se desăvîrşească întru cunoştinţele tainei monahiceşti. Întorcîndu-se în această ţară, a fost egumen la mănăstirea Dragomirna din Bucovina. Iar după 1775, cînd a căzut acest ţinut sub stăpînire străină, a venit la Secu, şi nu tîrzie vreme după asta s-a aşezat stareţ aici, unde mă aflu eu, umilitul Narcis.

Iar acum mormîntul lui e în naos, la dreapta, în biserica cea mare de la Ştefan-Vodă, şi pe lespedea de marmură i se scrie sfinţenia vieţii, căci, cunoscînd pe Dumnezeu într-o primăvară Înflorită, a înţeles că cheia acestei vieţi nu-i răutatea, ci blîndeţă.

Această istorisire a preasfinţitului Narcis mi-a scos-o din întunericul trecutului lumina unei zile de primăvară şi sonoritatea unui nume de localitate, la o vînătoare de sitari.

MUTUL

Am să vă spun o istorioară clin care se poaţe vedea că vorbirea şi auzul nu sînt numaidecît o binefacere pentru om. Mă grăbesc să adaog că nu înţeleg să renunţ la aceste foloase ale seminţiei noastre ; întîmplarea mea nu constituie 0 problemă de logică ; cel mult îl poate face pe părintele ieromonah Ioil de la Vovidenie să vestească sfîrşitul lumii.

E o întîmplare întrucîtva veche — din vremea cînd nu se descoperise încă cinematograful Sonor. E adică o întîmplare din vremea bună a cinematografului. Vorbirea a adus în film confuzia genurilor ; cinematograful abuzează de piesele de teatru; arta mişcării, a mimicei şi gestului expresiv a decăzut din pricina aceasta. Am preferat şi prefer filmul tăcut. Asta-i altă chestie, veţi spune dumneavoastră : iar eu vă voi răspunde că nu e alta, ci tocmai aceea despre care vreau să vorbesc.

în casa mea din mahalaua Sărăriei, în Iaşi, aveam o vecinătate îmbulzită de oameni nevoiaşi.

Vreo douăsprezece familii se aflau grămădite subt acelaşi acoperământ, într-o clădire lungă, împărțită în apartamente mici de cîte două odăiți ş-o bucătărioară. Fiecare apartament răspundea prin două ferestre ş-o uşă într-o ogradă comună, unde, mai ales către amiază, femei şi copii se adunau ca într-un parlament, în jurul celor două guri de apă, dezbătînd cu glasuri înalte, pe tonuri felurite, ultimele evenimente de pe glob şi de pe ulița noastră.

în capătul dinspre mine, cele din urmă două odăiți erau reprezentate cu destulă vrednicie în aceste adunări; veneau de-acolo ia cişmea o mamă cu trei fete. O mamă mare, groasă şi rotofeie, cu obrajii roşi, care vorbea în- tr-una ieşind din casă în curte şi intrînd din curte în casă. Cînd nu vorbea, gemea, roasă de o boală îndelungată şi misterioasă, căreia nici un doctor din oraş nu-i putea găsi leac. Cele trei fete se arătau sprintene, brune şi sprînce- nate, cu ochii negri şi cu dinții aproape totdeauna în lumină, căci ori vorbeau, ori rîdeau, ori cîntau. In fustele şi bluzele lor curățele, după ce-şi isprăveau treburile zilei şi adunările la cişmea, se aşezau pe scăunaşe de lemn, lîngă ferestrele înflorite de ghiveciuri, şi împleteau horbote, yisînd cîte un mire minunat care le va depune la picioare pălării după ultima modă, rochii de matasă şi pantofi de lac.

Şeful acestei familii era un frate mai mare. Tatăl murise demult. Acest frate mai mare era un bărbat de trei-zeci de ani : scund, spătos, cu ochii foarte vii. Obrazul lui ras şi palid purta pecetea unei mari tristeți. Gura lui nu se auzea în acea împărăție, a glasurilor : Iacob Pinkas, fratele celor trei îete, era Mîdd-mut. In ceasurile cînd trupul lui voinic şi foarte curfit şf cu grijă îmbrăcat se arăta lîngă oalele ou muşcate, la glasurile subțiri ale surorilor el răspundea cu mişcări rupte şi iuți, eu grimase expresive şi violente, la care adăogea şi vorbe schilave şi necomplete. Cu toate contorsiunile obrazului, înfățişarea lui păstra totdeauna ceva serios şi uneori solemn.

Vecinul acesta al meu fără glas şi fără urechi era un om minunat. Pe vremea cînd bătrînul Pinkas trăia încă, Iacob urmase la Viena cursurile unei şcoli de surdo-muți. Cînd s-a întors de acolo, vioiciunea şi deşteptăeiunea lui l-au transformat într-o binecuvântare a casei. Iar după ce bătrînul a murit, el rămăsese singurul sprijin al familiei.

Harnic şi cuminte, cinstit şi drept, tăcut şi robace, izbutea să scoată cheltuielile casei dintr-o prăvălioară de flori, pe strada Ştefan cel Mare. în puţinele c«asuri cînd îl vedeam ziua pe-acasă, braţul lui era neobosit. îngrijea ghiveciurile, prăşea rînduri de pansele şi petunii lîngă zaplazul dinspre mine, rînduia şi gospodărea în preajma casei.

în sărbători, îl vedeai cetind cîte-o carte. Sta drept şi atent în scaun lîngă fereastră şi întorcea foile domol, c-o mînă respectuoasă.

într-o vreme, zburdalnicele lui surori şi veşnic suferinda-! mamă au izbutit să-1 convingă, după stăruitoare şi repetate rugăminţi, să: le întovărăşească la cinematograf. Şi duminica, îndată ce soarele se lăsa spre acoperişurile de tablă ale îngrămădirilor de case din jur, cu toţii — fetele înainte, el şi bătrînă în urmă — porneau spre cinema «Lux» ori «Select», ea să vadă drame celebre cu bandiţi şi detectivi ori «romane însufleţite,» amoruri pasionate şi tragice care zguduiau pînă la lacrimi pe fete- şi făceau pa madam Pinkas să-şi sufle cu zgomot nasul şi să cotcodă- cească subţire.

Viaţa aceasta tihnită şi cumpătată a urmat un timp | apoi deodată s-a produs o catastrofă.

într-un amurg, aud zarvă şi răcnete peste zaplaz şi ies grăbit afară. La ferestrele familiei Pinkas se îmbulzeau vecini curioşi. Cele trei fete în rochiţele lor de sărbătoare stăteau în prag, neîndrăznind parcă să intre în casă. Prin fereastra deschisă vedeam pe bătrînă în umbră, încremenită ca o stană:

Ce se întîmplase ?

Se întîmplase lucru nemaipomenit. Pinkas mutul făcea scandal ! Gesticula furios, scotea răcnete scurte cu vocea-i discordată, şi cu ochii, cu mînile, cu întreaga-i fiinţă, ţinea un discurs indignat.

Cum m-a văzut,, a întins mînile spre mine, apoi spre cer, apoi iar. spre mine, implorîndu-mă, cu gesturi cunoscute, să poftesc pînă dincolo «la dînşii», ca să cunosc şi eu năcazul lui. Faptul mi se părea aşa de extraordinar, încît am trecut aşa cum eram cu capul gol, în ograda vecină;

— Ce este, Pinkas ? am întrebat eu îngrijat. Te cunosc blînd şi cuminte. De ce eşti aşa. de furios ?

El mi-a urmărit atent, cu priviri fulgerătoare, mişcarea buzelor, apoi obrazul a început să i se răzvrătească iar. îşi porni gesturile şi ţipetele-i scurte numai pentru mine. Mai ales mie voia el să-mi lămurească afacerea. Eu îi eram bun prietin şi de multă vreme mă obişnuisem a-1 înţelege.

— Nu mai vreau să mă duc la cinematograf ! *striga* Pinkas cu dispreţ. Dacă mă mai prinzi că mă duc acolo, să-mi tai gîtul!

— Ce vrei să spui ? Ce ţi s-a întîmplat ?

— Iţi spun numaidecît. Dc asta lc dăm noi parale, ca să ne adune acolo şi să-şi bată joc de noi ? Nu înţeleg cum pot fi oamenii aşa de proşti şi nu bagă de samă. Pe pînză se arată o dramă grozavă, c-o fată nevinovată în primejdie de moarte, surorile mele plîngeau, iar eu. acolo pe - pînză, *vedeam* nu numai ce fac actorii dar şi ce spun. Pe vienezi eu îi pricep bine, căci la dînşii e şcoala unde am învăţat. Jucau o dramă teribilă, şi-şi aruncau unii altora nişte. necuviinţi de mi-a fost ruşine. Am strigat, m-am ridicat, am luat pe mama şi pe surorile mele şi am venit acasă.

Surorile interveniră cu glasuri subţirele şi jalnice :

— Noi nu sîntem vinovate. De unde să ştim ce spun ei?

— Cum nu ştiţi ? le ameninţă mutul furios. Chiar dacă nu ştiţi, văd eu şi e destul.

Pe urmă mai este ceva, a urmat cu violenţă Pinkas. Eu de multă vreme am şi altă nemulţămire. Toate furturile şi crimele pe care le cetesc de la o bucată de vreme în gazete, eu le văd şi ia cinematograf. De asta-i făcut cinematograful ? Ca să înveţe pe oameni crima şi furtul ? înainte vreme hoţii erau nişte proşti. Acuma cinematograful îi învaţă să se servească de unelte iscusite. La aşa ceva nu vreau să mă mai duc. Nici nu vreau să mai văd pe cabotini spunînd necuviinţi.

Şi nici altele nu vreau să mai văd ! a urmat el apu-cîndu-mă de mînă. Duminica trecută, pe cînd mă uitam prin sală, văd într-o lojă o doamnă frumoasă şi un domn gras. între cucoană şi domn observ că se strecoară un tinerel simpatic cu mustăcioară. Pe cînd bărbatul se întorsese într-o parte şi se uita cu binoclul în sală, tînărul cel simpatic şoptea doamnei nişte lucruri ce nu se pot spune. Cum să mă mai duc eu cu surorile mele în asemenea localuri ? spune şi dumneata ! N-am ştiut că oamenii sînt aşa de necuraţi, a sfîrşit el cu seriozitate. De aceea am hotărît să stăm mai bine acasă cu florile şi liniştea noastră.

Vecinii urmăreau atent pe Pinkas în exclamaţiile, gesturile şi schimele lui. Surorile, uimite şi ruşinate în ace-laşi timp, au intrat curînd în casă. Iar mutul nu s-a putut linişti multă vreme. Natura lui onestă abia acum descoperea în viaţă lucruri de care infirmitatea îl apărase multă vreme.

De şi mai sărac cu două simţuri decît noi, el totuşi izbutea să pătrundă mai adînc în lumea din juru-i. De şi necomplet, el se aşeza mai serios şi mai sever în faţa vieţii.

Ceilalţi locuitori ai ogrăzii rîdeau de întreaga afacere ca de ceva nespus de comic. Mărturisesc că m-am simţit trist şi oarecum umilit, ca totdeauna în faţa misterului ce ne înconjoară.

ILUZIA

Am o deosebită simpatie pentru una din nepoatele mele de soră. Rudele tinere îi zic Lucy. Eu îi spun după numele ei adevărat de botez : Smărăndiţa.

E o fiinţă modestă şi cuminte ; am văzut-o crescînd şi înălţîndu-se; şi încă de pe cînd era subţirică, micuţă şi balaie ca un puf de păpădie, o poreclisem Cenuşăreasa. N-aş putea spune bine de ce o poreclisem aşa. Poate o asemuisem cu personagiul legendar pentru că-i doream acelaşi noroc.

Urmam a-i spune Cenuşăreasa şi după ce se măritase şi se aşezase ia gospodărioara ei, în Tataraşi.

Mă duc din cînd în cînd la căsuţa ei şi stăm de vorbă la un pahar de vin, eu şi soţul pe care i l-a hărăzit Dumnezeu, pe cînd Smărăndiţa se învîrte în jurul nostru harnică şi veselă ca o albină, rîzînd cu blîndeţă şi aducîndu-ne, în aburi parfumaţi, plăcinte moi.

Costin, soţul ei, e un om tăcut, care-şi îngrijeşte cu sîr- guinţă livada, şi în ceasurile de odihnă se îndeletniceşte cu astronomia. Asta-i patima lui. Ne vorbeşte într-una de stele şi de minunile cerului. De aceea "priveşte cu un ochi îngăduitor micimile vieţii. Mă înţeleg cu el foarte bine, şi când porneşte pe căile înflorite şi veşnice ale văzduhului, tac zîmbind şi pîndind ochii plini de dragoste ai măruntei lui gospodine.

Cenuşăreasa noastră are un pui de om de cinci ani, balai ca şi dînsa şi cu ochii mari şi gînditori ca ai tatălui său. E un copil potolit şi blînd de care nepoată-mea Smărăndiţa nu prea pare mulţămită. Mai ales după ce a văzut copiii iuţi, vorbăreţi şi sportivi ai altor nepoate, — am surprins-o oftînd şi rămînînd pe gînduri. Am întrebat-o atunci :

— De ce eşti supărată, Smărăndiţo ? Ai văzut pe Henri şi pe Luiseta ? Aşa-i că-s frumoşi şi drăguţi ?

— Da, unchiule, a răspuns încet şi privind în laturi Cenuşăreasa. Foarte frumoşi copii. Şi vorbesc atîtea, şi au haz şi ştiu să se poarte ca oamenii mari... Sînt într-adevăr tare nostimi.

— Nu-i aşa ? am zîmbit eu. Sînt tare nostimi într-adevăr. Trebuie să ştii că vara ta Alina le face toate plăcerile. Au cai şi trăsurică. Se duc şi la baluri de copii. Henri e un mic campion şi Luiseta o micuţă cochetă. N-ai idee ce succes au!

Ochii nepoatei mele s-au umezit de lacrimi. Am între-bat-o cu blîndeţă :

— Ce ai, dragă Cenuşăreasă ?

— N-am nimic, mi-a răspuns ea încet, cu glas muzical şi dulce.

— Dar puiul tău ce face şi unde-i ?

— Mihăiţă s-a dus cu tatu-său pînă la medeanul din colţ ca să vadă scrînciobul cu căişori. Mihăiţă al meu, un-chiule, e prea cuminte şi prea tăcut. îi place mai degrabă să mă urmărească numai cu ochii, fără vorbe. Parc-ar dori să-mi spuie ceva blînd şi bun, dar nu-mi spune nimic. La jocuri, cu copiii de pe uliţa noastră, el e cel mai supus : atunci rîde şi aleargă şi nu se supără niciodată. Cînd n-are copii, se mulţămeşte c-o bucăţică de lemn, ori c-un ciob de sticlă colorată. Stă de vorbă c-o gîză ori c-o floare... îmi pare prea adormit... Pe cînd copiii Alinei parcă-s nişte dră- cuşori; de pe acuma ştiu tot ce-i în lumea asta. Mihăiţă, sărăcuţul, nu pricepe încă nimic. Cîteodată, îţi spun drept, mă cuprinde aşa o întristare, gîndindu-mă la viitorul lui...

— Hm, da... am mormăit eu.

— Ai spus ceva, unchiule ?

— Hm ! Eu ? Nu, n-am spus nimica... Mă gîndesc că pînă la medeanul cu căişori nu-i decît o zvîrlitură de băţ. Să facem o plimbare pînă acolo : s-aducem acasă pe astronom şi pe meşterul Mihăiţă... Ce să faci, Smărăndiţă ? Tot eşti tu Cenuşăreasă : mîngîie-te cu ce ţi-au dat sorţii...

Cenuşăreasa a oftat, apoi, zîmbind cu supunere, mi-a cuprins braţul. Am ieşit din livadă prin painjenişul de aur al primăverii, pe sub cireşii înfloriţi, prin linıştea sfîntă a sărbătorilor Paştelui.

De departe am văzut căişorii. Ungureanul în straie de şiac, care-i stăpînea. sta rezemat de stîlpul cel gros din mijloc, unde era maşinăria vîrtelniţii, şi părea adînc gîn-

ditor, socotindu-şi cîştigurile zilei după limpezimea cerului şi lucirea soarelui. Era încă devreme, înaintea amiezii, şi muşterii obişnuiţi încă nu se mişcaseră de pe la sălaşurile lor. Nu zăream pe nimeni în preajma căişorilor şi scrîncio- bul sta legat, în popas. In colţul de la deal al medeanu- lui, la poarta cu streşină a domnului Valentin Popescu, fost profesor de latină şi acum pensionar, am descoperit pe Costin astronomul. Vorbea infierbîntat : apăra desigur, cu vorbe avîntate, domnia stelelor lui. Deodată, nepoată- mea Smărăndiţa a dat un ţipăt uşor. M-am întors spre ea. Am văzut-o îmbujorată la faţă de ruşine, i-am urmărit privirea, şi îndată am înţeles despre ce e vorba.

In umbra cortului de pînză, nu departe de ungureanul îmbrăcat în straie de şiac, pe un căluţ roib, sta cuminte şi gînditor meşterul Mihăiţă. Cînd ne-am apropiat şi ne-a zărit, copilul s-a luminat zîmbind cu dragoste mamei lui. A căutat cu vîrful pantofului scara harmasarului de lemn, a decălecat şi a venit în fugă spre noi cu braţele întinse. Astronomul a lăsat brusc pe domnul Valentin Popescu şi a venit el lîngă noi.

Cenuşăreasa a făcut soţului său o uşoară mustrare :

— Costine, de ce-ai lăsat copilul singur ?

— S-a întîmplat ceva ? a întrebat el cu grijă. I-am dat băiatului cîţiva lei, ca s-aştepte pornirea căişorilor, iar eu am trecut pînă la domnul Popescu, ca să schimbăm două-trei vorbe. E adevărat, conferinţa noastră s-a cam prelungit.

Copilul ridică spre el fruntea bombată şi ochii punctaţi cu aur :

— Cum te -ai dus mata la domnul Popescu, eu am dat omului doi lei şi m-am suit calare pe harmasarul cel roib. Acela îmi place mie.

Cenuşăreasa m-a privit consternată, frîngîndu-şi mînile

— Mihăiță, a vorbit eu blîndeță tatăl, plecîndu-se către copil, trebuia să aștepți să pornească întîi scrînciobul.

Copilul nc privi cu ochii lui albaștri ca cerul primăverii. A răspuns:

— Am călărit pe harmasarul cel roib și m-am dus departe, pînă unde povestea baba Ioana.

Cenușăreasa a vrut să-mi explice de ce babă Ioana e vorba. Eu am ocolit încurcătura ei prinzînd pe copil de mînă și aducîndu-1 spre mine. L-am întrebat serios :

— Spune, Mihăiță, e frumos pe unde ai umblat tu ?

— Se-nțelege, mi-a răspuns copilul, zîmbind. Am plătit omului dreptul lui și m-am dus cu roibul. Acolo toate sînt frumoase.

— Da, da, așa este, am răspuns eu cu liniște. Ca să te duci pe unde au fost Feți-Frumoși din povești, nu-i nevoie nici să vie lumea, nici să învîrtă ungureanul scrînciobul. La urma urmei el n-are decît niște căișori de lemn, pe cînd tu ai călărit pe un cal adevărat.

— Nu-i așa, uncheșule ? mi-a răspuns, cîștigat, copilul. Și cum mă dufceam, îmi părea rău că n-am luat pe mama cu mine.

Ținînd pe copil cu dreapta, am apucat cu stînga brațul nepoatei mele. ■

— Smărăndiță, i-am zis eu grav, copiii vorbăreți și sportivi, care sînt grozav de inteligenți și cunosc toate, nu vor găsi niciodată tichia fermecată din C *mie și una' de nopți*. Fiul tău a găsit-o.

Puiule, am adăogit eu, mișcat, punîndu-mi dreapta pe creștetul lui Mihăiță ; tu ai puterea să ieși din lume, deci vei avea putința să fii din cînd în cînd fericit.

Cenușăreasa s-a aplecat spre meșterul ei și l-a sărutat în tăcere pe ochii visători.

FILOSOFIE

I

îndată după război...

E vorba de războiul celălalt, adică de primul război european; adică de războiul in care oamenii mai păstrau ceva din bunurile sufletești cîștigate în veacuri. De atunci a trecut mult — a trecut atîta timp cît le trebuia unora din semenii noștri să se întoarcă la mlaștina barbariei. ;S^au scufundat în ea cu entuziasm feroce. Se deșteaptă astăzi cu uimire și

neîncredere —stropşiţi, săraci şi flămînzi, ea .şi acum două mii de ani, cînd se destrăbălau în aceeaşi violenţă a măcelului. E cu putinţă oare, se întreabă ei, ca domnia lumii să nu fie a celor îndrăzneţi şi tari ? De două mii de ani se vede că domnia lumii va să fie a spiritului, şi totuşi violenţii nu vor crede nici . după alte două mii de ani în acest adevăr.

îndată după războiul celălalt, prietinul meu Beno Flum a fost chemat în faţa unui consiliu de război, ea să răspundă acuzării c-ar fi pactizat cu inamicul.

Cuvintele ce se găsiseră ea să califice fapta lui Beniamin Flum precizau, între altele, că «şi-a vîndut ţara».

Un procuror militar nu putea găsi acuzaţie mai gravă şi mai teribilă.

Flum era un vînzător de ţară ; cu toate acestea n-a putut fi condamnat. Nu ajungeau cuvintele ; trebuiau mobilizate împotriva prietinului meu fapte.

Soldaţii aduşi martori la proces au arătat cum că «domnul Beno lupta cu coraj» şi-i sfătuia bine. De ce să-şi încarce ei sufletul mărturisind împotriva sergentului lor ? Dreptatea e dreptate înaintea lui Dumnezeu, aşa că nu putem mărturisi: altfel în. faţa oamenilor. Domnul Beno le dădea ţigări, şi: se ştie că cea mai: crudă suferinţă a soldatului, pe front, e lipsa tutunului;

— Pe lîngă ţigări, ne dădea.şi sfaturi;

— Ce fel de sfaturi: ? a întrebat cu luare-aminte domnul preşedinte, colonelul Barbă.

— Sfaturi bune, a răspuns soldatul fruntaş Gavril Ursu.

— îţi aduci aminte anume ce sfaturi ?

.-— îmi aduc aminte, trăiţi, dbmnule coloneii

— Anume ce ? "Vorbeşte !

— Apoi, trăiţi^ domnule colonel, ne' sfătuia- că să: ne spălăm, dimineaţa; pe ochi. Şi' după[1] ce- ne spălam, ne sfătuia-, să cîntăm şi să rîdem .

— Pentru care motiv ?'

— Asta: nu: pot pentru, ca să ştiu, domnule colonel.

— Aşa ? Şi[1] ee- vă'- mai sfătuia T Nu; cumva să vă; duceţi la inamic ?

— Da;, domnule- colteel, dar eu> cîte-o «granată» în fiecare mînă.

Ceilalţi martori au ris îa- tăcere, aducîndu-şi aminte şi ei de asta.

— Dar ca să dezertaţi nu vă sfătuia ?

— Asta nu, domnule colonel; Domnul sergent zicea că asta-i cea mai proastă negustorie. Dacă ar fi avut ee mînea, nu venea-el, neamţul, asupra noastră, din ţara lui cea leşinată. Dacă n-are neamţul ee mînca, de unde să mai dea şi «prizonierilor» ? Pe urmă,, ne mai- spunea că: de acolo, de la nemţi, e mai departe pînă acasă la noi. După aceea mai spunea că acu, deodată, avem numai un duşman, pe ne®mţ ; dar pe urmă avem să avem doi : şi pe neamţ, şi consiliul de război; aşa că mai bine să ne spălăm pe ocfii dimineaţa.

— Ce-i asta «să vă spălaţi pe ochi» ? Spune, sergent Flum, ce-i asta «să se spele pe ochi dimineaţa» ?

—- Astae higienă-, dbmnufe coloneii Pe lîngă higiena, e ceea ce am putea numi un «eres». După ce se spălau: pe ochi, se simţeau mai dispuşi şi erau încredinţaţi că le va merge bine. Vă rog să binevoiţi- a-i întreba»

— Vă simţeaţi bine, mă băiatule ?

— Da, domnule colonel ; după aceea nu» mai aveam nici o grijă. Cîntam, de ne auzeau barbarezii.

— Vă auzeau bavarezii ?

— Da, domnule colonel.

—- Curios ! a murmurat preşedintele către asesorii săi.

Judecătorii, ofiţeri leali, au fost de părere că sergentul Beniamin Flum nu şi-a vîndut ţara, cum susţinea procurorul. Totuşi s-au gîndit că n-ar fi rău să i se facă o mustrare. Mai ales că îşi îngăduise a zîmbi în faţa-conciliului şi avea aerul că nici nu-i pasă.

Logic nu era să i se facă sergentului Beno Flum mustrare, totuşi pedeapsa mustrării i s-a aplicat, în cabinetul particular al domnului preşedinte, colonel Barbă.

— Ascultă, sergent Flum, văd că eşti băiat deştept, dar cu mine nu merg tertipurile. înţeles ? Să ştii că eu, personal, am rămas cu o îndoială în privinţa dumnitale.

Particularitatea colonelului Barbă era că se purta ras cu cea mai deosebită îngrijire.

—• Nu pricep, domnule colonel... a îndrăznit prietinul meu Beno.

Beno Flum nu mai era militar ; era un simplu civil şi atitudinea lui, în asemenea haine absurde, părea întrucîtva impertinentă.

—■ Ce nu pricepi ? s-a încruntat colnelul Barbă ; că am un dubiu ?

— Asta pricep, domnule colonel; dar din ce motiv aţi putea avea dumneavoastră un dubiu ? Nu s-a produs nici o dovadă. Ca să iasă fum, trebuie să existe foc. Dacă ar exista vreo dovadă, ar fi ieşit fum.

— Nu aşa, nu aşa, domnule, a zîmbit colonelul. Nu-mi umbla cu sofisticării. Am eu aşa o idee, că Flum vinde ţara mai uşor decît Ursu Gavril.

— N-aş crede, domnule colonel.

— Ce ? Cum ? Ai spus ceva ?

— îndrăznesc să spun, domnule colonel, dacă-mi permiteţi.

— Ce să permit ?

— Dacă permiteţi să raţionez.

— Hm ! iţi permit. Spune.

— Domnule colonel, îndrăzni cu timiditate prefăcută Beno Flum ; afirm că numai Ursu Gavril putea să-şi vîndă ţara.

— Com ? a tresărit la locul său colonelul. Cutezi a vorbi astfel ? dumneata, un străin ?

— Aşa de străin nu sînt de ţara asta, domnule colonel. Dar dacă porniţi de la această premiză, eu vă rog să binevoiţi a constata că, străin fiind, ţara nu e a mea, deci nu puteam vinde ceva ce nu e al meu. Ţara fiind a lui Ursu Gavril, numai el o putea vinde. Vînzînd un lucru al altuia, eu puteam fi, cel mult, escroc. Cred că nici între escroci nu mă puteţi pune, domnule colonel, a urmat amicul Beno, căci, în asemenea caz, vă rog să mă iertaţi, v-aţi aşeza singur dumneavoastră în categoria calomniatorilor.

— Com ? a strigat iar colonelul. Apoi a zîmbit. N-aş putea spune că nu-mi place cum întorci lucrurile, Flum, a urmat domnia sa cu mult îmblînzit. Ce studii ai dumneata şi cu ce te ocupi ?

— Sînt doctor în filosofic, domnule colonel.

— Bine, se cuvenea să văd asta de la început, înţelegi? Iartă-mă, dar din ce trăieşti ?

— Trăiesc din negoţul cu bani.

— Aha ! eşti bancher ! Trebuie să fii foarte ocupat.

— Nu prea, domnule colnel; negoţul meu îmi lasă destul timp. Banii se administrează ei singuri, cu ajutorul cambiilor şi al legilor curente.

— Ştiu, ştiu... a suspinat domnul colonel Barbă.

A stat un timp gînditor, privind pe fereastră la primăvara de afară ; s-a uitat o clipă la Flum, apoi iar şi-a întors ochii spre fereastră.

Flum zîmbea. Colonelul s-a înnourat de o uşoară mîhnire.

— Bine, a suspinat colonelul ; cred că ne mai vedem, domnule Flum, şi rămînem prietini. înţeles ?

— Da, domnule colonel.

—• Com ? de ce zîmbeşti ? asta nu-mi place mie. Ce-ţi închipui dumneata ?

— Nu-mi închipui nimic rău, domnule colonel.

— Ştii ceva ?

— Ştiu, domnule colonel. Nu vă supăraţi ?

-— Nu mă supăr, spune ; îneep a mă deprinde eu dumneata.

— Ştiu, domnule colonel, a zis Flum serios, că sînteţi un om perfect onest şi chibzuit; cu toate acestea aveţi datorii importante.

— Nu importante, Flum — ci catastrofale. Am ipotecat moşia soţiei mele ; am început a clădi o casă — nu casă, ci palat. M-am încurcat, înţelegi ? Va trebui să demisionez din armată.

— Credeţi ?

— Sînt sigur. N-aştept să-mi vie hotărîrea de la alţii; o iau eu singur.

—• Faceţi foarte bine, domnule colonel,

— Com ?

— Faceţi foarte bine. Vă stabiliţi la moşie şi în doi, cel mult trei ani, sînteţi liber şi fericit. îmi permiteţi să pun pe hîrtie, la acest biurou al domnieivoastre, cîteva cifre şi să vă fac o demonstraţie foarte simplă ?

— Fă demonstraţia, dar n-aş crede să se fntîmpie ce spui.

— Ba eu cred, domnule colonel, căci vă cunosc.

— Ai haz ; de unde mă cunoşti ?

— Sînteţi dator pe piaţă. Aveţi fişă. Nu vă supăraţi. Fişa dumneavoastră e „perfect onorabil".

— Cum ? Cine-şi permite ? se zbîrli colonelul Barbă şi i se sui sîngele în obraz.

— îşi permit bancherii... răspunse cu blîndeţă Beno. Meseria lor le cere să se informeze. Cine-i acest domn colonel care nu-şi poate plăti datoriile ? Şi le-ar putea plăti — s-au mai văzut de acestea. însă e un om „rigid''. Cuvîntul e al furnizorilor regimentului dumneavoastră. Deci e un om de onoare. Ştim că e şi priceput — însă moşia i-o administrează un domn care nu are nici un scrupul.

— Am înţeles, suspină colonelul sumbru. Demisia mea e irevocabilă.

Colonelul a strîns mîna lui Beno Flum. De atuncea au rămas prietini.

Cu toată această strîngere de mînă, colonelul Ilie Barbă a rămas întrucîtva supărat pe Beno Flum, ca şi cum convorbirea avută l-ar fi jignit, i-ar fi ştirbit demnitatea.

Sînt bun prietin şi cu colonelul; ne întîlnim la club j şi venind vorba despre Beno, mi s-a mărturisit :

— Mi-a rămas impresia că impertinenţa e cea mai mare tărie a rasei *lor* şi cel mai mare defect. Nu cumva acest Flum al dumnitale îşi închipuie că mă poate proteja el pe mine ? Dar dacă îl condamnam, mă-nţelegi, la zece ani de închisoare ?

— Se putea asta, stimate amice ?

— Nu se putea.

— Atunci cum ? Orişicît, trăim şi cu puţină logică.

— Apoi da, logica asta mă exasperează şi la Beno al dumnitale. E o logică specifică.

— E o logică de multe mii de ani... l-am mîngîiat eu. Mie nu-mi displace. Ştii însă, colonele, că Beno al meu nu poate deosebi un tei de un măr ? Nu ştie ce-i vînatul şi pescuitul. N-a fost curios să vadă un stup de albine. N-a auzit ciocîrlia, nici privighetoarea.

—- într-adevăr ? se miră, bucuros, colonelul.

— Da. într-o zi, mă plimbam cu el pe Şoseaua lui-Gri- gore Ghica-Vodă de la Copou şi eu priveam cerul printre coroanele teilor bătrîni, iar Beno al dumnitale...

— Nu-i al meu !

—- ...Iar Beno al dumnitale mă puncta din cînd în cînd cu nasu-i ascuţit, fixîndu-mă prin ochelari. Pentru mine totul se rezuma, în acel ceas, la lumina extraordinară şi la cerul azuriu; simţeam primăvara, vibrînd din văzduh pînă în ţărînă. Vorbele pe care le spuneam îmi erau pe jumătate indiferente. Pe cînd Beno al dumnitale...

—- Nu-i al meu !

'— ...Pe cînd Beno Flum se concentra către alt fenomen. Fenomenul acesta de relativă statornicie eram noi, oamenii, cu judecata noastră şubredă. Ceea ce ne înconjura era o succesiune fulgerătoare de clipe, pentru el fără preţ.

— De ce vorbiați ? se interesă colonelul. Vra să zică el n-aude cucul și gangurul ? Hm !

— Vorbeam despre un cunoscut al nostru evreu, care s-a botezat nu de multă vreme. Flum nu admitea asemenea tranzacții de conștiință.

— Nu judeca greșit și nu osîndi pe un om care nu va fi făcut asta din oportunitate, îi obiectam eu. Și chiar dacă va fi făcut asta din interes, e un intelectual care n-a izbutit să se afirme pînă acum în domenii ce-i sînt închise din pricina prejudecăților noastre. Are o familie căreia i se devotează; a rupt o barieră care îi întuneca perspective mai bune de viață. E vorba, Flum, îi zic eu, de pînea cea de toate zilele.

—- Dacă ar fi vorba de pîne, îmi replică, el, ai avea întrucîtva dreptate ; de și onoarea n-are decît o singură definiție, aș accepta această circumstanță atenuantă. Nu e vorba însă de pîne, ci de cozonac, plus un apartament luxos și un automobil.

— A spus asta Flum ? se miră colonelul. Atunci e omul meu.

— Era de mult al dumnitale, colonele, însă te lepădai de dînsul.

— Atunci, se bucură amicul meu Ilie Barbă, aș vrea să-l cunosc mai de-aproape. Ca s-apreciez și eu acest specific al celor care nu cunosc trilurile ciocîrliei și bătaia privighetorii. L-aș lua odată cu mine la vînat.

Mai bine să ne vedem mîne sară la Muțu Podgoreanu, la un pahar de vin, am propus eu.

— Foarte bine, a primit colonelul. Mîne îmi dau demisia și vreau să sărbătoresc acest eveniment. Soția mea e dezolată.

III

Ne-am întîlnit a doua zi sara la Muțu Podgoreanu. Unii ieșeni își mai aduc poate aminte de această crîșmă modestă de pe strada Lăpușneanu. O fleică bună la grătar se putea consuma și in altă parte în bătrînă capitală a Moldovei, însă vin mai bun decît la Muțu nu se putea găsi nicăieri.

Ne-am adunat tustrei la o masă : eu, colonelul și Flum. S-a înfățișat Podgoreanu : mic, vioi, cu ochii mari.

— Numaidecît... ne-a zis el. Pînă ce s-aduce vinul, vă pregătesc o gustare.

Am început a vorbi de una, de alta, Beno părea preocupat. Colonelul se arăta bine dispus.

Muţu ne-a adus de la grătar gustarea, în farfurii fierbinţi.

— «Va urma !» ne declară el cu voie bună.

—• într-adevăr, e ceva senzaţional... observă colonelul Barbă, după ce gustă din ficat de gîscă. Cine e acest Muţu Podgoreanu ?

— E un absolvent al Liceului Naţional, l-am informat eu. E şi un cetitor al cărţilor mele.

— Da ? întrebă cu sprîncenele înălţate Barbă.

— Se cunoaşte, surise prietinul meu Flum.

Colonelul tăcu, puţintel stânjenit. Domnia sa nu cunoştea nimic din opera mea. Raporturile noastre se limitau la tovărăşia de vînătoare şi la preferans.

Podgoreanu veni cu urmarea.

— Soseşte şi vinul... ne-a informat el, însufleţit. E un vin pe care l-am dobîndit de la un diplomat subţire.' Nu-i spun numele, dar cuconu Mihai ştie că e vorba de colegul său de Academie, domnul Duiliu Zamfirescu. Aflasem de la un misit că are în pivniţele sale o comoară. Am luat cu mine pe cel mai bun degustător al Iaşilor : îl ştiţi şi pe-acela: poet subţire — îl chiamă Mihai Codreanu. Ne-am înfăţişat la podgoria diplomatică.

Domnul Duiliu ne-a primit puţintel rece şi distant. Tovarăşul meu, pe cînd coboram în pivniţă, a murmurat cîteva versuri vechi :

Cum, Paulo, sărmano, vii tu din Miramare, Unde-ai cîntat în duo cu întristata mare Suspinul unui val...

Diplomatul a devenit atent la aceste versuri vechi ale poetului.

— Poftiţi, domnilor, ne-a îndemnat domnia sa, -ou un gest larg.
A poruncit pivnicerului să tragă în pahare -vin din vasul 8.
L-am gustat. Domnia sa ne privea surîzînd trufaş.
După ce a făcut toate gesturile ritualice şi l-a sorbit într-un fir subţire sub limbă, degustătorul meu a declarat cu entuziasm :
— Licoare divină, aromă fină... sînt fericit că lunga noastră călătorie îşi află răsplata în palatul dumneavoastră subpămîntean.
Diplomatul a privit pieziş şi a făcut un semn de înţelegere pivnicerului.
— Vasul 18, a poruncit domnia sa.
Slujitorul a tras în pahare o esenţă aurie.
Ne-am şters gustul vinului prim cu cîte-un bulzişor de brînză. Am gustat.
Tovarăşul meu, poetul ieşean, tace. Mă loveşte uşor cu cotul. Mă informez de preţ : îl accept imediat. Un vas de cinci sute de litruri
— Pe cel din vasul 8 l-aţi însoţit de exclamaţii superlative, zîmbeşte ironic diplomatul către poetul nostru ieşean ; şi totuşi îl preferaţi pe acesta ?
— Acesta n-are nevoie de laude, a zis tovarăşul m'eu.
— Sînt perfect de acord, am adaos eu.
Iată vinul; am trimes şi după poetul nostru, cu care am convenţie să-1 vestesc de cîte ori scot din întuneric aurul lichid, cum îi zice el. Vă poftesc să gustaţi, a zis Muţu, şi să-1 apreciaţi în tăcere.
Totuşi colonelul Barbă şi-a pierdut vremea cu adjective şi strigăte zadarnice.
La al şaptelea pahar, prietinul meu colonelul m-a informat că părăseşte armata şi se întoarce la plugul său -— ...«ca nu ştiu care mare general roman...»
— Ca Cincinnatus... l-a completat Muţu.
— Bine, bine, l-a aprobat colonelul. Eşti amabîl să-mi mai dai o sticlă ?
— Desigur. Imediat.
— De data aceasta, a urmat prietinul meu Ilie Barbă, mă întorc spre Flum, pe care-1 văd în sfîrşit dispus — şi4 poftesc să ne dea dumnealui o probă de spirit specific — aşa-i zic eu — ca să am curaj pînă la sfîrşitul acestei nopţi. Vă mărturisesc că vinul mi se pare mai plăcut ou asemena

cîrciumar şi asemenea tovarăş. Mai cu samă de cind a venit şi un poet.

Mihai Codreanu tăcea, pregătind un foc de artificii sau un sonet.

Prietinul meu Beno a zîmbit «impertinent» şi a atacat numaidecît pe fostul, colonel.

— Stimatul meu domn, zise el rece, însă îi juca o lumină primejdioasă: în dosul ochelarilor; dintr-un hogeag plin de funingine au ieşit doi homari : unul negru din cap pînă în picioare, altul curat. Vă întreb : care din aceşti doi oameni se duce să se spele ?• • Dumneavoastră îmi răspundeţi numaidecît: cel negru.

—- Nu, tresări cu grabă colonelul,, căci ţi-am înţeles tertipul. Se spală cel alb şi curat, căci a văzut pe tovarăşul său negru şi murdar. De altminteri cunosc anecdota.

— Insă nu cunoaşteţi, stimate domn, argumentul meu. Cînd doi coşari coboară din funinginea hogeagului, amîndoi sînt murdari. Aşa că propoziţia e falsă.

Prietinul meu îiie Barbă a rîs mînzeşte şi a declarat că înţelege specificul de care e vorba. Bănuiesc însă că a rămas împuns în amorul său propriu de incorigibila impertinenţă a tovarăşului nostru.

La un ceas mai tîrziu s-a povestit la aceeaşi masă şi o istorie veche care părea că-1 duce pe prietinul nostru Barbă din uimire în uimire.

— De data- asta ne împăcăm definitiv cu colonelul, a zis poetul Codreanu, făcînd semn eu ochiul lui Beniamin Flum. Vă rog să binevoiţi a asculta. Să vie şi Muţu, căci şi el face parte din această universitate.

IV

Rabi Ioşua sin Achiva era pribeag şi străin la Viena. Venise de departe, de sub munţii Carpaţi, unde seminţia lui îşi găsise cîndva lin\an. Se stîrnise dincolo de marginea împărăţiei, în ţinuturile craiului leah, răsmeriţă şi neamul său se afla sub cutremur şi spaimă. Mutîndu-se din tîrg în tîrg ca să-şi caute sprijin şi rost vieţii, ajunsese în scaunul împărăţiei, cea care ţinea subt oblăduirea sa treizeci şi trei de neamuri. Căci numai titluşul craiu- lui-împărat de la Viena se scrie pe o faţă întreagă a unui hrisov, sub stemele puterii lui şi a zgripsorului negru care le ocroteşte cu clonţul şi ghiarele.

împăratul tocmai ieşise în plimbare la Prater şi Ioşua sin Achiva se afla şi el amestecat în poporul care se îmbulzea

înălțînd strigări de slavă. Se îmbulzea norodul preamărind pe domnul său, totuşi unii erau cu luare-aminte şi la acel străin îmbrăcat aşa de ciudat, cu caftan şi straniei şi cu perciuni lungi, şi c-o privire de singuratic care nu caută decît înlăuntrul său, ca să deslege în sine tainele lui Dumnezeu şi problemele încîlcite ale Talmudului.

Măritul împărat a binevoit a zîmbi. La Viena nu se mai văzuse de mult asemenea înfățişare pitorească. A dat poruncă de oprire. Norodul a făcut departe ocol şi zid la poruncile slujitorilor ce se aflau în preajmă. Numai Ioşua sin Achiva a rămas în locul unde se afla, iar împăratul, cîrligîndu-şi de trei ori degetul arătător al mînii drepte, i-a făcut semn să se apropie.

— Cine eşti tu ? a întrebat înălțimea sa.

Ioşua sin Achiva a răspuns, închinîndu-se cu frică :

— Sînt un biet filosof, slăvite împărate.

—• Aşa, s-a veselit împăratul; şi de multă vreme te afli la Viena ?

Am sosit în noaptea asta, mărite domn.

— Aşa ? Ai aici afaceri ?

— N-am afaceri, măria ta ; sînt un sărman al vieții.

— Aşa ? Şi ce fel de filosof te afli a fi ?

— Sînt un filosof după voia şi mila Domnului Dumnezeu. Filosofia mea este cunoaştere şi pătrundere.

— Aşa, a zîmbit împăratul. Prea bine. Doresc să aflu cunoaşterile şi pătrunderile tale. Poftesc să-mi spui la ce te pricepi mai cu osebire. Poate te pricepi la cai de călărie, la pietre prețioase, la dame nobile, la guldeni de aur ?

Lumea, împrejur, de şi de departe, asculta cu mare plăcere si se veselea de bunăvoia împărăției.

— Mă pricep şi la acestea, a răspuns umilit Rabi Ioşua sin Achiva.

— Atunci să vii după amiază la palat, a poruncit împăratul, ca să cunosc şi eu ştiinţa ta filosofească. Să-1 lăsaţi să intre, a adaos măria sa către aghiotanţi; şi nobilii domni s-au închinat.

Ca să nu fie nici o întîrziere plăcerii împărăteşti, slujitorii au apucat pe Rabi Ioşua îndată ce trăsura aurită s-a pus în mişcare. Nu l-au lăsat nici un pas, nici să vadă alte uliţi şi grădini ale Vienei, nici să mînince. Iară Rabi Ioşua, din semeţie, n-a mărturisit că nu pusese de două zile nimic în gură. Cînd orologiul de la turnul palatului împărătesc a arătat ceasul la care luminăţia sa se trezeşte din somnul de după amiază, slujitorii l-au adus pe filosof şi aghiotanţii l-au înfăţişat. împăratul se afla în foişorul său încununat cu trandafiri, într-un jilţ larg şi moale, cu sfetnicul său cel mai de taină. Rabi Ioşua a păşit domol înaintea măriei sale.

Stăpînul l-a privit un timp, apoi a dat zîmbind o poruncă sfetnicului său şi acesta a intrat în cămările dinlăuntru ale palatului şi s-a întors fără întîrziere, punînd pe măsuţă, înaintea măriei şale, două diamante mari.

— Una din aceste pietre, a grăit împăratul către Rabi Achiva, e adevărata, iar cealaltă e falsă. Poţi să-mi spui, filosofule, care e cea bună ?

— Da, mărite stăpîne, aş putea să spun.

— Fără să le atingi şi să le cercetezi de aproape, ca neguţătorii de la Amsterdam ?

— Aş putea şi aşa : fără să le ating şi să le cercetez de aproape.

— Să vedem.

— Numaidecît, mărite stăpîne. Binevoieşte, măria ta, a pune una din pietre în paharul cu apă ce se află înaintea luminăţiei tale.

împăratul a dat drumul uneia din pietre în paharul cu apă.

— Piatra aceasta e falsă.

— Pe ce-ai cunoscut ? s-a mirat împăratul.

— Nimic mai lesne, mărite doamne ; numai diamantul adevărat îşi păstrează şi în apă strălucirea.

— Atunci tu crezi că cealaltă piatră e cea bună ?

— S-ar putea. Insă înainte de a cerceta şi pe aceea într-acelaşi chip, aş îndrăzni să spun că e tot falsă. De-oarece cinstitul sfetnic s-a întors prea repede şi, după cît îmi închipui, diamantele coroanei se află în hazna zidită, straşnic păzite, închise cu nouă porţi şi încuiate cu nouă chei.

împăratul s-a uimit de răspuns şi a bătut din palme.

— Să se dea acestui filosof un ban de aur, a poruncit măria sa. Filosofia lui îmi place.

S-a dat hii Rabi Ioşua un ban de aur. L-au scris în condici scriitorii şi l-a adus pe tipsie un slujitor galonat.

— Să te înfăţişezi la palatul meu şi mîni dimineaţă, a poruncit marele stăpîn.

Rabi Ioşua sin Achiva s-a închinat şi, cu banul de aur împărătesc, s-a dus să-şi îndestuleze foamea.

La han s-au aşezat străji care îl privegheau de aproape, între aceste străji, a doua zi dimineaţă, s-a dus să-şi facă rugăciunea la templu, apoi a fost dus iarăşi la palat şi a fost pus subt ochii binevoitori ai împărăţiei.

Prea puternicul stăpîn se afla îmbrăcat cu straie de călărie, purta cizme înalte cu pinteni de argint şi pană de struţ la pălărie. Paicii ţineau de zăbale un harmasar arăbesc negru ca păcura, care sforăia şi tremura de nelinişte sub şaua împodobită şi frîiele înflorite cu aur şi mărgăritare.

Rabi Achiva s-a ploconit, aşteptînd.

A întrebat împăratul :

— Cunoşti, filosofule, ce cal e acesta ?

— Da, luminate doamne ; e un cal primejdios.

împăratul a binevoit a rîde :

— E un cal arab, filosofule, pe care voi să-1 încalec azi întăia oară.

— Da, înălţate împărate, a dat răspuns Rabi Ioşua ; după seminţia lui, acest harmasar va fi fiind arab, dar după firea lui e primejdios. Cutez a sfătui pe luminăţia sa să nu-1 încalece.

— Crezi ? a zîmbit împăratul.

Sfetnicul de taină a adaos cu grabă :

— Au nu ştii tu, omule, că marele nostru împărat e cel mai bun călăreţ din împărăţia sa ?

—- Se poate, nu mă îndoiesc, a grăit Rabi Achiva. Smerit aş ruga pe luminăţia sa ea să puie întăi şi întăi pe alt-cineva să încalece calul. Bine ar fi să-1 încalece întăi meşterul care i-a dat învăţătură.

împăratul s-a înduplecat şi a dat poruncă să vie căpitenia grajdurilor, meşterul de călărie şi doftorul cailor împărăţiei. Acela era totdeauna în strai de piele de cerb, cu pinteni ageri la cizme şi cu vărguţă de trestie în mînă.

Cum a auzit de ce-i vorba, n-a pregetat; a pus piciorul în scară şi a săltat în şa. Arabul s-a încordat, a zvîcnit dintrodată înainte ; apoi, după cîteva salturi, s-a răsucit, s-a scuturat cu înverşunare şi a pus fruntea în pămînt. Meşterul de călărie al împărăţiei a venit peste cap şi a căzut în grebăn, rămînînd în nesimţire.

A strigat cu mînie împăratul :

— Cum a fost cu putinţă una ca asta ?

Medicii palatului au sosit în grabă şi au ridicat pe meşter.

— Cum oare ai putut cunoaşte sălbătăcia calului ? s-a întors cu glas schimbat împăratul către Rabi Achiva. Ştii tu, filosofule, că mi-ai scăpat viaţa ?

—« Văd, măria ta, a răspuns oftînd Achiva.

—• Spune-mi cum ai cunoscut primejdia.

— Iată cum, mărite doamne. M-am uitat la harmasar şi am văzut că are ochii mai mici decît alţi cai. Află, slăvite, că obişnuit caii au ochii mari, alcătuiţi aşa încît omul li se înfăţişează ca un uriaş de care ei se tem. Dar acestuia, omul îi pare aşa cum este, mic şi slab.

Aţiţat cum era, şi-a încordat puterea ş-a biruit pe călăreţ.

A zîmbit cu îngăduinţă împăratul:

— Oricum ar fi, omule, filosofia ta e bună. Poruncesc să ţi se dea un ban de aur. Şi poftesc să vii la mine şi desară,

— Mă plec poruncii măriei tale, a răspuns filosofdl, şi s-a retras.

Sara, Rabi Achiva a fost iarăşi la palat, în cămările dinlăuntru. Măria sa era singur şi păi-ea gînditor.

—- Ascultă, filosofule, a grăit luminăția sa ; am văzut că ai cunoscut bine cele neînsuflețite. Pre cît înțeleg, cunoști şi firea ființilor necuvîntătoare. Doresc să aflu cum cunoşti oamenii.

— Ii cunosc, măria ta, privindu-i cu luare-aminte şi ascultîndu-i.

—• Aşa ? Prea bine. Atuncea uită-te la mine, ascultă-mă şi cunoaşte-mă. Ce-mi poți spune şi ce-mi poți proroci ?

— Nu ştiu ce doreşte măria sa să-i spun. Cunosc că măria sa e un domn mare şi viteaz. Dumnezeu s-a milostivit să dea multe daruri alese luminăției sale împăratului". Cînd un împărat se sprijină pe Dumnezeu şi pe dreptate, eu nu pot vedea înaintea măriei sale în viitor decît cunună de lumină. Asta-i proroeia mea.

Filosoful s-a oprit.

—- Spune-mi şi. altele, a poruncit împăratul.

— Aş spune şi altele, mărite stăpîne, însă doresc să-mi păstrez capul.

— Nu înțeleg ; lămureşte ce vrei să spui.

— Doresc să-mi păstrez capul, luminate doamne. De data asta filosofia mea e cu primejdie.

— Totuşi te rog să-mi-spui.

—- Nu pot să nu îndrăznesc, stăpîne.

—- îți poruncesc să vorbeşti; şi în acelaşi timp te încredințez că nu se va clinti un fir de păr din zulufii tăi.

Rabi Achiva a tăcut.

— Te încredințez pe sufletul meu nemuritor, a urmat împăratul. Mă jur pe mormîntul scumpei mele mame, împărăteasa.

Filosoful s-a supus, închinîndu-se cu smerenie :

— Mărite doamne, am înțeles ; am să vorbesc. Cunosc că într-adevăr măria ta eşti fiul prea iubit al slăvitei îm- părătese răposate, căci orice om are mamă ; dar am băgat de samă, prea puternice, că nu eşti fiul împăratului răposat.

— îndrăzneala ta mă uimeşte ! a strigat împăratul sărind în picioare din jilțul său. Dacă n-aş fi jurat, viața ta s-ar fi oprit în această clipă.

—■ înțeleg... s-a închinat filosoful suspinînd.

— De unde ? De unde ai putut afla asemenea taină ? se frămînta împăratul. Nimeni, afară de unul Dumnezeu, nu putea şti asta, a îngînat măria sa către sine. Numai Dumnezeu şi cu mine. Taina aceasta înfricoşată, s-a întors el către Achiva, mi-a mărturisit-o mama, în ceasul

morții măriei sale. O mai știa și medicul măriei sale, care îi dăduse sfat să caute sămînța moștenirii în afară de iatacul împărătesc, căci măria sa împăratul răposat se dovedise neputincios și sterp. A mai știut-o și preotul care mărturisea pe slăvită împărăteasă maica mea. Dar și medicul și preotul de mult au murit. Atunci cum ai știut tu că maica mea a căutat moștenitor al împărăției în brațele unui nobil de la curtea măriei sale ?

— Luminate împărate, a îngînat Rabi Ioșua, dacă s-ar fi întîmplat asta, poate n-aș fi putut înțelege. Dar slăvită împărăteasă — Dumnezeu să-i aibă lingă sine sufletul și s-o ocrotească în limanul liniștii veșnice ! — slăvită împărăteasă nu a căutat domnia și mărirea cînd și-a dorit un prunc, ci a amestecat în asta și sufletul său...

— Nu înțeleg , ce vrei să spui... s-a tulburat iar împăratul.

— Prea slăvite, s-a umilit filosoful, te rog să fii milostiv cu robul tău. Un urmaș de împărați sau de domni mari e bine încredințat că viața lui prețuiește cu mult mai mult decît cea a muritorilor de rînd. Asemenea viață nu se poate răscumpăra decît cu comorile lumii. Iar luminăția ta, în împrejurarea de ast' dimineață, cînd am scăpat pe luminăția ta de moarte, n-ai binevoit a-mi lepăda decît tot un ban de aur cît și pentru cunoașterea diamantelor false. Deci am înțeles, împărate slăvite, că ești fiu al unui om sărman, care-și prețuia viața puțin lucru, dar care va fi fost un fecior frumos și vrednic, de aceea l-a ales între toți doamna împărăteasă. Poate a fost unul dintre păstorii din munții noștri, cînd se ducea împărăția în petrecere acolo. M-am bucurat, prea puternice, că pot ajunge —pe căi cotite, e adevărat — dar pot ajunge la domnia lumii și fiii păstorilor. E rînduiala lui Dumnezeu, deci rînduială bună.

închinîndu-se, filosoful s-a retras spre ieșire, iar împăratul a rămas gînditor.

Rabi Ioșua se mira singur, îndreptîndu-se cu totul în altă parte decît spre gazdă :

«Cine putea Să-şi închipuie că o istorie, pe care am auzit-o la un popas de ciobani în munţii Maramureşului, are să aibă asemenea izbîndă la Viena ? E o poveste atît de rară şi de scumpă, urma sin Achiva mîngîindu-şi barba, încît musai să ies din cetatea împărăţiei şi să-mi pierd urma. Jurămintele împărăteşti nu ţin decît pînă la miezul nopţii. La acest -ceas se amestecă raţiunea de stat şi Ioşua sin Achiva cată să fie departe.»

Aşa se face că zbirii tainici ai împărăţiei nu l-au mai aflat pe filosof la han.

De şi a ascultat cu atenţie istorisirea şi a făcut haz, prietinul meu Barbă nu şi-a mai amintit nimic despre ea a doua zi. Căzuse în el ca o pasere cu pene aurii în Marea Moartă. Totuşi îmi mărturisi că ar fi avut un vis ciudat. Se făcea anume că petrecea la curtea din Viena şi sta de vorbă eu Francisc Iosif-împărat, care îi era văr primar...

V

Cum toate poveştile şi snoavele au un sfîrşit, sînt ne-voit să adaog că, îndată după război...

îndată după războiul acestălalt, în care oamenii forţei s-au ridicat împotriva spiritului, prietinul meu, fostul colonel, mi-a adus vestea că, în urma pogromurilor ce au dezonorat Laşul nostru, şi Muţu Podgoreanu şi prietinul meu Beno s-au prăpădit; i-a amestecat viforul cu frunzele anului 1941 şi cu pămîntul acestei sărmane ţări. Nu mă aşteptam să-1 văd pe fostul colonel atît de mişcat.

— Nu înţeleg de ce mai întîrziem în această viaţă... am suspinat eu.

— Întîrziem ca să ne facem datoria... mi-a hotărît el. M-aş simţi dezonorat dacă n-aş lua iar comanda regimentului meu de artilerie, ca să detun hoarda nazistă. Orice s-ar spune, îmi priau mai bine discursurile cîrciumarului şi impertinenţa lui Flum ; mi-am reluat moşia, am cetit două din cărţile domniei tale.

Pe a treia, prietinul meu colonelul Barbă n-a mai apucat s-o cetească. A căzut în luptele de dincolo de Carpaţi.

MIRMIDON

O amintire veche de mulţi ani; treizeci şi ceva. Am fost de cîteva ori la vînătorile bătrîn ului boier cuconu Iordachi Catargiu, şi-mi plăcea mai ales petrecerea de trei zile între sfintele sărbători de iarnă, Crăciun şi Anul nou.. Pentru această vînătoare mare, domnia-sa se muta din curtea de Ia Prunduri, pe Şiret,, ţinutul Bacăului, şi-şi lua

„reşedinţa" Ia o casă de vînătoare dincolo de Bistriţa, între cele mai, bune păduri ale sale. Acolo nu se afla sat, casa era singuratică şi se chema „Pădureţ". Era o clădire simplă, c-un singur cat, cu multe încăperi şi cu cerdac sub streşină largă. Prin ferestrele nalte se vedea o ogradă uşor povîrnită,. şuri şi şoproane, ş-un ori-' zont de păduri şi ponoare.

Cuconu Iordachi întocmise lege 'anumită acestor vînători ale sale de la Pădureţ, la care luau parte mulţi prie- tini şi cunoscuţi. Se adunau acolo cam eincisprezeee-două- zeei de vînători, puşti cunoscute bune. în fiecare an se arătau şi două trei obrazuri nouă-.

De fiecare dată, Iordachi Catargiu îşi decreta în aceiaşi termeni legea lui:

— Domnilor, vă poftesc să binevoiţi a cunoaşte că la mine cărţi nu se joacă în zilele-'aceste de vînătoare. Cine vrea să se amuzeze eu jocuri de hazard poate juca „ţintarul" r altceva nimic. Amatorilor de ţintar Ie pot pune la dispoziţie pe chihaia Neculaî Dobrotescu şi pe popa Irimia d'e la Frăsineşti. încolo, îngăduite sînt cuviincioasele- îndeletniciri de mîncare şi băutură. Iar plăceri şi mai mari avem noi aici două: istorisirile de vînătoare, una, iar cealaltă e tainică ş-o cunoaşte oricine a mai fost o dată musafir la Pădureţ. Dacă nu se află cumva meşter de poveşti, apoi pot aduce un pădurar dintre cei bătrîni şi iscusiţi la asemenea treabă. Spune acela, de nu-ţi mai trebuie romanţ franţuzesc. Se poate lua la întrecere şi cu Nicu Ganea, care scrie asemenea istorisiri în *Convorbiri literare*. Eu altceva afară de *Convorbiri* nu cetesc, şi mi-au plăcut poveştile lui Ganea; batîr că nu-i vînător, dar spune bine... Aşa că să binevoiţi a face domniile-voastre după legea pe care am pus-o eu aici, la Pădureţ...

Această alocuţie bătrînul Iordachi Catargiu o rostea cu voce groasă şi cu privirile încruntate. Totuşi, dom- nia-sa era un bărbat mare şi gras şi mai ales blajin din fire. Avea însă ciudăţenii şi încăpăţînări. Poate din pricina asta era poreclit : Harambaşa.

Petrecerea pe Care o numea el „cealaltă" şi „tainică" era farsa prea cunoscută de toţi vînătorii de ia Pădureţ. Foarte cunoscută — însă păstrată în cel mai mare secret faţă de orice vînător care intra întâia oară în tagmă. Orice „om

vechi" păstra cu sfințenie legămîntul tăcerii față de oaspeții noi, ca să fie hazul deplin.

Era petrecerea cucoşului ascuns într-un dulap în odaia musafirului. Acel dulap încuiat bine şi acoperit cu poclăzi groase se afla anume aşezat în colțul cel mai îndepărtat de pat. Cînd în puterea nopții cucoşul îşi îndeplinea rîn- duiala cîntecului, se petreceau scene de toată nostimada. Toți ceilalți boieri erau la pîndă şi privegheau să vadă cum se dezvoltă uimirea şi spaima musafirului nou. Intăia cîntare era cum era ; dar a doua, care trezea pe om din somnul cel adînc al miezului nopții, pricinuia într-adevăr unora o înfricoşare care-i făcea să iasă din cameră în cămaşă, cu capetele zbîrlite şi privirile înfricoşate. Cei care pîndeau şi această „înviere a morților" la cîntarea trîmbi- ței arhanghelului în ziua de apoi se tăvăleau de rîs pe jos în odăile din preajma camerei cu pricina.

Altă rînduială bună a lui Harambaşa era : sculat de dimineață, toată lumea în tăcere la locurile poruncite, de-junul la geantă, masă îmbielşugată, sara. La cina dintăi, „felul" de rezistență îl alcătuiau sarmalele cu smîntînă. La a doua, mămăligă cu unt şi cu brînză de munte. La a treia, muşchi de capră sau muşchi de porc împănat. Mai erau fără îndoială şi alte multe feluri de mîncări pentru toate gusturile, dar la acestea trei ale lui Harambaşa nu se cuvenea să lipsească mămăliga. Ş-aici era o socoteală. Mămăliga lui Harambaşa nu era boierească. îi plăcea să aibă ia ospețele acestea ale domniei-sale felii din cea pe care o fierbeau şi o lucrau cu mare pricepere pădurarii pentru mîncarea lor. O făceau într-un ceaun uriaş, în ogradă, dacă era vreme prielnică ; ori într-un şopron, dacă ningea.

Unii dintre noi ne uitam pe ferestre cum se lucrcază la ceaun, cum se schimbau trei părechi de bărbați voinici, cu brațele suflecate Ia mestecat. Operația aceasta o făceau doi odată, învîrtind în pasta deasă doi drugi îngemănați cruciş, ținînd fiecare de cîte unul şi răsucind odată, ca să ajungă capetele în toate colțurile. Era o muncă îndelungată ; siluetele atletice ale pădurarilor se frămîntau prin zbaterea şi fumegarea flăcărilor.

— Asta este, încuviința Harambaşa; mămăliga într-adevăr bună cată să fie îndelung fiartă, îndelung mes-tecată şi bine coaptă.

La una din aceste vînători de iarnă a luat parte ş-un nepot al bătrînului, cu numele Grigori Catargi, care pe urmă l-a şi moştenit pe Harambaşa. Tînărul era consilier de legaţie la Paris şi se întorcea în ţară pentru treburi de familie, privitoare la „o bună partidă de mariaj", care nu s-a făcut atunci, de şi Grigori Catargi trecuse de treizeci şi cinci de ani.

Acest nepot, „băiat de viitor", cum îl caracteriza cuconu Iordaehi, se înfăţişa cu deosebire elegant şi simpatic, nalt, oacheş şi cu mustaţă ca a răzăşilor de la noi. Era o mustaţă cătrănită ca din coadă de vidră, şi la asemenea mustaţă i se potriveau ochii, castanii şi luminaţi de inteligenţă. îmi era foarte simpatic şi din pricină că era vesel şi bun camarad, fără nici o prefăcătorie şi lipsit cu totul de fumuri boiereşti.

— Eu am afirmat totdeauna că mă trag din răzăşi, zicea el; asta îl scandaliza totdeauna pe răsposatul tatăl meu. Cînd m-aude grăind aşa, *maman* are ş-acuma nervi. Numai uncheşul Iordaehi nu se supără...

— Cum să mă supăr, Grigori, ridea Harambaşa, dacă prin gura ta grăieşte adevărul... Pe urmă- nobleţea asta mică a noastră e mai bună decît a multora.

La petrecerea de care e vorba;, chiar în sara întăia^ după sarmale, curcan şi plăcinte eu brînză, la al şaptelea pahar, ne-a îndemnat să spunem careva,, după datină, o istorisire de vînătoare;

•—• Iar dacă nu-i nimene vrednic, a adaos domniasa zîmbind, apoi atuncea am de gînd să aduc pe chihaia Neculai, ca să vă facă el de ruşine...

— Uneheşule, a răspuns Grigori Catargi, nu ne ruşina, şi îngăduie-mx mie săr-ţi. amintesc de un vînător al nostru de demult şi să povestim noi amîndoi despre dînsul.

— Care vînător 7 s-a încruntat Harambaşa. Eu nu povestesc niciodată; mie îmi place s-ascult. Despre cine-i vorba? Spune repede, căci altfel numaidecît trimet după Neculai Dobrotescu.

— Cred că nu- l-ai uitat, uneheşule. "Vreau să-ţi amintesc de unul Petrache, poreclit Mirmidon...

— A ! Mirmidon... s-a înduplecat bătrînul; dada... mi-aduc aminte. Era puşcă bună ; era vînător tare... Cîţi ani să fie de cînd te luase el la învăţătură ? Cred că douăzeci... Ai făcut la dînsul bună ucenicie, într-adevăr. Il uitasem. Spune, ca s-audă şi dumnealor toţi".

Să știți, domnilor, a adaos Harambașa întoreîndu-se spre dreapta și spre stingă la șirurile de convivi, să știți că băiatul povestește bine,

—- Uneheșule, lauda domniei-tale mă onorează, a răspuns Grigori zîmbind subțire. însă, de și m-ai îndemnat să-mi scriu istorisirile și să le trimet la *Convorbiri,* asta n-oi putea-o face. Prefer să mă compromit într-un cere restrîns. La un pahar de vin vechi, toate par mai bune;

Grigori Catargi povestea însă în adevăr bine, cu oarecare grijă în expresie. A și scris mai pe urmă lucruri care au fost prețuite de cunoscători. Unii contemporani ai mei își vor mai fi aducînd poate aminte de volumul său. *Foc de păstori...*

•— Mirmidon a fost maistrul și învățătorul meu, a reluat Grigori Catargi. Porecla asta i-o dăduse uncheșul Iordachi — și nu știu prin ce misterioasă legătură de asonanțe, a plăcut tuturor slujitorilor de la Prunduri și tuturor pădurarilor. Pe dînsul îl chema altfel: Ma- chedon ori Alior, nu-mi mai aduc aminte. In vremea cînd a început a-mi fi tovarăș, nimeni nu-i spunea altfel decît •Mirmidon. Eu îi spuneam și Petrache ; la chemarea asta însă nu-i prea plăcea să răspundă. Era și el convins că nu-1 poate chema decît Mirmidon. S-a întîmplat că acest nume i se și cuvenea. Era mititel și aprig, cu nas ascuțit și ochi negri ca două cireșe. Alcătuirea fizică îi era bine cumpănită. De și ajungea cu capul numai până la umărul meu, făcea pași lungi, potriviți cu ai mei și umbla fără trudă. Mușchii lui păreau din coarde ;de oțel. Nu vroia să poarte decît aceeași pălărie ponosită și -veche, care-i sta pe cap ca un clopot. însă n-o punea pe păru-i zbîrlit decît cînd ploua ori bătea soarele prea tare. Altfel și-o punea într-un buzunar. Purta straie de tîrgoveț, ca să fie „mai aproape de boieri". După asta l-am bănuit că ar fi fost corci de țigan. Grăia puțin, însă bine.

— Cucoane, nu ține pușca de subt Oțele cînd o pui la umăr.

Dintr-un obicei rău, cînd îmi sărea iepurele, eu o spri- jineam cu mîna stingă tot de sub trăgaci. Iepurele se ducea făcîndu-mi semn din picioarele de dinapoi.

Mirmidon nu mai spunea nimic. Făcea numai : „Ț !" și-și înălța sprîncenele, aplecîndu-și ușor capul pe-un umăr, fără să mă privească. Apuca pe prepelicar stăpî- nindu-1 și

parcă trecîndu-i la ureche o lămurire fără cuvinte : „Ai văzut dacă nu m-ascultă"...

Pe urmă se întorcea şi se uita după iepure, care se ducea cu urechile pe spate în lungul unui hat, pe costişă.

— E-hei... suspina el.

Altădată :

—■ Cucoane, nu te grăbi. Pe iepure să-1 sudui întăi, şi după aceea să-1 iei în ţel.

Iepurele sărea din spinării, din locul anumit unde mă dusese Mirmidon ; eu aveam o tresărire nervoasă ; duceam cu .grăbire puşca la umăr, îmi aduceam aminte să cuprind mai de departe cu stînga ; greşam amîndouă focurile, şi abia după aceea scuipam o sudalmă tot aşa de zadarnică.

— Ihîm ! mormăia Mirmidon.

Prepelicarul o lua la goană după iepure. Mirmidon îşi scotea din buzunar pălăria şi o trîntea de pămînt. După aceea o ridica, o ştergea de pulbere ş-o punea din nou în buzunar. Cînele se întorcea gîfîind, c-o limbă lungă de-un cot atîrnată într-o parte.

—- Şi tu ? îl mustra el, şi întorcea ochii în altă parte, ca să găsească o privelişte mai plăcută. Se aflau, în locurile unde vînam, privelişti nemaipomenite : văi blînde, pîraie străjuite de sălcii; în capătul ogoarelor se zugrăveau pe zare dumbrăvi cii izvoare.

— Of-of! suspina Mirmidon, vîrîndu-şi mîna stingă în părul zbîrlit.

Cu dreapta îşi aducea înaintea ochilor, ţinînd-o ca pe-un băţ netrebnic, puşca.

—• Ce să fac eu cu tine ? Să te zvîrl într-o fîntînă ? Nu te zvîrl, c-atîta am.

Mie nu catadicsea ?ă-mi mai spuie nimic.

La balta Grivnei, la raţe, în pînda de sară :

— Cucoane, cînd vine raţa ca *trinu,* pune-i ţelul c-un stînjen înainte.

încercai să fac cum spunea el; raţa se ducea.

Mirmidon îngîna un cîntec, pentru sine :

„Du-te, raţă, La mătreaţă ! Du-te, răţoi, La zăvoi!"

■

— Mirmidoane, nu mai cînta, că-s destul de otrăvit...

— Ba cînt. Altfel, îmi vine să mă pun jos şi să mor...

Incet-încet, învăţăturile lui au dat roade. îl lăsam să tragă el şi-1 observam. Rareori dădea greş cu „rabla lui" c-o singură ţeavă: Cînd toate s-au întîmplat după rîn- duielile lui, şi cînd prepelicarul nu mai fugea ca un caraghios şi nu se mai întorcea cu limba pînă în peria miriştii ; cînd cădeau din cer ca nişte cîrpe negre raţele în marginea bălţii ; cînd făceam la sitari lovitura drept deasupra capului în lucoarea de amurg de deasupra poienii, atuncea era întru toată desfătarea...

— Cucoane, îs mai bucuros decît dacă mi-ai da o garafă de vin...

— Ba ţi-oi da ş-o garafă de vin, Mirmidoane.

— Ferit-a sfîntul, nu-mi trebuie, cucoane ! Trage mata cum se cuvine şi-n sitarul istalalt, care se vede venind. Tare frumos ! Mă duc şi-1 caut. Iaca, l-am adus şi nu-ţi cer pentru el decît o ţigară de tutun.

Cînd era bucuros, aşa vorbea, ca-ntr-o beţie uşoară.

Unde n-am fost cu el ? Am bătut cu piciorul toate moşiile uncheşului. Am venit şi-n aceste păduri şi ne-am „ocupat" de mistreţi. Mi-a învăţat prepelicari şi copoi. Mirmidon m-a călăuzit pretutindeni, în mijlocul naturii, în ceeace numesc eu „bucuria de a trăi"...

Ne odihneam uneori lîngă un şipot. Alteori subt o poală de dumbravă. Îmi povestea isprăvi de-ale lui. îl ascultam pînă ce aţipeam. Cînd deschideam iar ochii, soarele îşi schimbase, locul, frunzişurile fremătau uşurel, şi el îmi zîmbea cu prietinie, aştepînd cu răbdare acea clipă.

Curios că n-am ştiut niciodată de unde-i, cine i-s părinţii, dacă are fraţi şi rude. Am înţeles vag că s-ar fi aflînd singur pe lume. Tot rostul lui de la o anumită vîrstă şi-1 îndeplinea^ la curţile boiereşti, învăţînd pe cuconaşi la vînătoare. îmi venise şi mie rîndul cînd el era cărunt şi-n pragul bătrîneţii. îi vorbeam despre o slujbă în gospodăriile uncheşului; el mă asculta cuviincios, fără să-mi dea răspuns.

— Ce s-a făcut Mirmidon ? a întrebat deodată Harambaşa, tulburat de amintiri, de emoţii nedesluşite, de vinul vechi.

—■ Uncheşule, povestea asta ţi-am spus-o ca să-ţi amintesc un slujitor de demult. Am isprăvit-o. Trebuie s-adaog că nu ştiu cum şi-a isprăvit cariera acel om cu poreclă ciudată. C-un an înainte de a pleca pentru multă Vreme în străinătate, am petrecut cu dînsul primăvara la sitari. Am făcut partide frumoase. Ne-am despărţit şi nu l-am mai văzut. Am mai avut apoi nevoie de dînsul la prepeliţe. Am trimes un om să mi-1 caute şi să mi-1 aducă. Mi se părea ciudat că nu se mai arătase la curte. Omul acela nu l-a găsit. Nu l-au găsit nici alţii. A dispărut dintr-odată. Aşa dispar unele sălbătăciuni, fără urmă;
nu li se cunoaşte pieirea, nici mormîntul. „S-a fost dus la pădure"... atîta îmi puteau spune oamenii noştri. Din taina

pădurii nu s-a mai întors. Pînă azi de el nu s-a mai auzit nimic.

— Il uitasem.., a suspinat bătrînul Harambaşa.

Gospodinele conacului au adus cafelele şi chihaia Neculai Dobrotescu s-a înfăţişat să primească poruncile pentru vînătoare de-a doua zi.

BABACURTI

La acel popas, cîţiva dintre vechii vînători şi-au adus aminte de un tovarăş de breaslă lipsă şi, după obiceiul pămîntului, au prins a-1 judeca. Nu era vorba de vrednicia lui ca purtător de armă sub semnul sfîntului Eustaţie Plachidâ, ocrotitorul vînătorilor ortodocşi, cît despre alte ale sale omeneşti scăderi. Nu înţeleg de ee se înverşunau aşa asupra lui.

Că şi-a cheltuit moştenirea părintească într-un chip nemaipomenit...

In nouă ori zece ani, fără să iasă din Cotorăni, tîrg ticălos din Fălciu, a fost în stare să părăduiască douăzeci de milioane de Iei. Aur bun — nu hîrtie-monedă. Ce-a făcut, ce-a dres, a izbutit să cheltuiască atîta sodom de bani.

La Paris n-a fost, nici în Italia, nici la Monte-Carlo, nici la Nizza. N-a fost măcar la Bucureşti.

N-a catadicsit să se ducă la Iaşi. Pentru procesele pe care le avea aici la Curtea de apel, îşi trimetea avocatul său din Cotorăni, cu procură, ori nu trimetea pe nimeni, în orice caz, pierdea.

Atunci s-apuca şi dicta un memoriu, în care îşi arăta toate dreptăţile şi şfichiuia în chip nemilos pe reprezentanţii justiţiei ieşene. Acel memoriu rămînea închis într-un săltar o vreme ; îl scotea din cînd în cînd şi-1 cetea oaspeţilor, care-I aplaudau cu însufleţire. După asta îl dăruia „lumii", ca să se afle şi în cercuri mai largi asemenea păţanie. Cineva îl lua, — şi-1 pierdea.

La casa bătrînească din marginea tîrgului Cotorăni era ca un fel de iarmaroc. Se ţeseau tot felul de misiţi şi oameni ele afaceri, care veneau să-i propuie schimburi de moşii, întemeieri de societăţi anonime, cumpărări de fabrici, toate în vederea unor cîştiguri fabuloase. Pe toţi aceştia îi dădeau cu coatele la o parte, şi intrau mai întăi şi mai întăi la stăpîn, clienţii lui de toate zilele, comeseni joviali, care, după ce se aşezau la masa pururi întinsă, îl pofteau şi pe dînsul. Dacă întîrzia cumva, se duceau şi-1 aduceau de-

asila, smulgîndu-1 din ghiarele oamenilor de afaceri. La o jumătate de oră după ce puneau stăpînire pe sufragerie, aceşti tovarăşi nedespărțiți ieşeau cu paharele în mînă în cerdac şi strigau în cor cu voci înfricoşate : „Să plece escrocii! afară escrocii! Paraschiv ! Paraschiv ! sloboade cînii din lanțuri!"

Escrocii se îmbulzeau la porți. Boierul se strica de rîs. Piietinii lui de masă aveau totdeauna dreptate.

De ce să se ducă la Paris, să mănînce la restaurantele cele mai faimoase din lume ?

Porunceşte acelor restaurante să-i trimeată ospățul la Cotorăni, la Fălciu.

Localurile celebre prin cîntăreți şi femei prea puțin îmbrăcate— nu-i nevoie să te duci tocmai la dracu-n praznic să le vezi într-o sară. Ce ne place nouă mai mult, aducem de-acolo aici. Aşa că femeile galante de-acolo şi de aiurea îşi făceau uneori apariția la Cotorăni, Asta aşa, mai mult de falā, deoarece acest ciudat energumen nu făcea nici un haz de ele; prețuia mai mult țigăncuşile drăcoase de la moşiile lui. De altminteri, damele, după ce-şi făceau apariția la faimoasele lui bancheturi, se grăbeau, cu primul tren, să se întoarcă de unde veniseră.

In loc să ne ostenim noi pînă la Monte-Carlo, întemeiem aicea pe loc nişte jocuri de cărți cum nu s-a mai pomenit.

Unde s-au scufundat atîtea bogății ? Poporul nostru are o mulțime de vorbe înțelepte care explică în parte fenomenul. Cîte poliți a girat ? Cîte împrumuturi fără chitanță a dat ? Mii şi mii, — şi totuşi întîmplarea pare o minune. După zece ani, omul a ajuns să cerşească de la vechii săi clienți, care de altminteri se arătau destul de generoşi cu dînsul.

Era pe punctul de a cădea definitiv, cînd un escroc dintre cei alungați cu cînii din curtea de la Cotorăni l-a poftit să vie să vadă o fabrică de sticlărie cumpărată cu fondurile lui. După ani de muțenie, escrocul dădea glas, arătînd că afacerea începe să prospereze şi-i şi trimetea partea din cele dintâi cîştiguri.

Acum are cu ce-şi încălzi bătrînețele. Nu-i cine ştie ce, dar lui îi ajunge. între mii de hoituri, a găsit un suflet. E prea destul.

Am uitat să vă spun că totuşi a ieşit odată din Cotorăni şi a lipsit opt luni de zile. Singura dată. Dar nu s-a dus să vadă nici un oraş civilizat, nici ruini celebre. S-a îmbarcat la Constanța, a ajuns la Somalia şi a luat comanda

unei expediţii de vînătoare, în Africa, pe care i-o pregătise o întreprindere nemţească. A văzut lei, elefanţi, girafe şi zebre, a împuşcat ce i-a plăcut şi s-a întors la Cotorăni. Arăta musafirilor trofeele. încolo nu-1 interesase nimic. S-a dus în Africa aşa cum se duce în bălţile Prutului. Aicea împuşcă raţe şi- gîşte ; acolo a împuşcat lei. N-a greşit nici unul : aşa spune el. însă raţe şi gîşte greşeşte : asta am văzut eu. Ce-i drept, greşeşte rar : E puşcă bună.

în sfîrşit, la toate acestea a adaos şi Valentineanu observaţiile lui de profesor.

— Mie nu-mi place mania lui de a se socoti nobil.'

— Care nobil ? Nu l-am auzit niciodată lăudîndu-se cu aşa ceva. E un om blînd şi modest. Nevinovăţia lui şi încrederea l-au pierdut. Las' că asta-i un fel de-a spune. Omul şi-a trăit viaţa cum a poftit. Întrucît a avea douăzeci de milioane însamnă a fi fericit ? El e mulţămit şi acuma, cu puţin, dacă se poate duce în revărsările Prutului primăvara şi la vînătorile de pădure la sfîrşitul toamnei.

— Am să-ţi spun eu despre ce nobleţă e vorba, s-a întors cu severitate Valentineanu către întrerupătorul său. Dă-mi voie. Nu mai spune nimic. Te-am lăsat să vorbeşti; acuma lasă-mă şi dumneata pe mine. Aşa. S-o luăm cu metodă. Cum îl chiamă ?

— îl chiamă Pericle Babacurti. Aşa îl văd că iscăleşte.

— Cum l-a chemat pe tatăl său ?

— Pe tatăl său I-a chemat tot aşa.

— Dar pe bunicul său ?

— Asta nu ţi-aş putea spune.

—■ Atuncea să-ţi spun eu. Pe bunicul său, răzăş de pe Ialan, l-a chemat Anton Barbăscurtă. Om vrednic. Unde-a găsit comoara care i-a fost temei averii nu se ştie. Dar a fost comoară cu adevărat; să mă credeţi ce spun eu. Pe lîngă comoară a găsit ş-o nebunie, cum era moda boierilor de mult. A găsit că s-ar trage din oameni subţiri, cu sînge albastru,' şi că adevăratul hii nume ar fi de mîrzac tătar de la Cîrm. Tătărăşte, Babacurt ar fi cum am spune noi „moş Lupu". Aşa că din Barbăscurtă a ieşit acest nume, Babacurti, cu care omul dunaitale se făleşte.

— Nu-i omul meu şi nu ştiu întrucît ce spui dumneata de Barbăscurtă e adevărat.

—- E adevărat.

— Şi nu ştiu dacă se făleşte.

— Se făleşte, îţi spun eu.

La aceste. vorbe, discuția s-a părut că ia sfîrşit. După ce cu multă luare-aminte şi încetineală Ghiță Vădana, pădurarul, desfundase damigeana de vin roş, ne pregăteam să cinstim acea băutură, adusă anume de unul dintre noi de la preaslăvita podgorie a Pihneştilor.

— Boieri dumneavoastră, a zis Ghiță Vădana ; eu am fost în slujbă la cuconu *Pelicre* Barbăscurtă. Am fost vînătorul dumnisale mulți ani.

Noi am tăcut deocamdată, puțintel stînjeniți în sfatul nostru. Profesorul l-a îndemnat evaziv pe pădurar, — să .văd ce are de spus :

— Ei şi ?

Pădurarul a strîns din umeri:

—■ Atîta am vrut să vă spun, boieri dumneavoastră, că-1 cunosc şi eu. Stăpîn de treabă : pînea lui Dumnezeu. Bun vînător : am a mă lăuda cu domnia-sa. Mare bețiv : stăteau şi se mirau toți văzîndu-L Adevăr este că a trecut prin clironomia dumnisale cît ai bate în palme, dar ce avea să facă ? Pe cea lumea n-o poate duce, -— o îm- părțeşte pe lumea asta. Drept să vă spun, şi eu aş face tot aşa.

N-am putut pune împotrivă nici un răspuns lui Ghiță Vădana. Am tăcut, aşteptînd istorisirea ce se pregătea. Căci Ghiță avea faimă că-i ban de „taclale". Epitetul de mare „bețiv" pe care-1 dăduse lui Babacurti nu aducea, în intenția lui, fostului său stăpîn nici o scădere. Din contra. Cum se ştie, pentru pămîntenii noştri beția e faptă de vrednicie.

— Mă chiamă într-o zi boierul la curte, a început fără nici un preambul pădurarul, GMță -— zice — trebuie să se fi umplut pruteţurile de rațe şi de gîşte. Le aud de cîteva nopți venind de cînd bate vîntul ista de martie. Tot le-am aşteptat şi le-am pîndit; acuma dau zvon pînă în naltul cerului.

— Le-am auzit şi eu, cucoane Pelicre, zic.

— Atuncea dă din partea mea poroncă să fie toate gata mîni, înainte de a se face ziuă. Iordache vizitiul să ne ducă. Dimache bucătarul să umple de cele ştiute coşul; Iacobachi pivnicerul să nu uite riiei dumnealui cele de cuviință. Să repeziți un om călare, să deie de ştire lui Dumitrache Pescarul, să ne aştepte cu luntrea la Hatia lui Cîrlomaa.

— Da, cucoane Pelicre, zic, şi să se milostivească Dumnezeu s-avem vreme bună.

— De asta să n-ai tu grijă, Ghiță, „bolometru" meu arată secetă.

— Aşa ? Atuncca-i bine, cucoane Pelicre, ş-om
 merge. Şi chiar dac-ar fi s-aducă vîntul ista vreo vreme urîtă,

ne-om nevoi şi noi cum om putea. Bate de trei zile cu mare zvoană. Am învăţat de la bătrînii noştri că asemenea vînt aduce ploaia cea mare care spală pământul de muşiţă.

— Bre Ghiţă, rîde boierul, am fost eu în locuri mai depărtate şi mai grele, tocmai în ţara leilor, ş-am să mă tem de-o ploaie în pruteţuri ?

— Adevărat, cucoane. Poruncile măriei-tale s-or plini întocmai.

După vorba asta, m-am dus şi am rînduit toate. Iordache, cu caii. Dimache, cu bucatele, Iacobache, cu vinurile. Eu am ales puşca anumită a boierului meu, care avea ţevile - oleacă mai lungi, făcute de tocmeală la Viena. Mi-am luat din lădiţele boiereşti şi cartuşe calibru 16 pentru mine. Aveam o puşcă tare bună, dăruită de dom- aia-sa la un chef; „Na, măi păcătosule, zice, să ai şi tu
o armă cumsecade ; să mă pomeneşti". într-adevăr, îl pomenesc. Dumnezeu să-şi aducă aminte de darul măriei sale, la vremea de apoi, în ziua judecăţii vînătorilor. Am pornit de cu noapte. Vîntul tot bătea, mînînd nourii, lordache ne-a dus sub bătaia acelui vînt, cu mare grăbire, în două ceasuri. Cînd am ajuns la Hatia lui Cîrloman, încă nu se zărea de ziuă; am găsit şi pe Dumitrache Pes- caru cu luntrea pardosită cu papură şi lăicere. Boierul porunceşte lui Iordache vizitiul să fie îndărăt cu trăsura cînd s-a face sară.

Cum am intrat în stuhuri cu luntrea, am şi început a auzi de departe larmă de gîşte.

Dumitrache Pescaru îşi întoarce spre boier bărboiul:

— Cucoane Pelicre, rînjeşte el, le-auzi cum strigă ?.

, —• Ee-aud, se bucură boierul, mă cheamă pe mine.

— Ba chiamă ploaia, cucoane.

—. Care ploaie din cer senin, bade Neculai ?

—• Fost-a senin as-noapte, cucoane. Da' cînd am venit cu luntrea încoace la Hatie, am văzut nouri suind de către amiază. După ce i-a duce pe acei nouri la locul poruncit, vîntul stă; şi ne dă Domnul-Dumnezeu ploaia de care avem sete mare, căci ne uscăm de patru săptămîni.

—• Cine are sete mare ?

— Noi şi pămîntul, cucoane Pelicre.

—• Apoi, bre Dumitrache, se bucură iar boierul, după ce mi-oi face eu petrecerea în pruteţuri şi m-oi întoarce acasă, va fi şi pe gustul tău şi-al pămîntului ş-a ploua. Azi avem vreme frumoasă.

— N-aş crede, cucoane Pelicre.

M-amestec şi eu în vorbă :

— Ba să crezi, bădiţă Dumitrache, zic, „bolometru" boierului arată azi vreme bună.

— Mira-m-aş ! a îngînat pescarul.

A stupit în palme şi a apucat lopeţile mai cu hărnicie. Pînă ce-am ajuns la foltanele cele mari şi la bălţile cunoscute nouă, au prins a se arăta zările zilei deasupra răsăritului. Dumitrache s-a săltat în două rînduri de la' locul lui, ca să se uite către amiază. într-o vreme .l-am auzit mîrîind, dar n-a îndrăznit să ridice iar glasul asupra stăpânului nostru. Mă uitam şi eu : veneau asupra dealurilor
de către Pintileşti nouri urîţi, învălmăşindu-se. S-au tulburat înălţimile de deasupra noastră şi s-au spălăcit spre asfinţit.

A sărit o păreche de raţe mari din nişte păpurişuri. Boierul trage şi împuşcă răţoiul. S-a dus raţa, dar nu prea departe, şi s-a întors pe sus, dîndu-ne pe departe ocol şi tînguindu-se. Gînd s-a întors a treia oară, a făcut numai o dată : mac ! şi s-a cufundat în nour. Vîntul stătuse ; ploaia era asupra noastră.

A contenit dintr-odată şi larma bălţii. S-au stîns luciu- rile. Soarele n-a mai răsărit.

Dumitrache trăgea cu putere mare la lopeţi, ducîndu-ne spre coliba dintre ghioluri, la o plavie. N-a mai zburat raţă, nu s-a arătat gîscă. Ne-a împresurat ca o pustie sură. Şi cu mult înainte de a ajunge la colibă a început să curgă o ploaie înfricoşată.

De cînd m-a făcut maica n-am văzut, boieri dumnea-voastră, asemenea ploaie. Curgea una — parcă se ridicase balta deasupra şi se prăvălea pe noi, ca să ne amestece cu mîlurile şi cu stuhăriile. Cînd să dăm la plavie, coliba juca pe-un val. Dumitrache Pesearu a împins mai departe luntrea, pînă la un grind înalt, unde se strîng uneori vitele, la viiturile Prutului. Cînd am ajuns, s-au învăluit mii de gîşte. Au dat zvon şi s-au aşezat mai încolo, fără a se sfii prea tare de noi.

Cum am simţit sub picior grindul, eu şi Pesearu am tras luntrea şi am tîrît-o la creastă între buruieni şi sălcii. Am întors-o cu fundul în sus, potrivind-o pe două scorburi de răchită. Şi îndată ne-am aşezat ca-ntr-o colibă. Un pătrar de ceas ne-am năcăjit, eu şi Pesearu, să aprindem foc. Vai de mama lui foc! Abia clipea, abia fumega. Totuşi, era foc. Ne-am strîns împrejurul lui ca să ne us- căm; am tras de pe boier numai petici ude şi l-am în- vălic cu blana. Clănţănind, măria-sa mi-a poruncit să scot mîncarea şi mai ales băuturile. Pînă ce-am pregătit toate, măria-sa sta şi se uita

cum curg în baltă potoapele lui Dumnezeu. Nu mai spunea nimic. Am îndrăznit eu a rosti o vorbă :

— Asta-i ploaia „bolometrului"...

Măria-sa şi-a încruntat sprinceana şi n-a răspuns. A plouat aşa, şi a fiert aşa pruteţul, boieri dumneavoastră, vreme de trei-patru ceasuri. Pe urmă s-a domolit. Dar nu mult. A purces din nou o ploaie aşezată şi bogată.

Cînd mi se părea că-i mai domol, boierul se foia, ca să iasă din închisoarea noastră. Atuncea ploaia dădea un fel de înştiinţare, sporind. Şi străjile gîştelor, din cea parte a grindului, ţipau şi ele :

— Staţi pe loc !

Ce să facem ? Am mîncat şi am băut tot ce adusesem cu noi, pînă ce măria-sa s-a veselit, iar Dumitrache era să-şi ardă bărboiul în sărăcia noastră de foc. Cînd şi cînd, boierul da să. iasă în pielea goală din cojoc. Porunca de sus a fost să nu ne clintim pînă în sară. Iar atuncea, sporind focul, l-am alinat pe măria-sa sub cergi, iar noi am stat în preajma lui, priveghindu-1 şi uscîndu-i straiele.

A doua zi, iar ploaie. Băutura s-a isprăvit şi nu mai aveam cu ce ne întări corajuL Mîncare nu mai este. Dihăniile bălţii ne poruncesc să nu îndrăznim a ieşi de-acolo, căci ne ducem la pieirea noastră. Să stăm, ca şi ele, în adăpostul poruncit de Dumnezeu. Eu mă tîrîi pe brînci, pe sub cuptoarele malului, ca să mai agonisesc beldii şi cotoare de buruieni pentru foc; Dumitrache Pescaru îşi pune un ţol în cap şi se duce în lungul grindului, în patru labe, după mîncare. într-un tîrziu, l-am zărit prin grătarele ploii; venea tîrîndu-şi barba prin mîzgă. Ne-a adus ouă dintr-un cuibar de gîscă. Am copt acele ouă în şperlă şi le-am ospătat.

Am flămînzit şi am însetat noi acolo şi ne-am pîrpălit şi-n ziua a doua. Iar stăpînul nostru arăta mare supărare şi se uita urît la noi. Dar noi nu eram cu nimica vinovaţi măriei-sale. Cînd s-a arătat sfîntul soare a treia zi, boierul a tras punga şi ne-a dăruit cîte-un galbăn ; pe asta am cunoscut că nu-i supărat pe noi.

Apoi ieşirea noastră de-acolo s-a făcut cu mari greutăţi, întăi s-a dus Pescaru cu luntrea, împungînd ici şi colo, ca să cunoască pînă unde au răzbit apele potopului. într-un tîrziu a venit şi ne-a luat şi pe noi. Am găsit la Hatia lui Cîrloman oameni boiereşti, sfătuindu-se fel şi

chip la foc, cum să deşerte balta, de prisosuri, ca să ne găsească pe noi.

Iordache vizitiul ne-a dus la curte. Am găsit acolo pe prietinii măriei-sale benchetuind de două zile şi aşteptîn- du-1. Măria-sa n-a poftit să-i vadă. S-a dus de-a dreptul in iatacul său, poruncindu-mi să vin şi eu după măria-sa. L-am descălțat, l-am dezbrăcat, l-am învălit în pături şi am durat foc în sobă. I-am pus la fiert, într-o oală, o oca de vin cu scorțişoară şi piper.

— Ghiță — zice măria-sa — aşa întîmplare n-am avut de zilele mele. în pruteţurile noastre a fost mai departe decît în țara leilor ş-a „alifanților"...

— Aşa-i, raăria-ta, am zis eu cu supunere. Ş-am rămas cu ochi boldiți, uitîndu-mă la ceasornicul de vreme, aninat în părete.

— La ce te uiți tu, Ghiță ?

— Măi uit la „bolometru", măria-ta.

•— Ghiță, zîmbeşte boierul, dă-mi un pocal de vin fiert ea să văd că n-am pierit, pe urmă ia bolometrul cu cleş-tele şi zvîrle-l afară pe fereastră.

Din această istorisire a lui Ghiță Vădana am cunoscut eu că Pericle Babacurti a fost cu adevărat om din breasla noastră şi că nu făcuse rea întrebuințare a milioanelor sale.

S.P.A.

Dragă, toată plăcerea zilei de azi mi-a stricat-o un sălbatic. Nu vă puteți închipui cît de tulburat am fost. Dar sancțiunca pe care a primit-o individul plăteşte toate paralele, face să v-o povestesc.

Dacă doriți să v-o spun... Mă rog, fără manifestații. Un tip ca mine trebuie să-şi menție reputația. E ceva mai mult decît o anecdotă, are mai mult haz, căci e realitate.

Numai o clipă mă aşteptați, să dau un telefon. Comunic nevestei că rămîn la club şi să nu mă aştepte la cină. întrebuințez, față de femeia mea, metodele cele mai delicate. Sînt răsplătit în schimb şi mă pot număra între fericiții acestei vieți. Nu zîmbiți. Vă sfătuiesc şi pe dumneavoastră să vă folosiți în aceeaşi măsură de invențiile lumii nouă. Ce-i un telefon ? Nimic. Ei bine, un telefon e liniştea mea domestică din astă-sară.

Permiteți ? Mă întorc numaidecît. Nu uit. Vă povestesc întîmplarea ; veți vedea că are hazul ei.

...S-a supărat nițel, dar n-am ce-i face. La urma urmei, asta dovedeşte că mă pot încă bucura de fărămiturile lunii de miere. I-am făgăduit că nu întîrzii prea mult.

îmi dați voie ? Cred că sînt în asentimentul dumneavoastră al tuturora că o istorisire, oricît de modestă, pretinde şi argumentul unui pahar de vin, şi am poruncit lui Costaki, pivnicerul nostru, să aducă o sticlă din celebrul meu „Murfatlar 1938". Din acest dar al dobrogeanului meu, pe care l-am apărat, cum ştiți, la Curtea de casație, scăpîndu-1 de toate năcazurile, mi-a mai rămas ceva. „Murfatlar 1938" e recolta care-mi place mie mai mult. Vii aprobări şi aplauze îndelung repetate ? Asta-mi aduce aminte de vremea cînd eram deputat. Ce timpuri!

Aşa încît toată dimineața trecuseră nouri urîți pe deasupra Bucureştiului. Eram aproape dezgustat. Dintr- odată, un vînt neaşteptat a adus o ploaie repede, cum se întlmplă uneori în septemvrie. S-a spălat cerul, s-a luminat totul ca într-o poezie de Coşbuc. Am şi rostit soției mele cîteva versuri. Era încîntată ; făcea haz ; zicea c-o descînt. După masă, am ieşit îndată. Aveam de urmărit niscai stăruinți pentru un client.

Am trecut prin Cişmigiu. Cînd să urc la Schitul Măgureanu, parcă m-ar fi lovit cineva în piept; mai-mai să cad pe spate.

O căruță de lemne, la care erau înhămați un fel de ,.ponney" cu coamele pline de scai. Panta, alunecoasă, după ploaie. Căluții nu puteau prinde în caldarîm cu copitele. Potcoavele, tocite. Auzeam de la distanță înjurături şi mai ales plescăituri de bici. Grăbesc pasul şi mă apropii; am cunoscut îndată cu cine am de a face. Stoma- hul meu a făcut o voltă ca un acrobat de la circ.

Un individ întunecat şi tîmp, cu nişte sprîncene cît mustățile, urît, nebărbierit, c-un glas răguşit de disperare, îşi lepădase zăbunul; se zvîrcolea numai în nădragi, cu mînicile cămăşii suflecate, înjurînd şi hotărît să-şi ucidă caii. Bietele animale se opinteau, îngenunchiau, se ridicau şi iar cădeau, apoi îşi plecau capetele sub lovituri. Lovitura şi înjurătura. înjurătura şi lovitura.

Nu mă pot stăpîni, ce vreți ? E mai presus de puterile mele. Orice om cultivat e membru oarecum de drept în S.P.A. Eu sînt şi membru de fapt. Am intervenit şi-n alte împrejurări. Procedînd cum ştiu, îl iau şi pe acesta brusc, cu violență maximă.

— Bine, mă nenorocitule, de ce-ți omori caii ? Parastas, grijanie, mormînt, candelă, din torțile cerului, acatist, cobilița sfîntului Petru... îți crăp capul! te fac piftie ! Cum îndrăzneşti, piteeantropule ? Nu cunoşti că animalele sînt apărate de lege împotriva barbariei voastre ? Avestița, baclavaua şi cazanul cui mi te-a adus pe lume.

N-o să mă credeți cînd vă spun că individul, la început, mă privea cu admirație pe deasupra carului cu lemne. Apoi, înțelegînd că aş avea intenția să mă amestec în treburile lui personale, m-a lepădat oarecum din cîm- pul său de vedere. A înjurat mai crîncen. Ca la un concurs, ținea să mă întreacă el pe mine. Papucii Maicii Domnului, mărgelele sfintei Paraschiva ! Şi dă-i cu biciul, dă-i cu biciul.
Chiar atunci mă ajunge dinspre Cişmigiu Mitu Mucalitu, cum îi spunem noi, maistru de gimnastică, campionul de popiei de la Bragadiru.
— Ce-i, domnule Mazilu ? zice.
— A ! Salutare ! Dumneata eşti ? Poftim, uită-te şi dumneata. Ascultă şi dumneata. De ce loveşti, mă, caii — parastasul şi cădelniță !.,..
Individul ne priveşte pieziş ; scuipă într-o parte i
— Sînt ai mei, zice ; fac ce vreau.
Mă holbez şi răcnesc :
— Ai dreptul să-i omori ? Pogribania şi împărtăşania...
— Ii omor dacă-mi place.
începe iar să dea cu codirişca peste boturile şi ochii bietelor animale.
— Stai, nene Mazilu, zice cu linişte Mitu, nu te enerva, că nu foloseşte la nimic. îmi dai voie să pun şi eu o întrebare politicoasă individului dumnitale ? Fii bun, stimabile, şi-mi explică şi mie de ce-ți maltratezi caii...
------- Cum ?
— De ce-ți maltratezi caii...
— De ce-mi... cum spui tu, caii ? Dar ce treabă aveți voi eu mine, mă ? Sînt caii mei, mă, ați înțeles ? .
— Iți dovedesc numaidecît, stimabile, că am înțeles, zice blînd Mitu.
îmi face semn cu ochiul. Eu mă înăbuşeam.
Ne-am dus asupra lui, eu întrebuințînd cuvinte, însă Mitu cu linişte şi demnitate. Singur poate aş fi rămas la cuvinte. însă cu Mitu am păşit la război. L-am apucat pe sălbatic din două părți. Dă Mitu una, dau şi eu una. Mai dau eu una, Mitu dă două, şi chiar trei.
— Bine, mă păcătosule, zic eu pe cînd îl lucram.; de aia ți-a dat Dumnezeu minte, ca să nu pricepi ? De aia ți-a dat suflet, ea să n-ai milă ? Nu sînt, mă, şi caii zidire a Iui Dumnezeu ? Cu ce-ți câştigi tu pînea cea de toate zilele ? Nu ți-o ciştigi eu cărăuşia ? Dacă n-ar fi caii, cu ce-ai aduce lemnele la oraş ? Nu te-a învățat nimeni să-ți fie milă de animale ? Nu te-a învățat nimeni să le gri- jeşti şi să le hrăneşti şi mai ales să nu le înjuri şi să nu le bați ? In loc de ovăz, tu le dai bice, Dumnezeu şi vas- cristu. în loc de apă, tu

Ie dai în ochi cu codirişca — evanghelia şi cuminecătura bunică-ta ! Asta-i recunoştinţa ta, mormîntul maicii tale de bandit î Bineînţeles, eu vă traduc cu eufemisme expresiile ad usum hominis pe care i le trimeteam fie o dată cu palmele, fie cu croşetele pumnilor, fie cu picioarele. Eu de o parte, tovarăşul meu de cealaltă parte. Deosebirea era că Mitu opera fără să întrebuinţeze locuţiuni poetice.

A fost o corecţie pe care o pot numi magnifică. Individul s-a pus cu spatele la pămînt, agitînd spre noi nădragii şi cizmele-i rupte. L-am pus iar în picioare, spriji- nindu-1 din faţă şi din coaste. Şi-a căutat refugiul sub căruţa de lemne; l-am scos şi de-acolo şi iar l-am prcţăpit din două părţi. Cînd mi s-a potolit indignarea, văd că individul ne priveşte pu ură, ştergîndu-şi cu dosul palmelor sîngele care-i curgea din nas. M-aş fi înduplecat să-1 las.

El a tresărit răguşit şi cu îndîrjire :

— Ce vreţi, mă, de Ia mine ? .

Mitu face pe politicosul, calm :

— Ce voim noi de la dumneata ?

— Da ; ce voiţi de la mine ? Să vă dau şi să mă duc !

— O să vezi numaidecît ce voim noi de la dumneata, spune Mitu. Deshamă caii!

— Cum ?

— Deshamă caii. N-ai înţeles ?

— N-am înţeles. De ce să desham ?

Eu răcnesc, scos din fire :

— Deshamă caii, ori te luăm iar în maşină, nouăzeci şi nouă de sfinţi mucenici!

— Nu aşa, amicul meu, îmi' spune Mitu cu liniştea lui. Nu aşa, ci cu blîndeţă.

în acelaşi timp, îşi pregătea iar pumnul. Nişte pumni ca buzduganele.

Pe individ l-a cuprins spaima.

— Hai să vă desham, a mormăit el cailor; ăştia ne ucid.

A scos caif din ştreanguri. Şi-a proptit mai bine căruţa cu un bolovan. Gifiia. îşi ştergea sîngele. A căutat în codîrlă un coş şi a dat ovăz cailor, vorbind cu ei şi în- jurîndu-i în surdină. Am înţeles că ne înjura pe noi.

Am strigat cu mînie :

•— Leagă căţeaua !
— Ai auzit ? l-a întrebat blînd Mitu.
— Am auzit,
— Eşti dispus să taci ?
— Uite, tac.
—• Nu te uita hoţeşte la noi.
— Nu mă uit.
— învaţă minte, să nu mai asupreşti animalele.
— învăţ.
— Ai înţeles, omul lui Dumnezeu, din ce pricină ai pătimit ?
— N-am înţeles nimica.
Se uita pieziş, cu privirile crîncene.
— Stimabile, urmează binevoitor Mitu, dacă nu ştii, află că animalele sînt apărate de lege.
— Hai ?
— Sînt, mă, apărate de lege, n-ai voie să le baţi, să le ucizi, nici să le laşi flămînde.
— Le-am dat ovăz... mîrîie individul.
Eu îi strig din laturea lui Mitu :
— Mă, nu te uita urît!
— Mă uit cum îmi place !
Se strînsese ceva lume în jurul nostru şi-am înţeles că nu mă puteam face ridicol. Trebuia să ducem sancţiunea la bun sfîrşit. Mitu s-a alăturat iar de el, fără vorbe de prisos, şi l-a făcut să înţeleagă cum trebuie să răspundă.
— Aşa, băiatule, nu-ţi pretind decît să răspunzi cuviincios,
S-a pus la pămînt :
— M-aţi chinuit ca pe Hristos !
Cei ce se strînseseră rîdeau. într-adevăr, spectacolul era interesant.
Şi-a făcut loc gardianul municipal, că să ducă pe individ la secţie.
Cu blîndeţă lui hotărîtă, tovarăşul meu se opune :
— Care secţie, domnule gardian ? Nu ne trebuie nici o secţie. Secţia sîntem noi. Se întoarce spre individ : Ri- dică-te de jos, stimabile.
— Bine, să mă ridic. Uite, m-am ridicat. Mă dor şalele.

— Lasă şalele. Descarcă o parte din lemne.
— Cît ?
•— Jumătate.
— De ce să descarc ? Nu voi să descarc.
— Nu întreba, nenorocitule, am intervenit eu, pipăi-du-i plexul c-un ghiont; taci din gură şi descarcă. Altfel, unde-ţi să capul au să-ţi stea picioarele.
— Haoleo, maică-măicuţă, de ce mă mai născuşi ?
Tovarăşul meu :
— N-ai auzit, stimabile, să descarci lemnele ?
Eu :
— Individule, fii cuminte şi descarcă.
In jur : ilaritate generală.
Gardianul, curios:
— De ce să descarce ?
Eu :
— Domnule gardian, o să vezi numaidecît. Să le descarce jumătate, cum i s-a poruncit.
Gardianul: ,v
—• Descarcă, bă, jumătate.
— Aoleo! Doamne, de ce mă pedepsişi ? se tînguia individul. Cine-mi plăteşte mie paguba? Ho, mîrţoagele naibii! Daţi-vă la o parte. Din pricina voastră ard în foc nestins, candela şi botezul! Uite, am descărcat. V-ajunge ! Daţi-mi ce mi-ţi da şi lăsaţi-mă să mă duc.
Eu :
— Ce să-ţi dăm ? nu-ţi dăm nimica. Si de ce să te duci ?
Mitu, cu blîndeţa lui :
— Fii cuminte, stimabile ; fă ce-ţi spun. Pune mîna şi trage la deal căruţa. Doi cai n-au putut-o duce plină; sînt sigur că tu o duci pe jumătate goală. Dacă-i prea grea, noi te îndemnăm cu biciul. Dacă dai în brînci, te îndrept c-un ghiont. Sui aşa la deal ş-acolo descarci. După asta aduci înapoi căruţa goală ş-o încarci cu lemnele rămase. Le urci la deal şi pe astea. Pasul şi biciul! Cum ajungi acolo, încarci şi transportul întăi şi-ţi dau voie să înhami caii şi să te duci unde ştii. Să-ţi fie asta învăţătură, ca să nu mai asupreşti animalele. Ai înţeles ?
— Am înţeles, dar nu pricep de ce v-amestecaţi voi în treburile mele.
— Măi! am strigat eu ieşindu-mi iar din fire. eăei altfel, din natura mea, sînt blajin; mă ! nici acuma n-ai învăţat cum se vorbeşte cu nişte domni ?
—• Ce să-nvăţ ? Nu vă datoresc nimica. Caii sînt ai mei; lemnele ale mele.

— E un tip imposibil, m-am umflat eu. Mitule, să-1 luăm iar în maşină.

Omul s-a supus imediat:

— Lăsaţi-mă; iertaţi-mă ; fac cum spuneţi.

A cărat lemnele la deal. Umbla gîfiind; îşi înfunda capu-ntre umeri, ferindu-se de bici. Mitu nu l-a iertat. Din cînd în cînd oprea şi-şi opintea greaţa din măruntaie, înjurînd înăbuşit. S-a chinuit şi s-a pedepsit ş-a doua oară. In sfîrşit, a încărcat ce lepădase. I-am dat voie să-şi puie între ştreanguri caii.

— Ooleo ! acuma pot să mă duc ?

— Du-te şi ţine minte, zic.

— Ooleo, am să ţin minte că aţi dat ca-ntr-un cîne ! Ce v-am făcut ? Cu ce vă sînt dator ?

— Să ţii minte, zic, să nu mai ucizi animalele. Asta tot n-ai înţeles încă ?

— Aoleo! maieă-măiculiţa mea 5 a scrîşnit mizerabilul.

A mai închinat cîteva cruci ponneyîor lui şi s-a- dus.

Iată în ce lume trăim. Lume de primitivi şi de sălbatici.

Toată după-amiaza am fost, pot zice, bolnav. S-ar putea spune că am făcut o prostie amestecîndu-mă în asemenea tărîţe. Cum ştiţi, poţi să mă pui la rană, însă violent, cum spun moldovenii. Trebuie să-mi mărturisesc defectul. Sînt violent, şi pace!

Cred că vă împăcaţi eu acest „Murfatlar" de şase ani.

„Mă dobitoacelor ! zicea în vremea asta Marinică Boţeşti, după ce deseărcase lemnele în Cometa şi ajunsese întrăl doilea popas, la Pantelimon; mă dobitoacelor, să vă mai dau niţel ovăz. Poate-i mai potrivit să nu vă dau, c- am muncit eu în locul vostru, de mi-au ieşit ochii din cap cît cepele. Am crezut că acolo Ia Schitul Măgureanu va să-mi fie mormîntul. Dar tot vă dau, căci mi-e milă de voi. Dacă nu v-aş avea, li s-ar lipi pruncilor şi Sandei burta de şale. După aia vă dau fin. Iar eu mai beau două ţoiuri de ţuică. Am cîştigat destul la lemnele noastre de cer, dar mai mare cîştig am avut de la nişte nebuni : înjurături, palme şi pumni; bani să fi fost deschideam «bangă».

Mă fraţilor, care vă uitaţi ca proştii la mine şi nu pricepeţi, aflaţi că mi s-a întîmplat astăzi asemenea pacoste, de n-am aflat de asemenea pacoste de cînd maica m-a pus pe lume. Li se năzare la doi ăia — altfel îmbrăcaţi bine — parastasul şi grijania lor ! — li se năzare cică am furat lemnele din pădure de la mă-sa în pajişte şi mă iau la palme

şi ghiont. M-au bătut, m-au muncit, m-au sucit, ce le pot face ! Ei, în oraş la ei, sînt înţeleşi; toţi ca hoţii; care veneau, rîdeau, nici nu le păsa de un creştin pus la cazne. Zice că eu îmi ucid caii "şi de aia îmi iau lemnele. Şmecherii de-ale lor ! Cînd a venit la faţa locului sergentul din post, s-au răzgîndit şi-au schimbat: că să dau afară caii din hamuri şi să car lemnele eu. Să trag căruţa din vale în deal. Le-am făcut gustul; m-am trudit în genunchi şi în coate. Aoleo ! m-au bătut de m-au sîngerat; mă dor coastele : e friptă pielea pe mine. Noroc c-am dus lemnele în Cometa şi-am scăpat cu polii.

Nea Nae, mai dă-mi o ţuică, să mai topesc obida din mine. Dacă i-aş avea acuşa aici, i-aş roade de vii, de la picioare pînă la grumaz, şi capetele le-aş pune în 'pari. Ori poate vor fi fost nebuni!"

— Nu sînt nebuni, mă băiatule, sloboade glas din burtă nea Nae; sînt prea şcoliţi, şi de atîtea cărţi cîte au cetit, le-a slăbit înţelegerea. Iar de cînd cu americanii şi cu aeroplanele, s-au stricat şi mai abitir, că i-a bătut toată vara în cap cu bombele. Pe urmă, ei au altă lege şi noi alta, sexapilul mamei lor de şefi I

— Or fi avînd altă lege, dar eu tot nu pricep. Mă dobitoacelor, aţi mîncat ovăzul ? Poate pricepeţi voi ? Nici caii nu pricep. Le-a nălucit să se supere că dau eu în voi cu biciul. Veţi fi fiind cumva rude de pe măgăriţa de la stîna din deal. Vorbe ; socot că tot nebuni sînt. De aia nici nu m-am pus prea tare împotrivă. Nebunul e nebun ; mai ales în vremurile astea în care trăim, numaidecît scoate automatul şi te doboară la pămînt.

ELEGIE

Juca un fluture zglobiu prin lumina primăverii, ca o foiţă îngemănată de argint şi azur. Ca şi cum ar fi fost un vestitor al încîntărilor. Subt arcul de umbră al grădinii provinciale din oraşul unde-mi făceam cura, a apărut silueta graţioasă, cu faţă dulce-zîmbitoare, a nepoatei mele Alina. Totuşi, apariţia ei a fost departe de a mă bucura.

Ştiam foarte bine că nu mult în urma ei vin şi cei doi copii „atît de amabili şi atît de distinşi", pe care nepoata mea i-a dăruit acestei lumi şi acestui secol: Henri şi Luizeta. li priveghea atent o guvernantă care le adresa propoziţii scurte în limbi străine.

Pentru această zi strălucită de inaugurare a sezonului trandafirilor, nepoata-mea Alina îşi pusese un „imprime" de matasă subţire naturală, ale cărei colori se armonizau perfect cu turbanul fantezie şi pantofii de piele de

şo- pîrlă. Nimeni nu ilustrează mai bine decît nepoată-mea Alina problemele complicate ale modei. Ca adaos propriu, îi scînteia o broşă de rubinuri în unghiul decolteu- lui; cînd mi-a întins mîna dreaptă, nu s-a putut să nu observ, căci sînt cunoscător de rarităţi, o brăţară de aur ajurat, şi în degetele-i fine briliante cu focuri vii. Rîdea subt uşoara-i aburire de pudră, arătîndu-şi dinţişorii cu buzele puternic creionate şi clipind din genele-i lungi. Părea îndestul de veselă că întîlneşte pe bătrînul şi morocănosul ei unchi, şi c-o voce argintie chemă pe copii.

— Hello, Henri! Hello, Luizeta !

Henri şi Luizeta sosiră |n catifea, horbotă şi pantofiori de lac. Unul ml se agată de coapsa dreaptă, altul de coapsa stingă. Rîdeau înălţindu-şi spre mine năsuşoare lustruite şi-şi puseseră în palma mea largă mînuţele lor înmănuşate.

Mama lor le făcu fără motiv o mică mustrare, aranjîndu-le pliurile hăinuţelor, apoi, în franţuzeşte, îi îndemnă să se plimbe frumos şi să se joace cuminte. I-am privit cum se depărtează domol spre guvernanta lor cenuşie şi gravă şi mai ales deosebit de urîtă ţ apoi m-am aşezat pe bancă lîngă Alina, respirînd parfumul discret care o învăluia şi ascultînd distrat glasul ei muzical. Ieşisem fără scop, mai mult ca şă mi se încălzească la soare ciolanele vechi ţ constatam că am mai tmbătrînit c-un an şi m-am mai apropiat c-o staţie de veşnica umbra.

Pe cînd nepoată-tnea vorbea despre lipsa de distracţii a staţiunii noastre balneare, despre o partidă interesantă de bridge, despre pretenţiile scandaloase ale servitoarelor şi ceaiul cu prelungire de la madame Săndulescu (pe zi ce trece doamna Săndulescu îşi pierde silueta), despre o uşoară gripă a lui Henri şi afacerile în Capitală ale lui Ghighi (Ghighi e soţul Alinei), eu priveam c-un ochi vag la alte grupe de copii care se jucau prin aleele din fund ale grădinii. Unii dintre ei erau nişte simpli golă- neţi locali şi, nu ştiu de ce, simţeam pentru ei o oarecare simpatie : poate pentru că-mi aduceau aminte, din ani de demult, de propria mea copilărie liberă şi fericită. Nepoată-mea Alina observă că „grădinile publice nu trebuie să fie un loc de adunare al tuturora". în logica asta, lipsită de filologie, fiinţa ei fină părea a străluci ca un coleopter într-o colecţie. De fapt, de aceea ochiul meau se întrista la apariţia ei. In vorbirea ei diversă, introducea paranteze fine atît asupra persoanelor, cît şi a toaletelor din preajma noastră. liumea fusese creată numai pentru acest punct de vedere ale nepoatei mele Alina.

Incet-încet, gîndurile mele au luat un drum melancolic. într-o vreme, nepoată-mea a observat aceasta şi s-a arătat îngrijorată şi pi-evenitoare, căci ştie că mă va moşteni.

— Ce ai dumneata, unchiule ? Pari nu tocmai bine dispus ! Ai vegheat tîrziu ? N-ai dormit bine ?

Am încercat s-o înşel:

—'Eu? Nu. Cred că ţi se pare. Nici n-am vegheat, nici n-am avut insomnie. Te încredinţez, drăguţa mea, că n-am nimic.

— A, nu; eu nu mă-nşel niciodată, unchiule. Te asigur că ştiu să observ; şi te cunosc atît de bine! Poate te nelinişteşte vechea dumnitale gută.

— Nu, draga mea, îţi repet că nu sînt bolnav. Soarele de primăvară nu poate să facă decît bine bătrînei mele inimii.

— Ah ! cum spui vorbele astea : „bătrînei mele inimi"... Ce contrast cu primăvara, fluturii şi popiii... Sigur că nu eşti bolnav ?

— Sigur; cine vine bolnav la băi ? Şi ce rost are să te-mbolnăveşti aici ?

— Dacă glumeşti, m-ai convins. Nu ştiu de ce, în primăvara asta eu am impresia că voi rămîne totdeauna tînără şi nu voia muri niciodată.

I-am răspuns :

— înţeleg şi te aprob; dar aceeaşi impresie n-o mai pot avea eu.

Ea m-a mustrat făcînd botişor :

— Vezi ? Totuşi, eşti trist, orice mi-ai spune. Parcă nu-ţi pare bine că m-ai întîlnit.

— Nu mă nedreptăţi, drăguţa mea Alină, i-am replicat eu. Tinereţa şi veselia voastră sînt mîngîiere pentru sufletul meu. In clipa cînd te-am văzut, fiinţa mea s-a luminat, ca şi fluturele care trecea prin soare. E adevărat că îndată după asta au urmat gînduri, şi gîndurile sînt duşmanii noştri. Aceste gînduri au răcit puţin căldura primei clipe.

— Ei vezi? Ei vezi? Ce gînduri? Sînt foarte curioasă să aflu! Spune-mi şi mie. Nu fi rău, unchiule ; spune-mi, te rog !

Eu am tăcut un timp în lumina biruitoare a primăverii. Zîmbeam moleşit şi oarecum mulţămit de uşoara mea tristeţă. Cu puţină răutate ascunsă, am încercat să lămuresc starea mea sufletească. Alina aştepta, în aparenţă curioasă, privindu-şi brăţara de aur ajurat.

— N-aş putea să-ţi spun c-o vorbă precisă ce am anume, am oftat eu. In fiinţa mea sună poate, ca o elegie,

amărăciunea anilor mei bătrîni. O, de trei ori nenorocită primăvara aceasta în care n-am dorit să ajung ! Nu te speria, drăguța mea. Ascultă. N-am dorit să mai văd acest soare strălucit şi binefăcător, pentru că lumea mea de altădată, lumea învechită în rele, însă orîn- duită şi bine ferecată, s-a prăbuşit! Nu mai am timp pentru lumea nouă care vine.

— Da ? a întrebat cu sprîncenele înălțate a mirare nepoata mea. Nu înțeleg bine.

— Da, am confirmat eu. Generația mea a trăit vremuri de huzur. Civilizația mecanică i-a pus la îndemînă atîtea descoperiri care i-au uşurat viața. Generația mea s-a folosit de ele curn te foloseşti tu de toaletele tale, cu multă bucurie, cu mai puțin suflet şi cu lipsă totală de cuget, aş putea zice. M-am bucurat şi eu de toate, cum te bucuri tu acum de această clipă şi avînd logica ta de adineaori că, în grădina asta înflorită, nu se cuvine să intre copiii desculți ai mahalalei. Mai grav este că tu pari a le face o mustrare pentru faptul că n-au pantofiori de lac, ca Henri şi Luizeta. Asculți ce spun eu ?

— Da... Da...

— Dar lumea se cutremură între volburi, draga mea Alină. „Genunea pe genune o chiamă", cum zice poetul biblic. Trăim într-un moment de amenințări crude din pricina barbariei războiului — pe urmă, mîni, cînd se vor potoli furtunile şi valurile, ne vom uita unii la alții şi nu ne vom mai cunoaşte. Vremea lumii tale, a puilor tăi, va fi fost un vis. Fiecare ființă umană a lumii de mîni va trebui să privească subt alt unghi viața şi pe semenii săi; lenea timpului meu de altădată va rămînea ca viziunea unui veac scufundat. Aşa încît, draga mea nepoată, cugetînd cu mîhnire la aceste lucruri şi privind la tine şi la drăgălaşele tale odrasle, mă întreb de ce-am mai ajuns clipa aceasta. Nu vreau să fac o imputare mamei tale, că te-a învățat să fii numai frumoasă şi zîm- bitoare, nici nu-ți voi reproşa ție că faci tot ce-ți stă cu putință ca îngerii aceştia ai tăi, cu pantofaşi de lac şi mănuşi, să fie mîni, în zile grele, mai nenorociți decît copiii robilor de ieri. Tu-ți urmezi drumul tău în virtutea unei cunoscute legi de fizică. Aş putea să te îndemn să dai acestor copii o creştere ca pentru vremea ce va să vie. Tu eşti încredințată că faci bine altfel, pentru că ai uitat legea primară a muncii în sudoarea frunții. Eu nu pot însă cugeta decît cu melancolie la zilele în care vor trăi aceşti strănepoți, cînd silueta fină ce am înainte-mi se va adăoga colecțiilor de coleoptere.

Nepoată-mea Alina — abia acum băgăm de samă — privea cu deosebită atenție la evoluțiile drăgălașe ale copiilor ei printre alți omușori de sama lor. Grija ei era fără îndoială ca Henri și Euizeta să nu scape cumva spre regiunile de margine, unde îi aștepta primejdia contactului cu libertatea fără pantofi.

Simțind că am tăcut, mi-a zîmbit dulce, ca să cred c-a ascultat tot ce-am spus.

M-a amenințat cu degetul:

— Unchiule dragă, eu totdeauna am bănuit că ești poet. Să nu uiți că Ghighi aduce mîni trufandale de la București și te așteptăm lă masă.

HUZUR

In vremea veche, anul de la Iiristos 1937, cum a-nceput a bate vînt de primăvară, am trecut Dunărea cu cîțiva tovarăși, ca să întîmpin în unele părți ale Dobrogei pasajele de sitari. Am poposit în locuri prielnice, în dumbrăvi și rediuri, ș-am făcut popas la tovarăși cunoscuți, unde m-am simții deosebit de bine. în unele părți am căutat sitarii cu prepelicari, în alte părți cu bătăiași. Cu deosebire în satele vechi tătărăști găseam ajutători. Băieți și fete în șalvâri ieșeau în păduri tinere, cu țipete ascuțite și hăuliri lungi, și îndată ce porneau focurile pe linie, hăulirile și țipetele lor creșteau într-un fel de entuziasm sălbatic. Am Împușcat destui „parpadosmi" în locurile bune : după aceea am dat într-un fel de goliște de stepă. N-am mai găsit nimic. înverzeau sămănături în întinderi, și numai în două locuri am privit de departe unghiuri de dropii sub cerul albastru. Așa simțind tot mai cald vîntul de sud, mi-am împins rătăcirea pînă la Balcic.

Frumoasă această veche cetate, cu împrejurimi așa de caracteristic orientale. Aria mării singuratică, cerul curat. Valurile Pontului curgeau lin dinspre fundul răsăritului înspre palatul trist al reginei, așternîndu-se lin în cele din urmă undoiri moi spre grădinile de trandafiri.

In acea epocă a începutului de primăvară, nu se găseau în acea stațiune europeni. Numai localnicii : primitori și blînzi ca totdeauna. Cînd am coborît de pe podiș la cișmeaua de sub rîpa de calcar, muierile și fecioarele ta- tarce au împuns-o în fugă la vale, unele cu bracacele pline, altele cu bracacele goale, ca să dea zvon în cuprins de sosirea noastră.

Ne-am dus fiecare la gazdele știute.

Pe prietenii mei eu îi aveam în rîpă, deasupra mării. Intrarea, pe lîngă cornul acoperișului de olane al casei. Cobor

trepte şi ajung în grădină ; din grădină, în coasta casei; din coasta casei, în cerdac. In cerdac, prietinul meu Hasan. M-aude şi prietina mea Mariam-hanâm şi, din bucătărioara ei curată, iese îndată lîngă Hasan. Se ploconesc, zîmbindu-mi încremenit, apoi rămîn drepţi şi mă privesc cu ochii lor mari ca din fundul veacului şi ca dintr-o stampă.

— Hasan-efendi şi Mariam-hanâm, bine v-am găsit!

— Bine aţi venit la noi! îngînă grav Hasan-efendi.

Mariam-hanâm tace, cu bucurie. Deodată s-a bucurat şi se duce în grabă l!a bucătărioara ei,

Vizitiul mi-a adus hoclucurile şi halaturile de vînătoare. Stau un timp sub soarele de aur, privind marea şi ascul- tîndu-i freamătul. Apoi m-aşez pe divanul din cerdac, si Hasan îmi răspunde cuviincios la cîteva întrebări.

— Cum merg treburile Ia Balcic ?

Treburile la Balcic merg bine, laudă lui Alah.

—■ Dar sănătatea prietinilor mei de la Balcic e înfloritoare ?

Mulţumim lui Alah, sănătatea oamenilor de la Balcic e destui de bună; numaicît se înmulţesc anii. Şi cn cît se înmulţesc anii in urmă, cu atît se împuţinează cei pe care-i mai avem înainte. Buni au fost anii cei mulţi care au trecut • nu ştiu cum vor fi cei puţini care ne-au mai rămas. Aşa fiind rînduiala noastră a muritorilor, nu putem schimba nimic.

Prietinul meu Hasan oftează. Eu privesc pe gînduri peisagiul cunoscut, care mi-i aşa de drag. Plăcute în acest colţ de lume sînt toate ale trecutului: rămăşiţele moarte şi amintirile oamenilor.

Au trecut pe aici romanii şi bizantinii; s-au perindat stoluri după stoluri de prădalnici răsăriteni. Năzuind spre apus, au făcut ş-aici popas cîte o clipă, cît au aprins un foc şi-au dat în păşune caii. Dintre toţi s-au oprit mai îndelung turcii şi tătarii. Se zice că şi vrednicii noştri vecini bulgari s-au uitat o clipă fără mirare la peisagiu. Dar ei nu s-au oprit; loeu-i stâncos, marea-i sărată.

Pe cînd eu privesc şi cuget, Hasan-efendi urmează a vorbi — domol şi necontenit. Cînd mă dezmeticesc din reveria mea, aflu că' smochinii sălbatici au înflorit de mult pe stîndle ţărmului. Mariam-hanâm se pregăteşte să confecţioneze dulceţul care-mi place mie. A ales cele dintîi fructe fragede,

— Place la domnia-ta duloeţ de smochine ?

— Place.

Hasan-efendi a fost vreme de treizeci ori patruzeci de ani păzitor de turbe a sfîntului necunoscut din valea Batovei. După ce a îmbătrînit, s-a aşezat aici la Balele, şi-şi petrece vremea cu grădina lui de legume şi cu pomii.

Ii place să stea de vorbă cu mine. Cînd sînt ocupat cu cărţile şi cu manuscrisele, mă lasă în pace, dar cînd ies în cerdac, deasupra mării, îşi lasă răzoarele şi uneltele şi vine Ia mine, .ca să ţinem sfat. îşi scutură şalvarii, ba- tîndu-i domol cu palmele din dreapta şi din stînga, apoi, cu mînica alicului, îşi şterge fruntea aburită de sudoare.

— Azi soare... frumos... zice el, venind Ia cerdac. Marea, ca tablaua de argint de la Mariam-hanâm... Goală marea, goală tablaua...

— Gata îndată cafelele ! răspunde Mariam-hanâm din bucătărioara ei.

Prietinul meu Hasan rîde, arătîndu-şi ştirbăţurile gurii.

MS aflu în a treia zi a şederii mele la Balcfc. Marea, lină pînă în negura sînilie din afundul genunei răsăritului, Sub soarele copleşitor, luceşte în împrejurimi înflorirea grădinilor. Peste toate pluteşte o lene care mă pătrunde şi pe mine. Mă gîndesc să adaog cafelei ce se pregăteşte o ţigară de tutun de Smirna şi după aceea să mă întind pe divan. Bine ar fi să aţipesc pînă la vremea mesei, pînă la vremea cînd îmi ajunge în nări mireasmă de ţhcbap şi de azirnă caldă din bucătărioara unde oficiază Mariam-hanâm.

însă a venit la sfat prietinul meu Hasan. Prietinul meu Hasan are totdeauna chef de vorbă cînd mă vede că stau aşa, fără să cetesc şi fără să scriu.

N-aş îndrăzni să susţin că Hasan-efendi vorbeşte fără greş limba noastră. însă o colorează în chip deosebit cu expresii ale lui proprii, valorificînd-o într-un chip curios. Deci îmi place să-1 aud ţinîndu-mi discursuri. Cîteodată unele lucruri mi le notez chiar în carnet.

Mai cu samă această operaţie, a notării, satisface şi incintă pe Hasan, şi-i dă curaj să se apropie totdeauna de mine către vremea amiezii. Cît notez, tace, cu respect. Cum am închis carnetul şi l-am strecurat în buzunar, numaidecît spune altceva, după părerea lui tot aşa de preţios ca şi ceea ce îmi spusese cu o clipă mai înainte. Pare nespus de mirat că eu nu scot şi nu deschid iar carnetul. Uneori e chiar contrariat. Se uită stăruitor la carnet; doreşte vorbelor lui înţelepte intrare în lumea gazetelor şi a cărţilor.

— Prietine Hasan, îi zic eu, lucrurile bune sînt rare.

— Prea adevărat, încuviinţează el. Gîndit, la noapte, de ce scris dumneata la garnet numai cîteodată: iar cîteodată nu scris,, fiste mormînt sfînt la Batova, unde stat eu păzitor ani mult. Acel mormînt sfînt nu avut pareche pe lume ; de asemeni, Balcic, unde fim noi, nu avut pareche sub soare : tot astfel un vorb ieşit de la minte a lui Hasan. Dacă vorb este bun, dumneata, beim, scris la garnet, Dar nu este bun tot vorb, de aceea dumneata nu scris pe toţi. Eu gîndit, efendim, vorb bun vine de la Alah. Dar Alah, — cu dumnealui ruga şi pacea! — nu avut numai pe Hasan; Alah avut credincios mult; cît năsip avut mărea, atît credincios avut Alah. Cînd venit rînd lui Hasan câ să gîndit Dumnezeu la el, atunci Hasan spune un vorb bun. Dar asta rar, cînd şi cînd...

— îmi place ce-mi spui, prietine Hasan, am încuviinţat eu.

—• Dacă placi, atunci scris la garnet.

— Nu e nevoie, ăsta ţin minte şi fără să scriu.

— Atuncea nu f ost vorb bun ?

— Ba da.

Hasân a făcut: Ţ ! şi a încruntat din sprîncene, căutînd alt sfat cu sine însuşi.

— Eu aflat, Mihale-efendi, a zis el iarăşi, că la noi la Balcic, —alt tîrg nu este pe lume cum Balcic... Poate spus cineva că Balcic nu este cel mai vestit tîrg ?

■— E vestit, prietine Hasan.

— Eu aflat eu aici la noi, la Balcic, fost trăit filosof de la noi Nasr-edin. A fost cumva alt filosof mai mare decît Nasr-edin ?

— Ba i am răspuns eu cu hotărîre. Şi eu îl socot pe Nastratin-hogea cel mai mare filosof. N-am ştiut c-ar fi trăit la Balcic.

—• Ba da, trăit la Balcic, a hotărit cu nevinovăţie Hasan. Trebuie scris la garnet. Poate spus altul şi altul că Nasr-edin trăit la Ienişeir-cetate, în Anadol. Adevărat. Nasr-edin trăit la Ienişeir; dar bătrînii de la noi, care fost cel mai iscusiţi cărturari, lăsat scrisoare că Nastratin- hogea, cum spuneţi dumneavoastră, a venit la noi şi făcut la Balcic onoare; trăit aici şi murit aici. Adevărat, fost la Anadol şi făcut mustrare lui Timurlenfe sultan; pe urmă lăsat Anadol şi Timur şi tot, şi venit la Balcic. Venit Ia Balcic, ca sa se hodinească de răutăţile împăraţilor. Asta este adevăr; alt adevăr nu este.

Am răspuns prietinului meu Hasan :

— Nu mă-ndoiesc ; cred ; ai dreptate.

— Atunci scris la garnet.

— Bine, am să scriu.

— Este dovada, beim, a reluat prietinul meu Hasan, este dovadă de la oameni bătrîni, care auzit de Ia alţi oameni bătrîni, că Nasr-edin şezut într-o zi la Mihrab în moschee şi vorbit aşa : „Voi, drept-credincioşi, — staţi în genunchi şi închinaţi cu umilinţă lui Alah, pentrucă Alah nu pus aripi Ia cămile în valea Batovei. Căci dacă ar avea cămilele din valea Batovei aripi, atunci cămilele ar zbura prin văzduh, ar cădea prin grădini, pe acoperişuri, şi în capetele drept-credincioşilor". Asta spus Nasr- edin, ca să ţie minte oamenii de la Balcic. E bun asta ?

— E bun.

— Atunci scris la garnet.

— Am să scriu.

— Şi mai spus alta, s-a însufleţit iar prietinul meu Hasan; spus aşa la drept-credincioşi, care adunat împrejur : „Daţi laudă lui Alah, că ghinda de la stejar nu este mare cît un harbuz şi cît un zamuz. Dacă ar fi fost mare ghinda cît harbuz şi zamuz, noi nu mai putut stat la umbra stejarilor." Asta bun ?

— E bun şi asta.

— Atuncea scris la garnet.

— Am să scriu, Hasan-efendi.

— Mai spus prorocire Nasr-edin : „Voi, drept-ere- dincioşi de la Balcic, aflaţi că are să venit aici la locul vostru, la vestit cetate care chiamă Balcic, are să venit neamuri de om harnici şi mînioşi şi n-are să vă ierte, pe voi

că trăiţi aici; se uită acei om pe sub cuşmă şi avut sprîncene cît musteţ de gros...

Asta nu scris ?

Eu stăteam la îndoială, căci nu sînt duşman bulgarilor, cum nu sînt duşman nici unui neam; şi băgînd de samă că stau la îndoială, Hasan-efendi s-a întristat.

— Asta nu scris ? asta nu bun. Că proroe prorocit, adăogă el, asta bun ; dar nu bun că ce spus el se plinit. Cel mai potrivit pror.oc eşti cel care nu spus adevărat. Dacă scris asta la garnet, eu murim mulţamit, beim. Dacă venit la noi om harnic şi mînioşi, gata, noi punem jos fruntea; noi murim.

Am scris acestea în carnet şi Hasan-efendi a oftat cu mulţămire.

Apoi ne-a poftit la masă Mariam-hanâm. Plăcută masă cu prietenii mei. In aceeaşi zi am plecat şi n-am mai văzut pe Hasan-efendi şi Mariam-hanâm.

Dintr-acea zi şi dintr-acel an s-au prefăcut hotarele şi s-au schimbat oamenii şi stăpînirile. Am dorit să cunosc ce s-a mai întîmplat în acea vestită cetate cu numele Balcic. Un cunoscut din partea locului mi-a adus în toamna trecută un răvaş de la Mariam-hanâm.

„Domnu Mihale, scrie Mariam-hanâm, tare bocorie avem ; scriem scrisoare, tare rugăm eu pe Alah să cheme pe mine unde este soţia nostru Hasan-efendi. El bocorie avut că dus la Alah; vrem şi noi mergem la el. Avem tare bocorie şi plîngem... Trimetem la dumneata gavanos dulceţ de smochine."

RUT

Fost-a în zilele cînd judecătorii judecau. Era foamete în ţară, şi s-a dus un bărbat din Vetleemul ludeei, ca să locuiască în şesul lui Moav, el cu soţia sa şi doi feciori.

Şi era numele acelui bărbat Elimeleh ; numele soţiei Naami; iar numele celor doi feciori Mahlon şi Hileon, neamuri erau, din Vetleemul ludeei. S-au dus în şesul lui Moav şi s-au aşezat acolo.

A murit Elimeleh, soţul Naamei, şi a rămas ea cu cei doi feciori ai săi.

Luatu-şi-au aceştia muieri moavite. O chema pe una Arpa; pe cealaltă Rut. Au şezut acolo cam zece ani.

Şi au murit şi aceştia doi, Mahlon şi Hileon, şi a rămas femeia şi fără feciori, şi fără soţ.

S-a sculat ea cu nurorile ei şi s-a întors din şesul lui Moav, căci auzise în şesul lui Moav că Dumnezeu şi-a adus aminte de poporul său ca să-i dea pîne.

Ieşit-a din locul unde fusese, împreună cu nurorile ei, şi a purces pe cale, spre a se întoarce în țara ludeei.

Şi a zis Naami către amîndouă nurorile : „întoarce- ți-vă şi duceți-vă fiecare la casa maicii sale. Milostiveas- că-se Domnul cu voi, după cum ați făcut voi morților mei şi mie.

„Să dea Dumnezeu să găsiți tihnă fiecare în casa băr-batului său.[K] Le-a sărutat. Ele au ridicat glasurile lor şi au plîns.

* Din ebraică — colaborare cu Mihail Wieder,

Şi au zis către ca : „Ba ne vom duce cu tine la neamul tău."

Zis-a Naami : „întoarceţi-vă, fiicele mele ; de ce să mergeţi cu mine ? Au mai am eu feciori în măruntaiele mele, ca să vă fie vouă bărbaţi ?

„întoarceţi-vă, fiicele mele, duceţi-vă, căci sînt prea bătrînă, ca să mai fiu a unui bărbat. Şi chiar de mi-aş spune că mai am nădejde, şi chiar dacă ast-noapte aş fi fost cu un bărbat, şi chiar dacă aş fi născut fecior!,

„Oare aţi putea voi nădăjdui în ei pînă ce-ar creşte mari? V-aţi putea oare lega să nu vă măritaţi? Nu, fiicele mele ; amărîtă sînt pentru voi, că mîna Domnului m-a lovit."

Inălţat-au ele glasul lor şi au plîns iarăşi. A sărutat Arpa pe soacra sa. Iar Rut s-a lipit de dînsa.

Şi a zis Naami: „Iată, cumnată-ta s-a întors la poporul şi la Dumnezeul său. Du-te după cumnată-ta."

A zis Rut : „Nu stărui să te las şi să mă întorc de la tine ; ci unde vei merge tu, mă voi duce şi eu » unde vei înopta tu, voiu înopta şi eu; neamul tău e neamul meu ; Dumnezeul tău e Dumnezeul meu ;

„Unde vei muri tu, voiu muri şi eu şi acolo voi fi îngropată. Oricum va face Domnul, numai moartea ne va despărţi."

A văzut Naami că se sileşte să meargă şi a contenit de a mai vorbi către ea.

Şi au umblat amîndouă pînă ce au ajuns la Vetleem. Iară dacă au ajuns la Vetleem, s-a mirat toată cetatea de ele ; şi ziceau : „Aceasta să fie Naami ?"

Şi a răspuns ea : „Nu-mi mai spuneţi Naami, ci numiţi-mă Mara, căci foarte m-a amărît Domnul.

„Plină am plecat de aici; deşartă m-a întors Domnul. De ce să-mi spuneţi Naami, cînd Dumnezeu m-a umilit şi Atotţiitorul mi-a făcut rău ?"

Şi s-a întors Naami şi, cu ea, Rut, moaviteanca norasa, care a părăsit şesul lui Moav; şi au sosit la Vetleem la începutul secerişului orzului.

Avea Naami rudă după soţul său pe un bărbat viteaz şi bogat, din neamul lui Elimeleh, şi numele lui era Voaz.

Şi a zis către Naami, Rut, moaviteanca : „M-aş duce în ţarină să culeg spice pe urma cuiva la care aş afla bunăvoinţă." I-a zis ei: „Du-te, fiica mea."

Şi s-a dus,, a ajuns şi a cules de pe urma secerătorilor. Şi a nimerit din Iîntîmplare în partea de ţarină care era a lui Voaz, cel din neamul lui Elimeleh.

Şi iată, a sosit de la Vetleem Voaz şi a zis către secerători: „Domnul cu voi!" Şi i-au zis ei lui: „Domnul să te binecuvînteze!"

Şi a zis Voaz către slujitorul său care era pus peste secerători: „A cui e fata asta ?"

A răspuns slujitorul care era peste secerători şi a zis : „E o fată moaviteană ce s-a întors cu Naami din şesul lui Moav."

„Mi-a zis : Aş culege şi aş aduna printre snopi după secerători. A venit şi stg de dimineaţă pînă acuma şi numai puţin s-a întors acasă."

Zis-a Voaz către Rut: „Adevăr ascultă, fiica mea, să nu te duci să culegi de pe alt ogor ; nu te depărta, alipeş- te-te aici de slujnicele mele ;

„Ochii tăi să fie în ţarina unde seceră ele şi să umbli după dînsele. Cu adevărat dat-âm poruncă slugilor să nu te atingă. Iar de ţi-a fi sete, du-te unde scot slugile apă şi bea."

Şi a căzut cu faţa la pămînt închinîndu-se şi i-a zis : „De ce oare găsit-am bunăvoinţă în ochii tăi, ca să mă cunoşti, cînd nu sînt decît o străină ?

Şi a răspuns Voaz şi i-a zis : „Mi s-a spus tot ce-ai făcut cu soacra ta după moartea soţului tău, că ai părăsit pe tatăl tău, pe maica ta şi ţara naşterii tale şi ai venit către un popor pe care nu l-ai cunoscut nici eri, nici alaltăeri.

„Plătească-ţi Domnul fapta şi răsplata să-ţi fie deplină de la Domnul Dumnezeul lui Israil, căci ai venit să te orcotească subt aripile sale."

A zis ea: „Găsire-aş bunăvoinţă înaintea ochilor tăi, domnul meu, căci m-ai mîngîiat şi ai vorbit după inima

slugii tale, cînd eu nu sînt nici măcar cit una din sluji-
toarele tale."

I-a zis Voaz : „La vremea mesei, vino aici şi-ţi mînîncă pînea şi-ţi moaie pita în oţet." Şi s-a aşezat ea lingă se- cerători şi el i-a întin~ '-oabe coapte şi ea a mîncat, s-a săturat şi i-a mai rămas.

Şi s-a sculat, să culeagă. Şi a poruncit Voaz slugilor Iui zicînd : „Să culeagă şi printre snopi şi să n-o ruşinaţi.

„Ba şi mănunchiuri să uitaţi şi să le lăsaţi ei, să le adune, şi n-o înfruntaţi." Şi a cules ea în ţarină pînă sara şi a bătut ce strânsese şi a fost orz cam o eifâ.

L-a luat, a venit în cetate şi a arătat soacrei sale ce cu- îesese. Şi a scos şi i-a dat ce-i rămăsese după ce se să-turase.

Şi i-a zis soacră-sa : „De unde ai cules şi unde ai lucrat ? Binecuvântat fie cel ce te-a cunoscut." Şi a spus soacrei sale ce se întîmplase cu ea şi i-a zis : „Numele bărbatului la care am lucrat astăzi e Voaz."

Şi a zis Naami către nora ei : „Binecuvântat să fie ei de Domnul, a cărui milă n-a părăsit pe cei vii şi pe cei morţi." Şi a zis ei Naami: „Rudă ne este aed bărbat; e unul din răscumpărătorii noştri."

Şi a zis Rut moaviteanca soacrei sale : „Ba chiar mi-a spus : Rămîi cu slugile mele pînă cind se va isprăvi tot secerişul meu."

Şi a zis Naami către Rut nora ei: „Bine este fiica mea, ca să ieşi cu slujnicele lui, ea să nu fii ocărită în altă ţarină."

Şi s-a «lipit ea de fetele lui Voaz ca să culeagă, pînă oe s-a isprăvit secerişul orzului şi griului. Şi stătea ia soacră-sa.

III

Şi i-a zis Naami, soacră-sa : „Fiica mea, să ştii că eu îţi caut o odihnă ce-ţi va prii.

„Acum Voaz, ruda noastră, c-u ale cărui slujnice ai fost, treieră la arie orzul în noaptea asta.

„Spală-te, unge-te, pune-ţi pe tine fuste curate şi co-boară Ia arie. Nu te vădi bărbatului pînă nu-şi va isprăvi mîncarea şi băutura.

„Şi după ce se va culca, să afli locul unde hodineşte, să te duci, să-1 desvăleşti la picioare şi să te culci. Iar dînsul are să-ţi spuie ce ai de făcut."

A zis către ea : „Am să fac tot ce spui."

Şi a eoborît la arie şi a făcut tot ce-i poruncise soacra ei.

Şi a mîncat Voaz şi a băut şi s-a veselit şi s-a dus să se culce lîngă o gireadă; şi a venit ea tiptil, l-a desvălit la picioare şi s-a culcat.

Şi era la miezul nopţii şi s-a cutremurat bărbatul şi a pipăit şi iată o femeie dormind la picioarele lui.

Şi a zis : „Cine eşti tu ?" A răspuns ea : „Eu sînt Rut, roaba ta. Intinde-ţi aripa peste roaba ta, deoarece eşti răscumpărător."

Zis-a el: „Binecuvîntată eşti de Domnul, fiica mea Această din urmă faptă bună a ta e mai bună decît cea dintăi, căci nu te-ai dus după feciori, fie săraci ori bogaţi.

„Şi acuma, fiica mea, nu te teme ; tot ce spui tu voi face, căci tot poporul din poarta mea ştie că eşti femeie vrednică.

„Adevăr că-ţi sînt răscumpărător, dar mai este un răscumpărător care e rudă mai deaproape decît mine.

„Mîi aici noaptea asta, şi mîni dimineaţă, dacă acela te va răscumpăra, răscumpărată să fii; dar dacă nu te va răscumpăra el, viu este Domnul, am să te răscumpăr eu. Culcă-te aici pînă dimineaţă."

S-a culcat ea la picioarele lui pînă dimineaţa. Şi s-a sculat încă pe întuneric. A zis el: „Să nu se ştie că a venit femeia la arie,"

Zis-a el: „Dă basmaua de pe tine şi ţine-o." A ţinut-o ea şi el i-a măsurat şase măsuri de orz şi i le-a dat, şi a intrat ea în cetate.

S-a dus la soacră-sa şi aceasta i-a zis : „Ce-i cu tine, fiica mea ?" Şi a spus tot ce făcuse bărbatul.

Şi a zis „Mi-a dat aceste şase măsuri, căci a spus : Să nu te duci cu mînile goale la soacra ta."

A răspuns Naami : „Stai aici, fiica mea, pînă vei afla cum se isprăveşte treaba; căci bărbatul acela nu va avea linişte pînă ce nu va isprăvi lucrul astăzi."

IV

Şi a ieşit Voaz în poartă, şi sta acolo. Şi iată că a trecut răscumpărătorul de care vorbise Voaz. Şi i-a zis : „Abate-te şi stai aici, văduvule cutare". Şi acela s-a abătut şi s-a aşezat.

Şi a luat zece oameni dintre bătrînii cetăţii şi le-a zis : „Şedeţi aici". Şi ei au şezut.

Zis-a Voaz către răscumpărător : „Partea de ţarină a fratelui nostru Elimeleh o vinde Naami, cea care s-a întors din şesul lui Moav ; şi eu am zis : Voiu descoperi urechii tale următoarele : Cumpăr-o în faţa celor ce stau aici şi în faţa bătrînilor poporului meu.

„De-o răseumperi, răscumpărată să fie ; de n-o răscum- peri, spune-mi ca să ştiu, căci afară de tine nu este altul s-o răscumpere, iar eu sînt după tine". Şi a zis acela : „O răscumpăr".

Şi a zis Voaz : „în ziua cînd vei cumpăra ţarina de la Naami şi de la Rut moaviteanca, atunci ai cumpărat şi pe soţia mortului, sn să statorniceşti numele mortului în moş- tenirea sa".

Şi a zis răscumpărătorul : „Nu pot să o răscumpăr, ca nu cumva să-mi stric moştenirea mea. Răscumpăr-o tu ; eu nu pot s-o răscumpăr".

înainte vreme în Israil obiceiul răscumpărării şi al schimbării era aşa : drept adeverire unul îşi descălţa sandala şi o da celuilalt. Asta era datina în Israil.

Şi a zis răscumpărătorul către Voaz : „Cumpăr-o tu". Şi şi-a descălţat sandala.

Şi a zis Voaz către bătrîni şi către tot poporul: „Mar- tori sînteţi astăzi că am cumpărat din mînile Naamei tot ce este al lui Elimeleh şi toate cîte sînt ale "lui Hileon şi Mahlon.

Şi pe Rut moaviteanea, soţia lui Mahlon, mi-am cumpărat-o soţie, ca să statornicesc numele mortului în moştenirea lui şi ca să nu se stîrpească numele mortului dintre fraţii lui şi din poarta locului său ; martori sînteţi astăzi".

Şi tot poporul din poartă şi bătrînii martori au zis : „Să facă Domnul ca femeia ce intră în casa ta să fie ca Rahila şi ca Leea, care amîndouă au călit casa lui Israil. Bogăţii să cîştigi în Efrata şi numele tău să crească în Vetleem.

„Şi casa ta să fie cum a fost casa lui Pereţ, pe care l-a născut Tamar a lui Iehuda, din sămînţa ce-ţi va da Domnul din muierea aceasta tînără."

Şi a luat Voaz pe Rut, şi i-a fost soţie. A intrat la ea şi i-a dat Dumnezeu sarcină şi a născut fiu.

Şi au zis femeile către Naami : „Binecuvîntat fie Domnul care nu ţi-a zădărnicit astăzi răscumpărătorul şi numele lui fi-va pomenit în Israil.

„Bucurie sufletului să-ţi fie şi hrănitor la bătrîneţă, căci l-a născut nora ta prea iubită, care ţi-e mai bună decît şapte fii".

Şi a luat Naami copilul, I-a pus la sîn şi i-a fost dădacă.

Şi veeinile i-au pus nume şi au zis : „Naamei i s-a născut fiu." Şi i-au pus nume Oved. Acesta e tatăl lui Işei, tatăl lui David.

Şi aceştia sînt urmaşii lui Pereţ : Pereţ l-a avut pe Heţron;

Heţron l-a avut pe Ram, şi Ram l-a avut pe Aminadav ;

Şi Aminadav l-a avut pe Nahşon, şi Nahşon l-a avut pe Salmon;

Şi Salmon l-a avut pe Voaz, şi Voaz l-a avut pe Oved, şi Oved l-a avut pe Işei;

Şi Işei l-a avut pe David.

ROXELANA

în primăvara anului 1930, pe o vreme prielnică, am văzut Constantinopolul, avînd buni tovarăşi pe Ştefana Velisar şi Ionel Teodoreanu. Dormeam în Pera la un hotel apusean; dar zilele mi le petreceam mai mult în Istambul. Cercetam bazarurile şi marile moschei ale sultanilor cuceritori. Căutam în Hipodrom şi la basilicile vechi prefăcute în geamii urmele Bizanţului.

Pe mine mă interesau îndeosebi unele privelişti şi locuri în legătură cu istoria Moldovei. Aveam nevoie de ele pentru un roman istoric pe care tocmai îl isprăveam: *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă.* Aşa încît, uneori mă despărţeam de prietinii mei, ca să cercetez colţul de oraş

unda a fost cîndva Bogdan-Serai, sau mănăstirea sfintei *ZAarii* Mogliutisa. Am suit şi am coborît treptele Ferte- rului deasupra peisagiului nemuritor al Cornului de Aur. Pe dealul din fund, între chiparoşi, era cimitirul Eyub ; în altă parte, la ţărmul mării deschise, temniţa împărătească de la Edic'ule, unde au putrezit şi unii din voievozii de la Carpaţi; în larg, departe, în pîcla uşoară de pe Marmara, insula Prinkipo. De la Vechiul-Serai la Vla- herne, minunata aşezare fără pareche pe pămînt se odihnea în soare aşteptînd rodul florilor primăverii. Am păstrat în mine amintirea acestui simţămînt : Bizanţul se odihnea, aşteptînd...

într-o joi, am făcut un drum pe la Silivri-Capu, dincolo de zidurile împăratului Constantin, ca să vedem mănăs- tioara Balîclî, unde a făcut popas întru suferinţele sale de dragoste Aleeu Ruset, eroul meu din *Zodia Cancerului*. Vineri era zi de repaos a osmanlîilor. Sîmbătă am petrecut
cîteva ceasuri admirînd, ca să zic aşa, muzeul Seraiului-Vechi. Mai mult magazie de vechituri decît muzeu. Insă noi ne împăcăm mai bine c'u neorînduiala şi cu neprevăzutul lui.

Avînd în mine viziunea proaspătă ă comorilor acestora acumulate nu din gust artistic, ci din uimirea şi lăcomia unor conducători de ordii, nu prin muncă onestă ori negoţ, ci prin silă şi sînge, mă aflam în ziua de duminică singur la o prăvălioară cu vedere spre podul cel mare ce desparte oraşul în două. Stăpînul prăvăl ioarei se afla singur la acel ceas. Negoţul său era de antichităţi, pe care eu le-am socotit cu mult mai tinere decît păreau.

— Aveţi şi n-aveţi dreptate, domnule, mi-a vorbit orientalul. Avem şi imitaţii care ne vin din Germania. Le ţinem la dispoziţia amatorilor americani. Insă avem şi destule lucruri veritabile. Poftim.

Cu multe vorbe, neguţătorul mi-a trecut un ciit de rondele de fildeş. Diametrul lor nu era mai mare de zece centimetri. Erau subţiri, sunau discret. Un artist persan zugrăvise pe ele miniaturi — scene vioaie în colori stinse.

Erau. o capcană pentru un muşteriu cărunt. Le-am petrecut printre degete, zîmbind ; autorul lor ţinuse să ilus- treze anume poveşti din *Halima,* pe care cetitorii europeni nu le găsesc în ediţiile traducerilor curente. Poziţiile şi pozele Cele mai licenţioase cu putinţă erau alese ca să amuzeze sau barbari tineri sau civilizaţi obosiţi.

Eram barbar, fără să fiu tînăr. Eram european, fără să fiu obosit. Neguţătorul meu a înţeles că nu-i pot fi muş- teriu pentru acea marfă şi m-a privit cu oarecare respect.

S-a interesat de unde sînt şi cu ce mă îndeletnicesc. L-am făcut să înţeleagă că bunurile mele — dacă pot fi numite aşa — nu sînt dintre acelea pe care rugina le mînîncă şi hoţii le pradă. La cafeaua care mi-a fost oferită după această primă luptă de cunoaştere, am aflat, nu fără surprindere, că interlocutorul meu e un vechi poet. Negoţul lui sprijinea o artă, care în acea parte de lume e mai mult un huzur personal. Cu atît mai mult avea nevoie de sprijinul negoţului său — sau a negoţurilor sale, — cu cît era un străin. Era un armean de sub clinele asiatice ale Caucazului.

— Am cunoscut şi în ţara mea armeni, — i-am răspuns eu. Unii se află aşezaţi în Moldova din vremuri vechi. Am dintre aceştia cîţiva prieteni ai căror strămoşi făceau afaceri prin Cetatea Albă şi Cafa încă din veacul al paisprezecelea. Ascuţimea judecăţii şi sensibilităţii lor vine din- tr-un afund al timpului care merge pînă la asirieni. Mă bucur de cunoştinţa domniei tale.

— Mă simt ruşinat, mi-a replicat omul meu, şi mă grăbesc să lepăd într-un fund de sipet miniaturile de fildeş. Pot să-ţi mărturisesc că marfa asta e cu totul nouă. Nu ţi-aş putea oferi ceva veritabil care să-ţi înCînte sufletul ea un proverb ori un vers antic. Noi, armenii, avem într-adevăr o vechime mai mare decît brăţările, inelele şi celelalte podoabe ce se cumpără în bazaruri. Nu ne-ar putea face concurenţă decît coloanele pe care le-au adus cuceritorii din risipiturile de la Delta Nilului, ca să le întrebuinţeze pentru basiiicile şi moscheile ce se văd. Se poate ca aceste coloane să mai fie întrebuinţate în alt ev, de alţi cuceritori. Totuşi stăruinţa lor nu se poate măsura eu a spiritului. Poate ţi se va părea interesant să afli că noi, neamurile care nu ne mai numărăm secolele, am trecut dincolo de gluma şi anecdota dumneavoastră. Fără îndoială că cel mai bun semn al civilizaţiei nu e tunul, nici trini- troglicerina,, ci o vorbă de duh. Barbarii sînt greoi la înţelegere, timpi şi serioşi, oricît de dezvoltată ar fi tehnica lor cu care degradează frumuseţile naturale ale Creaţiei. Pe cînd cei care au avut strămoşi în epoca piramidelor preţuiesc mai mult săgeata de aur a inteligenţei. Binevoieşte, rogu-te, a gusta din acest vin dulce din, locul unde se află mormintele părinţilor mei şi ascultă o ghicitoare pe care mi-a propus-o un uncheş al meu, cînd eram în vîrstă de şaisprezece ani. Acuma am ani şaizeci şi totuşi <® mai ţin minte.

La o petrecere, se aflau unsprezece comeseni. Unul din ei, om în toată firea, îşi scapă sub masă inelul şi se apleacă să-1 caute. Pînă să-1 găsească, îi vine în minte să numere picioarele celor care stăteau pe scaune. Numără :

nouăsprezece. Face socoteală. Au rămas pe scaune zece oameni- ar trebui să fie sub masă douăzeci de picioare. Lipseşte un picior. Cum se face asta? îşi găseşte inelul, se ridică, numără. Zece, afară de el. Toţi şed cuviincios la locurile lor;

vSm&mm nu-i lipseşte -un picior. Atunci *&e* ce a numărat nouăsprezece?

Neguţătorul meu armean m-a privit zîmbind şi roi-a turnat al doilea păhărel de vin duiee.

— Ascultă şi un sfat de la noi, a urmat el Cînd pleci la drum într-o călătorie lungă, dacă e în vremea blinda, între Sfîntul Gheorghe şi Sfîntul Dumitru, nu uita să-ţi iei blana. Intre Sfîntul Dumitru şi Sfîntul Gheorghe, fă cum pofteşti.

La al treilea pahar îţi spun şi ce-i du picioarele. Cel care scăpase inelul sub masă, a numărat greşit.

Ne-am desfătat astfel cu vorbe şi vin dulce în blîndeţă după-amiezii, cunoscîndu-ne. I-am aflat şi numele, de şi nu era nevoie de asta, ea să fim prietini. îl chema Ghirgor Misir, Nu i-a făcut deosebită plăcere aflînd că numele Misir, adică egiptean,, se aude şi la armenii moldoveni.

— Totuşi al şaptelea păhărel să-1 bem în cinstea armenilor din ţara domniei tale, mi-a zis el. Şi ei şi noi sîntem fraţi cu piramidele.

A aflat că am vizitat magazinul de antichităţi care se numeşte Seraiul-Vechi.

— Niciodată europenii dumneavoastră n-au cunoscut bine acest Ioc, m-a învăţat domnul Ghirgor Misir.

Împresurate de ziduri crenelate şi străjeri cu baltag, grădinile de flori şi plante rare par a se bucura de strălucirea celui mai dulce soare în vederea mării; cu toate acestea semnul sub care au stat e tristeţa. Chiparoşii au umbrit tăceri ca de morminte; în platani rîd turturele deasupra furcilor unde putrezeau, mîncate de viermi, căpă- ţîni de osîndiţi. Marea freamătă delicat la poalele colinei, ea şi Cum ar răsfrânge din trecut şi din inima ei stihuri olimpiene; dar în clădirile împăraţilor războiului nimeni n-a ascultat decît tăcerea. Zidurile ce împresură Seraiul au fost clădite din lespezi de marmoră cu inscripţii; mîni barbare le-au smuls din locuri sacre, aducîndu-le aici, ca să adăpostească tirani, haremuri de roabe trimese de pretutindeni şi oştime încruntată al cărei vis erau prada şi măcelul.

Neguţătorul meu se opri o clipă bucurîndu-se de uimirea mea.

— Prea stimate domnule, a urmat el, cu vocea puţintel schimbată; te vei mira mai puţin aflînd că ţi-am

recitat stihuri dintr-un poem propriu, pe care, subt înrîurirea zilei de primăvară mai mult decît a vinului, îl tălmăccsc în onoarea domniei tale.

Omul rîdea; ochii Iui mari şi negri sub sprîncene puternice şi subt o chică zbîrlită şi căruntă, mă priveau cu tristeţă.

— Am să mai adaog, urmă el, că acest neguţător armean, care-şi caută loc de tihnă sub soare, s-a pregătit să fie profesor de arheologie. Şi pe arheolog îl ajută tot negoţul de antichităţi îndoielnice şi rondele de fildeş cu desene obscene.

M-am înclinat strîngîndu-i mîna şi l-am rugat să urmeze a interpreta vechea curte a sultanilor, prin care trecusem în ajun ca un turist grăbit.

II

Omul meu nu era numai poet şi arheolog. Cunoştea bine. şi istoria sultanilor. O cunoştea cu durere, deoarece din pricina slujitorilor otomani, nu cu prea multă vreme în urmă, familia lui fusese împrăştiată şi redusă în aşa măsură, încît el nu se mai putea aduna cu nimeni dintre ai săi în această viaţă.

— Sîn't încredinţat, afirma domnul Ghrigor Misir, că atît cei buni cît şi cei fără-de-lege ne vom întîlni întru acelaşi destin. Plata faptelor. noastre într-o altă lume şi viaţă, pe de altă parte, e o invenţie a celor care au toate drepturile şi toate bunurile vieţii. Cum aş putea atribui inteligenţei supreme asemenea rînduială judiciară şi contabilicească?

Totuşi, stimate domn, ceva se petrece în omenire. Indivizii n-au timp ca să vadă în scurtul soroc al existenţei lor, însă arheologii şi poeţii pot distinge o rînduială divină în cursul ciclurilor. De la împăraţii Asur şi faraoni s-au petrecut în istoria neamurilor destule fapte semnificative. Evident că asta nu mă mîngîie pe mine în scurtul meu stadiu aici. Totuşi mu ajută să urmez linia civilizaţiei noastre mediteranee, mă ajută să fiu acum aici, fără să aştept o răsplată în altă parte. E ceea ce am putea numi idealul oamenilor care s-au perindat, năzuind spre ceva mai bun. Pe morminte cresc florile vieţii.

— Eşti poet, am murmurat eu cu o strîngere dc inimă.

— Sînt urmaş al asirienilor şi egiptenilor, a suspinat el, cu un accent pe care nu-1 voi uita niciodată.

Pe acest neguţător de antichităţi nu l-am mai văzut de atunci şi nu-1 voi mai vedea. îi rămîn totuşi prietin întru veşnicie.

III

Aici, la «poarta împărătească», îmi spunea el, la «poarta ortalelor» şi la «poartă fericirii», în întreite ţarcuri de piatră, au furnicat miile de ieniceri, bostangii, hadîmbi albi şi negri, cadîne şi roabe negre din Sudan, pitici diformi şi muţi cu frînghioare de matasă, înconjurînd cu slujba lor prea; plecată pe măria sa padişahul, cel mai strălucit între măririle pămîntului, biruitorul seminţiilor, umbra lui Alah pe pămînt. Fireşte, această slujbă privea nu atît treburile împărăţiei şi ale noroadelor, cît mîncarea şi împărecherile capricioase ale marelui stăpîn. Bucătăriile unde se amestecau mierea de la Moldova dumneavoastră şi aromatele de la India, haremul unde străjuia ca o fantomă a geloziei rinjite un cizlaragasi, hadîmb negru, alcătuiau oarecum cheia intereselor cardinale în această aglomeraţie de clădiri de lemn, chioşcuri, cafasuri, grajduri, odăi, geamii, foişoare, ganguri şi havuzuri.

Mehmet-Fatîh răzbise aici cu hoardele Iui din Asia şi se aşezase cu toată greutatea asupra unui Bizanţ în decadenţă.

Era un Bizanţ molatic şi sleit din punct de vedere al forţei militare; dar era un Bizanţ al artelor şi meşteşugurilor fine, al cărturăriei şi inteligenţei greceşti.

Dintr-odată ordiile cuceritorului, ca şi odinioară cruciaţii grosolani ai Apusului, şi-au însuşit aurul dărîmînd monumentele, au incendiat palatele şi bibliotecile. Pe bazilicile armonioase au aşezat semiluna; mozaicurile măiestrite le-au astupat cu var ; lingă o coloană cizelată de porfir au aşezat o treueă informă de gre.zie, ca să-şi poată spăla mădulările copiii profetului. Peste Bizanţul de piatră înflorită şi marmoră au suprapus maghernițe de lemn. Astfel au siluit o minune a lumii.

Ceea ce alcătuia însă morbul bizantin ai decăderii a trecut din ruini în stăpînitorii noi, şi puterea osmani iilor a clocit încă de la început în măruntaiele ei boala gărzilor pretoriene, a intrigilor de gineceu şi a demnitarilor castraţi.

Sultanii au pornit de la porfirogeneţii căzuţi rînduiala lor de curte. Cum s-au aşezat în palatele biruiţilor sau în ceea ce fusese palate, s-au împresurat de ieniceri şi ha- dîmbi, de robi şi roabe şi au căutat în haremuri o răsplată de paradis pe pămînt a trudelor războinice din această viaţă.

In cea mai mare expansiune a forţei lor, aceşti oameni ai săbiei nu şi-au putut ridica ochii spre orizontul unde locuieşte steaua noastră polară, ci s-au mărginit între aromele cuhniei şi miresmele haremului, amestecînd în ele şi izul sîngelui. Virusul bizantin sporit de propria febră orientală, a mai primit şi adaosul vicleniei europene.

Astfel istoria celui mai mare sultan turc, Soliman cei Măreț, a avut țesute în ea cele mai crude tristeți și turpitudini. Stăpînitorul acesta de noroade a putut cobori în tiirbeaua lui, încredințat că a stat pe putere și slavă. Totuși nu stătuse decît pe putreziciune.

IV

Hoardele turcomane în răsărit și ienicerii în apus obișnuiau să culeagă pentru seraiul împărătesc feciori și fete, alegînd asemenea pradă din de găseau mai frumos.

Băieții erau cu îngrijire crescuți și șeful eunucilor albi alegea pentru slujba Înaltei Porți slujbașii palatului, caligrafii, muzicanții, — tot ce purta numele de «icioglan».

Ciurucurile treceau afară la munca grădinilor şi acareturilor: aceştia erau «azamoglanii». Rînduiala curţii cerea ca slujitorii albi să nu păstreze din bărbăţia lor decît aparenţa.

O parte din fecioarele aduse intrau în haremul marelui stăpîn. Copile cu ochi albaştri din ţinuturile de către miazănoapte, ochi căprii şi cosiţe castanii de la Carpaţi, boiuri unduioase de la Caucaz şi destul de des domnişoare de pe coastele italiene şi franceze.

O raită de piraţi berberi au izbîndit altfel a aduce haremului împărătesc o max-fă mai puţin obişnuită, întru care s-a aflat şi o odraslă de patricieni de la Veneţia.

Copila aceasta a stîrnit mare răzmeriţă în gineceu. Avea ochi verzi aprigi, minte ageră; lacrimile şi tânguirile i-au contenit curînd. A început a privi cu luare-aminte în ju-ru-i. Zîmbetul ei a devenit destul de enigmatic atunci cînd a fost înfăţişată lui Soliman-Sultan. De două veacuri gene-raţiile succesive de roabe împărăteşti izbutiseră a da lumii Cele mai splendide exemplare bărbăteşti. Au fost sultani frumoşi ca nişte zei. Dintre aceşti măreţi feciori se ridicase şi Soliman. Veneţiana i-a zîmbit cu plăcere şi a avut ambiţia să-1 cucerească. Era un destin de împărăteasă.

— Ce doreşti? a întrebat-o împăratul.

— Prea strălucite domn, i-a răspuns ea, aş dori să nu mai văd mutra lui cîzlar-aga şi a acoliţilor săi. Pe lîngă lipsa pe care o au, sînt şi urîţi.

Soliman a privit-o cu luare-aminte, mirat de aseme-nea cutezare. Era pentru el o femeie nouă, cum nu mai văzuse. Ieşind din harem, i-a aruncat pe umăr basmaua de matasă. Cind l-a primit, bărbatul a găsit în ea mai mult decît nădăjduia, a luat mai puţin decît voia; a revenit ca la un izvor ce se înoieşte necontenit.

Pe lîngă taina ei, pe care o administra cu viclenie, ve-neţiana răspîndea în juru-i, în harem, o veselie de tine- reţă şi de primăvară, care a cucerit pe cadînele bătrîne şi' pe cîzlar-aga. în scurtă vreme şi-a făcut prietini şi partizani devotaţi. Evenimentul cel mai neaşteptat se produsese în împărăţia osmanliilor : padişahul, umbra lui Alah pe pămînt, dintr-o anume noapte nu mai cunoştea decît o singură femeie.

— Nu-i nimic, suspinau dregătorii bătrîni; va fi şase luni sultană-haseki, pe unsă va trece şi asta cum trece fumul şi cum trec miresmele.

însă harul n-a trecut ca fumul şi ca miresmele. Noap-tea a înrîurit asupra zilei; revoluţia a sucit şi a întors datinile; sultanul şi-a scos la vedere favorita şi a făcut-o

feoţie legiuită a sa. Astfel Veneţia, biruită pe mări şi în Insule, cîştiga în altă parte o victorie cu atît mai serioasă, eu cît era mai ascunsă.

înaintea veneţiencei, locul de sultană-haseki, adică favorită, îl avusese o georgiană languroasă şi blîndă, cu nu- dele Sulame. Era o simplă roabă şi un simplu obiect de plăcere. Iată-1 pe marele Soliman pătruns de veninul Subtil al unei muieri de altă specie. Amorul ei avea rezerve necontenite; noaptea următoare făgăduia alte delicii care totuşi rămîneau nişte oaze ale unor deşerturi neistovite. Trupul ei rămînea într-una proaspăt; stăpînul simţea într- una nevoia să se întoarcă la el. Inteligenţa viperină a adelei europene curînd a înlănţuit deplin pe marele stăpîn al lumii, Patriciana a dobîndit nu numai locul de tovarăşă eficială, nu numai juvaerurile şi brocarturile, şi horbotele de matasă şi tot ce poftea — ci şi patru feciori ale căror nume au fost: Mehmet, Selim, Baiazid şi Gingir. Acesta din urmă, pitic şi debil, cu capul mare înfundat între umeri, era poate un simbol al unor amoruri meşteşugite şi bolnave.

Şahzade, adică prinţ moştenitor, rămăsese totuşi Mus- tafa, fiul georgiencei. Deci sultana de la Veneţia, căreia istoricii i-au zis Roxelana, şi-a propus, ca un drept al ei de mamă, să schimbe succesiunea la tron. Fiul georgiencei trebuia înlăturat; în locul lui trebuia aşezat Mehmet.

Atacul s-a produs întăi cu blîndeţă, apoi cu oarecare vioiciune, între plăcerile aşternutului. Dar Soliman obişnuia să lase lîngă papucii de după perdeaua uşii preocupările lui politice. Oricît l-a împuns cu cornițele ei sultana- doamnă Roxelana, măria sa stăpînul a păstrat ca pe o lege hotărîrea sa cea dintăi.

Atuncea doamna Roxelana a cerut mijloace de izbîndă de ia umbrele strămoşilor săi din cetatea Adriaticei, adăo- gînd în acelaşi timp practicile prea obişnuite în serai.

Din harem în ganguri, de la cizlar-agasî la capu-agasl din poartă in poartă, de ia roabe la robi, de la slujitoi-i ia demnitari, de la Divan-Yolîi la Arz-Odasî, au început a umbla vorbe şi prepusuri care arătau pe şahzade Mu stofa uneltind în vilaietul său din Asia.

Şahzade Mustafa avea trupe puternice în Amasia şi ienicerii îl preţuiau ca pe un mare viteaz. Bizuindu-se pe credinţa şi dragostea oştenilor, Mustafa avea deci intenţia să dărîme din scaun pe părintele său Soliman.

— De ce-i tăcut şi mîhnit în astă sară domnul meu? întrebă sultana-doamnă. A primit veşti neplăcute de pe cîmpurile de luptă?

— Nu, zîmbeşte obosit stăpinitorul; oştile noastre se dovedesc biruitoare pretutindeni.

— In Tracia seceta urmează să ardă ogoarele noroadelor?

— Nu, a plouat; dar putem da noroadelor de aici pine din Asia. împărăţia noastră e întinsă şi se va mai întinde.

— Poate m-a urît domnul meu pe mine.

— Nu, floare a sufletului meu; nu-i asta. Ba tine găsesc numai bucurii. Vin la tine ca să răsuflu de intrigile fără sfîrşit ale împărăţiei.

— Sînt intrigi în jurul măriei tale ? a întrebat cu nevinovăţie Roxelana.

;— Sînt, suflete ; sînt, scumpo ; dar le uit cînd păşesc pragul tău. N-aş crede că am un duşman într-un copii al meu prea iubit, care cunoaşte că rînduiala mea a fost scrisă pe stîncă de granit. Ştie că mă va moşteni, deci nu-i nimic adevărat. Să lăsăm asta. Tu, nepreţuit dar al lui Alah, apropie-te şi dă-mi ce nu-mi poate da nimeni în această viaţă.

Sultana-doamnă a oftat mîngîind pe soţul său. Primindu-i desmierdările, gîndul ei fix rămînea neadormit, ca o candelă arzînd pururi.

Nu mult după asta, în preajma sărbătorilor bairamului, un călăreţ grabnic de la Stambul a ajuns Ia Amasia, in tabăra oştilor lui Mustafa. A cerut intrare la măria sa şi s-a înfăţişat c-un coşuleţ de aur plin de naramze şi caise zăhărite. A îngenunchiat ridicîndu-1 deasupra frunţii şi 3 aşteptat să fie întrebat.

— Cine eşti ? De unde vii ?

—• Sînt robul strălucitului padişah şi al măriei tale, a răspuns hadîmbul negru şi uriaş. Aduc dulce dar de la împărăţie. Mi l-a încredinţat cu mîinile sale însăşi mărita doamnă-sultană. Mi-a spus: Dă-1 fiului nostru, şi să ospăteze sănătos. Să-i fie cu priinţă Alah!

— Aşa a spus doamna-sultană?

— întocmai aşa, mărite stăpîne. Toată suflarea împărăţiei îţi doreşte sănătate şi ani îndelungaţi.

— Să spui că ai adus darul. Cum te chiamă?

—- Omar mă chiamă, prea slăvite.

— Să spui, Omar, că ai adus darul; l-am primit şi mulţămesc frumos.

— De la Stambul pînă aici la Amasia, am umblat da o săgeată, fericite doamne.

. — Văd, Omar, şi-ţi mulţămesc şi ţie. Ca să cunoşti mila mea, iată, îţi dăruiesc acest roib pe care am poftit să-1 încalec în dimineaţa asta. Al tău să fie, cu tot tacîmul lui.

Robul a bătut metanie, sărutînd poala straiului lui şahzade.

— Şi pe lîngă asta, îţi dăruiesc, Omar, şi această na- ramză îngheţată de miere. Mînînc-o aici în faţa mea şi să-ţi aduci aminte de mine.

— Da, mărite stăpîne; pînă la sfîrşitul vieţii mele n-am să uit mila măriei tale.

Cu mîna sa şahzade a ales şi i-a dat naramza. Omar a primit-o din genunchi şi a mîncat-o. Apoi s-a ridicat ca să se dudă să-şi ia harmasarul roib.

N-a mai ajuns calul pe care-1 ţineau paicii. A şovăit, a căzut în brînci, s-a zvîrcolit, şi în puţine clipe a rămas pe spate, cu ochii morţi boldiţi spre cer.

— Duceţi harmasarul în grajd, a poruncit Mustafa şahzade paicilor săi. Daţi cuvînt la odăi să vie vracii să ridice pe acest biet om. Ce-o fi avut?

După aceste cuvinte a învălit paneraşul în pînza de matasă în care fusese adus şi a privit în tădere spre doi din slujitorii săi de taină, care îl aşteptau la treptele cerdacului. Ei au plecat frunţile. Cel mai în vîrstă a murmurat:

—- E un dar femeiesc. Bărbaţii întrebuinţează han- gerul.

—- Să dea vracii ştire că robul a murit de inimă, a Kotărît, întunecat, Mustafa şahzade.

Cînd s-a vestit în serai de întîmplarea de la Amasia, Roxelana doamna s-a uimit nespus, frămîntîndu-şi mînu- ţele cu degete subţiri. Apoi a poftit numaidecît să se înfăţişeze domnului său sultanul ca să-1 bucure că veştile de sănătate din partea lui şahzade sînt mulţămitoare.

— Bănuiesc că fructul dăruit de Mustafa robului va fi fost otrăvit... a şoptit ea, Cu ochii măriţi de spaimă.

— E cu putinţă asta? Nu cred... a răspuns sultanul. De ce eşti atît de neliniştită?

— Sînt neliniştită, stăpîne, din două pricini. Să ne aşezăm pe această canapea, lîngă havuz. Nu-i nimenea alături, în Divan-Yolu ?

— Nu-i nimeni. Vorbeşte.

— Sînt neliniştită, stăpîne, deoarece coşul de fructe zăhărîte l-am trimes eu. Şi s-ar fi putut ca naramza s-■« guste şahzade.

— Crezi c-a fost înveninată?

— Se poate, mărite stăpîne. Ce nu se poate în aceasta puternică împărăţie? S-ar putea să nu fi fost otrăvită naramza. Vracii de la Amasia arată că robul avea inima slabă şi a căzut de trudă.

— Dacă vracii au spus aşa, atunci nu-ţi înţeleg frământarea, floare de rai,

—Mă frămînt, mărite stăpîne, ca şi cum aş fi vinovată eu. Dacă a fost cumva fructul înveninat?

— N-a fost înveninat.

— Ba s-ar putea să fi fost, stăpîne. Cine a adaos acea naramză, văd că e greu să se afle. Am pricină să fiu de două ori neliniştită, pentru că bună-voia stăpînului a hotărît şi copilului meu iubit Mehmet o raia la Dunăre. Stăpînul meu a binevoit a-i dărui şi aur şi a-i hărăzi ortale bune de ieniceri. Dacă a fost în primejdie Mustafa, poate fi în primejdie şi Mehmet. Lumea e plină de fiinţi za- vistnice, stăpîne iubite, şi te poftesc să nu mă laşi singură în iatacul meu. Sînt plină de îndoieli şi frică.

Sultanul a încercat s-o linişească; ea i-a zîmbit cu mîhnire şi s-a alipit de el ca o iederă.

— Am avut un vis urît, mărite doamne.

Visul s-a împlinit într-adevăr.

Cei doi vraci, dare aduseseră de la Amasia ştire la împărăţie, au plecat din Stambul cu o epistolă binecuvîntată de la tată cătră fiul său. In ziua ce a urmat s-a pecetlui! la Divan-Yolu plecarea lui Mehmet şi vistiernicul Porţii a adus în burdufuri aurul. S-au înfăţişat şi căpitanii ienice- reşti ca să însoţească, pe calea Adrianopolului, alaiul tînă- ruiui

vlăstar al împăratului. La al şaselea ceas, copilul urma să se înfăţişeze şi să îngenucheze la sărutarea mînii părintelui său.

La acel ceas sultana-doamnă Roxelana a dat strigăt cumplit şi a căzut du faţa în jos peste cele din urmă zvîrcoliri ale iubitului său fiu Mehmet.

Au venit asupra ei femeile, ridicînd-o. Ea le-a respins, cu priviri crîncene. S-a zvonit îndată că feciorul a avut o boală prea grabnică, poate de inimă. Şi mama s-a retras rănită, încuindu-se în iatacul ei.

Se ridica împotrivă-i ceva mai mare, mai mult, mai covîrşitor decît sultan Soliman.

Soarta, cu ochi de ghiaţă verde ca şi ai doamnei Roxelana, i se împotrivea, făcînd altă rînduială viilor şi morţilor.

Lacrimile şi strigătele nu folosesc la nimic. Unii filosofi apuseni au dovedit celor iniţiaţi că Dumnezeu e o născocire pentru cei slabi, ca să-şi poată suporta mizeria.

Duhul pe care-1 avem în noi e o forţă în sine, care poate restabili cumpăna împrejurărilor.

Deci Roxelana a zîmbit numai puţintel trudită domnului său cînd el a venit s-o cerceteze.

Era tare şi totuşi trebuia să pară slabă. Era hotărîtă să înfrunte orice şi totuşi a căzut în genunchi înclinîndu-şi 'fruntea şi cuprinzînd acel trup care vibra de dîte ori ea se alipea de el.

Dîndu-i impresia pasiunii amoroase, Roxelana a rugat pe marele stăpîn s-o ierte că-i pricinuieşte tulburare şi mîhnire.

— Am pierdut un bun scump, gîfiia veneţiana şoptit. Doresc altul tot de la cel ce mi-a dăruit pe întîiul.

Măritul împărat i-a cuprins tîmplele:

— Alină-te, iubirea mea, a zis el grav. Trist sînt şi totuşi mă faci fericit. Fi-vom pururi amîndoi şi în cealaltă viaţă.

Ochii ei erau o mare adîncă şi liniştită, sub luciul că-reia se pregătesc dezastre.

VI

Iată că, intr-o zi, unul din slujitorii credincioşi ai sultanei-doamne a găsit, din întîmpLare, pe calea de Ia Scutari, în Anatolia, un călăreţ de olac ucis şi jefuit de lotri. îi lipseau calul, armele şi banii; însă în căptuşeala hainei îi rămăsese o carte pe care slujitorul a adus-o stăpînei sale. Călăreţul ucis părea a fi trimes tainic şi acea carte cuprindea poate veşti în legătură cu treburile împărăţiei.

Doamna Roxelana a chemat pe doi din icioglanii săi caligrafi şi le-a dat cartea s-o deslege. Cum au străbătut cu privirile rîndurile epistolei, acei icioglani au căzut cu frunţile la pămînt şi au strigat:

— Aman, doamnă ! se găsesc în acestă carte uneltiri primejdioase împotriva stăpînului nostru padişahul.

— Vai! a strigat doamna Roxelana, pocnindu-şi palmele; numaidecît vreau să cunosc primejdia, ca s-o afle c-o clipă mai devreme domnul meu, din gura mea. Luminăţia sa rămînea-va în putere şi pe cei vicleni îi va zdrobi sub copitele calului său !

Cei doi caligrafi s-au sfiit mai întăi, după aceea n-au întîrziat a arăta adevărul.

— Slăvită doamnă, stăpînă noastră, taina ce ni se dezvăluie e cu primejdie mare, ca o sabie' cu două tăiuşuri, Căci, din anumite vorbe ale acestei epistole, se înţelege că Mustafa şahzade e amestecat într-o înţelegere eu'per- sienii, împotriva slăvitului său părinte.

— Vai şi iar vai! s-a fxămîntat doamna Roxelana, ne- maiputîndu-şi stăpîni cutremurul. Primejdie pentru viaţa stăpînului nostru este să dăm la iveală uneltirea, au sa n-o dăm. Căci dacă o dăm pe faţă, pentru sufletul pă-
rintese vă fi ca şi o moarte; iar dacă n-o dăm, primejdii im de asemeni pe luminăţia sa.

Icioglanii au îngenunchiat şi au bătut metanie, apoi s-au retras.

— Nu spuneţi încă nimic nimănui, i-a îndemnat doamna Roxelana, şi şi-a tras din cingătoare naframa, ca să-şi ascundă lacrimile.

Cartea a rămas pe măsuţa de abanos. .N-a trecut nici un ceas şi ştirea a început să bîzîie pretutindeni în serai ea un bărzăun supărător.

Cînd Soliman-Sultan a intrat, cu privirile neguroase, în chilia soției sale prea iubite, doamna Roxelana s-a repezit ca s-acopere cartea, cu Iadurile feregelei.

— Nu, nu! a strigat ea spăimîntat, cu palmele împreunate.

— Iubita mea doamnă, a rostit el grav, mărturi-sește-mi ce se întîmplă. Nu-mi ascunde nimic. Am văzut cartea.

— Copilul nu poate fi vinovat! a strigat venețiana. E sînge din sîngele măriei tale. Cruță-1.

Soliman-Sultan s-a apropiat și a mîngîiat-o.

— Vreau să văd cartea.

Domnul și stăpînul meu, se zbătea ea, sînt încre-dințată că e © carte plăsmuită. Dușmanii noștri se ascund pretutindeni în juru-ne; îi avem și înăuntru și în afara seraiului. Nu te lăsa biruit de mînie,. soțule al meu iubit! Ascultă-mă și pe mine o dată. Aș vrea mai bine să mor decît să te văd atît de tulburat.

— Dă cartea! a poruncit sultanul.

Venețiana s-a ferit și a lăsat la vedere, pe măsuța de abanos, cartea.

Scena aceasta de tragedie s-a prelungit după toate rânduielile marei arte, pînă ce Soliman-Sultan a primit-o pe doamna sa în brațe și i-a șters lacrimile cu barba.

— Ești o muiere neștiutoax-e! i-a zis el cu blîndeță, de- punînd-o delicat pe sofa. Ce pot ști femeile despre treburile încurcate ale unei împărății ca a mea...

Aceeași barbă s-a zbîrlit cu turbare în Divan-Yolii, unde l-au împresurat pe măria sa dregătorii chemați în pripă. Sultanul a ațintit cu priviri pline de înfricoșare pe

Rustem-vizir; şi cînd şi-a învăluit iar barba de viforul mîniei, Rustem-vizir a căzut în genunchi şi şi-a înclinat fruntea pînă la imineii cei roşii ai împărăţiei.

— înţelegi ce-ţi poruncesc eu, Rustem ? a întrebat împăratul cu glas trudit de bîntuirea furtunii.

— Ascult, prea mărite stăpîne.

—- îţi poruncesc, Rustem, să iei cu tine destui oşteni ai mei de credinţă, să treci cu ei chiar astăzi Boazul şi să n-ai hodină pînă la Amasia. Să-mi aduci pe Mustafa aici. Să nu-1 strici. Vreau să-şi mărturisească în faţa mea nelegiuirea.

Rustem, marele vizir, a îndrăznit:

— Să fie oare vinovat fiul strălucirii tale?

— Vom vedea, Rustem. în faţa mea nu va putea tăgădui. Iar dacă e nevinovat, Alah va lumina judecata noastră.

Rustem a fost într-o săptămînă la Amasia. Marele vizir cunoştea puterea oştilor lui Mustafa, precum şi dragostea lor pentru şahzade. Pe de altă parte, în lungul dramurilor Anatoliei, credinciosul împărăţiei cugetase la întîmplare şi-şi înşiruise întrebările şi răspunsurile după metoda retorilor greci. Ciudată acea scrisoare care a apărut dintro- dată în serai, adusă ca de o pasăre măiastră. Ciudată acea scrisoare după jocul otrăvurilor. Ciudată împotrivirea stăruitoare a doamnei-sultane. întreg seraiul o cunoaşte, întreg seraiul se uimeşte de mila doamnei-sultane. însă împărăteasa n-a plîns atîtea lacrimi la moartea fiului său Mehmet. Fiinţa aceea aprigă şi ageră ca o coasă n-a fost dăruită de Alah cu duhul blîndeţii. Rustem-vizir simte Că în dosul ochilor ei verzi poate fi scrisă şi soarta căpă- ţînii sale.

Ajuns la tabăra lui şahzade, Rustem-vizir s-a închinat cuviincios şi a fost primit cu bunăvoinţă. Fiul a aflat că părintele său pofteşte să-1 vadă grabnic. E o poftire prea stăruitoare. Rustem-vizir ocoleşte pricina pentru care s-a făcut chemarea, însă chemarea e stăruitoare. Dacă se poate, fiul trebuie să se pregătească fără întîrziere de drum. Porunca este ca Rustem-vizir să nu se întoarcă singur.

— A poruncit părintele meu aşa? Cu glasul său?

— Aşa a poruncit, cu însuşi giasul strălucirii sale, sc închină Rustem.

Mustafa şahzade priveşte cu luare-aminte pe dregă-tor. Întreabă zîmbind:

— La Istambul vremea e bună şi liniştită?

— Aş putea să-ţi spun că-i bună, şahzade, răspunde vizirul, însă n-aş grăi adevărat dacă ţi-aş spune asta. Ştii că-mi eşti drag şi că vechii slujitori ai împărăţiei te preţuiesc ca pe o piatră rară.

— Atunci s-aşteptăm să se facă vreme bună, a răspuns coconul împărătesc. Deocamdată îmi prieşte mai bine la Amasia.

Rustem şi-a pipăit grumazul.

— De şi partea aceasta a fiinţii mele e în primejdie, a rîs el, voi duce stă pinului nostru răspunsul măriei tale.

.VII

Cînd s-a aflat re^ult&tu^'gqliei marelui vizir, doamna Roxelana s-a bucurat făţiş. A cuprins rîzînd puţintel răutăcios pe domnul său şi î-a rostit înţelepte cuvinte:

—. Cîteodată- întârzierea e prielnică, stăpîne bune. Cît aşteptăm,, va îeşi la lumină adevărul.

Soliman-Sultan a sxxspinat neguros,

— Iubita mea, a răspuns măritul stăpîn, ceasul miniei mele a trecut.

— Nu-i aşa ? Mă bucur nespus, domnul meu.

— Aşa este, doamnă, ceasul mîniei mele a trecut. In «cel ceas, credinciosul Rustem a fost în primejdie să treacă puntea vieţii. Mă duc eu însumi la Amasia, ca să judec acolo pe fiul meu.

Roxelana s-a spăimîntat, s-a zbătut, a încercat să vor-bească, să se împotrivească. împăratul i-a astupat gura încondeiată trandafiriu. N-a mai vrut s-asculte nimic. Rîdea strîmb. A rămas neînduplecat.

— împlineşte-mi măcar o rugăminte, prea iubite stăpîne, a îndrăznit într-un tîrziu Roxelana. Ia cu măria ta pe pruncul nostru Gingir, ca să se bucure şi el de călătorie şi să-ţi fie inima blîndă cînd vei ajunge acolo. Gingir iubeşte pe Mustafa ca pe-un Dumnezeu.

— Bine, a încuviinţat sultanul. Pregăteşte-ţi pruncul, îl iau cu mine, ca să se bucure de priveliştile împărăţiei noastre ca de nişte judării ce nu vor fi niciodată ale lui.

— Vai... a suspinat doamna. Roxelana.

— Mîngîie-te, a zîmbit Soliman, căci partea lui în această lume nu e cea mai rea. Coconii măreţi sînt mai în primejdie decît acest prunc cu care soarta n-a fost darnică. E destul de ascuţit la minte, ca să-ţi spuie tot ce va vedea.

Luînd deci cu sine pe mezinul său prea iubit Gingir, slăvitul sultan a trecut cu mare alai în Asia. După rîn- duiala Porții, nu era îngăduit noroadelor să-1 întîmpine. Stăteau departe de cale, îngenuncheate. La popasuri, ajungeau înainte cei nouăzeci şi nouă de bucătari, ascuțindu-şi cuțitele. în vremea ospețelor stăteau şirag în jurul cortului celui mare nouăzeci şi nouă de baclavagii. De la cel dintăi ceas al zilei, nouăzeci şi nouă de bărbieri aşteptau scularea marelui stăpîn al lumii, Oştile împînzeau satele, vămuind oile şi grînele. Navrapii ajungeau cu harmasarii lor pînă în zările cele mai depărtate, împungînd Cerul cu sulițile, ca să ieie spaimă neamurile.

Astfel stăpînul cel înfricoşat al lumii a ajuns la porțile Amasiei şi slujitorii împărăției au întins cortul cel mare de matasă, cu bold de aur în vîrf. Porunca a fost să rămîie marginea taberei împărăteşti pustie. Şi se vedeau desluşit focurile taberei oştenilor lui şahzade. Un pilc da cavaleri cu zale şi coif a trecut în pas domol către acea tabără a coconului împărăției, şi cum au ajuns în preajma săivanului albastru al lui Mustafa şahzade, au strigat porunca stăpînului Celui mare.

Cînd s-a auzit asemenea poruncă, ordiile fiului s-au sculat sunîndu-şi armele. Şahzade a încălecat făcîndu-le şemn de potolire cu brațul înălțat. A zîmbit cu trufie; ienicerii lui îi erau credincioşi. Îşi cunoştea puterea, Alah îi ştia nevinovăția Deci şi-a pus harmasarul alb în galop săltat şi a fost în clipă lîngă cortul părintelui său. Călăreții lui s-au oprit la o bătaie de săgeată.

Fiul a aruncat slujitorilor de la cortul verde frîiele calului; pilcul lui de oaste a dat strigăt şi ortalele rămase în urmă au răspuns, încît vulturii de sub Cerul nouros au abătut spre pustie. Era o zi mohorîtă, fără soare, şi vîntul sufla dinspre munții depărtării.

Soliman-Sultan asculta posomorit în despărțitura din fund a cortului său strigătele prelungi ale oştirii de la Amasia, pe cînd icioglanii săi, după rînduială, desfăceau de pe Mustafa şahzade armele.

Cînd feciorul cel semeț a păşit spre despărțămîntul sfînt al cortului, muții l-au şi împresurat cu juvățurile. El s-a oprit numai o clipă, scăpărîndu-şi privirile în jur. C-un muget înalt de leu mînios, s-a abătut spre cei mai de aproape lovindu-i cu străşnicie. Au căzut cîțiva în juru-i încolăcindu-se ca viermii.

— Nu te îndura, stăpîne şi tată! a strigat el. Întîi judec'ă-mă.

Sultan Soliman a desfăcut un colț de perdea, aruncînd o privire groaznică asupra gîzilor. Mustafa a făcut un pas îndărăt spre ieșire, ca să-și cheme credincioșii. Atunci muții s-au izbit din nou asupra osîndițului, l-au doborît şî l-au ținut la pămînt, zugrumîndu-1.

în acel minut a intrat de-afară, alergînd cu bucurie spre Dumnezeul său, Gingir mezinul. Cînd l-a văzut căzut și zdrobit, a țipat răsueindu-se în loc ca și cum ar fi fost cuprins de nebunie năprasnică și s-a prăbușit asupra mortului. Apoi îndată s-a ridicat, privind cu ură spre tatăl său și rupînd de pe el straiele-i de matasă. Cu podoaba pe care o avea Ia centură, un stilet mic, o jucărie aurită, s-a străpuns pe loc în inimă, ridicîndu-și viața.

S-a auzit afară ropotul străjii lui Mustafa, întorcîndu-și caii spre tabără. Odată cu vîntul s-a îndîrjit murmurul ordei de la Amasia. Crainicii trecuți de către cortul verde spre ei au strigat poruncile stăpînului celui mare, dar ienicenii lui şahzade n-au răspuns la chemarea de rugăciune a hogilor și, cînd i-a îndemnat la prînzare bătaia căldărilor, au rămas Cu armele în mînă, îndîrjiți.

Sultan Soliman a poruncit să fie ridicat din cortul său leșul zeului palid, care fusese şahzade Mustafa, iubitul său, și să fie lepădat spre marginea taberii, ca să se îndestuleze de vederea lui ostile de la Amasia. Crainicii au strigat:

•— Dacă brațul meu nu m-ascultă, îl tai; și dacă inima mea nu m-ascultă, o străpung !

■■■HHHiBH

Bătrînul ulemă Selim-Hafiz a recitat psalmul regelui Daud, cînd s-a ridicat asupra sa fiul său Avcsaiom. S-a făcut apoi tăcere asupra taberii şi împăratul a ieşit călare împotriva ordiei de la Amasia, singur. Privea neînduplecat, ca un îmblînzitor care-şi c'unoaşte fiarele. Rînd pe rînd ortalele s-au supus şi şi-au închinat frunţile în ţărînă.

Astfel a pierit Mustafa şahzade şi împărăţia s-a întors la Istambul.

VIII

înlănţuirea predestinată a întîmplărilor s-a oprit o clipă, aşa încît unii dintre muritori să aibă iluzia biruinţii şi a veşniciei. Numaidecît fantomele adevărului au ieşit din mormintele proaspete.

La cel dintăi popas pe calea Istambulului, icioglanii care despoiaseră pe şahzadâ s-au înfăţişat la marele stăpîn, îngenunchind şi întinzîndu-i hîrtiile găsite asupra mortului.

Soliman s-a posomorit. Masa fusese bună. Il aştepta hodina pe piei de tigru a ceasului de după-amiază.

— Ce-i asta ? îmi aduceţi alte dovezi ale vicfenieijosîn- ditului ?

— Slăvite stăpîne, a răspuns cu mare umilinţă Arun, mai-marele caligrafilor, n-am fi îndrăznit să tulburăm din nou pe strălucirea ta cu altă dovadă de vinovăţie. Dar hîrtiile pe care le aduCem mărturisesc altfel. S-ar putea ca ele să fi fost pregătite de Mustafa-bei.

—- Atunci ?

— încredinţăm pe strălucirea ta că ceea ce am găsit noi nu-i plăsmuit. Cunoaştem caligrafiile tuturor diacilor care s-au învrednicit să îndrepte cărţi împărăţiei, cu iscăliturile şi peceţile şahilor de la răsărit şi a beilor de la miazăzi. Nu poate fi nici o îndoială asupra celor cuprinse în cărţi. Se vede, din ce-am cercetat, că şahzade a fost străjer neclintit al hotarelor împărăteşti. Toţi se supun ameninţării lui şahzade şi mărturisesc dorinţă de pace, ca
să nu supere cu nimic bunul plac al strălucirii tale. Iată.

Arun caligraful a dat cetire cărţilor de la Persia, şi de la Industan, şi de la Egipet.

Soliaman a rămas ca o stană pe covorul Iui. Alah îi trimetea pedeapsă cumplită, căci porunca sa pricinuise jertfa unui nevinovat şi acel nevinovat era copilul său.

Şi-a stăpînit gemătul lăuntric, şi-a încleştat în ghiare barba. Nu mai era nimic de făcut. Cei pieriţi nu se mai înalţă din sîngele lor. Soarta îi hotărîse asemenea crîncen ceas, pentru păcate şi greşeli trecute. Mai fericit era mortul care se ducea să fie încununat cu lumină la scaunul lui Alah, decît

măria sa care, pe acest ticălos pămînt, rămînea încărcat de ani, sfîşiat de zadarnice păreri de rău.

Cine era vinovatul adevărat? Cine pusese la cale pieirea copilului său? Cum spun jurisconsulţii bizantini, — cine a avut interes să facă asta? Cui foloseşte moartea primogenitului său? Vrea Domnul Dumnezeu, în mînia sa, sâ-i întoarcă braţul spre a zdrobi pe alţii? Să fie vinovată aceea care-i dă pe pămînt fericirile raiului? Sau vor fi fiind vinovaţi alţii dintre atîţi răi care furnică în umbra Porţii?

Mişelnică e făptura omenească şi mînia fără frâu îndeamnă în anume ceasuri pe domnii lumii să dea drumul izvoarelor de sînge, ca să nu mai rămîie neam omenesc trăitor sub soare!

Icioglanii se retrăseseră. Sultanul se cumpănea înainte şi îndărăt în locul său, clătinat de spaima singurătăţii. Murmura versete sfinte.

O Alah ! Ila Alah ! singur mă aflu în valea mîhnirii...
Chiamă pe rob sub lumina ta; conteneşte-i osînda.

A lovit cu inelul gongul din dreapta sa. A poruncit negrului care s-a arătat sub perdeaua de catifea să cheme pe Selim-Hafiz.

Bătrînul tîlcuitor al legii Prorocului a ascultat mărturisirea domnului său. A luat în mînile-i cu unghii cîrli- gate cărţile aflate. S-a cufundat în cetirea lor. După cetirea lor a oftat şi a tăcut.

— Ce spui tu, Selim-Hafiz? a întrebat împăratul.

IX

A doua zi şi a treia zi doamna Roxelana a aşteptat o hotărîre nouă în ce' privea urmaşul împărăției. Dar acea hotărîre n-a venit, aşa încît lupta trebuia începută iai şi dusă fără oprire.

Cu cît îl împovărau anii, împăratul se arăta mai încăpățînat. Socotea rînduielile sale pe pămînt drept lege dumnezeiască; hotărîrile sale, munți de neurnit. I se părea că aşezămintele sale vor stărui în veac şi pururi.

Selim bețivul rămînea deocamdată urmaşul neînduplecatului. Doamna Roxelana hotărîse în taina sufletului său altfel şi îndeplinea tot ce trebuia Ca să treacă peste hotărîrile omeneşti, substituindu-se cu semeție Celui care împărățiile ca pleava le vîntură. Din cîte cunoştea şi săvîrşise odrasla de patricieni era mai mult decît oricînd încredințată că vorbele mari care încearcă să cuprindă necunoscutul şi neştiutul nu au nici măcar umbra unei realități, în fața unei voințe covîrşitoare, totul trebuia să cedeze.

Prima noapte a revederii ei cu Soliman-Sultan rodise domnia vilaietului Ciliciei, în preajma Stambulului — deocamdată temelie a clădirii mărețe pe care o pregătea pentru iubitul său Baiazid. S-a dus şi ea împresurată de curtea domnească la țărmul Mării Pontice, să aşeze pe Baiazid- bei în scaun de poruncă. I-a umplut haznaua, i-a dăruit sfetnici potriviți şi oşteni credincioşi în număr îndestulător.

Cînd s-a întors la Stambul, a găsit pe marele său stăpîn mai puțin înclinat să stea cu dînsa de vorbă despre treburile împărăției. Soliman avea din cînd în cînd mîhniri posomorite. Unii din curteni credeau că duhul lui Mustafa şahzade tulbură somnul părintelui său. Robii de la iatac l-ar fi auzit pe sultan, noaptea, grăind cu cineva şi tîngu- indu-se.

—• împăratul slăbeşte... ziceau unii.

De aceea împăratul, mai slăbit fiind, se îndemna mai ades să scurteze de căpățînă pe unii dintre sfetnicii săi care se aflau încă în putere.

«Se apropie plinirea hotărîrii mele...» gîndea doamna Roxelana.

îi rămîne totuşi singura mingiiere a vieții. Insă urmaş va fi Selim, după legea împărăției.

Alaiul împărătesc a trecut în şeici Boazul şi împăratul a pus piciorul în grădinile seraiului.

Roxelana îşi primise veştile de la oameni ai săi, prin călăreți grabnici şi înțelegea Că i-i amenințată viața. Totuşi destinul trebuia să-1 cîrmuiască ea, aşa cum înțelegea şi cum hotărîse Putea pieri; era însă o mamă vitează.

Cînd a intrat împăratul în grădină, curtenii au ocolit pe alei şi l-au lăsat singur. Intru întîmpinarea măriei sale venea doamna Roxelana. Ea era singură; femeile sale pîndeau de după perdelele haremului. Muţii împărăteşti nu se îndepărtaseră; se opriseră în fund, aşteptînd poate o poruncă.

Doamna Roxelana şi-a repezit asupra lor fulgerul privirii, apoi şi-a îndîrjit trupul, ca o viperă care atacă.

.Soliman s-a oprit părînd nehotărît. Ea păşi grabnic pînă în faţa lui şi a căzut în genunchi.

— Doamne al milei! Doamne al iubirii mele! a cîntat ea cu glasul nopţilor cînd stăpînul său o cerceta; nu mă Cruţa, doamne, dacă pofteşti să-mi iei viaţa. Lipsită de mîngîierea ta, fiinţa mea n-are preţ. Nu mă lepăda însă gizilor: ridică-mi viaţa cu mîna ta.

Era încă frumoasă; tocmai atunci ieşise din baia stropită cu mireasmă de trandafiri. Purta feregeaua primei lor nopţi. Intre două scoarţe de matasă, îi întindea leşul uscat şi vechi al unei flori rare.

— Ce-i asta? a întrebat împăratul.

— E floarea care a fost martoră a bucuriei mele dintîi, doamne. De atuncea, din noaptea neuitată, o păstrez. Cu sîngele meu să înflorească din nou.

I se desfăcu feregeaua, i se luminară sînii. Avea spre domnul său avîntul cu care îl biruia totdeauna în luptele intimităţii.

Veneţiana calculase şi abstinenţa împăratului în răstimpul tristei lui expediţii.

La un ceas după această întîlnire primejdioasă, în chioşcul din vreme pregătit, Soliman se desfăta în ospăţ, pregătindu-se pentru alte plăceri mai tari. Pe cînd Mustafa şi Gingir dormeau alături în ţărîna Asiei.

Selim-Hafiz n-avea nimic de spus. Totuşi trebuia să spuie ceva, căci asta era slujba lui. Mai bine ar fi fost să fie întrebat înainte de fapta cea drîncenă, dar împăraţii au narav să făptuiască întîi şi să întrebe după aceea.

— Mărite stăpîne, a suspinat clericul, nici un fir de păr şi nici un pai nu se clinteşte aici pe pămînt fără ştirea lui Alah cel veşnic. N-avem nimic de făcut. Să ne închinăm şi să ne supunem.

Marele Soliman s-a simţit mai mic decît toţi mişeii împărăţiei sale şi două lacrimi i-au izvorît din ochi. Le-a alungat cu mîna stingă în lungul bărbii.

— Vinovaţii... vinovaţii... a şoptit el.

— Alah va lumina înţelepciunea domnului meu... a răspuns bătrînul.

— Ce să fac, Selim-Hafiz?

Bătrînul s-a închinat cu smerenie şi frică:

— O, stăpîne, Selim-Hafiz spune că pămîntul e sătul de sînge...

împăratul a înălțat fruntea şi a încruntat sprinceana. Selim-Hafiz s-a dus la ale sale.

Legea împărăției otomane deschidea urmarea la tron celui de-al doilea fiu al doamnei Roxelena, Selim cu numele. Fără îndoială, Domnul Dumnezeu îl vesteşte pe împărat că altfel nu poate fi. Căci numele lui Selim şahzade e şi numele lui Selim-Hafiz. Prin asemenea potriviri îşi dă Domnul Dumnezeu înştiințarea.

Dar Selim, al doilea fecior al doamnei Roxelana, era un flăcău pîntecos şi buged. îi plăcea să mînîce îmbiel- şugat şi se spunea că are o înclinare neînfrînată pentru vinuri, cu care se îndeletnicea în tovărăşia unor prietini. Mult mai mult se bucură de dragostea maicii sale Baia- zid, al treilea fecior, care avea în priviri ascuțimea ei şi în înfățişare liniile divine ale frumuseții. Gingir, copilul şubred, se prăpădise prin voința prea înaltă a lui Alah. Deci, urmînd legii, Selim avea dreptul tronului. Totuşi împăratul bănuia că Roxelana va pune înainte dragostea ei pentru Baiazid.

împăratul a oftat întru singurătatea lui. Ajungînd la Stambul, înălțimea sa va avea poate să judece pe prea iubita-i soție. Poate Alah îl va lumina s-o ierte, căci ea

Va fi fost Baiazid prea crud la minte, vor fi fost iscoadele neadormite ale împăratului mai istețe, — iată că se vădiră la țărmul pontic viclenii şi planuri de nesupunere.

— Scumpo, i-a zis într-o după-amiază Roxelanei împăratul, am aflat veşti nu tocmai plăcute din Cilicia.

— Ce este ? a tresărit împărăteasa.

Tresărind, a zîmbit cu dulceață domnului său.

— Scumpă şi singură a mea iubire, a urmat Soliman, scumpă şi singură a mea răsplată a vrut Alah, se vede, să n-am noroc la feciori. Unii au pierit nevinovați. Aflu şi de unul vinovat, care e încă în viață.

S-a dărîmat cerul, s-a dărîmat pămîntul, apoi s-au amestecat vîrtej în ființa şi în cugetarea ei. Uneltirile iubitului său Baiazid erau date pe față. Nu era cu putință să tăgăduiască. Se vedea din înfățişarea împăratului că firele înțelegerilor şi intrigilor au fost date la iveală.

— Cum ? E cu putință una ca asta ? a strigat ea cu iuțeală. Copilul inimii mele ? Cel pe care le-am socotit cel mai tare sprijin al părintelui său ? Să mă ruşineze într-a- tît ? Cred tot, stăpîne; înțeleg tot, stăpîne ; însă cred şi înțeleg prea tîrziu. Trebuia eu cea dintăi să bănuiesc ; de la început

nu mi-au plăcut purtările acestui nenorocit copil pe care l-am purtat în măruntaiele mele. L-am socotit dar de dragoste *, îl urăsc acuma. Dacă a pierit Mustafa nevinovat, să piară de zece ori în chinuri Baiazid, care e viclean cu adevărat domnului şi părintelui său. Să moară ! Voi muri şi eu, după ce-1 voi vedea pe el murind.

Era atîta patimă şi hotărîre în ea, încît împăratul s -a înspăimîntat.

Fără îndoială că o va pierde. Fără îndoială că va rămînea cU totul singur. Se vor scufunda odată cu ea primăverile repetate ale nopţilor ei.

A încercat s-o domolească :

— Fii înţeleaptă, suflete, îi şoptea el cuprinzînd-o. L-au ademenit alţii; aceia sînt mai vinovaţi decît el. îi împuţinăm pe cei mai vinovaţi şi copilul îşi va veni în fire. îl chem să-1 judec. Vei vedea că nici n-am nevoie de vorbe. Linişteşte-te, rămîi frumoasă şi zîmbeşte-mi.

Baiazid a primit poruncă să se înfăţişeze la împărăţie.

S-a înfăţişat cu ochi de spaimă; a intrat şovăind în chioşcul unde l-au călăuzit curtenii. Privirile lui au căutat furiş pe muţi cu juvăţurile lor. Dar muţii nu se vedeau. Nu-i nimic, împăraţii au şi alte mijloace tot aşa de sigure, ca să te scufunde dintrodată în umbra morţii.

Împăratul şi doamna Roxelana se aflau singuri. Doamna Roxelana tăcea, palidă ca niciodată. Stăpînul cel mare l-a privit sever.

A intrat un icioglan cu cupe de băutură dulce pe-o tabla de aur.

— Ia şi bea, l-a îndemnat bătrînul c-o voce care n-avea în ea nici dragoste, nici ură.

Baiazid s-a cutremurat. A întins mîna, a luat o cupă, a băut o înghiţitură şi a închis ochii, aşteptînd moartea. Cînd, după o clipă, a ridicat pleoapele, a văzut pe părintele său bînd domol ce mai rămăsese din lichidul început, împăratul a depus cupa şi i-a zîmbit întăi lui, apoi doamnei Roxelana.

Obrazul mamei s-a luminat uşor.

— Părintele tău şi stăpînul nostru, a zis ea, socoteşte că nu e destul de înţelept să te ţinem departe de noi. Deci îţi porunceşte să te întorci un timp în serai, la dascălii tăi elini.

K

Aceasta a fost istorisirea prietinului meu, neguţătorul armean.

Amurgul umbrea grădinile Istambulului. Priveam mişcat ostrovul de arbori şi clădiri ale Seraiului Vechi. Domnul Ghirgor Misir mă îndeamnă cu oarecare maliţie să observ că expunerea sa, de şi mi-a fost servită în stil înflorit, dupa moda rasăntenilor, totuşi are îndestulătoare elemente europene.

■— Trebuie să sacrificăm Răsăritului şi Apusului, a încheiat el. Poezia noastră domoleşte întrucîtva realismul domniei voastre, pe care eu îl socot mai mult critică decît literatură.

După cît se vede din faptele riguros istorice pe care ți le-am înșirat, oamenii îndeobşte stau mai prejos decît înțelepciunea în sine, care sălăşluieşte în lucruri. Nimic nu foloseşte celor răi; nimic nu foloseşte în aparență celor buni. Totuşi între tragedii de apocalips şi zigzaguri dintre care unele retrogradează, inima mizerabilelor ființi care sîntem noi urmează o spirală ascendentă.

Am uitat să pun la locul cuvenit finalul.

Această Roxelană fără păreche, care şi-a îndeplinit menirea ei dizolvantă împotriva inamicilor creştinătății, n-a pierit nici de ştreang, nici de mătrăgună ; ci a răposat ca o împărătească prea iubită, iar măreţul său domn Soliman a risipit asupra mormîntului ei flori şi lacrimi.

îndată ce florile s-au ofilit şi lacrimile s-au zvintat, muții seraiului au îndeplinit lucrarea lor asupra lui Baiazid, întrebuințînd juvățuri din mătasa cea mai fină.

N-a întîrziat după aceea mult nici împăratul. S-a dus să găsească între hurii pe venețiană.

Iar Selim bețivul a scris în catastif jertfa tuturor fraților săi din acelaşi sînge, după legea neclintită a acelui mormînt al zădărniciilor care se numeşte Seraiul Vechi.

Iată, se face noapte. Asupra Bizanțului se va ridica luna.

Prietinul meu a tăcut. Simțem amîndoi truda zilei. Căscam pe rînd ; ne era somn.

— Da-da, am mormăit eu privind visul Bizanțului, poate cîndva fenixul va renaşte- şi va bate din aripi spre stele...

Rămîi cu bine, prietine.

CUPRINSUL

POVEŞTILE DE LA BRADU STRlMB

Lector : ELISABETA BRANCUŞ
Apărut 1071. Hîrtie tipar înalt tip B de 63 glm'. Format 540X820/16. Coli ed. 28,13. Coli tipar 32,5. A, nr. 27 39211970. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 859—32.
Tiparul executat sub comanda nr. 701 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. X, Bucureşti Republica Socialistă